

KKK
VIII.

VISKOLCZ NOÉMI: NÁDASDY FERENC KÖNYVTÁRA

A KÁRPÁT–MEDENCE KORA ÚJKORI KÖNYVTÁRAI
VIII.

VISKOLCZ NOÉMI

A mecenatúra színterei a főúri udvarban
Nádasdy Ferenc könyvtára

Szeged – Budapest
Szegedi Tudományegyetem
Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány
2013

A KÁRPÁT–MEDENCE KORA ÚJKORI
KÖNYVTÁRAI VIII.

BIBLIOTHEKEN IM KARPATENBECKEN
DER FRÜHEN NEUZEIT VIII.

A KÁRPÁT–MEDENCE KORA ÚJKORI
KÖNYVTÁRAI

BIBLIOTHEKEN IM KARPATENBECKEN
DER FRÜHEN NEUZEIT

VIII.

Szerkeszti / Hrsg. von
MONOK ISTVÁN

Schauplätze der Bildung am Hofe eines
Hochadligen aus dem 17. Jahrhundert

Die Bibliothek von Ferenc Nádasdy

ISSN 1416-1044

ISBN 978-963-482-755-9

A borítón

Nádasdy Ferenc barokk címerkompozíciója
Laurentius Chrysogonus Mundus Marianus című művében
(Bécs, 1646)

A belső címlapon

Nádasdy Ferenc nyomtatott exlibrise

VISKOLCZ NOÉMI

A mecenatúra színterei a főúri udvarban

Nádasdy Ferenc könyvtára

Szeged – Budapest
Szegedi Tudományegyetem
Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány
2013

Készült
a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM), és
a Szegedi Tudományegyetem BTK
Könyvtár- és Humán Információtudományi Tanszék
együttműködésében

Szerkesztette, lektorálta
MONOK ISTVÁN

Technikai szerkesztő
DETRE ILDIKÓ

A könyv
a Társadalmi Megújulás Operatív Program
Szuperszámítógép a nemzeti virtuális laboratórium címet viselő,
TÁMOP-4.2.2.C-11/1/KONV-2012-0010 azonosítószerű
projekt keretében készült

Megjelent
a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap
támogatásával

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés	9
<i>A kutatás állása</i>	<i>10</i>
<i>Források.....</i>	<i>13</i>
<i>A kutatás célja.....</i>	<i>15</i>
<i>Köszönetnyilvánítás</i>	<i>16</i>
II. Az elődök könyvtárai	17
1. NÁDASDY TAMÁS ÉS KANIZSAY ORSOLYA	19
2. NÁDASDY FERENC ÉS BÁTHORY ERZSÉBET.....	29
3. NÁDASDY PÁL ÉS RÉVAY JUDIT	34
III. Nádasdy Ferenc és Esterházy Anna Júlia.....	38
<i>Nádasdy Ferenc katolizálása.....</i>	<i>40</i>
IV. A könyvtár jellemzői	51
1. NÁDASDY KÖNYVBESZERZÉSEI, A KÖNYVTÁR GYARAPÍTÁSA	51
<i>Vásárlás Bécsben.....</i>	<i>51</i>
<i>Antwerpen: a Moretusok</i>	<i>53</i>
<i>Frankfurt am Main: vásárok és kereskedők.....</i>	<i>57</i>
<i>Párizs: megbízás a praeceptornak 1670-ben.....</i>	<i>58</i>
<i>Protestáns diákok hagyatékai</i>	<i>61</i>
<i>Személyes kapcsolat: Athanasius Kircher</i>	<i>62</i>
<i>Batthyány Ádám ajándékai.....</i>	<i>68</i>
<i>A Thurzó-örökség</i>	<i>70</i>
2. A KÖNYVTÁR HELYE POTTENDORFBAN	71
3. A KÖNYVTÁR NAGYSÁGA ÉS ÉRTÉKE.....	79
4. A KÖNYVTÁR SZAKBEOSZTÁSA	81
5. A KÖNYVTÁR HASZNÁLATA ÉS OLVASÓI.....	83
V. A könyvtár állománya	87
1. KÜLSŐ JEGYEK	87
<i>A könyvek kötése.....</i>	<i>87</i>
<i>Possessor bejegyzések</i>	<i>89</i>
<i>Exlibris</i>	<i>91</i>
<i>Jelzetelés.....</i>	<i>96</i>
2. TARTALMI JEGYEK	97
<i>Teológia.....</i>	<i>97</i>

<i>Biblia, szentírás magyarázatok</i>	101
<i>Egyházatyák, patrisztika</i>	105
<i>Egyháztörténet, rendtörténet, szentek élete</i>	106
<i>Nádasdy kapcsolata a ferences renddel</i>	115
<i>Nádasdy kapcsolata a jezsuitákkal</i>	124
<i>A janzenizmus nyomai a könyvtárban</i>	132
<i>Hitvitázók, hitvédők, hitszónokok</i>	133
<i>Vallásgyakorlat, áhítatos olvasmányok, moralisták</i>	143
<i>A katolizálás hatása a könyvállományra</i>	147
<i>Jogi könyvek</i>	150
<i>Humanizmus: görög klasszikusok új köntösben és az italiai heretikusok</i>	158
<i>Szótárak, lexikonok</i>	166
<i>Antik és modern irodalom</i>	169
<i>Filozófia</i>	174
<i>Természettudományos és orvosi könyvek</i>	175
<i>Magyarország természet csodái – Nádasdy kiadási terve</i>	194
<i>Alkémia, mágia</i>	196
<i>Matematika: a számolás és mérés művészete</i>	200
<i>Történelem, politika, államelmélet</i>	205
<i>Nádasdy és az udvari értelmiségiek</i>	226
<i>Nádasdy és a magyar őshaza kutatása</i>	236
<i>Nádasdy érem- és pénzgyűjteménye</i>	239
<i>Térképek, atlaszok</i>	243
<i>Útleírások, ország- és városismereti könyvek</i>	252
<i>Rómáról szóló művek</i>	257
<i>Portrékötetek, albumok, művészeti tárgyú könyvek</i>	260
<i>Alkalmi nyomtatványok</i>	273
3. A NYOMDAHELYEK SZERINTI MEGOSZLÁS.....	276
4. IDŐBELI MEGOSZLÁS	277
5. A NYELVI MEGOSZLÁS.....	279
6. MAGYAR NYELVŰ KÖNYVEK.....	280
7. HIÁNYZÓ KÖNYVEK	281
8. A KÉZIRATOK	283
<i>Magyar történeti kéziratok Bécsben</i>	288
<i>Egyéb Nádasdy-kéziratok az ELTE Egyetemi Könyvtárában</i>	300
<i>Ferenczffy Lőrinc rézlemezeinek sorsa</i>	302
9. A RÉZLEMEZGYŰJTEMÉNY.....	304

VI. A könyvtár sorsa Nádasdy elfogatását követően.....	310
1. PETER LAMBECK GYARAPÍTTJA A CSÁSZÁR KÖNYVTÁRAT 1671–1678	314
2. A LORETTÓI SZERVITÁK TÖREKVÉSE A KÖNYV-TÁR MEGSZERZÉSÉRE	322
3. JOHANN PAUL HOCHER.....	336
4. A NÁDASDY-UTÓDOK KÖNYVTÁRAI.....	338
VII. Nádasdy Ferenc rekonstruált könyvtára.....	341
1. A KÖNYVTÁR TELJES KATALÓGUSA, 1669.....	341
2. A POTTENDORFI VÁR INVENTÁRIUMA, 1669	342
3. A LORETTÓI SZERVITÁK KATALÓGUSA AZ ÁTVETT KÖNYVEKRŐL, 1672.....	348
4. PETER LAMBECK JEGYZÉKE A KIVÁLOGATOTT KÖNYVEKRŐL, 1672–1678.....	444
5. PETER LAMBECK JEGYZÉKE A MEGKAPOTT KÖNYVEKRŐL, 1678. JANUÁR 5.	487
6. PETER LAMBECK JEGYZÉKE A MEGKAPOTT KÖNYVEKRŐL, 1678. MÁRCIUS 4.	509
VIII. Fennmaradt nyomtatványok	543
IX. Levéltári adalékok.....	671
X. A Nádasdy-családtagnak ajánlott könyvek	675
XI. A Nádasdy Ferenc által külföldön és a saját bécsi, pottendorfi és lorettói nyomdájában kiadott művek	691
XII. Bibliográfia	701
<i>Rövidítések.....</i>	701
<i>Források.....</i>	702
<i>Gyakran idézett szakirodalom.....</i>	704
XIII. Zusammenfassung.....	719
XIV. Hely- és névmutató	731
XV. Nyomdahelyek, nyomdászok és kiadók mutatója.....	759

XVI. Képek jegyzéke	771
XVII. Táblázatok	775

I. BEVEZETÉS

Nádasdy Ferenc könyvtárának története nem csupán egy főúr könyvgyűjteményének története. Egyrészt a megelőző generációké is, akiknek gyűjtésére alapozva gyarapodott folyamatosan, másrészt sorsa – Nádasdy 1671-ben történt kivégzése után – szorosan összefonódott legalább három másik könyvtárával: a lorettói szervita szerzetesrend, I. Lipót császár és Johann Paul Hoher udvari kancellár bibliotékájával. Bemutatásához sokféle forrás áll rendelkezésre, a részkatalógusokon kívül különféle dokumentumok, levelezés, számlák, megrendelések, könyvek előszavai, ajánlásai és szerencsére több száz megőrzött kötet. Ezek alapján tudható, hogy a gróf fiatal kora óta gyűjtötte a könyveket, és élete teljében már hatalmas, több ezer művet tartalmazó könyvtárral rendelkezett.

A neves államférfi, Veit Ludwig von Seckendorf, Ernst szászgothai herceg kérésére összeállított egy reformprogramot a 17. század közepén, hogy hogyan lehet egy kis államot hatékonyan és jól kormányozni (*Teutscher Fürsten Stat*, Frankfurt, 1656). Az udvar felépítésének bemutatásakor a könyvtárra is kitért Seckendorf:

„So dienet auch nicht wenig zu Fürst(licher) Ergetzung, so wol auch zu grossem Nutz eine Fürstl(iche) Bibliothec oder Büchervorrath in allen Faculteten, alte Schrifften, Gemählde, Müntzen und dergleichen, darüber ein richtiger Catalogus verfertigt und ein Bibliothecarius bestellet wird, welcher solches alles in verwahrung hat, das männiglich der erbahres Standes ist, hinein, und solche Bücher besehen lasset, den bekandten Hoffdienern aber gegen einen schein auff gewisse Zeit darauß leyhet.”¹

Mint látni fogjuk, a Nádasdy-könyvtár tökéletesen megfelelt ezeknek az elvárásoknak: az állomány minden területre kiterjedt; kéziratokkal, festményekkel, éremgyűjteménnyel is kiegészült; könyv-

¹ Veit Ludwig von SECKENDORFF, *Teutscher Fürsten Stat*, Frankfurt, 1656, 282.

táros gondozta, akinek felügyeletével az udvarhoz tartozók is használhatták.

A kutatás állása

A 19. század utolsó harmadában meginduló könyvtártörténeti kutatások fontos részét képezték az akkor még családi tulajdonban lévő régi arisztokrata könyvtárak. Zrínyi Miklós gyűjteménye például többször is a figyelem központjába került, sőt, annak a lehetősége is felmerült, hogy a magyar állam megvásárolja.² Nádasdy Ferenc országbíró egykori könyvtárának nagyságára és gazdagságára a 20. század elejéig nem vetült fény. Még a család nádasdladányi könyvtáráról szóló monográfiájához sem tudott 1700 előtti dokumentumokat felkutatni a helyi segédlelkész és amatőr könyvtáros. Horváth József 18. századi oklevelek alapján azt állapította meg, hogy Nádasdy Ferenc lovassági tábornok (1655–1723) „vagy megmentett egy részt az atyjától elkobzott könyvtárból, vagy ... rohamosan szerzett, gyűjtött könyveket”, mert 614 darabból álló könyvtárát 1722-ben az apja által alapított lékai ágostonrendi szeretetházra hagyta.³ A forráshiány oka abban keresendő, hogy a levéltárat a vagyonnal együtt 1671-ben lefoglalták és Bécsbe vitték. Így nem is nevezhető váratlan fordulatnak, hogy éppen egy osztrák kutató, Alfred Sitte kezdett el Nádasdy Ferencre vonatkozó forrásokat publikálni. Először Nádasdy könyvtárának részkatalógusát közölte 1902-ben,⁴ majd ezt követően a vagyon konfiskálásával kapcsolatosan 1671–1686 között keletkezett iratokat dolgozta föl, igaz, nem teljesen. A jelen tanulmány alapját is képező jegyzékeket az 1980-as évektől Monok István vezetésével folyó kutatások tárták fel.⁵ Ugyancsak az ő kezdeményezésére rendezték meg azt a nagyszabású vándorkiállítást 2006-ban, amely a Pálffyak, Esterházyak,

² *A Bibliotheca Zriniana története és állománya*, összeáll. HAUSNER Gábor, KLANICZAY Tibor, KOVÁCS Sándor Iván, MONOK István, ORLOVSZKY Géza, Bp., 1991 (Zrínyi-könyvtár IV.), 78–82.

³ HORVÁTH József, *A nádasdy gróf Nádasdy család nádasd-ladányi elsőszülöttségi könyvtárának története és ismertetése*, Bp., 1889, 12.

⁴ SITTE Alfréd, *Gróf Nádasdy Ferencz művei és könyvtára*, MKSz 10(1902), 146–158.

⁵ A jegyzékek bibliográfiai adatai az adott fejezetekben megtalálhatók.

Batthyányak, Révayak, Illésházyak könyvtárai mellett a Nádasdyakét is bemutatta.⁶ 2012-ben pedig a kora újkori magyar arisztokrácia műveltségéről szóló monográfiájában szentelt egy fejezetet a Nádasdyak négy generációjának.⁷ Végül a könyvtár történetét illetően röviden én is összegeztem az eddigi eredményeket.⁸

Az eredmények értékeléséhez szükségesnek tartottam néhány arisztokrata udvar kulturális teljesítményét megismerni, elsősorban a Habsburg- illetve a Német-római Birodalom területéről. A viszonylag kevés monográfia szintű feldolgozásból a legtöbb analógiát Katrin Paasch disszertációja kínálta Johann Christian von Boineburg (1622–1672) könyvtáráról,⁹ Boineburg a mainzi választófejedelem első minisztere és diplomatája volt, aki Nádasdyhoz hasonlóan katolizált 1656-ban, ellene is folyt eljárás, igaz, nem olyan súlyos következményekkel, de politikailag kegyvesztetté vált 1664 után. Hatalmas könyvtárát fia házitanítója, a fiatal Gottfried Wilhelm Leibniz rendezte, aki egy katalógust is összeállított 1670-ben. Boineburg a több mint tízezer könyvet tartalmazó gyűjteményt fiára hagyta, aki a későbbiekben átadta az erfurti egyetemnek, ahol ma is őrzik a nagy részét. Paasch részletes és mintaszerű elemzésével bebizonyította, hogy Boineburgot nem véletlenül tartották a generációja legtehetségesebb politikai szereplőjének, s egyben a *respublica literaria* elismert tagjának a 17. század közepe táján.

Földrajzi térben közelebb lépünk Nádasdyhoz Irmgard Palladino monográfiájával, amelyben Johann Weichard von Valvasor (1641–1693) pályafutását és hagyatékát dolgozta föl.¹⁰ A szlovén arisztokrata elsősorban gyűjteményei és tudományos te-

⁶ MONOK István, *A Nádasdy család sárvári és pottendorfi udvara és könyves műveltsége = Kék vér, fekete tinta. Arisztokrata könyvgyűjtemények 1500–1700*, Nemzetközi vándorkiállítás, szerk. MONOK István, Bp. 2006, 69–85.

⁷ MONOK István, *A művelt arisztokrata. A magyarországi főnemesség olvasmányai a XVI–XVII. században*, Bp.–Eger, 2012, 115–127.

⁸ VISKOLCZ Noémi, *Nádasdy III. Ferenc gyűjteményei*, Sz 144(2010), 873–893., itt 885–887.

⁹ Kathrin PAASCH, *Die Bibliothek des Johann Christian von Boineburg (1622–1672). Ein Beitrag zur Bibliotheksgeschichte des Polyhistorismus*, Diss. Berlin, 2003. <http://edoc.hu-berlin.de/dissertationen/paasch-kathrin-2003-07-14/HTML/front.html#front>

¹⁰ Irmgard PALLADINO, unter Mitarb. Maria BIDOVEC, *Johann Weichard Valvasor (1641–1693). Protagonist der Wissenschaftsrevolution der Frühen Neuzeit*, Wien–Köln–Weimar, 2008.

vékenysége miatt vívta ki az utókor elismerését, s ezeken a pontokon köthető Nádasdyhoz is. Könyvtárát és csodálatos grafikai kollekcióját ma Zágrábban őrzik, az előbbi nagysága 2600 kötet, s egyedülállóan gazdag a kor természettudományos irodalmában.¹¹ Valvasor tudományos teljesítménye is figyelemre méltó, a Royal Society tagjaként főként geológiai kutatásokat végzett, emellett ő adta ki Kraina topográfiáját – több száz rézmetszettel illusztrálva – illetve számos egyéb érdekes művet is.¹²

A cseh kora újkori arisztokrata könyvtárakról – főként az Eggenberg hercegi családra koncentrálva – nemrégiben jelent meg egy fontos tanulmánykötet.¹³ Ebben több aspektusból közelítik meg a cseh nemesség 17. századi kulturális stratégiáját olyan szempontokat mérlegelve, mint a rekatolizáció folyamata, a császári udvarhoz fűződő viszony vagy a gyűjtői profil. Utóbbi, akárcsak Magyarországon, kettős arcot mutat, egyrészt intézmény fenntartásra kényszerül (iskola, egyház, nyomda, könyvtár), másrészt egyéni vonásokat is visel.¹⁴ A legtanulságosabbnak az Otto von Nostitz könyvtáráról, olvasói szokásairól szóló tanulmány bizonyult.¹⁵ Itt is jellemző, hogy a gyűjtemény jó része megmaradt (ma a prágai Kleinseitén álló Nostitz-palotában található), de még érdekesebb, hogy az 1637-ben sziléziai kancellárnak kinevezett, előtte nem sokkal katolizált Nostitz mennyire kényszeresen alkalmazkodott a konfesszionális elvárásokhoz. Protestáns (de katolikus) könyvei egy

¹¹ PALLADINO, Johann Weichard Valvasor, i. m., 117–158. A katalógus kiadása: *Bibliotheca Valvasoriana, Katalog knjižnice Janeza Vajkarda Valvasorja*. Kataloška obdeleva Božena KUKOLJA, Priedba, predgovor, indeks Vladimir MAGIĆ, Ljubljana-Zagreb, 1995. Magyar szakirodalom: Vladimir MAGIĆ, *Janez Vajkard Valvasor könyvtára = Kék vér, fekete tinta. Arisztokrata könyvgyűjtemények 1500–1700*, Nemzetközi vándorkiállítás, szerk. MONOK István, Bp. 2006, 41–60.

¹² PALLADINO, Johann Weichard Valvasor, i. m., 83–96.

¹³ *Sammeln, Lesen, Übersetzen als höfische Praxis der frühen Neuzeit. Die böhmische Bibliothek der Fürsten Eggenberg im Kontext der Fürsten und Fürstinnenbibliotheken der Zeit*, Hrsg. von Jill BEPLER, Helga MEISE, Wiesbaden, 2010 (Wolfenbütteler Forschungen Bd. 126.).

¹⁴ Vö. Jill BEPLER–Helga MEISE, *Einleitung = Sammeln, Lesen, Übersetzen*, i. m., 7–13

¹⁵ Richard ŠIPEK, *Rekatholisierung und Lesernotizen in den Büchern von Otto d.J. von Nostitz (1608–1665) = Sammeln, Lesen, Übersetzen als höfische Praxis der frühen Neuzeit*, Hrsg. von Jill BEPLER, Helga MEISE, Wiesbaden, 2010 (Wolfenbütteler Forschungen Bd. 126.), 167–182.

részének címlapjára furcsa bejegyzéseket tett. „bár ennek a könyvnek helyet adtam a könyvtáramban, de teljes lelkemből elítélem, s elátkozom, mint istentelen és eretnek művet...”¹⁶ Minden bizonynyal a fehérhegyi csata utáni megtorlás, a cseh nemességgel való leszámolás megélt tapasztalata indokolta ezeket a mondatokat, amelyhez hasonló a magyar olvasmányokban nem ismert.

A Liechtenstein-család két 17. századi tagjáról is írtak már egy-egy hosszabb lélegzetű monográfiát. Herbert Haupt Karl Eusebius von Liechtenstein herceg életét foglalta össze a családi levéltár elsősorban művészettörténeti jellegű adatai alapján,¹⁷ kiegészítve egy forráskötetettel is.¹⁸ A másik Gundaker von Liechtenstein herceg (1580–1618) méreteiben is lenyűgöző biográfiája Thomas Winkelbauertől.¹⁹ Az összevetés alapján megállapítható, hogy a Liechtensteinek és Nádasdy több esetben ugyanazt a művész- vagy mesterkört alkalmazták, ugyanattól a kereskedőtől rendelték árukat vagy ugyanazt az orvost hívták betegségük kezelésére. A császári udvarhoz közel álló arisztokrácia stratégiája, életvitele, udvartartása és szokásai mintaként szolgáltak a magyar főúr számára.

Források

Monok István szerint a kora újkori magyar praxisban már az is tudatosságra és bibliofil szándékra vall, ha egyáltalán katalógus készült egy könyvtárról, amely ráadásul szakember (könyvtáros) alkalmazását is feltételezi.²⁰ Nos, ez a teljes katalógus, bár biztosan tudható, hogy megvolt mind a Nádasdy, mind a császári adminisztrációban, nyolc éves kitartó keresés ellenére sem került elő. A már

¹⁶ ŠIPEK, *Rekatholisierung und Lesernotizen*, i. m., 170.

¹⁷ Herbert HAUPT, *Fürst Karl Eusebius von Liechtenstein 1611–1684: Erbe und Bewahrer in schwere Zeit*, Wien–München, 2007.

¹⁸ Herbert HAUPT, *Von der Leidenschaft zum Schönen. Fürst Karl Eusebius von Liechtenstein (1611–1684)*. Quellenband, Wien–Köln–Weimar (Quellen und Studien zur Geschichte des Fürstenhauses Liechtenstein, Bd. 2.), 1998.

¹⁹ Thomas WINKELBAUER, *Fürst und Fürstendiener. Gundaker von Liechtenstein, ein österreichischer Aristokrat des konfessionellen Zeitalters*, Wien–München, 1999 (Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung)

²⁰ MONOK, *A művelt arisztokrata*, i. m., 38.

említett és kiadott könyvjegyzékek mindegyike a vagyonekbozással és a könyvtár felosztásával kapcsolatosan keletkezett az 1671–1678 közötti időszakban. Nádasdy kivégzését követően három nagyobb részre darabolták fel a könyvtárat: Peter Lambeck császári könyvtáros kiválogatta az udvari könyvtár számára a legszükségesebb köteteket (229 tétel), a teológiai állományt a lorettói szerviták kérévényezték Nádasdy hagyatékozói szándékára hivatkozva (272 tétel), s végül egy harmadik jelentős részt – a jogi, történeti és politikai szakokat – Johann Paul Hocher udvari kancellár, egyben a magyar főurak ellen folytatott per fő mozgatója igényelte magának. Míg a bécsi Udvari Könyvtárba és a lorettói szervitákhoz került könyvtár-részek katalógusai megvannak, addig a Hochernek adományozott könyvekről semmiféle információval nem rendelkezünk.

A forrásokat tekintve tehát lehet némi hiányérzetünk, annál inkább örvendetes, hogy a Hofbibliothek és a lorettói szerviták Nádasdy-könyvei – ha nem is teljesen, de – a mai napig megvannak: azonosíthatóságukat a jellegzetes kötés és a possessor-bejegyzések segítik. Kutatásaim során kézbe vehettem az egykori Nádasdy-könyvtár kötetait egyrészt az Osztrák Nemzeti Könyvtárban (kb. 500 könyvet), másrészt a lorettói szerviták nyomát követve az ELTE Egyetemi Könyvtárában, amelynek jogelődjébe – a pesti egyetemi könyvtárba – a szerzetesrendek feloszlását követően szállították be a lorettói könyveket a 18. század végén.²¹ Az itt folytatott vizsgálatok alapján kiderült, hogy a szerviták 1673-ban összeállított katalógusa korántsem tartalmazza az összes könyvet, amelyet megszereztek a Nádasdy-könyvtárból. A szerzetesek ugyanis jóval több kötethez hozzájutottak Pottendorfból, olyanokhoz is, amelyekre Peter Lambeck is igényt tartott az Udvari Könyvtár számára, és olyanokhoz is, amelyek egyik ismert jegyzékben sem szerepelnek. Így indokoltá vált az ELTE könyvtára ősnymtatvány, antikva és barokk állományainak teljes átnézése, ez 1.130 ősnymtatványt, 10.336 16. századi, 14.692 17. századi és ezer feletti magyar nyelvű kötet fizikai megmozgatását jelentette.²² A részkataló-

²¹ Erről bővebben VELLADICS Márta, *Szerzetesrendi abolíció Magyarországon (1782–1790)*, LK 71(2000), 33–52.

²² Az adatok SZÖGI László tanulmányából származnak: *Az Egyetemi Könyvtár 16–18. századi gyűjteményének feltárása = Erdély reneszánsza. A 2008. október 8–11. között tartott konferencia előadásai*, szerk. GÁBOR Csilla, LUFFY Katalin, SÍPOS Gábor, Kolozsvár, 2009, II. kötet, 328–332., itt 332.

gusok tételeiből 179 kötetet találtam meg, ezen felül további 340 kötet került elő nagyobb részt az ELTE Egyetemi Könyvtárból, amelyek egykor a lorettói szervitákhoz, s azt megelőzően Nádasdy Ferenchez tartoztak. Összesítve az adatokat: a jegyzékek és egyéb forrásadatok alapján 1215 kötetet határoztam meg, ezekből Bécsben és Magyarország különböző intézményeiben az egykori Nádasdy-könyvtár 519 kötetét sikerült megtalálni, a legtöbbet az ELTE Egyetemi Könyvtárában, de számos más magyarországi, erdélyi és felvidéki könyvtárban, sőt, aukciók során is kerültek elő nyomtatványok. A kolligátumokat is beleértve az 1215 kötet 1484 művet rejt.

A kutatás célja

A könyvjegyzékek és a fennmaradt könyvállomány, valamint egyéb levéltári és könyvtári adatok alapján – ha nem is teljes egészében – rekonstruálható Nádasdy Ferenc könyvtára. Václav Bůžek megfontolásait figyelembe véve azonban nem lehet csupán az inventárium közlésével megelégedni, hanem összekapcsolva a forrásokból és analógiákból származó ismeretekkel a tartalmi elemzést is el kell végezni, és az elsődleges forrásokat kiértékelni. Így az arisztokrácia mindennapi életének jellemzőin túl a kultúra, a mentalitás történetének egymásba fonódó szálai is finoman felfejthetők.²³ A kutatás során előkerült számos adat, nem csupán kiegészíti és pontosítja Nádasdy biográfiáját, hanem a nyugat-magyarországi főúri udvari kultúra új intellektuális hálózatát is kirajzolja. Nádasdy politikai tevékenysége mellett eddig kevésbé volt ismert kíváncsi és nyitott személyiséget sugalló produktív mecénatúrája, tudományos ambíciói, szenvedéllyel épített gyűjteményei, amelyek szinte egyedülálló kulturális teljesítménnyé értek össze a 17. századi Magyarországon. A pottendorfi kastély egy olyan komplex, sokoldalú tárházként funkcionált, amelynek létrejöttében a korabeli gyűjtésméletek felhasználása illetve fejedelmi, hercegi és egyéb gyűjtemények min-

²³ Václav BŮŽEK, *Adelige und bürgerliche Nachlaßinventare des 16. und 17. Jahrhunderts in den böhmischen Ländern = Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16–18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch*, Hrsg. von Josef PAUSER, Martin Scheutz, Thomas WINKELBAUER, Wien–München, 2004, 468–476.

taként való követése egyaránt feltételezhető.²⁴ A könyvtár ennek a nagyszerű gyűjteményének, a Kunst- und Wunderkammernek a részeként értendő, ahol a könyvek nem pusztán kiállítási tárgyak, hanem egyrészt az ősökkel, hittel, hagyományokkal összekötő szálak, másrészt a világ megértését szolgáló és az enciklopédikus tudásszomjat oltó források. Kiolvasható belőlük a vásárló izgalma, a tulajdonos féltő gondolata, az olvasó érdeklődése. Egyszerűen megfogalmazva: Nádasdy Ferenc a könyvtárral intellektuálisan definiálta önmagát.

Köszönetnyilvánítás

A tíz évig tartó kutatásokban rengeteg segítséget kaptam szakmai szervezetektől, kollégáktól, a családomtól. A Békésy György Poszt-doktori Ösztöndíj három évre biztosított keretet a zavartalan munkához 2003–2005 között, a bécsi Collegium Hungaricumban kétszer is élvezhettem ösztöndíjas támogatást egy-egy hónapra. A monográfia befejezéséhez a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar vezetése és az intézetem (T. Molnár Gizella) is hozzájárult az alkotói szabadság megítélésével.

Különleges helyet foglalnak el a támogatóim táborában Farkas Gábor Farkas és kollégái, nélkülük nem valósíthattam volna meg a kutatásaimat. Az akkor még az ELTE Egyetemi Könyvtárában a Régi Nyomtatványok Osztályán dolgozó Farkas Gábor Farkas osztályvezető, Bakos József, Boros Klára és Szvorényi Róbert minden tőlük telhető lehetőséget és információt megadtak ahhoz (nem beszélve a közös teázásokról és a kulcseseményekről történő beszélgetésekről), hogy a hatalmas állományt át tudjam nézni. Az ő közös távozásuk a könyvtárból 2008-ban nem csupán az 1876-ban létrehozott osztály megszűnésével járt, hanem komoly törést okozott a kutatásaimban, a nehézségeken Cséka György osztályvezető segítségével léphettem túl. Számos adattal gondoltak rám azok a kutatótársaim, akik tudták, hogy mennyire sziszifuszi munka a possessorok utáni nyomozás a magyarországi és különösen az egyházi

²⁴ A 16. század legfontosabb gyűjtésmélete a müncheni hercegek gyűjteményéhez kapcsolódóan Samuel Quicchebergtől származik, vö. Harriet ROTH, *Der Anfang der Museumslehre in Deutschland: das Traktat „Inscriptiones vel Tituli Theatri Amplissimi” von Samuel Quiccheberg*, Berlin, 2000.

gyűjteményekben vagy egyéb irányú kutatásaik közben engem is érdeklő forrásokra bukkanva megküldték azokat. Ezért illeti hálás köszönet a következő kollégákat, barátokat: Ács Pál, Csóka-Jaksa Helga, Dominkovits Péter, Fáy Zoltán, Fazekas István, Hoffmann Gizella, Kiss Farkas Gábor, Kruppa Tamás, Németh Gábor, Németh István, Pálffy Géza, Kees Teszelszky, R. Várkonyi Ágnes, Varga András, Zvara Edina. Külön köszönet szól Monok Istvánnak figyelméért, tanácsaiért, támogatásáért, aki lektorként és kiadóként is a legnagyobb erőfeszítéseket is képes megtenni tanítványai jó eredményeinek megszületéséért.

A legnagyobb hálával a Csapat tagjainak adózom. A 2008-ban közös Nádasdy-kutatásainkat²⁵ megkezdő társaimmal – Buzási Enikővel, Király Péterrel, Kiss Erikával, Toma Katalinnal – immár kötetekre rúgnak levelezéseink és együttgondolkodásaink dokumentumai, a konferenciákon való együttes jelenlétünk, a felejtethetlen nyári kirándulás az egykori Nádasdy-kastélyokba, a munkamegbeszélések és szakmai viták, az egymásnak megküldött szakirodalmak igazi csapattá és barátokká kovácsoltak minket. Mindezek a tapasztalatok és élmények megtermékenyítőleg hatottak a munkámra, amelyet reményeim szerint az olvasók is érezni fognak.

Végül türelmükért, jókedvükért és szeretetükért köszönet a családtagjaimnak, férjemnek, Bélának és két fiamnak Matyinak és Bélának.

II. AZ ELŐDÖK KÖNYVTÁRAI

Nádasdy Ferenc a törvények értelmében ugyan csak 24 éves korában, 1647. január 14-én vált nagykorúvá, de anyja, Révay Judit új házasságát és elköltözését követően²⁶ már az 1640-es évek elején önállóan igazgatta birtokait, és egyben átvette elődei örökségét.

²⁵ A 71982. számú pályázatot, így ennek a monográfiának a megírását is az OTKA támogatja.

²⁶ Révay Judit Forgách Ádámmal kötött házasságot 1638 végén, majd Galgócsra költöztek, vö. PAYR Sándor, *Révay Judit, a hitehagyott Nádasdy Ferenc édesanyja*, PSz 1913, 84–86.; TOMA Katalin, *Gróf Nádasdy Ferenc politikusi pályaképe (1655–1665)*, disszertáció (kézirat), ELTE, Bp., 2006, 24.

Sárvári és keresztúri tárházaiban óvta a dédszüleitől, nagyszüleitől származó fontos vagy emlékezetes darabokat – bár végrendeletében azt is megjegyezte, hogy kevés értéket örökölt –;²⁷ vagyonának 1669-ben keletkezett magyar nyelvű összeírása során számos személyes megjegyzéssel fűszerezte az egyes tételek leírását:²⁸ „Három ezüst forsneider kés. Szegény Nádasdi Tamás palatinusé vala”²⁹ vagy „Nádasdi Ferenc öregatyám pecsétje”.³⁰ Ezek alapján aligha lenne hihető, hogy az elődöktől örökölt könyveket ne őrizte volna meg. Ám egy jelentős változással mégiscsak számolnunk kell, ami a felhalmozott kincseket kevésbé, a könyvtár állományát azonban annál jobban érinthette, ez pedig Nádasdy katolizálása volt 1643-ban. Hogy ezzel valóban átrajzolódott-e a könyvgyűjtemény arculata, ennek felméréséhez előbb az elődök könyvtárait kell megvizsgálni.

Ősei, dédapjától apjáig, művelt, itthon és külföldön iskolázott, fontos politikai funkciókat, magas méltóságokat betöltő személyek, akik felelősséggel viseltettek a közösség iránt. Udvaraik olyan szellemi és kulturális központok voltak, amelyek hatása messze túlnyúlt a birtokok, vármegyék határain. Ám a nagy elődök anyagi kultúrájáról, gyűjtési szokásaikról, kincstáraikról, kedvteléseikről, s hogy a kört szűkítsük, a könyvekhez való viszonyukról nem sok információval rendelkezünk, még a viszonylag jól dokumentált magyar nádor, Nádasdy Tamás esetében sem. Tudjuk, hogy nyomda-

²⁷ SCHÖNHERR Gyula, *Nádasdy Ferencz országbíró végrendelete*, TT 11(1888), 176–187, 369–482, 580–591., itt 580.

²⁸ Nádasdy Ferenc udvarát és mecenatúráját egy interdiszciplináris kutatócsoport vizsgálja 2008–2012 között az OTKA támogatásával (K 71982), amelynek magam is tagja vagyok. A csoport (Buzási Enikő, Király Péter, Kiss Erika, Toma Katalin, Viskolcz Noémi) a *Századok* 2010/4. számában tette közzé első kutatási eredményeit. A csoport céljairól ld. BUZÁSI Enikő, *A 17. századi arisztokrata udvari kultúra formái Nádasdy Ferenc mecenatúrájának példájá. Egy interdiszciplináris kutatócsoport bemutatkozása*, Sz 144(2010), 849–852. A forrásokról részletesebben BUZÁSI Enikő, *Nádasdy Ferenc országbíró rezidenciáinak festészeti berendezéséről. Számok és következtetések*, Sz 144(2010), 895–901; VISKOLCZ, *Nádasdy III. Ferenc gyűjteményei*, i. m., 876–879.

²⁹ SCHOEN Arnold, *Nádasdy sárvári kincsei*, A Műbarát I., 1921, 268–273., 281–285., itt 282.

³⁰ SCHOEN, *Nádasdy sárvári kincsei*, i. m., 273.

alapítók, hogy kiadványokat dedikáltak nekik, hogy diákokat támogattak,³¹ de hol vannak a könyvtáraik?

1. NÁDASDY TAMÁS ÉS KANIZSAY ORSOLYA

„A magyar művelődéstörténet szép fejezete lenne, ha a Nádasdy család 16. századi sárvári udvari könyvtárának katalógusa előkerülne. Sajnos, meg kell azonban elégednünk néhány olyan adattal, amelyek a rendszeres könyvvásárlásra utalnak” – írja Monok István a magyarországi könyvkultúráról szóló összefoglaló művében.³² A dédszüllők, Nádasdy Tamás nádor (1498–1562) és Kanizsay Orsolya (1521–1571), már valóban komoly könyvtárral bírhattak, bár a gyűjteményre, annak nagyságára és minőségére konkrét utalást nem találunk a forrásokban. Annál több elszórt adat van azonban, amelyek segítségével mégiscsak körvonalazható a sárvári főúri udvar kulturális élete.

Nádasdy az 1520-as években hosszú éveket töltött Itáliában tanulmányokkal (Bologna, Róma), és magabiztosan mozgott humanista körökben (Ursinus Velius, Jacobus Piso, Paolo Giovio³³). Ránk maradt óriási levelezése még mindig kiaknázatlan ebből a szempontból.³⁴ Egyre magasabb rangra emelkedve, majd az ország nádoraként, naprakésznek mutatkozott politikai és vallási ügyekben.³⁵ Rendkívüli tájékozottságát több forrásból is nyerte: jó politikai-diplomáciai kapcsolatai révén sokat levelezett, kézíratos újsá-

³¹ MONOK, *A Nádasdy család sárvári és pottendorfi udvara*, i. m., 69–85.; MONOK, *A művelt arisztokráta*, i. m., 115–120.

³² MADAS Edit–MONOK István, *A könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1730-ig*, Bp., 1998, 139–140.

³³ Giovio azért fordult hozzá például, hogy küldje meg híres magyarok portréját a múzeumába, vö. Louis A. WALDMAN, *Mátyás király képmása = Hunyadi Mátyás, a király. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban 1458–1490*, kiállítási katalógus, Budapesti Történeti Múzeum, szerk. FARBAKY Péter, SPEKNER Enikő, SZENDE Katalin, VÉGH András, Bp., 2008, 227.

³⁴ Az egyik humanista kapcsolatáról vö. BARTA Gábor, *Egy sikertelen humanista a 16. században (Tranquillo Andreis) = Az értelmiség Magyarországon a 16–17. században*, szerk. ZOMBORI István, Szeged, 1988, 61–76.

³⁵ BESSENYEI József, *A Nádasdyak*, Bp., 2005, 17–39.; DOMINKOVITS Péter–PÁLFFY Géza, *Küzdelem az országos és regionális hatalomért. A Nádasdy család, a magyar arisztokrácia és a Nyugat-Dunántúl nemesi társadalma a 16–17. században (1. rész)*, Sz 144(2010), 769–792., itt 772–777.

gokat járatott, főként Itáliából,³⁶ mohó információgyűjtőként saját ágenseket tartott egyes nagyobb szabású európai eseményen, például a trentói zsinaton.³⁷ Könyvvásárlásokról az udvari számadások és a missilisek tesznek említést, de olyan jellegű könyvszámlákra, mint a kortárs Batthyány Boldizsáré,³⁸ nincs példa. Nádasdy Tamás egy ízben iudiciumokat (asztrológiai számításokon alapuló, a következő évre szóló előrejelzéseket, jóslatokat) rendelt,³⁹ s egyik könyvének tokot csináltatott.⁴⁰ Kanizsay Orsolya 1545. december 22-én egy kalendáriumot kért Bécsben tartózkodó férjétől.⁴¹ 1547. április 1-én egy magyar könyvet vettek az úrnőnek negyven dénárért.⁴² A főúri háztartásban a gyógyító tevékenységet gyakran az asszonyok végezték saját receptúráik alapján, Nádasdyéknál azonban Tamás is élénk érdeklődést mutatott a téma iránt, ahogy ezt Dersffy Potentia 1555-ös levele bizonyítja:

„az minémő könyvet Te Ngod én tőlem kéretett, im te Ngodnak megkildettem. Könyörgök te Kegyelmednek, hogy te Kgyd iratná igen hamar le, mert tudja te Ngod, hogy az Kgyd szolgáljának Dersffy Istvánnak két kecsin fia vagyon; ha

³⁶ BARBARICS Zsuzsa, *A kéziratok „Neue Zeitungok” jelentősége I. Ferdinánd korában a „Nádasdy-Zeitungok” alapján*, Történelmi Szemle, XLV(2003), 175–199.

³⁷ Levelezése: MOL E 185, Missiles, Nádasdy Tamáshoz intézett levelek (Mf. 6894). Itt egy Stephanus Matthesius nevű ügynök több tucatnyi levele Trentóból és különböző európai városokból

³⁸ István MONOK, Péter ÖTVÖS, Edina ZVARA, *Balthasar Batthyány und seine Bibliothek*, Eisenstadt, 2004 (Burgenländische Forschungen Sonderband XXVI; Bibliotheken in Güssing im 16. und 17. Jahrhundert, Band 22.); újabb irodalom Batthyány Boldizsárhoz ld. Dóra BOBORY, *The Sword and the Crucible. Count Boldizsár Batthyány and Natural Philosophy in the Sixteenth-century Hungary*, Newcastle-upon-Tyne, 2009.

³⁹ *Kultúrtörténeti szemelvények a Nádasdiak 1540–1550-es számadásaiból*, kiad. KOMOROVICZ L. Bernát, M. KÁLLAI Erzsébet, munkatárs BELÉNYESY Mária, GÁDORJÁN Alice, Fasc. I–II. Bp., 1959 (Történeti és néprajzi füzetek, I.), I. kötet, 281. „1547. 30 die nouembris Es wöttem ket iudiciumot vramnak d 12”

⁴⁰ *Kultúrtörténeti szemelvények, i. m.*, II. kötet, 87. „1550. 7 die iuny Ittem az uram könuenek csináltattam eg tokot kitől attam husz cray. Cr 20”

⁴¹ *Nádasdy Tamás nádor családi levelezése*, kiad. KÁROLYI Árpád és SZALAY József, Bp., 1882, 76. Az RMNy első kötete nem tud 1558 előtt megjelent magyar nyelvű kalendáriumról (137. tétel).

⁴² *Kultúrtörténeti szemelvények, i. m.*, I. kötet, 224.; vö. még *Adattár 18/2.*, i. m., 204.

valamelliknek mi nyavalája történik, avagy házam népének is, tudja te Ngod, hogy egyéb doktort nem keresek, hanem csak ezt a könyvet veszem elő és minden doktorságot csak ebből késértek.”⁴³

A könyveket Sárváron a tárházban tartották.⁴⁴ A könyvek szeretetéről tanúskodik Kanizsay Orsolya jól ismert egész alakos képe,⁴⁵ ahol egy kis alakú, vékony könyvecskét (talán egy imádságoskönyvet) tart a jobb kezében, amely a 16. századi magyar női és férfi portrékon egyaránt kivételes jelenség.

Könyvtáruk a vásárlásokon kívül gyakran ajándékkönyvekkel is gyarapodott: 1538. március 7-én Serédy Gáspár Prágából küldte meg Dévai Bíró Mátyás magyar kátéját (libellus evangelicus), melynél elmondása szerint rövidebbet, jobbat, hasznosabbat nem ismer.⁴⁶ Dévai 1535-ben Nádasdy udvarában tartózkodott, és később is levelezett a főúrral. Bebek Imre fehérvári prépost 1546. április 10-én Philipp Melanchthon Luther feletti gyászbeszédét mellékelte leveléhez, és további műveit (beszélgetéseit, imáit és prédikációit) is ígérte Nádasdynak.⁴⁷ Péchy Márton 1560. január 4-én egy pasquillust küldött az elhunyt IV. Pál pápáról.⁴⁸ Egy másik fi-

⁴³ Idézi MAGYARY-KOSSA Gyula, *Magyar orvosi emlékek. Értekezések a magyar orvostörténelem köréből*, Bp., 1929, 1. kötet, 98.; az ő nyomán SZLATKY Mária, *Magyar nyelvű, kézírt orvosló könyvek a 17. századból*, MKSz 96(1980), 131–148., itt 133.

⁴⁴ *Kultúrtörténeti szemelvények*, i. m., II. kötet, 200., „1552. 1 octobris Item attam ugian azon nap az Sarwary Tarhazbol Zeke Giörg kezebe az vram könweth”, egy másik adat 1560. október 14-ről: „Doctor Gaspar kezebe attam 14 die octobris Egy orwossagrol walo kénywet. Mikor wram ew naga Betegh wolt etc. Az Sarwary Tarhazbol.” Vö. *Adattár* 13/1., i. m., 14.

⁴⁵ Ismeretlen festő, Kanizsay Orsolya, vászon, olaj, Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, lt. 53.2, vö. *Főúri ősgalériák, családi arcképek. A magyar történelem képcsarnokából*, szerk. BUZÁSI Enikő, Bp., 1988., 1. színes kép

⁴⁶ RMNy 23; PAYR Sándor, *Protestáns volt-e Nádasdy Tamás?*, PSz 1914, 408–423., 476–489., itt 417.

⁴⁷ PAYR, *Protestáns volt-e Nádasdy Tamás?*, i. m., 422. *Oratio in funere reverendi viri D. Martini Lutheri*, Recitata a Philippo Melanthon, Vitebergae, Klug, 1546, ezt követően még számos kiadás.

⁴⁸ Péchy Márton Nádasdy Tamásnak, Bécs, 1560. január 4. = *Péchy Márton levelei Nádasdy Tamáshoz*, közli KOMÁROMY András, *Történelmi Tár* 27(1904), 580.; PAYR, *Protestáns volt-e Nádasdy Tamás?*, i. m., 479. Elképzelhető, hogy az inkvizíció elől Németországba menekülő Pietro Paolo Vergerio (1498–

gyelemreméltó könyv egy levél kíséretében érkezett. Marcin Kromer (1512–1589), a neves lengyel diplomata, humanista, a katolikus megújulás jelentős alakja és a trentói zsinat híres szónoka ajánlotta Nádasdy figyelmébe frissen megjelent művét, amely *De vera et falsa religione colloquiorum liber tertius, qui est de Ecclesia Christi, in duo divisus colloquia* (Dillingen, 1561) címet viselte.⁴⁹ Írása heves támadás a reformáció és képviselői ellen. Nádasdyt meleg barátság fűzte a kor egyik jeles diplomatájához, Tommaso Cajetan de Vio kardinálishoz (1469–1534), akinek szolgálatában fiatalon eltöltött néhány évet, majd az ő támogatásával került a magyar királyi udvarba 1526-ban.⁵⁰ Vio impozáns életművét – Arisztotelész és Aquinói Tamás-kommentárok mellett komoly bibliafordítások, Luther nézetei elleni traktátusok – feltehetőleg Nádasdy is nyomon követte, és a főpap levelei, egyéb ajándékai mellett könyvek is lapulhattak a csomagokban. Egy másik neves humanista, a dalmát Tranquillo Andreis, aki többször Nádasdy birtokain pihente ki fáradsalmait, egyik 1547-es levelében Paolo Giovio híres emberek képeiről frissen megjelent könyvről tájékoztatta Nádasdyt, amely, ahogy írta, „röviden a Te nevedet is tárgyalja, mihelyt leírják, elviszem Neked, ha magát a könyvet nem tudnám elvinni.”⁵¹ Nyilvánvalóan az 1546-ban Velencében kiadott *Elogia veris Clarorum Virorum Imaginibus Aposita* című műről számolt be Andreis, amelynek két későbbi változata meg is volt Nádasdy Ferenc könyvtárában.

Valószínűleg Nádasdy Tamás ajándékozta a nyelvész-humanista Johann Albrecht Widmanstetternek a Müncheni Kódexet,

1565) egy írásáról van szó *Radtschläg ettlicher Bischoff, wie dem Römischen Stul widerum auff zuhelffen wäre, Bapst Paulo dem vierdten übergeben*, (Tübingen, Ulrich Morhart d.Ä. Witwe), 1559. Vergerio egyébként kapcsolatban állt Nádasdyval, vö. MOL E 185, Missiles, Nádasdy Tamáshoz intézett levelek (Mf. 6925)

⁴⁹ Annaliese TRILLER, *Marcin Kromer* = *NDB*, Bd. 3., 422.; Marcin Kromer levele Nádasdy Tamásnak, Bécs, 1561. április 18., MOL E 185, Missiles, Nádasdy Tamáshoz intézett levelek (Mf. 6925)

⁵⁰ BESSENYEI, *Nádasdyak*, i. m., 20.; Cajetanhoz vö. Erwin ISERLOH–Barbara HALLENSLEBEN, *Jacob Cajetan de Vio* = *TRE*, Bd. VII., 538–546.

⁵¹ BARTA, *Egy sikertelen humanista*, i. m., 72.

egyik rendkívüli jelentőségű nyelvemlékünket, amely ma a Bayerische Staatsbibliothek féltett darabja.⁵²

Johann Albrecht Widmanstetter (1506–1557), bajor nyelvész, orientalista, diplomata, Rómában tanult, két pápát is szolgált, később I. Ferdinánd ki-nevezte Alsó-Ausztria kancellárjának. 1555-ben Bécsben a császár támoga-tásával adta ki az Újtestamentumot szír nyelven Michael Zimmerman nyomdájában. Értékes kézíratait és könyveit V. Albrecht bajor herceg vá-sárolta meg.⁵³ Ezek közt volt a Münchener Kódex, amely a ma ismert legre-gibb magyar nyelvű bibliafordítást tartalmazza.⁵⁴

A kézirattal kapcsolatban két hipotézis merült fel: az egyik, hogy Widmanstetter a francia orientalistától, Guillaume Posteltől kapta bécsi tartózkodása idején (1553–1554 körül). A másik vélemény szerint Nádasdy Tamástól származott a kódex,⁵⁵ aki ismerve Widmanstetter nyelvek iránti szenvedélyes érdeklődését, lemondott a tulajdonképpen számára értékét veszített kéziratról – hiszen az Újtestamentum éppen az ő nyomdájában jelent meg 1541-ben Sylvester János modern magyar fordításában. Konkrét forrásokkal egyik nézetet sem lehetett eddig megerősíteni.

A főúr az udvarában nevelkedő nemes ifjakat is támogatta: a fia, Ferenc, megszületéséig örökösnek tekintett Mayláth Gábor (Nádasdy Tamás húgának, Annának a fia) részére többször vettek

⁵² Staatsbibliothek München, jelzete: Cod. Hung. 1. Kritikai kiadása: *A Münchener Kódex 1466-ból*, szerk. NYÍRI Antal, Bp., 1971 (Codices Hungarici)

⁵³ Hans STRIEDL, *Die Bücherei des Orientalisten Johann Albrecht Widmanstetter = Serta Monacensia. Franz Babinger zum 15. Januar 1951 als Festgruß dargebracht*, Hrsg. von Hans Joachim KIEßLING, Alois SCHMAUS, Leiden, 1952, 200–244.; Helga REBHAN, *Johann Albrecht Widmanstetter und seine Bibliothek = Kulturkosmos der Renaissance. Die Gründung der Bayerischen Staatsbibliothek*, Hgg. von der Bayerischen Staatsbibliothek, München, 2008, 81–123.

⁵⁴ KERTÉSZ Balázs, *Münchener Kódex = „Látjátok feleim...” Magyar nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig*. Az Országos Széchényi Könyvtár kiállítása, szerk. MADAS Edit, Bp., 2009, 258–259.

⁵⁵ Nádasdy mellett érvelt a kódex történetét nemrég részletesen végigkísérő Lioba Tafferner, akinek tanulmányára Zsupán Edina hívta fel a figyelmem. Vö. Lioba TAFFERNER, *Der „Münchener Kódex”. Sein Weg nach München und seine Entdeckung in der Kgl. Hof- und Staatsbibliothek*, Ungarn Jahrbuch – Zeitschrift für interdisziplinäre Hungarologie, Bd. 28(2005–2007), 199–228., itt 202–206.

könyveket.⁵⁶ Bánffy János deák, aki a rokon Nádasdy Lászlót nevelte, Kapuvárról írta 1550. június 5-én, hogy a gyermekek szorgalmasan tanulnak, de könyv nélkül nem boldogulnak, Erasmus *Colloquia*ját és *Apophthegmata*ját, valamint a Bibliát kérte a Bécsben időző Nádasdytól.⁵⁷ A kis László június 23-án már meg is köszönte a könyveket, de a legjobban kívánt művet, a Bibliát még nem kapta meg.⁵⁸

Nádasdy udvarának tisztviselői is kitűntek könyvszeretetükkel: rendkívül értékes a nádor szűkebb környezetéből, Perneszi György jószágigazgatótól fennmaradt könyvjegyzék.⁵⁹ A 62 tételből álló gyűjteményt 1560. május 9-én Sárváron írták össze. A jegyzék felfedezője, Kovács Sándor Iván szerint a könyvek bekerültek a sárvári tárházba,⁶⁰ bár ezt források nem bizonyítják. A leginkább antik auktorokat és egyházatyákat, de kortárs teológiai műveket is tartalmazó könyvtár, Monok István megnevezésével élve, „konfesszionálisan arctalan” volt, pedig Perneszi ekkor már lutheránusként tartotta számon az udvar.⁶¹ Jelzés értékű, hogy Bornemisza Péter neki ajánlotta a Bécsben 1558-ban kiadott Elektrafordítását.⁶² Ugyancsak jelentős gyűjteménye lehetett a család orvosának, Szegedi Kőrösi Gáspárnak, akinek Nádasdyhoz szóló levelei nem egyszer azt sürgetik, hogy gondoskodjon végre könyvei

⁵⁶ *Kultúrtörténeti szemelvények*, I. kötet, i. m., 220. „1547. 14 die aprili Gabornak eg könuet cr 26; 224. o. 1547. 20 die aprili Attam görg uramnak az gabor könuere cr 28”; vö. még *Adattár* 18/2., i. m., 204–205.

⁵⁷ Nádasdy Tamás nádor családi levelezése, i. m., 10.; PAYR, *Protestáns volt-e Nádasdy Tamás?*, i. m., 419.; *Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából*, 4. kötet (1542–1547), szerk. KARÁCSONYI János, Bp., 1906 (*Monumenta ecclesiastica tempora innovatae Hungariae religionis*); 260.

⁵⁸ *Egyháztörténeti emlékek*, i. m., 5. kötet, 360, 369.; PAYR, *Protestáns volt-e Nádasdy Tamás?*, i. m., 420.; *Adattár* 11., i. m., 41.

⁵⁹ *Adattár* 13/1., i. m., 12–14.

⁶⁰ KOVÁCS Sándor Iván, *Bornemisza Péter mecénásának könyvtárjegyzéke 1560-ból*, ItK 66(1962), 84–86., helyesbítette BORZSÁK István, *Perneszi György könyvjegyzékéhez*, ItK 66(1962), 628–632.

⁶¹ MONOK, *A Nádasdy család*, i. m., 70. Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak, Sárvár, 1554. március 6. „Német ugrálással táncol ugyanis, és lutheránus módon eszi a húst, bár tagadja, hogy lutheránus, amit én nem hiszek, Ön se higgye, a szent Istenre mondom.” Vö. „*Szerelmes Orsikám...*” A Nádasdyak és Szegedi Kőrös Gáspár levelezése, vál., a szöveget gond., jegyzetek VIDA Tivadar, utószó GRYNÆUS Tamás, Bp., 1988 (*Magyar Levelestár*), 59.

⁶² RMNy 144

elhozataláról előző gazdáitól, az Erdődyektől.⁶³ András, sárvári iskolamester, 1545-ben Pellicanus-kódexek megszerzéséről tárgyalt Máté egerszegi plébánossal,⁶⁴ ez a zürichi zwingliánus professzor, Conrad Pellicanus valamelyik művét jelentette, feltehetőleg Biblia-kiadását vagy kommentárját.⁶⁵

Közismert tény, hogy Nádasdy Tamás pártfogásával indult meg a magyarországi könyvnyomtatás a 16. században Sárvár-Újszigeten. Az 1541-ben itt kiadott Újtestamentumból⁶⁶ hűgának, Nádasdy Annának két példányt küldött Huszt várába.⁶⁷ Nádasdy Anna maga is támogatót egy későbbi Újtestamentum-kiadást, amely 1562-ben Heltai Gáspár kolozsvári nyomdájában jelent meg.⁶⁸ Nádasdy Tamás saját kiadási ötleteit azonban nem tudta megvalósítani: szeretne volna III. Pál bulláját Sylvester Jánossal lefordíttatni, ezért küldte meg neki Regensburgból 1541-ben, de Sylvester válaszában azt közölte, hogy nem kapta meg. Payr Sándor szerint ez az írás egy, a vallási egyesülésre vonatkozó béküleke-nyebb bulla lehetett.⁶⁹

III. Pál (1534–1549) nem sokkal megválasztása után egy reformbizottságot állított fel a katolikus egyház megújítására, a testület 1537-ben *Az egyház megjavításáról (Concilium de emendanda ecclesia)* címmel egy jelentést írt. Bár a tanulmány titokban készült, hamarosan információk szivárogtak ki róla, ráadásul Luther megszerezte és gúnyos kommentárjával közzétet-

⁶³ „Szerelmes Orsikám...”, i. m., 62. Szegedi Kőrös Gáspár Nádasdy Tamásnak, Sárvár, 1654. március 9. „Gondoljon Nagyságotok a könyveimre!”

⁶⁴ SZAKÁLY Ferenc, *A sárvári „provinciális humanista kör” és a reformáció kezdetei = A tudomány szolgálatában. Emlékkönyv Benda Kálmán születésnapjára*, szerk. GLATZ Ferenc, Bp., 1993, 83–96.; SZAKÁLY Ferenc, *Sárvár, mint helyi kulturális központ = Nádasdy Tamás (1498–1562). Tudományos emlékülés: Sárvár 1998. szeptember 10–11.*, szerk. SÖPTEI István, Sárvár, 1999 (A Nádasdy Ferenc Múzeum kiadványai 3.), 87–103., itt 92.

⁶⁵ Szakály Ferenc a Biblia-kommentárral azonosította, vö. SZAKÁLY, *Sárvár, mint helyi kulturális központ*, i. m., 102.

⁶⁶ SYLVESTER János (transl.), *Új Testamentum Magyar nyelven*, Sárvár-Újsziget, 1541, vö. RMNY 49

⁶⁷ Majláth Istvánné Nádasdy Tamáshoz és Szalay Jánoshoz, Huszt, 1543. február 22. = *Nádasdy Tamás nádor családi levelezése*, i. m., 120.

⁶⁸ Heltai Gáspár Nádasdy Annának ajánlotta a művet, vö. RMNY 186; ld. még H. HUBERT Gabriella, *A Jézus Krisztusnak Új Testamentuma = Biblia Sacra Hungarica. A könyv, „mely örök életet ad”*, Kiállítási katalógus, szerk. HELTAI János, GÁBORJANI SZABÓ Botond, Budapest, 2008, 168.

⁶⁹ PAYR, *Protestáns volt-e Nádasdy Tamás*, i. m., 418., RMNY 47

te.⁷⁰ 1541-ben végre összeülhetett az a régen várt gyűlés Regensburgban, amelyen esély mutatkozott a katolikusok és protestánsok közötti megegyezésére.⁷¹ A birodalmi gyűlést V. Károly császár nyitotta meg április elején, és a jelenlévő pápai követeknek illetve protestáns teológusoknak (Philipp Melanchthon, Martin Bucer, Johannes Pistorius, Jean Calvin) az azonos vagy egymással összebékíthető pontokat kellett volna megtalálniuk. Ezen a zsinaton Nádasdy is részt vett – szerepéről, tapasztalatairól, személyes találkozóiról vajmi keveset tudunk –, s itt került a kezébe ez az említett kiadvány, amit Sylvesternek is eljuttatott.

Német nyelvterületen ekkor Luther legnépszerűbb kiadványa a *Bulla Papae Pauli Tertii de indulgentiis contra Turcam* (s.l., 1537) volt. Még ha nem is ezt a pár lapos, nagy botrányt kavarázó gúnyírat szánta Nádasdy magyar nyelvű megjelenésre, akkor is biztosan állítható, hogy amilyen figyelemmel követte a kor vallási változásait, úgy óvakodott a nyílt állásfoglalástól. A kortársak is csupán szál-longó hírek alapján próbáltak tájékozódni, hogy ki került az új nézetek vonzásába, erre utal Thurzó Elek egy levele Nádasdy Tamáshoz 1532-ből, amelyben Thurzó már igen korán lutheránusnak tudja Nádasdyt.⁷² S bár időről-időre kiújulnak a viták Nádasdy vallási hovatartozását illetően, a forrásokban egyértelmű adatokat nem találunk: leginkább a forrongó, még korántsem letisztult irányzatok között kíváncsian tájékozódni kívánó főúr alakja rajzolódik ki előttünk.⁷³ Hasonló kétértelműséget lehetett érzékelni a Batthyány-udvarban: a nagyúr Batthyány Ferenc vallási nézetei ugyancsak nehezen megítélhetők.⁷⁴

⁷⁰ TÓTH István György, *A Trentói Zsinat és Magyarország*, Vigilia, 1999, 339–447., itt 340–341.

⁷¹ TÓTH, *A Trentói Zsinat*, i. m., 341.

⁷² Thurzó Elek Nádasdy Tamáshoz, Galgóc, 1532. június 26. = ERDÉLYI Gabriella, *Bethlenfalvi Thurzó Elek levelezése (Források a Habsburg-magyar kapcsolatok történetéhez)*, I. 1526–1532, Bp., 2005 (Lymbus kötetek 1.), 379.

⁷³ Ugyanebben az értelemben foglalt állást Szakály Ferenc Perneszihi vallását illetően. Szerinte Perneszihi „úgy vélekedett a dologról, hogy nem hitújítás az, amihez segédkezet nyújt, hanem az ősi alapokhoz, a tiszta forráshoz való visszatérés, ami akár a régi egyházi keretekben is végbemehet.” Vö. SZAKÁLY, *Sárvár*, i. m., 99.

⁷⁴ BOBORY Dóra, *Batthyány Boldizsár és a reformáció = Szentírás, hagyomány, reformáció: teológia- és egyháztörténeti tanulmányok*, szerk. F. ROMHÁNYI Beatrix, KENDEFFY Gábor, Bp., 2009, 241–251., itt 247–248.

1547-ben Nádasdy Bécsben akarta megjelentetni a zsoltárokat magyar nyelven, s rendelkezett is egy fordítással, de Sylvester János nem javasolta a kiadást a rossz minőségű szöveg miatt:

„Amikor nagyságod bizonyos istenes zsoltárokat kinyomtatás céljából ide, Bécsbe küldött, megparancsolta, hogy mielőtt sajtó alá kerülnének, fordításukat vessem ítéletem alá... Bizony nincs benne semmi, amit akár én, akár más józan életű ember helyeselhetne.”⁷⁵

A fordító személyére még nem derült fény, ellenben Sylvester levele a magyar irodalomkritika korai történetének legfontosabb darabja.⁷⁶ Nádasdynak nem csak saját nyomdája volt, hanem kapcsolatban állt bécsi nyomdászokkal, például Michael Zimmermannal, aki 1562. február 16-án Philipp Melanchthon grammatikáját ajánlotta föl a sárvári iskolának kinyomtatásra, mégpedig Nádasdy neve alatt,⁷⁷ ugyanebben az évben június 2-án ugyancsak ezt a művet kínálta megvásárlásra.⁷⁸ A nádor ismerte Raphael Hoffhaltert is, akinél 1557-ben egy neki dedikált Paul Fabricius-féle naptár látott napvilágot.⁷⁹ A matematikus Fabricius készítette el egyébként a kis Nádasdy Ferenc horoszkópját is, amikor 1555 októberében megszületett.⁸⁰

Az is sokat elárul a főúr műveltségéről, hogy levéltárából került elő a híres bázeli humanista nyomdász, Johannes Oporinus egy levele, amelyben Antonio Bonfini teljes magyar történetének kiadásáról tárgyalt a Nádasdy szellemi köréhez tartozó Gyalui Torda Zsigmonddal. Utóbbi magyar humanista 1554-ben epigrammákkal

⁷⁵ Sylvester János Nádasdy Tamásnak, Bécs, 1547. szeptember 26. = *Janus Pannonius. Magyarországi humanisták*, Bp., 1982, 736.; BALÁZS János, *Sylvester János és kora*, Bp., 1958, 263.

⁷⁶ BARTÓK István, „Nem egyéb, hanem magyar poézis”. *Sylvester János nyelv- és irodalomszemlélete európai és magyar összefüggésekben*, Bp., 2007, 156–166.

⁷⁷ „et ego magnum numerum Grammaticarum Philippi Melanchtonis piaie memoriae sub nomine et tutela Generosae Dominationis Vestrae imprimi feci.”, vö. Ifj. KEMÉNY Lajos, *Bécsi könyvnyomtató levele a XVI. századból*, ItK 3(1893), 99–100.

⁷⁸ PAYR, *Protestáns volt-e Nádasdy Tamás*, i. m., 481.

⁷⁹ *Adattár* 11., i. m., 50; vö. még RMNy 137 – nem maradt fenn belőle példány

⁸⁰ *Adattár* 11., i. m., 50; a latin nyelvű horoszkóp megmaradt, vö. még Nádasdy Tamás nádor családi levelezése, i. m., 226–231.

ünnepelte Nádasdy nádorrá választását.⁸¹ Az 1560-as évek elején több levelet is címzett Nádasdyhoz, ugyancsak Bonfini és egyéb kiadványokat illetően kérte a nádor tanácsát.⁸² Nádasdy a jelek szerint szívesen pártfogolta a magyar történeti mű kiadását.⁸³

További források, összeírások és leltárak az egyes Nádasdy-birtokokon lévő könyvekről tanúskodnak: Kanizsay Orsolyának két képes könyve volt Kanizsán, egy pedig Perényi Péternél 1533-ban,⁸⁴ ugyanekkor a topuszkói vártemplom javai közt (Zágráb vármegye, cisztercita apátság) 21 könyvet találtak⁸⁵ és a lékai várban is összeírtak pár darabot.⁸⁶ 1553-ban Zalavárott Nádasdy Tamás parancsára inventáltak, ahol 3 mise- és 127 egyéb könyvet számoltak össze.⁸⁷

Mindezek ellenére ma összesen egy könyvet ismerünk, amely talán Kanizsay Orsolyáé volt, de hiteles forrás (bejegyzés, kötés) ezt az állítást nem támasztotta még alá. A Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtára őriz egy Sylvester János-féle 1541-es Újtestamentumot, amely az egykori adományozó – a nagylelkű Jankovich Miklós – szerint Kanizsay Orsolyától a Bornemissza-nemzetséghez jutott, majd ő 1841-ben Bécsben egy aukción megvásárolta.⁸⁸ Ezen kívül az ELTE Egyetemi Könyvtárában őriznek egy

⁸¹ RMK III 420. ZEMAN László, *Egy fejezet a hazai humanizmus filológiai vizsgálatából* = Uő., *Gymnasiologia. Az eperjesi kollégium és áthagyományozódásai*, Somorja–Dunaszerdahely, 2003, 37–55., itt 41–42.

⁸² MOL E 185, Missiles, Nádasdy Tamáshoz intézett levelek (Mf. 6926)

⁸³ Gábor ALMÁSI, *The Uses of Humanism. Johannes Sambucus (1531–1584), Andreas Dudith (1533–1589) and the Republic of Letters in East Central Europe*, Leiden–Boston, 2009 (Brill's Studies in Intellectual History), 173–174.; vö. még KULCSÁR Péter, *Bonfini-kéziratok*, MKSz 111(1995), 213–237.

⁸⁴ *Adattár* 11., i. m., 32. 1533. május 16. Nádasdy Tamásné Kanizsán lévő drágaságainak összeírása: „Duo libri effigiati et ter eius(?) est apud Petrum Pereny”

⁸⁵ *Adattár* 11., i. m., 34.

⁸⁶ *Adattár* 18/2., i. m., 200–201.

⁸⁷ *Adattár* 11., i. m., 42.

⁸⁸ SZABADI Sándor, *A kecskeméti református egyház könyvtára*, MKSz 77(1961), 308–314., itt 313. Szabadi ezt írja: a kötetet „Jankovics(sic!) Miklós 1843-ban könyvtárunknak ama megjegyzés kíséretében: „Nevezetes ezen példány azért is, mert először Nádasdy Tamásné Kanizsay Orsolyának, annak utána pedig a Bornemissza nemzetségnek tulajdona volt.” A kötet leírása: ÁCS Pál, *Sylvester János: Új Testamentum magyar nyelven* = *Jankovich Miklós (1772–1846) gyűjteményei*. Kiállítási katalógus, szerk. MIKÓ Árpád, Bp., 2002, 277–278.; BÁN Magdolna, *Biblia (Újtestamentum-fordítás)* = *Kálvin hagyománya: református kulturális örökség a Duna mentén*. Kiállítási katalógus, szerk. MIKÓ Árpád, Bp., 2002, 277–278.

kézírtos törvénygyűjteményt (az ún. Nádasdy-kódex), amely a kötése alapján egykor a nádoré volt.⁸⁹ Más kötet, amelyről biztosan tudhatnánk, hogy a házaspár könyvtárába tartozott, eddig nem került elő. Ugyanakkor Nádasdy Ferenc országbíró könyvtárából több mint százhusz 16. századi könyvet tartunk számon, amelyek akár a déd- vagy nagyszülőké is lehettek. Összegezve a fenti adatokat, nagyon is valószínűnek tűnik, hogy Nádasdy Tamás könyvtára nagyságában és minőségében összemérhető Batthyány Boldizsáréval, akinek körülbelül 1000 kötete lehetett az 1570-es években.

2. NÁDASDY FERENC ÉS BÁTHORY ERZSÉBET

A nagyapa, Ferenc (1555–1604) – Nádasdy Tamás és Kanizsay Orsolya egyetlen és késői gyermeke – elsősorban a török elleni küzdelmei miatt maradt meg az utókor emlékezetében. Az unoka is a híres hadvezért és a 15 éves háború csatáit örökölte meg a sárvári vár dísztermében az 1650-es évek elején. Pedig a nádori udvarban, majd Bécsben a trónörökösrel együtt nevelkedő fiút gondosan taníttatták szülei. Sárvárott Szegedi Máté és Beythe István, Bécsben Sennyei Ferenc, Lőrinczfalvai Kristóf és Sibolti Demeter oktatták,⁹⁰ arra azonban nincsenek adatok, hogy egyetemre járt volna.⁹¹ A család megnövekedett tekintélyét Ferenc házassága jelzi: 1575-ben a hatalmas Báthory-család lányát, Erzsébetet vette nőül.⁹²

Ferenc már öt éves korában könyvet kapott ajándékba: egy Lyonban 1558-ban kiadott latin nyelvű Bibliával, benne ráadásul egy Philipp Melanchthontól származó autográf bejegyzéssel lepte meg a Wittenbergből 1560 elején hazatérő diák, Csirke György. A német tudós a következőt írta Nádasdy Ferencnek a címoldalra: „Illustrissimi Dominj Comitiss Thomae De Nadasd Palatinj et Viceregis Hungariae filio Illustri ac Generosissimo Domino Fran-

lógus, Budapesti Történeti Múzeum, szerk. FARBAKY Péter, KISS Réka, Bp., 2009, 175. Köszönöm Bán Magdolna segítségét.

⁸⁹ JÁNOSI Monika, *Gregoriánczi Pál kéziratos törvénygyűjteménye a XVI. század közepéről*, MKSz 104(1988), 54–64., itt 57.

⁹⁰ BESSENYEI, A *Nádasdyak*, i. m., 42.

⁹¹ Bécsi egyetemre járását Péter Katalin említi, vö. PÉTER Katalin, *A csejtei várúrnő*, Bp., 1985 (Labirintus), 12.

⁹² BESSENYEI, A *Nádasdyak*, i. m., 40–62.

cisco Nádasdj Palatinidj Domino et patrono obseruandissimo, in auspicio noui annj 1560. Georgius Albany a Chyrke Viteberga dono mittit.” A nyolcadrét méretű, latin nyelvű Biblia a legszebb kiadások egyike. A 198 szövegközi fametszetet a kor neves francia illusztrátora, Bernard Salomon (kb. 1508–1561) készítette.⁹³ Lyon erős református közösséggel rendelkezett a 16. század közepén, és az itt kinyomtatott bibliák is ebben a szellemben fogantak. A könyv 1562-ben már más tulajdonában bukkant föl (Michael Armprusterében, majd még később Geszti Ferencében), így végül nem a Nádasdyak vonalán jutott a pesti Egyetemi Könyvtárba.⁹⁴ Melanchthon neve nem volt ismeretlen a Nádasdyak előtt, hiszen korábban a wittenbergi professzor egy levélben biztatta Nádasdy Tamást Sylvester János és Dévai Bíró Mátyás támogatására.⁹⁵ A híres levél aztán ereklyeként öröklődött generációkon keresztül, míg nem 1670-ben azt is legfoglalták a családi levéltárral együtt.⁹⁶

Ferkó Bécsből ákombákom betűkkel írt gyerekkori leveleiben többször kért anyjától könyveket vagy küldött neki,⁹⁷ de más jellegű könyvbeszerzésekről nem vallanak a források. A későbbiekben sárvári udvarának szellemiségét olyan nagyhírű prédikátor határozta meg, mint Magyar István, művei megjelenését Nádasdy finanszí-

⁹³ *Biblia Sacra ad optima quaeque veteris, ut vocant, Lugduni, apud Joan. Tornaesium, 1558.* Jelzete: EEK Ant 7397

⁹⁴ KEVEHÁZI Katalin, *Melanchthon-Autographen im historischen Ungarn*, MKSz 117(2001), 153–166., itt 158.; VISKOLCZ Noémi, *Biblia Philipp Melanchthon autográf bejegyzésével = Kálvin hagyománya, i. m.*, 156–157.

⁹⁵ Philipp Melanchthon levele Nádasdy Tamáshoz, Lipcse, 1537. október 7. = *Régi magyar levelestár (XVI–XVII. század)*, I. kötet, sajtó alá rend. HARGITTAY Emil, Bp., 1981 (Magyar Hírmondó), 64–67.

⁹⁶ ÖStA, HHStA, UA Spec., Fasc. 315, Konv. B., f.54. Ferdinand Klueg feljegyzése a Nádasdy-levéltárról: „ein eigenhändiges Schreiben vom Philippo Melanthe an graffen Thomam von Nadasd”; ma a levél a Magyar Országos Levéltárban található, jelzete: Magyar Kamara Archivuma. Acta publica f. 35, nr. 14.

⁹⁷ Nádasdy Ferenc Kanizsay Orsolyának, Bécs, 1568. április 18. = *Nádasdy Tamás nádor családi levelezése, i. m.*, 185. „Az minapiban is írtam vala Kdnek az köny(v) felől, hogy egyiket oda küldöm Khez, de bizony itt feledték volt, hanem ím most immár megküldtem Kdnek Vöcsitől.”; Nádasdy Ferenc Kanizsay Orsolyának, Bécs, 1568. június 22. = *Adattár 11., i. m.*, 63. „Touabba ott nekem Keresturatt egi köniuem maradott, meli ninczen haltiaba köttue, hanem csak kett arkus vagion özue köttuen, kin irtam is immár, kérem k., hofi k. ke-restesse meg az én házamban és kidie föl, mert nem lehetek nála neklv.”

rozta.⁹⁸ A határozottan a lutheránusok mellett kiálló főúr szívesen vett részt teológiai vitákban, sőt zsinatokon is, és külföldön tanulmányokat folytató ifjakat pártfogolt, köztük például Dongó Gergely,⁹⁹ erről a tevékenységéről Magyarai is megemlékezett prédikációjában:

„az maga saiatyabolis reszt szakasztot az tanitoknac, es scholaknac taplalasokra. Tuduan penig aztis, hogy az tanolo iffiakbol neuekednenec vegreis io egyhazi emberek, kic az igaz tudomant terieszthetnec, noha sokra kellet ez hadakozasban, de azert nem vonta meg magat, hanem soc költsesguelis, iffiakat tanettatot az tisztessesges deaki tudomanyra (o ha többenis czelekednec ezt), kinec latattyais volt, s-uagyonis, mert az igaz tudomany mindenüt szepen fenlet, s-fenlic mostis ioszagaban.”¹⁰⁰

Nádasdy egyik birtokán, a csepregi iskolában, Nicolaus Gabelmann és Georg Creutzer tevékenykedett 1587–1588-ban, előbbinek padovai tanulmányútját is Nádasdy Ferenc fizette.¹⁰¹ Gabelmann a későbbiekben történetíróként több művét is régi patrónusának ajánlotta. Nádasdy új iskolákat is alapított Szentmiklóson, Lövön, Lóson.¹⁰² Bár a szakirodalomban hadtudományban való elméleti és gyakorlati jártasságát szokták kiemelni,¹⁰³ egy adat más irányú érdeklődésére is rávilágít. Nádasdy kapcsolatban állt Zsámboky Jánossal, s kölcsönadott neki egy görög nyelvű alkémiai kódexet, amelyet Zsámboky szívesen megjelentetett volna, mégpedig a neves

⁹⁸ BENCZE Imre, *Magyarai István sárvári prédikátor élete és munkái*, Bp., 1995, 23–27.

⁹⁹ PAYR Sándor, *A dunántúli evangélikus egyházkerület története*, 1. kötet, Sopron, 1924, 50.

¹⁰⁰ Magyarai István prédikációja Nádasdy Ferenc fölött, Keresztúr, 1604 = *Magyar nyelvű halotti beszédek a XVII. századból*, kiad. KECSKEMÉTI Gábor, Bp., 1988, 49–112., itt 103.

¹⁰¹ SZELESTEI N. László, *Adalék a csepregi iskola és a nyugat-dunántúli protestantizmus történetéhez = Tanulmányok a lutheri reformáció történetéből*, szerk. FABINY Tibor, Bp., 1984, 240–247.

¹⁰² THURY Etele, *Kis Bertalan és Musay Gergely dunántúli ág. hitv. ev. püspökök egyházlátogatási jegyzőkönyve 1631–1654*, Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár VI(1907), 11–193., itt 44.

¹⁰³ BESSENYEI, A *Nádasdyak*, i. m., 49.; MONOK, A *művelt arisztokrata*, i. m., 118–119.

bázeli orvos, Thomas Erastus magyarázataival együtt. Zsámboky halála után özvegye úgy tudta, hogy férje 200 dukátért vette zálogba Nádasdy Ferentől, s végül nem adta vissza a kódexet, így az ma az Osztrák Nemzeti Könyvtár két Stephanus Alexandrinus kódexe közül lehet valamelyik.¹⁰⁴ Egy másik, Nádasdyakkal kapcsolatos kézirat is Zsámboky birtokába került, könyvtára katalógusa szerint egy Kanizsay Orsolyának szóló, a méh betegségeit taglaló padovai orvosi mű 1555-ből.¹⁰⁵

Nádasdy birtokain, Sárváron és Keresztúron, Joannes Manlius működtetett nyomdát. 1598 és 1605 között 22 – főként az evangélikusokhoz kötődő – nyomtatvány jelent meg e két központban.¹⁰⁶ Ezek közül egyetlennek a címlapján szerepel az, hogy Nádasdy Ferenc költségén adta ki a nyomdász, Zvonarics Mihály egy fordításán 1603-ban.¹⁰⁷ Manlius ráadásul könyvkötő műhellyel is rendelkezett. Ennek nyoma is maradt egy kötet formájában, amely a 19. században még a kassai püspökség könyvtárában volt: Manlius a könyv bőrrel bevont tábláján a következőket írta aranybetűkkel: „Egregio et vera nobilitate insigni Domino Michaeli Gallen Spectabilis ac Magnifico Comitis Francisci de Nadasd familiari etc. Domino suo observandissimo 1598.”¹⁰⁸

Nádasdy Ferenc idejéből is maradtak fenn összeírások a birtokokon található ingóságokról. Zalavárott 1568-ra a könyvek száma már ötvenre gyarapodott,¹⁰⁹ sőt, két évvel később már 73 kötetet inventáltak.¹¹⁰ A familiárisok és szolgák hagyatékában is fordul-

¹⁰⁴ RITOÓKNÉ Szalay Ágnes, *Zsámboki János levelei Batthyány Boldizsárhoz* = *Adattár* 10., i. m., 208–213., itt 211. Ritoókné két kódexet említett, amelyek Nádasdyé lehetnek: ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. Med. Gr. 2. és Med. Gr. 3. Egyikben sincs tulajdonjegy. Állításának elmentmond azonban, hogy számosan keresték a kódexet a kortársak közül, de nem találták Zsámboky iratai között, tehát feltehetőleg vagy vissza kellett adnia Nádasdynak vagy másnak kölcsönözte.

¹⁰⁵ *Adattár* 12/2., i. m., 2568. tétel

¹⁰⁶ V. ECESEDY Judit, *A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában 1473–1800*, Bp., 1999, 103.

¹⁰⁷ ZVONARICS Mihály (transl.), *Papa nem papa*, Keresztúr, 1603, RMNy 1902

¹⁰⁸ SZABÓ Károly, *Jelentés könyvtárbevérlataimról*, Sz 11(1877), 685–691., itt 690.; RMK I 304, RMNy 834 (foto: MTAK); FEHÉR Mátyás, *A kassai Püspöki Könyvtár kódexei és ősnymtatványai*, Kassa, 1943, pag. 69. Nr. 35.

¹⁰⁹ *Adattár* 11., i. m., 63.

¹¹⁰ *Adattár* 11., i. m., 64.

tak elő könyvek: 1592. szeptember 23-án Biczó Balázs házából hoztak el két kötetet:

Egy Biblia, ki körmendi Kalman Deake wolth.
Egy historias könyw, Genealogica Historica¹¹¹

Ugyancsak az 1590-es évekből egy ismeretlen 22 tételes – nagyobb-részt antik szerzőket tömörítő – könyvjegyzéke is ott található a Nádasdy-iratok között.¹¹²

Nádasdy Ferenc népszerűségét azok a humanista gyászversek is kifejezték, amelyek halálát követően méltatták. Ritkán kísért ilyen egyöntetű tisztelet egy főurat a korban.¹¹³ Magyarai István a bibliaolvasó, keresztény erényekben gazdag főúr alakját örököltette meg halotti beszédében 1604-ben:

„Közönseges dolgaitul, ha mi vresseget szakaszthatot, azt nem tobzodo heusagban, hanem az Z. Biblianac oluasasara fordította. Azbol vgy meg tanolta volt az benne valo szep mondasokat, edes vigasztalasokat, es erős biztonsagokat, hogy valamikor a szükseg kiuanta, azonnal mindenekről, kinec kinec az ő szüksegehez kepest, tanosagot, vigasztalast, es biztonsagot mondhatot, s az kerdesekre valaszt adhatot.”¹¹⁴

Nádasdy Ferenc halála után özvegye, Báthory Erzsébet folytatta férje művelődéspolitikáját, ő küldte ki wittenbergi tanulmányokra Lethenyi Istvánt és Kiss Benedeket.¹¹⁵ Az Erzsébetről íródott monográfiában nemrég állapította meg Lengyel Tünde és Várkonyi Gábor, hogy leveleinek stílusa és írásmódja „tisztos műveltségi

¹¹¹ MOL E 185, Meg nem határozható birtokok és több uradalom együtt (leltárak, bevételek, 1527–1669) (Mf. 31996), f.74., vö. *Adattár 11., i. m.*, 114.

¹¹² MOL E 185, Inuentar und Verzeichnuss Alles des Leingewandts Hemeter unnd annder Sachen (Mf. 31996), f.121., „Meg nem határozható birtokok és több uradalom együtt (leltárak, bevételek) 1527–1669”, vö. *Adattár 11., i. m.*, 111–112.

¹¹³ A gyászversek, prédikációk vö. RMNy 910 RMNy 914 RMNy 915; SZABÓ Péter, *Nádasdy Ferenc és Pálffy Miklós vitézi kultusza = Uő., Jelkép, rítus, udvari kultúra. Reprezentáció és politikai tekintély a kora újkori Magyarországon*, Bp., 2008, 147–158.

¹¹⁴ *Magyar nyelvű halotti beszédek*, i. m., 102.

¹¹⁵ *Egyháztörténeti emlékek. Forrásgyűjtemény a Dunántúli Ág. Hitv. Evang. egyházkerület történetéhez*, I., kiad. PAYR Sándor, Sopron, 1910, 139–141.

szintről” tanúskodik.¹¹⁶ A Báthoryaktól egy könyv biztosan a Nádasdyakhoz került. Az ELTE Egyetemi Könyvtár tulajdonát képezi a jezsuita Christophorus Clavius Rómában nyomtatott *Gnomonices* című könyve, amit a szerző Báthory István lengyel királynak ajánlott. A kötés a Báthory-család címerét viseli, a király személyes példánya lehetett, aki azonban nem tartott igény rá, és a bejegyzés szerint Gyulai Pálnak adta, majd ő Kubinyi Lászlónak továbbította 1582-ben. Hogy hogyan és mikor jutott a Nádasdyakhoz, források híján nem lehet megállapítani (a lorettói szerviták bejegyzése alapján feltételezhető, hogy a kötet Nádasdyé volt).¹¹⁷

3. NÁDASDY PÁL ÉS RÉVAY JUDIT

A Nádasdy-ősök sorában Pálról (1597 k.–1633) lehet a legkevesebbet tudni. Ennek egyik oka, hogy fiatalon elhunyt, és viszonylag csekély levéltári forrás maradt utána. A másik talán az, hogy a nagy elődök – nádor nagyapa, törökverő hős apa – árnyékából nehéz lehetett kibújni. Nem tudjuk, hogy az anyja, Báthory Erzsébet, ellen indított per milyen hatást gyakorolt a fiatal fiúra, mindenesetre 10 éves korában elszakították tőle, s Megyery Imre felügyeletére bízta. Péter Katalin szerint műveletlen, elhanyagolt gyerek volt,¹¹⁸ ennek azonban ellentmond, hogy egyik tanára szerint különösen szeretett tanulni („sonderen Liebhaber der Studien”).¹¹⁹ 1610-ben Jacob Mock nevelte, aki nem támogatta, hogy Pál külföldre, például Németországba menjen peregrinációra, túl törekenynek tartva őt.¹²⁰

¹¹⁶ LENGYEL Tünde–VÁRKONYI Gábor, *Báthory Erzsébet. Egy asszony élete*, Bp., 2010, 72.

¹¹⁷ BOROS Klára, *Cristoforo Clavio, jezsuita csillagász munkája Báthory István számára, Rómában készült díszkötésben = Mátyás király öröksége. Késő reneszánsz művészet Magyarországon (16–17. század)*, szerk. MIKÓ Árpád, VERÓ Mária, Bp., 2008, 127–128.

¹¹⁸ PÉTER, *A csejtei várúrnő*, i. m., 12. Báthory Erzsébet rossz anyai mivoltát legújabbán cáfolják, vö. LENGYEL–VÁRKONYI, *Báthory Erzsébet*, i. m., 79–80.

¹¹⁹ *Adattár* 18/2., i. m., 197.

¹²⁰ LENGYEL–VÁRKONYI, *Báthory Erzsébet*, i. m., 77.

A soproni Jacob Mock Nádasdy Ferenc költségén tanult teológiát Wittenbergben, s itt három disputációja közül kettőt is pártfogójának ajánlotta 1603–1604-ben. A Nádasdy-levéltárban fennmaradt 1614-es konvenciója szerint komoly megbecsülést élvezett a Nádasdy-udvarban.¹²¹

Szüleihez, nagyszüleihez hasonlóan ő is hozzájárult anyagiilag evangélikus diákok wittenbergi egyetemi tanulmányaihoz, például Lossics István, Potyondi István, Lethenyei István, Galgóczi Miklós esetében. Felesége öccsét, Révay Pált, Sopronban taníttatták, s a gyermek a művelt irodalmárnak, a soproni polgármesternek, Lackner Kristófnak a házában lakott egy 1624. augusztus 1-én kötött szerződés szerint.¹²² Pál keresztúri birtokán 1608-ban felélesztették a régi Manlius-nyomdát Farkas Imre vezetésével, aki 1625-ben Csepregre költözött műhelyével együtt. 1616-ban az általa kiadott kalendárium ajánlásában mond köszönetet „a nagyságodtól számlálatlan elvett jókért, kik közül az egyik, hogy nagyságod kegyes szárnya és patrocíniumja alatt énnékem becsületes házat adott, második, hogy nagyságod... az elvásott típusomat... maga költségén újíttatja”.¹²³ Farkas keze alól evangélikus teológiai irodalom, naptárak, alkalmi kiadványok kerültek ki, sőt, egy Nádasdy Pál által összeállított imádságos könyvecske is *Áhítatos és buzgó imádságok* címmel 1631-ben („egybe szedettetett és íratott gróf Nádasdi Pál... által”). Művét két fiának, Ferencnek és Tamásnak ajánlotta, hogy ezzel hitük „gyarapodására, világi életeteknek kegyességben való foglalására, és az igaz buzgóságnak Istenhez való fölindítására” legyen.¹²⁴ Ő az első Nádasdy, aki a családi ősgalériá-

¹²¹ MOL, E 185, Inskripciók könyvek (Mf. 31999), „Jacobus Mook Uramnak, Uram eő Ngha Praeceptoranak Kezdetik eztendeje 15. April 1614.

Fizetese kész Penz Niolczuan for. – f. 80.

Kilencz Reff Czimmasin – Ull 9.

Egy Telre Fel Hat Suba avagy – f. 8.

Egy Inassanak Etele, Itala”

¹²² Az eredeti iratnak „Contractus Comitiss Pauli de Nádasd intuitu Hospitij et Victus Juvenis Pauli Révay, cum quatuor alijs” a következő a jelzete: Győr-Moson-Sopron Megye Sopron Város Levéltára, Lad. XII. et M., Fasc. VI., Num. 275. (köszönöm Kees Teszelszky és Dominkovits Péter adatát), vö. még PAYR Sándor, *A soproni ev. egyházközség története*, Sopron, 1917, 290.

¹²³ RMNy 1113

¹²⁴ NÁDASDY Pál, *Áhítatos és buzgó imádságoc* (Csepreg, 1631, Farkas Imre), RMNy 1494. Az imakönyv forrásait feltárta REICHARDT Gabriella szakdol-

ból származó egész alakos képén egy az asztalon heverő, nyitott könyvben lapozgat.¹²⁵

Az ő könyvtáráról sem vallanak a források, de például említett tanítója, Jacob Mock, 1627-ben ráhagyott két könyvet, míg a többi könyv árából az adósságok kifizetésére kötelezte az örökösöket:

„Anderten. Meinen Gnedigen Herrn Grafen Paulo de Nadasd, alß sonderen Liebhaber der Studien, verschafe ich besonder-ist zu schuldigen Danckhbahrkeit zway Bücher, nemblichen Antonij Bonfinij rerum hungaricar(um) decades, und Joannem Schleidanum.”¹²⁶

1633. október 20-án összeírták a sárvári tárházban lévő javakat (*Az Sarvari Tarhazban levő... marhanak inventalasa*), s csupán három könyvet jegyeztek fel: „Kett Biblia Magyar es Deak Egi decretom”.¹²⁷ Ez azt is jelentheti, hogy ekkoriban már nem a tárházban tárolták a könyveket, hanem egy külön helyiségben. A Nádasdy Pál birtokain élők hagyatéki leltáraiban is maradtak nyomok könyvek birtoklására:

„Inventarium Anno 1621. ad Partem Illmi Domini Comitis Pauli de Nadasd in Possessione Also Linda 15 Mensis 8bris 2. Az Szeghben... Koszorus Janos Ladajath feol nyitva... talaltunk benne: *Az elso Ladaban* Egy magyar Biblia; *Az masodik Ladaban* Egy szakadozoth orvossagos keonyiv.”¹²⁸

Nádasdy Pál 1633-ban meghalt, s özvegye, Révay Judit továbbra is nagy gondot fordított a helyi evangélikus gyülekezetekre és előljáróikra. Lethenyi István csepregi lelkész lefordította Leonard Hutter wittenbergi professzor (1563–1616) kompendiumát, az előjáró beszédben köszönetet mondott Révay Juditnak a kiadási költ-

gozatában: *Nádasdy Pál evangélikus imádságkönyve, 1631* (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2011). Az idézet is innen való. Köszönöm a szerzőnek, hogy betekintést engedett a kéziratába.

¹²⁵ Ismeretlen festő, Nádasdy Pál, 1633, Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, ltsz.: 53.11; vö. BESSENYEI, *A Nádasdyak*, i. m., 66.

¹²⁶ *Adattár* 18/2., i. m., 197. Bonfini magyar történetének ekkorra több kiadása is létezett (1543, 1586, 1581, 1606), s Johannes Sleidanus történeti műveit is számtalanszor kiadták.

¹²⁷ *Adattár* 18/2., i. m., 206.

¹²⁸ MOL E 185, Alsólindva uradalom (Mf. 31995), f.18.

ségek vállalásáért, és meleg szavakkal ajánlotta a család és az udvarnép figyelmébe az evangélikus tanítást:¹²⁹

„méltó, hogy ezt az igen hasznos, idvösséges és szükséges könyvecskét gyakorta és hyüseges szorgalmatossággal Nagyságod olvassa és tanullya, s-kis urammal ő Nagyságával, és a Nagyságos böcsületes Udvari cselédével-is olvastassa répetáltassa, és ennek tanulását gyakoroltassa.”¹³⁰

Ám 1638-ban újra férjhez ment, és Forgách Ádámmal való házassága érdekében a katolizálást is vállalta, ezért viszont fiával, Nádasdy Ferencsel romlott meg a kapcsolata. Amikor Révay Judit 1643 őszén férje galgóci várában elhunyt, összeírták javait. Az inventárium a magyar művelődéstörténet eddig ismeretlen, ám értékes forrása. Ebben öt könyvet sorolnak fel, ami híven tükrözi a grófnő vallásváltását, hiszen ezek olyan katolikus imádságos vagy vigasztaló könyvecskék magyar nyelven, amelyek – fontosságukat jelentő – gazdag, különleges kötéssel bírtak. Mivel Révay Judit szobájában írták össze a köteteket, valószínűleg magánáhítat során olvasgathatta őket.

„Révay Judit szobájában lévő könyvek összeírása
Egy bór Saczkoban Aßoniom eő Naga Imátságos könyuei¹³¹
Az elsőnek Authora Kempis Thamás, melynek az Táblaia
Ezüstben foglalua, es Ezüst kapczok rayta.¹³²
Az Masodik Ueörös Tablaiu Magiar Keönyu.¹³³
Harmadik Magiar Officiu; sederies karmazin az Tablaja¹³⁴
Negiedik. Egy fehér Tablaju Magiar Keönyu, kinek Ferenczffy
Authora¹³⁵

¹²⁹ LETHENYEI István (transl.), *Az szent irasbeli hitüinc againac rövid öszveszedese* (Csepreg, 1635), RMNy 1602

¹³⁰ LETHENYEI, *Az szent irasbeli, i. m.*, Elöljáró beszéd

¹³¹ MOL P 287, Fasc. V., Nr. 418., f.126.

¹³² Feltehetőleg: PÁZMÁNY Péter (transl.), *Kempis Tamásnak Christus követeserül négy könyvei* (Bécs, 1624), RMNy 1297; ha viszont latin nyelvű a kötet, akkor számtalan kiadása szóba jöhet.

¹³³ nem azonosítható

¹³⁴ Feltehetőleg DRASKOVICH János (transl.), *Officiu B. M. Virg. Az-az aszszonyunk Szüz Marianak három külömb időre-valo szolosmaja* (Pozsony, 1643), RMNy 2016

Eötedik Fekete Tablain imátságos Pazman Peter könyue, az Táblájanak mindaz négy Szegleti, s mind az középi ezüstös, es ezüst kapczok rayta: Melliek mind egy ladaban be rakatuán az Tárházban vitetett.”¹³⁶

Az öt mű közül három a későbbiekben Nádasdy Ferenc pottendorfi kastélyában is ott van, hogy ezek Révay Judit hagyatékából vagy máshonnan kerültek oda, nem kideríthető.

III. NÁDASDY FERENC ÉS ESTERHÁZY ANNA JÚLIA

Az áttekintést követően továbbra sem tudjuk megmondani, hogy mekkora könyvtárat örökölt Nádasdy Ferenc, ezért más módszerekkel és újabb források bevonásával kell megközelíteni a témát. Nádasdy életéről Toma Katalin kiváló disszertációja és tanulmányai tudósítanak legújabban,¹³⁷ ezért arra nem térek ki, ellenben érdemes figyelmet fordítani stúdiumaira és művelődési törekvéseire a vallásváltást megelőzően. Kezdetben úgy tűnt, minden a családban megszokott mederben haladt: otthoni tanulmányok folytatása, evangélikus iskolák és ifjak támogatása, nyomda működtetése.

Az ismeretek továbbadásáról az udvarba fogadott tanárok és lelkészek – Lethenyi István, Muzsai Gergely, Zvonarics István – gondoskodtak. Ők már korán a vallás, a teológia felé terelték a fiút, irányításukkal a 13 éves Ferenc lefordította latinból a *Fidelis Admonitio* című művet magyarra, hogy egyrészt „mind a latin beszédnek tisztaságát, mind pedig a mennyei tudományok alapjait”

¹³⁵ Feltehetőleg (FERENCZFFY Lőrinc?), *Imadsagos keonyvechke magyar nyelven, melyben foglaltatnak szép és aitos isteni dichiretek, hala adasok, es könyörgesek*, Bécs, 1617, RMNy 1127

¹³⁶ PÁZMÁNY Péter, *Keresztyeni imádsagos keonyv, melybe szep aytatos koenoergesek, haladasok es tanusagoc foglaltatnac*, Graz, 1606, RMNy 945. További kiadások: Pozsony, 1610, RMNy 1003, Pozsony, 1625 RMNy 1345, Pozsony, 1631, RMNy 1513

¹³⁷ TOMA, *Gróf Nádasdy Ferenc*, i. m., 33–48.; VISKOLCZ Noémi, *Nádasdy Ferenc* = *MAMÜL*, VIII. kötet, 64–70.; TOMA, *Gróf Nádasdy III. Ferenc mecénási működésének*, i. m., 853–872.

elsajátítsa, másrészt a korábbi magyar kiadás¹³⁸ kálvinista fordításait, hibáit javítsa. A kész kéziratot Ferenc egy levél kíséretében megküldte Keresztúrról Kiss Benedek püspöknek javításra, valamint mellékelte az eredeti művet és a Tolnai Pap István-féle magyar fordítást is („átküldtem a latin példányt és a kálvinistának fordítását is, a rossz fordításnak néhány megjelölt példájával”),¹³⁹ tehát ezek megvoltak a könyvtárban. Ha figyelembe vesszük, hogy az 1625-ben Wittenbergben kiadott negyedréte nagyságú, teológiai vitamű – amely a katolikusok által szorongatott cseh és morva evangélikusoknak szólt – 301 lapos, aligha hihető, hogy fordítását egy fiatal fiú teljes egészében maga végezte volna, mindenesetre a feljegyzések szerint Lethenyi István, Serény György és Muzsai Gergely lelkészek segítettek neki. Révay Judit tervezte fia munkájának kiadását, de az valamilyen okból elmaradt.¹⁴⁰

1641-ben a csepregi iskola újjáépítését vette tervbe Kiss Benedek püspökkel együttesen:

„a fundamento újat, egy öreg auditoriumot, pitvart, a tanító-mestereknek és tanuló deákoknak házakat és kamrákat kőből és téglából... mivelhogy eleitől fogva a mi emlékezetünkre Dunán innen a magyar scholák között legfőbb és nevezetesebb a csepregi schola volt, kiben nagyságos uraknak, nemzetes, nemes főfő rendeknek fiai német gyermekekkel egyetemben tanultanak...”¹⁴¹

Ezután rövidesen, húsz éves korában bekövetkezett az ifjú vallásváltása.

¹³⁸ TOLNAI PAP István (transl.), *Az witebergai academianak az evangelika religio-ert szam ki-vetést szenvedő csehökhöz és morvaiakhoz küldet vigasztalása*, Gyulafehérvár, 1632, RMNy 1534

¹³⁹ Nádasdy Ferenc levele Kiss Benedeknek, Keresztúr, 1636. március 9. = HAVRÁN Dániel, *Irodalomtörténeti adalékok*, MKSz Ú.f. 7(1899), 367–369., itt 369. A levél magyar fordítása: PAYR, *Révay Judit*, i. m., 17–18.

¹⁴⁰ PAYR, *Révay Judit*, i. m., 17–18.

¹⁴¹ PAYR, *Révay Judit*, i. m., 25–26. Az itt említett kéziratokat az Országos Széchényi Könyvtárból a Magyar Országos Levéltárba helyezték át, azóta nem találhatóak.

Nádasdy Ferenc katolizálása

Nádasdy 1643-as áttéréséről rendkívül kevés dokumentum maradt, ezeket Ipolyi Arnold és Payr Sándor is ismertette. Ipolyi Esterházy Miklós nádor „legnevezetesebb művének” tartotta, hogy Nádasdyt a katolikus ügynek megnyerte.¹⁴²

Az áttérést Nádasdy itáliai útja előzte meg, ebben érezhető Esterházy Miklós nádor befolyásának növekedése, az Esterházy körül kialakult fiatal főúri kör szokásainak a követése, hiszen korábban Pálffy Pál, Draskovich Miklós és János, Zrínyi Miklós is jártak már itáliai körúton.¹⁴³ Anyja, Révay Judit berzenkedése ellenére is belevágott a nagyjából három hónapos (kb. június–augusztus)¹⁴⁴ utazásba, mely inkább egy gyors Kavalierstour benyomását kelti, mintsem tényleges egyetemi tanulmányokét. Bedegi Nyáry Imre és másik két fiatalember – Nagy János és Szelestey János – társaságában 1642. június 13-án iratkozott be a jogi karra Padovában,¹⁴⁵ majd jó két hét múlva már a toszkániai Sienában jegyezték fel a matrikulációba joghallgatóként.¹⁴⁶ Ezt követően Rómába is eljutott, ottani tartózkodásának éppen egy könyv az izgalmas bizonyítéka: Alexander Donatus jezsuita 1639-ben kiadott, rézmetszetekkel díszített római útikönyvében (*Roma Vetus ac Recens Utriusque*) Nádasdy possessor-bejegyzése olvasható, a belső címlapon pedig egy másik beírás szerint „Sum est libris Joh. Georgii Volckammeri, qui me Romae emptum suis usibus addixit A(nno) Chri(sti) 1642.” (vö. 555. tétel)

¹⁴² IPOLYI Arnold, *Bedegi Nyáry Krisztina 1604–1641*, Bp., 1887 (Magyar történeti életrajzok), 111.

¹⁴³ Zrínyi 1636-ban 8 hónapot töltött Itáliában, vö. KLANICZAY Tibor, *Zrínyi Miklós*, Bp., 1964 (Irodalomtörténeti Könyvtár 14.), 31–36.

¹⁴⁴ 1641 szeptemberéből már magyarországi keltezésű levelei maradtak fenn, tehát ekkorra már visszaérkezett.

¹⁴⁵ „Comes Franciscus de Nadasd, perpetuus terrae Fogaras, ac Comitatus Castriferrei in Hungaria Supremus Comes etc. 1642. d. 13. Junij Dedit 2 Ung; Emericus Niary de Bedegh Hungarus Liber Baro in Berencz 1642. d. 13. Junij Dedit 2 Ungarum; Joannes Nagy Nobilis Ungarus 1642. d. 13. Junij dedit 2 Coron; Johannes Szelestey de Felsőszeleste, Nobilis Hungarus, 1642. d. 13. Junij dedit 2 Coron.”, vö. VERESS Endre, *A paduai egyetem magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai*, Bp., 1915 (Fontes Rerum Ungaricarum 1.), 126.; PAYR, *Révay Judit*, i. m., 27.; TOMA, *Gróf Nádasdy Ferenc*, i. m., 25.

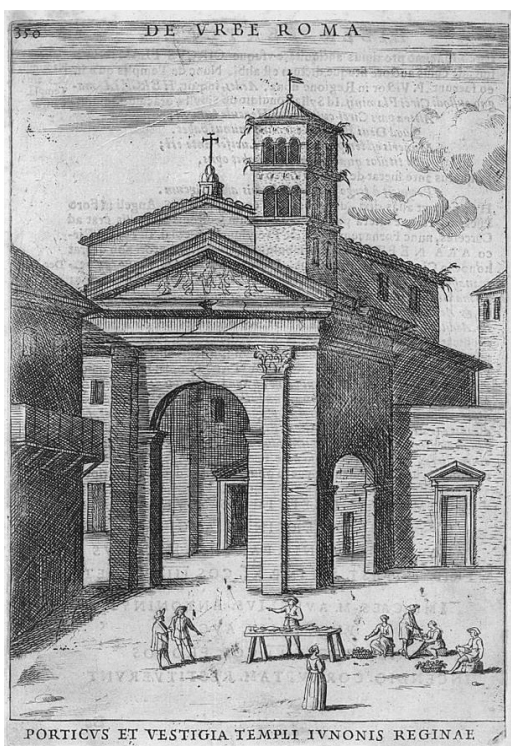
¹⁴⁶ VERESS Endre, *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1864*, Bp., 1941, 340.

Johann Georg Volckammer (1616–1693), számos természettudományos mű szerzője, nürnbergi császár tanácsos és orvos, aki erről az itáliai utazásáról vitte német földre a csokoládét legelőször. Egy csokoládéről szóló spanyol traktátust 1644-ben adott ki latinul Nürnbergben.¹⁴⁷

Volckammer a találkozásukkor ajándékozhatta meg a fiatal magyar grófot a Rómáról szóló könyvével, aki feltehetőleg ennek alapján járta be a várost. A rézmetszetekkel illusztrált, 350 oldalas guida négy könyvből áll (Qui ambitum, et Urbis aedificia generatim explicat, II. Qui Capitolium, et loca circumiacentia complectitur, III. Quo Palatium, et alij Colles, et plana urbis exponuntur, IV. Quo sacra, et recentioris aetatis aedificia referuntur), az első három az antik, a negyedik rész a keresztény Rómát tárgyalja. A VIII. Orbán pápának ajánlott mű szövege nem túl eredeti, Donatus több szerzőt kompilált, és a képek is korábbi Róma-útikönyvek anyagából származnak, viszont néhány friss ásatási eredményt is közölt.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Későbbi erdélyi kapcsolataihoz SZABÓ András Péter, *Adalékok az erdélyi szász peregrináció XVII. századi történetéhez. Martin Hermann levelei*, Lymbus. Magyarságtudományi forrásközlemények 2007, 55–84.

¹⁴⁸ *Archäologie der Antike – Aus den Beständen der Herzog August Bibliothek 1500–1700*, Hrsg. von Margaret Daly DAVIS, Wiesbaden, 1994, 77–78.

1. *Alexander Donatus Roma Vetus ac Recens Utriusque Aedificiis Illustrata* című művének (Róma, 1639) egy illusztrációja

A római és itáliai élmények nagy benyomást gyakorolhattak a fiatal főúrra, és nem elképzelhetetlen, hogy a művészetekre, irodalomra oly fogékony Nádasdyt a katolizálás gondolatában a barokk Róma látványa csak megerősítette. Volckammer és Nádasdy kapcsolatáról több forrás nem tudósít, ám lehetséges, hogy Nádasdy 1653-as délnémet utazásán újra találkoztak.¹⁴⁹

Magyarországra visszatérve Nádasdy, Vas megyei főispánsága és birtokaik szomszédsága miatt gyakran felkereste a nádort, akinek nagyhöflányi asztalánál hitkérdések is terítékre kerültek.¹⁵⁰

¹⁴⁹ HORN Ildikó, *Esterházy Pál: Itinerarium in Germaniam 1653*, Sic itur ad astra 1989/2–3., 21–48., itt 45. Nádasdy IV. Ferdinánd római királlyá koronázására utazott Regensburgba, őt magát pedig (Esterházy Pállal együtt) aranyarsarkantyús lovaggá ütötték.

¹⁵⁰ SZELESTEI NAGY László, „János-pohár” *Hitvita vagy asztali beszélgetés? (Esterházy Miklós nádor asztalánál, 1627) = Pázmány Péter és kora*, Szerk. HARGITTAY Emil, Piliscsaba, 2001 (Pázmány Irodalmi Műhely), 351–363.

Esterházy szelíd térítési szándékát érzékelteti, hogy amikor Nádasdy elutazása előtt átnyújtott neki egy, az evangélikus hit védelmében általa szerkesztett kis iratot, a nádor erre egy hosszú cáfolatban válaszolt 1642 novemberében. Az *Értekező levél* címmel az irodalomba is bevonult művet Toldy Ferenc fedezte fel a 19. század közepén a pesti Egyetemi Könyvtár kézirattárában,¹⁵¹ ahová éppen Nádasdy könyvtárából került a lorettói szervitákon keresztül. Esterházy már első mondataiban utalt arra, hogy a peregrináció előtt is gyakran szóba kerültek vallási témák, s abban meg tudtak egyezni, hogy a tévelygés nem a Szentírásban van.¹⁵² Bitskey István értékelése alapján a következők összegezhető Esterházy gondolatairól: átfogó jelleggel igyekszik valamennyi polémikus kérdést érinteni. A patrisztika klasszikus irodalmát ütközteti Luther, Andreas Musculus és Jacob Andreae írásaival. Nádasdyt Luther szabados stílusával, a két protestáns felekezet kibékíthetetlen ellentétével igyekszik vallásától elriasztani. Az irat a nádori valláspolitikai szerves részeként értelmezhető, s a magyar értekező próza sajátos színtestjének tekintjük.¹⁵³ Nádasdy humanista gyökerű és a hitviták során kiérlelt érveket szegezett a nádornak, amikor az egyházatyák színe-javával példálózva bizonyította, hogy a római egyház letért az ókereszténység által mutatott útról. Az idézetek azonban nem lehetnek pontosak, mert Esterházy a szemére hányta, hogy nehéz volt a szövegek eredetijét megtalálni, „igen laboriosum volt felkeresni az kegyelmedtől citált helyeket, mert néha csaknem egy egész-napi munkával kellett némi szent atyának csak két három versecskéjét is megtalálni”.¹⁵⁴ Máshol azért korholta, mert „csak a paginát hozza elő kegyelmed, és a nyomtatásnak helyét és esztendejét: a könyvnek inscriptiójáról pedig és mivolaról egy szóval sem emlékeznek.”¹⁵⁵ Mindezek azt erősítik, hogy Nádasdy a saját vagy közvetlen környezete könyveiből dolgozott, ha a nyomtatás helyét és idejét is pontosan meg tudta adni. S nem csupán protestáns könyvekkel,

¹⁵¹ ESTERHÁZY Miklós, *Értekező levél G. Nádasdy Ferenchez = Galantai Gróf Esterházy Miklós munkái*, kiad. TOLDY Ferencz, Pest 1852, 6–190.

¹⁵² ESTERHÁZY, *Értekező levél*, i. m., 5.

¹⁵³ BITSKEY István: *Esterházy Miklós, a hitvitázó nádor = Uő., Eszmék, művek, hagyományok*, Debrecen, 1996, 204–218.

¹⁵⁴ ESTERHÁZY, *Értekező levél*, i. m., 9.; BITSKEY, *Esterházy Miklós nádor*, i. m., 205.

¹⁵⁵ ESTERHÁZY, *Értekező levél*, i. m., 20.

hanem Esterházy szavai alapján egyértelmű, hogy számos katolikus vitaművel is rendelkezett (például Roberto Bellarminótól¹⁵⁶). A felrótt hibák ellenére a nádor csodálattal adózott neki és személyesen is meggyőződött Nádasdy műveltségéről, olvasottságáról:

„Mely kegyelmed írása, hogy igazán megvalljam, nem kicsin munka és sok könyveinek és idejének kellett kegyelmednek lenni hozzá [kiemelés tőlem, V. N.], míg azokat kiszedte, s megvallom, csudáltam is, mások munkájának is éltem, de azután is szembe levén kegyelmeddel, maga munkájának erősítvén, ösztönt adott nekem is vele...”¹⁵⁷

Ipolyi Arnold szerint Esterházy és udvari papja, Hajnal Mátyás – a győzködés közepette – olvasmányokkal is próbálták befolyásolni a fiatal gróft, megküldték neki például a jezsuita Francesco Amico *Cursus Theologicus* című művének 1642-ben megjelent ötödik kötetét, amely a 19. század végén a budapesti Központi Papnevelde könyvtárában még megvolt Nádasdy beírásával.¹⁵⁸

Francesco Amico (1580–1651), jezsuita professzor, Nápoly, Grác és Bécs egyetemein tanított, a *Cursus Theologicus* című kilenc kötetes morálteológiai művének néhány darabja magyar támogatással jelent meg: az ötödiket Telegdi János kalocsai érseknek, a hatodikat (Duaci, 1640) Lippay György egri püspöknek, a hetediket (Duaci, 1640) Lósy Imre esztergomi érseknek ajánlotta. Egyes kötetei a Rákócziak¹⁵⁹ és Pázmány Miklós könyvtárában is feltűntek.¹⁶⁰

Nádasdy Ferenc áttérése korántsem olyan hirtelen elhatározásból fakadt, mint ahogyan Ipolyi feltételezte („alig hogy elolvasta Nádasdy az Esterházy által elkészített munkát, azonnal megingott meggyőződésében”),¹⁶¹ hanem hosszú tárgyalássorozat után született döntés. A nádortól jövő impulzusok mellett elsősorban bécsi jezsuita környezetből érhetett folyamatosan nyomás. Toma Katalin szerint Guilielmus Lamormaininak, aki korábban II. Ferdinánd

¹⁵⁶ ESTERHÁZY, *Értekező levél*, i. m., 26.

¹⁵⁷ ESTERHÁZY, *Értekező levél*, I. kötet, i. m., 5.

¹⁵⁸ IPOLYI, *Bedegi Nyáry Krisztina*, i. m., 113.

¹⁵⁹ MONOK István, *A Rákóczi-család könyvtárai 1588–1660*, Szeged, 1996 (A Kárpát-medence koraiújkori könyvtárai 1.), 31.

¹⁶⁰ ÖTVÖS Péter, *Pázmány Miklós gróf könyvei = Klaniczay-émlékkönyv. Tanulmányok Klaniczay Tibor emlékezetére*, szerk. JANKOVICS József, Bp., 1994, 344–364., itt 349.

¹⁶¹ IPOLYI, *Bedegi Nyáry Krisztina*, i. m., 113.

gyóntatója volt, de ebben az időben már az osztrák jezsuita rendtartomány főnöke, valamint az ír Nicolaus Donellanus ágostonos szerzetesnek is (a későbbiekben Nádasdy bizalmasa) szerepe lehetett ebben.¹⁶² A több hónapig húzódó előkészítést erősíti egy adat is, a konfiskálás során összeírt Nádasdy-levéltár egyik tétele így szól: „Nr. 32. Gulielmus Lamermani ad Comitem Franciscum de Nadasty ipsi bonae fidei catholica documenta et alia Sacrae Scripturae loca exponit, Sopronij 18. September 1643.”¹⁶³ Vagyis Lamormaini szeptemberben már levelezett, esetleg személyesen találkozott a gróffal Sopronban, és a Szentírás helyeit magyarázta neki. Ennek alapján biztosra vehető, hogy a legfelsőbb helyről is figyelemmel kísérték, bátorították az áttérést.

Guilielmus Lamormaini (1570–1648) luxemburgi születésű jezsuita tanár, Prágában tanult, majd Grácban és Bécsben működött hosszabb ideig a rend megbízásából, végül II. Ferdinánd gyóntatója, szoros lelkitársa lett, nagy befolyással rendelkezett felette.¹⁶⁴ A császárról 1638-ban Bécsben egy idealizált életrajzot is közzétett *Ferdinandi II. Romanorum Imperatoris Virtutes* címmel. Kapcsolatban állt Pázmány Péterrel, az ismeretség még a gráci közös évekre nyúlhatott vissza, s jól kiismerte magát a magyar jezsuita ügyekben is.¹⁶⁵

A nagy horderejű döntést nyilvánosan Csepregen, az evangélikus zsinaton jelentette be Nádasdy 1643. november 25-én, akinek nem lehetett könnyű lelkészeinek, tanítóinak, familiárisainak szemébe nézve elmondani a változást. Esterházy Miklós, számítva a nehézségekre, két főrangú bizalmasát, Csáky Lászlót és Erdődy Györgyöt bízta meg felügyelettel és támasznyújtással:

¹⁶² TOMA Katalin, *Egy ír szerzetes közvetítő szerepe a bécsi udvarban. Donellan és Nádasdy = Portré és imázs. Politikai propaganda és reprezentáció a kora újkorban*, szerk. G. ETÉNYI Nóra, HORN Ildikó. Bp., 2008, 163–170.; TOMA, *Gróf Nádasdy III. Ferenc mecénási működésének, i. m.*, 862–864.

¹⁶³ MOL E 185, Index Litterarum Latinarum Comitum De Nadasty de Anno 1501 usque ad annum 1642. (Mf. 32000), f.469.

¹⁶⁴ Emil HARGITTAY, *Die ungarischen Bezüge Wilhelm Lamormainis und der Ferdinandi II. Romanorum Imperatoris Virtutes (1638) = "swer sinen vriunt behaltet, daz ist lobelich". Festschrift für András Vizkelety zum 70. Geburtstag*, Hrsg. von Márta NAGY und László JÓNÁCSIK, Budapest-Piliscsaba, 2001, 281–287; Robert BIRELEY, *The Jesuits and the Thirty Years War: Kings, Courts, and Confessors*, Cambridge, 2003, 82–83.

¹⁶⁵ BÁTHORY Orsolya, *Dobronoki György S. J. latin nyelvű diáriuma = Pázmány Péter és kora, i. m.*, 372–394., itt 391.

„Amint azért itt létében is kértem kegyelmedet, kérem megint, ne szánja abeli fáradságát... Menjen be őkegyelmével kegyelmed és legyen segítségére. Tanácsolván és bízattván is az mint kellessék őt magát viselni. Erdődy uramnak is írtam, azt fogja őkegyelme is cselekedni. Ha volna arra való egészségem, bizony dolog, én sem szánnám jelenlétemet.”¹⁶⁶

Nádasdy tette az egyik oldalon örömet, a másikon elkeseredettséget szült: „meg nem irhatom, mennyire örvendezek, azon hogy kegyelmedet Isten az anyaszentegyháznak kebelébe áldotta meg, kívánom Istentől, hogy azon ajándékjában, malasztjában, élete fogytáig tartsa meg, az ő szent nevének dicséretére” – írta az országbíró és rokon Homonnai Drugeth János,¹⁶⁷ ezzel szemben Erdélyben nehezebb szívvel fogadták a hírt, ismerjük I. Rákóczi György fejedelem főemberének, Kassai Istvánnak szóló tudósítását:

„Talán kegyelmed eddig értette pápistává lett Nádasdy Ferencről palatinus leányának elvételét s palatinusnak in desperato vento versálását, s ugyan Nádasdy Ferenc anyjának fiának pápistává létele után igen váratlan s hirtelen halálát.”¹⁶⁸

Nádasdy áttérését, s későbbi erőteljes szerepét a katolikus megújulásban, alapítványok tételében, szerzetesrendek letelepítésében a Magyar Királyságban és a határokon kívül is nagyra tartották és honorálták, erről részletesen írt Toma Katalin. Több pápától is elismerő brevét kapott,¹⁶⁹ és III. Ferdinánd értékes ajándékkal jutalmazta meg az igaz egyházba megtért bárányt, egy különleges, korallból készült olvasóval, amelyről ezt jegyezte fel Nádasdy sárvári kincstára összeírásakor 1669-ben: „klaris oluaso, mellyet Ferdinand 3tius conuertalasomkor adot Ao. 1643”.¹⁷⁰ A legnagyobb si-

¹⁶⁶ Esterházy Miklós levele Csáky Lászlónak, 1643. november = PÉTER, *Esterházy Miklós, i. m.*, 172–173.

¹⁶⁷ Homonnai Drugeth János levele Nádasdy Ferencnek, Homonna, 1644. január 7. = RADVÁNSZKY Béla, *Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században*, III. kötet, Bp., 1879, 32.

¹⁶⁸ Rákóczi György Kassai Istvánnak, 1643. december 24. = PAYR, *Révay Judit, i. m.*, 33.

¹⁶⁹ TOMA, *Gróf Nádasdy III. Ferenc mecénási működésének, i. m.*, 868–869.

¹⁷⁰ Sarvari varnak inventariumja, MOL E 185, 59. d. (52. cs.) (Régi: Fasc. 1. No. 38); (Mf. 31996), f.284.

kert 1665-ös római zárandokútján aratta, amikor VII. Sándor pápa személyesen fogadta és megajándékozta őt, és ahol a korabeli tudósítások szerint komoly megbecsülést vívott ki magának.¹⁷¹ Élete végén, 1669-ben megfogalmazott végrendeletében alig győzte felsorolni azt a sok kongregációt, amelyeknek az évek során tagjává vált:

„Mingyárt tégyék hirrre haláloamat mindenfelé az Congregatioknak, mellyekben vagyok; és az szerzeteknek, kiknek confraternitásában vagyok: s kívánnyanak lölkömért segítséget. Egy iut penig eszémben, hogy ezekben az Congregatiokban vagyok: Praemonseraténséknél Pragaban. Ha igazán iut eszémben Agonizantium, S. Josephi Liliumfelden. Bécsben in Domo Professa két Congregatióban, az Convictusban S. Barbarae. Az Dominicánusoknál Sanctj Rosarj. Mortuorum az Discalceatus Augustinianusoknál. Soproniban két Congregatióban, az P. Jesuitaknál: Scapularis az Servitaknál. S Antonij D. de Padva az Minoritaknál: Confraternitásban vettek penigh ezek az Szerzetek. S. Agoston. S. Dominicus. S. Ferencz; mind az három szerzetbeliek. P. Carmelitak. P. Jesuitak. P. Paulinusok. P. Serviták. P. Benedictinusok. P. Cisterciensisek. F. Misericordiae.”¹⁷²

A kongregációk-beli tagsága mellett még egy példával jellemezném az új vallásához való viszonyát. 1665-ös római utazása alatt a pápai állam tisztviselőivel arról is tárgyalt, hogy szeretne hozzájutni elsőrangú ereklyékhez. 1665. július 10-én kelt az a hitelesítőirat Rómában, amelyben Octavianus Carafa igazolja Szent Aurelianus testének, valamint Szent Arcadius és Eventius – mindegyik a 4–5. században mártírhalált szenvedett vértanú –¹⁷³ relikviáinak adomá-

¹⁷¹ MARCZALI Henrik, *Bezerédj Zsigmond utazási naplója*, TT 6(1883), 348–358, itt 356.; TOMA, *Gróf Nádasdy Ferenc, i. m.*, 77–78.; VISKOLCZ Noémi, *Nádasdy Ferenc és Róma = Eruditio, virtus et constantia. Tanulmányok a 70 éves Bitskey István tiszteletére*, szerk. IMRE Mihály, OLÁH Szabolcs, FAZAKAS Gergely, SZÁRAZ Orsolya, I. kötet, Debrecen, 2011, 340–349., itt 345–346.

¹⁷² Nádasdy Ferenc második végrendelete 1669. április 20., MOL E 185 (Mf. 31986), f.231–233. Nádasdynak egy végrendelete volt ismert 1663-ból (vö. SCHÖNHERR, *Nádasdy Ferencz, i. m.*), ezt – talán összefüggésben felesége februári halálával – több ponton módosította.

¹⁷³ *Szentek élete*, szerk. DIÓS István, Bp., 2009, *Szent Arcadius* I. kötet, 232.; *Szent Eventius* II. kötet, 954.

nyozását és eredetiségét a Nádasdy által támogatott lorettói szervita szerzeteseknek.¹⁷⁴ Eddig nem volt ismert olyan adat, hogy magyar világi személyek a 17. század közepe táján közvetlenül a pápától kérvényeztek maradványokat ún. katakombaszentekből.¹⁷⁵ A 16. századtól kezdve feltárt római földalatti sírokból ezrével hozták elő a keresztény mártíroknak tulajdonított emberi csontokat, amelyek aztán ünnepélyes translatiok keretében jutottak el a világ minden részére.¹⁷⁶ Az előbb említett szentek csontjai a Szent Callixtus-katakombából kerültek elő, nem lenne meglepő, ha ebben a jezsuita tudós, Athanasius Kircher segített volna a grófnak, ugyanis más mecénásának is közvetített maradványokat.¹⁷⁷ Nádasdy már korábban is folyamodott relikviákért egy a birtokán élő rend számára, akkor ezek Bécsből érkeztek: 1659. július 1-én Carolus Caraffa, bécsi apostoli nuncius tanúsítványában Szent Regulus testét és relikviáit biztosította a sopronbámfalvai pálosok részére.¹⁷⁸ A Nádasdy-vagyon fennmaradt leltárai szerint a család magántulajdonában Pottendorfban is őriztek ereklyét,

¹⁷⁴ A hitelesítőlevél az EEK Kézirattár Hevenesi-gyűjteményében található másolatban, LXV. kötet 346–347., Mohl a lorettói plébánián is talált Nádasdytól hitelesített és bevezetéssel ellátott másolatot az adományozásról, MOHL Adolf, *Adatok Nádasdy Ferenc országbíró életéhez*, Sz 34(1900), 616–627., itt 621.

¹⁷⁵ TÜSKÉS Gábor–KNAPP Éva, *A katakombaszentek tisztelete. Fejezetek a barokk kori szent- és ereklyekultusz történetéből*, Sz 123(1994), 3–45. A legkorábbi katakombaszentekre vonatkozó adat 1651-ből származik, a nagyszombati jezsuita templomba vitt tíz szent mártír ereklyéit szintén a Szent Callixtus-katakombából emelték ki, és Nicolaus Lancicius litván jezsuita provinciális közvetítésével kerültek oda, vö. TÜSKÉS–KNAPP, *A katakombaszentek, i. m.*, 5–6. Világi főúr folyamodványára csak a 18. századból van példa, vö. TÜSKÉS–KNAPP, *A katakombaszentek, i. m.*, 6.

¹⁷⁶ Anton LEGNER, *Reliquien in Kunst und Kult zwischen Antike und Aufklärung*, Darmstadt, 1995, 302–303.

¹⁷⁷ John FLETCHER, *Athanasius Kircher and Duke August of Brunswick-Lüneburg. A chronicle of friendship = Athanasius Kircher und seine Beziehungen zum gelehrten Europa seiner Zeit*, Hrsg. von John FLETCHER, Wiesbaden, 1988 (Wolfenbütteler Arbeiten zur Barockforschung 17), 99–138., itt 113.

¹⁷⁸ EEK Kézirattár, Hevenesi-gyűjtemény, LXV. kötet, 347–348.; Szent Regulushoz ld. *Szentek élete*, I. kötet, 555.

ezeket a vagyon felszámolása során 1678-ban Georg Ludwig von Sinzendorf, a Hofkammer elnöke szerezte meg.¹⁷⁹

A szakirodalomban Nádasdy áttérését sok közhelyszerű megállapítás övezi, egyik ilyen – állítólagosan egy korabeli krónikából származó – megfogalmazás, hogy 40 ezer alattvalójának kellett követnie a katolikus hitben.¹⁸⁰ Vanyó Aladár kutatásai azonban már jelezték, hogy a Nádasdy-birtokokon is hosszú és fájdalmas folyamat volt az evangélikusok vallásváltása, és korántsem sikerült teljes mértékben katolizálni őket.¹⁸¹ Csepregen például a három templom közül kettő még evangélikus volt 1651-ben, ugyanígy az 1660-as években Fertőszentmiklóson, Szilben, Kapuváron megmaradtak az evangélikus gyülekezetek. Sőt, Nádasdy alsó-ausztriai birtokaira az ötvenes években folyamatosan telepedtek le a vallásukban szorongatott evangélikus osztrákok.¹⁸² Az erőszakos térítések inkább az 1660-as évek elejétől sokasodtak meg, Nádasdy mellett Esterházy Pál neve hangzik fel legtöbbször a protestánsok panaszaiban az országgyűléseken.¹⁸³ Ugyanakkor tény, hogy Nádasdy birtokain 1646-tól jezsuiták vették át az irányítást vallási ügyekben, a két tagból álló misszió 1664-ig folytatta a térítést.¹⁸⁴ A jezsuita rend nagyra-

¹⁷⁹ A Hofkammerhez és Sinzendorfhhoz legújabbban: Hansdieter KÖRBL, *Die Hofkammer und ihr ungetreuer Präsident*, Wien, 2009 (Veröffentlichungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 54.); 1680-ban egy per folyt Sinzendorf ellen gazdasági visszaélések miatt; az ereklék megszerzéséhez vö. ÖStA, FHKA, HKA, NÖ Kammer, R.N. 430. f.15–20.

¹⁸⁰ Ez a régebbi szakirodalomból (pl. PAYR, *Révay Judit, i. m.*, 35.) származó – forrásokkal nem alátámasztott – állítás a mai napig kísért, vö. BESSENYEI, *A Nádasdyak, i. m.*, 72.

¹⁸¹ VANYÓ Aladár Tihamér, *A katolikus restauráció Nyugatmagyarországon, Pannonhalma*, 1928, 106.

¹⁸² Harald PRICKLER szócikke = *Evangelisch im Burgenland – 200 Jahre Toleranzpatent*, Ausstellungskatalog, Oberschützen, 1981, 48.

¹⁸³ ZSILINSZKY Mihály, *A magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásai a reformációtól kezdve*, III. kötet, 1647–1687, Bp., 1893, 113., 118–120., 183., 198–206., 223–224. Vö. még HAUSNER Gábor, *A Sz. Patricius Purgatoriumjáról való historia kiadásának történetéhez*, MKSz 117(2001), 332–340., itt 332–333.

¹⁸⁴ Romae, 1990.; Nádasdy és a jezsuiták viszonyáról részletesen TOMA, *Gróf Nádasdy Ferenc, i. m.*, 55–57.; LUKÁCS László, *Catalogi Personarum et Officiorum Provinciae Austriae S. I.*, Tom. III. (1641–1665) p. 128. 1645 Missio Nadasdiana in Cheita: P. Franciscus Thoposs, P. Ioannes Thuroci, p. 141. 1645 Missio Nadastiana: P. Michael Tanyi, P. Michael Pestvermegyei

becsültségét a könyvtár erőteljes jezsuita vonatkozásain túl a pottendorfi képgyűjtemény darabjai is érzékeltetik. Loyolai Szent Ignác és Xavéri Szent Ferenc életnagyságú képei a kastély egyik szobáját díszítették.¹⁸⁵ A későbbiekben igen jó viszony fűzte a gróft a ferencesekhez, az ágostonosokhoz és szervitákhoz is.¹⁸⁶

A kérdés ezek után az, hogy a konvertálást követően hogyan alakult át Nádasdy könyvtára? Hogyan hatott rá a katolicizmus, milyen könyveket kezdett el olvasni? Vajon megőrizte-e az elődök és a saját protestáns-humanista teológiai könyveit? Erre a kérdésre a katalógusok elemzésével igyekszem majd választ adni.

-
- p. 158. 1646 P. Michael Tanyi, P. Iacobus Veltin
p. 186. 1647 P. Michael Tanyi, P. Michael Becaria
p. 211. 1648 P. Michael Tanyi, P. Petrus Gatterer
p. 240. 1649 P. Michael Tanyi, P. Mathias Vernich
p. 269. 1650 P. Michael Tannyi superior missionis, P. Christophorus Kleinig, socius illius
p. 298. 1651 P. Stephanus Erna, P. Martinus Juranich, concionator hungaricus
1652 nincs adat
p. 358. 1653 P. Balthasar Millovecz, P. Nicolaus Dombay
p. 389. 1654 Collegium Soproniense – missionarius apud Comitum Nadasti: P. Balthasar Millovecz, P. Nicolaus Dombay
p. 438. 1655 Nadasdiana ad Sopronium P. Franciscus Lanzmayr, superior confessarius ill. i comitis, P. Nicolaus Dombai
p. 474. 1656 P. Michael Beckaria, confessarius et concionator, Nicolaus Dombai, socius
p. 511. 1657 P. Ioannes Stankovich, p. Nicolaus Dombai
p. 550. 1658 P. Ioannes Stankovich, p. Nicolaus Dombai
p. 589. 1659 P. Nicolaus Dombay, P. Michael Griboczi
p. 630. 1660 P. Nicolaus Dombay, P. Nicolaus Baczi
p. 674. 1661 P. Nicolaus Dombay, P. Franciscus Lanzmayr
p. 717. 1662 P. Nicolaus Baczi
p. 760. 1663 P. Balthasar Millovecz, P. Michael Nagy
1664–1665 nincs adat

¹⁸⁵ „St. Ignaty und St. Francisci Xavery Bildtnus Lebens groß, gemahlen” = Inuentarium der noch Verhandenen Mobilien in Kay Schloß Pottendorff, 1682, ÖStA, FHKA, NÖHA, P 54/A/1, dobozsám: 527, f.254v.; BUZÁSI, *Nádasdy Ferenc országbíró, i. m.*, 928.

¹⁸⁶ TOMA, *Gróf Nádasdy Ferenc, i. m.*, 57–59.

IV. A KÖNYVTÁR JELLEMZŐI

1. NÁDASDY KÖNYVBESZERZÉSEI, A KÖNYVTÁR GYARAPÍTÁSA

A 16–17. századi Magyar Királyságban nem működtek könyvkereskedések, így az a nemesi vásárlóréteg, amely szívesen és sokat olvasott, más szerzési módszerekhez folyamodott. Miután az országban megforduló vándorkereskedők kínálata nem feltétlenül nekik szólt, ezért ügynökeiket vagy saját alumnusaikat, külföldre tanulni küldött diákjaikat bízták meg vásárlással. Emellett saját maguk vagy megbízott embereik vettek könyveket külföldi utazásaik során vagy – harmadik lehetőségként – kapcsolatot ápoltak nemzetközi könyvkereskedésekkel, nyomdákkal, kiadókkal, és tőlük rendeltek.¹⁸⁷ Nádasdy Ferenc esetében mindegyik esetre látunk nagyon is szemléletes példákat, nem zárhatók ki az utazásaihoz kötődő vásárlások, valamint az is valószínűnek látszik, hogy peregrinus diákok hazahozott könyveivel is gyarapította a könyvtárát. A könyvvásárlásokra a házassága évétől, 1644-től egészen a letartóztatását követő börtönidőig vannak adatok. Még a fogsága alatt is vett olvasnivalót, 1671 első hónapjaiban német és latin nyelvű imakönyveket kért és kapott illetve könyvet be is kötött.¹⁸⁸ De talán a legfontosabb, hogy Nádasdy – a kor nyugat-európai gyakorlatának megfelelően – kiadói katalógusokból is tájékozódott illetve saját ágenst alkalmazott Bécsben és Antwerpenben ügyei elintézésére. Az alábbiakban Nádasdy Ferenc néhány olyan „könyves” kapcsolatát mutatom be, amelyek szerepet játszottak a könyvtár gyarapításában.

Vásárlás Bécsben

Nádasdy egyik könyvbeszerzési helyszíne Bécs volt. Ezt nem csak a könyvtárában lévő kortárs bécsi kiadású könyvek támasztják alá, hanem más források is. Legfőbb partnere az a Blaeu und Hartung

¹⁸⁷ Minderről összefoglalóan MONOK, *A művelt arisztokrata*, i. m., 24–27.

¹⁸⁸ ÖStA, FHKA, HU, R.N. 232. f.409., 1671 január; és ÖStA, FHKA, HU, R.N. 233. 1671. június, f.189., f.219.

cég volt, amely több magyar illetve birodalmi arisztokrata családot is ellátott, ismertek számlák tőlük az Esterházy-levéltárban Esterházy Pál részére,¹⁸⁹ és szállítottak a Liechtensteinoknak is (Karl Eusebius von Liechtenstein herceg más bécsi kereskedőktől is vásárolt könyveket, így például Georg Lacknertől, Johann Jacob Kürnertől alkalomszerűen 5–30 forint értékben.)¹⁹⁰ Nádasdy vagyonszeírásának egyik dokumentuma négy számlát tüntet fel tőlük (*4 Außzug von Johann Blaeu*),¹⁹¹ s a hitelezők listáján is ott sorakoznak Nádasdy letartóztatását követően: *Nr. 51. Johann Blaw und Hartungs wegen verkauffter Bücher 55 fl. 58 p.*¹⁹² Magáról a könyvkereskedő cégről szakirodalom híján nem sok tudható. Alexander Hartung (Harttung) és Johann Blaeu – aki feltehetőleg a neves kiadó Blaeu-család egy Bécsben letelepedett, könyvekkel és műtárgyakkal kereskedő rokona – egyaránt Amsterdamból jöttek, s közös cégüket 1660-as évektől jegyezték Bécsben,¹⁹³ néhány alkalommal kiadóként is működtek.¹⁹⁴

Ugyanakkor a meglévő könyveknek csak töredéke bécsi kiadású (mintegy 30 kötet), ennél jóval több bécsi illetőségű művel kellett Nádasdynak rendelkeznie, már csak szoros bécsi nyomdai kapcsolatai miatt is, amelyekről a későbbiekben írok. Az adatok azt mutatják, hogy Matthaeus Cosmerovius nyomdász és kiadó könyvkínálatát igen jól ismerte Nádasdy, és tőle vásárolt a legtöbbet. Cosmerovius 1640-től működött Bécsben, 1649-től haláláig udvari

¹⁸⁹ MOL P 125, 107. köteg, Nr. 10815, Nr. 10820, Nr. 10826, Nr. 10827, 108. köteg Nr. 10872.

¹⁹⁰ HAUPT, *Von der Leidenschaft*, i. m., Nr. 770, 778, 785, 786, 787, 902.

¹⁹¹ Specification auß denen zu Pottendorff verhandenen Nadastischen aufgesuchten Auszüge und Quittungen, MOL E 185 (Mf. 32000)

¹⁹² ÖStA, HHStA, UA Spec., Fasc. 315/B, f.29–38v

¹⁹³ Norbert BACHLEITNER, Franz M. EYBL, Ernst FISCHER, *Geschichte des Buchhandels in Österreich*, Wiesbaden, 2000 (Geschichte des Buchhandels Bd. VI), 77.; a császári udvarnak is szállítottak, vö. Herbert HAUPT, *Archivalien zur Kulturgeschichte des Wiener Hofes*. III. Teil: *Kaiser Leopold I. Die Jahre 1661–1670*, Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen in Wien 81(1985), 2191

¹⁹⁴ Ők adtak ki I. Lipót császár házassága alkalmából egy egylapos, rézmetszetes nyomtatványt, metszője Melchior Küsel volt, vö. VISKOLCZ Noémi, *Magyar arisztokraták I. Lipót esküvőjén 1666-ban. Egy metszet Esterházy Pál bécsi bevonulásáról* = „Ez világ, mint egy kert...” *Tanulmányok Galavics Géza tiszteletére*, szerk. BUBRYÁK Orsolya, Bp., 2010, 129–141., itt 131–132.

könyvnyomtató is volt.¹⁹⁵ Reprezentatív albumok, erőteljes katolikus teológiai művek és az udvar hivatalos kiadványai egyaránt jellemezték a kiadói politikáját. Nádasdy Ferenc „mindenevő” volt, azaz a legkülönbébb tematikájú könyveket szerezte be Cosmeroviustól. Más bécsi nyomdák termékei sem kerültk el a figyelmét: Matthaeus Formica, Gregor Gelbhaar, Johann Jacob Kürner, Matthäus Rickhes, Susanna Rickhesin kiadványai ugyancsak megtalálhatók a könyvtárában.

Összességében elmondható, hogy a legtöbb bécsi kiadvány kortárs, de azért néhány század eleji is található köztük, például annak az Elias Bergernek a művei, aki Nádasdy nagypapjával állt kapcsolatban, s akiről a későbbiekben még szó lesz.

Antwerpen: a Moretusok

Egy másik könyvbeszerzési szál Európa egyik legfontosabb kereskedelmi központjába vezet, mégpedig Antwerpenbe. A nyomdászat a 16. század második felében élte itt a virágkorát, de a 17–18. században is nemzetközi jelentőségű maradt. Nádasdy a nagynevű Plantin–Moretus családdal került összeköttetésbe, amely jó nyomdai minőségű, magas szakmai színvonalú és ízlésesen illusztrált könyveikkel írta be magát Európa nyomdatörténetébe.

A Moretusok Antwerpen leghíresebb nyomdászai a 17. században. Az officina alapjait még a francia Christophe Plantin (1520–1589) rakta le a 16. század közepén, kiváló humanista, tudományos és vallásos kiadványai hamar keresetté váltak egész Európában. A nyomdát a családba beházasodott I. Jan Moretus (1543–1610) vitte tovább, ő alatta történt meg a váltás a kizárólagosan katolikus kiadási irány felé, fia, Balthasar, pedig az ellenreformáció legjelesebb holland nyomdásza lett. Tevékenységüket Németalföld spanyol urai is támogatták, számos privilégiummal (pl. a holland jezsuita iskolák tankönyveit csak ők adhatták ki) kedvező helyzetbe hozták

¹⁹⁵ VISKOLCZ Noémi, *Matthaeus Cosmerovius, a magyarok nyomdásza a 17. századi Bécsben* = *A MOKKA-R Egyesület 2007. december 17-i felolvasóülésének anyaga* (A Magyar Könyvszemle és a MOKKA-R Egyesület Füzetei 1.) 2008, 7–26.

őket. Nádasdy idején Jan unokája, II. Balthasar Moretus (1615–1674) vezette a műhelyt, aki szinte csak teológiai és liturgikus műveket adott ki.¹⁹⁶

Az ismeretségnek kétfelől is maradt lenyomata: egyrészt a Nádasdy-levéltárban levélmásolatok, másrészt Antwerpenben üzleti feljegyzések formájában, ez utóbbiak 1656–1657-ből származnak. 1656. szeptember 8-án II. Balthasar Moretus írt egy latin nyelvű levelet Nádasdynak. Ebben arról szól, hogy Pietro Binnarttól megkapta levelét, valamint 300 aranyat, továbbá szó esik egy Nádasdynak összeállítandó könyvről is.¹⁹⁷ Az 1657-es üzleti könyvben egy rövid francia nyelvű bejegyzés (1657. április 11.) szerint az 1656-ban megjelent összes kiadásból küldtek egy példányt a grófnak (Nádasdy megnevezése a levélben: „Conte a la Cour de l’Empéreur a Vienne”) 840 arany értékben, ezeket Pietro Binnart ágens vette át.¹⁹⁸ A könyvelés alapján Nádasdy két részletben fizetett, előbb áprilisban 720, utána decemberben 120 aranyat. Pontosán nem tudtam kideríteni, hogy hány kiadványra vonatkozott a vásárlás. A Plantin-Moretus nyomda kiadói katalógusa 1656-ban jelent meg (*Index librorum, qui in typographia Plantiniana excusi venales nunc exstant*, Antverpiae, ex Officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1656),¹⁹⁹ s 38 lapon keresztül sorolja a műveket, de nem csak az 1656-osokat, hanem ahogy Moretus az előszóban megjegyzi, az 1653-tól megjelenteket. Összesen 724 tétel szerepel benne, ez egy év átlagára vetítve kb. 240 mű, de ebbe nem számoltam bele, hogy egy mű gyakran több kötetes volt. A vétel összege felől közelítve (300, majd később 840 arany) egy új könyv ára mérettől és terjedelemtől függően sokféle lehetett, a kisebbek egy-két aranyba, a foliók akár 10–12 aranyba is kerülhettek, vagyis 150–250 művet is vásárolhatott egy csapásra a magyar gróf.

¹⁹⁶ Francine de NAVE, *The Moretuses and the History of Books in Antwerp in the 17th and 18th Centuries = The Illustration of Books Published by the Moretuses*, ed. Dirk IMHOF, Antwerpen, 1996, 13–28.

¹⁹⁷ Plantin Archives, Antwerpen, Arch. 299, Copie de lettres 1650–1659, f.431. A dokumentumok megszerzésében Monok István segítségét köszönöm.

¹⁹⁸ Plantin Archives, Antwerpen, Arch. 319, Grand livre D 1655–1671, f.66 and Arch. 407, Journal 1657, f.40r

¹⁹⁹ A ritka katalógusból Göttingenben találtam egy példányt, Niedersächsische Land- und Universitätsbibliothek, jelzet: 8 HLL I, 6700, a másolat megszerzéséért Hoffmann Gizellának tartozom köszönettel.

Nádasdy akciója úgy értékelhető, hogy ennek az óriási pénzüsszegnek a kifizetése, a teljes kiadói spektrumra kiterjedő rendelés egyszerűen ismeretlen a magyar gyakorlatban. Arisztokratáink vettek könyveket vásárokon és ügynökökön keresztül, szállítottak könyvkereskedőkkel, és hordták haza nekik peregrináló diákjaik. De hogy egy könyvkiadó teljes, akár több évi „termését” felvásárolják, mindenképpen szokatlan. A Moretus-féle üzleti könyvben a tételeket megnézve az is világossá vált, hogy ilyen mennyiségű könyvért és egyszerre ekkorra összeggel nem jelentkezett más vásárló. A Moretus-katalógus szakokra osztva, ábécé sorrendben csoportosítja a műveket (*Libri theologici et ecclesiastici; Libri rituales ecclesiastici; Libri utriusque juris; Libri medici; Libri philosophici, Historici, Politici...*; *Libri italici, Hispanici, Gallici, Teutonici*), a legnagyobb részt az első két szak teszi ki, közülük különösen lenyűgöző a szerkönyvek mennyisége minden elképzelhető méretben. A kitüntetett háziszerzők közé tartozott Jean Jacques Chiflet (22 művel) és Justus Lipsius (23 művel). Nádasdy egyébként rendelkezett valamelyik németalföldi nyomda kiadói katalógusával – feltehetőleg éppen a Moretusokéval, sőt, Lippay György érsek rendelkezésére is bocsátotta, ahogy ez egy leveléből kiderül:

„Az melli könyvet Nagyságodnak ui esztendőre praesentálnom akartam, im ezen alkalmatossággal meg küldöttem, mind az Belgiumi könivek Cathalogussával edgyüt. Ha Nagyságodnak töb Exemplar kivantatik az könyveimben, mindenben marad Nagyságodnak alazatos köteles szolgália Nadasdi Ferencz.”²⁰⁰

Ugyanakkor a Nádasdy-levéltár levélmásolatai a szimpla vásárlásnál intenzívebb kapcsolatot tükröznek. Nádasdynak saját ügynöke volt Antwerpenben, egy Johann Müller nevű ágens, aki többek között a Moretusokkal is tárgyalt a gróf nevében. Összesen kilenc levél maradt ránk 1666-ból Johann Müllertől vagy neki címezve,²⁰¹ nagyobbrészt egy nyomdász Magyarországra küldéséről esik szó bennük, ezt a Nádasdy-nyomdákról szóló külön tanulmányban részletesen is bemutatom. De ezen kívül még egy említésre méltó,

²⁰⁰ Nádasdy Ferenc Lippay Györgynek, Seibersdorf, 1655. január 30. = PL AS Acta Radicalia X. Nr. 196. f.162–163. Az adatot Toma Katalinnak köszönöm.

²⁰¹ MOL E 185, Missiles, Nádasdy Ferenchez intézett levelek (Mf. 6926)

s a magyar művelődéstörténetben különösnek és meglepőnek nevezhető tervre is fény derül a levelekből. Nádasdy nem csupán egy nyomda, hanem egy bécsi könyvkereskedés felállítását is elhatározta. Ehhez kérte a Moretusok közreműködését, voltaképpen az egyik Moretus-fiú letelepedését javasolta a császári fővárosban. Ő pedig – a legnagyobb titokban – csendestársként állt volna a háttérbe húzódva, ugyanis feltehetőleg nem tartotta főnemeshez méltónak a kereskedést. A szerződéstervezet egyes pontjai is megjelennek a levelezésben:

„Herrn Moretum und die begerte Articulen belangendt, kombt ein proiect deren hiebey, welches Ihme also vorgezeiget haben möchten; Sintemahlen weißten Er sich auf ein odl anders resoluiren und wie es nun selbten gefällig sein odl auch einen so alten der sachen verstendigen Sohn haben mögten, welcher Er hieruber setzen und deßwegen anhero schicken wolten. Weißten nachricht erwarten mit nechsten; wir verlangen von berürten H. Moreto nichts mehr alß was recht und billich ist; dannenhero zweiffen nicht wir mit demselben schon leichtlich übereinkommen werden; und weilen unserer Persohn nicht anstehet den nahmen einer buchhandlung zuhaben soll der zwischen unß erfolgendl Contractus nicht allein höchster vertrawter stille und gehaimb allerseits gehalten, sondern auch der Titulus bloß auf Ihn und seine Erben gerichtet werde.”²⁰²

Az üzleti kapcsolat a Moretusokkal tehát az 1650-es évek közepén már biztosan létrejött, és biztosak lehetünk benne, hogy Nádasdy intenzív érdeklődése és nagy mennyiségben történő vásárlásai nem hagytak alább ezt követően sem.

A könyvek mellett újságok is érkeztek Antwerpenből. Nádasdy egy ízben Johann Müller szemére hányta, hogy sokszor késlekedik a hírújság (Novellen) küldésével, van, amikor két hetet, de akár hármat is.²⁰³ Ugyanez az ágens Karl Eusebius von Liechtenstein szolgálatába lépett az 1670-es években, és holland újságokat szállí-

²⁰² Német nyelvű fogalmazvány Johann Müllernek Antwerpenbe, 1666. szeptember 27-i és október 10-i levelére, Pottendorf, 1666. október 23. = MOL E 185, Missiles, Nádasdy Ferenchez intézett levelek (Mf. 6926)

²⁰³ Johann Müller Nádasdy Ferencnek, Antwerpen, 1666. szeptember 27. = MOL E 185, Missiles, Nádasdy Ferenchez intézett levelek (Mf. 6926)

tott neki.²⁰⁴ Ekkor már igazi, híreket gyártó ügynökségek hálózta be Európát, amelyek csomópontjai a nagy nyomdaközpontokban alakultak ki, például Augsburgban, Nürnbergben, Frankfurtban, Velencében és Antwerpenben. A tájékozódni kívánó magyar arisztokraták ügynökeik és ilyen – a 17. században már nyomtatott, de akár kéziratos²⁰⁵ – európai újságok révén szerezték be híreiket.²⁰⁶ Nádasdy egyik levelében említi Lippay Györgynek, hogy a héten kapta meg az újságjait, s el is küldi az érseknek őket.²⁰⁷ Müller egyébként 1669-től a császár udvarának is szállított pontosabban meg nem nevezett újságokat.²⁰⁸ A hírek és információk gyors, naprakész beszerzését rendkívül fontosnak tartotta Nádasdy, erre egy leveléből is fény derül. Saját emberek és fizetett postamesterek gondoskodtak levelei mihamarabbi továbbításáról, az igen jól megszervezett rendszerre már B. Mednyánszky Dénes is felfigyelt.²⁰⁹

Frankfurt am Main: vásárok és kereskedők

Nádasdynak 119 frankfurti kiadású könyve volt, ez az ismert állomány majdnem 9%-a, tehát magas arányban szerzett be a vásárvárosból olvasnivalót. Ezek jó részét a nagy sorozatok képezték, Matthaeus Merian *Topographiája* és a *Theatrum Europaeum*. Egy

²⁰⁴ Vö. HAUPT, *Fürst Karl Eusebius von Liechtenstein, i. m.*, 194.; Nádasdy több ügynököt is fizetett, erről vö. TOMA, *Gróf Nádasdy Ferenc, i. m.*, 72–76.

²⁰⁵ A 17. századi velencei *avvisi*-ket említi BENE Sándor, *A Zrínyi testvérek az Ismeretlenek Akadémiáján (Velencei karnevál)*, ItK 97(1993), 650–668., itt 655.

²⁰⁶ Michael MORINEU, *Die holländischen Zeitungen des 17. und 18. Jahrhunderts = Kommunikationsrevolutionen. Die neuen Medien des 16 und 19. Jahrhunderts*, Hrsg. von Michael NORTH, Köln, 1995, 33–44.; G. ETÉNYI Nóra, *Hadszintér és nyilvánosság. A magyarországi török háború hírei a 17. századi német újságokban*, Bp., 2003, 31–62.

²⁰⁷ Nádasdy Ferenc Lippay Györgynek, Seibersdorf, 1653. november 6. = MOL PL AS Acta Radicalia, X Nr. 196 f.272.

²⁰⁸ „Johann Müller novellisten in Andorff wegen der ao. 669 unterschiedlich überschikhten novelln zum recompens fl. 50.” = HAUPT, *Archivalien, i. m.*, 2925

²⁰⁹ Nádasdy Ferenc levele Mednyánszky Jónásnak, Seibersdorf, 1658. március 7. = B. MEDNYÁNSZKY Dénes, *Nádasdy és Wesselényi levelezéseiből a XVII. század közepén*, TT 14(1880), 209–233., itt 230.

kiadóval biztosan közvetlenebb kapcsolatban is állt, Thomas Matthias Götzével, aki nagyapja, Révay Péter könyvét jelentette meg 1659-ben (*De Monarchia et Sacra Corona Regni Hungariae centuriae septem*). 1670-ben egy neves frankfurti speditőrön keresztül rendelt meg könyveket egy meg nem nevezett könyvkereskedőtől, nyilván nem először. A bécsi ügynökét, Johannes Erndlt arra utasította, hogy Johann Thielennel²¹⁰ küldessen meg neki egy jezsuiták ellen írt könyvet négy példányban, s a levélbe írja be a frankfurti könyvkereskedő nevét, mert ő azt kifejejtette:

„Edel Vester Lieber Erndtl.

Wir haben vnder anderen vergessen euch zu befehlen, daß dem Johann Thielens auss Franckhfurth wegen deß wider die Jesuiter außgangen Buch zuschreiben, damit derselbe vnnß dessen vier Exemplaria vbersenden thue: alß folgt hierbey geschlossenes schreiben an ihme Thielens in welchen wir deß Buchführer zu Franckfurth nahmen außgelassen Er solchen darin schreiben solle...”²¹¹

Hogy melyik lehetet a jezsuita ellenes könyv, nem sikerült kideríteni, a Nádasdy-könyvtár fennmaradt példányai között sincs ilyen témájú (a levél nem sokkal letartóztatása előtt íródott), érdekes azonban, hogy rögtön négy példányban kívánta beszerezni, talán az általa is támogatott szerzetesrendek részére.

Párizs: megbízás a praeceptornak 1670-ben

1669-ben Nádasdy Ferenc európai Kavalierstourra küldte legidősebb fiát egy nagyobb társasággal. Az utazás célját, módját, lefolyását részletesen bemutatta Toma Katalin korabeli források alapján. Amikor a fiatalembereket kísérő udvarmester, Johann Littart megbetegedett, az aggódó apa gyorsan egy új preceptort szerzett Johann Baptista Marcell személyében (róla a későbbiekben még lesz

²¹⁰ Johann Thiele, frankfurti nagykereskedő, vö. Alexander DIETZ, *Frankfurter Handelsgeschichte*, 3. Band, Frankfurt am Main, 1921, 359.

²¹¹ Nádasdy Ferenc Johann Erndlnek, Pottendorf, 1670. július 19. = ÖStA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 402 f.200

szó), aki 1670. júliusra ért ki Párizsba.²¹² A Nádasdy megítélése szerint „csendes szép kvalitású ember”²¹³ azonban nemcsak nevelési szándékkal, hanem politikai jellegű megbízatással és könyvvásárlásra vonatkozó instrukciókkal is érkezett. Mindez a négy megmaradt, Nádasdy Ferencnek szóló leveléből rekonstruálható.²¹⁴ Eszerint Marcellnak arról kellett tájékoztatnia a grófot, hogy Párizsban és Lyonban milyen könyvnyomdászok vannak illetve katalógusokat összegyűjtenie és Pottendorfba küldenie.²¹⁵ Az egy hónappal későbbi levélben még részletesebben számolt be tudakozódásának eredményeiről.²¹⁶ Marcell panaszkodott, hogy Párizsban nincs

²¹² TOMA Katalin, *Nádasdy István európai tanulmányútja (1669–1670). A Kavalierstour alkalmazása a magyar főúri nevelési gyakorlatban = Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16–17. században.* Szerk. G. ETÉNYI Nóra, HORN Ildikó, Budapest 2005, 192–214., itt 200–203.

²¹³ TOMA, *Nádasdy István*, i. m., 212.

²¹⁴ A levelek másolatát Toma Katalin bocsátotta a rendelkezésemre, ezúton is köszönöm neki, Kruppa Tamásnak pedig az összeolvasást.

²¹⁵ Johann Baptista Marcell levele Nádasdy Ferencnek, Párizs, 1671. augusztus 22. = ÖStA, HHStA, UA Spec. 313. Konv. C. f.78–79, itt f.79v. „quo ad emptionem librorum, hic Parisiis, et in tota Gallia nihil poterit fieri, quoniam expetit V. E. prius informationem, ut postmodum possit de iisdem concludere, nos autem antequam V. E. possit transmittre suam circa talem emptionem Resolutionem erimus jam extra Galliam. Mittam nihilominus quot cathalogos potero habere, cum plenaria informatione et hujus Urbis Typographum et Lugdunensium, et maneo interim.”

²¹⁶ Johann Baptista Marcell levele Nádasdy Ferencnek, Párizs, 1671. szeptember 19. = ÖStA, HHStA, UA Spec. 313. Konv. C. f.83–84., itt f.84r–v. „Varias feci hic diligencias Sed nullum potui invenire regularem ordentlichem cathalogum librorum, quam hunc quem accludo et qui non continet nisi libros compositos ab hinc 30 aut 40 annis sed quatuor ex principalioribus Librariis hujus Urbis promiserunt mihi confectum se tunc infra mensem, qui terminatur die martis proxima cathalogum suorum librorum quos die dante transmittam V. E. proxima posta. Nunc autem duo Solum quod hic Parisiis non poterit fieri talis contractus sicut factus fuit Antverpiae quia talis officina invenitur sicuti illa Moreti. Tales sunt Lugduni Batavium Elsevirii et Amstelodami Guilielmio Blauw, qui propriis expensis excudent Libros. Sed inter Typographos parieienses nullus est qui non sit mercenarius, hoc est si aliquid imprimit, hoc fit pro mercede quam soluit vel author libri vel talis alius qui imprimi curat. Sic quod impressores aliqui hic Parisiis qui ab hinc 30 annis excuderunt Millena Volumina, neque unicum talium operum potuere sibi reservare Volumen. Mercatores autem Librarii quamvis hic inueniantur in maxima copia, nullius tamen illorum officina exequat vel decimam partem vel illius Moreti, Elseviriorum, aut Gulielmi Blauw.

olyan „rendes katalógus”, amelyben a nyomdák az általuk kiadott műveket rendszereznék. A négy legfontosabb könyváros azonban megígérte neki, hogy összeállít katalógusokat, ezeket hamarosan meg kell kapnia, s akkor továbbítja a grófnak. Szerinte Párizs és Antwerpen könyvkiadása semmiképpen nem hasonlítható össze: míg utóbbiban sikerült a Moretusokkal szerződést kötni, ugyanez Párizsban elképzelhetetlen. Itt a nyomdászok nem kereskednek, nincsenek raktáron a műveik, szemben a leideni Elzevierekkel, a Moretusokkal vagy Guilielmus Blaeu-val Amsterdamban. Ráadásul a párizsi könyvkereskedőknél nem a párizsi kiadványok vannak millió számra, hanem az előbb említett nyomdászoké. Ha ennek ellenére mégis vásárolni akarna Nádasdy, akkor a katalógusok alapján megteheti, és minden egyes darabra alkudni kell. Miután ők elutaznak, nem tudja, hogy ki fog ebben intézkedni a gróf számára, a legjobb lenne egyenesen a kereskedőknek írni.

Nagyon fontos és izgalmas információk nyerhetők tehát ezekből a levelekből: Nádasdy Antwerpenben valamiféle szerződést kötött a Moretusokkal 1670-ben, vagyis a rendszeres könyvvásárlás folytatódhatott. Hasonlóra törekedett Párizsban is, de az ottani másféle kiadási és kereskedési rendszer nem illeszkedett az igényeihez. A szakirodalom szerint ugyanakkor – szemben Marcell állításával – a párizsi nyomdászok kereskedtek is, igaz könyvkészletük viszonylag szűkös volt. Aki szélesebb választékot igényelt, annak a könyvkereskedésekbe kellett betérnie, ezekből három-négy olyan óriás is működött Párizsban, amelyekre Marcell is utalhatott, például a Morel-családé.²¹⁷ Az pedig nem is szorul magyarázatra, hogy Nádasdy nyilvánvalóan követte a nyugat-európai nyomdai trendeket, naprakészen ismerni kívánta áru kínálatukat, és állandó vevőik közé tartozott.

Lugduni dicuntur inueniri his quasi similes, quod deo fauente videbimus. Si autem V. E. hic Parisiis resolveret emere libros hoc non poterit fieri überhauff, sed oportebit quod ex cathalogis transmittendis V. E. eligat sibi tales libros quales placuerit et postmodum contractet separatim circa pretium unius cujus que. Sed post nostrum discessum nescio cui V. E. posset committere hoc negotium optimum esset cum Bibliopolis ipsis tractare et illis directe scribere, circa quod cum illis agam ante discessum, et scribam V. E. illorum intentionem.”

²¹⁷ Henri-Jean MARTIN, *Az európai könyvkiadás a 16. század végén = A könyves kultúra XIV–XVII. század, III. kötet, Válogatás a francia szakirodalomból*, szerk. MONOK István, Szeged–Bp., 2007, 136–207., itt 161–168.

Protestáns diákok hagyatékai

Három olyan kötet is fennmaradt Nádasdy egykori könyvei közül, ahol a címlapon Nádasdy possessor-bejegyzése mellett egy bizonyos Christoph Adam Ruperté is olvasható. Rupert az altdorfi egyetem történészprofesszoraként hunyt el 1647-ben.²¹⁸ A könyvek Ruperthez is kacsaringós úton jutottak. Az egyik kötet korábbi possessorra Johannes Christophorus Busereuth,²¹⁹ akinek a halála után lánya és annak férje, Caspar Hoffmann örökölte meg a könyvtárat.²²⁰ Hoffmann – akárcsak az apósa – az altdorfi egyetemen tanított orvosprofesszorként. Tőle származott Ruperthez két kötet, Hoffmann az egyikbe ráadásul beragasztotta Caspar Schoppe rézmetszetes portréját, aki 1594-ben Altdorfbán tanult, ám pár évvel később áttért katolikus hitre. Ugyancsak ebből az altdorfi-nürnbergi körből jöhetett néhány, ritkasága okán különleges kolligátum Nádasdy bejegyzésével. Közülük az egyik 13 darabból áll, 1602–1611 között adták ki őket Altdorfbán, Nürnbergben, Tübingenben. Ezek az alkalmi nyomtatványok (gratuláló versek, orációk, halotti beszéd, episztolák) annak a nürnbergi humanista-tudós társaságnak (Georg Remus, Michael Piccart, Conrad Rittershusius) a „termékei”, amellyel Szenczi Molnár Albert is kapcsolatban állt a 17. század elején (vö. 791. tétel). A másik kolligátum valamivel későbbi, a 8 nyomtatvány 1626–1644 között a nürnbergi vonatkozások mellett leidenieket is mutat (vö. 678. tétel). Michael Piccarttól még egy mű említhető, az altdorfi tanár szónoklatainak címlapjára szintén beírta a nevét Nádasdy.

De vajon hogyan került Nádasdyhoz az összességében tucatnyi kötet?²²¹ Feltételezhető, hogy valamelyik Nádasdy-alumnus járt az altdorfi és esetlegesen a leideni egyetemre, s a részben Rupert

²¹⁸ Leich-Sermon Bey der Christlichen und Volckreichen Begräbniß Deß ...Christophori Adami Ruperti ...Welcher ...entschlaffen ...Gehalten durch Georg König, Altdorf, 1647.

²¹⁹ Johannes Christophorus Busereuth (1548–1610) az altdorfi egyetemen tanított.

²²⁰ A családi kapcsolatok a fennmaradt alkalmi nyomtatványból nyilvánvalóak, amely Caspar Hofmann és Maria Magdalena Busereuth házassága alkalmából készült 1607-ben: Nuptiis Caspari Hofmanni, Medicinae Doctoris et Professoris In Academia Altorfina, Et Maria Magdalena..., Nürnberg, 1607.

²²¹ Végigtekintve a Nádasdy bejegyzésével ellátott könyveket, protestáns szerzőik vagy tematikájuk alapján akár 20–25-re is rúghat a számuk.

professzortól kapott vagy megszerzett illetve részben vásárolt könyveket pártfogójának ajándékozta vagy rá hagyta. Egy másik könyvben – Andreas Rivetus *Apologia pro Sanctissima virgine Maria Matre Domini* című értekezésében – Michael Szentpeteri neve és egy 1639-es leideni keltezés áll kézírással. Rivetus, a leideni egyetem teológiaprofesszora, a reformátusság harcos védelmezője, éppen I. Rákóczi György erdélyi fejedelemnek ajánlotta ezt az 1639-ben Leidenben megjelent könyvet, amelybe Nádasdy is bejegyezte a nevét. Mindez még Nádasdy áttérése előtt történhetett, hiszen Altdorf az evangélikus, Leiden a református felsőoktatás egyik központja volt, katolikusként azonban a gróf már nem támogatta a diákok oda való peregrinálását.

Még két kötetet szintén a protestáns körbe sorolhatunk: az egyik Nicolaus Hunnius elnökletével Wittenbergben megvédett 18 disputáció füzére 1610-ből, a másik Hermann Conring evangélikus professzor, helmstedti egyetem tanár laudációja Arisztotelészről 1633-ból, amelyben Arisztotelész tanait minden tudományok kiindulópontjának nyilvánította.²²² Az utóbbi könyv címlapján olvasható bejegyzés szerint Conring ajándékozta 1636-ban a tulajdonosnak, aki a Nádasdy-család egy alumnusa lehetett. Mindezekből az a következtetés is levonható, hogy Nádasdy vallásváltása után is megtartotta azokat a könyveket, amelyek korábban a protestáns hitéletéhez kötődtek.

Személyes kapcsolat: Athanasius Kircher

Nádasdy Ferenc sok könyvet kapott ajándékba, ezeknek a gesztusoknak főleg missíliákban és ajánlólevelekben maradt nyomuk. Az 1650-es évek elejétől egyre fokozódó intenzitással terjesztette ki patrónusi tevékenységét Nyugat-Európa ismert művészi és irodalmi körei felé. A sárvári kastély dísztermének kifestése, rézmet-szetek készíttetése, könyvek megjelentetése, drága műtárgyak megrendelése mind-mind Nádasdy aktivitását és ambícióit jelezték. Egyik fontos nyugati kapcsolata Athanasius Kircher, a jezsuita po-

²²² Conringhez: Herbert JAUMANN, *Handbuch gelehrten Kultur in der frühen Neuzeit*. Bd. 1. *Bio-bibliographisches Repertorium*, Berlin, 2004, 195–196.; Constantin FASOLT, *The limit of history*, Chicago, 2004, 46–91.

lihisztor volt, levelezésük megőrzött dokumentumait Kiss Farkas Gábor dolgozta fel.²²³

Athanasius Kircher (1602–1680) német származású jezsuita, aki élete nagy részét Rómában a Collegium Romanumban, pápai szolgálatban töltötte. Tudósokkal, fejedelmekkel, királyokkal szőtt kapcsolatai egész Európát behálózták. Számos művet szerzett matematika, egyiptológia, ásványtan, zene és egyéb tárgyakban, ezekkel nagy hatást gyakorolt a tudósvilágra.²²⁴ Magyarországon is szívesen forgatták látványos, metszetekkel díszített és korántsem olcsó könyveit, elsősorban főnemeseink, főpapjaink (Zrínyi Miklós, Pázmány Miklós, Lippay György, Csáky István, II. Rákóczi Ferenc) vagy gazdagabb kollégiumok (nagyszombati jezsuiták) engedhették meg maguknak ezek megvásárlását. Az ő 17. századi könyvjegyzékein általában több Kircher-mű is szerepel.

Kircher két könyvét, jobban mondva az egyiknek csak egy részét ajánlotta Nádasdynak: ez a három részes *Oedipus Aegyptiacus* (Róma, 1652–1655), amelynek az egyiptomi mécsesekről szóló fejezete (Syntagma XX. *De lucernis veterum Aegyptiorum*) elé került a dedikáció a magyar főúrnak. Ebben Kircher – a soproni jezsuita kollégium alapítójaként és támogatójaként – az igaz vallás mécseseként méltatja őt, és megemlíti apósának, Esterházy Miklósnak és sógorának, Esterházy Lászlónak az érdemeit is. A másik mű az *Artihmologia sive de abditis numerorum mysteriis* (Róma, 1665). Kircher ajánlása 1665. július 17-én kelt Rómában, s ebben Nádasdy őseit, családját és patrónusi tevékenységét is részletezte.

Ismeretségük kezdete az *Oedipus Aegyptiacus* ajánlásával 1654 első felére tehető, és ezt maga a ránk maradt példány is tanúsítja. Az Egri Főegyházmegyei Könyvtár tulajdonában lévő *Oedipus* címlapján Nádasdy nyomtatott exlibrise mellett sajátkezű bejegyzése áll: *Ex libris Comitis F. de Nadasd 1655*, a rézmetszetes címlapon pedig Kircher jellegzetes kézvonásai azt tudatják, hogy a könyv a szerző adományaként – *Excell(entissi)mi Comiti de Nadasti*

²²³ KISS FARKAS Gábor, „*Difficiles nugae*” – Athanasius Kircher magyar kapcsolatai, ItK 109(2005), 436–469. Ugyanitt részletesen a Kircherről szóló szakirodalom.

²²⁴ Az egyik legújabb szakirodalom vele kapcsolatban: Athanasius Kircher: *The Last Man Who Knew Everything*, ed. by Paula FINDLEN, New York–London, 2004.

Donum Authoris – jutott a főúrhoz (vö. 252. tétel).²²⁵ Ráadásul az első kötetben Kircher sajátkezűleg beragasztott arcképe is megtalálható. Nádasdy 1657 végén barátja, Batthyány Ádám Kristóf nevű fiának szervezte meg külföldi körútját, Kavalierstour-ját, többek között Rómába is elküldte. Kristóf a seibersdorfi udvarban nevelkedett 1657–1659 között, és az egyik Nádasdy-lánnyal való házassága is felmerült ezekben az időkben.²²⁶ A peregrinációról Batthyány inasa feljegyzést készített, innen tudjuk, hogy Rómában Kirchert is felkeresték, és megtekintették múzeumát:

„Die 2. cardinal Melcitül bucsuzot el az urfi. Onnend ad collegium Romanum. Itt egy pater jesuita, Athanasius Kircher mutatta maga galeriáját, kit régtül fogva szerzegetet és comparált. Szep es feles curiositasok vannak benne. Chinábul valo apro idolumok es mas sok fele allapatok, mathematica demonstratiok etc.”²²⁷

Nádasdy 1659-ben a neki dolgozó és Itáliába távozni készülő Benjamin Block festőt azzal bízta meg, hogy fesse meg Rómában Kircher atyát. Block el is készítette a képet, de nem tudunk arról, hogy Nádasdy megkapta volna, s maga a festmény sem ismert.²²⁸

Levelezésük darabjai 1658-ból és 1665–1666-ból maradtak fenn. Nádasdy 1658. június 22-én írt Kirchernek, ekkor már nagyon várta a Kircher által jelzett három legutóbbi, Rómában kiadott művét, melyek „telve vannak a legmagasabb tudománnyal”.²²⁹ Elsősorban az *Itinerarium extaticumra* (Róma, 1656), az *Iter extaticumra* (Róma, 1657) és a *Scrutinium Pestisre* (Róma, 1658)

²²⁵ BAKOS József, *A könyvek sorsa (A Nádasdy-könyvtár Egerbe került könyveinek filológiai és könyvtörténeti vonatkozásairól)*, Hevesi Szemle 1974, 50–51., itt 50.

²²⁶ FAZEKAS István: *Batthyány I. Ádám és gyermekei = Gyermekek a kora újkori Magyarországon*, szerk. PÉTER Katalin, Bp., 1996, 91–114. itt 104.

²²⁷ *Batthyány Kristóf európai utazása 1657–1658*, kiad. SZELESTEI N. László, Szeged, 1988 (*Peregrinatio Hungarorum* 2.), 52.

²²⁸ Joachim von SANDRART, *Teutsche Academie der Bau-, Bildhauer- und Maler-Kunst*, 3. Bd., Nürnberg, 1679, 74.; RÓZSA György, *Magyar történet-ábrázolás a 17. században*, Bp., 1973, 129.; BUZÁSI Enikő, *Két kép a fraknoi Esterházy-gyűjteményből: Esterházy Orsolya portréja Benjamin Blocktól és Esterházy Pál mint Szent Imre*, MŰ 44(1995), 269–276., itt 271.

²²⁹ KISS FARKAS, „*Difficiles nugae*, i. m., 444., 459.

gondolhatunk. A könyvek közvetítőjeként Trinkel jezsuita atyát említette Nádasdy.²³⁰

Zacharias Ignatius Trinkel (1602–1665) magyar származású jezsuita, nagyszombati házfőnök, rektor, később gráci rektor, majd az osztrák provincia vezetője, aki ugyanakkor az önálló magyar provincia mellett kardoskodott. Lippay György gyóntatójaként az érseknek ajánlotta az először 1656-ban, majd 1660-ban Bécsben kiadott Szent Ignác spirituális gyakorlatait magyarázó könyvét (*Maior Dei Gloria*). Lippay 1664-ben neki írta meg, miért nem megy a vasmári béke után összehívott bécsi gyűlésre.²³¹ Kircherrel már 1650-től biztosan levelezett, ebből az évből két levele is fennmaradt a római jezsuitához, ezekben a *Musurgia* című művének hibáit hányja a szemére.²³²

1658 után egy időre megszakadt leveleik fonala, s csak 1665-ben frissítették fel újra a kapcsolatukat, feltehetőleg Nádasdy 1665 tavaszi római útját²³³ és személyes találkozásukat követően. Megbeszélésükön megegyeztek abban, hogy Nádasdy egy újabb ajánlásért cserében egy új Kircher-mű anyagi hátterét biztosítja, s ez a mű az említett *Arithmologia* lett. Nádasdy 1665. május 31-én a megjelenés idejéről és költségeiről érdeklődött Kirchernél.²³⁴ Az egy hónappal későbbi leveléből arról értesülünk, hogy Nádasdy megkapta a *Mundus Subterraneus* (Amsterdam, 1664–1665) című művét.²³⁵ Továbbszervezték az *Arithmologia* kiadását, felmerült annak a lehetősége, hogy Nádasdy arcképe is megjelenjen benne, de ezzel ő – festő híján – nem tudott szolgálni, helyette címerét küldte meg egy epigrammával együtt, amely a könyv élére került.²³⁶ 1665 de-

²³⁰ KISS FARKAS, „*Difficiles nugae*, i. m., 459.

²³¹ LUKÁCS László, *A független magyar jezsuita rendtartomány és az osztrák abszolutizmus (1649–1773)*, Szeged, 1989, 14–17., TÜSKÉS Gábor, *A XVII. századi egyházi elbeszélő irodalom európai kapcsolatai* (Nádasi János), Bp., 1997 (Historia Litteraria 3.), 96; BORIÁN Elréd, *Zrínyi Miklós a pálos és a jezsuita történetírás tükrében*, Pannonhalma, 2004 (Pannonhalmi Füzetek), 136.

²³² A levelekre Kiss Farkas Gábor hívta fel a figyelmem a Kircher-levelezés adatbázisában (<http://archimede.imss.fi.it/kircher/>), köszönöm segítségét.

²³³ VISKOLCZ Noémi, *Nádasdy Ferenc Rómában = Eruditio, virtus et constantia. Tanulmányok a 70 éves Bitskey István tiszteletére*, szerk. IMRE Mihály, OLÁH Szabolcs, FAZAKAS Gergely, SZÁRAZ Orsolya, I. kötet, Debrecen, 2011, 340–349., itt 345–346.

²³⁴ KISS FARKAS, „*Difficiles nugae*, i. m., 445.

²³⁵ KISS FARKAS, „*Difficiles nugae*, i. m., 449–451.

²³⁶ KISS FARKAS, „*Difficiles nugae*, i. m., 449–451.

cemberében érkeztek meg a római ajándékok Pottendorfba: az *Arithmologia* egy példánya – a könyv érdekes módon nincs sem Lambeck, sem a szerviták katalógusában feltüntetve – mellett a *Historia Eustachio-Marianát* (Róma, 1665) hozta egy peregrinus,²³⁷ ráadásul 1666 januárjában az előbbiből újabb 40, az utóbbiból 15 példányt kapott Kirchertől.²³⁸

Némi magyarázatra szorul, hogy vajon miért juttatott a jezsuita tudós 15 darabot a *Historia Eustachio-Marianából* Pottendorfba. Kircher a 184 oldalas művecskében Szent Eustachius legendáját dolgozta fel annak köszönhetően, hogy ő maga fedezte fel egy toszkániai kirándulásakor a Nagy Konstantinus által alapított és évszázadok óta elhanyagolt kegyhelyet, s elhatározta, hogy helyreállítja a zarándokok és hívők számára.²³⁹ Ehhez úgy gyűjtött pénzt, hogy a könyvet a potenciális támogatóknak elküldte, így például a császárnak is, aki 1000 tallérral honorálta. Nádasdy egyike lehetett azoknak a mecénásoknak, akitől segítséget várt.

Végül az is kiderül a levelekből, hogy Nádasdy saját kiadványaiból a Rómában élő Krisztina svéd királynőnek is juttatott, erről Kirchert is tájékoztatta, sőt, véleményére is számított, valamint Bécsben éppen felállított nyomdája kapacitását is felajánlotta a jezsuitának.²⁴⁰ Kircher ez utóbbit nem fogadhatta el, hiszen 1661-ben az amsterdami nyomdász, Johannes Jansson van Waesberghe 2200 scudiért megvásárolta műveinek exkluzív kiadási jogát.²⁴¹

A korabeli könyvjegyzékekkel összehasonlítva Nádasdy rendelkezett az egyik legteljesebb Kircher-gyűjteménnyel Magyarországon: a katalógusok szerint 13 műve volt meg neki (a nagyszombati jezsuitáknak 12).²⁴² A művek kiadási évéből az következtethető ki, hogy 1654-től minden Kircher-könyvet megvásárolt Nádasdy illetve igyekezett a legkorábbiakat is megszerezni.

1. *Magnes sive de arte magnetica*, Róma, 1641, 1654
2. *Lingua Aegyptica restituta*, Róma, 1643

²³⁷ KISS FARKAS, „*Difficiles nugae*, i. m., 461.

²³⁸ KISS FARKAS, „*Difficiles nugae*, i. m., 461.

²³⁹ Gerhard F. STRASSER, *Athanasius Kirchers Verbindungen mit Herzog August und dem Haus Braunschweig-Lüneburg = Athanasius Kircher und seine Beziehungen*, i. m., 69–78., itt 71.

²⁴⁰ KISS FARKAS, „*Difficiles nugae*, i. m., 446., 462.

²⁴¹ John FLETCHER, *Athanasius Kircher: a man under pressure = Athanasius Kircher und seine Beziehungen*, i. m., 1–15., itt 8.

²⁴² *Adattár* 17/2., i. m., 100–101.

3. *Musurgia universalis sive ars magna consoni et dissoni*, Róma, 1650
4. *Obeliscus Pamphilius*, Róma, 1650
5. *Oedipus Aegyptiacus* (3 kötet), Róma, 1652–1655
6. *Itinerarium Exstaticum*, Róma, 1656
7. *Scrutinium physico-medicum*, Róma, 1658
8. *Polygraphia nova et universalis*, Róma, 1663
9. *Historia Eustachio-Mariana*, Róma, 1665
10. *Arithmologia sive de abditis numerorum mysteriis*, Róma, 1665
11. *China illustrata*, Antwerpen, 1667
12. *Magneticum naturae Regnum*, Róma, 1667, Amsterdam, 1667
13. *Mundus subterraneus* (2 kötet), Róma, 1664–1665 (nincs a katalógusban, a levelezésből ismert adat a megküldése)

Nádasdy hasonló teljességre törekedett egy másik német jezsuita szerző műveit illetően is, igaz, itt a személyes kapcsolat csak feltételezhető, források nem maradtak. Elképzelhető, hogy Kircher hívta fel Nádasdy figyelmét egykori würzburgi tanítványára, Caspar Schottra (1608–1666), aki 1652-től munkatársa is volt Rómában, és mesteréhez nagyon hasonló témákban és módszerekkel kutatott. Schott művei többnyire kompilációk illetve rendtársak gyűjtéseire és beszámolóira alapozott leírások a fizika, matematika, technika, orvostudomány, vallástudomány területén.²⁴³ Az először 1662-ben kiadott két kötetes *Physica Curiosa* például szöveg- és képgyűjtemény a világ abnormális jelenségeiről: rendellenességgel született, sérült emberekről, élőlényekről, amely kiegészül mitológiai állatok, angyalok és démonok bemutatásával. Legismertebb műve a négy kötetből álló *Magia Universalis*, amely a korabeli természettudományok kézikönyve négy nagy témára koncentrálva, az optikára, akusztikára, matematikára és a fizikára.

²⁴³ *Wunderbar berechenbar: die Welt des Augsburger Caspar Schott 1608–1666*. Ausstellung der Universitätsbibliothek Würzburg 2008, Hrsg. von Hans-Joachim VOLLRATH, Würzburg, 2008. A kötetben több tanulmány foglalkozik Schott életével, műveivel, találmányaival. Schott digitalizált művei több internetes adatbázisban is megtalálhatók, pl. <http://echo.mpiwg-berlin.mpg.de/home>

2. Caspar Schott *Physica curiosa* című művének (Würzburg, 1662) címlapja és egy illusztrációja

Nádasdy a következő Schott-művekkel rendelkezett könyvtárában:

1. *Mechanica Hydraulica-Pneumatica*, Würzburg, 1657
2. *Magia Universalis* (4 kötet), Würzburg, 1657–1659
3. *Iter Exstaticum Coeleste Kircherianum*, Würzburg, 1660
4. *Pantometrum Kircherianum*, Würzburg, 1660
5. *Physica Curiosa* (két kötet), Würzburg, 1662
6. *Technica Curiosa*, Würzburg, 1664

Batthyány Ádám ajándékai

Nádasdy más úton-módon is kapott könyveket, például atyai jó barátjától és szomszédjától, Batthyány Ádámtól, aki feljegyzései szerint Nádasdynak a következő könyveket küldte meg 1654 júliusában²⁴⁴ (ő egy levélben meg is köszönte ezeket):²⁴⁵

²⁴⁴ *Adattár* 13/1., i. m., 171. és 174.

²⁴⁵ Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak, Seibersdorf, 1654. július 12. = *Adattár* 11., i. m., 297.; KOLTAI, *Batthyány Ádám könyvtára*, i. m., 136.

- (1) „*pospek predikacioitt No. 6.*” (Széchényi György, *Concio funebris*, Bécs, Cosmerovius, 1654, in 2°)²⁴⁶

1653. április 5-én elhunyt Batthyány Ádám felesége, Formentini Auróra. Temetésén Széchényi György veszprémi püspök prédikált, Nádasdy már a beszéd kéziratát is megkapta Batthyánytól,²⁴⁷ majd a Bécsben kinyomtatott példányokból további hat darabot.²⁴⁸

- (2) „*Senekat Nr. 12.*” (Kéri Sámuel transl., *Keresztyen Seneca*, Bécs, Cosmerovius, 1654, in 12°)²⁴⁹

A ferences Kéri Sámuel 1651–1659 között szolgált Batthyánynál udvari lelkészként. A sztoicizmus egyik alapművének, Seneca leveleinek a katolizált változatát, a főúr kérésére fordította latinról magyarra. A mű 400 példányban jelent meg.²⁵⁰

- (3) *Talian pateret No. 15.* (Tallián Ferenc, *Halotti prédikáció*, Bécs, Cosmerovius, 1654, in 2°)²⁵¹

Tallián Ferenc a németújvári ferences kolostor gvaridánjaként szoros kapcsolatban állt a Batthyány-családdal. Formentini Auróra feletti latin nyelvű halotti beszédéből mára nem maradt példány.²⁵²

- (4) *Imatsagokat Nr. 12.* (feltehetőleg Malomfalvay Gergely, *Belsőképpen indító tudomány*, Bécs, Cosmerovius, 1653, in 8°)²⁵³

Az ugyancsak ferences Malomfalvay Gergely a kismartoni kolostorban élt ezekben az években. Elmélkedéseket és imádságokat tartalmazó műve nem Batthyány, hanem Püsky János győri püspök költségén jelent meg Bécsben.²⁵⁴ A kötet – Nádasdy Ferenc 1653-as possessor bejegyzésével – ma az Egyetemi Könyvtár tulajdona (vö. 697. tétel).

²⁴⁶ RMNy 2512

²⁴⁷ Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak, Sárvár, 1653. július 31. = MOL P 1314, Nr. 32295

²⁴⁸ KOLTAI, *Batthyány Ádám könyvtára*, i. m., 125–126.

²⁴⁹ RMNy 2510

²⁵⁰ KOLTAI, *Batthyány Ádám könyvtára*, i. m., 137–138.

²⁵¹ RMNy 2513

²⁵² KOLTAI, *Batthyány Ádám könyvtára*, i. m., 126.

²⁵³ RMNy 2462

²⁵⁴ KOLTAI, *Batthyány Ádám könyvtára*, i. m., 126.

- (5) *Pater Gergeliet No. 15.* (Malomfalvay Gergely, *Halottas predikatzjo*, Bécs, Cosmerovius, 1654, in 2°)²⁵⁵

Malomfalvay Gergely szintén tartott gyászbeszédet Formentini Auróra felett. Magyar nyelvű prédikációjának csupán két csonka példánya ismert.²⁵⁶

- (6) *Adott Nadasdi Uramnak Lelki kardot No. 12.* (Batthyány Ádám, *Lelki kard vagy imádságoskönyv*, Bécs, Cosmerovius, 1654, in 12°)²⁵⁷

Ez Batthyány saját imádságoskönyve, amely jórészt Pázmány Péter művének a kivonata. 1654-es kiadásából mára nem maradt példány, de tartalmát és kiadásának történetét Koltai András rekonstruálta.²⁵⁸ A fent felsorolt – Batthyány Ádám katolikus szellemiségű udvarához köthető – hat műből öt (ráadásul tucatnyi példányokban) a részkatalógusokban nincsen megemlítve, s ahogy láttuk, a Nádasdy-könyvtárból csupán egyetlen kötet, Malomfalvay Gergely műve élte túl a századokat.

A Thurzó-örökség

A könyvtárgyarapodás eddig megoldatlan rejtvénye, hogy hogyan kerültek Nádasdyhoz a Thurzó-könyvtárból könyvek: ugyanis a fennmaradt kötetek közül kilenc kötésén Thurzó György nádor (1567–1616) supralibrosa látható (*C G T R H P 1611*)²⁵⁹ vagy bejegyzése olvasható. A kötetek egy kivételével az ELTE Egyetemi Könyvtárban találhatók. Azt eddig is tudni lehetett, hogy a könyvtárat a nádor halála után szétszították a családtagok között, így jutott fiának, Thurzó Imrének is. Az ő halála után felesége, Nyáry Krisztina örökölte könyvtárát, s vitte magával az új, Esterházy Miklóssal kötött házasságába.²⁶⁰ Innen egyes kötetek az Esterházy-utódokhoz

²⁵⁵ RMNy 2511

²⁵⁶ KOLTAI, *Batthyány Ádám könyvtára*, i. m., 126–127.

²⁵⁷ RMNy 2508A

²⁵⁸ KOLTAI András, *Batthyány Ádám imádságoskönyve*, MKSz 113(1997), 56–64.; KOLTAI, *Batthyány Ádám könyvtára*, i. m., 138–145.

²⁵⁹ Azonosítása: Comes Georgius Thurzó Regni Hungariae Palatinus

²⁶⁰ Helena SAKTAROVÁ, *Thurzó György nádor és az Illésházak családi könyvtára = Kék vér, fekete tinta*, i. m., 141–155. A könyvanyag azonosítása:

– így Nádasdy feleségéhez, Esterházy Annához – kerültek. A kilenc műből négy a Thurzó-könyvtár 1611-es katalógusában is szerepel.

Possessor-bejegyzések alapján még egy könyvtár sorsa követhető talán ugyanezen a Thurzó-Esterházy-Nádasdy nyomon. Öt kötetbe az a Ján Hodik (1585–1642) jegyezte be a nevét, aki a Thurzók nagybicccsei birtokán volt lelkész, majd evangélikus püspök, ezen kívül számos mű szerzője.²⁶¹ Könyveiről nincsenek adatok, de könnyen elképzelhető, hogy földesurainak, a Thurzóknek adományozott belőlük. Ugyanakkor Hodik könyvei arról árulkodnak, hogy ő is ajándékba kapta őket másoktól, például Mednyánszky Jónástól, aki a későbbiekben a Rákócziak bizalmi emberének számított²⁶² vagy Daniel Hranicaetól, akinek rokona a Thurzók plébánosa volt.²⁶³ Itt említeném meg, hogy Nádasdy a Thurzók mellett az Illésházyaktól is rendelkezett két kötettel: Paolo Manuzio és Gregor Richter egy könyvében Illésházy Gáspár gróf neve olvasható.

2. A KÖNYVTÁR HELYE POTTENDORFBAN

A részletes és szakszerű vagyonfelmérés – miután szerencsés módon szinte hiánytalanul megmaradt – a 17. század közepi magyar főúri kultúra csodálatosan egységes részletét tárja fel. Pottendorfban a képtár jelentős részét, a kincsek használatban lévő darabjait, a könyvtárat és a fegyvereket tárolták, míg a sárvári tárházban a régebbi, a család több évtizedes gyűjtőtevékenységéből származó értékeket őrizték.²⁶⁴ Tehát a könyvtárat a kifinomult gyűjtőszellem

SAKTOROVÁ, Helena, *Turzovské knižnice. Osobné knižné zbierky a knihy dedikované členom rodu Turzovcov*. Martin, 2009.

²⁶¹ SZELESTEI N. László, *Ján Hodik = MAMÜL*, IV. kötet, 154–155.

²⁶² Mednyánszkyhoz: SÁRKÖZI Gergely, *Álhírek és valóság. II. Rákóczi György lengyelországi hadjárata és Mednyánszky Jónás tevékenysége Vitnyédi István leveleinek tükrében = „Szerencsének elegyes forgása”. II. Rákóczi György és kora*, szerk. KÁRMÁN Gábor, SZABÓ András Péter, Bp., 2009, 325–340.

²⁶³ SZELESTEI N. László, *Hranicae Mátyás bejegyzései egy Eber-féle Calendarium historicumban*, Lymbus. Művelődéstörténeti Tár IV(1992), 1–37.

²⁶⁴ Erről bővebben BUZÁSI, Nádasdy Ferenc országbíró, i. m., KISS, Nádasdy Ferenc tárházai és kincsei, i. m., VISKOLCZ, Nádasdy III. Ferenc, i. m.

és intellektuális érdeklődés következményeként az 1660-tól állandó lakhelyül szolgáló alsó-ausztriai, pottendorfi kastélyban rendezték be egy külön teremben. Ezen kívül Nádasdy többi kastélyában, váraiban, udvarházaiban vagy házaiban is tartottak még könyveket. Pottendorf megvásárlásáig Seibersdorfban illetve még korábban Sárváron és Keresztúron lehetett a könyvtár nagyobbik része.

Nádasdy Ferenc számos portával és uradalommal rendelkezett Sopron, Vas és Zala vármegyékben, s ebbe, a jórészt a Kanizsay-örökségen alapuló birtokrendszerbe épültek be az alsó-ausztriai szerzemények: 1650-ben Seibersdorf, majd 1660-ban Pottendorf. Toma Katalin már jelezte disszertációjában, hogy az 1650-es évek elején váltás figyelhető meg Nádasdy rezidenciákkal kapcsolatos stratégiájában, ekkor Alsó-Ausztriába költözött a család, és a magyarországi központokban ritkábban tartózkodtak.²⁶⁵

A könyvtárat a német, latin és magyar nyelvű források egyöntetűen bibliothecának (Bibliothek) nevezik meg, amelyhez egy előszoba is tartozott (Vorzimmer). A nagy mennyiségű könyv tárolásához egy olyan nagyméretű terem kell elképzelnünk, amely a nagy fogadóteremmel (großer Saal, öreg palota), az ebédlővel (Tafelstube, ebédlőház) és a kancelláriával (Canzley, secretaria) egy szinten helyezkedett el, s így a reprezentatív helyiségek láncolatába tartozott.

²⁶⁵ TOMA, *Gróf Nádasdy Ferenc, i. m.*, 48–55. illetve vö. a Nádasdy-kutatócsoport által készített Itineráriumot, www.barokkudvar.hu

3. Pottendorf kastélya Georg Matthäus Vischer, *Topographia Archiducatus Austriae Inferioris Modernae* című művéből (Bécs, 1672)

Ha azt keressük, hogy milyen korabeli könyvtárakat látott és ismert Nádasdy, akkor több forrásra is támaszkodhatunk. A gróf – ahogy már korábban említettem – 1653 nyarán egy hosszabb utazásra indult sógorával, Esterházy Pállal. Céljuk Regensburg városa volt, ahol a trónörökös IV. Ferdinándot római királlyá koronázták, és a két magyar főnemest aransarkantyús lovaggá ütötték. Az út során Esterházy naplót vezetett, és feljegyezte, hogy milyen városokban jártak, mit láttak.²⁶⁶ Több esetben a felkeresett könyvtárakról is szót ejtett, ezek esetlegesen mintaként szolgálhattak mind neki, mind Nádasdynak a könyvek gyűjtésekor vagy könyvtáruk berendezésekor. A nürnbergi városi könyvtárat igen szépnek írta le Esterházy, bár hozzáfűzte, hogy az egykori domonkos rendi épületet már a lutheránusok birtokolják. Nürnbergből a közeli Altdorfba lovagoltak, ahol az egyetemen körbe vezették őket, és a gazdag könyvtárat is megtekintették. Az augsburgi jezsuita kollégium ereklői érezhetően vonzóbb látványosságok voltak a könyvtárnál, de nem vesztegetett több szót Esterházy a passauai püspöki könyvtárra

²⁶⁶ A naplóból részleteket tett közzé HORN, *Esterházy Pál*, i. m.

sem, csupán a kéziratokra utalt röviden. Végül a Duna-parti Melk bencés kolostorának kódexekben bővelkedő szép könyvtárát említette meg a naplójában.²⁶⁷ A felsorolt könyvtárak mindegyike nevezetes és nagyszerű intézmény a korban: a nürnbergi például a legrégibb német városi könyvtár, amelynek a középkori állományát a 16. században az egykori kolostorok könyvtárával egyesítették, és valóban a régi domonkos kolostor épületében helyezték el. A 17. század közepére a városi polgárok hagyatékaival már több mint tízezer kötetre gyarapodott, és Johann Saubert lelkész és könyvtáros (1592–1646) összeállította a világ első ősnyomtatványkatalógusát hozzá.²⁶⁸ A melki bencések könyvtára nem sérült meg a reformáció során, így a 11. század óta gyűlt és halmozódott a könyvanyag, nagysága 1653 táján 5–6000-re volt tehető. A könyvtár folyamatosan terjeszkedett, igaz, a látványos barokk terem csak 1735-re készült el.²⁶⁹ A passauai püspöki könyvtár gyökerei szintén meszsziire, a 9–10. századba nyúlnak vissza. A püspöki udvar ékessége az Esterházy által is dicsért palota tornya volt, ahol négy szinten helyezték el a könyveket.²⁷⁰ Az augsburgi St. Salvator jezsuita kollégium – az egyik fontos német jezsuita tanintézményként – könyvtára több ezer kötettel rendelkezett, bár a legjelentősebb gyarapodást 1718-ban könyvelhette el a humanista Konrad Peutinger gyűjteményének megszerzésével.²⁷¹ Végül az altdorfi egyetem könyvtára, amely állományát tekintve a legfiatalabb a tárgyaltak közül, főleg

²⁶⁷ A latin nyelvű napló jelzete: MOL P 125, Az Esterházy-család hercegi ágának levéltára, Esterházy Pál nádor iratai, Fasc. 56.

²⁶⁸ *Stadtbibliothek, Nürnberg = Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland, Bayern I–R*, in Zusammenarb. mit Severin CORSTEN, Hrsg. von Bernhard FABIAN, Bd. 12., Hildesheim, 1996, 113–114.

²⁶⁹ Gottfried GLAßNER, *Bibliothek des Benediktinerstiftes, Melk = Handbuch der historischen Buchbestände in Österreich*, Hrsg. von der Österreichischen Nationalbibliothek unter Leitung von Helmut W. LANG, Bd. 3., Hildesheim, 1996, 146–149.

²⁷⁰ Jörg KASTNER, *Bischöfliche Bibliothek, Passau = Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland, Bayern I–R*, in Zusammenarb. mit Severin CORSTEN, Hrsg. von Bernhard FABIAN, Bd. 12., Hildesheim, 1996, 209–211.

²⁷¹ Helmut GIER, Edeltraud PRESTEL, *Staats- und Stadtbibliothek, Augsburg = Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland, Bayern A–H*, Hrsg. von Bernhard FABIAN, Bd. 11., Hildesheim, 1997, 63–65.

tudóshagyatékok révén gazdagodott, és emiatt elsőrangú humanista könyvtárnak számított.²⁷²

Ahhoz, hogy a Nádasdy-könyvtárat el lehessen képzelni, érdemes pillantást vetni egy kortárs ausztriai főúr gyűjteményére. Joachim Enzmiller Graf von Windhag bibliotékája érdekes analógiát kínál mind a tartalmat, mind a könyvek elhelyezését illetően.

Joachim Enzmiller (1600–1678) az ellenreformáció végrehajtásában jogi tanácsadóként vett részt, és a menekültek hátrahagyott birtokait (így a névadó Windhaagot is), ingóságait fillérekért megszerezve gazdagodott meg, ezzel párhuzamosan karrierje is felívelt, III. Ferdinándtól a grófi címet is megkapta (Graf von Windhag). Gyönyörű – hercegekhez méltó – rezidenciákat épített, hatalmas gyűjteményt állított össze kincsekből, könyvekből (könyvtára 16 ezer kötetből állt, miután hozzájutott Jörger von Steyregg ismert gyűjteményéhez), képekből.²⁷³ Kastélyai leírását az utókornak is megörököltette: Caspar Meriannál kiadatta birtokai topográfiáját rézmetszetekkel illusztrálva *Topographia Windhagiana* címmel. 1673-ban önállóan is megjelent e műnek egy kibővített kiadása Bécsben, még több képpel (összesen 62 rézmetszettel), amelyeket Clemens Beuttler készített.²⁷⁴

Nádasdy könyvtárában megvolt Matthaeus Merian frankfurti könyvkiadó híres *Topographia*-sorozata, melynek Ausztria kötetéhez a *Topographia Windhagiana*t is mellékeltek (vö. 567. tétel).²⁷⁵ Ebben leírják Enzmiller gróf könyvtárát és egy rézmetszetet is közölnek róla. Eszerint három hosszúkas, két oldalról ablakokkal megvilágított teremben sorakoztak a könyvek, a szobákat egységes berendezéssel – falhoz rögzített polcokkal és középtűt alacsony

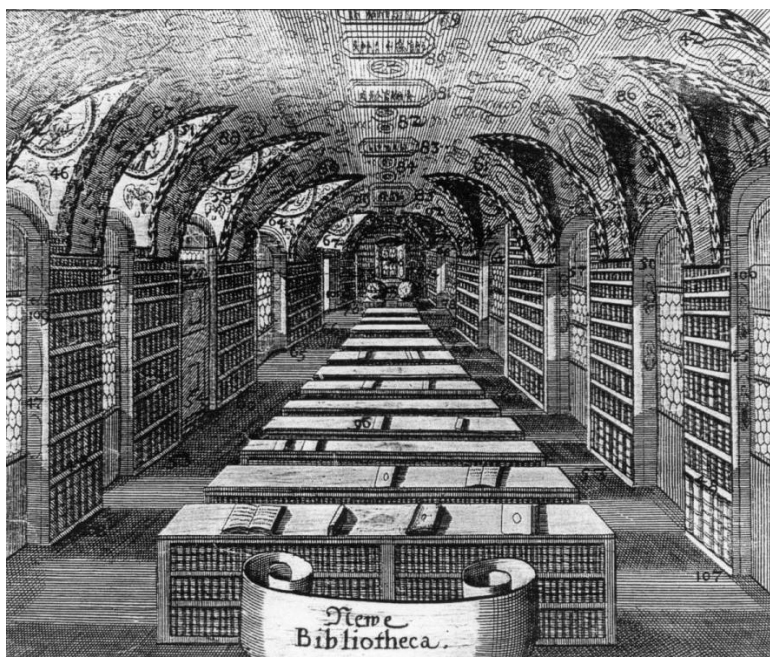
²⁷² Eva Maria DEGEN, *Die Universitätsbibliothek Altdorf = Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland, Bayern A–H*, Hrsg. von Bernhard FABIAN, Bd. 11., Hildesheim, 1997, Erlangen, 1.11

²⁷³ Irene VORDERWINKLER, *Die Kunstkammer des Grafen von Joachim von Windhag*, Diss. Phil. Wien, 1951; Rainer VALENTA, *Schloss Windhaag und die Topographia Windhagiana (aucta). Zur Darstellung der Pietas Austriaca Eucharistica in einem adeligen Landsitz*, Acta Historiae Artium 47(2006), 175–189.

²⁷⁴ Hyachint MARIAN, *Topographia Windhagiana aucta*, Wien, Leopod Voigt, 1673.

²⁷⁵ *Topographia Windhagiana, Das ist: Aygentliche Delineation, oder Contrafaitur, Perspectiv, Auffzug, Grund und Abriß auff unterschiedliche Prospecten und Formen, mit beygesetzter kurtzer historischer Beschreibung beyder Herrschafften, Windhaag und Reichenau*, Frankfurt, 1656.; VISKOLCZ, Nádasdy III. Ferenc, i. m., 875–876.

szekrényekkel – bútorozták be. A szekrények tetejére különféle, a könyvtárat díszítő-magyarázó tárgyak kerültek (például koponya és matematikai eszközök). Elmaradhatatlan tartozékok voltak a glóbuszok, egy föld- és egy éggömböt helyeztek el az egyik terem közepén. A könyvtár helyiségein keresztül lehetett megközelíteni a kincstárat vagyis a kettő szorosan összetartozott, és egységes gyűjtési-rendezési koncepcióba illeszkedett. A könyvtár falait a tudományokra vonatkozó allegorikus freskók, valamint híres ókori és kortárs tudósokat ábrázoló festmények díszítették.²⁷⁶

4. Az új könyvtár Windhaagban. Illusztráció Hyachint Marin, *Topographia Windhagiana aucta* című művéből (Bécs, 1673)

A könyveket a 17. századig többnyire ládákban, szekrényekben, majd ekkortól terjedően falnak támaszkodó polcokon tárolták. Bár Batthyány Ádám már polcokat is csináltatott gyűjteményének az 1640-es években,²⁷⁷ 1654-ben még az almáriumból kiszedegetve

²⁷⁶ Eric GARBERSON, *Bibliotheca Windhagiana. A seventeenth-century Austrian library and its decoration*, *Journal of the History of Collections* 5(1993), 109–128., itt 120–121.

²⁷⁷ KOLTAI, *Batthyány Ádám könyvtára*, i. m., 96–97.

írták össze a könyveket a németújvári vár tárházában.²⁷⁸ A Zrínyi-könyvtárban szekrényekben, méret szerint rendezték el a könyveket, az alsó polcokra a legnagyobbak, felülre a legkisebbek kerültek.²⁷⁹ Nádasdynál hasonlóképpen helyezhették el a könyveket, vagyis leginkább polcokon. A nagy mennyiség miatt kevésbé elképzelhető a ládákban vagy almáriumokban való tárolás. Polc- és állványrendszerre utal az Udvari Kamara egy határozatának *Stölle* megnevezése (leginkább a mai stelázsi szavunkkal állhat kapcsolatban), amely szerint a könyvtár polcait 1678-ban a szervitáknak adták át.²⁸⁰ Freskókról nem vallanak a források, de képek biztosan függtek a falakon, az inventárium ugyanis négy, keret nélküli régi és egy meztelen nőt ábrázoló képet sorol 1673-ban.²⁸¹ A teremben továbbá két glóbusz is állt, egy föld- és egy éggömb, ezeket később a lorettói szerviták szerezték meg (vö. VI.2. fejezet). Plihál Katalin térképtörténész véleménye szerint a zirci Reguly Antal Műemlékkönyvtár nemrég restaurált két glóbusza a Nádasdyaktól származik. Egyikük Willem Janszoon Blaeu éggömbje (Amsterdam, 1630 k.), a másik Willem Janszoon Blaeu–Joan Blaeu–Cornelis Blaeu földgömbje (Amsterdam, 1645/1648 k.), mindkettő olyan luxustárgy, amely csak a leggazdagabb főúri udvarokban, ott is többnyire a könyvtárakban fordult elő. A glóbuszok gazdagon és igényesen színezettek, a csillagokat aranyfüsttel emelték ki.²⁸² Mivel nem ismert, hogy a lorettói gömbök hová kerültek a felszámolás után, és a zirci ciszterciták tárgyainak eredete sem tisztázott,²⁸³ így egyelőre az sem bizonyított, hogy valóban Nádasdyé lettek vol-

²⁷⁸ KOLTAI, *Batthyány Ádám könyvtára, i. m.*, 107.

²⁷⁹ *A Bibliotheca Zriniana, i. m.*, 35–36.

²⁸⁰ ÖStA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 432 f.528–531. 1678. augusztus 27.

²⁸¹ „Vier stückh alte gemähl ohne Ramb”, „Ein großes gemähl mit nackhenden Weibsbildern”. vö. Alfred SITTE, *Aus den Inventarien des Schloßes zu Pottendorf*, *Berichte und Mittheilungen des Altertums-Vereines zu Wien*, XL(1907), 47–81, 117–137., itt 122.

²⁸² Plihál Katalin írásbeli információit hálasan köszönöm. A restaurált és újra kiállított glóbuszokról 2008 áprilisában Zircen tudományos konferenciát rendezett Plihál Katalin és Németh Gábor. A glóbuszokat Tóth Zsuzsanna restaurálta. Magyarországon nagyon kevés glóbusz maradt meg a 17. századból, az Esterházyaké ma Fraknón, a Zrínyieké Zágrábban látható.

²⁸³ Plihál Katalin azt feltételezi, hogy az Esterházyak tatai ágától került Zircre a két glóbusz, de hogy hozzájuk hogyan jutott volna a lorettói szervitáktól, az nem világos.

na. A vagyonösszeírásból még egy, inkább a könyvek szállítására, mint tárolására szolgáló tárgyra, egy hímzett könyvzsák meglétére is fény derül.²⁸⁴

5. *Willem Janszoon Blaeu éggömbje (Amsterdam, 1630 k.); Willem Janszoon Blaeu–Joan Blaeu–Cornelis Blaeu földgömbje (Amsterdam, 1645/1648 k.), Reguly Antal Múemlékkönyvtár, Zirc*

A források alapján mára az is bizonyossá vált, hogy Nádasdy Ferenc az 1660-as évek végén érkezettnek látta arra az időt, hogy saját könyvtárost alkalmazzon. Mindezt éppen az érintett tette közzé egy kérvényében: Johann Heinrich Prein a vagyonelkobzás során próbálta megszerezni elmaradt járandóságát, s ehhez vázolta fel helyzetét és korábbi jogállását. Két évig dolgozott a grófnál, előbb német titkárként, majd a grófnő halála után (1669 februárjában hunyt el Esterházy Anna Júlia) könyvtárosként, végül 1670 áprilisában

²⁸⁴ „1 Büecher sackh mit Rokh seidenen strickhwerg” = Inuentarium Vber alles bey der Kay. Herrschafft Pottendorff, 1673, ÖStA, FHKA, NÖHA, P 54/A/1 f.216

visszavonult,²⁸⁵ több adatot nem találtam rá. Magyarországon magánkönyvtáros (bibliothecarius) alkalmazása – igaz, könyvelői feladatok mellett – ekkoriban még nem megszokott, Nádasdy 1669-től bevezetett rendszere tehát mindenképpen úttörőnek tekinthető.²⁸⁶

3. A KÖNYVTÁR NAGYSÁGA ÉS ÉRTÉKE

A könyvtár nagyságáról megint csak a lefoglaláskor keletkezett iratanyag tájékoztat. 1670-ben egy kamarai feljegyzés szerint a tisztviselek egy tekintélyes, több száz könyvből álló könyvtárat találtak Pottendorfban, benne kötetek különféle szerzőktől, szép kötéssel, s hozzá ráadásul egy katalógus („befundet sich allda zu Pottendorf im Schloss ein ansehnlich schöne Bibliothec von vill hundert stuckhen Büchern und allerhandt authorn, auch alle schön eingebunden, warüber ein ordentlicher catalogus vorhanden, so wür zu uns genommen, die Bücher aber an seinem orth stehen lassen”).²⁸⁷ Az Udvari Kamara az alsó-ausztriai számvevőséghez fordult részletesebb információkért, ahonnan 1672. szeptember 19-én értesítették, hogy a Nádasdy-könyvtár nagy mennyiségű, különféle szakba vágó könyvekből áll („angeregte Nädästische Bibliothec in einer grossen Quantitet Büchern von allen Faculteten bestehet”).²⁸⁸ A könyvek legnagyobb része új kötéssel van ellátva, értékük kilenc–tízezer forint, és jelenleg senki nincs, aki a könyvtár megvételére vállalkoznék. Amíg a teljes könyvtárkatalógus nem kerül elő, addig kénytelenek vagyunk ezekből a forrásokból a fontos adatokat kiszűrni.

²⁸⁵ ÖStA, FHKA, HÖ, R.N. 420, f.529. Johann Heinrich Prein ezt írta: „Wie ich über zwey iahr lang H graffen v. Nadasd, lauth meinen Spanzettl vor einen Teutschen Secretarium, dann nach absterben der Frau Grafen seel. vor einen Bibliothecarium vnnd der Buchhalterey ehrlich vnnd redlich gedient, habe verwichenen April meinen dienst resigniert...”

²⁸⁶ MONOK István, *Kit nevezhetünk könyvtárosnak a XVI–XVIII. századbeli Magyarországon?* = „Mert a szívnek teljességéből szól a száz.” *Könyvtártudományi tanulmányok Hajdu Géza 80. születésnapjára*, szerk. BARÁTNÉ HAJDU Ágnes, Szeged, 2007, 156–164., itt 163.

²⁸⁷ ÖStA, FHKA, HÖ, R.N. 420, 1670. szeptember 14.

²⁸⁸ ÖStA, FHKA, NÖ Kammer, R.N., 408, f.194.

1. Mit jelent a nagy mennyiség? Az alkalmazottak olyan tömegű könyvet láttak, hogy kijelentették, ha újra össze kellene írni őket, erre fél év sürgősségetne, és erre nincs módjuk.

2. Mit jelent, hogy kilenc-tízezer forintot ér? Egyrészt akkora összeget, amennyiért nem akadt egyetlen vásárló sem. A summa azonban úgyszintén jelentős, ha Nádasdy sárvári illetve pottendorfi kincsekkel teli tárházai értékéhez hasonlítjuk. Mindkettőt rendkívül alacsony összegre becsülték fel az összeírók, a sárvári gyűjteményt 89251, a pottendorfit 8066 forintra,²⁸⁹ vagyis a könyvtárat többre tartották, mint a pottendorfi kincseket. Összevethetjük azonban más könyvtárak értékével is: Zrínyi Péter – aki szintén a Wesselényi-mozgalomban való részvétele miatt fizetett életével és vagyonával – ugyanekkor lefoglalt könyvtára 95 tételből állt, s az árát 69 forint, 8 krajcárban állapították meg.²⁹⁰ Mikulich Sándor 1658-ban összeírt könyvtárának 1080 kötete 4126 rajnai forintot ért.²⁹¹ Egy földrajzilag nem távoli, de külföldi példával befejezve: Otto von Nostitz sziléziai kancellár 1665-ben bekövetkező halálakor a jaueri kastélyában lévő könyvtárát breslaui könyvkereskedők mérték fel, a 4651 kötet 7848 aranyat tett ki.²⁹² Ezek az adatok ismételten arra engednek következtetni, hogy Nádasdy könyvtára több ezernyi kötetet tartalmazhatott.

Jóval magasabb összeg jönne ki azonban a könyvtár értékére, ha Nádasdy Ferenc könyvekre fordított költségeit vesszük alapul, hiszen az új könyvek vételi illetve a használtak eladási ára között jócskán adódtak különbségek. Olyan könyvek adatait válogattam ki, amelyek Nádasdy könyvtárában is megvoltak, forrásul pedig a császári könyvtáros Lambeck vásárlásait rögzítő feljegyzései szolgáltak.²⁹³ Ő 1665-ben Melchior Inchofer *Annales Ecclesiae Hungaricae*-jét 2 forint 15 krajcárért,²⁹⁴ 1666-ban Kircher *Oedipus*

²⁸⁹ Alfred SITTE, *Die Schatzkammer Nádasdy's*, Berichte und Mittheilungen des Altertums-Vereines zu Wien, XXXIV(1899), 87–96., XXXV(1900), 66–75., itt 75.

²⁹⁰ ORLOVSZKY Géza, *Zrínyi Péter könyvei = A Bibliotheca Zriniana története*, i. m., 53., 573–579.

²⁹¹ *Adattár* 11., i. m., 305–309., 537–542.

²⁹² ŠIPEK, *Rekatholisierung und Lesernotizen*, i. m., 168.

²⁹³ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. S.n. 356. A császári könyvtár könyvszámlái illetve könyvrendelések 117 folióoldalon 1662–1668 között.

²⁹⁴ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. S.n. 356, f.6.

Aegyptiacus-át 18 forintért, Salmasius *De re Militari* című könyvét 26 krajcárért,²⁹⁵ 1667-ben a *Biblia Regia* tíz kötetét 240 forintért,²⁹⁶ 1672-ben az *Atlas Coelestis* 30 forintért,²⁹⁷ 1678-ban Beyerlinck *Theatrum Vitae humanae* nyolc kötetes művét 55 forintért vette meg.²⁹⁸ Ráadásul az Amsterdamból hozatott könyvekért a súlyt és a pénz átváltását is felszámolták.²⁹⁹

Összevetve ezeket az adatokat illetve azt a tény, hogy a rész-katalógusokból és egyéb forrásokból ma összesen 1484 művet ismerünk, e három tényező alapján úgy gondolom, hogy Nádasdy könyvtára minimum négy–ötezer kötetet is tartalmazhatott.

4. A KÖNYVTÁR SZAKBEOSZTÁSA

Nádasdy könyveit a kor szokásai szerint szakokba osztották, mégpedig az egyik vagyongfelmérő szerint rendkívül következetesen rendezték el őket („consequenter also zusammen zurichten”).³⁰⁰ Peter Lambeck jegyzékei megőrizték a szakok megnevezését és sorrendjét, összesen tizenegyet. Bár feltételezhetjük, hogy a császári könyvtáros az összes szakból választott ki könyveket, ennek ellenére nem zárható ki, hogy a felsoroltaknál több volt. Lambeck az eredeti, teljes katalógusból másolta ki a címeket, így az is látszik, hogy az egyes szakokon belül szerzői betűrendben követték egymást a tételek. A kötetek méretén kívül (folio, quarto, octavo, duodecimo stb.) a kiadás idejének és helyének is szerepelni kellett a katalógusban, hiszen Lambeck a kiadások alapján is szelektált. A szakokat az alábbi táblázat szemlélteti.

A Lambeck által leírt szakok	A kért kötetek száma (összesen: 451)
I. Scripturistae	48
II. Sancti Patres	28
III. Concionatores	26

²⁹⁵ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. S.n. 356, f.4.

²⁹⁶ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. S.n. 356, f.44.

²⁹⁷ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. S.n. 356, f.64.

²⁹⁸ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. S.n. 356, f.35.

²⁹⁹ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. S.n. 356, f.51.

³⁰⁰ ÖSTA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 408, f.194.

A Lambeck által leírt szakok	A kért kötetek száma (összesen: 451)
IV. Controversistae	51
V. Humanistae	46
VI. Theologi Speculatives	27
VII. Juristae	10
VIII. Medici	29
IX. Philosophi, Politici, Mathematici	33
X. Historici profani	102
XI. Historici ecclesiastici	55

1. sz. táblázat

A Nádasdy-könyvtár szakbeosztása Lambeck jegyzéke alapján

Ez a szakbeosztás jelentősen, sőt szokatlanul különbözik a kor világi könyvtáraiétól (pl. a wolfenbütteli August hercegétől³⁰¹ vagy az előbb említett Windhag grófjától), de a kor ismert magyar nemesi gyűjteményeitől is: Batthyány Ádám könyvtárának egyszerű szakrendje 1644-ből egyaránt tükrözi a középkori hagyományokat és a gróf érdeklődését,³⁰² Zrínyi Miklós 1662-es katalógusának szakjai pedig a tulajdonos különleges történeti és költői ízlését érzékeltetik.³⁰³ Ám egyik tulajdonosról sem állíthatnánk, hogy teológiai olvasmányokkal zsúfolták tele polcaikat. Ezzel szemben a pottendorfi könyvtár tizenegy szakja közül hat kapcsolódik valamiképpen a teológiához, ez a könyvtárrend leginkább a korabeli szerzetesi könyvtárakkal mutat rokonságot.³⁰⁴ Mindez azt sugallja, hogy, hogy Nádasdy kiemelt fontosságot tulajdonított a teológiának, és hogy valamelyik általa támogatott szerzetesrend (jezsuiták, ferencesek,

³⁰¹ Maria von KATTE, *Herzog August und die Kataloge seiner Bibliothek*, Wolfenbütteler Beiträge, Bd. 1, 1972, 168–199., itt 175–176. August herceg könyveit 20 szakba osztották, ezekből csupán egy képviselte a teológiát.

³⁰² KOLTAI, *Batthyány Ádám könyvtára*, i. m., 108. A 7 szakból egy teológiai.

³⁰³ *A Bibliotheca Zriniana*, i. m., 38. A 11 szakból egy sem teológiai.

³⁰⁴ Pl. a nagyszombati kollégium szakbeosztása: 1. Conciliae, Sancti Patres et Scripturae 2. Theologi scholastici 3. Theologi morales 4. Controversistae 5. Concionatores 6. Spirituales 7. Juristae 8. Philosophi et Politici, Ethici 9. Politici 10. Mathematici 11. Historici 12. Humanistae 13. Poetae 14. Grammatici. Vö. *Adattár 17/2.*, i. m.; illetve *Adattár 17/1.*, i. m.

ágostonosok) segített a könyvtár elrendezésében és katalógizálásában. A szerzetesi közreműködés annál is valószínűbb, mert Nádasdy levéltárát 1650-ben az a ferences Litomicerzi László hozta rendbe, akit a rend a gróf kérésére delegált Sárovrára.³⁰⁵ A katalógus ilyen típusú felépítése – ugyanis a könyvtár elrendezésére ebből még nem következtethetünk –, ahol az élen a Biblia és könyvei, majd az egyházatyák, ezt követően egyéb teológiai írók állnak, majd csökkenő jelentőséggel a különféle világi tudományok fejezik be a sort, erős középkori hagyományban gyökerezik. A kolostori könyvtárak katalógusainak az egyik jellegzetessége, hogy az antik szerzőket vagy a katalógus legvégére, megjelölés nélkül vagy a tankönyvek közé sorolták, míg a 16. századtól már az ún. humanista szakba kerültek, ahogy Nádasdynál is.³⁰⁶

5. A KÖNYVTÁR HASZNÁLATA ÉS OLVASÓI

Monok István összegezte legutóbb a kora újkori arisztokrata udvar művelődési szerepvállalásának elemeit. Ezek közül – iskolák és nyomda működtetése, diákok külföldi tanulmányainak támogatása mellett – a nyitott könyvtár fenntartása az egyik legfontosabb, de sokszor kényszerűségből vállalt feladat. Ezért egy-egy főúr nem feltétlenül a saját ízlése szerint gyarapította saját könyvtárát, hanem tekintettel kellett lennie az udvara szellemi vonzáskörzetébe tartozó intézményekre és értelmiségre is.³⁰⁷ Vajon hogyan érvényesült ez a szempont a könyvtár használatában?

A Nádasdy-házaspár olvasási szokásaira világít rá az az értékes adatsor, amelyet a pottendorfi kastély magyar és német nyelvű leltáraiból lehetett rekonstruálni. Ezek szerint nem csupán a könyvtárban, hanem más helyiségekben is tartottak könyveket, különösen fontosnak tűnnek a hálózban tárolt kötetek, mert ezek a

³⁰⁵ IVÁNYI Béla, *Gróf Batthyány Ádám, a levéltárrendező*, LK 20–23(1942–1945), 290–309., itt 301.; KOLTAI András, *A Batthyány család körmendi központi levéltárának kutatástörténete*, LK 71(2000), 207–231., itt 210.

³⁰⁶ Wolfgang MILDE, *A humanizmus korának könyvjegyzékeiről (Francesco Petrarca, Tommaso Parentucelli, Hartmann Schedel) = A könyves kultúra XIV–XVII. század II. Válogatás a német szakirodalomból*, szerk. MONOK István, ÖTVÖS Péter, ZVARA Edina, Szeged, 1997, 99–108., itt 100–101.

³⁰⁷ MONOK, *A művelt arisztokrata*, i. m., 20–21., 272–278.

személyes, állandóan használatban lévő, akár a napi vallásgyakorlathoz szükséges olvasnivalók voltak. Szinte csak magyar nyelvű könyveket inventáltak itt, ellentétben a katalógusokban szereplő többnyire idegen nyelvű olvasmányokkal: a Draskovich János-féle *Magyar officiumot*, amit a fordító Esterházy Anna Júliának ajánlott, Szűz Mária zsolozsmás könyvét Szent Bonaventurától, Jeremias Drexel magyarra fordított elmélkedéseit, egy Kempis-kötetet, Hajnal Mátyás emblémás imádságait, s ugyancsak egy imádságoskönyvet Pázmány Pétertől. Mindez nagyon hasonlatos Révay Judit korábban bemutatott olvasmányaihoz, amelyeket ő is a reggeli és esti magánáhítathoz használhatott. Esterházy Anna Júlia műveltségét Sennyei István veszprémi püspök is kiemelte halotti prédikációjában 1669-ben, különös módon még napi Kempis-olvasmányát is megemlítette:

„Boldogh bölchességeddel, mely által külömb külömbfele lelki tanításoknak, Istenes Praedicationoknak hallásával, lelki könyveknek, s legh-kiváltképpen Kempis Thamas Istenes könyveczkeiének mindennapi olvassásával, Szerzetes Emberekkel valo beszediddel, túlök valo tudakozasiddal nyomosztad, ke-rested, az igaz tökéletességnek utyát.”³⁰⁸

A házaspár gyermekei közül az irodalmi vénával rendelkező Magdolnáról kell megemlékezni, aki nagybátyja, Esterházy Pál *Az Boldogságos Szűz Mária szombattya* (Nagyszombat, 1691) című művét fordította horvátra, ezt 1696-ban ki is adták Zágrábban.³⁰⁹ A fiúk mellett a Nádasdy-lányok is minden bizonnyal kitűnő nevelést kaptak.

A családon túl kik használhatták még a könyvtárat? Mi volt Nádasdy Ferenc szándéka a bőséges teológiai választékkal, olvasta, olvashatta-e a vaskos teológiai köteteket? Nádasdy ilyen irányú érdeklődését láttuk már, hiszen 13 évesen latinból fordított, hitének védelme érdekében pedig Esterházy Miklós nagyrabecsülését is kiváltó, tudományos érvelést és idézéstechnikát alkalmazó írást tett le az asztalra 20 éves korában. A forrásokból megismert intellektu-

³⁰⁸ SENNYEI István, *Keserves dichérete az Néhai Méltóságos Groff Esterhas Anna Julia Aszonnak* (Bécs, 1669), 13.

³⁰⁹ IVÁNYI Emma, *Esterházy Pál = Esterházy Pál Mars Hungaricus*, sajtó alá rend. IVÁNYI Emma, bev. és szerk. HAUSNER Gábor, 1989 (Zrínyi-könyvtár III.), 452.

ális képességei, nyelvismerete is mind alátámasztják, hogy intenzív könyvolvasó volt. Ihletett gondolkodásmódjára jó példa az 1663-ban írt végrendelete, amely nyelvi megformálása és a tartalmi összetettsége tekintetében is kiemelkedő. Az intézkedéseket magasztos hangú vallásfilozófiai elmélkedés előzi meg a halálról, itt idéz például egy latin nyelvű gondolatot a 4. században élt ravennai tudós püspöktől, Chrysologustól,³¹⁰ szó szerint és pontosan a 43. beszédéből.³¹¹ Azonban a saját érdeklődésén túli szempont is adódik a könyvtár teológiai specializálódását illetően: azt gondolom, hogy az udvarában tevékenykedő egyháziaknak is rendelkezésre bocsátotta a könyvtárát, sőt, a kör kitágítható az udvarba tartozó familiárisokra és értelmiségiekre is. A könyvtárnak efféle funkciója még a reformáció öröksége: a 16. században a német fejedelemségekben a nemesi udvarok a hitviták központjaivá váltak, s az intenzív-vibráló szellemi élethez a könyvtárak biztosították a megfelelő tudományos háttérrel, a teológiai kérdésekben való jártassághoz pedig a szükséges forrásokat.³¹² A 17. századi Magyarországon a megújuló katolicizmus kezdte használni ezt a szelíd fegyvert, hitviták Esterházy Miklós, majd Nádasdy Ferenc asztalánál is folytak, ahol, mint korábban láttuk, a legújabb teológiai szakirodalmat is használták véleményük alátámasztására. Nádasdy politikai érvrendszerében ráadásul a katolikus egyház megújulását és a katolikus egységet kulcsnak tartotta Magyarország megmaradásához és felemelkedéséhez, így elképzelhető, hogy ehhez kívánt egyfajta teoretikus bázist, háttérrel működtetni. Az 1660-as évek második felében felállított nyomdái is ennek a programnak rendelődtek alá.³¹³

Nádasdy főembereinek a könyvtárban való otthonosságát egy viszonylag korai, 1645-ös levél is bizonyítja, ebben Megyery Zsigmond figyelmeztette a fiatal grófot, ne felejtse el az imádságos-

³¹⁰ SCHÖNHERR, *Nádasdy Ferencz, i. m.*, 183.

³¹¹ Chrysologus-mű nincs a részkatalógusokban és a fennmaradt példányok között. Az idézet a következő: „Misereatur, qui misericordiam sperat; pietatem qui quaerit, faciat, quae praestari vult sibi, praestet; improbus petitor est, qui, quod aliis negat, sibi postulat.” vö. Pere Crisolog, *Sermons*, Vol. II., Barcelona, 1987, 91.

³¹² Wolfgang MILDE, *Die Wolfenbütteler „Liberey-Ordnung” des Herzogs Julius von 1572*, *Wolfenbütteler Beiträge*, Bd. I, 1972, 121–139., itt 122–123.

³¹³ Nádasdy Ferenc nyomdáiról külön tanulmányom fog megjelenni.

könyvét és egy Esopus-kötetet magával vinni Keresztúrról és Sár-
várról:

„N(agyságo)d el ne feleiche meg irnia, mert el feleite
Kereszturol az Imatsagos Könivet, es az kepeket, Sarvarol az
Paripat, es Esopust, köniu otis valaminek el feleitetni azokat,
hanem talan magam szolgálaiat keszdem Szombatban küldeni
az avisakert...”³¹⁴

A Sopron megyei középirtokos Megyeryek több generáció óta a
Nádasdyak szolgálatában álltak. Megyery Zsigmond egyrészt Esterházy
ügyvédként,³¹⁵ másrészt Zrínyi barátjaként vált ismertté, akinek a költő vé-
leményezésre küldte műveit.³¹⁶ A 1640–1650-es években Nádasdy Ferenc
famiáriisa volt. Dominkovits Péter vizsgálatai szerint Széplak, egy bécsi
ház és Drassburg (Darufalva) birtokában Révay Judit, majd Endréd falu
birtokában Nádasdy erősítette meg, ezekért cserében jogi és közéleti szol-
gálatokat látott el a családnál.³¹⁷ Megyery *Lölki okulár* című magyar nyelvű
műve 1658-ban jelent meg Bécsben Matthaeus Cosmeroviusnál.³¹⁸

Ugyancsak a könyvtár használója volt Caspar Jongelinus tör-
ténétíró, aki néhány hónapig Nádasdy környezetében élt, és Révay
Péter *De monarchia et Sacra Corona Regni Hungariae* (Frankfurt
am Main, 1659) című művének kiadásában segédkezett.

³¹⁴ Megyery Zsigmond Nádasdy Ferencnek, Drassburg, 1645. december 3. =
MOL E 185, Missiles, Nádasdy Ferenchez intézett levelek (Mf. 6900)

³¹⁵ PÉTER Katalin, *Esterházy Miklós*, Bp., 1985, 154–155.

³¹⁶ ZRÍNYI Miklós, *Próza munkák*, kiad. KULCSÁR Péter, GILICZE Gábor, Bp.,
2004 (Zrínyi Miklós összes munkái), 267–268.

³¹⁷ DOMINKOVITS Péter, *Egy koraiújkori ügyvéd pályaképe – Szepsy (Zepsy)
János*, Aetas 2002/2–3., 5–35., itt 14–15.

³¹⁸ RMNy 2753

V. A KÖNYVTÁR ÁLLOMÁNYA

1. KÜLSŐ JEGYEK

A könyvek kötése

Nádasdy könyveinek köttetésére rendszeresen fordított kisebb-nagyobb összegeket. Többnyire a rezidenciáihoz közeli városok könyvkötő mestereit bízta meg, így például az 1644-es sárvári elszámolásban a soproni könyvkötőnek fizetett hat forintot.³¹⁹ Matthias Humbach mester nevét a gróf halála után keletkezett összeírások őrizték meg: „8. Außzüg, ein Contract vnd 2. Handbrieffel von Matthia Humbach Buechbindern”.³²⁰ Jacob Kobiz (Kupitsch) bécsújhelyi könyvkereskedőtől és könyvkötőtől, aki Nádasdy elfogása után a gróf nyomdáját akarta megvásárolni,³²¹ két számlát és egy nyugtát észrevételeztek az összeírók.³²² Kobiz azt állította egy a kamarának szóló levelében, hogy nem sokkal Nádasdy letartóztatása előtt Pottendorfba hívták kötészeti munkákra („kurz vor seinem Arrest ich zu Ihme nacher Pottendorff alda vnderschiedliche Büecher in die Arbeith zum einbunden zunemben bin berueffen worden”).³²³ A források még egy könyvkötőt említenek, mégpedig Nádasdy saját alkalmazottját, Johann Granamannt. A mester valamikor az 1660-as évek végén meghalt, s Nádasdy nem csupán

³¹⁹ „Ao. 1644. August 3. Dem Buchbindter von Oedenburg für etliche Bücher, so er Ihr G.den eingebunden bezahlt durch H. Löwen – f. 6.” = MOL E 185, Számadások és vegyes anyag (Mf. 31999)

³²⁰ Specification auß denen zu Pottendorff verhandenen Nadastischen aufgesuchten Auszüg und Quittungen, MOL E 185 (Mf. 32000)

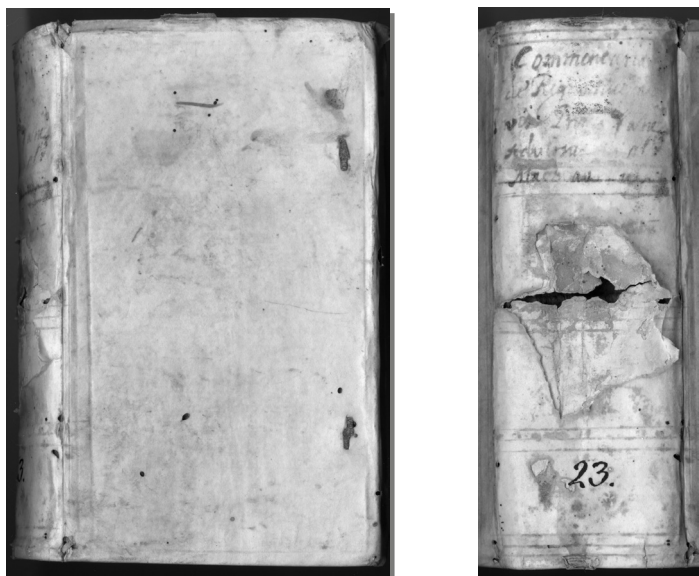
³²¹ ÖStA, FHKA, HÖ, R.N. 433. f.162–163. 1673 február

³²² „2 Außzügl und 1 Quittung von Jacob Kupitsch Buchbindern” = Specification auß denen zu Pottendorff verhandenen Nadastischen aufgesuchten Auszüg und Quittungen, MOL E 185 (Mf. 32000)

³²³ ÖStA, FHKA, HÖ, R.N. 433., f.162–163. 1673 február

a szerszámaikat vette el,³²⁴ hanem adósa is maradt a családjának, akik követelésükkel a hatóságokhoz fordultak a gróf halála után.³²⁵

Mindenesetre 1672-ben a vagyonösszeírók úgy jellemezték a könyvtárat, hogy abban nagy mennyiségű könyv található, és ezeket nemrég új kötéssel látták el („vast alle in ganz neuen Bundt”).³²⁶ A fennmaradt példányok kötései egységes képet mutatnak: egyszerű, világos színű pergamennel vonták be, és két zöldszínű szalaggal zárták össze őket. Ez a legelterjedtebb és a legolcsóbb kötési fajták egyike volt a korban.

6. A Nádasdy-könyvtár köteteinek tipikus pergamengkötése és gerince

A kötetek gerince általában sima, rajtuk barna tintával jelölték a rövid címet, míg a kezdőbetűket pirossal kiemelték. Alul néha jelzés (egy betű és egy szám, pl. N 62) is látható.

De nem minden könyv kapott új külsőt, Nádasdy a jó minőségű, értékes, többnyire a 16. századból vagy a 17. század elejéről

³²⁴ „Ein Buechbinder zeug” = Inuentarium Vber alles beÿ der Kay. Herrschafft Pottendorff, 1673, ÖStA, FHKA, NÖHA, P 54/A/1 f.219

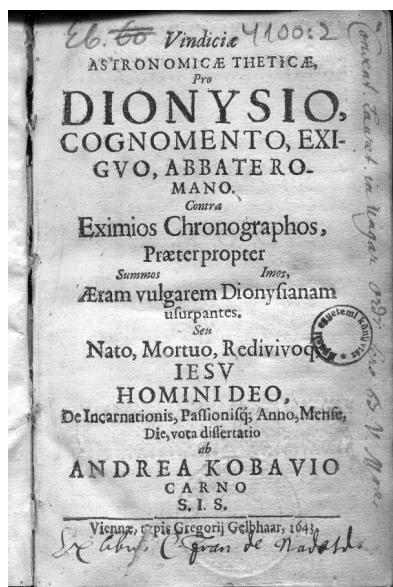
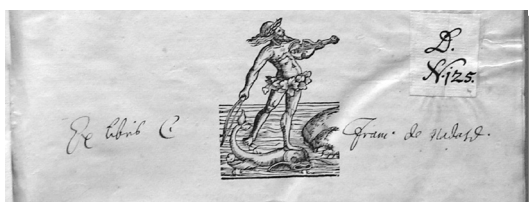
³²⁵ „Der Johann Granaman Puchpinter so alhier gestorben vnd Ir Excel. der Graf seine Sachen zu sich genomen (8 fl. 12 kr.)”; ÖStA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 401. f.523 (Verzaihns derjenigen graf Nadast. bedienten)

³²⁶ ÖStA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 408. f.194.

származó kötéseken nem változtatott. A papírtáblákra húzott, vaknyomásos fehér disznóbőrbe többek között V. Károly császár és János Frigyes szász választófejedelem és a nagy reformátorok képét nyomták, ezek a könyvek Nádasdy Tamás nádor vagy fia, Ferenc könyvtárából származhatnak. Ma az Országos Széchényi Könyvtár két ilyen kolligátumkötettel rendelkezik (vö. 672–673. tételek), valamint az ELTE Egyetemi Könyvtára antikvai között is több, jellegzetesen 16. századi kötésű Nádasdy-könyv található.

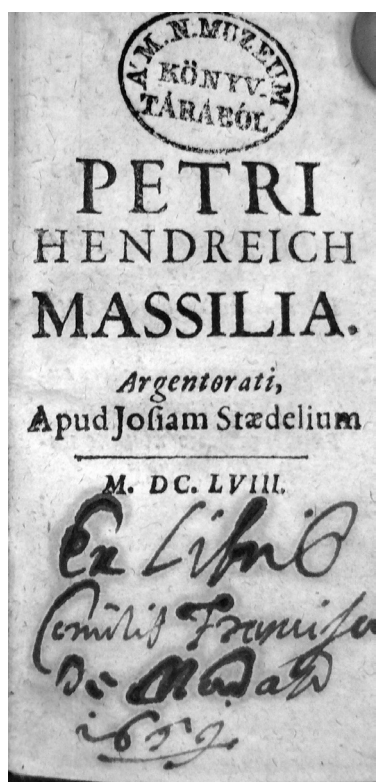
Possessor bejegyzések

Nádasdy Ferenc könyvei egy részét kéziratos possessor bejegyzéssel és/vagy nyomtatott exlibris-szel látta el. Azonban nem minden könyvében hagyott tulajdonjegyet: egyes kötetek csak a szerviták beírásából és a katalógusokból azonosíthatók. Ha beírta a nevét, akkor többnyire a címlapra, annak is az aljára, barna tintával általában a következőket jegyezte: „Ex libris C(omes) Franc(isci) de Nadasd”.

7. Nádasdy Ferenc sajátkezü possessor bejegyzései

Tizenhárom esetben a bejegyzés évét is oda kanyarította. Összesen 152 kötetben található meg sajátkezű névjegye (illetve egyben fiáé, István Ignácé). Ezek a megjelölt kötetek a nyomdahelyet és a kiadás évét tekintve nagy változatosságot mutatnak: a legöregebb kiadvány az 1512-ben megjelent Angelo Poliziano *Opera omniája*, legfrissebb pedig 1658-ból Peter Hendreich *Massilia* című műve, amit 1669-ben szerzett meg Nádasdy. Mivel ugyanebben az évben Nádasdy legidősebb fia, István, egy európai tanulmányútra indult, ennek egyik állomása Marseille lett volna,³²⁷ feltételezem, hogy ehhez vásárolta meg az apa az útikönyvet, amelyből a város topográfiaját, történetét, intézményeit, tudományos életét lehetett megismerni.

8. Nádasdy Ferenc sajátkezű possessor bejegyzése 1669-ből Peter Hendreich Marseille-ről szóló művének (Strassburg, 1658) a címlapján

³²⁷ TOMA, Nádasdy István, i. m., 200.

Exlibris

Nádasdynak nyomtatott exlibrise is volt, mégpedig olyan rézmet-szet formájában, amely képet és szöveget egyaránt tartalmaz. Ezt először Varju Elemér közölte 1895-ben.³²⁸ Metszője és elkészítésé-nek ideje ismeretlen, mérete – a vágástól függően változik – általá-ban 140×100 mm.

9. Nádasdy Ferenc nyomtatott exlibrise
az elsőnél a képhez tartozó szöveget levágták

A képen két angyal által tartott barokk keretben egy lápszigeten, nádszálak között, felemelt szárnyú vadkacsa lépeget, amely a Nádasdyak címermotívuma. A címer felett egy korona látható egy jelmondat kíséretében: *Virtus clara aeternaque* („az érdem ragyogó és örök”; más fordításban „örökkévaló és ragyogó a vitézség”),³²⁹ ezt alul egy másik jelmondat egészíti ki: *Vigilantia et magna-*

³²⁸ VARJÚ Elemér, *Magyar könyvgyűjtők exlibrisei*, MKSz Ú.f. 3(1895), 193–204, itt 201. A címről BESSENYEI, *Nádasdyak, i. m.*, 10–11.

³²⁹ *A Wideman-album ajánlása*, ford. JÓZSEF Andrea, ZALÁN-LIPÁK Sára, Irodalomismeret 2004/3, 134–138, itt 137.

nimitate („gondoskodás és nagylelkűség”), utóbbi kettő fontos uralkodói erény a korban. A képhez egy magyarázó vers is társul, voltaképpen egy emblémát készítettett Nádasdy.

„FRANCISCI ComitIS NADASDI Insignia, Palmae,
Terra, Ales, Cannae, Lympha, Corona notant.
Sed mage MAGNANIMO nans quae pede deprimit undas.
Et VIGIL ad superos lumina tollit ANAS.
CLARA etenim VIRTUS AETERNAQUE celsa requirit,
Nec jacet in terris, mersa nec est in aquis.”

A Nádasdy erős történelmi érdeklődését bizonyító és a verssorokban újra feltűnő jelmondat – *clara virtus aeternaque* – az ókori történetíró, Gaius Sallustius Crispus (i.e. 86–35) egyik bölcsességének parafrázisa. Sallustius híres művének, a *Catilina összeesküvésének* a bevezető sorai a test gyarlóságát a lélek emelkedettségével, a mulandóságot az érdemmel állítják szembe. Érdemes pontosan is idézni az eredeti mű első fejezetét:

„Az embernek, ha a többi élőlények sorából ki akar emelkedni, minden erejével arra kell törekednie, hogy az életét ne csöndben lábolja át, mint a barom, amelyet a természet úgy alkotott meg, hogy a földre görnyed és a gyomrának engedelmeskedik. A mi képességeinknek viszont egy része a testben, a másik a lélekben rejlik; jobbra a lelkünk uralkodik, a testünk inkább szolgál; az egyik az istenekkel, a másik az állatokkal közös bennünk. Ezért illő, hogy a dicsőséget inkább a szellem, mint a test erejével keressük, s mivel oly rövid ez a mi életünk, emlékéket kell mennél hosszabbra nyújtánunk. Mert a gazdagság s a szépség dicsósége illanó és törékeny, az érdem híre örök [kiemelés tőlem, V. N.].”³³⁰

A jelmondat exlibris-beli használata egyébként nem ismeretlen, példa erre a 16. század első feléből a humanista Hans Sebald Beham egy fametszetű könyvjegye.³³¹ A rekonstruált könyvtárban nincs Sallustius-mű,³³² ám ettől függetlenül meg lehetett Nádasdy-

³³⁰ C. Sallustius Crispus összes művei, ford. KURCZ Ágnes, Bp., 1978, 9. Az adott sor latinul: „nam divitiarum et formae gloria fluxa atque fragilis est virtus clara aeternaque habetur”.

³³¹ <http://www.ludwigrosenthal.com/heraldry.htm>

³³² Salustius, Opera, Antverpiae, 1579, 8vo, 15 krajcár

nak. De ezen túl a gróf idézetgyűjteményből is választhatta magának ezt az életbölcsséget.

E nyomtatott könyvjegy mellett létezik a szakirodalomban ugyancsak exlibrisnek nevezett másik rézmetszet, de kétséges, hogy ekként volt használatos, ugyanis Nádasdy könyveiben sehol nem jelenik meg.

10. Nádasdy Ferenc barokk címerkompozíciója Laurentius Chrysogonus *Mundus Marianus* című művében (Bécs, 1646)

Czakó Elemér találta meg a 20. század elején a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának³³³ egy kötetében, de nem adott pontos jelzetet.³³⁴ Ezt követően a kutatók sokáig elveszettnek hitték.³³⁵ Végül Borsa Gedeon bukkant rá az Országos Széchényi Könyvtárban, egy Bél Mátyás-mű második szennylevelének hátuljára ragasztva. Mivel

³³³ A Magyar Nemzeti Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár 1949-ig összetartoztak.

³³⁴ CZAKÓ Elemér, *Az Orsz. Iparművészeti Muzeum ex libris kiállításának katalógusa*, Bp., 1903, 15.

³³⁵ PATAKY Dénes, *A magyar rézmetszés története a XVI. századtól 1850-ig*, Bp., 1951, 230.; RÓZSA, *Magyar történetábrázolás, i. m.*, 139.

maga a kötet Bél Mátyás könyvtárából származik, elképzelhető, hogy ő (vagy valamelyik későbbi tulajdonos, például Jankovich Miklós) gyűjtötte és őrizte meg a szép rézmetszetet.³³⁶ Nagysága 225×165 mm, középpűt a Nádasdy-címert két puttó tartja, a címert két oldalt lágyan lehulló drapériák és gyümölcskoszorúk veszik körül. A címer feletti mezőben *F. C. D. N.* betűk olvashatók, feloldásuk *Franciscus Comes de Nadasd*; alul egy évszám, 1646, legfelül egy jelmondat – *Quae sursum sunt sapere, sapientia est* – „bölcsek, aki az odafennvalókra törekszik” (Pál levele a Kolosséiakhoz 3,1 parafrázisa), míg az alsó harmadban egy külön keretben hatsoros vers helyezkedik el:

„Mundus arundineae signatur imagine Virgae,
Hunc, Gentilis Anas, qua fugis arte, docet.
Aemulus insequeris, qua sese remige penna
Subleuat, atque polum, quem sapit illa, sapis.
Seu sapis ipse polum, tibi seu sapit ille, perinde est,
Vitroque unitus nosceris esse polo.”

A metszet szignált, „Geor. Subarich scul.”, vagyis az a Georg Subarich készítette, akinek több más magyar vonatkozású ábrázolását is számon tartjuk.

Georg Subarich horvát származású bécsi rézmetsző annak a Tobias Biedenharternak a családjába házasodott be, aki Pázmány Péter *Kalauzá*-nak rézmetszetes címlapját készítette.³³⁷ Subarichot vélhetően Matthias Cosmerovius bécsi nyomdász révén gyakran foglalkoztatták magyar megrendelők is: Zrínyi Miklós *Syrenájának* címlapképét (Bécs, 1651),³³⁸ Rátkay György *Memoria Regumának* (Bécs, 1652) címlapját és benne IV. Ferdinánd lovon ülő alakját ő metszette.³³⁹ Kovács Sándor Iván neki tulajdonítja Batthyány Ádám imádságoskönyvének címlapját is.³⁴⁰

³³⁶ BÉL Mátyás, *Adparatus ad historiam Hungariae*, Pozsony, 1743. Jelzete: OSzK 502040

³³⁷ GALAVICS Géza, „Kössünk kardot az pogány ellen.” *Török háborúk és képzőművészet*, Bp., 1986, 144.

³³⁸ RMNy 2360, a Zrínyi-címlapról részletesebben KISS FARKAS Gábor, *A „Syrena”-kötet címlapjáról*, *Irodalomismeret* 16(2005/2), 43–55.

³³⁹ RMK III 1794

³⁴⁰ KIRÁLY Erzsébet–KOVÁCS Sándor Iván, *Adriai tengernek fönnforgó habjai. Tanulmányok Zrínyi és Itália kapcsolatairól*, Bp., 1983, 235. Kovács itt felsorolja Subarich magyar vonatkozású műveit: 1. Nádasdy exlibrise, 2. Pálffy Miklós címere – *Foelicitas mater*, Bécs, 1646 3. Délszláv szentek arc-

Borsa Gedeon azt feltételezte, hogy az exlibrist „nyilván Nádasdy Ferenc készítette ezt a maga számára, aki éppen 1646-ban lett királyi főudvarmester”.³⁴¹ Ezt azonban megcáfolja az a tény, hogy egyszer sem fordul elő Nádasdy könyveiben, így exlibrisként való megnevezése nem helyes. A barokk címerkompozíció egy, a későbbiekben részletesen bemutatandó Mária tiszteleti könyv „tartozéka” (*Mundus Marianus*, Bécs, 1646), amit a szerzője, Laurentius Chrysogonus Nádasdy grófnak ajánlott. Az történhetett, hogy ebből a *Mundus Marianus* című könyvből kivágták a Nádasdy címeres metszetes lapot, és beragasztották az említett Bél Mátyás-kötetbe.

Visszatérve az első és valódi exlibrishez, ezeket több könyvben is felhasználta Nádasdy, általában vagy az első könyvtábla belső borítóján vagy a címlap verzóján. Miután a korból nagyon kevés nyomtatott magyar exlibrist ismerünk – Nádasdyé mellett Zrínyi Miklósét és Szelepcsényi Györgyét,³⁴² valamint a Czobor- és Draskovich-családokét –,³⁴³ összevetés leginkább Zrínyiével adódik. A ma Zágrábban lévő Zrínyi-könyvtár köteteiben összesen 43 nyomtatott exlibris található. Zrínyi kétféle könyvjeggyel rendelkezett, mindkettő Elias Widemann metszete, az egyik az 1646-os portrészorozatából (ebből van több, 33), a másik az 1652-es arcképcsarnokból.³⁴⁴ Kovács Sándor Iván szerint Zrínyi a maga komponálta(!) exlibrisekkel, ezekkel a nagy alakú önarcképekkel, könyveihez, könyvtárához fűződő sajátos filozofikus viszonyát óhajtotta kifejezni. Míg Nádasdy (szemben Zrínyivel) exlibrise „kis alakú

képei, 4. IV. Ferdinánd lovasképe (mindegyik a Ráttkay-féle *Memoria regum et banorum*ban), 5. Malomfalvay Gergely, Belsőképpen indító tudomány illusztrációja. Az általam átnézett *Memoria regum et banorum* példányokban azonban nincsenek a Kovács Sándor Iván által említett délszláv szentek képei.

³⁴¹ BORSA Gedeon, *Korai széles lapszélű kiadványok Magyarországon*, MKSz 97(1981), 138–144., itt 140. Utal még rá Kovács Sándor Iván is, vö. KIRÁLY–KOVÁCS, *Adriai tengernek, i. m.*, 235.

³⁴² Szelepcsényi a saját maga metszete arcképét nem használta könyvjegyként, szemben a Mauritius Lang által készített másolattal, amely néhány könyvben megtalálható az esztergomi érseki könyvtárban. Vö. VAYER Lajos, *Szelepcsényi György, a művész = Domanovszky-émlékkönyv*, Bp., 1937, 643–663, itt 661.

³⁴³ MONOK, *A művelt arisztokrata, i. m.*, 45–46.

³⁴⁴ *A Bibliotheca Zriniana története, i. m.*, 38–41.

nyomdai rézmetszet, címerrel, s persze arckép és kézírás nélkül”.³⁴⁵ Úgy gondolom, hogy éppen fordítva kell értelmezni az exlibriseket: Nádasdy saját, önálló darabot, egy remek, emblematis barokk metszetet terveztetett könyveibe, Zrínyi pedig eredetileg más célra (portrékötetbe) készített levonatokat használt, tehát invenció és művészi érzék sokkal inkább Nádasdy esetében figyelhető meg. Azt már csak zárójelben teszem hozzá, hogy Widemann arcképsorozatának értelmi szerzői hátterében is Nádasdy Ferenc állt, ahogy Buzási Enikő legutóbb kimutatta.³⁴⁶ Mindenesetre nem jellemző, hogy nagy mennyiségű exlibrist nyomtattak volna főnemeseink, nem is jutott minden könyvükbe, inkább a reprezentatív vagy fontosnak vélt köteteket jelölték meg velük, amíg el nem fogytak. Így érthető, hogy Nádasdynál is csupán 26 kötetben található meg a beragasztott rézmetszet, többségük 1650-es évekbeli nyomtatvány.

Jelzetelés

A fennmaradt köteteket összehasonlítva megállapítható, hogy Nádasdy-könyvtárában a könyveknek nem volt jelzetük. Sem a kötésen és a gerincen, sem a kötetek belső oldalain nincsen olyan szám- és/vagy betűkombináció, amely egy, a könyvek közötti eligazodásban segítő jelzetrendszerre engedne következtetni.

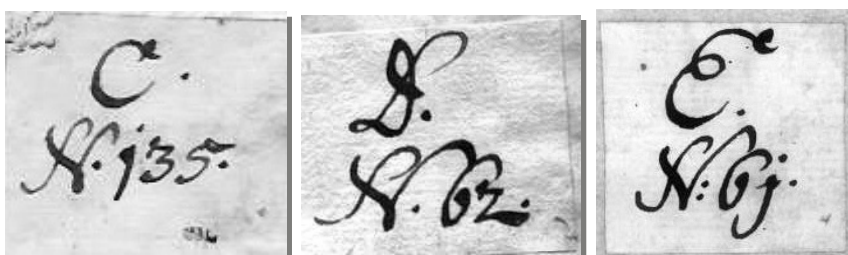
Ezzel szemben a lorettói szerviták jelzetelték a könyveiket. Egyrészt a gerinc legfelső részére sötét tollal írt, rövid szerző és címmegnevezés formájában, a kezdőbetűket ráadásul piros színnel is átírták. Ez könnyen azonosíthatóvá teszi a lorettói köteteket egy-egy könyvtár raktári polcain. Másrészt a könyvek egy részének címlapján vagy első lapjainak valamelyikén kis cédulák láthatók, az ábécé első betűit (A-tól F-ig)³⁴⁷ egy N-nel és számokkal párosították

³⁴⁵ *A Bibliotheca Zriniana története, i. m.*, 488–489. Zrínyi és Nádasdy szembeállítását a 19. század történeti kutatásaiban gyökerező és máig érzékelhető, nem kevés elfogultságot tükröző nézet (a nagy költő, államférfi, hadvezér szemben a konspiráló, csak önös érdekeit tekintő, tisztségeket halmozó gróffal), amit itt Kovács Sándor Iván még az exlibriseikre is kiterjesztett.

³⁴⁶ BUZÁSI Enikő, *Nádasdy Ferenc pottendorfi galériájának fennmaradt arcképei és a Widemann-portrészorozatok*, MÉ 50(2001), 15–30., itt 13–14.

³⁴⁷ Az A – Bibliák; B – egyházatyák; C – kommentárok; D – egyháztörténet; E – morálteológia; F – egy ilyen jelzetű könyv maradt, így a szak nem általánosítható

(pl. A. N. 11, B. N. 96, C. N. 38). Az N jelentése magyarázatra szorul, logikusnak tűnik, hogy a Nádasdy-könyvtárból megszerzett kötetekre kerültek ezek a jelzetek. Ennek ellentmond azonban, hogy olyan könyvekbe is beragasztották ezt a formulát, amelyek biztosan nem tartoztak Nádasdy könyvtárába.

11. Beragasztott jelzetek a Nádasdytól megszerzett lorettói szervita könyvekben

Feltételezésem szerint a következő történt: 1678-ban a császár engedélyezte, hogy a Nádasdy-bibliotéka másnak nem kellő állományát végleg megkapják a szerviták. Ekkor ők rendezték a meglévő és újonnan érkezett könyveiket, egy szisztémát állítottak fel, possessorbejegyzéssel és jelzettel ellátva a köteteket. Ugyanakkor még sem található meg minden Nádasdy-könyvben ez a jelzet, hogy miért nem, erre nem találtam plauzibilis magyarázatot.

2. TARTALMI JEGYEK

A Nádasdy-könyvtár tartalmi jegyeinek néhány különleges vonásáról – domináns teológiai szakjairól, egyes nyomdahelyek erőteljes jelenlétéről – már esett szó. A következőkben tartalmi szempontból elemzem a könyvtárat.

Teológia

Ahogy már említettem, a könyvtár teológiai része az, amelyről a jegyzékek és a meglévő állomány alapján a legtöbb információval rendelkezünk. A Lambeck császári könyvtáros által igényelt könyvek 55%-a, azaz összesen 251 kötet a teológiai szakokból származott. Ehhez járul még a szerviták 548, többségében teológiai

vonakozású kötetet tartalmazó katalógusa. Elöljáróban érdemesnek tartok kiemelni – amit már Monok István is megfigyelt³⁴⁸ – két jellegzetes gyűjteményi tulajdonságot: a naprakészséget, valamint a nagy sorozatok és kézikönyvek jelenlétét. Ezeket a teljesség igény nélkül az alábbi táblázat is jól szemlélteti:

Szerző, mű	Kötet-szám	Rövid jellemzés
1. S. Augustinus, Opera, Parisiis, 1571	11	Szent Ágoston műveinek teljes kiadása, a legfontosabb a 16. században
2. Cesare Baronio, Annales Ecclesiastici, Antverpiae, 1601–1642	12	A római egyháztörténész nagyszabású történeti műve az egyház keletkezésétől 1198-ig, amely először Rómában jelent meg 12 kötetben 1588–1607 között ³⁴⁹
3. Francisco Suárez, Opera omnia, Moguntiae, 1609–1626	12	A spanyol jezsuita teológus filozófiai művei többnyire az előadásai alapján készültek az állam és egyház viszonyáról, a metafizikáról. A későiskolasztika legnagyobb hatású gondolkodója, akinek művei Coimbrában és Lyonban jelentek meg ³⁵⁰
4. Alfonso Salmerón, Commentarii in evangelicam historiam, Coloniae Agrippinae, 1612–1614	12	Spanyol jezsuita, aki Loyolai Ignác köréhez tartozott. Az Új-testamentumhoz készült kommentárjait többször kiadták
5. Alfonso Tostado Ribera, Opera omnia, Venetiis, 1615	13	Ávila püspöke a 15. században, aki elsősorban az Ótestamentum történeti könyveihez írt kommentárjairól híres.

³⁴⁸ MONOK, *A művelt arisztokrata*, i. m., 124.

³⁴⁹ Eckehart STÖVE, *Kirchengeschichtsschreibung* = TRE, Bd. 18., 542–543.

³⁵⁰ Johann P. SOMMERVILLE, *Francisco Suárez* = TRE, Bd. 32., 290–293.

Szerző, mű	Kötet-szám	Rövid jellemzés
6. Gábrriel Vázquez, Commentariorum, Antverpiae, 1621	8	Spanyol jezsuita, akit Aquinói Szent Tamáshoz írt kommentárjai tettek ismertté, ennek több kiadása is volt a 16–17. században. Suárez követője volt, s a római Collegium Romanumban tanított. ³⁵¹
7. Biblia Regia, Lutetiae Parisiorum, 1629–1645	10	A 17. század legteljesebb és legszébb Biblia-kiadása, az antwerpeni polyglott Biblia kiegészített és felújított változata Guy-Michel Le Jay parlamenti ügyvéd kiadásában 7 nyelven (héber, szamaritán, káldeus, görög, latin, szír, arab) ³⁵²
8. Duns Scotus, Opera omnia, Lugduni, 1639	12	A középkori skót teológus összes műveinek első kiadása Lyonban, Lucas Wadding gondozásában, amely a 20. századig minden Duns Scotus-kiadás alapját képezte ³⁵³
9. Roderigo de Arriaga, Cursus Theologicus, Antverpiae, 1643–1655	8	A spanyol jezsuita a Suárez-iskola tagja, Prágában írta fő művét, arisztotelianus szellemiségben
10. Hieronymus, Opera omnia, Parisiis, 1643	9	Szent Jeromos műveinek teljes kiadása
11. Agosthino Barbosa, Collectanea Doctorum, Lugduni, 1647–1648	19	Portugál katolikus tudós, az egyházi kánonjog szakértője. Az ezzel kapcsolatos műveit csak halála után adták ki Lyonban
12. Albertus Magnus, Opera, Lugduni, 1651	21	A középkori enciklopédista, dominikánus szerzetes összes műveinek első kiadása Petrus Jamny gondozásában Lyonban ³⁵⁴

³⁵¹ Robert Aleksander MARYKS, *Saint Cicero and the Jesuits. The Influence of the Liberal Arts on the Adoption of moral Probabilism*, Ashgate, 2008 (Catholic Christendom 1300–1700), 67.

³⁵² Adrian SCHENKER, *Polyglotten = TRE*, Bd. 27., 23–24.

³⁵³ Ludger HONNEFELDER, *Duns Scotus / Scotismus = TRE*, Bd. 9., 218–219.

³⁵⁴ Paul SIMON, *Albert der Große = TRE*, Bd. 2., 184.

Szerző, mű	Kötet-szám	Rövid jellemzés
13. Magna bibliotheca veterum Patrum, Parisiis, 1654	13	A kora újkori patrisztika egyik alpműve az egyházatyák írásainak gyűjteményes kötete, amely megkérdőjelezhetetlenné teszi autoritásukat, elsősorban Biblia-magyarázataikat tekintve ³⁵⁵
14. Laurentius Beyerlinck, Magnum Theatrum Vitae Humanae, Lugduni, 1656–1665	8	A flamand tudós és teológus Beyerlinck lexikonszerű műve Theodor Zwinger hasonló munkáján alapul, szócikkekben kísérli meg leírni a világot. 8 kötetes változata először 1656-ban jelent meg.
15. Théophile Raynaud, Opera omnia, Lugduni, 1665	19	A francia jezsuita teológus összes műve nem sokkal halálát követően jelent meg Lyonban

2. sz. táblázat

Sok kötetes teológiai sorozatok a Nádasdy-könyvtárban

Ez a 15 példa nem csupán az olvasmányok frissességét mutatja – hiszen nagyobb részt kortárs illetve kisebb mértékben 17. század eleji kiadványokról van szó (csupán egy 16. századi közülük, de annak is minden kötetében ott van Nádasdy bejegyzése) –, hanem egy nagyon következetes értékrend megalapozását. Ez a katolikus egyházhoz való tartozás tudatának, szellemiségének a kifejezése, amely mind a politikai magatartásban, mind az egyházi-vallási problémák iránti átlagosnál nagyobb érdeklődésben megmutatkozik, így például a pápai adminisztrációval való kapcsolattartásban, diplomáciai tárgyalásokban, Báthory Zsófia és fia térítésében, hitviták szervezésében.

Még egy gondolat vonatkoztatható ide Robert J. W. Evans Habsburg-monarchiáról szóló könyvéből, annak is *A katolikus műveltség anatómiája* című fejezetéből.³⁵⁶ Eszerint a Habsburg-monarchia elitrétegének speciális, külön olvasmánykultúrája volt. A latin nyelv elsődleges szerepe mellett bizonyos helyi (közép-

³⁵⁵ Ekkerhard MÜHLENBERG, *Patristik = TRE*, Bd. 26., 100–101.

³⁵⁶ Robert J. W. EVANS, *Das Werden der Habsburger Monarchie 1550–1700. Gesellschaft, Kultur, Institutionen*, Wien–Köln, 227–247.

európai és katolikus) szerzők preferálása jellemezte, főleg egyháziak, azon belül is egyes szerzetesrendek képviselő (jezsuiták, ferencesek, ágostonosok) bizonyultak népszerűeknek: például a Madridban született, majd Prágában is működő Juan Caramuel Lobkowitz, a Prágában nevelkedő Valerian Magni vagy a cseh Jan Marcus Marci művei a közép-európai könyvtárak kedvenc darabjai közé tartoztak. Marci (1592–1662) a prágai Carolinum tanára, tudós, sikeres orvos és a Habsburg-dinasztia tanácsadója, akit III. Ferdinánd megneemesített.³⁵⁷ Az időmérés történetével és az órákkal foglalkozó *Index Horarius* című könyve Nádasdynak is megvolt. A polihisztor és nyelvzseni Lobkowitztól (matematikus, nyelvész, építész, filozófus 1606–1682),³⁵⁸ aki ráadásul egy időben Magyarországon is járt a török elleni védekezésbe bevont várak megerősítéséhez tanácsokat adva, pedig hat művel is rendelkezett a magyar gróf. Ezek között volt például a III. Ferdinándnak ajánlott Cosmerovius-nyomtatvány, a középkori szefárd irodalomról szóló *Dominicus*, amelyben a prágai zsidósághoz fűződő viszonyát is rögzítette.

Biblia, szentírás magyarázatok

Nádasdy több Bibliával rendelkezett, többek között a 17. század legteljesebb és legszebb Biblia-kiadása, az ún. *Biblia Regia* is megvolt neki. A 16. századi antwerpeni polyglott Biblia kiegészített és felújított változatát Guy-Michel Le Jay parlamenti ügyvéd költségén adták ki hét nyelven (héber, szamaritán, káldeus, görög, latin, szír, arab) 1629–1645 között. Az antwerpeni eredetihez képest újdonságokat is tartalmazott, a szamaritán, szír és arab nyelvű részeket ekkor fűzték hozzá. A legjobb szakértőket és tudósokat alkalmazták a mintaszerű kiadáshoz, köztük például Gabriel Sionitát, Abraham Ecchelensét, Jean Morent, utóbbi szervezte a munkálatoikat.³⁵⁹ A tíz kötet beszerzése Nádasdy részéről igazi csemege, drá-

³⁵⁷ EVANS, *Das Werden*, i. m., 235.

³⁵⁸ JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 164.; Petr DVOŘÁK, Jacob SCHMUTZ, *Caramuel in Prague: The Intellectual Roots of Mitteleuropa* = *Juan Caramuel Lobkowitz: The Last Scholastic Polymath*, ed. by Petr DVOŘÁK, Jacob SCHMUTZ, Prague, 2008, 11–28.

³⁵⁹ Adrian SCHENKER, *Polyglotten* = *TRE*, Bd. 27., 23–24.

gasága miatt csupán kevesen vásárolhatták meg a magyarok közül. Rákóczi Zsigmond állítólag a váradi Biblia kiadásának előkészületeihez hozatta meg.³⁶⁰ Ezen kívül a Moretus-nyomda két kötetes *Vulgata*-edíciója is megvolt Nádasdynak (Antwerpen, 1624), az a hivatalos Biblia-szöveg, amelyet maga V. Sixtus pápa bocsátott ki saját javításaival 1590-ben, nem győzve kivárni a trentói zsinat által elrendelt revíziós bizottság lassú munkáját. Az *Aeternus ille* bullában kizárólagosságot biztosított a Vatikáni Nyomdának, és az összes többi officinának megtiltotta a Biblia más szövegű kiadását, sőt árusítását is.³⁶¹

Egy Lipcsében 1657-ben kiadott görög nyelvű Újtestamentum is gazdagította a bibliai gyűjteményt, ez alapvetően Benito Arias Montano 1571-es művére megy vissza, annak egy kibővített és javított változata. Arias Montano spanyol humanista teológus sokat dolgozott együtt Christophe Plantin antwerpeni nyomdással, óriási levelezésüket részben közzé is tették. Közös munkájuk terméke egyrészt az öt nyelvű polyglott Biblia 1572-ből (ez az előbb említett párizsi polyglott előzménye) illetve a világ egyik legszebb emblémáskönyvének tartott *Humanae salutis monumenta* (Antwerpen, 1571), amely 71 egész oldalas rézmetszeten ábrázol ó- és újtestamentumi jeleneteket Arias latin ódáival.

³⁶⁰ MONOK, *A Rákóczi-család*, i. m., 186.

³⁶¹ Klaus GANZER, *Sixtus V. = TRE*, Bd. 31., 348.

12. Címlap és illusztráció Benito Arias Montano *Humanae salutis monumenta* című művéből (Antwerpen, 1571)

A pompás képeket Pieter van den Borch rajzai alapján Crispin van den Broeck, Hieronymus Wierix, Abraham de Bruyn és Pieter Huys metszette, ám a képek egy része nem eredeti, hanem egy korábbi Plantin-féle óráskönyvből vették át. A könyv bal oldali lapjait a szöveg, a jobb oldalt a hozzá tartozó kép töltötte ki. A könyv rövid időn belül szép karriert futott be: különböző formátumban többször is kiadták.³⁶² Arias Montano monográfiája, Sylvaine Hänsel szerint, Arias költeményei tartalmukat tekintve nem csupán a laikusok áhítati, hanem a humanista igényeknek is igyekeztek megfelelni. Ehhez járult még a magas színvonalú művészi kivitelezés, amellyel Arias tudatosan Albrecht Dürer bibliaillusztrációihoz kívánta mérni magát.³⁶³ Nádasdynak éppen az első kiadás volt meg, amelyhez – nem véletlenül – hozzákötötték az ugyancsak a Plantin-

³⁶² Sylvaine HÄNSEL, *Der spanische Humanist Benito Arias Montano (1527–1598) und die Kunst*, Münster, 1991 (Spanische Forschungen der Görresgesellschaft 25. Band), 68–71.

³⁶³ HÄNSEL, *Der spanische Humanist*, i. m., 74.

nyomdában gondozott *Sacrarum Antiquitatum Monumenta* című művet. Ebben 39 rézmetszet látható, a cím megfogalmazása szerint az ótestamentumi pátriárkák, királyok, próféták képei és a hozzájuk tartozó elégiák. Ezek szerzője Ludovicus Hillesemnius andernachi püspök, aki művének megformálásában a *Humanae salutis monumenta*t tartotta követendő példának.³⁶⁴ Plantin egyébként 1566–1574 között öt műhöz használta fel majdnem 200 rézlemez, tehát egyes illusztrációk több kiadványában is szerepeltek. A *Monumenta*ból összesen 554 példány jelent meg, és jórészt a spanyol piacra szánták ezeket,³⁶⁵ egy azonban ma – Nádasdynak és a szervitáknak köszönhetően igazi ritkaságként – az ELTE Egyetemi Könyvtárában található.

Magyar nyelvű Biblia eddig nem került elő, bár kézenfekvő, hogy az 1626-ban Bécsben kiadott Káldi György-féle magyar nyelvű fordításnak meg kellett lennie. A bibliai szövegek kommentárját illetve a szövegkritikai irodalmat is több nagyszabású sorozat reprezentálja, így Theophylactus a négy evangéliumhoz, Alfonso Salmerón a zsoltárokhoz, Alonso Fernández de Madrigal a teremtéshez és a prófétákhoz fűzött magyarázatai. A francia Jacques Bonfrere-t (1573–1643), a douai-i egyetem jezsuita tanárát Ótestamentum-kommentárjai és hébertudása tették ismertté. Első jelentősebb publikációja a Mózes első öt könyvéhez fűzött magyarázata (*Pentateuchus Moysis*), amely 1625-ben jelent meg.³⁶⁶ Több kiadást is megért a *Bibliotheca Sancta* című különös kommentár. Szerzője Sixtus Senensis (1520–1569) dominikánus szerzetes, zsidó konvertita, aki ebben a műben a legfontosabb exegeták véleményét idézi az egyes bibliai helyekhez illetve a Bibliában előforduló neveket enciklopédiaszerűen dolgozza fel. A könyv több mint 600 folióoldal és hatalmas apparátus (index, névmutató, táblázatok) tartozik hozzá.³⁶⁷

³⁶⁴ HÄNSEL, *Der spanische Humanist*, i. m., 88–89.

³⁶⁵ Karen L. BOWEN–Dirk IMHOF, *Christopher Platin and engraved book illustrations in sixteenth century Europe*, Cambridge, 2008 (reprint 2010), 153–155.

³⁶⁶ William V. BANGERT, *A jezsuiták története*, Bp., 2002, 117–118.

³⁶⁷ Johannes MADEY, *Sixtus von Siena = BBKL*, Bd. X., 609–610.

Egyházatyák, patrisztika

Sokrétű és a korabeli egyházi könyvtárakat felülmúlóan gazdag ez az állományrész. A patrisztikai irodalom gyarapodása összefügg a katolikus egyház megújulási politikájával, a 16. század második felétől szervezett formában álltak neki az autentikus szövegek felkutatásának és kritikai kiadásának. Különösen a görög egyházatyák műveiben mutatkoztak hiányosságok, ezeket folyamatosan pótolták a nagy európai tudományos központokban, Párizsban, Bázelen, Lyonban, Leuvenben, Antwerpenben.³⁶⁸ Megvannak a 16–17. század nagy kritikai kiadásai, így Johannes Chrysostomus, Szent Ágoston, Alexandriai Szent Cyrill, Szent Cyprian, Szent Hilarius (Johann Weitz jegyzeteivel 1625-ből), Szent Irenaeus, Szent Bonaventura, Szent Jeromos vagy az a Szent Cassianus, aki a megtapasztalt remeteségről szóló műveivel a szerzetesi mozgalom és a lelkiség előfutárának számított. De talán még ezeknél is látványosabb a kora újkori patrisztika egyik alapműve, az egyházatyák írásainak gyűjteménye, amely megkérdőjelezhetetlenné teszi autoritását, elsősorban Bibliamagyarázataikat tekintve. A 16. századi francia teológus, Margarin de la Bigne által gondozott *Bibliotheca Veterum Patrum* Párizsban jelent meg,³⁶⁹ Nádasdynak az 1654-es 17 kötetes kiadásból azonban csak 13 volt meg, s bár kérte ezeket Peter Lambeck, mégis a szervitáknak jutottak. Hasonló témát ölel fel a *Bibliotheca Patrum Ascetica* (Párizs, 1661), ennek öt kötetéből csupán az elsőhöz jutott hozzá Nádasdy. A flamand jezsuita tudós, André Schott számos szöveget közzé tett kritikai kiadásban Párizsban, Sebastian Cramoisy nyomdájában, ezek közül Sevillai Szent Izidor emelhető ki, de Tertullianus, Johannes Damascenus, valamint Szent Irenaeus az eretnekek ellen íródott művével, Theodoretus pedig egy összkiadással szerepel a katalógusokban. Ugyancsak gondos szövegkiadások és kommentárok jellemzik Schott rendtársát, Balthasar Cordiert, aki elsősorban a görög egyházatyákat kutatta kolostorok falai között, és akinek több vastag foliánsa sorakozott Nádasdy bibliotékájában.

³⁶⁸ MARTIN, *Az európai könyvkiadás, i. m.*, 142–142.

³⁶⁹ Ekkerhard MÜHLENBERG, *Patristik = TRE*, Bd. 26., 100–101.

Egyháztörténet, rendtörténet, szentek élete

Anna Coreth máig mértékadónak számító művében az osztrák barokk történetírás három nagy ágát különbözteti meg: a világi dinasztikust, ez elsősorban Ausztria és a Habsburgok történetére koncentrál, a másodikhoz az osztrák tartományok történeti feldolgozásai tartoznak, míg a harmadik az egyházi történetírás, amely magába foglalja a kolostorok, rendek, jelentős személyiségek történetét.³⁷⁰ Ez utóbbiban a Nádasdy-könyvtár figyelemre méltó művekkel jeleskedett.

Az egyház korai történetének elfeledett forrásával foglalkozott Ibrahim al-Haqilani vagy latin nevén Abraham Ecchelense, libanoni származású maronita filozófus és nyelvész. Rómában tanult a maroniták számára alapított kollégiumban, majd az egyetemen, s már rendkívül fiatalon feltűnt szír nyelvtanával, amit a *Propaganda Fide* adott ki. Néhány otthoni év után szír nyelvet tanított több városban is, 1636-tól VIII. Orbán kérésére Rómában, majd maga Richelieu bíboros kérte kölcsönbe, hogy részt vegyen az említett polyglott Biblia kritikai munkálataiban.³⁷¹ Lefordította latinra Eutychius alexandria pátriárkának az egyház eredetéről és a püspökségek kialakulásáról szóló művét, ezt szerezte meg Nádasdy, talán nem függetlenül a könyvtár egy másik kötetétől. Ez John Selden angol tudós és politikus Oxfordban 1642-ben kiadott műve, amelyben arab nyelvből latinra fordított és kommentált bizonyos részleteket Eutychius értekezéséből. A kiválogatott szövegrészeket arra helyezte ki Selden, hogy a kereszténységben az evangelisták alatt még nem volt különbség a püspök és a papság státusában illetve kételkedett az alexandriai pátriárka és a római pápaság közötti jogfolytonosságban.³⁷² Ecchelense a teljes fordítással és kom-

³⁷⁰ Anna CORETH, *Österreichische Geschichtschreibung in der Barockzeit (1620–1740)*, Wien, 1950 (Veröffentlichungen der Kommission für Neuere Geschichte Österreichs 37.)

³⁷¹ Peter J. A. N. RIETBERGEN, *A maronite mediator between seventeenth-century mediterranean cultures: Ibrahim Al-Hakilani, or Abraham Ecchelense (1605–1664) between Christendom and Islam*, LIAS 16(1989), 13–41.

³⁷² Selden nagy kézirat- és könyvgyűjteményét az oxfordi Bodleian-könyvtárra hagyta, vö. Colin WAKEFIELD, *Arabic manuscripts in the Bodleian Library = The 'arabick' interest of the natural philosophers in seventeenth-century England*, ed. by Güll A. RUSSELL, Leiden, 1994, 128–146., itt 131.

mentárjaival ezt kívánta cáfolni, ehhez 68 kéziratot forgatott át Rómában;³⁷³ ugyanehhez a műhöz egy a nevek eredetét kutató traktátusát is hozzákötötték, valamint az ő fordításában és jegyzetével jelent meg a *Catalogus Librorum Chaldaeorum* (Róma, 1653), amely a 14. században élt metropolita, Ebed-Jesu (Hebediesu) bibliográfiai műve volt a káldeus keresztények könyveiről.³⁷⁴ Mind Ecchelense, mind John Selden igazán ritkaságnak nevezhető korabeli magyar könyvtárakban. Az ősegyház történetét más szempontból is feldolgozták: Giovanni Battista Casali a 17. századi római egyházi írók vonulatába tartozott, a keresztény liturgia történetét öt könyvben mutatta be képekkel is illusztrálva (*De Veteribus Sacris Christianorum Ritibus*).

A korszak monumentális egyháztörténeti művének kiadása a Moretusok egyik leghosszabb ideig tartó vállalkozása volt. Cesare Baronio bíboros (1538–1607), a Vatikáni Könyvtár vezetője, *Annales Ecclesiastici* 12 folió kötetes 1589–1612 között megjelent művében a katolikus egyház történetét dolgozta fel úgy, hogy közben erőteljesen támadta a protestánsokat.³⁷⁵ Nádasdynál érdekes módon keveredtek a különböző kiadások példányai (1601–1642) – tehát nem egy teljes kiadás volt meg. Biztosan nehéz volt beszerezni egyben egy-egy ilyen sorozatot, Pázmány Miklósnak is hiányzott néhány kötet.³⁷⁶ A milánói klerikus, Agostino Tornielli két kötetes műve 1620-ból (*Annales Sacri*) a kereszténység korai történetét kronológiai sorrendben magyarázza el. Balthasar Moretus szándéka szerint témájával Baronius előbb említett művéhez kapcsolódott, és a kivitelezésére is nagy gondot fordítottak: a címlap illusztrációt Peter Paul Rubens tervezte, a metszetek pedig Theodor Galle műhelyében készültek.³⁷⁷ Giacomo Bosio a máltai lovagrendnek végzett különféle diplomáciai szolgálatokat Rómában. A győzedelmes keresztéről szóló műve előbb olaszul jelent meg Rómában (1610), majd latinul Antwerpenben (*Crux triumphans et gloriosa*, 1614). A krisztusi keresztet vizsgálja benne történeti, nyelvészeti és teoló-

³⁷³ RIETBERGEN, *A Maronite*, i. m., 35–37.

³⁷⁴ RIETBERGEN, *A Maronite*, i. m., 31–33.

³⁷⁵ *The Illustration of Books*, i. m., 92.; magyar vonatkozásairól és forrásairól SZABADOS György, *A magyar történelem kezdeteiről. Az előidő-szemlélet hangsúlyváltásai a XV–XVIII. században*, Bp., 2006, 120–125.

³⁷⁶ ÖTVÖS, *Pázmány Miklós könyvei*, i. m., 349.

³⁷⁷ *The Illustration of Books*, i. m., 116.

giai szempontból. A kötethez az illusztrációk Rubenstől származnak.³⁷⁸ A Baronius-féle *Annales* ihlette a kőszegi születésű, Rómában élő – és a Galilei elleni eljárásban komoly szerepet játszó –³⁷⁹ Melchior Inchofer jezsuita atyát a magyarországi egyháztörténet megírására. Hatalmas anyagot mozgatott meg, nem csupán a magyar történeti műveket, hanem vatikáni forrásokat is beépített a könyvébe (*Annales Ecclesiastici Regni Hungariae*), amely 1644-ben Rómában jelent meg.³⁸⁰ A könyvet, így a benne közölt (hamisított) Szilveszter-bulla tartalmát³⁸¹ Kees Teszelszky feltételezése szerint Nádasdy is ismerte. Amikor ugyanis 1652-ben újra kiadta nagyapja, Révay Péter koronáról szóló művét, akkor ennek előszavában már felhasználta az Inchofer könyvben szereplő új információkat II. Szilveszter pápa állítólagos koronaadományáról (ezek szerint a kötetet hamar megvásárolhatta).³⁸²

A tudós spanyol ciszterci szerzetestől, Crisóstomo Henríquez-től egy két kötetes, antwerpeni kiadású művet birtokolt Nádasdy, első kötetében a rendtörténeti fejezetek mellett híres ciszterciek életét dolgozta föl a szerző, metszetekkel illusztrálva, a másodikban a ciszterciek reguláit és privilégiumait gyűjtötte egybe. A heisterbach-i ciszterci kolostorban élt Caesarius a 12. században, ott írta azt a példagyűjteményét (*Illustrium miraculorum et historiarum*, Antwerpen, 1605), amelyben egy novícius és egy szerzetes közti dialógus formájában kívánja vonzóvá tenni a szerzetesi életet.³⁸³ A ciszterci irodalom egy másik is kis ékszerdarabja a csehországi rend illusztrált történetét mutatja be. Ismeretlen szerzője IV. Fer-

³⁷⁸ *The Illustration of Books*, i. m., 115.

³⁷⁹ A Galilei-perben játszott szerepéről vö. Thomas CERBU, *Melchior Inchofer, „un Homme fin & rusé”* =, *Largo campo di filosofare. Eurosymposium Galileo 2001*, ed. José MONTESINOS and Carlos SOLÍS, La Orotava, 2001, 587–611.

³⁸⁰ DÜMMERTH Dezső, *Inchofer Menyhért küzdelmei és tragédiája Rómában 1641–1648. A magyar forráskritikai történetírás megszületése és a Jézus-társaság meggyűlölt reformja*, *Filológiai Közöny* 22(1976), 191–210.; SZABADOS, *A magyar történelem kezdeteiről*, i. m., 128–139.

³⁸¹ A Szilveszter bulla történetéhez vö. BENE Sándor, *A Szilveszter-bulla nyomában. Pázmány Péter és a Szent István-hagyomány 17. századi fordulópontja*, *A Ráday Gyűjtemény Évkönyve* X(2002), 39–80.

³⁸² Kees TESZELSZKY, *Az ismeretlen korona. Jelentések, szimbólumok és nemzeti identitás*, Pannonhalma, 2009 (*Historia pro futuro*), 320.

³⁸³ C. Cardelle de HARTMANN, *Lateinische Dialoge 1200–1400. Literaturhistorische Studie und Repertorium*, Leiden, 2007, 351–352.

dinánd uralkodót úgy dicsőíti, mint a cseh kolostorok kegyes támogatóját (*Phoenix Incineratus Sive Orgio, Progressus*, Bécs, 1647). Nádasdy közvetlen környezetében is találunk ciszterci szerzetest, a már említett Caspar Jongelinust, aki Nádasdy és Esterházy Pál pártfogoltjaként rövid ideig királyi történészként folytatta működését. Az ő történeti műve – *Notitiae Abbatiarum Ordinis Cistertiensis per universum Orbem* (Köln, 1640) – ugyan nem található Nádasdy könyvtárában, de feltehető, hogy erről is szó esett személyes beszélgetéseiken. A bencésekről egy francia szerzetes feldolgozását szerezte meg Nádasdy, Luc d’Achery 1655-ös rendtörténete a középkori Benedek-rendi források legteljesebb áttekintését nyújtotta. A magyarországi domonkosok története egy olasz szerzetestől származik, aki magyarországi misszionáriusi megbízatása során ismerkedett meg a rend itteni forrásanyagával. Sigismundo Ferrario előbb a bécsi egyetemen tanított a domonkosokat képviselve, majd 1636-ban a magyarországi misszió vezetője lett Szombathelyen. Az egy évvel később Bécsben kiadott és Draskovich György győri püspöknek ajánlott hatalmas monográfiájával nagy sikert aratott.³⁸⁴

Tucatnyi a Máriával, Jézus anyjával foglalkozó művek száma. A 16–17. századi Mária-kultusz formálódását, nemzetközi és hazai jellemzőit részletesen bemutatta Knapp Éva és Tüskés Gábor.³⁸⁵ Mária közvetítő, patrónusi szerepe, védelmező-oltalmazó tulajdonságai két területen nyertek különös jelentőséget: a katolicizmus reformáció elleni küzdelmében és Európa törökökkel szembeni harcában. Nádasdy Ferenc vallási praxisában és olvasmányáiban különleges jelentősége van Máriának. Ezt már Szűz Mária szolgáltnak, a szervitáknak a letelepítése a birtokán, kolostoruknak felépítése és folyamatos anyagi támogatásuk is érzékeltette. A mecénátúra egy ennél korábbi és eddig ismeretlen mozzanata egy Nádasdynak dedikált Mária-könyv, az 1646-ban Bécsben megjelent *Mundus*

³⁸⁴ TÓTH István György, *Domonkos misszionáriusok a török kori Magyarországon és Moldvában* = *A domonkos rend Magyarországon*, szerk. ILLÉS Pál Attila, ZÁGORHÍDI CZIGÁNY Balázs, Piliscsaba–Bp.–Vasvár, 2007 (Rendtörténeti konferenciák 3), 89–111., itt 99–101.

³⁸⁵ TÜSKÉS Gábor–KNAPP Éva, *Egy történelmi toposz az egyházi irodalomban: Magyarország – Mária országa* = Uők, *Az egyházi irodalom műfajai a 17–18. században*, Bp., 2002, 11–54.

Marianus a horvát jezsuita, Laurentius Chrysogonus (1590–1650) tollából.

Laurentius Chrysogonus (horvát Lovro Grisogono, olasz Lorenzo Grisogono) régi spliti család leszármazottja, 1619-ben Grácban fejezte be a tanulmányait a jezsuitáknál, neve rögtön akkor felmerült belgrádi illetve magyar missziókkal kapcsolatban.³⁸⁶ 1626-ban ő alapította meg a fiumei jezsuita kollégiumot, amelynek 1633-ig rektora volt. 1644-ben a zágrábi jezsuita kollégiumban tevékenykedett, 1646-ban már a bécsi Domus Professa tagja, 1648-ban a trieszti (Tergeste) jezsuita kollégiumba helyezték, majd ott is halt meg 1650-ben.³⁸⁷

Az Osztrák Nemzeti Könyvtár példányát³⁸⁸ szokatlan módon kézzel gyönyörűen kiszínezték, a lapélek aranyozottak, kötése meggyszínű bársony, mindez arra utal, hogy előkelő személy lehetett a tulajdonosa, akár még az is elképzelhető, hogy Nádasdy személyes példánya volt. A *Mundus Marianus* a 17. századi Mária-irodalom jelentős darabja.³⁸⁹ Három nagyobb részből áll, 1646-ban azonban csak az első kettő jelent meg.³⁹⁰ A címlap Mária-ábrázolása a jezsuiták immaculata-kultuszának szép példája. Wolfgang Kilian metsző előkép után dolgozott, a közép-európai térségben jelentékeny augsburgi festő, Matthäus Gundelach rajza alapján készítette a metszetet. Mária tulajdonságainak ikonográfiai megjelenítése vagy a szer-

³⁸⁶ *Adattár* 26/2., i. m., 342., 356., 404.

³⁸⁷ TŰSKÉS, A XVII. századi egyházi elbeszélő irodalom, i. m., 99.; LUKÁCS, *Catalogi Personarum*, i. m.,

p. 102. „1644 Collegium Zagrabiense Laurentius Chrysogonus, confessarius collegii et templi, concionator dominicalis, corrector mensae”.

1645-ből nincs adat

p. 163. 1646 Domus Professa Viennensis P. Laurentius Chrysogonus praeses congregationis maioris italicae

p. 190. 1647 ua., confessarius templi

1648-ból nincs adat

p. 241. 1649 Collegium Tergestinum, Laurentius Chrysogonus scribit, consultor

p. 270. 1650 Collegium Tergestinum, Laurentius Chrysogonus scriptor et consultor

p. 312. 1650 meghalt P. Laurentius Chrysogonus, Tergesti, 26. Martii 1650.

³⁸⁸ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, *43.D.37

³⁸⁹ Megemlíti TŰSKÉS Gábor–KNAPP Éva, *Esterházy Pál Mária-atlasza* = *Uők, Az egyházi irodalom műfajai*, i. m., 106–149., itt 116.

³⁹⁰ A teljes művet újra kiadták Passauban (Patavii, 1651), majd Augsburgban (Augustae Vindelicorum, 1712), de az utóbbiban a Nádasdyhoz szóló előszót elhagyták, helyette III. Károlynak ajánlották a gráci jezsuiták.

ző vagy a mecénás megrendelésére történt, hiszen Gundelach és Kilian mindketten evangélikusok voltak (igaz gyakran teljesítettek megbízást a katolikusok számára).³⁹¹

³⁹¹ Wolfgang Kilian ezekben az években számos metszetet készített Gundelach rajzai vagy festményei alapján, *Wittelsbach und Bayern. Um Glauben und Reich Kurfürst Maximilian I. Beiträge zur Bayerischen Geschichte und Kunst*, II/1, Hrsg. von Hubert GLASER, München, 1980, 525–526.

ILLVSTRISSIMO COMITI,
AC DOMINO, DOMINO

FRANCISCO
DE NADASD,
PERPETVO TERRÆ
FOGARAS, AC COMITATUS
CASTRIFERREI SUPREMO COMITI,
SACRÆ CÆSARÆ REGIÆq; MAJESTATIS
CONSILIARIO, CUBICULARIO, AC PER HUNGARIAM
CURIÆ REGIÆ MAGISTRO, &c.

Domino & Patrono mihi observandissimo.

Salutem, & perpetuam felicitatem.

Cernis Comes Illustrissime, in
hoc libri mei Pro-
pyle, omnis huius
operis, quod eluc-
brandum suscep-
i, velut faciem pulcherrimam, ex qua in-
notum argumenti facile devenire poter-
eognitionem. Cernis tres inter Orbes
MARIAM; uno DEI tangentem.
viciniam; Cælos alio; tertio Terram.
Atandum hunc nostram sublanarem.
Stat trinas inter Sphæras, supremâ minor,
duabus longè sublimior, capaxior, atque
DEI Mater, parissimè ntero compre-
hendens eam, quem omnis totum Finis
capere nequit creatura. Primum tan-
git Fertile, ut, quæ solo Dño excepto,
ut Sanctus loquitur Epiphanius, cunctis

major existit, naturâ formosior, ipsi
Cherubin, & Seraphin, omniq; si-
mul exercitu Angelico speciosior. ;
Secundum tegit Corpore, cûq; quodcum-
do vestitur, velut illa, quæ mortalitatis no-
stræ paludamento vestitur eam, quæ Re-
gii Propheta amictum lumine, sicut ve-
stimento contemplatus est; Tertium pe-
de calcit, ut suam excedens quæq; sibi pos-
sessionem, simulq; eam ea, ut terræq; omnes
omnes taceat. Sicut enim Domini est terra,
& plenitudo eam, erit sancti & ipsius Do-
mini Dominacionem omnium Dñe Mater
Virginis dignissima. Felix calcantis DEI
para Scabellum Tello, feliciter, qui eam
cunctosq; celestes Orbes, ac Sphæras, fa-
lissimè Divinitatû Sphæra, licet ita lo-
qui ipsa Trinitas Angelicissima, quæ per Vir-
ginem, ut Sanctus Cyrillus Alexandrinus
loquitur.

Orat. de
laud. b. V.

Henr.
comit
Nictos.

A 2

VZG

13. Laurentius Chrysogonus Mundus Marianus című művének (Bécs, 1646) címlapjai és az ajánlás Nádasdynak

A címlap középpontjában a földgolyón álló Mária látható, körülvéve az égi szféráktól. Természete kettős, hiszen mind az istenihez, mind az emberihez közel áll, sőt, ő a közvetítő a kettő között. Sybille Appuhn-Radtke az ábrázolásban tipikus középkori jegyeket lát, amelyeket a 17. században a jezsuiták elevenítenek fel újra, többek között éppen a könyvillusztrációikban.³⁹² A címlapot követő lap

³⁹² Sybille APPUHN–RADTKE, *Innovation durch Tradition. Zur Aktualisierung mittelalterlicher Bildmotive in der Ikonographie der Jesuiten = Die Jesuiten in Wien. Zur Kunst- und Kulturgeschichte der österreichischen Or-*

verzójára egy egész oldalas Nádasdy-címer került, amelyet kifejezetten ehhez a műhöz vésetett rézbe Nádasdy: a címer alatt olvasható vers első sora utal is („Mundus arundineae signatur imagine Virgae”; a címerről a későbbiekben még szó lesz).³⁹³ Chrysogonus a rendkívül személyes hangvételű ajánlólevelét 1646 májusában keltezte a bécsi jezsuita Domus professában. A 26 oldalnyi terjedelmes írásban többször „kiszól” a patrónusának nevezett Nádasdyhoz. A részletekből kiderül, hogy Bécsben a jezsuita kollégium keretein belül működő Mária-kongregáció révén kerültek kapcsolatba egymással, amelynek Nádasdy is tagja lett.³⁹⁴ Chrysogonus arra is utal, hogy a Nádasdy-birtokokon elinduló jezsuita missziók megszervezésében is szerepe van. Emellett hosszan méltatja a Nádasdy-családot (Nádasdy Tamást és a fekete bégnek nevezett Nádasdy Ferencet, valamint Pált is), kitérve a Nádasdy-ősök és a Báthoryak jelentőségére Magyarország történetében. A *Mundus Marianus* Bécsben jelent meg Matthaeus Cosmeroviusnál, a bécsi kiadói világban éppen a helyét és megrendeléseit kereső lengyel származású nyomdásznál, akivel Nádasdynak innen datálódik hosszú együttműködése. Cosmeroviusnak egyébként ez volt az első komoly és nagy terjedelmű kiadványa.³⁹⁵

Nem nélkülözhetette Nádasdy Wilhelm Gumpfenberg német jezsuita fő művét, az *Atlas Marianust* sem, amely Nádasdy haláláig, 1671-ig különböző kiadásokban jelent meg, és száz Szűz Mária-kép illusztrált leírását tartalmazza (a későbbiekben Nádasdy sógorának, Esterházy Pálnak is forrásul szolgált egyik Mária-

densprovinz der „Gesellschaft Jesu” im 17. und 18. Jahrhundert, Hrsg. von Herbert KARNER, Werner TELESCO, Wien, 2003, 243–260., itt 252–254.

³⁹³ A Bayerische Staatsbibliothek, München 2 Asc. 23-1 jelzetű példányában nincsen meg a címlapmetszet és Nádasdy címermetszete.

³⁹⁴ „Ostendisti te unicum quendam Annatem Marianis hisce aquis temet oblectantem, quando ubi ex me inaudisti in Domo professa Viennensi Soc. Iesu, sub Immaculatae Conceptionis B. V. titulo erectam esse Congregationem, voluntate promptissima, alacritate admirabili, tuum Nomen in illam manu propria adscribere tibi visum est.”, Epistola Dedicatoria. A bécsi Mária-sodalitások jelentőségére az Esterházy-család révén már korábban felhívtam a figyelmet, sok magyar tagja és tisztviselője volt a 17–18. században, vö. VISKOLCZ Noémi, *17. századi ismeretlen hazai kisnyomtatványok a Magyar Országos Levéltárból*, MKSz 123(2007), 185–199., itt 188.

³⁹⁵ VISKOLCZ, *Matthaeus Cosmerovius*, i. m., 9–12.

művéhez).³⁹⁶ Az elbeszélő Mária-irodalom ismert darabja Benedictus Gononus krónikája Mária életéről (Lyon, 1637), amely a hozzá kötődő csodákat is felsorolja. A *Bibliotheca Virginalis* a perui ferences Pedro de Alva y Astorga három kötetes műve, különlegessége madridi nyomdahelye. Bartholomaeus de los Rios udvari papként szolgált 1624–1641 között a brüsszeli udvarban. A *De hierarchia Mariana* című műve a spanyol Mária-társulat védelmére konstruált irat, amely extrém megnyilvánulásai miatt még Rómában is gyanússá vált. A könyvben nyolc metszet látható, a címlapot Rubens rajzolta de los Rios tervei alapján.³⁹⁷

A szentek, egyházatyák, jelentős katolikus személyiségek életét feldolgozó *vita*-műfaj is képviseltette magát a könyvanyagban: Jézus életéről a 14. századi domonkos, majd karthauzi szerzetes, Ludolphus de Saxonia sokszor kiadott, népszerű könyvéből tájékozódhatott Nádasdy (állítólag ez a mű hatott a betegen fekvő Loyolai Ignácra, inspirálására tért meg 1521-ben).³⁹⁸ A bencés Carl Stengel egy Augsburg melletti kolostorban illetve Augsburgban élt, és a város története mellett szentek életrajzait írta meg, köztük Szent Józsefét. *Emblemata Josephina* című műve (Augsburg, 1658) Georg Andreas Wolfgang rézmetszeteivel emblémáskönyv formájában jelent meg.³⁹⁹ Keresztelő Szent János, Szent Jusztinusz, Szent Ágoston, Loyolai Szent Ignác életrajzain túl szent nőké – Szent Terézia, Szent Tekla, Bolognai Szent Katalin – is megtalálhatók a könyvtárban, talán Esterházy Anna Júlia vagy a Nádasdy-lányok forgatták szívesen a példákkal tanító olvasmányokat.

A pápákról szóló biográfiák két klasszikusába is beírta a tulajdonosi bejegyzését Nádasdy. Bartolomeo Platina a 15. században készítette el az életrajzokat, a legelső pápáktól egészen az őt is támogató nagy reneszánsz pápáig, IV. Sixtusig. A mai értékelések

³⁹⁶ TÜSKÉS Gábor–KNAPP Éva, *Esterházy Pál Mária-atlasza* = Uők, *Az egyházi irodalom műfajai*, i. m., 106–149., itt 119–120.

³⁹⁷ *The Illustration of Books*, i. m., 121–122.

³⁹⁸ Jan Marco SAWILLA, *Antiquarianismus, Hagiographie und Historie im 17. Jahrhundert: zum Werk der zum Werk der Bollandisten. Ein wissenschaftshistorischer Versuch*, Tübingen, 2009, 413–414.

³⁹⁹ Sibylle APPUHN–RADTKE, *Augsburger Buchillustration im 17. Jahrhundert* = *Augsburger Buchdruck und Verlagswesen von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Hrsg. von Helmut GIER, Johannes JANOTA, Wiesbaden, 1997, 735–790., itt 779.

Platina jellemrajzait kötetlen és kritikai hangneme miatt méltatják.⁴⁰⁰ Az egy évszázaddal később élt Onofrio Panvinio az ágostonos rend tagjaként kezdett egyháztörténettel foglalkozni. A Szent Pétertől IV. Pálig ívelő életrajzai nem voltak mentesek a szkeptikus felhangoktól, talán ennek a következménye, hogy halála után 1568-ban V. Pius lefoglaltatta a kéziratait, és nem engedélyezte az új, javított kiadást.⁴⁰¹ Nádasdynak az 1557-es velencei kiadás volt meg, a szép kivitelű könyv a pápák címereit is megörökítette.

Nádasdy kapcsolata a ferences renddel

A *vita* műfaj magyarországi történetéhez Nádasdy személyesen is hozzájárult, amikor névrokon szentjének, Assisi Szent Ferencnek két életrajzának kiadását is finanszírozta 1652-ben és 1655-ben. A grófhoz közel álló ferences rend válságos időket élt a 16–17. században. 1517-ben ugyan létrejött a mariánus és salvatoriánus rendtartomány, de kolostoraik óriási károkat szenvedtek a török hódítás, valamint a reformáció során. A mariánusoknak összesen hat rendházuk élte túl a pusztítást, mindegyik az ország nyugati részén.⁴⁰² Ebben a helyzetben igen csak számítottak a dunántúli arisztokrácia erőteljes pártfogására, nem is reménytelenül: Batthyány Ádám Németújváron, Esterházy Pál Kismartonban és Boldogasszonyban karolta fel őket,⁴⁰³ Nádasdy Ferenc pedig, legalábbis 1663-as végrendelete szerint, belatinci birtokán tervezte a letelepít-

⁴⁰⁰ Stefan BAUER, *Humanisten und Klienten. Grundlinien der Papstbiographik im 16. und 17. Jahrhundert = Historiographie an europäischen Höfen (16–18. Jahrhundert). Studien zum Hof als Produktionsort von Geschichtsschreibung und historischer Repräsentation*, Hrsg. von Markus VÖLKEL, Arno STROHMEYER, Berlin, 2009 (Zeitschrift für Historische Forschung, Beiheft 43), 247–253., itt 248.

⁴⁰¹ BAUER, *Humanisten und Klienten*, i. m., 250–252.

⁴⁰² F. ROMHÁNYI Beatrix, *Ferencesek a késő középkori Magyarországon = A ferences lelkiség hatása az újkori Közép-Európa történetére és kultúrájára*, szerk. ÓZE Sándor, MEDGYESI-SCHMIKLI Norbert, Piliscsaba–Bp., 2005 (Művelődéstörténeti Műhely Rendtörténeti konferenciák 1/1), 116–121.

⁴⁰³ SILL Aba Ferenc OFM, *A mariánus rendtartomány kolostorainak újjáépítése és benépesítése a katolikus restauráció idején = A ferences lelkiség hatása*, i. m., 202–215., itt 209. és 211.

tésüket.⁴⁰⁴ A család rendhez való kötődését mutatja, hogy a gróf húga, Anna Mária a pozsonyi klarisszákhoz lépett, 1650. augusztus 16-án történő fogadalom tételén az egész család jelen volt.⁴⁰⁵ Nádasdy udvarában az 1650-es évek elején hosszabb ideig tartózkodott egy mariánus, a forrásokban László páternek nevezett szerzetes, aki Litomericzi Lászlóval azonosítható. Nádasdy 1650-ben kiírt súlyos betegsége idején a gróf lelki támasza, és a sárvári levéltár gondozója is volt.⁴⁰⁶ Nem kizárt, hogy az ő kezdeményező szerepét kell látnunk abban, hogy Nádasdy 1652-ben kiadatta Matthaeus Cosmeroviusnál Szent Ferenc életrajzát *Vita Beatissimi P. Francisci Assissiatis* címmel.⁴⁰⁷ Szerzője, Szent Bonaventura, jól eltalálta azt a személyes hangot, amivel az olvasókat megérintette, és elbeszélését Európa-szerte népszerűvé tette. Ám Bécsben mindaddig egyszer sem adták ki, így itt újdonságnak számított a latin nyelvű, 558 oldalas mű.⁴⁰⁸ Az aprócska kötet ajánlását a magyar mariánus ferences provincia diákjai intézték Nádasdy Ferenchez. Ebben úgy méltatják őt, mint a magyarországi mariánusok védelmezőjét, akinek segítségével visszataláltak a helyes útra, és gyarapodásnak indulhattak. Ez a szent életrajz a régi magyar művelődéstörténet eddig nem ismert, értékes kincse, de mégis „csupán” előfutára volt egy három évvel későbbi nagy vállalkozásnak.

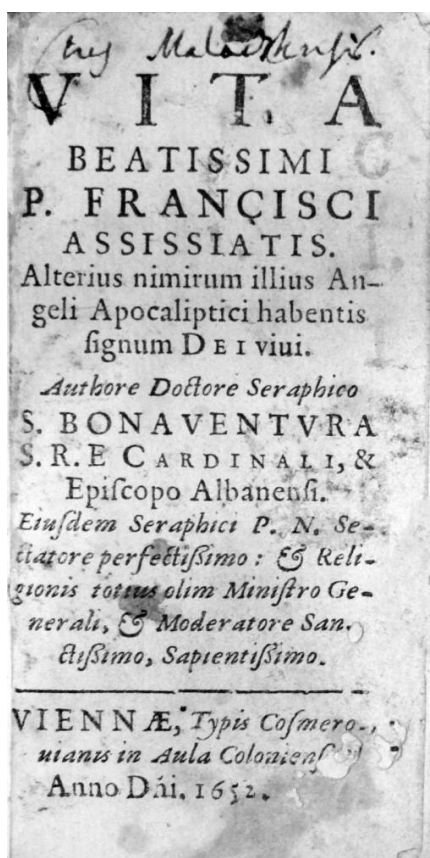
⁴⁰⁴ SCHÖNHERR, *Nádasdy Ferencz*, i. m., 186.; TOMA, *Gróf Nádasdy Ferenc*, i. m., 59.

⁴⁰⁵ Nádasdy Ferenc meghívó levele Esterházy Lászlónak, Bécs, 1650. július 25. MOL P 124, Az Esterházy-család hercegi ágának levéltára, Esterházy László iratai (Mf. 4677), Nr. 00810

⁴⁰⁶ IVÁNYI, *Gróf Batthyány Ádám*, i. m., 301.; KOLTAI, *A Batthyány család*, i. m., itt 210.

⁴⁰⁷ Konzultált példány: Szeged, Egyetemi Könyvtár, RA 1389

⁴⁰⁸ Korábbi bécsi kiadását egyáltalán nem találtam, és Magyarországon sem adtak ki Szent Ferenc-életrajzot nyomtatásban 1652-ig.

14. A Nádasy által kiadott Szent Ferenc életrajz (Bécs, 1652)

De sacris stigmatibus Seraphici Patris S. Francisci (Bécs, 1655)

Ezzel a nyolcadrét nagyságú művecskével alig foglalkoztak a történészek, művészettörténészek, irodalomtörténészek, pedig művészi kivitelezése, a régi magyar irodalomban ritkaságnak bizonyuló műfaji újszerűsége érdemessé teszi erre. Rózsa György monográfiájában néhány sort szentelt neki,⁴⁰⁹ majd a Régi Magyar Nyomtatványok szócikke részletesen is leírta bibliográfiai szempontból.⁴¹⁰ A kutatás nehézkességét az is okozhatja, hogy a műből összesen két példány található, egy az Egyetemi, egy az Akadémiai Könyvtárban,

⁴⁰⁹ RÓZSA, *Magyar történetábrázolás, i. m.*, 125–126.

⁴¹⁰ RMNy 2565A

ráadásul mindegyik csonka. Azt már Rózsa György megállapította, hogy a mű 1655 után keletkezhetett, mert az ajánlás Nádasdyt már országbírónak titulálja. Az RMNy-ben nem határolták be pontosan a kiadás idejét, hanem 1653–1657 közé helyezték. Valóban tudjuk, hogy Nádasdyt 1655. június 26-án, Szent László napján választották meg a rendek országbíróvá, s másnap nevezte ki őt a király.⁴¹¹ Az ajánlás még egy kapaszkodót nyújt a pontosabb datálásban: a minoriták magyarországi előjárója Nádasdy másodszülött fiának, Ferencnek dedikálta a kiadványt, éppenséggel születése alkalmából. Miután a kisfiú 1655-ben, az év második felében született (a pontos dátumot nem ismerjük), a mű megjelenését így 1655 második felére rögzíthetjük. V. Ecsedy Judit betűtípusokat vizsgáló azonosítása szerint – bár a rézmetszetes címlapon nincs nyomdász-, hely- és évjelölés – Matthaeus Cosmerovius bécsi nyomdásznak tulajdonítható a kiadvány. A műben minden második lap verzóján egy számozott rézmetszet áll, alatta kétsoros latin nyelvű disztichonokkal, amit a szemközti oldalon egy hosszabb nyelvű latin magyarázat egészít ki, annak hátoldalán pedig a magyar fordítás olvasható. A 44, Szent Ferenc életét és stigmáit megörökítő képecskét ugyanaz a Moritz Lang alkotta, aki 1652-ben a vezekényi csatában elesett Esterházy-fiúk castrum dolorisát is metszette Nádasdy megbízásából.⁴¹²

Mi motiválta Nádasdyt ennek a műnek a kiadására? Két irányban kezdtem kutatásokat: egyrészt, hogy a *De sacris stigmatibus* hogyan viszonyul az ugyancsak 1655-ben megjelent, Wesselényi Ferencnek szóló, hasonló felépítésű, illusztrált Szent Ignác életrajzhoz. Ezt a művet az előbb említett országgyűlésen, 1655. március 15-én nádorrá választott Wesselényinek ajánlotta a nagyszombati jezsuita kollégium. A 79 számozott rézmetszeten szintén rövid latin nyelvű sorok vannak, azonban itt a szembenlévő oldalra nyomták a magyar fordításokat. Feltételezések szerint a metszeteket Rómából hozatta a jezsuita rendház, s ezek megegyeznek az 1609-ben Rómában kiadott Szent Ignác-mű képeivel. „A magyar nyelvű részeket utólag nyomtatták a metszetek hátára, amiként utólag készült a magyar nyelvű címlap és ajánlás is.”⁴¹³

⁴¹¹ TOMA, *Gróf Nádasdy Ferenc*, i. m., 93.

⁴¹² GALAVICS, „*Kössünk kardot az pogány ellen.*”, i. m., 80–83.

⁴¹³ RMNy 2598

1655-ben egy másik képes Szent Ignác-életrajz is megjelent Nagyszombatban, ennek azonban más a mérete, nyolcadrét, s 98 metszete Augsburgból származik.⁴¹⁴ Feltételezésem szerint Wesselényi Ferenc bőkezű támogatását méltánylandó a jezsuiták neki ajánlották a rendalapító képes életrajzát. Ünneplésre az új nádor személyén kívül is adódott ok, hiszen éppen 20 éve működött a Pázmány Péter által alapított nagyszombati egyetem. Nádasdy talán ezen a példán felbuzdulva – a reprezentatív aktusok mindig is fontosnak bizonyultak életében – hasonló módon kívánta megörökíteni az ország második legfontosabb pozíciójának, az országbírósnak a megszerzését, valamint fia megszületését.

Másrészt, a Szent Ignác-életrajz képeinek előtörténetét tekintve sejthető volt, hogy a Moritz Lang-féle metszetek sem eredeti invenciók, hanem előképek alapján készültek. Sikerült is megtalálni azt a művet, amely egyértelműen azonosítható Lang forrásával: ez egy itáliai kapucinus szerzetes, Remigius a Bozulo (1560–1627) Münchenben 1622-ben latinul (*Rosetum Seraphicum*)⁴¹⁵ és németül (*Seraphischer Rosengarten*) megjelentetett műve.⁴¹⁶ Mindegyik változatban 46–46 metszet van, a metsző neve nincsen feltüntetve, ellenben inventorként, tehát rajzolóként magát Remigiust nevezik meg a címlapon. A könyvet a kiadó, Peter König ajánlja egy bencés apátnak, ebben azt írja, hogy a Ferencről szóló történeteket Remigius gyűjtötte össze. Peter König több hasonló jellegű, illusztrált vigasztaló-áhitatos könyvvel állt elő az 1620-as évtizedben. A képek stílusa egy művészre vall, s mivel Königet metszőként is számon tartják a szakirodalomban,⁴¹⁷ ezért elképzelhető, hogy ő

⁴¹⁴ RMNy 2599

⁴¹⁵ Teljes latin címe: *Rosetum Seraphicum Fragans Flosculis, Hoc est, Figuris praecipuarum Historiarum quae circa praeclarissimum Mysterium Impressionis Sacrorum Stigmatum Seraphici Patris S. Francisci, Ordinis Minorum Fundatoris contingere*, Monachii, Sumptibus Petri König, 1622, in 12. A mű digitalizáva van, vö. http://books.google.hu/books?id=toyFn7uuUIUC&printsec=frontcover&hl=hu&source=gb_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

⁴¹⁶ Teljes német címe: *Seraphischer Rosengarten... vom Leben, Tugenten ... und fürnemlich von den Wundmalen H. Francisci ...mit 46 Kupfern*, München, 1622, in 12°

⁴¹⁷ *Allgemeines Lexikon der Bildende Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, begr. von Ulrich THIEME und Felix BECKER, Hrsg. von Hans VOLLMER, Bd. 21., Leipzig, 1927, 162.

volt a *Rosetum Seraphicum* ábrázolásainak az alkotója. A latin kiadásban a metszetes címlapot és az ajánlást követően egy *Summarium Vitae Sancti Francisci* című latin nyelvű fejezet jön, majd ezután ott szerepel az a felvezető cím, ami a Nádasdy-kiadvány élére is került: *De Sacris Stigmatibus Seraphici Patris S. Francisci*. Remigius elsősorban Szent Bonaventura életrajzát használta fel forrásként, annak 14. fejezete szól Ferenc stigmáiról. A metszetsorozatot követően további három rész zsolozsmákat, imákat, könyörgéseket tartalmaz. Az alábbi táblázatban részletesen összehasonlítom a két kiadvány felépítését, amiből világosan látszik, hogy Cosmeroviusék csupán a képanyagot vették át.

Rosetum Seraphicum, München, 1622	De Sacris Stigmatibus, Bécs, 1655⁴¹⁸
Metszetes címlap	Metszetes címlap, nem azonosak
Peter König ajánlása Heinrich bencés apátnak, München 1622	A magyarországi mariánus ferences rendtartomány káplánjának ajánlása Nádasdy Ferencnek, hely és év nélkül
Metszet Szent Ferencről egy virág kelyhében ülve	hiányzik
Summarium Vitae Sancti Francisci	hiányzik
43 számozott rézmetszet Szent Ferenc életéről és stigmáiról rövid latin nyelvű képmagyarázattal	43 számozott rézmetszet Szent Ferenc életéről és stigmáiról rövid latin nyelvű képmagyarázattal és magyar fordítása
Metszet Szent Ferencről két angyal kíséretében	hiányzik
Varia Complurium Sanctorum	hiányzik
Officium parvum Seraphici ... Francisci	hiányzik
Sequuntur sex devotae Orationes de Sacris	hiányzik

3. sz. táblázat

*A Rosetum Seraphicum és a De Sacris Stigmatibus
szerkezetének összehasonlítása*

⁴¹⁸ Az EEK példánya RMK I 199/c: ebből hiányzik a Nádasdynak szóló ajánlás és az első két levél. A kötet a 6. számozott oldallal indul, 43 metszet van benne, tehát metszet nem hiányzik.

A *De Sacris Stigmatibus* architektonikus keretbe épülő címlapja a családi címer megjelenítésével tükrözi a kiadványnak Nádasdyhoz való kötődését. Moritz Lang szignatúrája a lap alján – „Maurit. Lang sculpsit Posonii” – egyértelművé teszi a művész részvételét a könyv létrehozásában, ugyanakkor a többi metszet szignálatlan.

15. A *Rosetum Seraphicum* (München, 1622) és a Nádasdy által kiadott *De Sacris Stigmatibus Seraphici Patris S. Francisci* (Bécs, 1655) címlapja

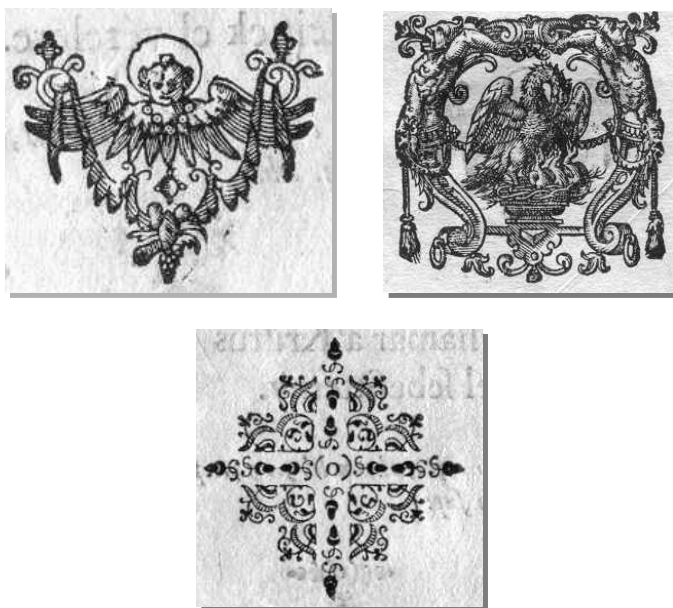
A rövid latin nyelvű ajánlás aláírása – „familiae Nadasdianae humilis capellani FF. Ord. Minor. Provinciae S. Mariae Hungariae Strict. Observantiae” – kijelöli, hogy milyen körben kell keresni az ajánlás szerzőjét. 1655 környékén egy olyan mariánus ferencest ismerünk, aki szoros kapcsolatban állt Nádasdyval, ráadásul könyvkiadási ügyekben is együttműködtek ekkoriban, Malomfalvay Gergelyt. Egy 1654-es Nádasdynak szóló levelét ugyanolyan formulával zárja (humilissimus capellanus),⁴¹⁹ mint az ajánlást. Malomfalvay ebben az időben a kismartoni ferencesek gárdiánja, akit 1654-ben provinciálisnak választottak.⁴²⁰ Az ajánlás szerzőségén túl őt tar-

⁴¹⁹ Adattár 11., i. m., 289–290.

⁴²⁰ KOLTAI, Batthyány Ádám könyvtára, i. m., 126.

tom a *De Sacris Stigmatibus* magyar fordítójanak is, hiszen nem sokkal korábban maga is közreadott magyar nyelvű elmélkedéseket és imádságokat.⁴²¹

A kötet illusztrációs anyaga is megér egy rövid kitérőt. A magyar kiadvány átemeli az eredeti 43 számozott metszetet (a maradék hármát nem). Moritz Lang hűségesen lemásolta a mintát, a metszés ugyan durvább vonalakból áll, és apróbb különbségek észrevehetők, de alapjában véve sikerült megközelíteni a müncheni könyvecske magas színvonalát. A művet nem védte privilégium, így az illusztrációk eltulajdonítása nem okozhatott gondot Nádasdy-éknak. A kötet igényes külsejét a latin és a magyar szöveget lezáró nyomdai cifrák sokasága is jelzi: angyalfejek, geometriai, rácsos és fonadékos díszek, egy alkalommal a fiókáit etető pelikán. A magyar szöveg ékezetei azonban ügyetlenek és csúnyák, a nyomdász nem rendelkezett megfelelő magyar betűkészlettel ebben a betűtípusban.

16. Nyomdai díszek a *De Sacris Stigmatibus*ban

⁴²¹ MALOMFALVAY Gergely, *Belső-képpen indító tudomány*, Bécs, Cosmerovius, 1653; RMNy 2462

A könyv jelentősége éppen a képanyagban rejlik. A kora újkori nyomtatványok grafikai sorozataiban a Szent Ferenc-ciklusok viszonylag későn tűntek fel. A legelső, 14 képből álló sorozat Philipp Gallétól származott, és 1582-ben Antwerpenben jelent meg, amit 5 évvel később még három új metszettel is kiegészített a művész. Galle Szent Ferenc életének jelentősebb történéseit állította középpontba, születésétől az V. Miklós pápa általi sírfelnyitásig. A mű nagy sikert hozott, többször utánnyomták Németországban és Itáliában is.⁴²² Egy másik képes életrajz az 1590-es években Velencében tett szert nagy népszerűsége: Szent Bonaventura olaszra fordított szövegét 9 rézmetszet kísérte.⁴²³ A harmadik kiadványt 1646-ban szintén Antwerpenben adták ki, ennek 32 nagyméretű metszetét Martinus van den Enden készítette.⁴²⁴ Az 1622-es müncheni grafikai sorozat tehát az addigi legtöbb képet (43+3 metszetet) fűzi föl Szent Ferenc stigmatizációjának témájára. Hogy hogyan jutott hozzá Nádasdy vagy Lang a *Rosetum Seraphicum* példányához, nem tudni, mindenesetre Nádasdy rekonstruált könyvtárában nem található, egy közelebbről nem meghatározható Szent Bonaventura-mű viszont igen (vö. 72. tétel). A kora újkor hungarica nyomtatványai nem bővelkednek illusztrációkban, különösen nem a jó színvonalú grafikai sorozatokban.⁴²⁵ Ezért értékelendő nagyra Nádasdy erőfeszítése, aki a reprezentációnak erre a magyar arisztokrácia által elhanyagolt területére is hajlandó volt áldozni.

Szent Ferenc stigmatizációjának egy epizódja még egyszer megjelenik Nádasdy mecénatúrájában, erre Galavics Géza kutatásai világítanak rá: a gróf 1662-ben egy kápolnát alapított a mariazelli bazilikában Szent István tiszteletére, amelynek mennyezetére Szent

⁴²² Wolfgang Heinrich SAVELSBERG, *Die Darstellung des hl. Franziskus von Assisi in der flämischen Malerei und Graphik des späten 16. und 17. Jahrhunderts*, Roma, 1992 (Iconographia Franciscana 6), 102–103.

⁴²³ *Vita del serafico s. Francesco scritta da s. Bonauentura tradotta in volgare e di nuouo aggiuntoui le figure in rame*, In Venetia, presso gli heredi di Simon Galignani, 1593, sok kiadása a későbbiekben.

⁴²⁴ SAVELSBERG, *Die Darstellung*, i. m., 104.

⁴²⁵ Erről bővebben vö. VISKOLCZ Noémi, *Illusztrált könyvek, reprezentatív albumok, képes kiadványok a kora újkori Magyarországon = Crescit Eundo. Tisztelgő tanulmányok V. Ecsedy Judit 65. születésnapjára*, szerk. SIMON Melinda, PERGER Péter, Bp., 2011 (A Magyar Könyvszemle és a MOKKA-R Egyesület Füzetei 4.), 223–230.

Ferenc szenvedéstörténetéből kiragadott jelenetet festettek.⁴²⁶ A képhez kötődő történet szerint Ferenc egy hegyen imádkozott magányosan, amikor megjelent neki egy keresztre feszített szeráf, majd nem sokkal később Ferenc kezein és lábain kiütköztek a stigmák, az elmélkedés során ugyanis vette magára a keresztre feszített Krisztus szenvedéseit.

Nádasdy kapcsolata a jezsuitákkal

A rekonstruált könyvtár teológiai állományát egyértelműen a jezsuita ízlésvilág jellemzi: több mint 90 jezsuita szerző több száz műve állt rendelkezésre. Ahogy már említettem Athanasius Kircher és Caspar Schott kapcsán, néhány személyiség életművét tekintve – akár személyes kapcsolatokra is támaszkodva – láthatólag a teljességre törekedett Nádasdy.

A magyarországi jezsuita könyvtárak igazán a 17. században kezdtek el gyarapodni, és a rend megerősödésével intellektuális centrumokká válni. A legnagyobb, egyfajta nemzeti könyvtár szerepét is betöltő⁴²⁷ jezsuita bibliotéka a nagyszombati kollégiumhoz, majd az 1635-ben Pázmány által megalapított egyetemhez tartozott. Ennek történetét és ősállományát Farkas Gábor Farkas rekonstruálta, az ő eredményeiből is leszűrhető, hogy az egyetem életében a könyvek pajzsnek és kardnak számítottak: védelmezték és terjesztették a katolikus hitet.⁴²⁸ Nádasdy az áttérésekor, valamint a a katolicizmus birtokain való propagálásakor a jezsuitákra támaszkodott. Könyvárának ilyen jellegű kiépítése, a modern jezsuita szakirodalom folyamatos beszerzése arra enged következtetni, hogy azt szellemi bázisként használhatták a gróf környezetében élő rendtagok.

⁴²⁶ GALAVICS Géza, *Magyar főurak és a mariazelli bazilika magyar kápolnái = Mariazell és Magyarország. Egy zarándokhely emlékezete*, szerk. FARBAKY Péter–SERFŐZŐ Szabolcs, Bp., 2004, 93–112., itt 103.

⁴²⁷ MONOK István, *Cara patria ac publica utilitas. Széchényi Ferenc könyvtáralapítása*, Sz 138(2004), 739–748., itt 745–746.

⁴²⁸ FARKAS Gábor Farkas, *A nagyszombati egyetemi könyvtár az alapításkor*, Bp.–Szeged, 2001 (A Kárpát-medence koraiújkori könyvtárai III.), XXVIII–XXXIII.

A jezsuita állományrész stabil alapokra épült: a még Loyolai Ignác által megszövegezett rendalkotmányra, a szerzetesi életet szabályzó regulára, az utóbbit egy olasz jezsuita, Giulio Negrone kísértte kommentárjaival, valamint a rendet megerősítő pápai levélre.

17. A jezsuita rend szabályzatainak antwerpeni kiadásai

A jezsuiták történetével és a legismertebb rendtagok életével több kiadvány is foglalkozott. Francesco Sacchini a rend római archivumában kutatott az 1652-ben napvilágot látott, több kötetes könyvéhez (*Historiae Societatis Iesu*), s bizvást mellé tehető Jacque Damiens *Synopsis Primi Saeculi Societatis Iesu* című szép kivitelezésű könyve, amely tisztelgés az akkor száz éves rend atyái, kongregációi és missziós tevékenységük előtt. S bár Szent Ignác művei és életrajza külön nincsenek a katalógusokban feltüntetve, lelki gyakorlatainak az egyik legkorábbi és legjobb kommentárja megvolt Ignác tanítványától, Louis de la Palma spanyol jezsuitától (vö. 189. tétel). Ez a mű ráadásul annak a Pietro Binnartnak a kiadványaként is megjelent, aki Nádasdy udvartartásában is feltűnt ép-

pen ezeknek az éveknek a bizalmas embereként,⁴²⁹ és az sem kizárható, hogy éppen a Nádasdy által 1665-ben Antwerpenben megvásárolt és a bécsi házában felállított nyomdai felszereléssel készült.⁴³⁰ Binnart Szelepcsényi György esztergomi érseknek ajánlotta a művet. A spirituális gyakorlatokhoz született egy kevésbé ismert kommentár is egy magyar származású jezsuitától, Zacharias Ignatius Trinkeltől, amit Lippay Györgynek dedikált (vö. 100. tétel). A jezsuita bibliográfia alapvető kézikönyvét Pedro Ribadeneira, az első jezsuiták egyike, Loyolai Ignác közvetlen munkatársa állította össze *Catalogus Scriptorum Religionis Societatis Iesu* címmel. Ebben az először 1608-ban Antwerpenben megjelent könyvben az első nagy jezsuita generáció életrajzi adatait és műveit gyűjtötte össze. Munkáját Pázmány Péter kortársa, a belga Philippe Alegambe folytatta, aki Pázmányhoz hasonlóan a grazi egyetemen tanított. A *Bibliotheca Scriptorum Societatis Iesu* című művébe (Párizs, 1643) már a nevesebb magyar jezsuiták bibliográfiai adatait is bedolgozta, például Pázmányét.⁴³¹ Alegambe egy másik művének pedig magyar társszerzője volt Nádasdi János személyében.

Nádasdi János jezsuita teológus 1614-ben született Nagyszombatban. Leobeni, grazi, nagyszombati tanulmányok után tanítani kezdett, kongregációs tisztségeket töltött be, majd a rend Rómába küldte felsőfokú tanulmányok folytatására. Később szülővárosában tanított újra, valamint missziós tevékenységet végzett Magyarországon. 1651-ben utasították, hogy Rómába költözzön, s feladatául a rend történetének írását, az évkönyvek vezetését szabták. Itt teljesedett ki irodalmi-írói énjé, több mint harminc könyvet adott ki a Rómában töltött évei alatt. Életének utolsó tíz évében Bécsben a jezsuita kollégiumban illetve az özvegy császárné, Gonzaga Eleonóra gyóntatójaként működött. 1679-ben hunyt el Bécsben.⁴³² Nádasdy Ferenc biztosan kapcsolatban volt vele az 1660-as években, például Athanasius Kircheren keresztül üdvözölte őt Rómába címzett leveleiben.⁴³³

⁴²⁹ Binnart ott található a gróf kíséretében a római zarándokúton 1665-ben, vö. MARCZALI, *Bezerédj*, i. m., 349. „Binard nevű német”

⁴³⁰ Az ügy további tisztázásra vár, a Nádasdy-nyomdákra készülő tanulmányomban kitérek rá.

⁴³¹ Philippe ALEGAMBE, *Bibliotheca Scriptorum Societatis Iesu*, Parisiis, 1643, 392–394.

⁴³² TÜSKÉS, *A XVII. századi egyházi elbeszélő irodalom*, i. m., 92–118.

⁴³³ KISS FARKAS, *„Difficiles nugae*, i. m., 446. „Üdvözlöm tiszteletreméltó atyám által Nádasdi atyát, küldjön nekem a kegyes művecskéiből, itt kinyomatot őket saját költségemen.”

A *Heroes et Victimae Charitatis Societatis Jesu* című mű írását Alegambe ugyan elkezdte, de már Nádasí fejezte be; a kötet olyan jezsuiták elogiúait tartalmazza 1556–1657 között, akik missziós tevékenységük során haltak meg.⁴³⁴ Nádasí Jánosnak ezen kívül további műveit is beszerezte a gróf a könyvtárába.

A késő skolasztikus filozófia utolsó virágzását a spanyol (Salamanca) és portugál (Coimbra) egyetemeken élte a 16. század második felében, a nagy dominikánus gondolkodókat követően immár jezsuita befolyás alatt. Példaként hozható Luis de Molina kasztíliai teológus morálteológiai munkássága, középpontban a kegyelem témájával, és a legjelentősebb spanyol jezsuita, Francisco Suárez, aki két évtizeden át oktatott a coimbrai egyetem népszerű teológia professzoraként. Specialitásai közé tartozott a nemzetközi jog, amellyel Hugo Grotiusra is nagy hatást gyakorolt.⁴³⁵ 12 kötetes *Opera Omnia*ja, műveinek az első összkiadása Mainzban 1609–1626 között jelent meg. Suárezhez hasonló rajongótábort szerzett magának Salamancában Gabriel Vázquez. Szent Tamás-kommentárjai és erkölcstana Nádasí könyvtárába is bekerült, akárcsak a kortárs andalúz Tomás Sánchez házasságról és az anyaságról szóló erkölcsfilozófiai fejtegetései.⁴³⁶

A nagy nyugati jezsuita központok közül – tudományos szervezőerejét és súlyát tekintve – a 17. század elejére kivált Antwerpen, amely maga mellett tudhatta a kiváló Moretus-nyomda igazgatóját is. A fejlődés hátterében a spanyol Németalföld neves jezsuita kollégiumainak pezsgő szellemisége állt, itt nevelték ki azokat a fiatalokat, akik a tanítás mellett a forráskiadást, a kutatást is életcéljuknak tekintették. Az egyikük Heribert Rosweyde, Douai-ban tanult, már itt elkezdett azzal a témával foglalkozni, amellyel végül hírnevet szerzett magának. 1608-ban fedte fel nagyszabású könyvsorozatának tervét pártfogójának, Roberto Bellarminonak, eszerint 18 kötetben kívánta bemutatni a katolikus egyház összes szentjének életét és ünnepnapjait „az egyház ékességére, a szentek dicsőségére”.⁴³⁷ Bellarmino lehetetlennek tartotta a kivitelezést, ám ennek ellenére Rosweyde nem hagyott fel kutatásaival. Végül a *Vitae*

⁴³⁴ TÜSKÉS, *A XVII. századi egyházi elbeszélő irodalom*, i. m., 143.

⁴³⁵ BANGERT, *A jezsuiták*, i. m., 103–104.

⁴³⁶ BANGERT, *A jezsuiták*, i. m., 103–104.

⁴³⁷ SAWILLA, *Antiquarianismus*, i. m., 386–395.

Patrum című műve 1615-ben jelent meg (Nádasdynak az 1628-as második kiadás volt meg), de maga az életmű torzóban maradt. Rosweyde halála után Jean Bolland (1596–1665) kapott a jezsuita rendtől megbízást és munkatársakat a folytatásra. Az első kötetet 1643-ban prezentálták, ennek címlapján nem kevesebb mint 1170 szent életrajzát ígérték Bollandék az elkövetkező időkben. A későbbiekben folyamatosan gyarapodott az *Acta Sanctorum*-sorozat és létrejött az ún. bollandizmus szellemi áramlata.⁴³⁸ Az *Acta Sanctorum* kötetei már nem jutottak el Nádasdyhoz, de Rosweyde egyéb művei igen, így Szent Paulinus kritikai kiadása illetve az eretnekekről szóló disszertáció 1610-ből. Ugyanennek a körnek volt tagja Rosweyde iskolatársa, Pierre Halloix – aki az ókeresztény írókra szakosodott,⁴³⁹ s például Szent Jusztinus életéről adott közre dokumentumokat –, valamint Charles Scribani, az antwerpeni jezsuita kollégium rektora, ő négy hitvédő-hitvitázó művével is jelen volt a Nádasdy-könyvtárban. Hasonló jelentőséget kell Lenaert Leys-nek (Lessius) tulajdonítani, tőle öt könyv található a gróf tulajdonában. Leys Rómában Suárez tanítványa, majd hazatérve a leuveni akadémia teológiaprofesszora volt. Manapság a legnagyobb érdeklődést *De iustitia et iure* című műve kelti, mert bár alapvetően Aquinói Szent Tamás teológiájának kommentárja, de az etika kapcsán olyan problémákat is feszeget, mint a jó üzlet és az erkölcs, a tisztességes haszon.⁴⁴⁰ Csak a Moretusok hatszor adták ki a 17. század első felében, Nádasdynak az 1632-es kötet volt meg.

A jezsuiták terjeszkedése korántsem volt olyan sikeres Angliában, mint Belgiumban. A protestáns környezetben jobbára csak titokban működhettek a rend képviselői, akik már az 1580-as évektől próbálkoztak megvetni a lábukat I. Erzsébet országában. Sokukat elfogták és kivégezték (például a magyar fordításirodalomban Balassi Bálint révén ismertté lett Edmund Campian),⁴⁴¹ ugyanakkor számos védőiratot is megjelentettek, köztük azt, amelynek címlapjára Nádasdy bejegyezte a nevét. A mű szerzője, Robert Person angol jezsuita, álnévvel védte magát, és a királynő egy 1591-ben

⁴³⁸ SAWILLA, *Antiquarianismus*, i. m., 11–16.; 1643–1940 között 68 kötet jelent meg összesen.

⁴³⁹ SAWILLA, *Antiquarianismus*, i. m., 328.

⁴⁴⁰ *The Illustration of Books*, i. m., 113–114.

⁴⁴¹ HARGITTAY Emil, *A Campianus-fordítás és Pázmány írói pályakezdése*, ItK 103(1999), 661–665.

kibocsátott rendelete ellen tiltakozott szatirikus írásában (*Elisabethae reginae Angliae edictum promulgatum*, h.n., 1593). Ebben Erzsébet nyugtalanság keltésével vádolta meg a katolikus egyházat és a jezsuitákat, arra is utalva, hogy II. Fülöp spanyol király támogatásával alapítanak szemináriumokat a katolikus angolok számára.⁴⁴²

Nádasdy a kortárs jezsuiták műveiből is sokat vásárolt. A római központban működött a spanyol Juan de Lugo bíboros, aki a salamancai egyetem skolasztikus hagyományait elevenítette fel filozófiai és morálteológiai műveiben, s akitől Nádasdy 8 foliókötettel is rendelkezett. Lugo bíborosnak dedikálta a zsidókról szóló könyvét Giovanni Stefano Menochio (*De Republica Hebraeorum Libri Octo*), ebben a lehető legsokoldalúbban vizsgálta a zsidó nép történetét, vallását, szokásait, ünnepeit, törvényeit mintegy 800 oldalon. Egy másik neves tudós, Pietro Sforza Pallavicino történész X. Ince pápától nyert megbízatást a trentói zsinat történetének megírására azzal az elsődleges céllal, hogy a szervita Paolo Sarpi hasonló témájú művének hibáit kijavítsa. Ehhez a Vatikán titkos archívumának anyagait is használhatta, kutatásait két kötetben foglalta össze, a műve olaszul jelent meg 1656–1657-ben Rómában.⁴⁴³ Juan Eusebio Nieremberg spanyol rendtag Madridban tartott sikeres előadásokat, emellett 56 művével rendkívül termékeny szerző is volt, Nádasdy a krisztológiáról, valamint Máriáról és a szeplőtlen fogantatás teológiájáról szóló könyveit gyűjtötte össze.⁴⁴⁴ A jezsuita rendtörténetek a 17. századi tudósokat tekintve a legnagyobb elismeréssel szólnak a francia Denis Petauról, akit a pozitív teológia megteremtőjének is neveznek. Tökéletesen ismerte a bibliai, patrisztikai és zsinati hagyományokat, s ezek harmonikus összehangolására törekedett. A *Teológiai dogmák* című könyvsorozatát tíz kötetre tervezte, de ennek csak a fele jelent meg Párizsban.⁴⁴⁵ Nádasdy bár mind az ötöt megvásárolta, mára csak három kötet maradt meg az Egyetemi Könyvtárban.

A német jezsuiták közül feltűnő népszerűségnek örvendett Jeremias Drexel, I. Miksa müncheni választófejedelem gyóntatója,

⁴⁴² Victor HOULISTON, *Catholic Resistance in Elizabethan England. Robert Person's Jesuit Polemic, 1580–1610*, Aldershot, 2007, 49–50.

⁴⁴³ BANGERT, *A jezsuiták*, i. m., 165.

⁴⁴⁴ BANGERT, *A jezsuiták*, i. m., 171–172.

⁴⁴⁵ BANGERT, *A jezsuiták*, i. m., 185–186.

akinek vigasztaló, lelki útmutató művei a harmincéves háború idején könnyen olvasóközönségre találtak.⁴⁴⁶ *Opera omniájának* két kötetes kiadása Nádasdy könyvtárában is ott volt, ez összesen 26 művét tartalmazta, köztük elsőként a *De Aeternitate consideratione*st is, amit Szentgyörgyi Gergely fordított magyarra (*Elmélkedések az örökkévalóságról*, Pozsony, 1643).⁴⁴⁷ Ez utóbbi kötet is megvolt a Nádasdy-könyvtárban, akár Esterházy Anna Júlia személyes példánya is lehetett, hiszen Szentgyörgyi apjának, Esterházy Miklós nádornak volt a titkára. A Nádasdy grófnak meglévő kötetek szerzői közül még több jezsuita is sorolható az I. Miksa köré csoportosuló értelmiségiekhez. Így az a Jacobus Pontanus, aki prágai és ingolstadti tanulmányok után megalapította az augsburgi St. Salvator jezsuita kollégiumot, majd ott tanított, emellett I. Miksa könyvtárából szövegeket adott ki. Jelentős életművet hagyott hátra tankönyvek és latin nyelvű költészet formájában.⁴⁴⁸ Legismertebb műve a *Progymnasmatum Latinitatis* (kötetei először Ingolstadtban jelentek meg 1588–1594 között, később számos utánnyomás), amely egyfajta enciklopédia volt a jezsuita kollégiumokba járó diákok számára. A dialógusokból álló fejezetek a mindennapokhoz kínáltak gyakorlati tudnivalókat az iskola felépítésétől kezdve a tanár személyéig, a higiénától a könyvtárhasználatig. A másik, Nádasdynál is fellelhető műve az *Attica Bellaria* (3 kötetét 1615–1620 között adták ki Ingolstadtban), ebben pedig neves szerzőktől a legkülönbébb műfajokban mutat be stílusgyakorlatokat a diákok részére.⁴⁴⁹ Szintén Münchenben alkalmazták udvari történetíróként Johannes Bisselt, aki prédikációin túl történeti műveket is szerzett, köztük a terjedelemre is lenyűgöző *Illustrium, Ab Orbe condito, Ruinarum*-ot. A mű 1656–1664 között négy kötetben, több mint 5000 oldalon jelent meg, az első három Ambergben, a negyedik Dillingenben. A keresztény üdvtörténet helyett a római birodalom bukását tárgyalja, a hangsúlyt a birodalom hátrahagyott rom-

⁴⁴⁶ BANGERT, *A jezsuiták*, i. m., 192–193.

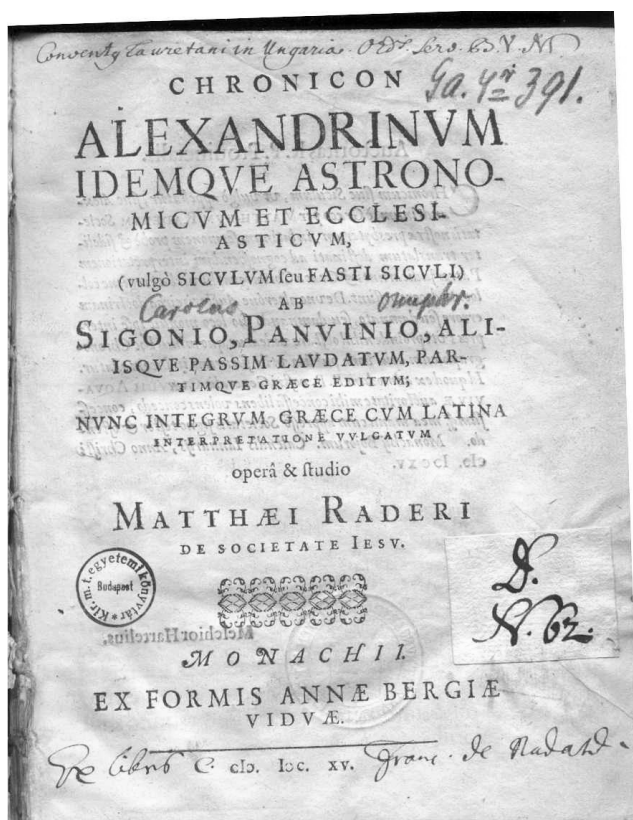
⁴⁴⁷ RMNy 2023; TÜSKÉS, *A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom*, i. m., 47.

⁴⁴⁸ JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 530.

⁴⁴⁹ Barbara BAUER, *Jacob Pontanus SJ, ein oberdeutscher Lipsius: Ein Augsburger Schulmann zwischen italienischer Renaissancegelehrsamkeit und jesuitischer Dichtungstradition*, *Zeitschrift für Bayerische Landesgeschichte* 47(1984), 77–120., itt 79–81.

jaira helyezve.⁴⁵⁰ Tőle még a Windhag grófjának ajánlott *Icaria* című mű is megvolt a könyvtárban.

A későhumanizmus jeles képviselője volt az Augsburgban jezsuiták nemzedékeit nevelő Matthäus Rader, ő a bajor történeti és hágiográfiai művei mellett antik és ókeresztény szövegekkel foglalkozott.⁴⁵¹ Így a *Chronicon Alexandrinum* című, Bizáncban valamikor a 7. században íródott krónikával (München, 1615), ebben a névtelen szerző a világ teremtésétől kezdve a 7. századig tárgyalta a világtörténetet. Rader párhuzamosan egymás mellé tette a latin és a görög szöveget, valamint megjegyzetelte a kiadást.

18. Matthäus Rader *Chronicon Alexandrinum* című műve (München, 1615) Nádasy és a szerviták possessor bejegyzésével

⁴⁵⁰ JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 105.

⁴⁵¹ Wittelsbach und Bayern, i. m., 520.

Egy másik délnémet jezsuita intézményben, az ingolstadti kollégiumban oktatott Adam Tanner, akit a legfontosabb 17. századi német teológusnak is neveznek a jezsuiták. Tőle a *Dioptria Fidei* című vitairat és a regensburgi vallási tárgyalások aktái találhatóak a könyvtárban. Utóbbi a német tartományokban folyó vallási viták egyik legismertebb felvonásának anyaga: a szópárbaj 1601. novemberében a regensburgi városházán zajlott a katolikusok és evangélikusok között.⁴⁵² Az ilyen jellegű eseményeket a jezsuita propaganda ügyesen használta föl a közvélemény befolyásolására, ezt a Tanner által villámgyorsan kiadott és saját sikereiket kidomborító *Actorum Colloquii Ratisbonensis* is bizonyítja.

Ugyancsak német nyelvterületről származik az a könyv, amely Xavéri Szent Ferenc „indian apostol” életét dolgozza fel (*Gloria verae Ecclesiae. Das ist: Ehr der wahren Kirchen Jesu Christi*, Amberg, 1653), aki a jezsuita misszionáriusok példaképe; 1541-ben III. János portugál király támogatásával indult kelet felé, Goában szállt partra, s tíz éven keresztül haláláig hittérítőként dolgozott az Indiai-félszigeten és Japánban.⁴⁵³ A jezsuita misszionáriusok művei egyébként nagy számban voltak jelen a Nádasdy-könyvtárban, ezeket a földrajzi felfedezések témában még részletesebben is bemutatom.

A janzenizmus nyomai a könyvtárban

Viták nemcsak a katolikusok és protestánsok között voltak, hanem egyes irányzatokon belül is. Feltűnően elkeseredett harc folyt Párizsban az egyetem teológiai karán a katolicizmus különféle áramlatai között. Ezek egyike a 17. század közepére a Port Royal kolostor körül kiformalódó janzenizmus, amelynek fontos darabjai Nádasdy könyvtárában is helyet kaptak. Ugyan a mozgalom alapítójának, Cornelius Jansennek nincs műve az állományban, de barátjának, Jean-Ambroise Duvergier de Hauranne-nak igen. Ő Saint-Cyran abbéja, élete utolsó éveiben a Port Royal gyóntatója volt, és Petrus Aurelius álneven publikálta jezsuitaellenes pamfletjeit,⁴⁵⁴ Nádasdy műveinek 1646-os párizsi kiadásával rendelkezett. A janzenizmus akkor kapott igazán figyelmet, amikor egy fiatal, de zseniális gon-

⁴⁵² *Religionsgespräche IV.* = *TRE*, Bd. 28., 664.

⁴⁵³ BANGERT, *A jezsuiták, i. m.*, 32–38.

⁴⁵⁴ JAUMANN, *Handbuch, i. m.*, 574–575.

dolkodónak tartott híve kiállt a szigorú erkölcsiségű katolikus felfogás mellett. Blaise Pascal bár álnéven jelentette meg *Vidéki levelek* című művét 1657-ben, mégis hamarosan nyilvánvalóvá vált szerzősége. A tizennyolc levél formájába öntött vitairat gúnyrajz a jezsuita oktatási rendszerről és heves támadás az erkölcssteológiájuk, az ún. probabilizmus ellen. Olyan jezsuiták műveit teszi nevetség tárgyává, mint a spanyol Antonio Escobar y Mendoza, Suárez, Vázquez vagy Leys. Pascal elragadó stílusa, szellemessége, ékesszólása – mindez francia nyelven – óriási károkat okozott a jezsuitáknak, nagy visszhangot keltett szerte a tudós Európában, és persze azonnal indexre került.⁴⁵⁵ A Nádasdy-könyvtár példánya a francia szöveg latin fordítása 1664-ből, amely ekkorra már harmadszorra jelent meg német nyelvterületen. A Pascal által használt álnevet (Ludovicus Montaltus) átvették, és a helmstedti kiadó hozzákötötte még Samuel Rachel latin nyelvű értekezését a jezsuita probabilizmusról, nyilvánvalóan protestáns iróniával átítatva. A magyar olvasmánytörténetben ennyire korai adat Pascalra és a janzenizmusra vonatkozóan még nem volt ismert.⁴⁵⁶

Hitvitázók, hitvédők, hitszónokok

A teológiai állománynak ez a része különösen figyelemre méltó, ugyanis Nádasdy az áttérése miatt személyesen érintett volt a katolikus-protestáns hitvitákban. Katolizálása után pedig a konvertita irodalom jeles pártfogójaként nyilvánult meg, több katolikus író, kiadó és nyomdász is meg tudta nyerni a neofita Nádasdyt művei kiadásához. Ezt szemlélteti Johannes Scheffler nagy port felkavaró esete.

Johannes Scheffler (Angelus Silesius, 1624–1677), breslaui költő, író, strassburgi, leideni, majd padovai tanulmányok után a sziléziai evangélikus Silvius Nimrod von Oles herceg udvarában orvosként működött. Itt szoros barátságot kötött Abraham von Franckenberggel, s rajta keresztül Jacob Böhme misztikus írásai is megérintették. 1653-ban váratlanul katolizált, s ettől kezdve minden erejével és műveivel a katolikus egyházat támogatta. Áttérésekor felvette az Angelus Silesius nevet. Hitvitázó, harcos

⁴⁵⁵ BANGERT, *A jezsuiták*, i. m., 179–181.

⁴⁵⁶ A Zrínyiek szolgálatában álló Forstall Márk 1672-ben lefoglalt könyvei között volt egy párizsi janzenizmussal foglalkozó kézirat, vö. *Adattár* 13/2., i. m., 67.

írásai egyházi állást is biztosítottak neki, közben orvosi karrierje is felívelt, III. Ferdinánd császár nevezte ki udvari orvosának 1654-ben.⁴⁵⁷

Scheffler pálfordulásában komoly érdemeket szerzett egy ekkoriban Bécsben élő jezsuita, Jodocus Kedd, aki hasonló ambíciókkal folytatta az arisztokrácia és jeles személyiségek térítését, mint korábban Guilielmus Lamormaini.

Jodocus Kedd (1597–1657), jezsuita író, több mint ötven polémikus, főként a protestánsokat támadó-kioktató írásával szerzett hírnevet magának.⁴⁵⁸ 1652-ben – Erhardt Ferdinand Truchess császári kamarás katolizálását követően – vitára hívta a protestánsokat a *Religionsspiegel* (Bécs, 1652) című művében.⁴⁵⁹ A magyar protestánsok felvették vele a kesztyűt, és harcosan szembeszálltak nézeteivel, köztük volt például Lang Mátyás, soproni evangélikus lelkész⁴⁶⁰ és Andreas Sartorius.⁴⁶¹ Kedd kapcsolatban állt Nádasdyval,⁴⁶² valamint Wesselényi Ferenc nádorral is, akinek *Constantinus Magnus Romano-Catholicus* (Bécs, 1655) című művét ajánlotta.⁴⁶³ A monarchia arisztokráciája láthatólag kedvelte a szenvedélyes jezsuitát, könyveit pedig szívesen vásárolták, erre utalnak a Liechtenstein-család gazdasági feljegyzései: 1655-ben Kedd két művéért 18, 1656-ban további könyveiért 38 forintot fizetett Karl Eusebius von Liechtenstein herceg.⁴⁶⁴

Scheffler egy német nyelvű könyvben adta elő áttérésének okait (*Gründtliche Ursachen vnd Motiven, Warumb er Von dem Lutherthumb abgetretten, Und sich zu der Catholischen Kyrchen bekennet hat*, Ingolstadt, 1653; másik kiadása Olmütz, 1653), amelynek latin fordításra sem kellett sokat várni, még ugyanabban az évben megjelent (*Idea Causarum fundatarum*, Ingolstadt, 1653). Ennek az ajánlását Jodocus Kedd szerezte és Nádasdy Fe-

⁴⁵⁷ Klaus KIENZLER, *Angelus Silesius* = BBKL, Bd. X., 322–324.

⁴⁵⁸ Johannes MADEY, *Jodocus Kedd* = BBKL, Bd. III., 1283.

⁴⁵⁹ HELTAI János, *A nyomtatott vallási vitairatok Magyarországon a 17. század első felében (1601–1655) = "Tenger az igaz hitről való egyenletlenségek vitatásának eláradott özöne". Tanulmányok XVI–XIX. századi hitvitáinkról*, szerk. HELTAI János, TASI Réka, 2005, 115–174., itt 158.

⁴⁶⁰ Lang Mátyásnak egy műve jelent meg Kedd ellen illetve ennek egy kibővített változata is: *Apologia Veritatis, Zwölf Schluß-Reden, auff den Religion-Spiegel*, Leipzig, 1652 (RMK III 1810) és az *Apologia Veritatis*, Leipzig 1654 (RMK III 1894)

⁴⁶¹ RMNy 2448

⁴⁶² Nádasdy utal a levelezésükre Lippay György esztergomi érseknek, vö. Nádasdy Ferenc Lippay Györgynek, Seibersdorf, 1654. november 30. = PL AS Acta Radicalia X Nr. 196 f.159.

⁴⁶³ RMK III 6339

⁴⁶⁴ HAUPT, *Von der Leidenschaft*, i. m., Nr. 666. és 668.

rencnek címezte, mégpedig Regensburgból, 1653. november 11-i keltezéssel. Nádasdy nem sokkal korábban, 1653 nyarán járt Regensburgban, amikor fiatal sógorával, Esterházy Pállal együtt aransarkantyús lovagokká üttette őket a frissen római királlyá koronázott IV. Ferdinánd.⁴⁶⁵ Itt találkozhattak Kedd-del, de akár korábban Bécsben is, mindenesetre korántsem véletlen, hogy Kedd ajánlása Nádasdynak szól. Az újabb kutatások szerint Scheffler művének latin fordítását nem Kedd készítette, hanem Johann Christian von Boineburg, akit – micsoda véletlen – éppen Kedd térített meg az előbb említett regensburgi birodalmi gyűlésen.⁴⁶⁶ Hagyatékában megtalálták a fordítást tartalmazó kéziratot. Boineburg a mainzi választófejedelem első minisztere és egyben neves diplomata, külpolitikus volt, tehát áttérése szintén nagy visszhangot váltott ki. Regensburgban személyesen gratulálhattak egymásnak Nádasdy Ferencsel lovaggá avatásuk alkalmából (ahogy Esterházy Pál feljegyezte: „lovaggá üttettek... Johann Christian von Baineburg marsall úr, a mainzi választófejedelmi titkos tanács tagja”).⁴⁶⁷ A fordítást és az ajánlást ezek szerint ismeretségek és közös érdekek hálója (az áttért Nádasdy-Scheffler-Boineburg és a térítő jezsuita Kedd) szőtte át. Az ingolstadti nyomdahely sem érdektelen egyébként, a katolikus megújulás kicsi, de jeles központja. Az ottani kiadó és nyomdász Georg Haenlin – Birgit Boge részleteket is feltáró monográfiája szerint – volt az, aki Jodocus Keddet felfedezte, és 1650–1654 között műveit közreadta.⁴⁶⁸

A következő évben Kedd alaposan kibővítette Scheffler eredeti latin művét (*Causa fundatae, denuo pleniusque redditae, Straubingae*, 1654), és újra Nádasdynak ajánlotta. A mű két részből áll, mindkettő előtt ott látható Nádasdy Ferenc egész oldalas címe-re, mely Jacob Bruynel⁴⁶⁹ eddig a magyar szakirodalomban publi-

⁴⁶⁵ HORN, *Esterházy Pál*, i. m., 42.

⁴⁶⁶ PAASCH, *Die Bibliothek des Johann Christian von Boineburg*, i. m.

⁴⁶⁷ HORN, *Esterházy Pál*, i. m., 42.

⁴⁶⁸ Birgit BOGE, *Die Drucke der Offizin Haenlin in Dillingen und Ingolstadt von 1610–1668*, Wiesbaden, 2001 (Beiträge zum Buch- und Bibliothekwesen 40.), 21.; 702.

⁴⁶⁹ Jacob Bruynel rézmetsző még egyszer felbukkant Nádasdyval kapcsolatban, a három főúr kivégzését (Nádasdy, Zrínyi, Frangepán) ábrázolta arcképeikkel együtt 1671-ben, vö. RÓZSA, *Magyar történetábrázolás*, i. m., 136., 222. kép. Ezen kívül 1656-ban egy másik bécsi kiadvány címlapjához készített előképet (Anastasius Vochet, *Archimedes Christianus*, Viennae, 1656)

kálatlan rézmetszete (felül a felirat *Virtus clara aeternaque*, alul pedig *Vigilantia et Magnanimitate. Insignia Illustrissimi D. Comitis Francisci de Nadasd*). Ezt mindkét részben Theodorus Louwerman egyetemistának⁴⁷⁰ a Nádasdy-címerre vonatkozó elógiuma és ódája követi. A mű elején a Nádasdynak szóló ajánlást Jodocus Kedd szó szerint megismételte, csupán a dátumon változtatott (Regensburg, 1654. május 10.). Mindebből az szűrhető le, hogy Kedd talán Nádasdy kérésére átdolgozta a művet, megbízta egy tanítványát egy dicsőítő vers megírásával, és elkészítettett egy, a mecénás személyére vonatkozó illusztrációt. A könyvet Lippay György érsek is megkapta vagy megszerezte.⁴⁷¹

19. Jacob Bruynel rézmetszete a Nádasdy-címerről
Johannes Scheffler Causaa fundatae című művében

⁴⁷⁰ Louwerman a bécsi egyetemen volt diák, 1657-ben Duisburgban folytatta tanulmányait: Theodorus Louwerman, Embricensis, aetatis 21, ex universitate Viennensi, 26 Octobris 1657.; a duisburgi egyetem matrikuláját közzétették elektronikusan: <http://www.uni-duisburg.de/Institute/CollCart/matrikel/1655-59/003-1657/rechts.htm>

⁴⁷¹ Exlibrises vörös kötésű példánya: OSZK Törzsgyűjtemény 813.627

Scheffler műve nem hozott újdonságot a vitairatok áradatában, az áttérésben már sok nemes és neves értelmiségi megelőzte, érvei nagyjából a már megszokott jezsuita argumentáción alapultak: a lutheránus vallás régisége és hagyományai megkérdőjelezhetők, maga Luther személye botrányos, zavaros tevékenységéből fakadóan újabb és újabb felekezetek jöttek létre, amelyek azóta sem békülnek egymással, a protestánsok nem gondolják híveiket, kiirtották a régi katolikus hagyományokat (például a szerzetesi életet, az aszkétizmust), hamisan fordították le a Bibliát, s sorolhatnánk még tovább. Egy vonatkozásban azonban mégiscsak szokatlan volt a mű, ugyanis szorosan kötődött a Jacob Böhme-féle sziléziai misztikához és az evangélikus egyház reformját célzó reformkezdeményezésekhez.⁴⁷² Ez az atipikus jellegzetesség azonban csak a teológiai szövegekben igen jártas olvasónak tűnhetett fel, hogy vajon Nádasdy észrevette vagy tudta-e, erre nehéz lenne válaszolni. Az Egyetemi Könyvtárban fennmaradt az a Nádasdy exlibrisével és sajátkezű bejegyzésével ellátott kötet, amely nem csupán a most tárgyalt Scheffler-féle *Gründtliche Ursachen und Motiven*-t tartalmazta, hanem Jodocus Kedd további hat, 1653–1654-ben megjelent hitvitázó művét is (vö. 784. tétel). Nádasdy különös becsben tartotta a kötetet, erre utal a személyes possessor-bejegyzés és az exlibris beragasztása. Ezekon kívül még egy Kedd-mű szerepel a katalógusban, az ugyancsak 1654-ben kiadott *Agraphia Lutheranismi*, ebben Kedd megkérdőjelezte, hogy az evangélikusok valóban a Szentíráshoz tartják magukat. Scheffler *Causae fundatae* című könyve felbukkan a Batthyányakat szolgáló titkárnál, Beke Zsigmondnál is, aki könyvtára egy részét a németújvári ferencesekre hagyta.⁴⁷³

A másik, Nádasdy megtérő-térítő szerepét szem előtt tartó, de immár magyar nyelvű ajánlás ugyancsak jezsuita műből származik. A személyeskedő és nyers vitáiról ismert Sámbar Mátyás jezsuita egyik polemikus művét, a *Három idvösséges kérdést* (Nagyszombat, 1661) címezte Nádasdynak a győri jezsuita kollégium. Sámbar egy időben Győrben tevékenykedett, Nádasdy is gyakran megfor-

⁴⁷² VISKOLCZ Noémi, „Reformációs könyvek”. *Tervek az evangélikus egyház megújítására*, Bp., 2007 (Res libraria 1.), 2006, 326.

⁴⁷³ KOLTAI András, *Beke Zsigmond deák élete és műveltsége = Idővel paloták..., i. m., 530–546., itt 541–541.*

dult a városban, bizonyára személyesen ismerték egymást.⁴⁷⁴ Nádasdy a győri ferenceseket egy oltárképpel támogatta,⁴⁷⁵ de a jezsuitákról is igyekezett gondoskodni, legalábbis egy Batthyány Ádámnak írt levelében barátját kéri adakozásra, hogy a kollégium épületének nyomorúságos állapotán javítsanak.⁴⁷⁶ A Sámbar-kötet dedikációját kifejezetten Nádasdy térítésben játszott szerepére helyezték ki a jezsuiták, s nem kevesebbet vártak tőle, mint hogy Magyarország népét „á régi szent hitnek kegyességére hozhassa á Rába ket mellyekétől fogva, egesz Fogaras Földéig”.⁴⁷⁷ Az ajánlás tartalma, a megnevezett földrajzi határok tágassága és a mű megjelenésének dátuma azt sugallja, hogy híre ment annak az 1660-ban zajló ún. sárospataki hitvitának, amely Nádasdy legismertebb térítő akciója volt. Ebben a gróf a vita vezetőjeként működött közre, és a célja nem kevesebb volt, mint Báthory Zsófiának és fiának, Rákóczi Ferencnek a megnyerése.⁴⁷⁸

A Nádasdyval rokon Báthory Zsófiát⁴⁷⁹ nem sokkal II. Rákóczi György erdélyi fejedelem, majd Lorántffy Zsuzsanna halála után igyekezett a befolyása alá vonni a Nádasdy és a kíséretében lévő két jezsuita, Milley István és Bátsi Miklós.⁴⁸⁰ Zsófiával nem lehetett nehéz dolguk, hiszen 1643-ban az ifjabb Rákóczi Györggyel kötött házassága miatt kellett a katolikus hitét elhagynia, ezért Erdélyben mindig is gyanakodva kezelték. 1660 őszén te-

⁴⁷⁴ Egyik levelében üdvözlétét is küldi Sámbar atyának, Nádasdy Ferenc Bálintffy Jánosnak, Pottendorf, 1666. szeptember 15. = MOL E 185, Missiles (Mf. 6895)

⁴⁷⁵ BUZÁSI Enikő, *A győri székesegyház Szent István-oltárképe = Történelem – kép. Szemelvények múlt és művészet kapcsolatából Magyarországon*, kiállítási katalógus, szerk. MIKÓ Árpád, SINKÓ Katalin, Bp., 2000, 478–481.

⁴⁷⁶ Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak, Seibersdorf, 1657. szeptember 10. = MOL P 1314, Nr. 32558

⁴⁷⁷ (SÁMBÁR Mátyás), *Három idvösséges kérdés*, Nagyszombat, 1661, ajánlás

⁴⁷⁸ KULCSÁR Árpád, *A sárospataki hitvita*, Fiatal egyháztörténészek írásai, szerk. FAZEKAS Csaba, Miskolc, 1999, 21–46.; HELTAI János, *A 16–17. századi magyarországi hitviták adattárának tervezete* = „Tenger az igaz hitrül, i. m., 252–299., itt 270–274.

⁴⁷⁹ Nádasdy apai nagyanyja, Báthory Erzsébet révén mindkét Báthory-ággal – az ecsedivel és a somlyóival is – rokonságban volt. A Báthoryak családfáját lásd HORN Ildikó, *Báthory András*, Bp., 2002, 244–246.

⁴⁸⁰ Bátsi Miklós a Nádasdy-birtokokon tevékenykedő jezsuita misszió tagja 1660-ban, vö. 184. lábjegyzet. Mindkettőjükhöz ld. még KULCSÁR, *A sárospataki hitvita*, i. m., 28. Milley Istvánhoz JANKOVICS József, *Wesselényi Ferenc nádor és a festő Spillenberger János. Egy főrangú temetés művészeti vonatkozásai és utóélete*, *Ars Hungarica* 35(2007), 239–254., itt 253.

hát Nádasdy és felesége Sárospatakra utaztak, és a református lelkészek társaságában időző Báthory Zsófiát asztali beszélgetések keretében vonták be a hitvitákba. A háromnapos győzködésről jegyzőkönyv készült, ebből az is kiderül, hogy Nádasdyról a fejedelemasszony is tudta, hogy „asztalnál is disputálni szokott”.⁴⁸¹ Nádasdy maga irányította a vitát, kérdéseket tett föl, hogy például miért különböznek a keresztény vallások, ha a Szentírásról megegyeznek. A vita közben a tizenöt éves Rákóczi Ferenc behozta a kétszáz esztendőös Bibliáját is.⁴⁸² A jezsuiták azt a Roberto Bellarminot és Bartolomeo Platinát citálták, akiktől több művel is rendelkezett Nádasdy a könyvtárában. A Báthory-Rákóczi katolizálás egyébként tíz hónappal később hivatalosan is megtörtént. Elképzelhetőnek tartom, hogy Nádasdyt Bécsből biztatták és támogatták a vita levezetésére, a Rákóczi-család megnyerése ugyanis óriási fegyverténynek számított.

Végül egy olyan művet is a térítő Nádasdynak ajánlottak, ami a saját, lorettói nyomdájában jelent meg 1670-ben. Stankovics János jezsuita könyvecskéje – a *Rövid és Somma-szerent-valo bizonyítása a' Lutherista és Calvinista Purgatoriumának* – Nádasdy hitbuzgalmát dicsérte az előszóban:

„Tudván azt, hogy mint a Napnak sugari, nem csak a föld színet tészik virágzová és gyümölcsözövé, hanem a hegyek gyomrában-is csudálatos mesterséggel aranyat nemzenek: úgy Nagyságod Istenes buzgósága, a tudatlanságnak sötétiségében kivannya az Isteni malasztanak, az igaz keresztényi Hitnek, aranyról és ezüstről drágább gyümölcsét és tudományát nemzeni és nevelni.”⁴⁸³

Erről Stankovicsnak bőven lehetett saját tapasztalata, hiszen 1657–1658-ban maga is tagja volt a gróf birtokain működő jezsuita misszióknak.⁴⁸⁴

Nádasdy könyvtárában a fentiekén túl szép számban sorakoztak a korábbi és kortárs magyar hitvita-irodalom darabjai is.⁴⁸⁵ A korai hitviták képviselője Pázmány Péter, akinek *Felelet* című műve (Nagyszombat, 1603) Magyar István sárvári lelkésznek adott csattanós válasz. A Pázmány-féle viták tovább folytatódtak az 1610-

⁴⁸¹ KULCSÁR, *A sárospataki hitvita*, i. m., 25.

⁴⁸² A Rákóczi-család könyvtárát feldolgozó kötetben szerepel egy 1468-as strassburgi biblia, vö. MONOK, *A Rákóczi-család*, i. m., 31.

⁴⁸³ STANKOVICS János, *Rövid és Somma-szerent-valo bizonyítása a' Lutherista és Calvinista Purgatoriumának*, Lorettó, 1670, előszó

⁴⁸⁴ LUKÁCS, *Catalogi Personarum*, i. m., 511., 550.

⁴⁸⁵ Erről összefoglalóan HELTAI, *A nyomtatott vallási vitairatok*, i. m.

es években, éppen a csepregi-keresztúri evangélikus lelkészek aktív részvételével: Pálházi Göncz Miklós *Az római Babylonnak kőfalai* című műve (Keresztúr, 1619) már a harmincéves háború eseményeihez kapcsolódott. De a korabeli események sem hagyták hidegen Nádasdyt, 1667-ben egy levélben utasította Bálintffy János tisztartót, hogy „aminemő kőnjvet készét most Czeglédi, el készülvén kegđ aztis külgie fel.”⁴⁸⁶ Itt a kassai református lelkészre, Czeglédi Istvánra gondolt a gróf, aki 1666-ban *Egy veres tromfosdit iádtzó sandal barátomnak* (Kassa, 1666)⁴⁸⁷ című művében vitatkozott az előbb említett Sámbar Mátyással. Mindketten tevékeny résztvevői voltak az ún. felső-magyarországi hitvitának, amely az 1660-as években zajlott, s számos vitairatot eredményezett nyomtatásban.⁴⁸⁸ Ezek közül jó néhányra Nádasdy is rendelkezett, például Kis Imrétől a *Tök, mak, zöld tromfiára Posahazinak veres tromf*, (Kassa, 1666),⁴⁸⁹ Sámbar Mátyástól a *Három idvösséges Kérdésre Luther- és Calvinista Tanitok mint felelnek?* (Kassa, 1667).⁴⁹⁰ Heltai János úgy értékelte ezt az évtizedet, mint a magyar hitviták utolsó intenzív időszakát, amelynek lefolyása szorosan összefüggött az akkori történelmi eseményekkel.⁴⁹¹ Nádasdy Ferenc fentiekben leírt vallásváltása tehát aktív szerepvállaláshoz is vezetett, hiszen egyrészt teológiai vitákat irányított, másrészt patrónusi tevékenységének köszönhetően hitvita könyveket dedikáltak neki, harmadrészt szívesen gyűjtötte az ilyen típusú műveket.

Azonban nem csupán a katolikus-protestáns hitvita darabjai fordultak elő könyvtárban, hanem a protestantizmus belső vitáinak jellegzetes művei is.⁴⁹² Az 1630-as években a gyermek Nádasdy is résztvett ilyen belső evangélikus-református hitvitában, saját fordítást készített a hibásnak tartott református kiadvány ellenében, ahogy ezt följebb bemutattam. A későbbiekben is foglalkoztatták a reformátusok ügyei: könyvei között megtalálhatók a puritánok el-

⁴⁸⁶ Nádasdy Ferenc Bálintffy Jánosnak, Bécs, 1667. április 29. = MOL E 185, Missiles (Mf. 6895)

⁴⁸⁷ RMNy 3279

⁴⁸⁸ Erről a hitvitáról vö. HELTAI János, *Kis Imre és Pósházi János hitvitája a kálvinista vallás régiségéről*, I–II., MKSz 123(2007), 169–185; 310–343.

⁴⁸⁹ RMNy 3283

⁴⁹⁰ RMNy 3347

⁴⁹¹ HELTAI, *Kis Imre*, i. m., 169.

⁴⁹² HELTAI, *A nyomtatott vallási vitairatok*, i. m., 169–171.

len irányuló olyan írások, mint például Váczi P. András sárospataki református tanár és lelkész művei:⁴⁹³ *A Miatyánknak, avagy mindennapi imádsággal élésnek állatása* (Kassa, 1653),⁴⁹⁴ *Replica, azaz Tolnai Dali Jánosnak csúfos és vádos maga és mások mentésére való választétel* (Kassa, 1654) vagy Miskolczi Csulyak Gáspár a puritánokat az anarchizmussal azonosító *Angliai independen-tismusa* (Utrecht, 1654).⁴⁹⁵ Ugyanakkor a puritánus reformmozgalom fontos darabjai is feltűnnek, a református egyházigazgatással kapcsolatban Medgyesi Pál kezdeményezett vitát (*Dialogus politico-ecclesiasticus*, Bártfa, 1650), akinek több más művét egy kolligátumként fogja össze Nádasdy könyvtárában (vö. 702. tétel).

A nemzetközi hitvita irodalom sem hiányzik. Caspar Schoppe, a későhumanista tudományosság jeles alakja reformátusként az altdorfi egyetemre járt, majd 1598-ban konvertált, és a Habsburgok szolgálatába állva harcos katolikus és dinasztiahű propagandáírá-sokat produkált.⁴⁹⁶ Nádasdynak két könyve is volt tőle, az egyik kiadói kolligátum, első részében a Habsburgok származását tárgyalja, a másik, 1619-ben megjelent művében szent háborúra szólít fel a kálvinisták ellen. A második könyv pedig még az áttérése előtt az altdorfi humanista kör hatására íródott filológiai műnek tekint-hető. A mainzi választófejedelem körüli konvertitacsoport egyik jeles tagjának tartották Christoph von Rantzau grófot, aki nyomta-tásban megjelent levelében (*Epistola ad Georgium Calixtum*, 1662) egykori helmstedi professzorának indokolja meg áttérését. A teoló-giai viták természetét és egyben a katolikus dogmák védelmét Jodocus Coccius jülichi kanonok állította műve középpontjába. A *Thesaurus Catholicus* (Köln, 1619–1620) két kötetében Nádasdy possessor bejegyzése is látható. Apologetikus hangnem jellemzi

⁴⁹³ Erről a hitvitáról vö. FAZAKAS Gergely Tamás, „Mesterségükben disputálók” = *Retorika, religo, nemzettudat régi irodalmunkban*, szerk. BITSKEY Ist-ván, OLÁH Szabolcs, Debrecen, 2004, 401–423.; Uő, „Mesterségükben dis-putálók” vitája II. Váci P. András *Replica* című műve és a Tolnai-Váci po-lémia újraértelmezése = *Retorika, interpretáció, szövegértés a régi magyar irodalomban*, Studia Litteraria, Debrecen, Tomus XLI(2003), 111–131.

⁴⁹⁴ RMNy 2468

⁴⁹⁵ RMNy 2524

⁴⁹⁶ JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 591.; ld. még hozzá Frank-Rutger HAUS-MANN, *Zwischen Autobiographie und Biographie. Jugend und Ausbildung des Fränkisch-Oberpfälzer Philologen und Konroverstheologen Kaspar Schoppe (1576–1649)*, Würzburg, 1995.

Tomasso Bozio *De signis Ecclesiae* kompilációját, ebben a katolikus egyház szentjeinek tanulságos életrajzaival kíván hatni az olvasóra. A spanyol dominikánus Tomaso Malvenda két kötetben írta meg az Antikrisztus történetét. Eszkatologikus művében – amely csak halála után jelenhetett meg Párizsban 1647-ben – 13 fejezetben követi végig, hogy hol, kiknél jelent meg először a téma, eljutva aztán magáig a legújabb Antikrisztusig, Martin Lutherig.⁴⁹⁷

A katolicizmus belső vitái, a kettészakadt katolikus egyház keleti felének különállósága és jellemzői szintén hangsúlyos szerephez jutnak a könyvtárban. A görög származású Leone Allacci kilenc műve tanúskodik erről. Allacci római teológiai és orvosi tanulmányai révén egyházi, humanista és orvosi körökben is magabiztosan mozgott a 17. századi Rómában. 1618-tól a Vatikáni Könyvtár írno-kaként a görög kódexek rendszerezését kapta feladatul, s részese volt a pfalz választófejedelem heidelbergi kastélya kifosztásának: ő felügyelte a könyvtár csomagolását és Rómába szállítását. Végül 1661-től a pápai könyvtár vezetőjeként dolgozott nyolc éven keresztül a haláláig. Két nagy területen számított szakértőnek, az egyik az antikvitas műemlékei, a másik a görögkeleti egyház,⁴⁹⁸ ez utóbbról, annak létrejöttéről, természetéről, rítusairól szóló könyvek érdekelték Nádasdyt. Allacci iskolatársa volt a római Görög Kollégiumban a szintén szép karriert befutó görög Pietro Arcudio, aki pápai megbízásból diplomáciai feladatokat teljesített, Lengyelországban és Moszkvában is tárgyalt uniós kérdésekről, míg élete végén könyvei írásának szentelte magát, köztük a tisztítótűzről szólónak – összevetve a két katolikus egyház nézeteit erről; a görög eredeti mellett a horvát Juraj Križanićnak a latin fordítása olvasható, aki a moszkvai tárgyalásokon is már a kíséretébe tartozott.⁴⁹⁹ Az 1054-ben szétvált egyház egyesítésére többször folytak kísérletek, a legismertebb az 1439-ben zajlott firenzei zsinat volt, ennek történetét 1628-ban adta ki görög nyelven Rómában a Propaganda Fide, majd

⁴⁹⁷ Gerhard PODSKALSKY SJ, *Thomas Malvendas „De Antichristo” (Lyon, 1647) – zu einem Eckpfeiler der byzantinischen Reichseschatologie = Endzeiten. Eschatologie in den monotheistischen Weltreligionen*, Hrsg. von Wolfram BRANDES, Felicitas SCHMIEDER, Berlin, 2008, 363–366.

⁴⁹⁸ Karen HARTNUP, „On the Beliefs of the Greeks”. *Leo Allatius and popular Orthodoxy*, Leiden, 2004, 53–64.

⁴⁹⁹ Gerhard PODSKALSKY, *Griechische Theologie in der Zeit der Türkenherrschaft 1456–1821*, München, 1988, 156–160.

tíz évvel később a Vatikáni Könyvtár előljárója, Allacci vetélytársa, Orazio Giustiniani (*Acta Sacri Oecumenici Concilii Florentini*).

A görögkeleti szertartások egy másik klasszikusa a Chioson sokáig misszionáriusként működő francia dominikánus, Jacques Goar. Személyesen volt alkalma összehasonlítani a nyugati és keleti egyház működését, s kiváló görög nyelvtudása révén a nagy párizsi és római könyvtárakat is végigkutatta források után (*Euchologion sive Rituale Graecorum*, Párizs, 1647). Témáját tekintve ide sorolandó Bartolomeo Gavantinak, a barnabita rend generálisának a műve is, aki a liturgia kitűnő ismerőjeként végigkövette a mise rítusainak kialakulását történeti szempontból, és a legapróbb részletekig megmagyarázta a szabályokat. Könyve először Milánóban jelent meg 1628-ban, majd Antwerpenben 1634-ben kvalitásos metszettekkel ellátva, Nádasdynak egy későbbi átdolgozás volt meg.

Vallásgyakorlat, áhítatos olvasmányok, moralisták

Mind Loyolai Szent Ignác, mind Pázmány Péter kitűntető figyelemmel kezelt egy spirituális könyvecskét, minden hívőnek ajánlva a napi vallásgyakorlathoz. Thomas a Kempis Krisztus követéséről szóló elmélkedésével kapcsolatban a Nádasdy-család megfogadta ezt a tanácsot. Korábban említettem, hogy Esterházy Anna Júlia halotti beszédében Sennyei István püspök külön kitért a grófné szenvedélyes Kempis olvasására. Ezt az elkötelezettséget támasztják alá más adatok is. Az *Imitatio Christi* legalább hat különféle kiadásban és nyelven volt meg Pottendorfban, bár azonosítani – a felületes leírás miatt – nehéz őket. Mindenesetre a latin, magyar, francia, spanyol változatok megléte azt érzékelteti, hogy különleges érdeklődés övezte a művet.⁵⁰⁰ A bensőséges viszonyt Nádasdy azzal is bizonyította, hogy 1649-ben Bécsben kiadatta Cosmerovius-szal latinul.⁵⁰¹ A könyv ajánlását maga a nyomdász

⁵⁰⁰ A jezsuita praxisban egyenesen nélkülözhetetlen a novíciusok számára, példa erre a nagyszombati jezsuita könyvtár adata: a 17. században 13 különböző latin, német és magyar nyelvű kiadásban és több mint 70 példányban volt meg, vö. *Adattár* 17/2., i. m., 101.

⁵⁰¹ Thomae a Kempis Canonici Regularis, Ordinis S. Augustini, De Imitatione Christi, Libri Quatuor, Ex postrema Recognitione R. P. Heriberti Ros-weydi,

fogalmazta 1649. július 20-i dátummal. és benne a gróf példaszerű vallását magatartását dicsérte.

Izgalmas kérdés, hogy vajon miért ezt a művet választotta Nádasdy, hiszen magyarul addigra már háromszor is megjelent két különböző fordításban,⁵⁰² népszerűsége miatt a folyamatosan a könyvpiacra lévő könyvek közé tartozott, újdonság értéke tehát nem igen lehetett. Cosmerovius egy olyan kiadást vett alapul, amely a jezsuiták egyik jelentős belga tudósához, a már emlegetett Heribert Rosweydehez kötődött. Ő 1617-ben adta ki a *De Imitatione Christi* Antwerpenben a Moretusoknál, ahol egyébként 1598–1655 között – a kiadó egyik kedvenceként – 18-szor jelenteték meg 1250–4000 példányban.⁵⁰³ Ez a 17. századi Kempis-kiadványok közül a legjelentősebbnek tekinthető annak köszönhetően, hogy az antwerpeni jezsuita kollégium 1595-ben megörökölte Kempis 1440-es kéziratát, így Rosweydenek alkalma volt az eredetivel összevetni és ennek megfelelően javítani a szöveget.⁵⁰⁴ A címlapot egy illusztráció díszíti, alul a keresztet vivő Krisztus és az őt követők serege látható. Rosweyde V. Pál pápának címzett előszavát, több jezsuita szerzőnek az *Imitatoria* vonatkozó gondolatait és az indexet egy egész oldalas metszet (Hieronymus Wierxtól) zárja, ezen az imádkozó Kempis térdel a kis Jézust tartó Szűz Mária előtt. A Kempis életrajzával is kiegészített Rosweyde-féle kiadás gyorsan kapóssá vált, többször is kinyomtatták Antwerpenben és Kölnben (1617, 1622, 1626, 1629).⁵⁰⁵ Az összehasonlító vizsgálatok azt mutatják, hogy Cosmerovius valamelyik utánnyomást vette át. A könyvecske kitűnik a szép címlapmetszetével, amelynek Georg Subarichnak tulajdonítható színvonalas kivitelezése eltér a korábbi antwerpeni, kölni és müncheni címlapoktól. A bécsi *Imitatio* barokk metszete hármasság tagolású: a középső, két angyal által tartott

e Societate Jesu, Viennae Austriae, Formis Matthaei Cosmerovij, in Aula Coloniensi, Anno 1649., in 4°. Konzultált példány: EEK Bar 09990

⁵⁰² Vásárhelyi Gergelytől 1622-ben Kolozsváron (RMNy 1271), Pázmány Pétertől Bécsben 1624-ben (RMNy 1297) és 1638-ban (RMNy 1713).

⁵⁰³ *Un succès de librairie européen l'Imitation Christi 1470–1850*, ed. par Martine DELAVEAU, Yann SORDET, Bibliothèque Mazarienne–Éditions des Cendres, 2012, 105–109.

⁵⁰⁴ Maximilian von HABSBURG, *Catholic and Protestant Translations of the Imitatio Christi, 1426–1650*, Ashgate, 2011 (St. Andrews Studies in Reformation history), 186.

⁵⁰⁵ HABSBURG, *Catholic and Protestant Translations*, i. m., 187.

keretben a cím olvasható, az alsó harmadba a keresztség témája került, összhangban a könyv tartalmával. A felső részen a kiseddel a karján ülő Szűz Mária előtt egy palástba öltözött szerzetes (Kempis) térdel. A metszetes címlap azonban feltehetően nem került be minden példányba, így például az ELTE Egyetemi Könyvtárának a kötetéből is hiányzik.

ILLVSTRISSIMO COMITI
AC DOMINO,
DOMINO
FRANCISCO
DE NADASD,
PERPETVO TERRÆ
FOGARAS,
AC COMITATVS CASTRIFER-
REI SVPRMO COMITI,
SACRÆ CÆSAREÆ
REGLÆq; MAIESTATIS CON-
SILIARIO, CVBICVLARIO, AC
PER HVNGARIAM CVRIÆ REGIÆ
MAGISTRO, &c.
Domino & Patrono mihi colendissimo,
Salutem & perpetuam felicitatem.
Dolorem Gentium, &
Mundi Croem Tho-
mam à Kempis ad
a 2 SAN-

20. A Nádasdy által kiadott Kempis-mű, a *De Imitatione Christi* (Bécs, 1649) címlapja és az ajánlás

A Nádasdynak szóló ajánlás után egy idézetválogatás következik, Loyolai Szent Ignác, Jerónimo Nadal, Niccoló Orlandini, Ribadeneira, Bellarmino gondolatai Kempis művéről. A részletes tartalomjegyzék után Kempis életrajza olvasható, majd a tényleges *Imitatio*-szöveget egy tárgyszójegyzék zárja le. Az alábbi táblázat a két kiadvány szerkezetének különbségeit mutatja be:

Kempis, De Imitatione Christi (Antwerpen 1617)	Kempis, De Imitatione Christi (Bécs, 1649)⁵⁰⁶
Metszetes címlap Nincs Heribert Rosweyde ajánlása V. Pál pápának	Metszetes címlap (különbözik) Címoldal Cosmerovius ajánlása Nádasdynak
Elogia magnorum virorum de hisce libris, qui olim... mahumetanorum	Ugyanaz
Omitto aliorum...	Ugyanaz
Index librorum	Ugyanaz
Peritia libelli de imitatione christi	Hiányzik
Vita Thomae a Kempis	Hiányzik
Metszet	Metszet (különbözik)
A De Imitatione Christi szövege	Ugyanaz
Index rerum Nincs Nincs	Hiányzik Approbatio Summa privilegii

4. sz. táblázat

*Thomas a Kempis De Imitatione Christi című műve
antwerpeni és bécsi kiadásának összehasonlítása*

A Nádasdy finanszírozásával megjelent Kempis-mű tehát egy modern, javított változatra épült, és hosszú idő után adták ki újra Bécsben latinul (ezt megelőzően 1561-ben a bécsi jezsuiták gondozásában látott napvilágot). Nádasdy számíthatott arra, hogy a katolikusok körében kedvelt, de protestánsok által is elfogadott lelki-gyakorlatos mű kelendő lesz a császárvárosban.

A devóciós művek sorába tartozik a kereszt és a keresztre feszítés témáját körüljáró *Regia via Crucis* című mű Benedictus van Haeften bencés szerzetes tollából. Számos munkája közül vitathatatlanul ez a legismertebb, először 1635-ben jelent meg a

⁵⁰⁶ Az ELTE Egyetemi Könyvtár példányában a pápai rezidencia tulajdonbejegyzése látható 1662-ből, nagyon rossz állapotban van (szakadozott gerinc, beázásnyomok). Az első kötéstábla verzóján egy bejegyzés: *Oblatus hic Thomas a Kempis Fri Petro Demelio Concionatori Soproniensi ab Adm R. Patre Ladislas Littomericki tunc dionisso Guardiano Sopronie. 1656.* Alatta még egy bejegyzés vastagon áthúzva. A metszetes címlap ebből a példányból hiányzik.

Moretusoknál, utána még 44 kiadás követte szerte Európában. Olyan áhítatos olvasmány ez, amely a híveket együttérzésre akarta készíteni, ezért a címlap-illusztráción kívüli 38 metszet is rendkívül érzékletesen mutatta be a krisztusi keresztvétel állomásait. A Galle-műhely grafikái azonban a megszokott magas színvonaltól eltérően elég középszerűre sikeredtek.⁵⁰⁷ A bencés Louis de Blois könyvei is ebbe a tárgykörbe sorolhatók, az V. Károllyal együtt nevelkedő s barátságát a későbbiekben is megőrző szerzetes elsősorban spirituális műveivel vált ismertté, összes munkájának első leuveni kiadása került a Nádasdy-könyvtárba.

A katolizálás hatása a könyvállományra

A könyvtár szempontjából az áttérés azt jelentette, hogy az addig teológiájában protestáns jellegű gyűjteményt Nádasdynak át kellett alakítania, új hitének megfelelő ízlésű állományt kellett teremtenie. Ehhez iránytűként szolgálhatott az *Index Librorum prohibitorum*, az ún. *Tiltott könyvek jegyzéke*, amit 1559-től adott ki rendszeresen a pápai állam és Nádasdy is rendelkezett három, pontosan nem azonosítható kötetével. Már a legelső *Index*ben több osztályra osztották a könyveket, az elsőben olyan szerzőket neveztek meg, akiknek minden művét betiltották (például Martin Luther, Philipp Melanchthon), a másodikban szintén szerzők szerepeltek, de csupán egy-két művükre vonatkozott a tilalom, a harmadikba a névtelenül megjelent művek címei kerültek. Ezenkívül egy függelékben az „eretnek” nyomdászok neveit is felsorolták, főleg német nyelvterületről. A szabályzás végső elemeit a trentói zsinat utolsó fázisában dolgozták ki 1564-ben, és a rendszer működtetéséhez egy bizottságot hoztak létre 1571-ben, az volt az ún. Indexkongregáció.⁵⁰⁸ A betiltott olvasmányok kivételes esetekben eljuthattak a megfelelően megszűrt közönséghez, ehhez azonban engedélyt kellett kérni a hatóságtól. A mechanizmussal Nádasdy Ferenc is tisztában volt, hiszen több alkalommal is, így például 1654-ben és 1660-ban, kért

⁵⁰⁷ *The Illustration of Books*, i. m., 118–119.

⁵⁰⁸ Hubert WOLF, *Index. Der Vatikan und die verbotenen Bücher*, München, 2007, 21–38.

és kapott felhatalmazást az indexen lévő könyvek olvasására.⁵⁰⁹ Könyvtárában jó néhány ilyen kötetet tartott, köztük például Gentillet Innocent, francia református jogász és történész több művét. Innocent a Bertalan-éj vérengzései elől Genfbe menekült, a protestáns vallás védelme érdekében és a trentói zsinat ellenében írt könyvei mellett ő a szerzője az ún. protestáns anti-Machiavellinek.⁵¹⁰ A helyes kormányzásról szóló értekezését három részre tagolta, az elsőben a jó tanácsosokról, a másodikban a vallásról, a harmadikban az államvezetésről fogalmazta meg Machiavelli *Il Principe* című művére a reflexióit. Ez a firenzei humanista egyik legkorábbi részletes recepciója és egyben a főleg a protestánsokhoz köthető antimachiavellizmus elindítója.⁵¹¹ Nádasdynak egy 1630-as strassburgi kiadás volt meg, amibe azonban csak 1659-ben jegyezte be a nevét, tehát valószínűleg ekkor jutott hozzá. Hasonlóképpen indexre került Hugo Grotius *De rebus belgicis* című műve, Blaise Pascal és a janzenisták könyvei. Nádasdy néhány kötetében megjelölték az eretnek mivoltot. Heinrich Gutberleth, a református herborni akadémia tanára *Chronologia* című művének a címlapjára írta be valaki, hogy *Liber haereticus et blasphemus*. Hasonló megjegyzés áll Andreas Rivetus leideni református teológus *Apologia pro Sanctissima virgine Maria Matre Domini* című könyvében: *Est liber nisij Blasphemus in B. Virginis et alios*. Hozzá kell tenni, hogy nemcsak protestánsokat, hanem katolikusokat is betiltottak, ha az érdekek így diktálták. Nádasdy könyvtárából is idézhető ilyen eset, Johannes Aventinus bajor története nem felelt meg a kongregáció kényes ízlésének, így ennek címlapján is ott olvasható egy ismeretlen kéz írása: *Liber est prohibitus*.

Nádasdy tehát a teológiáját tekintve minden ízében katolikus könyvtárat alakított ki, ugyanakkor a ránk maradt állomány alapján azt is leszűrhetjük, hogy megőrizte az elődök protestáns könyveit is. Erre számos példát lehetne hozni, itt most hármat emelek ki: az első a Wittenbergben Philipp Melanchthon kedves tanítványának számító David Chytraeus egy műve, a *Historia Augustanae Confessionis* (Wittenberg, 1576). Chytraeus a reformáció harmadik

⁵⁰⁹ MOL E 150 fasc. 51. 1654 és fasc 72 Nr. 62 1660, Toma Katalinnak köszönöm az adatokat.

⁵¹⁰ Erich WENNEKER, *Innocent Gentillet* = *BBKL*, Bd. XV, 625–626.

⁵¹¹ KAPOSÍ Márton, *Machiavelli életművének egysége és a machavellizmusok sokfélesége*, Magyar Tudomány, 2007/10, 1296–1305., itt 1298., 1301.

generációjához tartozott, még Luthert is hallotta előadni, majd Rostockban hosszú ideig rektorként igazgatta az evangélikus egyetemet. Ő írta meg először az új egyház általa is megtapasztalt történelmét dokumentumokkal és forrásokkal alátámasztva, Luther fellépésétől az augsburgi vallásbékéig.⁵¹² A második példa egy huggenotti szerzőhöz fűződik: François Hotman kálvinista jogtudós Genfben menekült a franciaországi üldöztetések elől. A politikai helyzetről megfogalmazott rendkívül éles hangú műve 1585-ben jelent meg, ebben a hét főbűnnel vádolta meg az Antikrisztusnak nevezett pápát. Azonnal be is tiltották, sőt, a pápaság követelte, hogy semmisítsék meg a kiadványt. A pamflet közvetlen előzménye egyébként V. Sixtus pápa bullája volt, amelyben kiközösítette a frissen a francia trónt elfoglaló Navarrai Henriket és Condé herceget.⁵¹³ A mű nagy hatást gyakorolt az európai közvéleményre, a protestáns nyomdák sokszor és szívesen kibocsátották, több nyelvre is lefordították (vö. 857. tétel).

A harmadik példa a lutheránus Theophil Gottlieb Spizel könyve 1671-ből (*Vetus Academia Jesu Christi*). A megjelenés dátumát tekintve Nádasdy egyik utolsó könyve lehetett. Spizel – a kortárs evangélikus reformmozgalmaktól is megérintve – egy olyan gyűjteményt adott ki, amelyben huszonkét ókeresztény egyházatya példáján keresztül bátorítja az olvasót az igaz jámborságra.⁵¹⁴ Az augsburgi művészi hagyományoknak megfelelően magas színvonalú portrék is díszítik a művet.

Nádasdy tehát nem csak megörökölte, hanem gyűjtötte és olvasta is a protestáns olvasmányokat, utóbbiakat véleményem szerint azért, hogy minél tájékozottabb legyen a protestánsok belügyeiben is.

⁵¹² JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 184.

⁵¹³ Peter G. BIETENHOLZ, *Basle and France in the sixteenth century. The Basle humanists and printers in their contacts with Francophone culture*, Geneve, 1971 (Travaux d'humanisme et renaissance 112), 120.

⁵¹⁴ JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 630.; Johannes WALLMANN, *Bernhard von Clairvaux und der deutsche Pietismus* = Uő., *Pietismus und Orthodoxie. Gesammelte Aufsätze*, Bd. III., Tübingen, 2010, 83–102., itt 95.

Jogi könyvek

Ennek a szaknak a tárgyalása előtt két megjegyzést kell tennem. A kora újkori nyugat-európai (birodalmi) és a magyar jogrendszer gyökeresen különböztek egymástól. S bár a 13–14. századtól kezdve számos magyar diák végzett jogi egyetemet külföldön (a rendszeres felsőfokú jogi oktatás csak 1667-ben indult meg a nagyszombati egyetemen), az ott elsajátított elméleti tudás – éppen az említett eltérő jogfejlődés miatt – a hazai praxisban háttérbe szorult. A másik, hogy a magyarországi jogművelés nagyobb részt a Werbőczy István-féle *Tripartitum* megismerésében és kommentálásában merült ki. A korban megjelenő magyar jogi irodalom mennyiségét tekintve igen csekély, elméleti jellegű megközelítés egy-egy disszertációtól illetve Kitionich János latin nyelvű értekezésétől eltekintve alig maradt. A jogtudó- és alkalmazó értelmiség műveltsége és tudása elsorvadt vagy hozzásimult az alsóbb szinteken jogászokodó praktikusokéhoz.⁵¹⁵ Mezey Barna a kora újkori magyar jog öt külső forrását különbözteti meg: a magánjog gerincét képező közös európai jogot, a *ius communét*; a magyar jogrendbe néhány elemmel beépülő bizánci jogot; a családi és büntetőjogban is hatást kifejtő kánonjogot; a Magyarországon kevésbé érvényesülni képes római jogot; s a főleg a perjogban és városi jogban megnyilvánuló germán jogot.⁵¹⁶ Ezeknek a tényeknek a fényében érdemes mérlegelni az országbíró Nádasdy Ferenc jogi műveltségét, aki bár fiatalon, az itáliai körútján beiratkozott a padovai és a sienai egyetemeken a jogi karra, elmélyült tanulmányokat mégsem folytatott. A későbbiekben azonban a köz- és magánjoghoz való szakértelem nélkülözhetetlen lesz az országbírói munkájában, és ez az érdeklődése – a fennmaradt jogi állomány alapján – tagadhatatlan. Pedig jogi szakkönyveiből csak kevés maradt meg, ugyanis azokat Hocher kancellárnak adományozta a császár. Peter Lambeck csupán néhány jogi művet igényelt, köztük a jogtudomány alapvető kézikönyvét, a *Corpus iuris civilis* – amely a Justinianus császár által a 6. században összegyűjtött, kodifikált, majd a középkor folyamán

⁵¹⁵ A korszak jogi műveltségéről további irodalommal: MEZEY Barna, „Össze-
szövetkeztetett Szövetségünknek kötele”. *A jogalkotás alkotmányos keretei a
Rákóczi-szabadságharcban*, Bp., 2009, 187–208. illetve Uő., *Jogtudomány*
= *MAMÜL*, IV. kötet, 479–482.

⁵¹⁶ MEZEY Barna, *A magyar jog külső forrásai* = *MAMÜL*, VII. kötet, 165–167.

még erre ráarakódó római törvényeket jelenti – hat kötetét. A kiadás az Osztrák Nemzeti Könyvtárban található példány alapján azonosítható, egy neves protestáns jogászprofesszorhoz, Dionysius Gothofredushoz (Denis Godefroy) köthető, aki két évtizeden keresztül oktatott jogot a heidelbergi, majd a strassburgi egyetemen. A mű jelentősége felbecsülhetetlen, ugyanis ő adta közre a *Corpus* modernizált és széles körben elfogadott formában, figyelembe véve a 16. század eleje óta zajló szövegkritikai munkálatokat. Szabó Béla összegzésében nem kevesebbet állít, mint hogy „Gothofredus révén a *Corpus iuris civilis* egészében és részleteiben is teljesen új formát kapott, amely változás korántsem csak formai volt, hanem jelentős, a joggyakorlatot is befolyásoló változást jelentett.”⁵¹⁷

A másik Bécsbe kért (de nem oda jutó) könyv inkább részletkérdésnek tűnő problémákat feszeget, legalábbis magyar szempontból: a 17. század közepén a német-római királykoronázásról elkeseredett és bonyolult jogi vita folyt. Ennek a háttérében egy korábbi változás állt, 1562-ben már nem Aachenben koronázták meg II. Miksát, hanem a választás színhelyén, Frankfurt am Mainban, ezzel Aachen elvesztette addigi, hagyományokban is gyökerező jelentőségét. A vitában sokan részt vettek, köztük a diplomata Heinrich Julius von Blume, aki például Frankfurt koronázási jogát támogatta értekezésében (*De iure coronandi pro electore Moguntino dissertatio*).⁵¹⁸ Lambeck a magyar joggal kapcsolatos három kéziratot is Bécsbe rendelt, ezekre a későbbiekben még vizs-
szatérek.

A *Corpus Iuris Civilis* részét képezte az ötven könyvből álló és számos antik római jogász művét kompiláló *Pandecta* is, amely a római jog forrásaként szolgált évszázadokon keresztül, ennek egy három kötetes változatát külön is beszerezte Nádasdy. A *Corpus*hoz számos interpretáció készült a korai újkorban, a spanyol származá-

⁵¹⁷ SZABÓ Béla, *Dionysius Gothofredus magyar hallgatói Strasbourghban = „Dum spiro doceo”*. Huszti Vilmos 85. születésnapjára. Ünnepi tanulmányok VI., szerk. SZABÓ Béla, SÁRY Pál, Miskolc, 2000, 191–229., itt 195.

⁵¹⁸ Hans-Jürgen BECKER, *Diplomatik und Rechtsgeschichte. Conrings Tätigkeit in den Bella diplomatica um das Recht der Königskrönung, um die Reichsfreiheit der Stadt Köln und um die Jurisdiktion über die Stadt Lindau = Hermann Conring (1606–1681). Beiträge zu Leben und Werk*, Hrsg. von Michael STOLLEIS, Berlin (Historische Forschungen Bd. 23), 1983, 325–354., itt 340–343.

sú, de Németalföldön élő fanatikus jezsuita Martin Antoni Delrioé az egyik ilyen a könyvtárban, a másik egy francia humanista filológus, Jean Mercier *Promptuariuma*. A 16. századi francia humanista jogi iskolának a legnevesebb tagja Jacques Cujas volt, aki a római joggal kapcsolatos szövegek romlottságát igyekezett kijavítani, revidálni, összevetve azokat a klasszikus antik forrásokkal. Jogtörténeti kutatásait még évtizedekkel később is olyannyira példamutónak tartották, hogy 1658-ban Párizsban összes művét megjelentették tíz kötetben. A szöveget Charles-Annibal Fabrot, maga is jeles jogászprofesszor, gondozta, aki Cujas hagyatékából sok, addig kiadatlan kéziratot hozott napvilágra. Ebben az esetben is olyan szakkönyvet szerzett be Nádasdy, amelyre a magyar gyakorlatban egyszerűen nincs példa.

A Német-római Birodalom politikai berendezkedésének kiemelkedően fontos jogforrása az ún. német aranybulla is, a IV. Károly császár által 1356-ban kiadott rendelet, amelyben többek között a választófejedelmek jogait rendezték, ez két különböző kiadásban is megvolt. Egy ennél nagyobb volumenű, a birodalmi törvényeket, határozatokat, alkotmányokat és bullákat tartalmazó ma-inzi szöveggyűjteményt 1660-ból szerzett meg Nádasdy.

A jogi állomány meglepő vonása a 16. századi német protestáns jogtudományt reprezentáló számos kiadvány, ráadásul majdnem mindegyikben ott áll Nádasdy possessor-bejegyzése. Mindebből arra következtethetünk, hogy a Nádasdy családnak volt egy vagy akár több jogot tanuló peregrinus diákja, aki ezekkel a könyvekkel térhetett haza. Ide sorolhatók Matthäus Wesenbeck művei, aki a Németalföldről a vallási üldözések elől menekült Jénába, ahol az újonnan alapított lutheránus egyetemen tanított, innen 1569-ben a – bizonyos felekezeti viták miatt – a wittenbergi egyetemre váltott, és jogi szakértelmével óriási tekintélyt vívott ki magának.⁵¹⁹ Professzor elődje, Johann Schneidewein hagyatékából kiadta Justinanushoz írt kommentárját illetve a saját interpretációját is, amely túlnyúlva a témán például birodalmi határozatokat és a szász jogra vonatkozó írásokat is tartalmazott. Wesenbeck kortársa volt a Bázelen doktori fokozatot szerző Simon Schard, aki 1566-tól a Legfelsőbb Birodalmi Törvényszék tagjaként Speyerben bírasko-

⁵¹⁹ Christoph STROHM, *Calvinismus und Recht: Weltanschaulich-Konfessionelle Aspekte im Werk*, Tübingen, 2008, 16–17.

dott, jogi lexikona (*Lexicon Juridicum*) – ez a rendkívüli gazdagságú kifejezésgyűjtemény nagyon hasznos lehetett a jogot tanulók számára – azonban csak a halála után jelent meg.⁵²⁰

A most említetteknél egy generációval fiatalabb volt a marburgi egyetem professzora, Hermann Vultejus. A *Iurisprudentiae Romanae* című művében a római jog rendszerszerű bemutatására került sor.⁵²¹ Ebben a könyvben rengeteg a bejegyzés, az első kötéstábla verzőjára táblázatot rajzolt egy ismeretlen kéz illetve külön lapokat kötöttek be a jegyzeteknek vagyis egyértelműen jogi tankönyvként funkcionált. Nádasdy ide is beírta a nevét. Vultejust Marburgban Johann Oldendorp hosszú professzorátusa előzte meg, aki amellett, hogy a hesseni örgrófit tanácsaival látta el, a természetjog, a jogtörténet, az államjog kiváló ismerője volt.⁵²² A jogi kifejezéseket definiáló és magyarázó lexikonját egybekötötték a salamancai egyetem jogászprofesszorának a gyakorlati jogeseteket tárgyaló művével. Covarrubias y Leyvának ezen túl még az *Opera Omnia*-ja is megvolt a Nádasdy-könyvtárban. A világi jogi művek mellett helyet kaptak az egyházjog jeles képviselői is: Domenico Toschi bíboros⁵²³ óriási kánonjogi sorozata nyolc kötetben tárgyalta a témát, míg a kazualisták hercegének nevezett Antonio Diana *Resolutiones Morales* című műve húszezer esettel ismertette meg az olvasót.⁵²⁴

Az egyetemek jogi karainak ún. konzíliumadási gyakorlata még a középkorban formálódott ki, igazán a német egyetemi jogászság űzte magas fokon: a bíróságok vagy a peres felek által igényelt szakvéleményeket busás honoráriumért állították ki a professzorok, meggyorsítva az ítélethozatalt.⁵²⁵ Ernst Cothmann ügyvéd, a rostocki egyetem jogászprofesszora⁵²⁶ több mint 3000 oldalra terjedő, jogi szakvéleményeket felsorakoztató művét a legnagyobb

⁵²⁰ Johann August RITTER VON EISENHART, *Simon Schard* = *ADB*, Bd. 30., 581–583.

⁵²¹ STROHM, *Calvinismus und Recht*, i. m., 275–279.

⁵²² STROHM, *Calvinismus und Recht*, i. m., 266–267.

⁵²³ Id. hozzá Raffaella GOVONI, *Il Cardinale Domenich Toschi da Castellarano a Roma 1535–1620*, Roma, 2009.

⁵²⁴ MARYKS, *Saint Cicero and the Jesuits*, i. m., 64.

⁵²⁵ POKOL Béla, *Középkori és újkori jogtudomány. Az európai jogi gondolkodás fejlődése*, Bp.–Pécs, 2008, 93–115.

⁵²⁶ Ulrich FALK, *Consilia: Studien zur Praxis der Rechtsgutachten in der frühen Neuzeit*, Frankfurt am Main, 2006, 156–157.

ilyen jellegű gyűjteménynek tartják a korai újkorban. Hasonló műfajban jeleskedett az itáliai Giacomo Menochio,⁵²⁷ akinek háromkötetes könyvében szintén Nádasdy bejegyzése olvasható.

A most bemutatott jogi anyag egy feltűnő vonása a magyar jogi alapvetések – például Werbőczy István *Tripartitum*ának, a magyar Mossóczy Zakariás-féle *Corpus Juris*nak, Kitionich János perrendtartási könyvének, a kolozsvári kiadású *Ritus explorandae veritatis*nak –⁵²⁸ teljes hiánya. Ezt az érzetet némileg csillapítja a magyar törvényeket tartalmazó kéziratok jelenléte (ezekről a későbbiekben esik szó), valamint Nádasdy jogi kiadói szerepvállalása. Ez utóbbi eddig teljességgel elkerülte a kutatók figyelmét, pedig az országbíró a *Corpus Juris* Mossóczy Zakariáshoz hasonló tevékeny alakítójának, fejlesztőjének lehet nevezni. Mindezt három olyan fontos alpmű is bizonyítja, amelyek 1668-ban Nádasdy potten-dorfi nyomdájában jelentek meg. Hogy ezek jelentőségét megért-sük, röviden tárgyalni kell a törvények kiadásának helyzetét Magyarországon. Meglepő módon nyomtatásban legelőször Mátyás király törvényei jelentek meg, rögtön két kiadásban is,⁵²⁹ alapvetően azonban az országgyűlések által hozott törvények szövege csak nehezen volt hozzáférhető. Iványi Béla a középkori gyakorlat kétféle közzétételi módját mutatta be: az egyik, hogy előszóval az országgyűlésben felolvasták, majd városokban, forgalmasabb helyeken kihirdették a törvényeket. A másik esetben pedig megküldték a szöveget a főméltóságoknak, vármegyéknek, városoknak.⁵³⁰ A törvények összegyűjtése és publikálása a 16. században történt meg, először Zsámboky János mellékelt Bonfini-kiadásához egy közel sem teljes gyűjteményt 1581-ben, majd három évvel később Mossóczy Zakariás és Telegdi Miklós munkája – az 1035–1583 közötti törvényeket tartalmazó *Decreta, constitutiones et articuli regum inclyti regni Ungariae* – is megjelent.⁵³¹ A 16. század végétől vált uralkodói gyakorlattá, hogy az országgyűlés bezárása után a

⁵²⁷ Chiara VALSECCHI, *Giacomo Menochio = Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 73(2009) http://www.treccani.it/enciclopedia/giacomo-menochio_Dizionario-Biografico

⁵²⁸ Werbőczy: RMK III 214; Ritus: RMNy 87; Mossóczy: RMNy 549; Kitionich: RMNy 1193

⁵²⁹ HUBAY Ilona, *Mátyás király törvénykönyve*, MKSz 63(1939), 234–246.

⁵³⁰ IVÁNYI, *Mossóczy Zakariás, i. m.*, 49.

⁵³¹ IVÁNYI, *Mossóczy Zakariás, i. m.*, 56–66.

törvényeket hivatalosan, nyomtatásban is kiadják, II. Rudolf idején Prágában, majd később Bécsben. Újabb törvénygyűjtemény összeállítására 1628-ban,⁵³² majd 1653-ban került sor, utóbbira II. Rákóczi György erdélyi fejedelem jóvoltából. 1653-ban Patakon az 1608–1649 közötti magyar⁵³³ illetve ugyanekkor Váradon az erdélyi országgyűlés artikulusait⁵³⁴ is kinyomtatták. Ezt a kezdeményező szerepet vette át Nádasdy Ferenc, amikor 1668-ban az 1608–1659 közötti törvényeket és a bécsi illetve zsitvatoroki békék szövegét saját költségén és saját nyomdájában újra kiadta, kiegészítve az 1649–1659 közötti törvényekkel,⁵³⁵ majd ugyanolyan formátumban egy betűrendbe állított indexet is kibocsátott hozzá *Cynosura* címmel.⁵³⁶ Ez utóbbi útmutatóban több száz jogi fogalom törvénybeli konkordanciáját adták meg 1659-ig aktualizálva, s bár az 1584-es és 1628-as kiadásban is volt ilyen jellegű index, ezeket Nádasdy környezetében alaposan átdolgozták és a tipográfiai átrendezés révén könnyebben használhatóvá is tették. A jogi sorozat harmadik darabja a hét szabad királyi városnak a budai jogkönyvön alapuló tárnokszéki joggyűjteménye, az *Articuli Juris Thavernicalis*,⁵³⁷ ami az 1610-ben Bártfán megjelent mű újranyomása. Ez utóbbiban kivételesen egy ajánlás is olvasható a nyomdász Johann Baptist Hacquetól Forgách Ádámnak.

Ki állította össze ezeket a kiadványokat? Kinek szánta őket Nádasdy? Források híján nehéz bármi biztosat állítani. Országbíróként nyilván tapasztalta, hogy törvénygyűjteményekre folyamatosan szükség lehetett a különböző igazgatási vagy pereskedési szinteken, a sok használat miatt bizonyára fogyó eszköznek számítottak. A példányszámok is ezt támasztják alá: Nádasdy elfogatásakor az *Articuliból* 300, a *Cynosurából* még 700 példány volt Pottendorfban.⁵³⁸

Visszatérve az előbb említett, Magyarországot érintő békeszerződésekre, ezek szövegét is többször közzé tették már a 17. szá-

⁵³² RMK III 1416, a kötet a Tripartitumot, a Mossóczy-féle 1584-es törvényeket és az 1587–1604 között hozott törvényeket tartalmazta.

⁵³³ RMNy 2485

⁵³⁴ RMNy 2499

⁵³⁵ RMK III 2440

⁵³⁶ RMK III 2441

⁵³⁷ RMK III 4226, Pótlások 6500

⁵³⁸ ÖStA, FHKA, NÖHA, P 54/A/1, f. 467.

zad folyamán. Az 1645-ös kiadást például I. Rákóczi György finanszírozta a magyar rendek kérésére, akik a bécsi és zsitvatoroki béke egyes paragrafusainak a megsértését ilyen módon rótták fel a Habsburg uralkodónak.⁵³⁹ Nádasdy a maga módján igyekezett eligazodni és eligazítani abban a világban, ahol a hatalom egyre nagyobb koncentrációja volt érzékelhető, s ahol, Klaniczay Tibor szavaival élve, a magyar király „a politikai szabályok újrafogalmazásához, árnyalatainak kidolgozásához”⁵⁴⁰ keresett új utakat a rendek mellőzésével. Nem elképzelhetetlen, hogy röviddel a vasvári béke megkötése után a tiltakozás egyfajta aspektusát kell látnunk ezekben a kiadványokban, amelyek pusztán létükkel is a törvények és nemzetközi szerződések betartására figyelmeztettek.⁵⁴¹

ARTICVLI
VNIVERSORVM
STATUUM ET ORDINUM
INCLYTI
REGNI HUNGARIÆ.
AC
Partium sibi annexarum, in Generalibus
eorundem Conventibus ab Anno 1608.
usque ad Annum 1659. inclusivè editi.
ADJUNCTIS AD INITIUM
PACIFICATIONE VIENNENSIS,
ET
TRACTATU SITUATOROKIENSIS.

POTTENDORFF.
Pet HIERONYMUS VERDVSSSEN. 1668.

CYNOSVRA IVRISTARVM
LOCA
DECRETALIA,
ET
ARTICVLOS
Novissimarum Constitutionum InclYti Regni
Hungariæ, usque ad Annum 1659. inclu-
sivè, sub titulis ordine Alphabetico colle-
ctis, breviter representans.

POTTENDORFF.
Pet HIERONYMUS VERDVSSSEN. 1668.

⁵³⁹ RMNy 2092

⁵⁴⁰ KLANICZAY Tibor, *Korszerű politikai gondolkodás és nemzetközi látókör Zrínyi műveiben = Irodalom és ideológia a 16–17. században*, szerk. VARJAS Béla, Bp., 1987 (Memoria saeculorum Hungariae, 5), 337–400., itt 391.

⁵⁴¹ A magyar rendek és az abszolút uralkodó ellentétéről ebben az időszakban: R. VÁRKONYI Ágnes, *A Wesselényi szervezkedés történetéhez 1664–1671 = Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére*, szerk. FODOR Pál, PÁLFFY Géza, TÓTH István György, Bp., 2002, 423–459.

ARTICVLI
JURIS THAVERNI-
CALIS,

POST TRISTEM, AMISSÆ BUDÆ OMNI
umque antiquorum Juris Thavernicalis monumento-
rum, cladem, denuo collecti, ac nuper per Sac.
Cels. Regiamq; Majest. clementissime confirmati.

VIENNÆ AUSTRIÆ
Apud IOANNEM BAPTISTAM HACQUS,
Typographum Academicum.
[1740]

21. *A Nádasdy pottendorfi illetve bécsi nyomdájában
kiadott jogi sorozat címlapjai*

Nádasdy könyvtárának jogi részét tehát Johann Paul Hoher szerezte meg, a szervitákra csupán a neki nem kellő kötetek maradtak, ráadásul ezeket is tovább tizedelték a későbbiekben. 1679-ben a pottendorfi intéző, Christoph Lucas Seywiz – a minden bizonnyal jogot tanuló – fia számára hat jogi kötetet elvitt. Így ezek ma nincsenek az Egyetemi Könyvtárban. A jogi szak azonban a rendelkezésre álló adatok alapján így is azt a benyomást kelti, hogy egy mindenre kiterjedő, a Mezey Barna által külső jogforrásokként megadott kategóriákat teljességgel lefedő, szemléletében korszerű, a magyar jogi hagyományokon messze túlmutató szakmai érdeklődést tükröző állományrészt örökölhettett illetve állított össze Nádasdy.⁵⁴²

⁵⁴² Itt vitatnom kell Monok István azon állítását, mely szerint „a jogi és orvosi könyvek között nem említhetünk semmi különlegeset”, vö. MONOK, *A művelt arisztokrata*, i. m., 124., mindkét szak jellemzője a sokoldalúság és a ritka olvasmányok jelenléte.

Humanizmus: görög klasszikusok új köntösben és az itáliai heretikusok

A könyvtár egyik érdekes jellemzője a görög nyelvű szövegek jelenléte; legalább húsz olyan kötet van a fennmaradtak között, amelyek vagy tisztán görög vagy görög-latin nyelvű kiadások. Miután néhány ilyen könyvben Nádasdy possessor bejegyzését is ott találjuk, talán nem túlzás azt vélelmezni, hogy a gróf klasszika-filológiai érdeklődéssel is bírt. Olyan, a görögséggel foglalkozó főleg nyugat- és közép-európai (kevésbé itáliai) tudományos központok kiadványai tűnnek fel, mint Bázeli, Augsburgi, Párizsi, Leideni. A kötetek egy jó része még 16. századi, például Arisztotelész logikai tárgyú gyűjteménye, az *Organon*, két kiadásban is jelen van Giulio Pace itáliai tudós kommentárjaival. A művek egy másik része jól köthető a leideni egyetemen működő humanista körhöz: feljebb már említettük, a leideni nyomdahelyű kötetek egy peregrinus diák révén kerülhettek Nádasdyhoz. Más részüket azonban vásárolhatta a gróf, ezeknek már nem protestáns jellegük domborodik ki, hanem többnyire klasszikus antik szövegek jó minőségű s részben kritikai kiadásai. Ilyenek például Antonius Thysius, a mérsékelt kálvinista professzor Sallustius, Justinus, Arnobius, Seneca, Valerius Maximus, Lactantius kötetei kommentárokkal.⁵⁴³ Joseph Justus Scaliger is jó néhány évet oktatott a leideni egyetemen, a francia kálvinista kitűnő latin filológus, az antikvitás szakértője, a szent nyelvek tudora, Justus Lipsiust követte a tanszéken.⁵⁴⁴ Scaliger legfontosabb művei közé tartozott az a három, amelyek Nádasdy könyvtárában is ott vannak: az Eusebius-krónika Hieronymus-féle fordításának kiadása és egy tanulmány hozzá, valamint a *Chronologia*, ahol ő dolgozta ki részleteiben a történetírás egy fontos metódusát, a történelmi események táblázatokba rendezését, a kronologikus elv alkalmazását.⁵⁴⁵ A harmadik pedig az

⁵⁴³ K. A. E. ENENKEL, *Anthonius Thysius = Bio-bibliografie van Nederlandse Humanisten*, ed. Jan BLOEMENDAL, Chris HEESAKKERS, Digitale uitgave DWC – Huygens Instituut KNAW, Den Haag 2009, www.dwc.huygensinstituut.nl

⁵⁴⁴ JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 586.

⁵⁴⁵ Anthony GRAFTON, *Joseph Scaliger and Historical Chronology*, *History and Theory* 14(1975), 156–185.

ún. Manilius-szöveg: Marcus Manilius 1. századi római író, akinek *Astronomicon* című asztrológiai tárgyú költeményét kéziratok összevetése alapján rekonstruálta és kommentálta Scaliger. Nádasdynak nem az első, 1579-es kiadása volt meg, hanem az 1590-es heidelbergi, Franciscus Junius gondozásában. Ezeken túl Scaligertől az *Opuscula Varia* című művel, amelyben a vitairatait adta közre, s még egy klasszikus szövegkiadásával (Agathias epigrammáinak latinra fordítása, vö. 679. tétel) is rendelkezett a gróf. Scaliger 1609-ben kedvenc tanítványa, Daniel Heinsius karjaiban halt meg, ő tartotta a gyászbeszédet a híres tudós felett. Igyekezett csodált mestere nyomdokaiba lépni, az ókeresztény író Clemens Alexandrinus minden műve görögül és latinul az ő javításaival jelent meg 1616-ban Leidenben, ezen kívül szónoklatainak két különböző kiadása is gazdagította a könyvtárat.

Scaliger legintenzívebb levelezőpartnere Isaac Casaubon, a hugenotta családból származó klasszika filológus, a kor egyik legnagyobb tudósa volt.⁵⁴⁶ Levelezésük egy részét 1638-ban Hágában Andreas Rivetus és Johannes Fredericus Grononius adta ki. Casaubon „Párizsban a királyi könyvtár őreként, majd a Bodleian Library-ben dolgozva a még kiadatlan görög szövegek konkurens nélküli” szakértője lett.⁵⁴⁷ Ezek közül néhányat tartalmazott Nádasdy könyvtára is: Theophrastus i.e. 4. századi görög elmélkedőnek a jellemekről szóló könyvét (és az azt kísérő tanulmányt), valamint az i.e. 3. századi görög Diogenes Laertius antik filozófusok életét és munkásságát tárgyaló szubjektív lexikonját. Casaubon saját nagyszabású foliója, a *De rebus sacris et ecclesiasticis*, Baronius egyháztörténetének protestáns megközelítésű kritikáját tartalmazta, ma mégis inkább a hermetizmusról írt néhány oldala miatt tartják számon ezt a művét.⁵⁴⁸

⁵⁴⁶ A The Warburg Institute-ban Anthony Grafton vezetésével 2011-ben zárult az a projekt, amely Scaliger levelezését dolgozza fel. Bővebben vö. <http://warburg.sas.ac.uk/index.php?id=164>

⁵⁴⁷ Anthony GRAFTON, *Protestant versus Prophet: Isaac Casaubon über Hermes Trismegistus = Das Ende des Hermetismus: historische Kritik und neue Naturphilosophie ind der Spätrenaissance*, Hrsg. von Martin MULSOW, Tübingen, 2009 (Religion und Aufklärung, Bd. 9.), 283–303.; itt 284.

⁵⁴⁸ Anthony GRAFTON, *Defenders of the Text. The Traditions of Scholarship in an Age of Science, 1450–1800*, Cambridge (Mass.), 1991, 145–161.

A Casaubon-féle párizsi humanista kör pártfogását élvezte a fiatal német, Johannes Opsopaeus, akit a titokzatos szübillajóslatok kiadása foglalkoztatott. Ez az antik eredetű, görög hexameterekben íródott szöveg ókori próféciákat sorakoztat fel a legkülönbözőbb témákban, a keresztények számára pedig azért bizonyult izgalmasnak, mert Jézusra is vonatkoztatható események is kiolvashatók belőle. Opsopaeus Sebastian Castellio korábbi latin fordítására és magyarázatára támaszkodva, s számos újonnan előkerült kéziratot is feldolgozva jelentette meg 1599-ben Párizsban.⁵⁴⁹ A könyvet a jósnők rézmetszeteivel díszítették.

A leideni egyetemen tanult orvoslást Cornelius Schrevel, de jobban érdekelte a filológia, nevéhez kötődik Lucanus *De bello civili* című Thomas Farnaby és Hugo Grotius által kommentált művének a megjelentetése Leidenben 1658-ban (ez már a második kiadás volt). Ugyanez a kiadás Zrínyi Miklós könyvtárában is megtalálható.⁵⁵⁰ Az epikus költemény (más néven *Pharsalia*) Julius Caesar háborúját eleveníti meg tíz könyvben. A szöveg számos újranyomást élt meg a korai újkorban, ám különösen érdekesnek bizonyult a 17. század politikatörténeti kontextusába illesztve a Farnaby-Grotius-féle kritikai jegyzetapparátus. Schrevel ajánlásában nem éppen szerénytelenül a legjobb Lucanus-kiadásnak nevezi a művet. A görög egyházatyja, Theodoretus *Opera Omnia*-ja (Párizs, 1642) esetében Peter Lambeck a császári könyvtárról szóló könyvében azt is megírta, hogy Nádasdy könyvtárából szerezte meg a már régen vágyott négy kötetet, de a harmadikban a könyvkereskedő hibájából hiányzott hat folióoldal.⁵⁵¹ A párizsi Jacob

⁵⁴⁹ GRAFTON, *Defenders of the Text*, i. m., 174–175.

⁵⁵⁰ ehhez vö. KISS FARKAS Gábor, *Zrínyi Lucanus-olvasata*, ItK 102(1998), 411–421.

⁵⁵¹ Peter LAMBECK, *Commentariorum de Augustissima Bibliotheca Caesarea*, Liber octavus, Vindobonae, 1679, 318. „Hucusque versio illa latina Gentiani Herveti. Caeterum cum haec jam scripsissem, peropportune ex Bibliotheca Francisci, quondam Comitis Nadasdi, cum alijs aliquot raris Libris in Augustissimam Bibliothecam Caesaream tandem aliquando pervenit omnium Theodreti Operum editio graeco-latina R. P. Jacobi Sirmondi S. J. Parisiis A. 1642. apud Sebastianum et Gabrielem Cramosios fratres quatuor Tomis in folio impressa, et multos jam annos vehementer a me desiderata. In hujus igitur editionis Tomo tertio exstat etiam graece et latine Historia ejus Φιλόδοξ sive Religiosa, sed, quod valde dolendum est, culpa bibliopolae, qui illud exemplar Comiti Nadasdo olim vendidit, desunt ibi in principio istius

Sirmond szöveggondozását a legjobbak között tartották számon a korai újkorban.

Több könyvet is megszerzett Nádasdy a francia tudóstól, Claudius Salmasiustól. A későhumanizmus jeles képviselője a leideni egyetem professzoraként klasszikus szövegek gondos kiadásával szerzett magának hírnevet, ugyanakkor állást foglalt a korabeli politikai kérdésekben is, royalista nézeteit hirdetve kiállt I. Károly angol uralkodó mellett.⁵⁵² Két görög szöveg Salmasius-féle kritikai kiadása is Nádasdyhoz került, Achilles Tatiusz alexandriai görög író híres szerelmi története Leucippéről és Clitophonról illetve Simplicius neoplatonista görög tudós kommentárjai Arisztotelész műveihez. A többi négy, Nádasdynak meglévő műve az antik életmóddal (hajviselettel), a római hadsereggel, a római joggal és a pénzkölcsönnel kapcsolatos. Ugyancsak több művel képviseltette magát Gerhard Johann Vossius. A holland tudós és teológus könyvei a magyar kálvinisták gyakori olvasmányai közé tartoztak, Nádasdynál elsősorban történeti munkái sorakoztak: az antik történetírókról egy összefoglalás, a görög irodalom kézikönyve, egy retorikai kommentár és végül egy Krisztus-életrajz.

Genfi nyomdából származott Claudius Aelianus 3. századi római író népszerű műve az állatokról (*De Animalium natura libri XVII.*) Conrad Gessner magyarázataival, emellett megvolt még anekdotáinak római kiadású gyűjteménye is (*Variae Historiae*), mindkettő görög-latin nyelven, utóbbi ráadásul editio princeps. A későantik szardíniai Eunapius huszonkét, főként szofista filozófus – így például Jamblichus, Plotinus, Priscus – életét összefoglaló művét először Hadrianus Junius adta ki 1568-ban Zsámboky János kézírata alapján. Nádasdy egy későbbi, 1616-os genfi kiadással rendelkezett, amelyben a görög nyelvű életrajzok mellett párhuzamosan szerepeltek a latin fordítások. Zsámboky görög kódexeit nemcsak Hadrianus Junius használta, hanem a németalföldi humanista, Willem Canter is, mégpedig Joannes Stobaios 5. századi görög szerző könyveinek kiadásához. Stobaios a Nádasdy-könyvtár görög

Historiae sex folia, nempe a pag. 757 usque ad pag. 768 inclusive, ideoque ignoro, quomodo prior illa Historiae pars, quae ibi deest, tum graece, tum latine, se habeat.”

⁵⁵² JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 579.

nyelvű kiadásai közül is kitűnik erőteljes jelenlétével, amit az alábbi táblázat szemléltet.

A mű címe / Nyelv	Kiadó	Kiadási hely, nyomda, év	Tulajdonosi bejegyzés
Collectiones Sententiarum görög	Vettore Trincavelli Editio princeps	Venetiis, Bartholomaei Zanetti, 1536	Nádasdy és a lorettói szerviták possessor- bejegyzése
Eclogarum Libri Duo: quorum prior Physicas, posterior Ethicas complectitur görög	Willem Canter Editio princeps	Antverpiae, ex officina Christophori Plantini, 1575	a lorettói szerviták possessor- bejegyzése
a. Sententiae ex Thesauris Graecorum delectae b. Eclogarum Physicarum et Ethicarum Libri Duo c. Item Loci Com- munes Sententiarum		Aureliae Allobrogum, Pro Francisco Fabro, 1609	Nádasdy és a lorettói szerviták possessor- bejegyzése

5. sz. táblázat

Stobaios-kiadások a Nádasdy könyvtárban

Stobaios négy könyvből álló szöveggyűjteményét mintegy 500 görög szerző műveiből állította össze, az első kettőnek az *Eclogae*, a második kettőnek a *Florilegium* címet adták a középkorban, jelentősége felbecsülhetetlen a szövegek hagyományozását illetően. A kiadások azért is különlegesek, mert editio princepssek. Végül még egy Zsámbokyval kapcsolatban álló humanista görög-latin nyelvű kiadását említem meg. A történész és grécista Johannes Löwenklau szintén Zsámboky kéziratát hasznosította,⁵⁵³ amikor latinra fordította a bizánci császár, Manuel Komnenos egy követének beszámolóját. Theorianos 1169-ben látogatott el a katolikus

⁵⁵³ ALMÁSI, *The Uses of Humanism*, i. m., 224.

örményekhez az egyházak egyesítése érdekében. A kiadói kolligátumba további görög szövegeket is beválogattak, szempontnak az eretnekek elleni küzdelmet megtevé, mindez az előszóban Löwenklau az unitáriusok megemlékezésével aktualizálta is.⁵⁵⁴

Műfaji szempontból Stobaios művéhez hasonlítható Phothius 9. századi bizánci patriárka *Myriobiblon* című enciklopédiája, amelyben 270 klasszikus antik szerzőt kéziratok alapján kivonatolt. Az editio princeps 1601-ben az augsburgi Szent Anna evangélikus gimnázium rektorához, David Hoeschelhez köthető, aki tudományos tevékenységével Augsburgot a bizantológia egyik középpontjává tette a 17. század elején.⁵⁵⁵ Nádasdynak egy későbbi kiadás volt meg. Hoeschel egy évvel később egy másik görög-latin szöveget is napvilágra hozott, Johannes Chrysostomus konstantinápolyi pátriárka zsidók ellen szóló homíliáit. Még Hoeschel előtt kellett volna említeni augsburgi rektorelődjét, a tudós Hieronymus Wolfot, akit a német bizantológia atyjának tartanak, s aki nélkül a neves nyomdász, Oporinus, Bázelen nem tudta volna görög programját végrehajtani.⁵⁵⁶ Így például a Nádasdynak is meglévő Iszokratész athéni filozófus és szónok összes művét is Wolf fordításában és jegyzeteivel adta ki Oporinus. Wolf még a Fuggereknél töltötte be könyvtárosi állást, amikor felkérték az ún. bizánci krónikák lefordítására. 1554-ben Hans Dernschwam konstantinápolyi útjáról visszatérve adta el a Fuggereknek az ott szerzett görög kéziratokat. Wolf 1557-ben készült el az első két kötettel, Johannes Zonaras illetve Niketas Choniates krónikaival. A corpus utolsó darabját Nikephoros Gregoras történetét 1562-ben jelentette meg Bázelen.⁵⁵⁷ Az egyes részeket egy kötetbe összevonva, immár a görög textusok elhagyá-

⁵⁵⁴ Frank HIERONYMUS, *Griechischer Geist aus Basler Pressen. Katalog der frühen griechischen Drucke aus Basel in Text und Bild*, Basel, 2003 (2011), <http://www.ub.unibas.ch/cmsdata/spezialkataloge/gg/higgo472.html>

⁵⁵⁵ Markus VÖLKE, *Von Augsburg nach Paris, von Oporin zu Cramoisy. Die reichstädtische Byzantinistik und die europäische Respublica litteraria in der Frühen Neuzeit = Humanismus und Renaissance in Augsburg: Kulturgeschichte einer Stadt zwischen Spätmittelalter und Dreissigjährigem Krieg*, Hrsg. von Gernot Michael MÜLLER, Berlin–New York, 2010, 293–308., itt 295–296.

⁵⁵⁶ VÖLKE, *Von Augsburg nach Paris, i. m.*, 297–298.

⁵⁵⁷ *Graecogermania. Griechischstudien deutscher Humanisten, Die Editionstätigkeit der Griechen in der italienischen Renaissance (1469–1523)*, Hrsg. von Dieter HARLFINGER, Wolfenbüttel, 1989, 352–353.

sával, 1568-ban Frankfurtban jelentették meg *Corpus Historiae Byzantinae* címmel. Wolf még egy állítólagosan a 10. században élt bizánci Suidas nevű történész művét is kiadta Bázelen 1564-ben latinra fordítva, ez a kora újkori lexikonok egyik első fontos darabja, amely neveket és fogalmakat rendezett sorba.

A görög líra legjelentősebb alakja Pindaros, s bár már a 16. század elején kinyomtatták költeményeit, a kora újkor legjobb két-nyelvű kritikai kiadása 1616-ból származik, a wittenbergi egyetem görög nyelv és matematika professzorától, Erasmus Schmidttől. A Johann Georg szász választófejedelemnek ajánlott műben Thurzó Imre – aki apja anyagi támogatásának köszönhetően az egyetem rektora volt – és praeceptor, Jeremias Spiegel a kiadást ünneplő epigrammái is olvashatók.⁵⁵⁸ Egy pontosan nem azonosítható kötet Euripidész görög tragédiaíró műveinek görög és latin nyelvű folió méretű kiadása (ezeknek az adatoknak megfelel Oporinus 1562-es kiadványa), ezt bár Lambeck szerette volna Bécsbe vitetni, de nem érkezett meg. Csak a második kötete maradt meg mára Lukianosz több részes összkiadásának (Nádasdy bejegyzésével). A szatíráiról ismert szerző már a reneszánsz Itáliában is nagy népszerűségnek örvendett, és a 16. században számos újabb és újabb megjelenés bizonyítja a nagyfokú érdeklődést: Erasmus is vele indította a görög fordításait, s hatása több művében is tetten érhető.⁵⁵⁹ Arisztotelész és Epiktétosz kiváló kommentátora volt Simpliciosz a 6. században, Hieronymus Wolf 16. századi kiadását Claudius Salmasius látta el saját jegyzeteivel. Johannes Arcerius pedig Jamblichus *De vita Pythagorae* című művét jelentette meg görögül és latinul 1598-ban Franekerben.

A humanizmus egy más árnyalatát jelenítik meg az itáliaiak. Francesco Patrizi sienai humanista a 15. században (nem keverendő össze a száz évvel későbbi filozófus Patrizivel), követként szolgált többek között Firenzében és Riminiben. Két fő műve érdekes

⁵⁵⁸ Mint a Thurzó Györgynek írt levélből kiderült, Thurzó Imrét éppen Erasmus Schmidtre és egy másik professzorra bízta apja, Jeremias Spiegel pedig ugyanekkor Schmidt mostohalányát vette feleségül, vő. Erasmus Schmidt Thurzó Györgynek, Wittenberg, 1616. május 14. = *A Thurzó család és a wittenbergi egyetem*, sajtó alá rend. DOMÁNYHÁZI Edit, FONT Zsuzsa, KESERŰ Gizella, LATZKOVITS Miklós, Szeged (Fontes Rerum Scholasticarum 1.), 1989, 213–215.

⁵⁵⁹ *Graecogermania*, i. m., 198–199.

kontrasztot képez egymással: a *De institutione Reipublicae* kilenc könyvében arról értekezik, hogy a legjobb államforma a köztársaság, taglalja a hatékony kormányzás, tisztviselők, a városállam, építéset, művészet ismérveit, majd egy ugyancsak kilenc fejezetből álló könyvben (*De regno et Regis institutione*) a királyság előnyeit veszi számba, kitérve az uralkodó neveltetésének fontosságára, a személyiségjegyekre, a legfőbb erényekre. Utóbbi műve miatt Machiavelli előfutáraként is tekintenek rá, pedig hatása sokkal inkább Itálián kívül mérhető. Hazájában például a köztársaságról szóló értekezését nem is publikálták egészében, és a *De regno et regis institutione*-t is csak 1519-ben. Nádasdy bejegyzése talán azt is jelzi, hogy forgatta ezt a tanulságos kötetet. A firenzei humanizmus és a filológia tudományának képviselője, kiváló grécista, egyben Lorenzo Medici gyermekeinek nevelője volt Angelo Poliziano, akinek *Opera Omnia*-ja először Aldus Manutiusnál jelent meg 1498-ban Velencében, de Nádasdy példánya a második teljes kiadás 1512-ből Párizsból, Josse Bade szöveggondozásában. A *Centuria prima* című első könyvben Poliziano levelei, esszéi és Platonról írt műve, a másodikban szövegkiadásaihoz írt esszéi (Epiktétosz, Plutarkhosz stb.) találhatók.⁵⁶⁰ A fontos és a magyar könyvtárakban ritka példányban sok 16. századi bejegyzés és aláhúzás látható.

Izgalmas jelenség az itáliai humanisták heretikus képviselőinek feltűnése bázeli kiadványokban, főként Petrus Perna nyomdájában. A tudós fiatal nő, Olympia Fulvia Morata tehetségére a ferrarai Este-udvarban figyeltek föl, ahol Ciceroról adott elő fiatal nemes tanítványainak. Latin és görög nyelven egyaránt írt verseket, beszédeket. Kalandos életét protestáns vallása is befolyásolta, hiszen német földre kellett menekülnie az inkvizíció elől, utolsó éveit Heidelbergben töltötte. Levelezett a protestantizmus vezető személyiségeivel, és zsoltárokat fordított görögre. Latin nyelvű dialógusai és levelei csak halála után láttak napvilágot Bázisban. A művet nem kisebb személyiség gondozta és ajánlotta I. Erzsébet angliai királynőnek, mint Celio Secondo Curione, aki az itáliai protestánsok egyik legismertebb alakja, s aki a saját levelezését is ebbe az 1570-es harmadik kiadásba illesztette.⁵⁶¹ Morata és Curione kortársa,

⁵⁶⁰ JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 526–527.

⁵⁶¹ Volker HONEMANN, *Olympia Fulvia Morata (1526 Ferrara – 1555 Heidelberg): Schreiben in schwierigen Zeiten = Ein Platz für sich selbst*.

Aonio Paleario, szintén kiváló görög és héber nyelvtudással rendelkezett, hexameterekbe öntött költeménye a lélek halhatatlanságáról (*De Animorum Immortalitate*) és szónoklatai 1573-ban jelentek meg Bázelen. Paleariót eretnekségért 1570-ben Rómában kivégezték. Hasonló sors jutott Paleario barátjának, a milánói humanista Publio Francesco Spinolának, a velencei börtön után 1567-ben az inkvizíció halálra ítélte vallási eltévelyedéseért. Zsoltár feldolgozásait a protestantizmus által ugyancsak megérintett Marco Antonio Flaminio parafrázisaival együtt adta ki Petrus Perna bázeli nyomdász.

Szótárak, lexikonok

A nyelvek tanulásához több szótár, nyelvkönyv is rendelkezésre állt a könyvtárban, így az ágoston rendi szerzetes, Ambrogio Calepino vagy latinosított nevén Calepinus nyolc nyelvű szótára is. Theophilus Golius *Onomasticon Latino Germanicum*-ját elsősorban iskolai használatra szánta. A strassburgi Golius Johann Sturm tanítványaként folytatta mestere művét, tankönyvében a különböző témák köré szócsoportokat rendezett (például *De Deo et spiritibus*, *De religione* stb.), műve először 1579-ben jelent meg Sturm bevezetőjével. Érdekessége, hogy a végén közölték az erdélyi Johannes Honterus *Poema de variarum rerum Nomenclaturis* című költeményét.⁵⁶² A latin szavak magyar megfelelőjét pedig az ugyancsak Strassburgban tanult Szenczi Molnár Albert 1644–1645-ben Frankfurtban kiadott *Dictionarium*ából lehetett kikeresni, ezt kiegészítette a latin-görög-magyar nyelvű lexikona és Szenczi Molnár két másik műve is.⁵⁶³ Magáról a latin nyelvről Julius Caesar Scaliger 1540-ben tette közzé értekezését (*De Causis Linguae Latinae*). Ebben Cicero addig tökéletesnek tekintett latinságát is kritika tárgyá-

Schreibende Frauen und ihre Lebenswelten (1450–1700), Hrsg. von Anne BOLLMANN, Frankfurt am Main, 2011, 43–68., itt 43–44.

⁵⁶² Wilfried KETTLER, *Untersuchungen zur frühneuhochdeutschen Lexikographie in der Schweiz und im Elsass. Strukturen, Typen, Quellen und Wirkungen von Wörterbüchern am Beginn der Neuzeit*, Bern, 2008, 879–881.; Nádasdy 1613-as példányát digitalizálta az ÖNB.

⁵⁶³ RMNy 2099, a *Dictionarium*hoz és *Lexicon*hoz tanulmányok ld. *Dictionarium 1604 Szenczi Molnár Albert szótára*, szerk. SZABÓ András, Bp., 2007 (Libri de libris)

vá tette, s a nyelvek kutatását alapvető fontosságúnak ítélte. Ugyancsak a lingua, a német nyelv áll egy másik mű középpontjában. A jogi végzettségű Justus Georg Schottel *Ausführliche Arbeit Von der Teutschen Haubtsprache* című művét a 17. század legjelentősebb nyelvészeti értekezésének tartják a német szakirodalomban. 1500 oldalon mutatja be a német nyelv fejlődését, változásait, s olyan szorosan vett elméleti kérdésekre is kitér, mint a szóképzés, az idegen szavak használata, a dialektusok és az irodalmi nyelv viszonya, valamint a helyesírás.⁵⁶⁴ Schottelt erőteljesen foglalkoztatta a *Sprachgesellschaftok* működése, maga is tagja volt az egyik legnevesebbnek (a Pegnesischer Blumenorden-nek), s ez azért is érdekes, mert Nádasdy is érzékenyen és tudatosan kereste, hogy kivel tudja a *Mausoleumot* modern irodalmi németre lefordíttatni. Sigmund van Birken személyében meg is találta a megfelelő költőt, aki egyébként Schottel tagtársa volt az előbb említett társaságban.

A 2. századi rétor és nyelvész, Julius Pollux görög *Onomasticonja* – a műfaj egyetlen antik túlélője, egyben a görög kultúra kincsestára – nem klasszikus szótár, hanem tematikus szójegyzék, a zürichi kálvinista lekipásztor Rudolph Gwalther magyarázataival és Wolfgang Seber jegyzeteivel. Munkájuk jelentősége, hogy ez az első görög-latin kiadás, ráadásul jelentősen javította az előző görög szövegek hibáit. Jan van Meurs holland kiváló filológus, grecista, már húsz éves kora előtt számos klasszikus szöveget publikált. A holland köztársaság vezető politikusa alkalmazta nevelőnek a fiai mellé, majd a leideni egyetem görög professzora lett. 1624-ben IV. Christian dán király megbízására a frissen alapított soro-i királyi akadémia történészeként megírta Dánia történetét.⁵⁶⁵ A Nádasdynak meglévő munkája, a *Glossarium Graeco-Barbarum*, az első modern görög szótár, 638 oldalon sorolja a görög kifejezések, szavak latin magyarázatát. Ehhez hozzákötötték Constantine Manasses bizánci krónikás *Annalesét*, a középkorban igen népszerű történet kronológiai sorrendbe helyezte a legfontosabb eseményeket a világ kezdetétől a 12. századig. A török nyelv alapjainak elsajátításához a lipcei nyelvész, Hieronymus Megiser szótárrész-

⁵⁶⁴ Andreas GARDT, *Geschichte der Sprachwissenschaft in Deutschland, Vom Mittelalter bis ins 20. Jahrhundert*, Berlin–New York, 1999, 119–127.

⁵⁶⁵ Karen SKOVGAARD-PETERSEN, *Historiography at the Court of Christian IV*, Viborg, 2002, 61–68.

szel kiegészített nyelvkönyvét használhatták a könyvtárban. Egyetemi tankönyvként funkcionált Christophorus Crinesius szír nyelvtana 1611-ből, a wittenbergi egyetem keleti nyelveket tanító professzorának művét sok magyar diák is ismerhette.

S bár a most említendő két mű nem tartozik a szótárak vagy nyelvkönyvek családjához, mégis itt tartom érdemesnek megemlíteni őket. Az egyik Georgius Gentius perzsa-latin nyelvű kiadványa, a fordító Gentius Hamburgban és Brémában keleti nyelveket, Leidenben teológiát tanult, de ott is elsősorban a héber nyelv iránt érdeklődött. 1641–1648 között Konstantinápolyban tartózkodott a Holland Köztársaság megbízásából, ahol a törököt is kiválóan elsajátította, és görög illetve perzsa könyvtárakat kutatott át. Visszatérve kiadta a 13. században élt perzsa Musladini Sadi politikai traktátusát perzsa és latin nyelven párhuzamosan, jegyzeteivel ellátva.⁵⁶⁶ A másik Bernardino Baldi urbinói matematikus és költő egy izgalmas kötete, amely a az etruszkok világába vezet. 1444-ben a gubbioi római színház területén találtak hét etruszk nyelvű bronz-táblát, Baldi ezek szövegét adta ki részben. Őt egyébként a magyar szakirodalomban is számon tartják kéziratban maradt magyarolasz szótára miatt.⁵⁶⁷

Az enciklopédiák közül említésre méltó a népszerű kultúrtörténeti mű, Polydorus Vergilius *De inventorum rerum*-a, amely egy kolligátum részeként került a könyvtárba. Első. 1499-es kiadását követően a 17. század végéig több mint száz kiadásban jelent meg Európa legnagyobb nyomdacentrumaiban (Bázel, Strassburg, Vence, Lyon) és hat európai nyelvre lefordították.⁵⁶⁸ Vergilius a leg-

⁵⁶⁶ Peter T. Van ROODEN, *Theology, Biblical Scholarship and rabbinical Studies in the seventeenth Century*, Leiden, 1989 (Studies in the history of Leiden University), 193–194.

⁵⁶⁷ *Archäologie der Antike*, i. m., 32.; Emilio TEZA, *Baldi Bernardin magyarolasz szótárkájáról*, EphK 5(1881), 110–115.

⁵⁶⁸ Polydorus Vergilius *De rerum inventoribus* című művének 16–17. századi hagyományozódásával kapcsolatban 2001–2005 között Németországban folyt egy kutatás Helmut Zedelmaier vezetésével. A projektről bővebben: <http://dbs.hab.de/polydorusvergilius/>. Ezen az oldalon az összes kora újkori Vergilius kiadásról információt adnak. Egy összefoglaló áttekintés Helmut ZEDELMAIER: „Karriere eines Buches. Polydorus Vergilius *De inventoribus rerum*”. In: *Sammeln, Ordnen, Veranschaulichen. Wissenskompilatorik in der Frühen Neuzeit*, Hrsg. von Frank BÜTTNER, Markus FRIEDRICH,

jelentősebb antik illetve zsidó-keresztény feltalálókkel foglalkozik a legkülönfélébb témákban. A kora újkori magyar olvasmányanyagba gyakran bekerült a könyv latin kiadásainak valamelyike, ritkábban egy-egy német változat is. Az első francia enciklopédiát is beszereztek a könyvtárba, a neves Estienne család egyik orvos tagja, Charles állította össze a történelem, földrajz és költészet témakörökben, először 1553-ban adták ki, Nádasdynak egy majd száz évvel későbbi genfi példány volt meg.

Laurentius Beyerlinck antwerpeni katolikus teológus Theodor Zwinger 16. századi *Magnum Theatrum Vitae*-jét vette át gátlástalanul,⁵⁶⁹ ám enciklopédiája így is csak halála után négy évvel, 1631-ben jelent meg először, aztán a későbbiekben utánnyomták. Nádasdy az 1660-as évekbeli nyolc foliókötetet vásárolta meg. Lambeck Bécsbe kérte a sorozatot, végül azonban lemondott róla, és 1678-ban engedélyt adott Fortunatus atyának, a szerviták priorjának, hogy megtarthassák azt,⁵⁷⁰ a könyvek végül a possessor-bejegyzés szerint a 18. században az egrí ferencesekhez jutottak. Beyerlinck egyébként a magyarországi arisztokrata könyvtárakban, így például Zrínyiében és Forgách Ádámében is jelen volt, Zrínyire tett hatását legutóbb Kiss Farkas Gábor elemezte.⁵⁷¹

Antik és modern irodalom

A Nádasdy-könyvtárat az irodalom és a költészet terén is – még ha ez ma csak töredékeiben érzékelhető – a sokoldalúság és gazdagság jellemezte, sőt, néhány kifejezetten meglepő irodalmi csemege is felbukkan. Az antikvitásból Petronius „Arbiter” római regényíró kell az elsők között kiemelni, akit az irodalmi hagyomány Néro udvarához köt. Híres művének, a parodisztikus és zseniális *Satyricon*nak csupán torzói maradtak meg, emellett néhány verse

Helmut ZEDELMAIER, Münster, 2003 (Pluralisierung und Autorität, 2), 175–203.

⁵⁶⁹ JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 96. Átfogó tanulmány nem készült még róla.

⁵⁷⁰ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 9716, f.159. (az oldalra ragasztott cetlin)

⁵⁷¹ KISS FARKAS Gábor, *Zrínyi, a filológus és a reneszánsz olvasáskultúra = “Ritrar parlando il bel”. Tanulmányok Király Erzsébet tiszteletére*, szerk. SZEGEDI Eszter, FALVAY Dávid, Bp., 2011, 55–75., itt 60.

is ismert. Népszerűségét számos kiadás bizonyítja a korai újkorban, Nádasdynak a Zsámboky-féle 1565-ös és a Lucas Jennis frankfurti kiadónál Peter Lotichius gondozásában 1629-ben megjelent mű is megvolt, utóbbit ellátta tulajdonosi bejegyzésével is. Petroniushoz hasonlóan a másik latin regényíró, Apuleius is két kiadásban volt jelen a könyvtárban. Fő műve, *Az aranyszamár*, a számárrá változott Lucius kalandos történeteit örökítette meg, de ezen kívül még beszédei, apológiája és Platónról írt értekezése is szerepel az *Opera omniában*.

A kora újkori irodalmi szerzők közül Lorenzo Gerbi ferences szerzetesről, a 16. századi Róma jellegzetes alakjáról kell megemlékezni, aki álnéven írta irodalmi műveit. Párizsban végezte teológiai tanulmányait, műveltsége és XIII. Gergely pápával kötött barátsága révén püspökségre is többször kapott ajánlatot, ennek ellenére szívesebben élte a prédikáló szerzetesek mindennapjait. A virtuozó átváltozásai (*Le Metamorfosi ouero Transformationi del Virtuoso*) című olasz nyelvű novellagyűjteménye először 1582-ben jelent meg, majd számos alkalommal kiadták a 16–17. században, és a legkiválóbbak között tartják számon.⁵⁷² A 16. századi francia próza legnevesebbje Nicolas de Montreux, IV. Henrik francia király udvarának tagja volt, akinek *Bergeries de Juliette* című pásztorregénye öt részben jelent meg 1585–1598 között. Mára csupán a második rész német fordítása maradt meg a Nádasdy-könyvtárból, a többi feltehetőleg elkallódott. A jogász végzettségű Heinrich Kornmann, rendkívül termékeny szerző és kompilátor volt, a csodákról adott közre egy exemplumgyűjteményt négy részben az 1610-es években.⁵⁷³ Nádasdynak az élet csodájáról szóló rész volt meg (*De Miraculis Vivorum*).

Magyarul nagyon kevés olvasható John Barclayról, pedig művei sok kora újkori magyar könyvtárba eljutottak, így az *Argenis* című regénye is, amelyből például Zrínyi Miklós egy 1657-es velencei kiadással rendelkezett.⁵⁷⁴ John Barclay 1615-ben Rómában

⁵⁷² Suzanne MAGNANINI, *Between Straparola and Basile: Three Fairy Tales from Lorenzo Selva's della Metamorfosi (1582)*, <http://readperiodicals.com/201107/2550522691.html>

⁵⁷³ Wilhelm KÜHLMANN, *Eine Lebensspur Heinrich Kornmanns (1579–1627)*, *Daphnis, Zeitschrift für Mittlere Deutsche Literatur und Kultur der frühen Neuzeit* 34(2005), 369–372.

⁵⁷⁴ *A Bibliotheca Zriniana*, i. m., 347.

telepedett le, ahol pápai pártfogással folytatta írói tevékenységét. Az *Argenis* megjelenését 1621-ben már nem érte meg.⁵⁷⁵ A második kiadásban közölt portréjához Hugo Grotius szerzett disztichont, aki így fogalmazott Barclayról: „skót nemzetiségű, francia születésű, ő az, aki megtanította a rómaiakat a saját nyelvükre”.⁵⁷⁶ A legjobb barokk regénynek tartott mű a 16. század végi Franciaországban játszódik, politikai-egyházi szálak szövik át, még II. Ferdinánd és Bethlen Gábor is megjelenik benne, utóbbi Peranhylaeus néven.⁵⁷⁷ A regény népszerűségét jelzi, hogy szinte azonnal lefordították népnyelvekre: angolra Ben Jonson (de a kézírata elégett), németre Martin Opitz. Magyarul csupán 1792-ben jelent meg, és elsősorban a felvilágosodás szereplőire gyakorolt hatást.⁵⁷⁸ Nádasdy a Zetzner-féle strassburgi kiadással rendelkezett 1623-ból.⁵⁷⁹ Barclayt a velencei Accademia degli Incogniti egy jeles tagja, a költő és orvos Francesco Pona ültette át olasz nyelvre 1629-ben. Pona egy másik művével, egy olasz nyelvű novellával volt jelen a Nádasdy-könyvtárban. A *La Lucerna di Eureka Misoscolo* főszereplője egy lámpa, aki négy estén át meséli egy Eurata nevű diáknak kalandjait. A frivol részleteket is felvonultató elbeszélést 1627-ben betiltották.⁵⁸⁰ Pona novellája mellett a kolligátumkötetben további rövid történetek sorakoztak olaszul, többek között a francia jezsuita Nicolas Caussintól.

Az újlatin költészet kevésbé ismert alakja Janus Lernutius németalföldi humanista. Carminái 1579-ben Plantin nyomdájában jelentek meg. A magyar olvasmányanyagban is megtalálható a *Delitiae Poetarum Germanorum* című hat kötetből álló sorozat, amely szinte a teljes német újlatin költészetet népszerűsítette zsebkönyvtár formában. A mintegy 8000 oldalon folyó versáradat 215 költőtől származik. Szerkesztőnek több szakirodalom Jan Gruterust

⁵⁷⁵ *John Barclay Argenis*, edited and translated by Mark RILEY and Dorothy PRITCHARD HUBER, Vol. 1., Assen, 2004, 9–11.

⁵⁷⁶ *John Barclay Argenis*, i. m., 2.

⁵⁷⁷ *John Barclay Argenis*, i. m., 47.

⁵⁷⁸ SZÖRÉNYI László, *Dugonics és a neolatin regény = Látó szívvel*, szerk. BENDE József, DEÁK Viktória Hedvig, PÁKOZDI István, Bp., 2006, 667–673.

⁵⁷⁹ *John Barclay Argenis*, i. m., 52.

⁵⁸⁰ *The Cambridge Companion to the Italian Novel*, ed. by Peter BONDANELLA, Andrea CICCARELLI, Cambridge, 2003, 32.

tartja, mások azonban megkérdőjelezzik ezt. A válogatásban nem annyira a versek minősége érvényesült, sokkal inkább politikai, egyházi vagy tudományos környezetük súlya számított. Nem tekinthető kritikai kiadásnak, ugyanis a teljes tudományos apparátus hiányzik.⁵⁸¹

Az említett irodalmi csemegék közé tartozik Luigi Groto, az Adria vak költőjének („Cieco d’Adria”) nevezett és itáliai értelmiségi körökben jól ismert szerző *Lettere Famigliari* című műve, amely valós és fiktív leveleit tartalmazta. A beszédek, színházi darabok és költemények írása mellett színészként is fellépő Groto éppen egy darab előadása közben hunyt el Velencében 1585-ben.⁵⁸² Hasonló ritkaság a 17. század első felében élt francia drámaíró és költő, Tristan L’Hermite verseskötete 1634-ből, a *La Peinture de Son Altesse Serenissime*, amely elégiákból és halálról szóló versekből áll.⁵⁸³ Bármilyen furcsa, a kombinatorikus költészet többféle módon megnyilvánul Nádasdy könyvtárában. Egyrészt Niccolo Barsotti kapucinus szerzetes *Cynosurájában* (Bécs, 1655), amit a szerző I. Lipót magyar királynak ajánlott megkoronázása alkalmából, elődeit, Szent Istvánt és Szent Lászlót példaként felemlítve. A verset minden irányban lehet olvasni (előlről, hátulról, felülről, alulról), így végtelen variációt kínál a szemlélőnek. A műhöz egy Bartholomaeus Kilian által készített nagyméretű, a könyvből kihajtható rézmetszet is tartozik, amely zenélő angyalok körben Máriát ábrázolja. A címlap alján lévő bejegyzés (*Pro Comite F. de Nadasd 1655*) a kiadással egykorú, elképzelhető, hogy a szerző személyesen találkozott a gróffal, s adta át neki ezt a kötetet. Olyan érdekes és ritka alkotás, amelyből az osztrák Nemzeti Könyvtárban is csak két példány található. Másrészt Erycius Puteanus 1617-ben a Plantin-nyomdában megjelent *Pietatis thaumata* című műve is egy verssor szavainak a kombinációjával foglalkozik. A Bernardus

⁵⁸¹ A kötetek jellemzése és a hat kötet teljesen digitalizálva a mannheimi CAMENA oldalon: <http://www.uni-mannheim.de/mateo/camenahtdocs/delitia.html>

⁵⁸² Valentina GALLO, *Groto (Grotto), Luigi (detto Il Cieco d’Adria) = Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 60(2003), [http://www.treccani.it/enciclopedia/luigi-detto-il-cieco-d-adria-groto_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/luigi-detto-il-cieco-d-adria-groto_(Dizionario-Biografico))

⁵⁸³ Sandrine BERREGARD, *Tristan L’Hermite, „héritier” et „précurseur”. Imitation et innovation dans la carrière de Tristan L’Hermite*, Tübingen, 2006, 220–223.

Bauhusiustól származó versrészletet („tot tibi sunt dotes, Virgo, quot sidera caelo”) 1022 féleképpen variálta, majd a mű második részében kommentálta is. Balthasar Moretus nyomdász nem csupán felvállalta a mű finanszírozását, hanem kritikai megjegyzéseivel is ellátta, egy Máriát a gyermekkel ábrázoló metszetet készíttetett hozzá, és 1275 példányban kinyomtatta 1617 tavaszán.⁵⁸⁴ Harmadrészt ehhez a témához sorolható Juan Caramuel de Lobkowitz *Metametric*-ja 1663-ból, a kombinatorikus és figuratív költészet egyik legjobb összefoglalása a korból, aki nem csupán Barsotti előbb említett művét vette fel a kötetébe, hanem Kircher *Oedipus Aegyptiacus*-ából az ott szereplő magyar verset is.⁵⁸⁵

A katolikus arisztokrata könyvtárak, így Zrínyi Miklósnak és Nádasdynak is fontos olvasmánya volt Maffeo Barberini vagyis VIII. Orbán pápa verseskötete, Zrínyi példányát maga a pápa dedikálta.⁵⁸⁶ Nádasdy egy későbbi, 1640-es kiadásához jutott hozzá, ezt ráadásul a velencei kiadó kiegészítette a művészetpártoló pápa úntoszkán verseivel is, ez utóbbiak még a pápasága előtti, fiatalkori szonettjei és egyben az addigi legteljesebb kiadás 152 verssel.⁵⁸⁷ VIII. Orbán pápa udvari embere volt a jezsuita Agostino Mascardi, római retorikaprofesszor, akinek művészettörténete és költői művei egyaránt ismertek. *Prose vulgari* műve (Zrínyinek szintén megvan)⁵⁸⁸ olasz nyelvű értekezéseket tartalmaz, az egyikben például költői eszközökkel örökítette meg a pápa római kormányzóvá választását a Kapitóliumon. Szintén versekbe öntötte a pápa iránt érzett rajongását az ágostonos Stephanus Simonini, az Antwerpenben a Moretusok által kiadott mű címlapját Peter Paul Rubens tervezte (igaz, nem ehhez a nyomtatványhoz), ezen a lantért nyúló Apolló látható, előtt a gyermek Pindaros pihen egy bölcsőben, a kompozíciót VIII. Orbán címere koronázza.⁵⁸⁹

⁵⁸⁴ Dirk IMHOF, *The Works of Erycius Puteanus Published by the Officina Plantiniana in Antwerp*, Humanistica Lovaniensia, Journal of Neo-Latin Studies, Vol. XLIX(2000), 267–278., itt 270–272.

⁵⁸⁵ RMNy 3417; HORVÁTH Iván–SELÁF Levente, *Külföldi elméleti megállapítás a magyar versről 1665-ben*, It 2006/4, 663–665.

⁵⁸⁶ *A Bibliotheca Zriniana*, i. m., 25., 261.

⁵⁸⁷ Peter RIETBERGEN, *Power and Religion in baroque Rome. Barberini cultural policies*, Leiden, 2006, 98. és 115.

⁵⁸⁸ *A Bibliotheca Zriniana*, i. m., 404.

⁵⁸⁹ *The Illustration of Books*, i. m., 141.

Végül egy kevésbé irodalmi, de annál inkább fontos könyvecskét vegyünk szemügyre: a párizsi orvos Jacques Mentel a nyomdászat eredetéről adott közre egy tipográfiai is figyelemreméltóan szép kiadványt (sokféle betűtípus, nyomdai díszek). A műben nem kevesebbet állít, mint hogy egyik őse, Johannes Mentelin (1410?–1478), nem csupán Strassburg első nyomdásza volt, hanem Gutenberget is megelőzte az új technikában.⁵⁹⁰

Filozófia

A filozófia szakot a régi és új érdekes elegye képezi. Meglepetésként is értékelhető René Descartes és Pierre Gassendi jelenléte egy katolikus arisztokrata könyvtárban. Monok István elemzésében arra mutatott rá, hogy az erdélyi református könyvtárakban gyakori kartézianus olvasmányanyag alig-alig tűnik fel a magyarországi katolikusoknál.⁵⁹¹ Nádasdynál Descartes egyik legismertebb munkája – a *Principia Philosophiae* és a *Specimina Philosophiae*, ráadásul Nádasdy possessorbejegyzésével a címlapon – és Pierre Gassendi francia filozófus összes műveinek hat kötete is felbukkan. Ő a kritikai humanizmus hagyományaiban gyökerező metódusokkal élesztette föl Epikurosz tanait, hogy a skolasztikus Arisztotelész-irányzat helyébe állítsa. Emellett szenvedélyes képviselője és terjesztője volt Galilei tanainak, levélváltásuk jól ismert, s maga is gyakorló asztrológus. A halála után kiadott *Opera Omnia*ja (Lyon, 1658) azért is mérföldkő a 17. századi filozófiatörténetben, mert addig nem publikált művei is közönség elé kerülhettek, így például fő műve, a *Syntagma philosophicum Epicuri* – ez Epikurosz életéről és tanairól szól, amelyen hosszú éveken keresztül dolgozott Gassendi – vagy Herbert of Cherbury *De veritate* című vallásfilozófiai értekezéséről írt hosszabb lélegzetű levele.⁵⁹² Érdekes ellentétet képez

⁵⁹⁰ Hartmut HARTHAUSEN, *Johannes Mentelin = Lexikon des gesamten Buchwesens*, Bd. V., Hrsg von Severin COTNER, Stephan FÜSSEL, Günther PFLUG, 1999, Stuttgart, 145.

⁵⁹¹ MONOK István, *Descartes-recepció a Kárpát-medence olvasmánytörténeti forrásainak tükrében 1660–1740 = A kartezianizmus négyszáz éve*, szerk. CSEJTEY Dezső, DÉKÁNY András, LACZKÓ Sándor, Szeged, 1996, 297–303, itt 302.

⁵⁹² JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 288–289.

Gassendivel az Epikurosz esküdt ellenségeként fellépő Libert Froidmont (vagy latinosan Libertus Fromondus), akinek négy műve is ott volt a könyvtárban. Froidmont a leuveni egyetem teológia-professzoraként levelezett például Descartes-tal, és szoros barátságot ápolt Cornelius Jansennel, akinek egy művét is kiadta, ezért már kortársai janzenistának nevezték.⁵⁹³ Kíváncsisága azonban nem csak a teológiára terjedt ki, hanem a természettudományok területén is szívesen kalandozott, a meteorokról és üstökösökről szóló könyve mellett Nádasdy azt a *Labyrinthus* című könyvét is birtokolta, amelyben az atomizmus elméletét támadta az arisztotelizmus nevében. Hasonlóan szigorúan számolt le a kopernikuszi nézetekkel két művében is (*Ant-Aristarchus, sive orbis terrae immobilis* és *Vesta sive Ant-Aristarchi vindex*), teljesen figyelmen kívül hagyva Galilei 1632-ben megjelenő *Dialogóját*.⁵⁹⁴

Természettudományos és orvosi könyvek

Evans két további jellegzetességet figyelt meg a közép-európai könyvtárállományokat áttekintve:

1. hangsúlyos bennük a gyakorlati asztronómia, a jezsuiták különösen szívesen foglalkoztak a témával, kompromisszumokat találva a régi és az új asztronómiai nézetek között. A 16. századból például Christophorus Clavius, egy századdal később pedig Kircher *Itinerarium Exstaticum*-ja és annak a Caspar Schott kommentálta új kiadása említhető.⁵⁹⁵ Kircher egy álma által ihletett földön kívüli utazásának beszámolója 1656-ban jelent meg Rómában. A dialógus formájú kozmológia két főszereplője Cosmiel és Theodidactus, akik angyszárnyal repülve hagyják el a földet, s látogatják végig a holdat és a bolygókat, hogy megsejmeljék Isten örök művét – Kircher ezzel elutasította a Kopernikusz-Kepler-Galilei-féle nézete-

⁵⁹³ Pierre DELSAERDT, *De bibliotheek van een veelzijdige intellectueel, Libertus Fromondus, 1587–1653* = Uő.; *Suam quisque Bibliothecam. Boekhandel en particulier boekenbezit aan de oude Leuvense universiteit 16de–18de eeuw*, Leuven, 2001, 257–296.; itt 259–262.; *The Cambridge history of seventeenth-century philosophy*, Vol. 2., ed. by Daniel GARBBER, Michael AYERS, Cambridge, 2003, 1428

⁵⁹⁴ KISS FARKAS, „*Difficiles nugae*, i. m., 447.

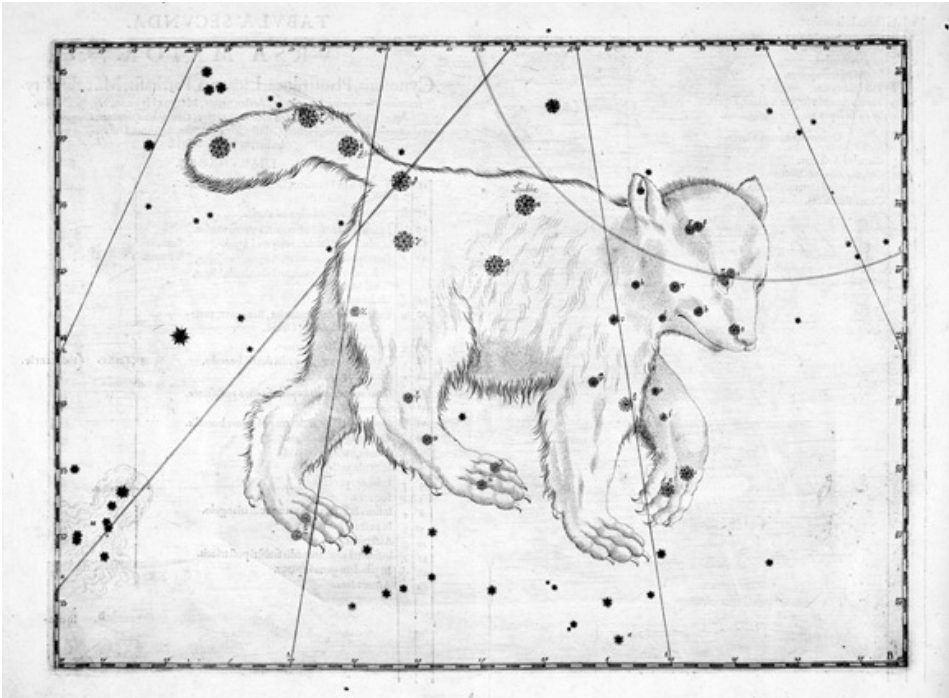
⁵⁹⁵ EVANS, *Das Werden*, i. m., 239.

ket. A Krisztina svéd királynőnek ajánlott könyv nagy visszhangot váltott ki, számos haragos kritikus megszólalt a jezsuita renden belül és kívül, de Caspar Schott – a nagy igényre hivatkozva – 1660-ban a kiegészítéseivel és egy apológiával együtt újra kiadta.⁵⁹⁶ Kirchernél jóval súlyosabb a Rudolf császár által Prágában alkalmazott dán Tycho Brahe csillagászati munkássága, műveinek összkiadását bírta Nádasdy 1648-ból. Brahe nagy hatással volt a német Odera menti Frankfurt egyetemén oktató David Origanus matematika és görög nyelv professzorra is, aki *Ephemerides Brandenburgicae* című művében a bolygómozgásokat tárgyalta. A bibliofil Nádasdyra vall a Brahe eredményeit felhasználó Johann Bayer *Uranometria* című könyve,⁵⁹⁷ amely igazi egyéniség a korabeli magyar könyvtárakban. Már csak alakjánál fogva is, hiszen az 1603-ban Augsburgban kiadott csillagképek atlasza querfolió. A csillagokat 51 rézmetszeten ábrázolta az augsburgi művész, Alexander Mair, akinek az életéről ugyan kevés tudható, az illusztrációk szépségét azonban ma is méltatják a szakemberek,⁵⁹⁸ akárcsak a mű tudományos értékét. Annak ellenére, hogy Bayer gyakorló jogászként amatőr csillagász volt csupán, ez a térképe a csillagok helyének (Tycho Brahe-féle) pontos megadásán alapult. A könyvet bár kérte Lambeck, mégsem kapta meg, nyomtalanul eltűnt az állományból.

⁵⁹⁶ Harald SIEBERT, *Die große kosmologische Kontroverse. Rekonstruktionsversuche anhand des Itinerarium exstaticum von Athanasius Kircher SJ (1602–1680)*, Stuttgart, 2006 (Boethius Band 55), 11–66.

⁵⁹⁷ Digitális kiadása: <http://www.lindahall.org/services/digital/ebooks/bayer/>

⁵⁹⁸ APPUHN-RADTKE, *Augsburger Buchillustration*, i. m., 747.

22. A Nagymedve csillagkép ábrázolása Johann Bayer *Uranometria* című művében (Augsburg, 1603)

A Ptolemaiosz, Kopernikusz és Brahe-féle kozmikus világképet közvetíti a könyvtár egyik legpompásabb darabja, a *Harmonia macrocosmica*, amely méltán tartozik a világ leghíresebb atlaszai közé. Szerzője Andreas Cellarius német matematikus, aki 29 kézzel színezett, dupla oldalas táblán ábrázolta a nap, a hold, a bolygók és a csillagok képét.⁵⁹⁹ A kötet legelőször 1660-ban jelent meg a Janssonius-cégnél Amsterdamban az *Atlas Novus*-sorozat supplementumaként, ezt 1661-ben és 1666-ban újabb kiadások követték.⁶⁰⁰ A kötetet Peter Lambeck kérte a császári könyvtár számára, sőt, 1671. március 20-án egy megbeszélésen I. Lipótnak meg is em-

⁵⁹⁹ Több digitális kiadása (pl. <http://www.rarebookroom.org/Control/gelmcs/index.html>) és egy friss hasonmás kiadása is elérhető: *The finest atlas of the heavens: Harmonia Macrocosmica of 1660*, introd. by Robert van GENT, Hongkong, 2006.

⁶⁰⁰ Nick KANAS, *Star Maps. History, Artistry, and Cartography*, Chichester, 2007 (2. kiad. 2009), 191–194.

lítette, hogy még nincs meg a könyvtárban.⁶⁰¹ Ma az Osztrák Nemzeti Könyvtárban két 1661-es kiadás is található, az egyikben a címlapon ott áll Peter Lambeck bejegyzése: „*Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi. Constat triginta imperialibus A. 1672.*”. Tehát mégsem a Nádasdy-könyvtár példányát szerezte be, hanem 1672-ben megvásárolták 30 forintért,⁶⁰² ezt egy számla is bizonyítja: az *Atlas Coelestis* mellett az ún. *Atlas Major* 11 kötetét is megvették 185 forintért.⁶⁰³ Így 1678-ban, a Nádasdy-könyvek beszállításakor már nem volt szükség a *Harmoniára*, amely a szervitákhoz vagy Johann Paul Hocherhez kerülhetett.

23. A ptolemaioszi rendszer ábrázolása Andreas Cellarius *Harmonica Macrocosmica* című művében (Amsterdam, 1660)

⁶⁰¹ vö. VI. fejezet

⁶⁰² ÖNB, Kartensammlung und Globenmuseum, 393688-E Kar

⁶⁰³ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. S.n. 356, f.64.

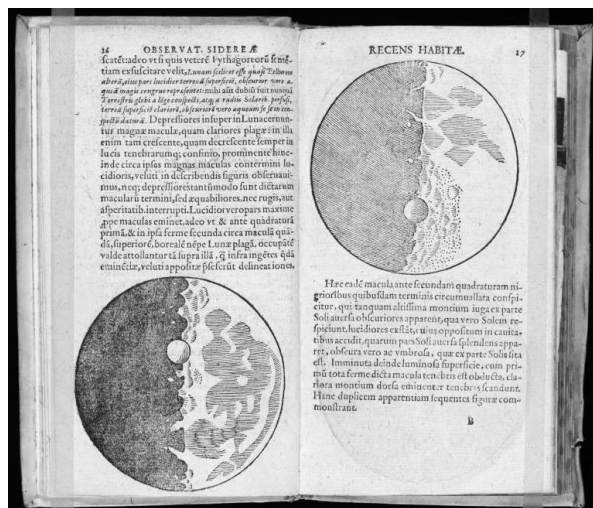
További fontos asztronómiai művek jutottak Nádasdyhoz, mégpedig Thurzó György nádor könyvtárából, egy 16. századi kolligátum formájában. A Mátyás király udvarában is foglalkoztatott Johannes Regiomontanus *Tabulae Directionum* című Esztergomban írt művét kötötték egybe Bartholomaeus Pitiscus *Trigonometria*jával. A háromszögek szögeivel, mérésével foglalkozó tudomány a matematika legfejlettebb ágának számított a 16. század végén, elsősorban az asztronómiában alkalmazható gyakorlati haszna miatt. A kolligátum további két darabja Erasmus Reinhold wittenbergi matematikus és rektor műve, aki elsők között terjesztette, még ha visszafogottan is Kopernikusz nézeteit. A nagy lengyel csillagásztól a jelenlegi adatok szerint nem található egy mű sem a könyvtárban. Hatása azonban annál inkább kézzel fogható, így például a francia pap és könyvtáros – Ismael Boulliau – műve, az *Astronomia philolaica* (Párizs, 1645) a kopernikuszi nézetek melletti nyílt kiállítás.⁶⁰⁴ Egy másik, látszólag jelentéktelen kolligátum harmadik darabja a magyar arisztokrata könyvtárakra egyáltalán nem jellemző vékonyka kötet,⁶⁰⁵ Galileo Galilei egyik korai értekezése. A *Sidereus Nuncius* 1610-ben előbb Velencében, majd néhány hónappal később kalózként Frankfurtban Paltheniusnál jelent meg. Utóbbiban az eredeti kiadás rézmetszeteit silányabb minőségű fémetszetekkel helyettesítették. Nem véletlen a gyors utánnyomás: a tudománytörténetben azóta mérföldkőnek tartott mű példátlanul nagy érdeklődést váltott ki Európa-szerte, és az 550 velencei példány kevésnek bizonyult (ezeket különben ma is számon tartják).⁶⁰⁶ Galilei távcsővel végzett kísérleti megfigyeléseire a Holdról és az újonnan felfedezett Jupiter-holdakról sokan voltak kíváncsiak, ráadásul a német piac mindig is nyitott volt az új eszmék befo-

⁶⁰⁴ <http://www-gap.dcs.st-and.ac.uk/~history/Biographies/Boulliau.html>

⁶⁰⁵ Monok István az új kötetében egyetlen esetről sem tud, hogy Galileivel rendelkeztek volna, vö. MONOK, *A művelt arisztokrata*, i. m.

⁶⁰⁶ Nagyon izgalmas és példamutató projektet fejezett be nemrégiben Horst Bredekamp kutatótársaival: feldolgozták a *Sidereus Nuncius* 1610-es velencei kiadásának teljes történetét a források fennmaradó példányok alapján, részletesen elemezték az illusztrációk, a papír, a tinta stb. jellemzőit, a disztribúció útját, vö. *Galileo's Sidereus Nuncius: a comparison of the proof copy (New York) with other paradigmatic copies*, ed. by Irene BRÜCKLE, Horst BREDEKAMP, Berlin, 2011, itt főleg 197–198.

gadására. Nádasdy is ezt a frankfurti kiadványt birtokolta, arra persze nincsenek adataink, hogy olvasta volna.

24. Galilei Sidereus Nuncius című művének címlapja (Frankfurt am Main, 1610) és a hold ábrázolása

A csillagok, bolygók vizsgálásához megfelelő eszközökre, műszerekre is szükség volt, Nádasdy a jezsuita Kircheren keresztül olyan távcsövet rendelt meg Rómából 1665 táján, amit a kor leghíresebb lencsecsiszolója, Giuseppe Campani készített. Pedig a másik neves gyártótól, Eustachio Divinitől is voltak már „perspektívái”, de úgy hallotta, hogy Campanié minőségileg jobbak. 1665-ös római utazásakor Campani a szállásán személyesen állított be egy távcsövet.⁶⁰⁷ Kircher a későbbiekben is szívesen támogatta a két optikus eszközeinek terjesztését, és Nádasdyn kívül másoknak is közvetítette a mestereket.⁶⁰⁸ Nádasdy egyébként öt távcsövet is tartott a saját szobájából nyíló kamra öreg almáriumában a pottendorfi kastélyban: „Harmadik fiaban Perspectiuak egyh eöreg h zöld batok Tokban, kettei fa tokban s kettei zöld aranjas No. 5.”⁶⁰⁹

⁶⁰⁷ KISS FARKAS, „Difficiles nugae”, i. m., 446–449.

⁶⁰⁸ FLETCHER, Athanasius Kircher, i. m., 123.

⁶⁰⁹ Pottendorffii Varnak, es abban valo Holvalonak Inventariuma, MOL E 185, 59. d. (52. cs.) (Régi: Fasc. 1. No. 38); (Mf. 31996), f.197.

2. Evans szerint ugyancsak népszerűségnek örvendtek a természettudományok más területei is, például a botanika, kémia, geológia, optika, akusztika, hidraulika. A jelenségek megfigyelése és leírása, a kísérletezés, a technika új műszerei, a nagy találmányok nagyon is izgatták a közép-európai olvasókat.⁶¹⁰ Itt is tetten érhető Nádasdy érdeklődése a friss eredmények iránt, sok ilyen jellegű könyvet vásárolt az 1650–1660-as években. Caspar Schott és Athanasius Kircher munkái tipikusan ide sorolhatók, hasonlóan rendtársuk, a bolognai teológiaprofesszor Giovanni Battista Riccioli *Geographiae et Hydrographiae reformatae* című monumentális műve is (Bologna, 1659), amely a földrajztudomány egyik 17. századi ékköve, mégis eddig elkerülte a kutatás figyelmét.⁶¹¹

Az antik természettudományos művek közül a Püthagorasz-tanítvány Ocellus Lucanus (i.e. 5. század) természettudós és filozófus *De Universi Natura* munkáját bírta Nádasdy a bolognai Carlo Emanuele Vizzani gondozásában, amely a korai újkor legjelentősebb kiadása volt. Idősebb Plinius természettörténete sem hiányzott, ez a könyv – a Frobeniusnál korrektorként működő cseh humanista, Sigismund Gelenius kiadásában és jegyzeteivel (Bázel, 1555) – Thurzó Györgyé volt korábban. Az antikvitás legvaskosabb enciklopédiájának az adatai lenyűgözőek: az 500 szerző, 37 könyv, 2493 fejezet nem csupán a természettudományok, de az ókori római történelem, művészet és archeológia kimeríthetetlen tárházát jelenti a mai napig.⁶¹² Az Oporinus-nyomdából származik az Ereszoszban született Theophrastus műve, aki Athénban Arisztotelésznél tanult, s a legkülönbözőbb tárgyakban tette közzé értekezéseit a növényektől a jellem- és erkölcsrajzokig (*Plantarum historia, De plantarum causis, De lapidibus, De piscibus, De igne, De signis, De odoribus, De ventis, De sudoribus, Characteres Morales*). Az 1541-es bázeli az első latin nyelvű kiadás. Arisztote-

⁶¹⁰ EVANS, *Das Werden*, i. m., 238–244.

⁶¹¹ Riccioli asztronómiai műveihez vö. Alfredo DINIS, *Giovanni Battista Riccioli and the Science of His Time = Jesuit Science and the Republic of Letters*, ed. by Mordechai FEINGOLD, Massachusetts Institute of Technology, 2003, 195–224.

⁶¹² *Die Entdeckungen der Natur. Naturalien in den Kunstkammern des 16. und 17. Jahrhunderts*, Hrsg. von Wilfried SEIPEL, bearb. von Alfred AUER, Margot RAUCH, Veronika SANDBICHLER, Katharina SEIDL, Wien, 2006, 36–38.

lész fizikáját az angol John Case kommentálta *Lapis Philosophicus* című művében.

A tudományok szinte minden területén nagyszerű művet hozott létre az itáliai reneszánsz tudomány egyik legjelesebb alakja, Hieronymus Cardanus, aki 1563-tól a bolognai egyetem orvosprofesszora volt.⁶¹³ *Opera omniája* először 1663-ban jelent meg Lyonban Charles Spon orvos és a kiadók, Jean-Antoine Huguetan és Marc-Antoine Ravaud gondozásában, mindhárman a lyoni protestáns közösség megbecsült tagjainak számítottak. A kéziratok összegyűjtése, felvásárlása és előkészítése hét éven keresztül tartott. A tíz folió kötetben Cardanus fizikai, asztronómiai, matematikai, filozófiai, tudománytörténeti és orvosi munkái mellett addig kiadatlan értekezéseit is közölték, például a zenéről (*De musica*). Az első kötet élén álló Cardanus-életrajzot a szabad szellemű francia tudóskönyvtáros Gabriel Naudé, Spon barátja írta, aki korábban egy híres apológiájában már megvédte Cardanust a mágiavádaktól. A sorozat rendkívül sokba került,⁶¹⁴ így nem véletlen, hogy még Bécsben sem volt meg a császári könyvtárban, és a magyar könyvtárakban sem tekinthető szokványos darabnak. Cardanus kortársa volt Jean Bodin, a *Theatrum Naturae* a korábbi történeti jellegű publikációitól elütő mű, amelyben létezők láncolatáról ír a kövektől a fémeken, ásványokon, növényeken, állatokon át eljutva az angyalokig. A 250 név szerint idézett író mellett személyes tapasztalatait is összegzi a dialógus formában megírt könyvben.⁶¹⁵

Az állattan kevés művel képviseltette magát. Claudius Aelianus állatokról szóló művét már korábban említettem. Annál több adat van viszont arra, hogy Nádasdy Pottendorfbán egy vadasparkot tartott fenn. 1671 folyamán az Udvari Kamara tisztviselői többször is intézkedtek az állatokra vonatkozóan. I. Lipót mostohaanyja, az özvegy Eleonóra császárné, valószínűleg a Nádasdynál korábban tett látogatásakor⁶¹⁶ szemet vetett a török kacsákra és

⁶¹³ JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 166.

⁶¹⁴ Ian MACLEAN, *Cardano and his Publishers, 1534–1663 = Learning and the Market Place: Essays in the History of the Early Modern Book*, Leiden, 2009, 131–159., itt 152–159.

⁶¹⁵ Ann BLAIR, *Humanist Methods in Natural Philosophy: the Commonplace Book*, *Journal of the History of Ideas* 53(1992), 541–551., itt 542–534.

⁶¹⁶ TOMA Katalin, *Egy császári látogatás utóélete. I. Lipót Pottendorfbán 1668.*, FONS IX(2002), 345–358., itt 350.

libákra, így az udvari fővadászmester parancsára a bécsújhelyi állatkertbe kellett szállítani őket.⁶¹⁷

Gonzaga Eleonóra (1630–1686) III. Ferdinánd harmadik felesége volt. A mantovai hercegi családból származó, Esterházy Anna Júliával egyidős fiatal nőt azon az 1655-ös országgyűlésen koronázták magyar királynévá, amelyen Nádasdy elnyerte az országbírói tisztséget. Az uralkodó halálát követően az özvegy nem vonult vissza, hanem a bécsi udvar kulturális és művészeti életének tevékeny alakítója maradt, 1657-ben például ő alapította meg a Hofkapellét, az udvari zenekart.⁶¹⁸ A Nádasdy-családdal ápolt jó kapcsolatának jele, hogy kíséretével többször is felkereste őket rezidenciáikon. Az első adat erre nézve 1658-as, Nádasdy Batthyány Ádámnak írta július végén, hogy „az Császarne eő Fölséghe hozam egerkezet itt valo kertemet lattni edgyik napia”.⁶¹⁹ Eleonóra tíz évvel későbbi látogatásra részletesebben is kitért a gróf, akit az április hóesés ellenére is oldott és kedélyes hangulat látszólag meglepett: „Az Eözvegy Csaszarne 5. ugyan itt vala nalam ebeden, mind az ket Herczeg As(szonny)al feles Cavalirekkel az Lotringiai Herczeg-is ide jüt volt de csak Ebed utan. Meg nem irhatom melli niaiassaggal es kegyelmesseggel Olli contentatioval müntek el minden innen, hogy az diczeretnek mast sincz vege. S-noha maga Szakacza volt itt az Csaszarnenak, az ki magán valo konjhan is főzöt, de irhatom kk, alig evet azokban valamit, mind Menyhart Mester etkeiben evett, s nem is akarta volna hinnij, hogy csak magunk Szakaczi főztek. Ugy vagyon maid Menyhartot az fia meg fogja halladnj Hus Nemü Etkekben: ki is ithin volt; mert még föl nem szabaditattam had tanullion. Az Frailik-is frissen laktak, s az Iffiakkal mon solito njalakodtak, az mi Magyarink czudajara, eleg szemtelenül. Semmi nagiob kar nem volt, mint hogy majd szar köznel föllieb ho eset volt, es az Kerteket meg nem iarhattak. Magyar Urak-is voltak az Szomszedsagbul szamosan”.⁶²⁰

Ugyanekkor a császár is benyújtotta igényét a Nádasdy-birtok vad-jaira, medvére, hiúzokra, däm vadakra, üregi nyulakra, három pár fehér hattyúra és halakra, ezeket pedig az ebersdorfi kastélyba és a bécsi Neugebäude vadasparkjába vitték.⁶²¹ A halászat I. Lipótnak és fiatal feleségének nagy örömet okozott, amikor Nádasdy meghívá-

⁶¹⁷ ÖStA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 399 f.291–291., 1671. március

⁶¹⁸ Marko DEISINGER, *Eleonora II. und die Gründung ihrer Hofkapelle. Ein Beitrag zur Geschichte des kulturellen Lebens am Wiener Kaiserhof, Frühneuzeit-Info* 18(2007), 45–54.

⁶¹⁹ Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak, Seibersdorf, 1658. július 24. = MOL P 1314, Nr. 32626

⁶²⁰ Nádasdy Ferenc Bálintffy Jánosnak, Pottendorf, 1668. április 13. = ÖStA, HHStA, UA Fasc. 311, Konv C, f.19–23.

⁶²¹ ÖStA, FHKA, HÖ, 1101 karton, f.242, 1671. január

sára Pottendorfon jártak 1669-ben, erre emlékezhetett a császár, amikor még a pisztrángokat is kifogatta Nádasdy tavaiból.⁶²²

A ló- és kutyatartás az arisztokrácia évszázadok óta tartó kedvtelése, és bár erre nézve viszonylag keveset tudunk a gróf és családja szokásairól, ménese és féltett lovai azért a lovászoknak adott utasításokból adatolhatók.⁶²³ Egy helyütt lovak vásárlásáról írt sógorának, Esterházy Lászlónak: „Györöt akartam vala szerzenyi vagy hat gyermek lovakat, de az vasar roszasaga miat nem vetethetven, sietve küldöttem Sennyei Janost, hogy az szeredi vasarban minden uttal azon legyen, hogy vehessen”.⁶²⁴ A lovak szenvedélyes szeretetére a könyvtár állományából egy a lovakkal foglalkozó különleges kötet utal, Johann Wilhelm von Stubenberg *Norma seu regula armentorum equinorum* című műve.

Johann Wilhelm von Stubenberg (1619–1663) evangélikus vallását megőrző alsó-ausztriai nemes, sokáig Schallaburg várában élt, és csak az 1650-es évek végén költözött Bécsbe. Jelentős az irodalmi munkássága, regényeket, verseket fordított, s maga is költő volt, a neves Fruchtbringende Gesellschaft tagja, barátai és levelezőtársai közé tartozott Georg Philipp Harsdörffer és Sigmund von Birken.⁶²⁵

Az 1655-ben magyar nemesi indigenátust elnyerő osztrák arisztokráta 1662-ben jelentette meg Bécsben a lovakról szóló értekezését a magyar rendeknek szóló ajánlással. A címlapon látható izmos vágatató ló Moritz Lang metszete. Stubenberg az ajánlásban megnevezi két drága barátját, Forgách Ádámot és Pálffy Miklóst, akik a könyv megírására biztatták, és akik nemcsak szeretik a lovakat, hanem legalább annyira értenek is hozzájuk. A mű egyfajta „ars equestris”, tanácsokat ad a helyes lótartáshoz négy fejezetben (1. a mén és tulajdonságai 2. a csődör és tulajdonságai 3. a méneseik tenyésztési

⁶²² TOMA, *Egy császári látogatás, i. m.*, 347.; A császári pár ilyen típusú utazásairól nagyon keveset tudni, 1672-ből Karl Eusebius von Liechtenstein eisgrubeni kertjébe tett látogatásról maradtak adatok, vö. HAUPT, *Fürst Karl Eusebius von Liechtenstein, i. m.*, 178.

⁶²³ *Magyar udvari rendtartás. Utasítások és rendeletek 1617–1708*, sajtó alá rend. jegyzetek, előszó KOLTAI András, Bp., 2001, 214–218.

⁶²⁴ Nádasdy Ferenc Esterházy Lászlónak, Bécs, 1650. június 19. = MOL P 124, Az Esterházy-család hercegi ágának levéltára, Esterházy László iratai (Mf. 4677), Nr. 00807

⁶²⁵ Martin BIRCHER, *Johann Wilhelm von Stubenberg (1619–1663) und sein Freundeskreis. Studien zur österreichischen Barockliteratur protestantischer Edelleute*, Berlin, 1968.

helyei 4. a csikók tanítása). Stubenberg az osztrák, cseh és magyar arisztokrácia lovairól tett személyes megjegyzéseivel fűszerezte művét (utóbbiak közül Wesselényi Ferenc, Pálffy Miklós, az Illésházyak, a Rákócziak és Szelepcsényi György lovait, méneseit emlegeti).⁶²⁶

Az állatok világa más formában is beszüremlett az arisztokrácia, így a Nádasdy-család mindennapjaiba. Nagyszerű gyűjteményeiket enciklopédikus elvek formálták, így egy mű- és ritkasággyűjteménynek az élővilág maradványait, a *naturaliákat* is magába kellett foglalnia. Ezért helyezhettek el egy sárkányfejet (feltehetőleg egy dinoszaurusztól származott) és egy unikornis szarvat („nagy hoszu Unicornis Szarv az Padon veöreös Tokban”) a sárvári kincstárban,⁶²⁷ lúdcsontvázakat, egy láda gyöngyházat és három láda tengeri csigát ugyanott az alsó tárházban,⁶²⁸ valamint egy újabb unikornis szarvat a pottendorfi Kunstkammerben.⁶²⁹ Az utóbbit a korban a mitikus egyszarvúnak tulajdonították, és csak a 17. századra derült ki, hogy egy ritka cetfélé, a narvál egy módosult fogáról van szó, amely 2–3 méteres agyarrá növekedett. Mindenesetre csilágászati áron kereskedtek vele, és egy-egy ilyen darab jelentőségét mutatja, hogy a Habsburgok például a család elidegeníthetetlen vagyontárgyává tették a 16. században.⁶³⁰

A kerttel, növényekkel foglalkozó szakirodalom jelenlétét a praxis is motiválhatta, a több részből álló pottendorfi kert (díszkert, gyógynövény- vagy konyhakert, a magyar forrásokban jellemzően a német megfelelőjét, Ziergarten, Kreutergarten, használják) a császár elismerését – aki 1669-ben személyesen megtapasztalta annak

⁶²⁶ Johann Wilhelm von STUBENBERG, *Norma seu regula armentorum equinorum*, Wien, 1662, 32–34; 96–97.; vö. még BIRCHER, *Johann Wilhelm von Stubenberg, i. m.*, 218–222.

⁶²⁷ Sarvari varnak inventariumja, MOL E 185, 59. d. (52. cs.) (Régi: Fasc. 1. No. 38); (Mf. 31996), f.300 és f.314.

⁶²⁸ Pottendorffii Varnak, es abban valo Holvalonak Inventariuma, MOL E 185, 59. d. (52. cs.) (Régi: Fasc. 1. No. 38); (Mf. 31996), f.200v

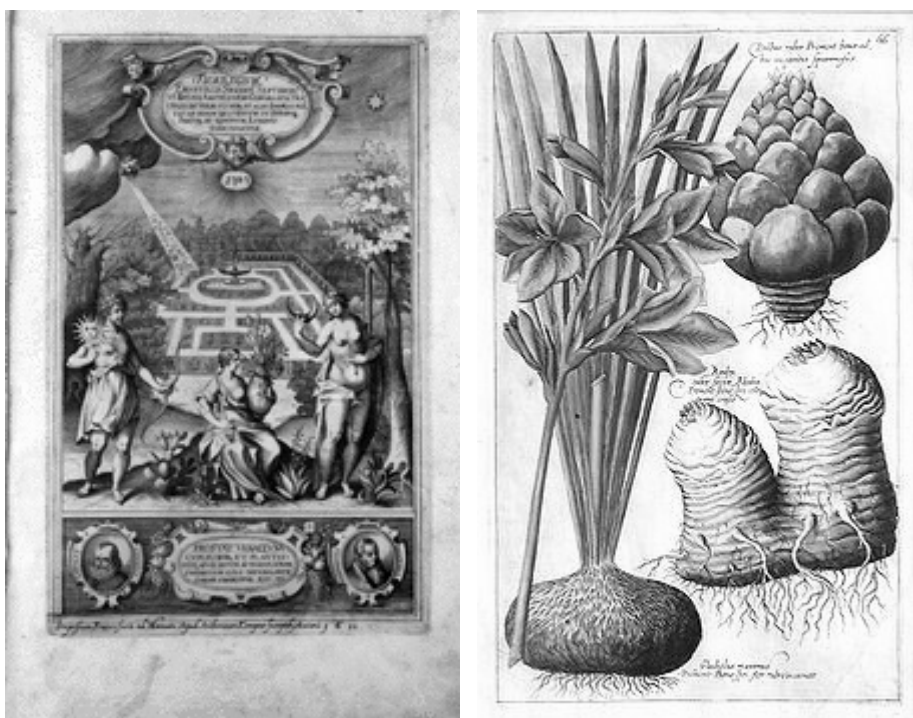
⁶²⁹ Pottendorffii Varnak, es abban valo Holvalonak Inventariuma, MOL E 185, 59. d. (52. cs.) (Régi: Fasc. 1. No. 38); (Mf. 31996), f.216v; Kiss Erika szerint a pottendorfi unikornis szarvat átvitték Sárvárra 1669-ben, így ugyanarról a darabról van szó, vö. KISS Erika, „...so nicht zu aestimirn” Nádasdy Ferenc sárvári tárházának rekonstrukciója = „Ez világ, mint egy kert...”, i. m., 205–214., itt 209.

⁶³⁰ *Die Entdeckung der Natur, i. m.*, 248–249.

szépségét és különlegességét – is kiérdemelte.⁶³¹ A vadaspark sorához hasonlóan a pottendorfi kerté is megpecsételődött Nádasdy letartóztatásával: 1671 folyamán I. Lipót külön dekrétumban utasította az intézőt, hogy Biglioti császári orvosnak szolgáltassa ki az „in duplo” található és orvoslásra alkalmas növényeket, hogy a császári kertben elültethessék.⁶³² A botanikai-növényteni művek sorában a régebbi szakirodalmak mellett (mint Arnaldus de Villanova *Herbariuma*, Tabernaemontanus) újak is feltűntek. Carolus Clusius a portugál Garcia da Orta Goában 1563-ban megjelent botanikai művét fordította négy évvel később latinra, s látta el jegyzeteivel. Ez az első ázsiai növényeket leíró illusztrált növénytan Európában. A holland növénykereskedő, Emanuel Sweerts *Flori-legiuma*, először 1612-ben örvendeztett meg a virágok szerelmeseit. A több mint 500 virágos növényt ábrázoló katalógus praktikus célokhoz, Sweerts frankfurti növényeladásaihoz szolgált illusztrációként. A kötetet latin, német, holland és francia index egészítette ki.

⁶³¹ A pottendorfi kertről: VISKOLCZ, Nádasdy III. Ferenc, i. m., 888–890.; a császári látogatásról: TOMA, Egy császári látogatás, i. m.

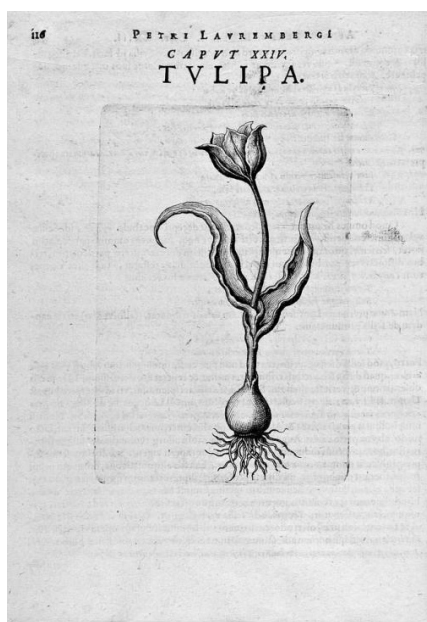
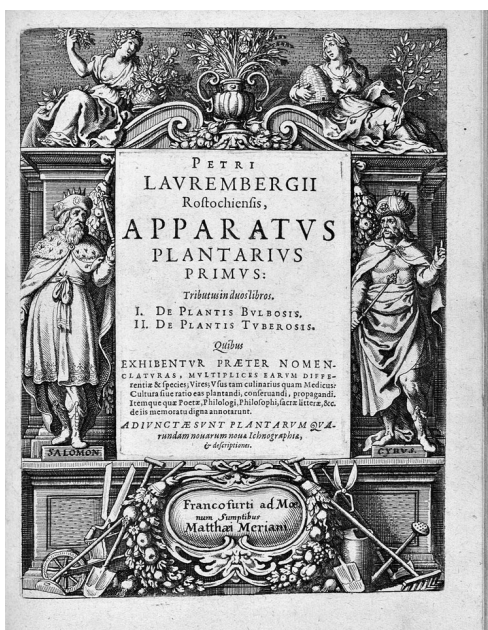
⁶³² ÖStA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 402, f.63. 1671. november „An Verwalter zu Pottendorf dem Khayl. Leib Medico Biglioti aus den Nadastischen Gartten alda, vber die vorhero dargegebne baum vnd kreüter, noch mehrers wah zur Medicin tauglich auf anmelden ausuolgen zulassen.” Francesco Billoti I. Lipót orvosa volt, e teendői mellett a letartóztatott fiatal arisztokratát, Frangepán Pált is kezelte a börtönben jó pénzért, vö. Hofzahltamtsbücher, <http://oesta.gv.at/site/6662/default.aspx>., a vagyonösszeírásban egy „ein hülzerne Kreüter preß” is szerepelt, ami a gyógynövények kisajtolására szolgált = Inuentarium Vber alles beÿ der Kay. Herrschafft Pottendorff, 1673, ÖStA, FHKA, NÖHA, P 54/A/1 f.225.

25. Emanuel Sweerts *Florilegium*ának címlapja és egy virágillusztráció
(Frankfurt am Main, 1612)

Ritkaságnak tekinthető a magyar könyvanyagban a *Catalogus Plantarum circa Cantabrigiam* 1660-ból, amely John Ray cambridge-i botanikus megfigyeléseit, összesen 626 Cambridge környéki növény leírását tartalmazza ábécé sorrendben. Matthaeus Merian frankfurti nyomdász és kiadó több kiadványával is jelen volt a könyvtárban, egyik legismertebb közülük a *Florilegium renovatum et auctum* (Frankfurt, 1641), amit először Johann Theodor de Bry jelentetett meg 1611-ben Oppenheimben 35 rézmet-szettel. Ezt veje, Merian átdolgozta és immár 174 metszettel illusztrálva újra kiadta. Bevezetőjében mitológiai példákat idéz a virágok szépségére és hasznosságára, és hivatkozik saját tapasztalataira, amelyeket a frankfurti botanikus kertben szerzett. Kiadványaival Merianhoz kötődött az orvos Peter Lauremberg (1585–1639), aki a rostocki egyetem professzoraként számos orvosi mű szerzője volt,

de a kertkultúráról is több könyvet írt.⁶³³ A *Horticultura* című művében a kertépítést tanítja az olvasónak, a talaj minőségétől kezdve a kerti szerszámokig, a helyes ágyás kialakítástól a növények gondozásáig részletezi a tudnivalókat Merian egész oldalas metszeteivel. Az ezt kiegészítő *Apparatus Plantarius* a kor legkedveltebb virágos növényeihez készített katalógus, ugyancsak Merian illusztrációival.

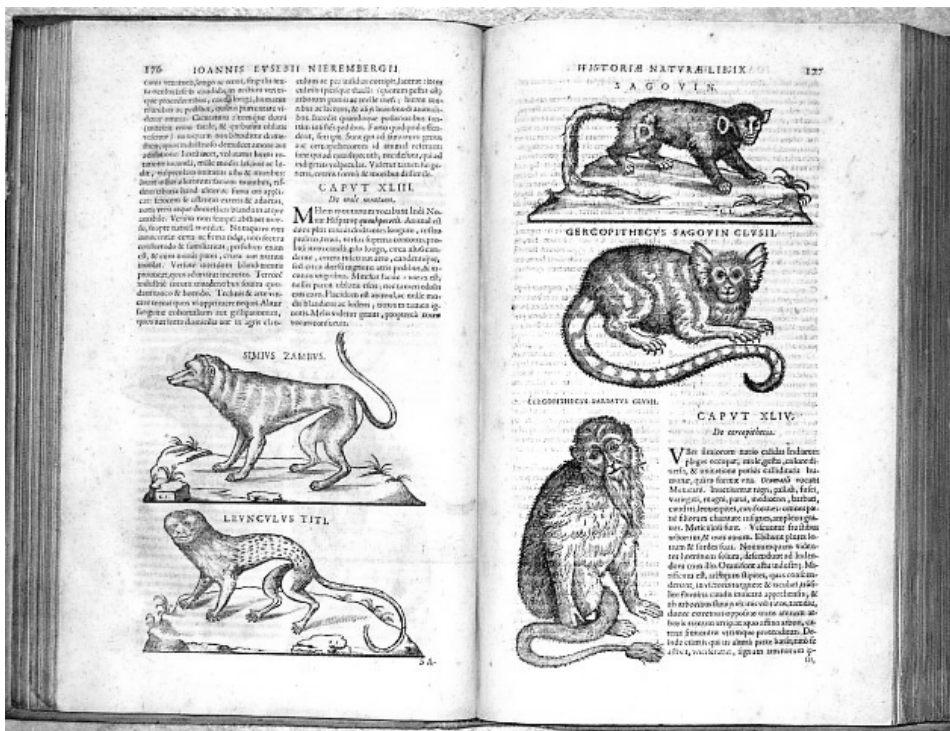
26. Peter Lauremberg *Apparatus Plantarius* című képekgyűjteményének (Frankfurt am Main, 1654) címlapja és egy tulipánt ábrázoló metszet

Juan Eusebio Nieremberg spanyol jezsuita teológus elsősorban vallási műveiről ismert, Nádasdy is Máriáról és a szeplőtlen fogantatás teológiájáról, valamint a krisztológiáról szóló könyveit szerezte be, de Nieremberg egy természettudományos művét, a *Historia naturae*-t (Antwerpen, 1635) is forgathatta,⁶³⁴ amelyben az amerikai kontinens egy szeletét, a mai Mexikó flóráját és faunáját mutat-

⁶³³ Gerhard DÜNNHAUPT, *Peter Lauremberg (1585–1639) = Uő., Personalbibliographien zu den Drucken des Barock*, Bd. 4., Stuttgart, 1991, 2531–2564.

⁶³⁴ Victor NAVARRO, *Tradition and Scientific Change in Early Modern Spain. The Role of the Jesuits = Jesuit science*, i. m., 331–388., itt 336–337.

ta be részletesen. A számos, Európában ismeretlen állat- és növényfajt is 69 metszettel illusztrálták a könyvben.

27. Juan Eusebio Nieremberg *Historia Naturae* című művének (Antwerpen, 1635) illusztrált oldalai

Nádasdynak nagy gyűjteményt állított össze orvosi könyvekből, nem véletlenül, maga is több betegségben szenvedett, az 1650-es évek elején egy súlyos kór is gyötörte, amelyből végül felgyógyult.⁶³⁵ II. Rákóczi Györgynek arról tett említést, hogy lábfájása miatt az ágyat nyomja, és Bécsbe sem tudott elutazni.⁶³⁶ A Lippay Györgynek írt leveleiben többször is részletesen taglalta a betegségei lefolyását, állapota nehézségét. Egy 1656-os nyári levelében kétségbeesve értesítette Lippayt, hogy egyik Frauzimmerük fejfá-

⁶³⁵ TOMA, *Gróf Nádasdy Ferenc*, i. m., 54–55.

⁶³⁶ Nádasdy Ferenc II. Rákóczi Györgynek, Seibersdorf, 1656. január 8. = SZILÁGYI Sándor, *II. Rákóczy György fejedelem összeköttetése Nádasdy Ferencsel*, Sz 8(1874), 441–476., itt 457.

jással és fázással ágynak dőlt pénteken, majd másnapra meg is halt. A család pestistől rettegett.⁶³⁷ Egy másik levélben azt panaszolja, hogy „holnap kezdek ujob purgans curat, melliel alternis diebus, es ha niha az szükseg ugy mutattja, minden nap is elnem köl, azon kívül is mindennap bizonyos orakban haromszor köl napiaban orvosságokal elnem”.⁶³⁸ A család egyik orvosa Paul Sorbait volt, ő a bécsi orvosi kar dékánjaként praktizált is, így a császári özvegyet, Gonzaga Eleonórát is kúrálta.⁶³⁹ Sorbait nevén kívül még több orvos neve is szerepelt a Nádasdy elfogása után felvett hitelezői listán: Johann Scherlebauer, Valentin Braband, Ferdinand Joannes Slabius (utóbbi Bécsújhelyen).⁶⁴⁰ A grófi család egyébként nemcsak az orvosokra, hanem gyógyszerekre is óriási összegeket költött: erről egyrészt a hitelezői jegyzékek tanúskodnak,⁶⁴¹ másrészt az összesített számlák szerint öt különböző gyógyszerészettől rendeltek rendszeresen.⁶⁴² A pottendorfi leltárak több gyógyszerészettel kapcsolatos tárgyat rögzítettek Nádasdy szobájában illetve a kastélyban: „Ein altes klaines Veldt Apoteckhl mit vnderschiedlichen gläbern vnndt instrumenten”;⁶⁴³ „Ein kleines Apoteckhl”; „Ein Veldt Apodeggen”,⁶⁴⁴ ezek olyan kisebb szekrények voltak, amelyek

⁶³⁷ Nádasdy Ferenc Lippay Györgynek, Szarukő, 1656. augusztus 23. = PL AS Acta Radicalia X Nr. 196, f.58–60.

⁶³⁸ Nádasdy Ferenc Lippay Györgynek, Seibersdorf, 1654. október 25. = PL AS Acta Radicalia X Nr. 196, f.377. Nádasdy azt is írja, hogy érvágása során olyan „rohadt vért” vettek tőle, amelyet még korábbi súlyos betegsége alatt sem.

⁶³⁹ ÖStA, HHStA, UA, Spec. Fasc. 315/B, f.29–38v; A hitelezői lista szerint Nádasdy 1013 forinttal tartozott Sorbait-nek Nádasdy, ld. még SITTE, *Aus den Inventarien*, i. m., 70.; EVANS, *Das Werden*, i. m., 92.

⁶⁴⁰ ÖStA, HHStA, UA Spec., Fasc. 315/B, f.29–38v.; Schrelebauer özvegye több éven keresztül próbálta érvényesíteni követeléseit.

⁶⁴¹ Két gyógyszerész neve szerepel a listán: Gottfrid Dauschau bécsújhelyi gyógyszerésznek 816 forinttal, Gerhard Gymenich bécsi gyógyszerésznek „beÿm gulden Greiff alhir in Wien” 73 forint 18 krajcárral, vö. ÖStA, FHKA, NÖ Kammer, R.Nr. 400 f.424v.

⁶⁴² Itt a következő gyógyszerészek találhatók: Pergerin, Paul Waidner Hofapotheker, Johann Jacob Leo, Johann Paul Hawer, Johan Sartori, vö. Specification auß denen zu Pottendorff verhandenen Nadastischen aufgesuchten Auszüg und Quittungen, MOL E 185 (Mf. 32000)

⁶⁴³ Inuentarium Vber alles beÿ der Kay. Herrschafft Pottendorff, 1673, ÖStA, FHKA, NÖHA, P 54/A/1 f.214

⁶⁴⁴ Inuentarium Vber alles beÿ der Kay. Herrschafft Pottendorff, 1673, ÖStA, FHKA, NÖHA, P 54/A/1 f.218

fiolákat, üvegcséket rejtettek, bennük a medikamentumok, gyógynövények, párlatok a kisebb-nagyobb bajok enyhítésére szolgáltak. A gróf akár személyesen is ismerhette annak a lexikonnak a szerzőjét, Friedrich Müllert, aki könyvének címlapja szerint a bécsi Aranyszarvas patika gyógyszerésze volt, és 18 ezer szócikkbe rendezte az orvostudománnyal kapcsolatos ismereteit.

A kor egyik népbetegségének számító podagra vagy magyarul köszvény – egyfajta ízületi gyulladás – ellen sokan küzdöttek, Nádasdy is megszenvetde. A nagy fájdalommal járó rohamokra megfelelő gyógymódot ígért Johannes Pistorius (nem keverendő össze a 16–17. század fordulóján élt azonos nevű orvossal). A *Consilium antipodagricum* című értekezésének előszava szerint egyetemeken és az utazásain sajátította el azt a tudást és azokat a titkos vagy kevéssé ismert receptúrákat, amelyeket sikerrel alkalmazott magas rangú személyeken is.⁶⁴⁵ Leone Allacci vatikáni könyvtárosról már esett szó korábban, az ő római barátai közé tartozott Paolo Zacchia neves doktor, akit a közegészségügy egyik megalapítójának tartanak. Legismertebb műve, a *Quaestiones medicolegales*, 1623-ban jelent meg először Rómában, s a mentális betegségektől a sebkezelésig mindenféle orvosi témával foglalkozik.⁶⁴⁶ A másik Nádasdynak is meglévő értekezése a hipochonderekről szól. Akár még a dédszülőktől is örökölhette – Kanizsay Orsolya betegsége okán – Nádasdy Jason Pratensis németalföldi humanista orvos kolligátumkötetét, amelynek második darabja a szülésről szóló értekezés. A gróf további orvosi könyvei között lehet említeni a kísérletező és sikeres orvos Jan Baptista van Helmontnak a fia által összegyűjtött és kiadott műveit, az *Ortus Medicinae*-t, Jan van Heurn utrechti orvos műveinek szintén összes kiadását, Simon Paulli, dán királyi orvos és fizikus anatómiakönyvét (1643) vagy Gottfried Möbius jénai orvosprofesszor művét a fiziológia alapjairól.

Az ugyancsak Jénában tanító Werner Rolfinck orvos és botanikus kötete pedig azért izgalmas, mert a Harvey-féle vérkeringés elméletét ő ismerte el először, s meggyőződéses ellenzője volt az alkémiának,⁶⁴⁷ az 1658-as kiadású könyv a láz kezeléséről azt jelzi,

⁶⁴⁵ Digitális kiadása: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10367235_00006.html

⁶⁴⁶ HARTNUP, *'On the beliefs of the Greeks'*, i. m., 75.

⁶⁴⁷ JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 565.

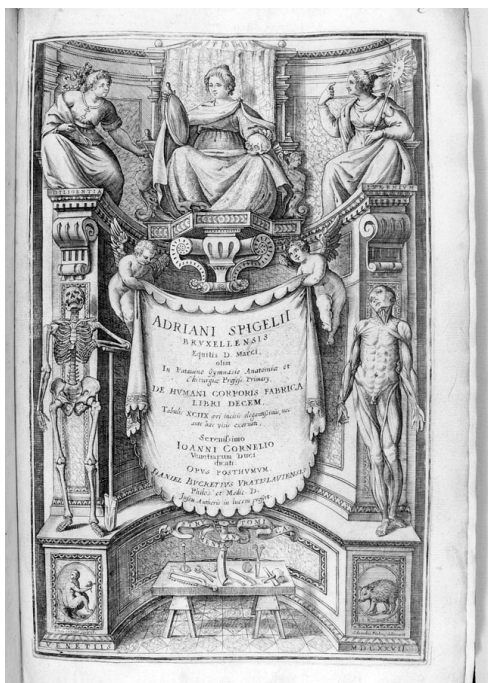
hogy erről a területről akár a legfrissebb szakirodalmat is beszerezte a gróf. Szintén ebből az évből származik egy furcsa könyv, a szerzője, a spanyol Caspar Caldera de Heredia Salamancában tanult, és számos munkája közül ez a legismertebb. Műve első részében a mágiáról, a másodikban a politikáról ír, s a kettő közötti kapcsolatot a medicinában véli megtalálni, amennyiben diagnosztizálja a beteg spanyol monarchiát.⁶⁴⁸ Hasonló témájú az államokat betegként bemutató pamfletszerű *Podagra Politica* című mű.

Az orvostudomány történetét több kötetben dolgozta fel a portugál királyi udvarban is praktizáló Abraham Zacuto, ebből a sorozatból kettő biztosan megvolt Nádasdynak. A kor egy másik kitűnő orvosa Johann Zwelfer, aki nagyszabású gyógyszerészeti munkáját I. Lipótnak ajánlotta. A látványos anatómiai táblákkal ellátott atlasz a katalógusban megadott cím szerint (*Chirurgia et Anathomia Adriani Spigelij*) Adriaan van de Spiegel neve alatt szerepel, ugyanakkor ez így nem teljesen helyes. A brüsszeli születésű Spiegelnek, aki a padovai egyetem anatómia és sebészprofesszora volt 1625-ben bekövetkező haláláig, ilyen címmel nem jelent meg műve. Viszont 1627-ben Velencében kijött a *De humani corporis fabrica* című mű tőle, amelyhez a német Daniel Bucretius egy másik kötetet készített: Spiegel szövegéhez az emberi testet ábrázoló metszeteket illesztett, ez utóbbiak többsége Cesare Giulio Casseritől származik.⁶⁴⁹ Nádasdynak tehát feltehetőleg ez a két kötetes mű volt meg.⁶⁵⁰

⁶⁴⁸ Andrew W. KEITT, *Inventing the Sacred. Imposture, Inquisition, and the Boundaries of the Supernatural in the Golden Age Spain*, Leiden, 2005, 190–192.

⁶⁴⁹ A holland projekt Historical Anatomies on the Web oldalán olvasható a kötetről a részletes leírás a digitális képekkel, vö. http://www.nlm.nih.gov/exhibition/historicalanatomies/casseri_bio.html

⁶⁵⁰ Lehetséges még, hogy az 1645-ben Amsterdamban kiadott összes művéről van szó, *Anatomica, Opera omnium* címmel, de ez is tartalmazta a képes anatómiai atlaszt.

28. Adriaan van de Spiegel *De humani corporis fabrica* című művének (Velence, 1627) címlapja és egy illusztrációja

Az orvostudomány különleges módszereit tárgyalja Prospero Alpini velencei születésű orvos a *De Medicina Aegyptiorum* című könyvében. Alpini néhány évet töltött (1581–1584) Egyiptomban, így olyan gyakorlati tapasztalatokra is szert tett az ottani beavatkozásokról, műtétekről, amelyeket itáliai orvosi praxisában is igyekezett felhasználni. Később a padovai egyetem neves botanika professzora lett, a növényekre vonatkozó megfigyelései Carl von Linné rendszerének kidolgozásához is hozzájárultak.⁶⁵¹ Az egyiptomi orvoslásról szóló könyve 1591-ben jelent meg először, a Nádasdynak is meglévő 1646-os második párizsi kiadáshoz még egy, az indiai orvoslásról szóló traktátust is hozzákötötték. Ez utóbbi egy holland orvos, Jacob de Bondt tollából származik, aki szintén személyesen élte át indiai utazásai során a helyi, európaiak számára ismeretlen betegségeket. Tizenkilencet ezek közül részleteiben is felsorol (tünetek,

⁶⁵¹ Nancy G. SIRAI, *Hermes Among the Physicians = Das Ende des Hermetismus*, i. m., 189–212.; itt 189–190.

lehetséges okok, kezelés), ezért a trópusi betegségek első közlőjeként tartják számon.⁶⁵² Végül ugyancsak az orvosi szakba sorolták a 16. században élt bolognai érsek, Gabriele Paleotti *De bono senectutis* című művét, amelyben a szerző az öregedés és az öregség előnyös oldalait igyekszik kiemelni.

Magyarország természet csodái – Nádasdy kiadási terve

Nádasdy 1659-es levelezéséből két olyan terv bontakozik ki, amelyik mindegyike a gróf különleges ízlésének és kutatószenvédélyének bizonyítéka. A tervek főszereplője egy bizonyos Procopius Polycarpus Bonanus.⁶⁵³

Bonanus orvos és természettudós, 1646-ban Bécsben fejezte be magiszteri tanulmányait, ahol filozófiai téziseit is kiadták.⁶⁵⁴ 1657-ben nevezték ki a magyarországi bányavárosok orvosának rendes éves fizetéssel, a határozatban híres kísérleteire és a jezsuita atyák ajánlására is utalnak.⁶⁵⁵ Lippay György érsek orvosa, tanácsadója, részt vett a pozsonyi kertjének megtervezésben, szökőkutak készítésében. Gundaker von Liechtenstein hercegnek is orvosi tanácsokkal szolgált 1651-től, aki 1657-ben azon sajnálkozott, hogy Bonanus nem az ő, hanem a császár szolgálatba állt.⁶⁵⁶ 1664 körül halt meg.

Nádasdy 1659 folyamán 11 levelet címzett neki német és latin nyelven, köztük egy német nyelvű szerződéstervezetet egy jáspiskőre szakosodó közös bányavállalat létrehozására. Tulajdonosként a gróf, Lippay érsek és Bonanus osztottak volna a cégen, valamint szerepet szántak az akkor már szárnyait bontogató Daniel Neubergernek, aki a későbbiekben a császári udvar kényeztetett művészévé vált, elsősorban viaszból készített képeket és szobro-

⁶⁵² *Asia in the Making of Europe*, Volume III, *A Century of Advance*, Ed. by Donald F. LACH, Edwin J. Van KLEY, Chicago, 1993, 457.

⁶⁵³ Procopius Polycarpus Bonanus leveleskönyve, jelzete: Esztergom, Főszékes-egyházi Könyvtár, Ms I., 172. A forrásra Kiss Farkas Gábor hívta fel a figyelmet, köszönöm neki a segítséget. Ugyanő Lippay György és Bonanus kapcsolatáról: KISS FARKAS, „*Difficiles nugae*”, i. m., 445.

⁶⁵⁴ Bonanus filozófiai tézisei *Iconographia architecturae macro et microcosmi philosophica* (Bécs, Cosmerovius, 1646), konzultált példány EEK Bar 10523 collig 5.

⁶⁵⁵ ÖStA, FHKA, Münz- und Bergwesen Ungarn, R.N. 25 (alte Nummer 15281), f.543–544. 1657. november 12.

⁶⁵⁶ WINKELBAUER, *Fürst und Fürstendiener*, i. m., 454. és 463–464.

kat.⁶⁵⁷ A vállalkozás nem indult be, mert ahogy ezt Takáts Sándor egy bécsi dokumentum alapján megállapította, Neuberger és Bonanus 1661-ben ketten alapítottak társaságot a jáspis kitermelésére, amire nagy igény mutatkozott az udvarban.⁶⁵⁸ Bonanus rendszeresen küldött Nádasdynak ásványokat, drágaköveket a bányákból, aki egyik válaszfelében a katalogizálás hatékonyabb módszereire figyelmeztette az orvost: a kövek meghatározásakor és jelölésekor használjon pergamencédulát és jelzeteket.⁶⁵⁹

A másik terv Bonanus tudományos kutatásaira vonatkozott. Az orvos a bányavárosokban töltött éveit során egyrészt felfedezte fel és leírta a természeti szépségeket, másrészt összegezte a bányászattal kapcsolatos találmányait is, és kéziratához kiadót keresett. Ebben segédkezett neki Nádasdy, amikor a nyomdai munkák megszervezését és költségeit részben magára vállalta. 1659-ben arra biztatta, hogy haladjon a munkával „wolle dieselbe mit seinem studio nur vortfahren, dan je gröser das opus und buch, ie lieber es dem Buchdrucker sein wirdt”.⁶⁶⁰ 1660. február 29-én arról biztosította Bonanust, hogy gondoskodni fog három vagy négy nyomdászról is.⁶⁶¹ Már Kiss Farkas Gábor utalt rá, hogy Magyarország természeti csodáiról szóló tervezett művének híre ment Európában is,⁶⁶² Bél Mátyás is e források nyomán hívta fel olvasóit arra, hogy keressék a kéziratot.

„Procopius Bonanus orvosdoktor, aki a múlt században a királyi kamara főorvosa volt a magyarországi bányáknál, hatalmas, több mint kétszáz rézbe metszett képet tartalmazó kötetet írt nagy munkával s nem kevesebb költséggel Magyarországon csodálatos dolgairól, s már azon volt, hogy e nagyon

⁶⁵⁷ Nádasdy Ferenc szerződéstervezete Polycarpus Bonanusnak, dátum nélkül = Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, Ms I., 172. Nr. 84. A leveleket olvasta és néhány érdekességet közzé is tett (a forrás megadás nélkül) TASNÁDI-KUBACSKA András, *Gyűjtés hegyen-völgyön*, Bp., 1942, 22–23.

⁶⁵⁸ TAKÁTS Sándor, *A jáspisz-kő feltalálása Magyarországon*, Magyar Gazdaságtörténeti Szemle 9(1902), 139–140.

⁶⁵⁹ Nádasdy Ferenc Polycarpus Bonanusnak, Pozsony 1659. november 8. = Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, Ms I., 172. Nr. 91.

⁶⁶⁰ Nádasdy Ferenc Polycarpus Bonanusnak, Seibersdorf, 1659. május 24. = Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, Ms I., 172. Nr. 86.

⁶⁶¹ Nádasdy Ferenc Polycarpus Bonanusnak, Seibersdorf, 1660. február 29. = Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, Ms I., 172. Nr. 92.

⁶⁶² KISS FARKAS, „*Difficiles nugae*”, i. m., 445.

hasznos munkát kinyomtassa, mikor szándékában megakadályozta a halál, s mivel ez Ausztriában történt, könnyen arra lehet következtetni, hogy egy ekkora nagyságú és ilyen költséggel járó munka gyümölcse nem pusztulhatott el, hanem félbemaradva szokás szerint az örökösökhöz került, s valahol lappang. Ezért hát kérve kérem a szomszédos népet vagy bárkit, akinek végül birtokába jutott e kézirat, ne hagyja, hogy teljességgel elpusztuljon vagy késedelmesen kerüljön nyilvánosságra, amit e szerző Magyarország díszére szánt.”⁶⁶³

Ez a hirdetés még a 20. század elején is megismétlődött tudományos fórumokon,⁶⁶⁴ de a kéziratnak azóta sincs se híre, se hamva.

A könyvtárban több mű is alátámasztja Nádasdy ásványok, drágakövek, természeti kincsek iránti érdeklődését, például a jezsuita Bernardo Cesi *Mineralogiája*, amit a rendje adott ki halála után hat évvel Lyonban 1636-ban. A modenai professzor könyve kompilátum különféle szerzők műveiből, ennek ellenére a rendszerezéshez hasznos olvasmánynak bizonyulhatott.⁶⁶⁵ A másik, sok közép-európai is magyar vonatkozású adatot tartalmazó ásvány- és bányatan Kircher *Mundus Subterraneus* című két kötetes műve, amelyhez az információkat többek között magyar jezsuiták szolgáltatták.⁶⁶⁶

Alkémia, mágia

Evans egy külön fejezetben foglalkozott a Habsburg-birodalom művelt elitjének a mágiához és okkultizmushoz fűződő viszonyával.⁶⁶⁷ A katolikus egyház magatartása ambivalens volt a témát illetően, egyes szerzőket akár indexre is helyeztek, de magával a jelenséggel szemben nem léptek fel. Így a nagy mágusok, Agrippa, Para-

⁶⁶³ BÉL Mátyás, *A régi és az új Magyarország leírásának előfutára* = Uő., *Hungariából Magyarország felé*, bev., vál. TARNAI Andor, Bp., 1984 (Magyar ritkaságok), 155.

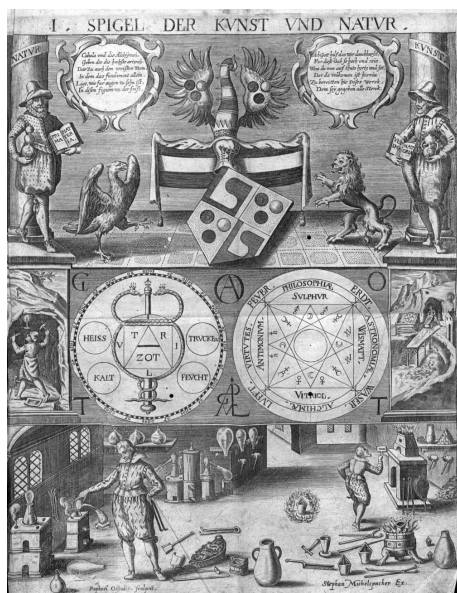
⁶⁶⁴ Sz 40(1906), 574.

⁶⁶⁵ Lynn THORNDIKE, *History of Magic and Experimental Science*, Part 4, New York, 1958, 254–257.

⁶⁶⁶ KISS FARKAS, „*Difficiles nugae*, i. m., 449–451.

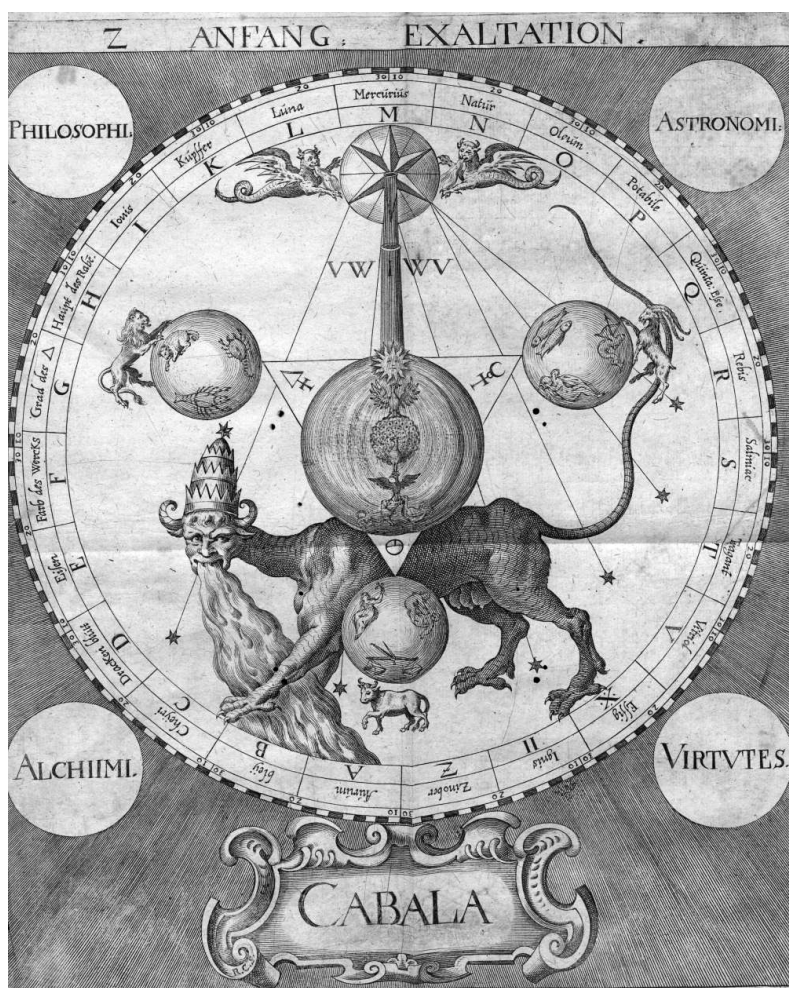
⁶⁶⁷ EVANS, *Das Werden*, i. m., 249–269. (a fejezet címe: *Der Kompromiß mit der gelehrten Magie*)

celsus, Fludd, Khunrath műveit könnyen elérhette bárki, Nádasdynak Paracelsus összes műve 1616-ból német nyelven volt meg.⁶⁶⁸ Johannes Reuchlin *Kabbaláját* – a német humanista sokat foglalkozott a zsidók szent könyveivel és a héber nyelvvel – és az általa inspirált Pietro Colonna Galatino apológiáját a Wechelek kétszer is kinyomtatták, Nádasdyhoz az 1603-as kiadás került, egybekötve a zsidó konvertita Sixtus Senensis már említett művével.⁶⁶⁹ Egy az alkémiai eljárásokról négy egész oldalas metszetet tartalmazó – és ezek miatt ma is számon tartott – rövid könyvecskét a tiroli Stephan Michelspacher jegyezte, ezt egy orvosi tárgyú műhöz kötötték hozzá.

⁶⁶⁸ EVANS, *Das Werden*, i. m., 249–250.

⁶⁶⁹ R. J. W. EVANS, *The Wechel Presses: Humanism and Calvinism in Central Europe 1572–1627*, Oxford, 1975, 43.

29. Stephan Michelspacher *Cabala* című művének (Erfurt, 1654) címlapja és rézmetszetes táblái

Az okkult tudományok egyike a titkosírás művészete, legismertebb kora újkori képviselője pedig Trithemius apát, akinek 1608-ban Frankfurtban kiadott *Steganographiá*ját birtokolta Nádasdy. A Közép-Európában széles elterjedtségnek örvendő alkémia irodalmából is találunk jó néhányat Nádasdy könyvei között: Lull kémiai könyvecskéjét vagy a *Theatrum Chemicum* hat kötetét. Ennek egy részkiadása már megjelent 1602-ben Lazar Zetzernél, de a teljes sorozatot csak 1659–1661 között publikálták Strassburgban Zetzner örököseinél. Ezt a több mint 200, csak részben ismert

alkémiai értekezésből álló művet a tudománytörténet a legjelentősebb alkémiai kiadványnak tekinti a korai újkorban. Az összes fontos középkori és kora újkori alkémiai írás megjelenik benne – érdekessége, hogy csak latinul – a *Tabula Smaragdina*tól kezdve John Dee traktátusáig.⁶⁷⁰ Hasonló jellegű szöveggyűjtemény a *Theatrum Sympatheticum* 1662-ből, amely egy téma – a szimpatikus kémia – köré rendezte a 26 értekezést olyan szerzőktől, mint Kenelm Digby vagy Nikolas Papin. Nádasdy, mint oly sok arisztokrata ismerőse,⁶⁷¹ a gyakorlatban is kipróbálta az alkémiát. Nem tudjuk, pontosan hogyan kísérletezett, milyen transzmutációval próbálkozott, aranyat gyártott-e vagy a bölcsek követét kereste, de saját laboratóriuma és saját alkémikusa volt.⁶⁷² Kapcsolatban állt azzal a Chaos báróval – eredeti nevén Johann Konrad Richthausen (1604–1663) –, aki egész életében pénzzel, nemesfémekkel és drágakövekkel és alkémiával foglalkozott. Chaos 1648-ban egy különleges kísérletet mutatott be III. Ferdinánd színe előtt, higanyból és valamiféle vörös porból sikerült aranyat előállítania. Az eseményt olyannyira megörökítésre méltónak tartotta a császár, hogy az aranyból egy Aszklepioszt ábrázoló érmet veretett, képét azóta is számos alkímiatörténeti mű közzé teszi.⁶⁷³ III. Ferdinánd 1655-ben megnevesítette Richthausent, aki a rendkívül szokatlan Chaos prédiktumot saját maga választotta. I. Lipót császár pedig 1658. december 31-én kelt határozatában kinevezte selmeci főkamaraagráfnak, azaz a felső-magyarországi bányák fölött diszponáló magas rangú tisztviselőnek.

⁶⁷⁰ Carlos GILLY, *On the genesis of L. Zetzner's Theatrum Chemicum in Strasbourg = Magia, alchimia, scienza dal '400 al '700. L'influsso di Ermete Trismegisto*, ed. by Carlos GILLY, C. van HEERTUM, Firenze, 2003, 435–446.

⁶⁷¹ Evans számos példát hoz a kísérletező arisztokratákra, Lipót Vilmostól, I. Lipóttól kezdve Karl Eusebius Liechtensteinon át, Forgách Ádámgig és Esterházy Pálíg vö. EVANS, *Das Werden*, i. m., 258–266.

⁶⁷² A pottendorfi hálósobájában mindenféle kémiai dolgok voltak („*Allerhandt Cimische Sachen*”), vö. Inuentarium Vber alles beÿ der Kay. Herrschafft Pottendorff, 1673, ÖStA, FHKA, NÖHA, P 54/A/1, f.213.; Pottendorfban az új szoba alatt helyezkedett el a laboratórium („*Im Laboratorio vnden dem neuen Zimmer*”), uo. f.227.; az alkalmazottak jegyzékén szerepelt egy „*Laborant*”, ÖStA, FHKA, HÖ, R.N. 420. f.457

⁶⁷³ EVANS, *Das Werden*, i. m., 258.; VISKOLCZ Noémi, *Báróczi Sándor és Káosz báró = „Mielz valt mesure que ne fait estultie” A hatvanéves Horváth Iván tiszteletére*, Bp., 2008, 397–401.

lőnek.⁶⁷⁴ Alkímiai kísérleteivel itt sem hagyott fel, 1661-ben engedélyt is szerzett a császártól ezek lefolytatására,⁶⁷⁵ elképzelhető, hogy ezekről a Nádasdy-Lippay-kör is értesülhetett. Furcsaságok is akadtak persze az ilyen jellegű szakirodalomban: a 17. század közepén Drezdában élt Michael Crügener a szász választófejedelemnek címzett dedikációjában orvosnak, fizikusnak és vegyésznek nevezte magát, és ahogy írta, a kémia segítségével akar segíteni a betegségek gyógyításában. A bonyolult és homályos cím – „*Kémiai kertépítés*” – növények osztályozását ígérte hermetikus filozófiai körítéssel.

Evans két olyan szerzőre is ráirányítja a figyelmet, akik Nádasdy könyvtárában is – ahogy feljebb láttuk – megkerülhetetlenek voltak: Athanasius Kircherre és Caspar Schottra. A két jezsuita könyvei jórészt a Habsburgok és az egyház támogatásával jelentek meg. I. Lipót magánkönyvtárában 13, a Liechtensteinekében 31, a Sternbergekében 23 Kircher-művet (s emellett 13 Schott-művet) katalogizáltak,⁶⁷⁶ és Nádasdy sem maradt el tőlük. Ami bizonyos, hogy nagyon sok pénzébe került beszerzésük (például a Kircher-féle gazdagon illusztrált *Oedipus Aegyptiacus* 35 aranyért vásárolta meg a heiligenkreuzi kolostor,⁶⁷⁷ 1666-ban ugyancsak az *Oedipus*-t 18 forintért vette Peter Lambeck a császári könyvtárnak.)⁶⁷⁸

Matematika: a számolás és mérés művészete

A Nádasdy-könyvtár – összevetve a korabeli magyar arisztokrata könyvanyaggal – kétségtelenül egyik legfigyelemreméltóbb vonása a sok matematika tárgyú elméleti és gyakorlati könyv jelenléte. Jó

⁶⁷⁴ Fallenbüchl szerint csak 1659. márciusában nevezték ki, vö. FALLENBÜCHL, *Állami (királyi és császári tisztségviselők, i. m., 62.*, de a bécsi források az 1658. december 31-i kinevezést erősítették meg. ÖStA, FHKA, Münz- und Bergwesen Ungarn, R.N. 25, f.987–999. (1659)

⁶⁷⁵ ÖStA, FHKA, Münz- und Bergwesen Ungarn, R.N. 27. f.552–558. (1660–1662)

⁶⁷⁶ EVANS, *Das Werden, i. m., 230.*

⁶⁷⁷ EVANS, *Das Werden, i. m., 231.*

⁶⁷⁸ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. S. n. 356. f.4–6. Összehasonlításuképpen más árak ugyaninnen: Melchior Inchofer *Annales Ecclesiae Hungaricae*-je folió méretben 2 forint és 15 krajcár, Claudius Salmasius *De re Militari* című könyve negyedré méretben 26 krajcár

néhányukba, főleg a mérésekkel kapcsolatos német kiadványokba még exlibrist is ragasztott Nádasdy. Azt sem tekinthetjük véletlennek, hogy Athanasius Kircher éppen az aritmetikáról szóló könyvét ajánlotta neki. Nádasdy, véleményem szerint, saját maga is használta és tanulta ezeket a könyveket. A birtokait gazdaságilag kitűnően működtette, a fennmaradt levéltári források alapján részletes felmérések készültek évenként, a számadásokat, könyveléseket mintaszerűen vezették az emberei. Az udvari rendtartások mindenre kiterjedő részletességgel szabályozták a birtokok életét, sokszor az az érzése az embernek, hogy Nádasdy a pontos nyilvántartások alapján minden rezdülésről tudott, ami a „birodalmában” történt. Mindez abban a korban, amikor Magyarországon nehézséget okozott az arab számjegyek használata és a matematikai szimbólumok még nem voltak egységesek.

Pedig ekkoriban jónéhány európai intézmény nyújtott kiemelkedő teljesítményt a matematikaoktatásban, például a tübingeni egyetem vagy a római jezsuita Collegium Romanum. Utóbbin belül egy ún. Matematikai Akadémia is működött, utóbbi 16. század végi tananyagáról részletes források is rendelkezésre állnak: geometria, algebra, aritmetika, aránytan, mérés- és mérés- és ennek a tudományos eszközei, az asztrolábium és használata, gnómonika, optika, asztrológia és a zeneelmélet képezték a fő tárgyakat.⁶⁷⁹ Nádasdy átlagon messze túlmutató természettudományos érdeklődését – a távcsöveken túl – nemcsak nagyszerű könyvei, hanem a sárvári kincstárban külön szekrényben gondosan kiállított műszerei is dokumentálják. A 28. almárium polcain egy sárkányfej és több értékes óra mellett főleg fából és rézből készült asztronómiai, matematikai műszerek sorakoztak, az összeírók több esetben meg sem tudták határozni a látottakat, csak találgatták az eszközök funkcióját.⁶⁸⁰ A leírások rövidsége és pontatlansága következtében a mai olvasónak is nehéz bármiféle azonosítás. A műszerek használatához az elméleti háttér az olvasmányok biztosították. Az előbb említett akadémiának volt az egyik meghatározó tanára Christophorus

⁶⁷⁹ Ugo BALDINI, *The Academy of Mathematics of the Collegio Romano from 1553 to 1612 = Jesuit science, i. m.*, 47–99., itt 59.

⁶⁸⁰ Sarvari varnak inventariumja, MOL E 185, 59. d. (52. cs.) (Régi: Fasc. 1. No. 38); (Mf. 31996), f.300–301.; az értékes tudományos eszközöket 120 aranyért 1680-ban átengedték Johann Baptista von Kuniz bárónak, vö. ÖStA, FHKA, HU R.N. 274 1680 október, f.168.

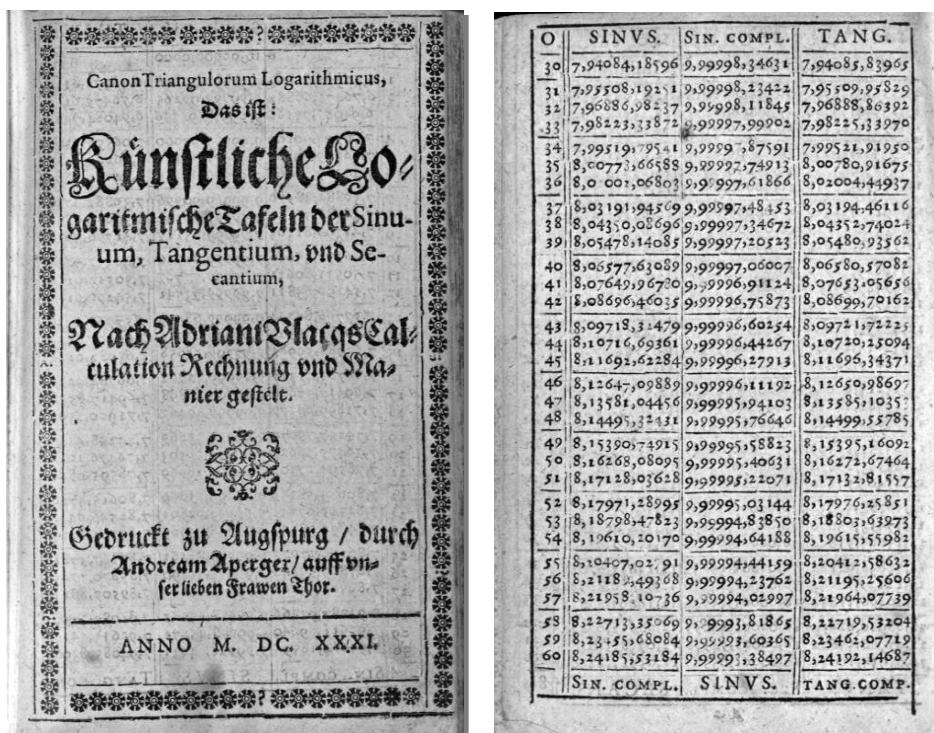
Clavius jezsuita csillagász, aki az időmérés módjait és a napórák építését bemutató művét Báthory Istvánnak ajánlotta, s ez az egyetlen könyv, amely bizonyíthatóan a Báthory-örökség révén került a könyvtárba. A nagy csillagász hívei közé tartozott a svájci származású, Strassburgban oktató matematikus és óráépítő, Conrad Dasypodius, műveinek görög-latin nyelvű gyűjteményes kiadását őrizte a Nádasdy-könyvtár.

Daniel Schwenter matematikus és a keleti nyelvek professzora, az altdorfi egyetem tanára, *Deliciae physico-mathematicae* című művében az egyetemi előadásai példáit gyűjtötte egybe, száz oldalon keresztül sorolta az aritmetikai feladatokat és különféle megoldásokat, s van egy külön fejezet az optikáról, lencsék csiszolásáról, a napórákról, az építészetéről és a hidraulikáról is.⁶⁸¹ Némileg egyszerűbb algebrakönyvet állított össze Johann Hemeling hildesheimi írnok, alkalmi költő és matematika tanár, ez a 17. században tucatnyi kiadásban jelent meg.⁶⁸² A nagyobb német városokban speciális iskolák működtek a kereskedők és iparosok gyermekeinek, hogy jobban elsajátítsák a számolás művészetét, Hemeling tankönyve a térfogatszámításhoz kínál szöveges példákat (görög szereplőkkel), minden alkalommal bemutatva és levezetve a megoldást úgy, hogy az olvasó segítség nélkül is megérthette és megtanulhatta. Ehhez hasonlóak a különben a szakirodalomban ismeretlen, szintén német nyelvű számolási példakönyvek Michael Rüheltől 1608-ból, Matthias Wilhelmtől 1613-ból, Philipp Geigertől 1617-ből. A logaritmus számolásához egy speciális táblázatgyűjtemény állt rendelkezésére 1631-ből Augsburgból. Az előbbieknél jóval jelentősebb név Johann Faulhaber matematikus és mérnöké, aki a 17. század elején saját iskolát alapított Ulmban, s sok matematikai kiadványt jelentetett meg, köztük a Nádasdynak is meglévő *Miracula Arithmetica*t. Descartes modern életrajzírói mindig kiemelik, hogy 1619-es németországi utazásakor a tudós megismer-

⁶⁸¹ Wolfgang MÄHRLE, *Academia Norica. Wissenschaft und Bildung an der Nürnberger Hohen Schule in Altdorf (1575–1623)*, Stuttgart, 2000 (Contubernium. Tübinger Beiträge zur Universitäts- und Wissenschaftsgeschichte 54.), 375–378.

⁶⁸² Margret ZIMMERMANN, *Die „selbstlehrende Rechenschuhl“ des Hildesheimer Schreib- und Rechenmeisters Johann Hemeling. Ein Rechenbuch aus dem 17. Jahrhundert* = http://www.hildesheim.de/pics/download/1_1257238224/dok_095_hemeling_text.pdf

kedett Faulhaberrel, s kettőjük közös vitájából született ez a mű.⁶⁸³ Georg Galgemair Philipp Apian tanítványa volt a tübingeni egyetemen, főleg asztrológiai prognózisokat írt, de fontos szakkönyve volt az Apian-hagyatékából publikált *Organon*.⁶⁸⁴ Ebben a gyakorlati geometriához nyújt segítséget az ún. aránykörző bemutatásával.

30. Adrian Vlacq *logarithmus könyvének* (Augsburg, 1631) címlapja és egy táblázata

A leideni egyetem mellett működő mérnökiskola tanáraként Ludolf van Ceulen matematikát és vívást oktatott. Róla nevezték el a π -t

⁶⁸³ Chikara SASAKI, *Descartes's Mathematical Thought*, Dordrecht, 2003, 150–151.

⁶⁸⁴ Gerhard BETSCH, *Praxis Geometrica und Kartographie an der Universität Tübingen im 16. und frühen 17. Jahrhundert = Zum 400sten Geburtstag von Wilhelm Schickard. Zweites Tübinger Schickard-Symposium*, Hrsg. von Friedrich SECK, Sigmaringen (Contubernium Bd. 41.), 1995, 185–226., itt 211–212.

Ludolf-számnak, mert ő számolta ki először húsz tizedesjegyig. Számos tankönyv jelent meg tőle holland nyelven, ezeket tanítványai latinra fordították, s így terjedtek el Európában. A Nádasdy-könyvtárban egy a matematika és a geometria alapjait tárgyaló műve volt meg, ez címe ellenére nem tananyagot, hanem sokkal inkább matematikai problémák felvetését és megoldási javaslatait tartalmazta.⁶⁸⁵

Végül essék szó néhány olyan különleges kötetről, amelyeket ugyan a katalógusokban nem jegyeztek fel, de az ELTE Egyetemi Könyvtárában megmaradtak a gróf exlibriseivel. Ezek a vékony kis füzetek főként pénz- és egyéb gazdasági ügyekhez egyfajta segédletek. A 16–17. században Itáliában fejlesztették tökélyre a könyvelést, számos tanácsadó mű taglalta a témát, Nádasdynak két ilyen jellegű könyve is volt a nürnbergi Nicolaus Wolfftól és a hamburgi Christoph Achaz Hagertől. Külön kis sorozatot képeztek az ún. tarifakönyvek, az egyikben az Amsterdamban árult gyapjú és más áruk tarifái, a másokban Jeremias Peffenhauser szintén amsterdami tarifája a pénzváltásról, a harmadikban augsburgi díjszabások, mérési táblázatok sorakoztak az ezüst- és aranyváltásról. Utóbbi összeállítója, Johann Heinzelmann augsburgi iskolamester, az előkelő kereskedővárosok és az aranyműveseiről híres Augsburg mesterembereinek szánta könyvét praktikus útmutatóként. A nemesfém finomságának és súlyának pontos kiszámolásával kapcsolatos ismeretek hasznosultak Nádasdynál, egy német terminológiával tűzdelt levelében az aranymérés technikájáról értekezik Bálintffy Jánosnak.⁶⁸⁶

Ezek a fent említett művek nagyon világosan érzékeltetik, hogy a birtokgazdálkodásával illetve a mecénatúrájában, megrendeléseiben nyugat-európai központokhoz kötődő Nádasdy mennyi-

⁶⁸⁵ Friedrich KATSCHER, *Einige Entdeckungen über die Geschichte der Zahl Pi sowie Leben und Werk von Christoffer Dybvad und Ludolph van Ceulen*, Wien, 1979, 118–119.

<http://www.ludolfvanceulen.nl/documents/Katscher.pdf>

⁶⁸⁶ Nádasdy Ferenc Bálintffy Jánosnak, Csejte, 1666. szeptember 4. = MOL E 185, Missiles (Mf. 6895): „Az Aranaikban, a mint kgd írja, nem itilliük, hagi sok roß legien, vagi héianos. Hanem ha kgd amaz nehez mértékkel, a kit a németek Schvar gewichtnek neveznek, az meli mértéket ezer aranj közötis, igen keves találkozik, a kj megh üsse. Mérje kgd amaz közönseges schau gewicht mértékkel, s megh lattia kgd, hagi finom araniok lesznek azok...”

re igyekezett tájékozott és naprakész lenni. Kiss Erika kutatásai során megbecsülte Nádasdy ezüstvagyonát, s rámutatott a gyűjtemény típusgazdagságára és súlyát tekintve egyedülálló voltára. Az asztali ezüstökből, ékszerekből, szobrokból nagyszerű készletekkel rendelkező magyar gróf számos birodalmi kortársához hasonlóan Augsburgba vitette a nyers ezüstöt, majd a feldolgozás és megmunkálás után művészi tárgyak formájában visszakarta. Csak 1654-ből 1350 girányi nyers ezüst vámmentes kivitelére kért engedélyt, ez mintegy 320 kg-nak felel meg.⁶⁸⁷ Pottendorfban arany- és ezüst mérésére szolgáló műszereket írtak össze és az ezüstművek gondozására külön szakszemélyzet felügyelt.⁶⁸⁸

Történelem, politika, államelmélet

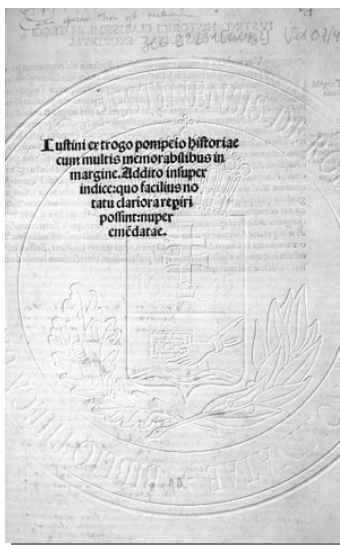
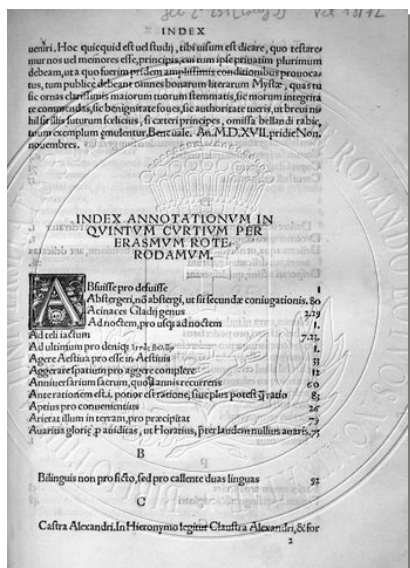
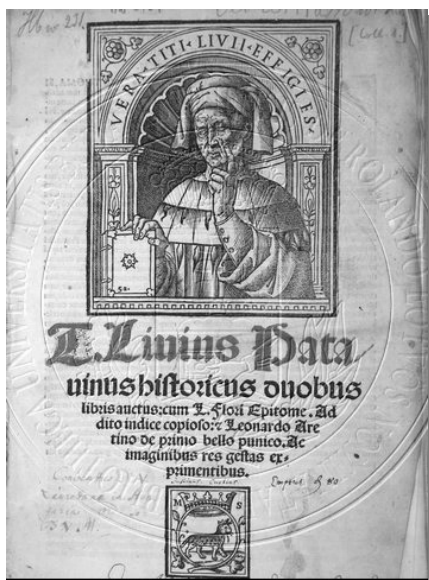
A jogi szakhoz hasonlóan ezt is Hoher kancellár tulajdonába adta a császár, ezért a maradványokból illetve a forrásokból kell tájékozódni ahhoz, hogy értékelhető legyen ez az egyébként a politikus Nádasdy műveltségének megítéléséhez elengedhetetlenül szükséges könyvtárrész. Annál is inkább, mert a gróf megmaradt írásainak, előszavainak, levelezésének, ihletett hangú végrendeletének tartalmi, nyelvi és stilisztikai megformáltsága mind igazolják rendkívüli tudásbeli felvértezetséget és arisztokrataként is bizonyos értelmiségi attitűdöket felmutató írástudó magatartását. Első pillantásra a szak egyik legfeltűnőbb jellegzetessége, hogy erőteljes birodalmi illetve osztrák-Habsburg történetre koncentrálnak a gyűjtői szemlélet érvényesült benne, talán Nádasdy személyes, a bécsi udvarhoz fűződő kapcsolatainak is következményeként.

Az antik görög és római történetírók közül jónéhányat már feljebb is bemutattam, az ókori historiográfia erős lábakon állt a könyvtárban. Figyelemreméltó például az a vaskos, öt antik művet tartalmazó 16. századi kolligátum, amelybe Nádasdy a nevét is beírta. Az első három rész velencei kiadói kolligátum 1520-ból: Titus Livius Róma története a dalmát filológus Lucas Panaetius gondozásában, a második Leonardo Bruni az első pun háborúról szóló műve, a harmadik pedig Titus Livius egy kompilátorának, Florusnak

⁶⁸⁷ KISS Erika, *Nádasdy Ferenc tárházai és kincsei*, Sz 144(2010), 933–968., itt 960–963.

⁶⁸⁸ KISS, *Nádasdy Ferenc*, i. m., 962–963.

az *Epitoméja*. Ezekhez hozzákötötték még a 2–3. század fordulóján élt Justinus kivonatait Pompeius Trogos egykori elveszett történetéből illetve az Erasmus jegyzeteivel ellátott Nagy Sándor történetét Quintus Curtius Rufustól. A Titus Livius műhöz ráadásul 31 fametszetet is mellékeltek illusztrációképpen.

31. Nádasy Titus Livius kötetének (Velence, 1520) oldalai

A 16. században hihetetlen népszerűségre szert tevő Tacitus komoly könyvtárból nem hiányozhatott. Nádasdynál különös kontextusban van jelen. Egyrészt *Historiája* a katolizált Justus Lipsius kiadásában, amely a filológiai teljesítmény szempontjából – a mai megítélés szerint – nem tartozott a legjelentősebbek közé.⁶⁸⁹ Másrészt Agricola életéről szóló műve a gazdag kommentárirodalmon keresztül mutatkozik meg, ezek jórésze protestáns egyetemi környezetben keletkezett: Strassburgban Matthias Bernegger⁶⁹⁰ és Johann Heinrich Boeckler,⁶⁹¹ Leidenben Marcus Zuerius van Boxhorn, Nürnbergben Michael Virdung adták elő Tacitust (és vitatták Lipsiust), tehát ezek tipikusan egy olyan kötetek, amelyeket diákok hozhattak haza egyetemi tanulmányaik befejeztével. Boxhorn egyébként a leideni egyetem történészeként szívesen kommentált ókori római szerzőket, ezt egy másik kötete, a *Quaestiones romanae* is bizonyítja. Ez a főleg Plutarkhosz alapján a római vallásokról és rítusokról szóló könyv az első, 1637-es kiadásban volt meg a grófnak.⁶⁹² Boeckler említett magyarázata pedig egy olyan, az 1640-es évekből származó kolligátum élén áll, amelynek mind a nyolc darabja a német vagy németalföldi protestáns értelmiséghez kötődik (köztük például a rózsakeresztes eszmékkel is barátságba kerülő neves német teológus, Johann Valentin Andreae egy műve). A könyvet a bejegyzése szerint 1754-ben Klimó György pécsi püspök vásárolta meg.

A Tacitus-kiadáson kívül nincsen más Lipsius-mű a könyvtárban,⁶⁹³ de a Lipsius körébe tartozó Jan Bernaerts történésztől, latinistától kettő is: az egyikben Publius Statius Papinius, a 15. században újra felfedezett római költő verseit látta el jegyzeteivel, kommentárjaival, ezt Lipsius is megtisztelte egy üdvözlőversével.⁶⁹⁴ A másik a Lipsius szellemében íródott és neki ajánlott történeti

⁶⁸⁹ KECSKEMÉTI Gábor, *Tacitus és a régi magyar irodalom*, ItK 114(2010), 430–438., itt 433.

⁶⁹⁰ Berneggernél magyarok is disputáltak Tacitusból, vö. KECSKEMÉTI, *Tacitus*, i. m., 434.

⁶⁹¹ JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 112–113.

⁶⁹² JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 124.

⁶⁹³ Lipsius magyarországi recepciójához vö. ÁCS Pál, *A késő reneszánsz megla-
zult pillérei: sztoicizmus és manierizmus az irodalomban = Mátyás király
öröksége*, i. m., 36–50., itt 37–40.

⁶⁹⁴ *P. Papinius Statius Silvae Book II A Commentary* by Herm-Jan van DAM, Leiden, 1984, 1–14.

módszertan (*De utilitate legendae historiae libri duo*). Ez utóbbi témában azonban kétségtelenül komolyabb életművet hagyott hátra a francia jogász, Jean Bodin. A ő *Methodus ad Facilem Historiarum cognitionem* című értekezésének 1599-es strassburgi kiadásába a nevét is bejegyezte Nádasdy. Az először 1566-ban megjelent mű a história tudományának modern, rendszerszerű feldolgozása, az alapfogalmaktól (mi is a történelem?) az anyag elrendezésén át a források értékeléséig ad fogódzókat azoknak, akik az elméletet politikai gyakorlattá kívánták fordítani. Bodin szerint a lehető legtöbb forráson keresztül értelmezett múlt, a példákkal illusztrált történelem erkölcsi tartást ad ismerőjének.⁶⁹⁵

Bodin mellett még egy név feltétlenül ide kíváncozik, Niccolo Machiavellié. Kizártnak tartom, hogy Nádasdy oly gazdag könyvtárában éppen *A fejedelem* hiányzott volna, ma már azonban nincs nyoma, feltehetőleg Hocher vitte magával a kötetet. Az antimachiavellizmus egyik francia alapműve viszont megmaradt, s ezt a tiltott könyvek kapcsán már említettem. A hugenották megsemmisítését megelőző Gentillet Innocent értekezése tiltakozás a semmilyen eszköztől vissza nem riadó politikával szemben, egyben vádirat a gyakorlat fölött szemet hunyó katolikus egyház ellen.⁶⁹⁶ Végül itt említendő a fejedelemtükrök egyik nagy klasszikusa, Antonio Guevara V. Károlynak ajánlott fiktív Marcus Aurelius életrajza. Nádasdy Johann Wankel német humanista valamelyik latin nyelvű fordítását bírta, amely egyébként az 1628-as Prágai András-féle magyar átültetés alapjául is szolgált.⁶⁹⁷

Az államelmélet egy másfajta vonulatát képviseli a humanista Thomas More által megteremtett új műfaj, az utópia. A magyar arisztokrata könyvtárakban alig található egy-egy darabja. More *Utópiája*, a Sehol szigetét és különös lakóit bemutató híres könyvecske, 1516-ban jelent meg először Leuvenben, klasszikus humanista környezetben, Erasmus és Guillaume Budé közreműködésével. A szerző céljáról, hogy vajon a fiktív úti beszámoló a korabeli társadalmak provokatív leleplezése, humanisták összekacsintó szatírája avagy egy vágyott, megvalósításra váró idea, a mai napig vi-

⁶⁹⁵ Bodin művéről bővebben magyarul TESZELSZKY, *Az ismeretlen korona*, i. m., 216–220.

⁶⁹⁶ TESZELSZKY, *Az ismeretlen korona*, i. m., 392–393.

⁶⁹⁷ HARGITTAY Emil, *A fejedelmi tükrök műfaja a 17. századi Magyarországon és Erdélyben*, ItK 99(1995), 441–484., itt 459–460.

ták folynak.⁶⁹⁸ A mű kora újkori magyar recepciójával Balázs Mihály foglalkozott érintőlegesen, megállapítva, hogy elsősorban humanisták és polgárok könyvtárában bukkanhatunk erre az olvasmányra.⁶⁹⁹ Most a listához Nádasdy nevét is csatolhatjuk, akinek egy 1601-es frankfurti kiadás volt meg. Utópisztikus világba kalauzol Tommaso Campanella *De hispanica monarchia* című műve is (híres utópiája, a *Napváros*, hiányzik a Nádasdy-könyvtárból). A calabriai eretnek szerzetes – hosszú éveket töltött az inkvizíció fogságában, majd Franciaországba száműzve fejezte be az életét – spanyol birodalomról szóló államelméleti műve több kiadásban jelen volt Európában, Nádasdynak két különböző méretű (negyed- és tizenkettedrét) példányban is. Campanella az univerzális monarchia eszméjét népszerűsíti, várakozásai szerint a spanyolok lesznek a világ új urai, betöltve az egykori római birodalom által hagyott űrt, és vezetésükkel az emberiség egyetlen világvallásban újraegyesül.⁷⁰⁰ A politikai tanulságok után kutató Nádasdyt az Erdélyt és Lengyelországot egyben tárgyaló fejezet is érdekelhette a műben.⁷⁰¹

Scaligernél már szóba került a kronológia, a történetírás egy 16. században újra felfejlődő, majdnem hogy vizuális válfaja,⁷⁰² amelynek számos darabja bekerült a Nádasdy-könyvtárba: így például a nürnbergi humanista körbe tartozó Johann Funck teológus 1545-ben kiadott *Chronologiája* vagy a sziléziai iskolaigazgató, Abraham Bucholzer hasonló című könyve, a 17. századból pedig a giesseni professzor Christoph von Hellwig illetve Heinrich

⁶⁹⁸ TÓTA Péter Benedek, *Kinek se-hol-se-jó? (Az Utópia abszurd dicsérete) = Utópiák és ellenutópiák*, szerk. KROÓ Katalin, BÉNYEI Tamás, Bp., 2010, 19–30.

⁶⁹⁹ BALÁZS Mihály, *Thomas Morus és Jacobus Paleologus = Reneszánsz filozófia*, szerk. BOROS Gábor, Bp., 2009 (Világosság könyvek 4), 113–134.; itt 115–116.

⁷⁰⁰ magyarul legutóbb ALMÁSI Gábor, „Úgy itt a földön is”. *Campanella pogány mennyországa = Utópiák és ellenutópiák, i. m.*, 31–47.

⁷⁰¹ Campanella magyar vonatkozásaira vö. SZENTPÉTERI Márton, *Il Transilvano. Tommaso Campanella és Báthory Zsigmond = Allegro combrio. Írások Zemplényi Ferenc 60. születésnapjára*, Palimpszeszt, 2002, 266–281.

⁷⁰² Anthony GRAFTON, *Calendars, Chronicles, chronology = The classical tradition*, ed. by Anthony GRAFTON, Glenn W. MOST, Salvatore SETTIS, Cambridge (Mass.), 2010, 165–168.

Gutberleth táblázatokba rendezett művei. A magyar történelemre vonatkozóan Elias Berger érvényesíti legerőteljesebben ezt az elvet a 17. század első harmadában, de megemlíthető a jezsuita Andreas Kobavius is, akit személyesen is ismernie kellett Nádasdynak, ugyanis a soproni jezsuita kollégium előjárójaként tevékenykedett, és többek között Batthyány Ádámmal is levelezett.⁷⁰³ A Bécsben 1643-ban kiadott és a keresztény időszámításról szóló disszertációja Dionysius Exiguus 5. századi szerzetes kronológiai tanulmányain alapul.

A reformáció, majd a kirobbanó vallásháborúk történetének különböző szempontú megközelítései is érdekelték Nádasdy gróft. A 16. század egyik legelfogulatlanabb, legkritikusabb reformáció-történetét Johannes Sleidanus írta meg 1555-ben (két évtizeddel később „politikusan” a már említett Chytraeus). A különleges pályát befutó diplomata *Commentariorum de Statu Religionis et Reipublicae* című műve két barátja, Martin Bucer és Jacob Sturm biztatására keletkezett. Sleidanus 25 fejezetben (a 26. már csak halála után lett a jegyzeteiből összeszerkesztve) dolgozza fel az 1517–1555 közötti éveket, ahogy az előszóban kifejezte, egyetlen szempont vezérelte ebben, az igazság. Hogy ennek megfelelően, két forrásból merített: egyrészt a kortársak beszámolóiból, például Luthertől levél útján kérte el a reformáció megindulásának dokumentumait, másrészt személyes tapasztalatokból, hiszen maga is tanúja volt a történeti eseményeknek: 1551–1552-ben követként vett részt a trentói zsinat aktuális ülésén. A könyvet elsősorban tudósoknak és politikusoknak szánta, első olvasói és bírálói közé Sturm és Pietro Paolo Vergelio tartoztak, utóbbi, a reformátussá lett itáliai püspök, Nádasdy Tamással is élénk levelezést folytatott. Sleidanus művét már nyomták Strassburgban, amikor a városi tanács, félve a következményektől, hetekre leállította a munkálatokat. Megjelenése után pedig felkerült az indexre 1559-ben, majd 1564-ben is, de ez sem akadályozta meg a mű diadalútját, még számos alkalommal

⁷⁰³ Adattár 11., i. m., 263–264.; KOLTAI András, *Egy főúri lakodalom előkészületei (Esterházy László és Batthyány Eleonóra menyegzője Rohoncon 1650-ben)*, Lymbus, 2003, 117–135., itt 118.

kiadták illetve lefordították Európa-szerte.⁷⁰⁴ Nádasdy egy 1576-os strassburgi kiadásba írta be a nevét.

A németalföldi vallásháborúról Hugo Grotius műve a legjobb megközelítés. Kiadása komoly nehézségekkel járt, csak halála után, 1657-ben sikerült két fiának. A két könyvre osztott, Tacitust utánzó mű első része annales, a második krónika, bennük az 1566–1609 között zajló szabadságharc eseményeit követi végig Grotius. Ugyanezt a témát a spanyol hatalom és a katolikusok szempontjait érvényesítve írta meg Famiano Strada római jezsuita 1632-ben (számos utánnomása volt, köztük egy 1751-ben Pesten). A *De bello Belgico* tíz könyvben foglalja össze az 1578–1590 közötti háborús történeteket, címlapján azzal a híres térképpel, amely Németalföldet oroszlán formájában ábrázolja.

32. Hugo Grotius *Annalese* (Amsterdam, 1657) és az ellenlábas Famiano Strada *De bello Belgico* című művének (Róma, 1632) metszetes címlapja

⁷⁰⁴ Alexandra KESS, *Johann Sleidan and the Protestant Vision of History*, Aldershot, 2008 (St. Andrews studies in Reformation history), 71–74., 89–92.

Grotiushoz visszatérve, a szintén a háborúk témájához kapcsolódó, először 1625-ben megjelent *De iure belli ac pacis* című művét az életmű legjelentősebb alkotásának tartják. A XIII. Lajosnak ajánlott, három könyvből álló értekezés a háború és jog viszonyát feszegeti. Összeférhet-e a jog a fegyverekkel, van-e igazságos háború, hogyan lehet szerződéseket és békét kötni, követségeket küldeni, ezeket a kérdéseket igyekszik megválaszolni. Nádasdy az egyik első kiadáshoz, az 1626-os frankfurtihoz jutott hozzá.

A korabeli Anglia politikai világa I. Károly életéről szóló traktátussal és egy Negeschius álnév alatt megjelenő latin nyelvű pamflettel szüremkedett be a könyvtárba. Utóbbi szerzője egy Peter Schultz nevű jogász, aki az angliai forradalom főszereplőjének, Oliver Cromwellnek a személyiségét és hatalomgyakorlását az ókori római zsarnok Claudius Tiberius császáréhoz hasonlította. Franciaország politikája német szűrőn keresztül jutott el Nádasdyhoz: Charles Vialart Richelieuról és Mazarinról írt művét⁷⁰⁵ egy giesseni jogászprofesszor jegyzetelte meg, a Mazarin elmozdítására 1650-ben tett parlamenti kísérletre egy szintén német nyelvű, névtelen röplap reflektált. Velence történetét is beszerezte Nádasdy: a friss szakirodalom szerzője Giovan Battista Nani, a Velencei Köztársaság hivatalos történetírója és diplomatája, akitől Zrínyi Miklós is több könyvvvel rendelkezett.⁷⁰⁶ Ugyanakkor a Zrínyi-testvérekkel jó kapcsolatot ápoló velencei intrikustól, Giuseppe Maria Maravigliától⁷⁰⁷ csak egy teológiai könyvről van tudomásunk. Az itáliai politikai bosszorkánykonyha igazi emblematikus alakja Gregorio Leti volt. Bár Nádasdy 1671-ig csupán néhány fiatalkori művéhez juthatott hozzá, figyelemre méltó, hogy ebben a csonka állományban két rövid alkotása is felbukkan. Letiről a közelmúltban született egy színvonalas doktori értekezés Farkis Évától,⁷⁰⁸ ebben végigköveti a milánói történész pályafutását és műveit. Karrierje a jezsuitáknál folytatott tanulmányai után furcsa fordulatot vett. Franciaországban, majd Genfben tartózkodott hosszabban, itt kálvinista lett, így az 1660-as

⁷⁰⁵ KLANICZAY, Korszerű politikai gondolkodás, i. m., 347–361.

⁷⁰⁶ BENE, A Zrínyi testvérek, i. m., 653.

⁷⁰⁷ BENE, A Zrínyi testvérek, i. m., 658–659.

⁷⁰⁸ FARKIS Éva, Egy 17. századi értelmiségi pálya. Gregorio Leti Történelmi, és politikai ceremónia című művének jelentősége és helye az író életművében, Pécs, PTE-BTK, 2010.

<http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/farkistimeaphd.pdf>

évtizedben írt szatirikus művei mind élesen katolikusellenesek.⁷⁰⁹ Próbálkozott még néhány szerelmi regénnyel is, ezeknek nem tulajdonítanak nagyobb esztétikai jelentőséget. Ilyen például a *Carlo Gonzaga és Margarita della Rovere* szerelmét ábrázoló 1666-ban álnéven szerzett traktátus, amely meglepő módon nem olaszul, hanem francia nyelven volt meg Nádasdynak. Ez annak a ténynek a fényében tűnik érdekesnek, hogy Nádasdy 1665-ben Rómából visszafelé három napot töltött a mantuai Gonzaga-udvarban, s személyesen is találkozott a szerelmespárral.⁷¹⁰

Egy másik, több szakirodalomban tévesen Gregorio Letinek tulajdonított mű, de Girolamo Lunadoro által szerzett mű⁷¹¹ is felébresztheti a kíváncsiságot Nádasdy itáliai kapcsolatai iránt. Az 1660-ban Velencében kiadott nyomdai kolligátum három olyan művet foglal magába, amelyek egyike sem volt újdonság:

1. A *Relatione della Corte di Roma* című mű szerzője a sienai születésű Lunadoro, aki fiatalon Rómába költözött. A pápaság különféle hivatalaiban dolgozott, és emellett az 1561-ben I. Cosimo de Medici herceg által alapított Szent István lovagrend (l'Ordine dei Cavalieri di St. Stefano) tagjaként tevékenykedett. Művét Carlo de Medici bíboros felkérésére írta 1611-ben, de ennek csupán egy része jelent meg 1621-ben, teljes egészében először 1635-ben Padovában adták ki.⁷¹² A mű praktikus vezető a bonyolult rendszerű pápai udvarhoz, elmagyarázza a Vatikán működését, a hivatalok felépítését a Camerlengótól a különféle titkárságokig (segnatura), a kongregációktól az apostoli kamaráig.

2. Hasonló műfajú a második tag, az *Il Maestro di camera* Francesco Sestinitől. Szintén a római egyházi világhoz ad útmutatót, kifejezetten a bíborosokról, a testületről, a pápai koronázás ceremóniájáról, a szentek kanonizációjáról, a vizitekről, a követségekről, a kongregációkról és a pápai kihallgatás módjáról.

⁷⁰⁹ FARKIS, *Egy 17. századi értelmiségi pálya*, i. m., 21–23.

⁷¹⁰ MARCZALI, *Bezerédj*, i. m., 357.

⁷¹¹ Több bibliográfia, adatbázis és monográfia is tévesen azonosította Gregorio Letit Girolamo Lunadoróval.

⁷¹² Filippo CRUCCITI, *Girolamo Lunadoro = Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 66(2007), http://www.treccani.it/enciclopedia/girolamo-lunadoro_Dizionario-Biografico

3. Francesco Borromini barátjának, Fioravante Martinellinek⁷¹³ a *Roma ricercata nel suo situ* című útikönyve a harmadik mű a kolligátumban, amely Róma antik és keresztény emlékeihez tíz napos túrát ajánl. Az első, 1644-es kiadást annak a Cassiano del Pozzonak dedikálta a szerző, aki VIII. Orbán pápa körének vezető intellektusa, s aki a kor egyik legnagyobb művészeti gyűjteményét hozta létre a 17. században. Martinelli az antikvitás szakértőjének számított Rómában, emellett a Vatikáni Könyvtárban a héber szövegeket rendszerezte. Tudós elmélyültsége Róma útikönyvében is megmutatkozott, a templomok bemutatásakor sok korszerű forrást használt a minél pontosabb tájékoztatáshoz.⁷¹⁴ Tehát Nádasdynak egy olyan velencei kolligátuma volt, amely kitűnő betekintést nyújtott Róma politikai viszonyaiba, s egyben a kulturális örökségben is eligazítást nyújtott neki.

Ma az Österreichische Nationalbibliothek-ben található az a fehér bőrkötésű, aranyozott lapmetszésű horvát történelemkönyv, amelynek címlapján Nádasdy kéziratos bejegyzése látható: *Ex libris Comitis Francisci de Nadasd 1652*. A könyv díszes kivitele arra utal, hogy a gróf személyesen a szerzőtől, Ráttkay Györgytől kapta ajándékba, rögtön a megjelenésekor. Ráttkay teológiai végzettségű zágrábi kanonok, Zrínyi Miklós körébe tartozó horvát értelmiségi volt. A *Memoria Regum et Banorum*-ot a Zrínyi-testvéreknek, valamint IV. Ferdinándnak és a szlavón-horvát rendeknek ajánlotta.⁷¹⁵ Bene Sándor úgy értékelte, mint a horvát történelem első és teljes feldolgozását, a formálódó nemzettudatot megjelenítő *florus croaticus*t, amely egy újfajta, közjogi-históriai érvelésen alapuló modern nemzetszemléletet honosított meg.⁷¹⁶

A horvát történetírás másik jelentős személyisége, Giovanni Lucio, Rómában élt, és a Krisztina svéd királynő körüli szellemi

⁷¹³ Stefano TABACCHI, *Fioravante Martinelli = Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 71(2008), http://www.treccani.it/enciclopedia/fioravante-martinelli_Dizionario-Biografico

⁷¹⁴ Margaret Daly DAVIS, *Giovan Pietro Bellori and the Nota delli musei, librerie, gallerie, et ornamenti di statue e pitture ne' palazzi, nelle case, e ne' giardini di Roma (1664): Modern libraries and ancient painting in Seicento Rome*, *Zeitschrift für Kunstgeschichte* 68(2005), 191–233.; itt 204–205.

⁷¹⁵ BENE Sándor, *Egy kanonok három királysága. Ráttkay György horvát históriája*, Bp., 2000 (Irodalomtörténeti Füzetek 148.), 19–22.

⁷¹⁶ BENE, *Egy kanonok, i. m.*, 185.

tömörülés egyik vezetőjeként vált ismertté. A főként Dalmácia történetét feldolgozó *De Regno Dalmatiae et Croatiae* című művét a 15. századdal zárta le. A Baronius-iskola szakszerűsége nyilvánul meg Lucio forráskezelésében (eredeti oklevelek és dokumentumok mellett csatolta például Paul de Paulo, a 14–15. század fordulóján élt zárai patrícius *Memoriale*-jét), a bibliográfia, genealógiai táblázatok és korszerű térképek közreadásában.⁷¹⁷ A kiadó, Joan Blaeu ajánlása arra is rávilágít, hogy személyes jó kapcsolatuknak köszönhető az 1666-os amsterdami kiadás.

Nádasdy könyvtárában jó néhány olyan mű is megtalálható, amelyek a Német-római Birodalom helyzetével, a császár személyével foglalkoznak. Egy kolligátum világossá teszi azt is, hogy Nádasdy ismerte Lipót császárrá választásának nehézségeit. III. Ferdinánd váratlan halála 1657-ben rendkívül kényes helyzetet okozott, nem hagyva időt arra, hogy megfelelően előkészítsék az utódnak szánt Lipót császárságát. A mai napig viták övezik az 1658-as frankfurti választáson történeteket. A francia-spanyol-svéd érdekek a Habsburgok ellen szóltak, és inkább egy bajor kandidatúrát támogattak volna. A helyzetről Nádasdy egyértelműen fogalmazta meg a véleményét erről II. Rákóczi Györgynek:

„látja Nagyságod maga az austriai háznak erejét tekintetét: mennyi fáradsággal, költséggel, praktikával mesterkedtek ellenségi, hogy ebben az Római Imperiumban levő interregnumban megakaszszák: de megtapasztalván azt, hogy egy háznál sem találják föl sem ezt az erőt, sem az igaz állhatatos oltalmat, melylyel az austriai ház kétszáz és több esztendőktől fogva volt az Imperiumhoz, mindeket félre tévén, újokban új Felsége, az mi Kegyelmes Urunk szárnya alá adják magokat.”⁷¹⁸

Végül Lipót, ha nehezen is, de győztesen került ki a küzdelmekből, erről Nádasdy nagy megkönnyebbüléssel tudósította Batthyány Ádámot, és öröme kifejezésére szeptember 22-re „bizonyos lövöldözést” rendelt el seibersdorfi várában.⁷¹⁹ Lipótnak lezárásképpen

⁷¹⁷ BENE, *Egy kanonok, i. m.*, 47–48.

⁷¹⁸ Nádasdy Ferenc II. Rákóczi Györgynek, Seibersdorf, 1658. február 11. = SZILÁGYI, *II. Rákóczy György, i. m.*, 467.

⁷¹⁹ Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak, Seibersdorf, 1658. augusztus 27. = MOL P 1314, Nr. 32635

egy egyezményt kellett kötnie a választófejedelmekkel, a szerződés 47 pontban szabályozza a császár és a birodalmi intézmények illetve személyek közti viszonyt (*Wahl-Capitulation*, Frankfurt, 1658).⁷²⁰ A kolligátum másik három tagja név és nyomdahely nélkül a Habsburg-ellenes hangokat jeleníti meg pamfletszerűen. Szintén a császárhoz kötődő nyomtatvány a második házasságát ünneplő *Nodus Gordius Austriae et Hispaniae*, amit a bejegyzés szerint nem is Nádasdy Ferenc kapott vagy vásárolt, hanem legidősebb fia, az 1653-ban született István Ignác.

Korábban már említettem, hogy Nádasdy ügynökei révén gyűjtötte a híreket és járatott hírájságokat, így nem meglepő, hogy a birodalom ügyeit a lehető legnagyobb részletességgel taglaló *Theatrum Europaeum* és a *Diarium Europaeum* is feltűnik a könyvtárban. A *Theatrum Europaeum* 1633–1738 között jelent meg 21 foliókötetben német nyelven, Frankfurt am Mainban. Kiadója a neves Merian-cég volt, amelynek kérésére az egyes szerzők négy-öt év történetét tárgyalták egy-egy kötetben évkörök szerint, azon belül is országokra és városokra felosztva. A metszetekkel is illusztrált krónikafolyam ma fontos és hiteles történeti forrás, szerzőit meglepően jól értesültnek tartja az utókor.⁷²¹ Nádasdy Ferenc az V–X. kötetekben (1643–1671) többször is előfordul, mint politikai szereplő és magyar arisztokrata: így nagy figyelmet szenteltek jelenlétének Szalézi Ferenc kanonizálásán Rómában 1665-ben,⁷²² valamint Margaréta Terézia spanyol királylány, I. Lipót császár menyasszonya, Bécs előtti fogadásakor 1666-ban, ahol rendezői feladatokat látott el.⁷²³ A Nádasdy-könyvtár nyolc meglévő kötetét Lambeck Bécsbe rendelte, nem véletlenül, hiszen Lipót császár is rendszeresen olvasta a *Theatrumot*.⁷²⁴ A magyar gyakor-

⁷²⁰ Jutta SCHUMANN, *Die andere Sonne: Kaiserbild und Medienstrategien im Zeitalter Leopolds I.*, Berlin, 2003, 67–85.; itt 83.

⁷²¹ Digitalizált köteteit ld. <http://www.bibliothek.uni-augsburg.de/dda/urn/uba000236-uba000256/index.html>; Gerhild SCHOLZ WILLIAMS, *Ways of Knowing in Early Modern Germany: Johann Praetorius as a Witness to his Time*, Aldershot, Burlington, 2006, 125–128.; KOVÁCS Zsolt, *Krónika vagy történetírói mű? A Theatrum Europaeum bemutatása (1633–1738)*, Fons XV(2008), 201–232.

⁷²² VISKOLCZ, *Nádasdy Ferenc és Róma*, i. m., 345–347.

⁷²³ VISKOLCZ, *Magyar arisztokraták*, i. m., 130.

⁷²⁴ Theodor von KARAJAN, *Kaiser Leopold I. und Peter Lambeck*, Wien, 1868, 23.

latban elég ritka, hogy valakinek az összes rész meg lett volna, Pázmány Miklósnál csak az első, negyedik és ötödik részt írták össze.⁷²⁵

Szintén frankfurti periodikaként tartjuk számon a *Diarium Europaeum*ot. 1659–1683 között 45 kötetben és 50 ezer oldalon jelent meg. Wilhelm Serlin kiadó, nyomdász és könyvkereskedő – néhány alkalommal egy másik kiadó, Johann Wilhelm Ammon támogatásával – fél évente hozott ki egy-egy részt. A többnyire álnév mögé rejtőző szerzőt annak a sziléziai Martin Meyernek a személyében azonosították, aki már a *Theatrum Europaeum* egyes kötetiben is közreműködött, és akinek a magyar történelem sem volt idegen. 1665-ben *Ortelius redivivus* címmel a magyar-török háborúk 1607-től 1664-ig terjedő időszakát dolgozta fel.⁷²⁶ Ennek a műnek van egy Nádasdy-Mausoleumhoz fűződő szála is, ugyanis mellékeltek hozzá egy királykép-sorozatot. A hatvan magyar vezért és királyt ábrázoló, nagyméretű rézmetszet (címe: *Ordnung und Bilt nus aller Hertzogen und Könige in Hungarn*) alapjául az egy évvel korábbi *Mausoleum*-képek szolgáltak. A *Mausoleum* nyomdászai, a nürnbergi Endterek, ezért beperelték Paul Fürstöt, az *Ortelius Redivivus* kiadóját.⁷²⁷ Visszatérve a *Diarium*hoz, a köteteknek dísztelen a külsejük, negyedréti formátumúak, néhány rézmetszet élénkíti őket. Tartalmilag kronológiai rendben tárgyalják az adott év politikai történéseit, főleg a háborúkat, békéket, a nagyobb európai udvari központok eseményeit, katasztrófákat és szenzációkat általában kétféle formában, egyrészt híreket közölnek

⁷²⁵ ÖTVÖS, Pázmány Miklós könyvei, i. m., 348.

⁷²⁶ Apponyi 2653, *Ortelius Redivivus et continuatus. Oder Der Ungarischen Kriegs-Empörungen, Historische Beschreibung, Darinnen enthalten Alles, was sich bey vorgenommenen Beläger- und Eroberungen der Stätte, Vestungen und Schlösser, deßgleichen in veranlassten Schlachten... zwischen theils Christlichen Ungarischen Königen und dem Hochlöbl. Ertz-Hauß Oesterreich, alß auff einer, und dem Türcken... auff der andern Seiten, In Ober- und Nider-Ungarn wie auch Siebenbürgen, von dem 1395. biß in das 1607. Jahr... zugetragen... Anitzo aber von neuem mit Fleiß wieder übersehen... und sehr verbessert*, Durch Paul Fürsten, Kunst- und Buchhändlern in Nürnberg, a konzultált példány jelzete: ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, 64.C.2

⁷²⁷ Noémi VISKOLCZ, *Ungarische Königsbilder in Nürnberg im 17. Jahrhundert. Ein Rechtsstreit über die Königsbilder des „Mausoleum“, Ungarn-Jahrbuch 28(2005–2007), 361–368.*

rövidebben, másrészt dokumentumokat (aktákat, szerződéseket, okleveleket) akár jóval hosszabb terjedelemben.⁷²⁸ Nádasdy 18 kötetét – az 1669-es évig teljes volt a sorozat – Lambeck igényelte, de nem kapta meg. A két sorozattal kapcsolatban két megjegyzés kívánczik ide: 1. mindkettő megmutatja, hogy a gróf mennyire naprakészen követte a viszonylag friss európai híreket, 2. különösen érdekes ebben a vonatkozásban, hogy egyik sem volt meg a forráshiánnyal küszködő császári könyvtárban!

A német történelem számos, még kiadatlan forrását gyűjtötte össze a 17. század elején Marquard Friedrich Freher protestáns jogász és történész, aki követi megbízatásokat is teljesített Pfalz számára.⁷²⁹ Fél évszázaddal későbbi Hermann Conring evangélikus orvos- és politikatudomány professzor egy politikai-történeti értekezése a német birodalomról, annak politikai, vallási és jogi rendszeréről, különösen a münsteri és osnabrücker békéket követő új helyzetet jellemezte átfogóan.⁷³⁰ Bene Sándor lát bizonyos érzékenységet Conring politikai elméleteire (a *ragion de stato* modernizált polgári változatára) a 17. századi Magyarországon, elsősorban evangélikus környezetben, de azt is vélelmezte, hogy politikusi körök sem maradtak az elképzeléseitől „érintetlenül”.⁷³¹ Mindenesetre tény, hogy Conring művei Nádasdy teológiájában merőben katolikus könyvtárában is felbukkantak.

A birodalom udvaraiban működő történetírók több művel is képviseltetik magukat. Érdekes a bajorok történetével foglalkozó folió kötet, a humanista Johannes Aventinus *Annalium Boiorum* (Bázel, 1580) című könyve. Aventinus az egyetemi tanulmányai után az 1510-es években előbb a Wittelsbach hercegi család nevelője, majd 1517-ben kinevezték udvari történetírónak. A herceg megbízásából készítette el hét részből álló művét latin nyelven, amelyben a kezdetektől egészen a 15. századig követte végig a bajorok történetét, egyrészt beleágyazva a német birodalom történetébe, másrészt nagy teret szentelve a császárság és a pápaság közti harc-

⁷²⁸ Sonja SCHULTHEISS, *Das „Diarium Europaeum” (1659–1683). Verleger und Autoren, Aufbau und Inhalt*, Archiv für Geschichte des Buchwesens 48(1997), 315–346., itt 316., 319., 320., 322., 326.

⁷²⁹ JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 278.

⁷³⁰ Conringhez: JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 195–196.; FASOLT, *The limit of history*, i. m., 46–91.

⁷³¹ BENE, *Theatrum*, i. m., 359.

nak. Műve már csak a halála után jelenhetett meg a heidelbergi jogász és tanácsos, Nicolaus Cisner (Kistner) gondozásában. Nádasdynak a teljesebb, a bázeli Perna-nyomdában napvilágot látott második és egyébként a római indexre helyezett kiadás volt meg.⁷³² A Wittelsbachok érdekeit jobban érvényesítő történet megírására az 1620-as években került sor. Ekkor hívták a fiatal jezsuitát, Andreas Brunnert a müncheni udvarba, ahol a már említett Matthäus Rader a forrásismeretekbe vezette be és kitanította. Néhány évvel később már I. Miksa udvari történetírójaként három kötetben jelentette meg a 600–1314 közötti hétszáz év eseményeit.⁷³³ A jezsuita német helytörténet magyar könyvtárakban szokatlan darabja Christoph Brouwer Fulda története 1612-ből.

Igen termékeny szerzőnek bizonyult Eberhard Wassenberg, III. Ferdinánd uralkodó titkára, Lipót Vilmos és IV. Ulászló lengyel király történetírója, a florus műfaj meghonosítója, az annalisztikus történetírói hagyományok folytatója a kora újkori történetírásban.⁷³⁴ A Nádasdynak meglévő *Florus Germanicus*ában katolikus és Habsburg-szempontokat érvényesítve vázolta fel a harmincéves háború eseményeit, Bethlen és Rákóczi harcaira is kitérve. Ugyanezt az időszakot elevenítette meg a jezsuitáknál tanult Leonhard Pappus, aki világi papként és II. Ferdinánd káplánjaként tevékenkedett. A *Rerum Germanicarum* című művében az 1617–1643 közötti és a birodalom szempontjából fontos eseményeket esszészerűen foglalta össze az egyes évekhez rendelve.⁷³⁵

Gabriel Bucelin bencés szerzetes, történész, genealógus igazi csodabogárnak számított a környezetében, 90 írása maradt ránk nyomtatásban és kéziratban. Könyveihez saját maga rajzolt amatőr, de bájos térképeket, így például a *Nuclei historiae universalis cum sacrae tum profanae* című művéhez is Európa országairól, tartományairól. Bucelin kronologikus táblázatokba rendezi a világtörténetet a világ megteremtésének első napjától egészen 1652-ig, és az

⁷³² JAUMANN, *Handbuch*, i. m., 54.

⁷³³ Dieter ALBRECHT, *Maximilian I. von Bayern 1573–1651*, München–Wien, 1998, 278.

⁷³⁴ Karl MAYR-DEISINGER, *Eberhard Wassenberg* = ADB, Bd. 41., 233–234.; BENE, *A Zrínyi testvérek*, i. m., 660–661.

⁷³⁵ Eugen THURNHER, *Leonhard Pappus von Tratzberg. Die Anfänge des historisch-politischen Essays in Deutschland* = Uő., *Zwischen siebzig und achtzig. Studien zur deutschen Geistesgeschichte*, Innsbruck, 2005, 131–136.

annalesek mintájára évkörönként tárgyal egy-egy jelentősebb eseményt. A térképek között Magyarországét is szerepelteti, a rövid szöveges magyarázatban *Ungariát* Európa természeti kincsekben leggazdagabb területének nevezi, forrásként Cuspinianust megjelölve. Felsorolja a legismertebb nemesi családokat, így a Nádasdyakat is.⁷³⁶ A másik, Nádasdynak meglévő különös című műve (*Germania Topo-Chrono-Stemmato-Graphica Sacra et Profana*) három részben világítja meg a német történelmet, két fontos rendezőelvet szem előtt tartva: a kronológiát és a legfontosabb arisztokrata családok genealógiáját. A műhöz járul egy melléklet is, ebben III. Ferdinánd császár udvartartását, annak struktúráját, személyi összetételét részletezi. A 148 udvari tanácsos között első magyarként Nádasdy szerepel, őt többek között Illésházy György, Forgách Ádám, Wesselényi Ferenc, Erdődy György és Zrínyi Miklós követi.

A császárok életrajzai külön „kasztot” képeznek a könyvtárban. Johannes Cuspinianus a magyar könyvtörténetben is jól ismert bécsi humanista amiatt, hogy budai látogatásairól jó néhány corvinát vitt magával Bécsbe. Számos történeti művet írt, ezekből Nádasdynak egy, a possessor bejegyzését is viselő hatalmas kolligátuma volt a Wechel-nyomdából 1601-ből. Ennek középső darabja, a *Caesares*, ízig-vérig klasszikus olvasottságon alapuló kompilatív feldolgozás. Cuspinianus Julius Caesartól Miksaig állította össze a császárok életrajzeit, amelyhez a császár könyvtárban talált forrásokat, de a kortárs uralkodó portréjának megrajzolásakor személyes élményeire is támaszkodott. III. Frigyes élete után meglepetés-szerűen kitér az oszmánok eredetére, szokásaikra, vallására és uralkodóikra, és sok magyar vonatkozású eseményt is megemlít. A művet – amely azonban csak jóval halála után került nyomdába Nicolaus Gerbel gondozásában – a saját naplója zárja az 1515-ös bécsi királytalálkozóval összefüggésben.⁷³⁷ A kolligátum további részeit Cuspinianusnak egy obskurus római szerzőhöz, Sextus

⁷³⁶ Siegfried KULLEN, *Der Schweizer Pater Gabriel Bucelin (1599–1681) als Kartenzeichner*, *Cartographica Helvetica* 19–20(1999), 27–36.; itt 33.

⁷³⁷ Elisabeth KLECKER, *Extant adhuc Pannonia monumenta Severi. Historia Augusta-Rezeption und humanistisches Selbstverständnis in Cuspiniens Caesares = Medien und Sprachen humanistischer Geschichtsschreibung*, Hg. Johannes HELMRATH, Albert SCHIRRMEISTER, Stefan SCHLELEIN, Berlin, 2009, 77–98., itt 77–79., 83.

Rufushoz fűzött kommentárjai illetve Ausztria rövid története képezik, kiegészítve a szerző egy törökellenes orációjával. Igazi barokk hízelgés született Diego Tafuri (születési helye után Lequilének is nevezett) itáliai ferences szerzetes tollából, akinek az innsbrucki udvar prédikátoraként volt alkalma a Habsburgok történetével megismerkedni. III. Ferdinándnak ajánlott *Pietas Austriaca* című három kötetes emblémáskönyvében a Habsburgok trójai leszármazását bizonyítja genealógiai táblázatok segítségével, felemelkedésüket és boldogságukat pedig vallásos jámborságuknak tulajdonítja.⁷³⁸ Ezeken kívül több, a császárok életét képekkel illusztráló könyvet is összegyűjtött Nádasdy, a művészeti albumokról szóló fejezetben külön szó esik még róluk.

A török hatalom kiismerése a kora újkori magyarság elsőrendű érdeke volt, s Nádasdyt dédapja és nagyapja dicsőséges életútja is erre motiválhatta. Mecenatúrájában céltudatosan bánt az elődök ilyen jellegű örökségével, így nem tekinthető véletlennek, hogy az 1660-as évek elején, amikor nemzetközi segítséggel körvonalazódott a török ellenes összefogás, akkor Cosmerovius nyomdájában kiadatta a lengyel humanista, Stanislaw Orzechowski orációját. Ebben a 16. században már több kiadást is megélő kiáltványban a szerző a török kiűzését sürgeti,⁷³⁹ s Nádasdy minden bizonnyal rendelkezett egy régi példánnyal, aminek közre adását aktuálisnak látta. Az iszlám terjeszkedését Itáliában is nagyon szemmel tartották. A firenzei humanizmus egyik kiválósága, Benedetto Accolti kancellár 1463-ban Piero di Cosimo Medicinek ajánlotta az első keresztes háborúról szóló történetét. Ennek négy fejezetében az iszlám fenyegető előrenyomulását, s magát a Szentföldön zajló háborút veszi szemügyre.⁷⁴⁰ Az 1623-ban Firenzében újra kiadott mű mögött a Mediciek pártfogását élvező skót arisztokrata, Thomas Dempster állt. De még ennél is népszerűbbnek bizonyult Paolo Giovio törököket leíró könyve, amelynek 1537-es első kiadását számos alkalommal újra nyomták. Az itáliai humanista a törökök

⁷³⁸ CORETH, *Österreichische Geschichtschreibung*, i. m., 36–37.

⁷³⁹ ld. VÁRKONYI Gábor, *Angol békeközzvetítés és a lengyel-török tárgyalások a tizenöt éves háború időszakában (1593–1598)*, Aetas 18(2003), 44–62., itt 45.

⁷⁴⁰ Robert BLACK, *Benedetto Accolti and the Florentine Renaissance*, Cambridge, 1985, 224–225.

származását, uralkodóik életét és hadseregük szervezését taglalta röviden.

Magyarország és Erdély török háborúit is megjárt olasz katonák illetve diplomaták személyes tapasztalatain alapultak annak a latin nyelvű kolligátumkötetnek a darabjai, amely 1601-ben jelent meg a Wechel-nyomdában. Az eredetileg olasz nyelvű és Itáliában kiadott műveket Jacobo Geuder fordította latinra. A velencei Lazaro Soranzo *De imperio Ottomannico* című műve három részből áll, az elsőben a török társadalom képét rajzolta meg (vezető, tagok, férfiak, III. Mehmed szultán természete, erkölcsi), a másodikban az oszmánok és keresztények közti háború kibontakozásáról és Magyarországra jutásáról írt, a harmadikban a tizenöt éves háború magyar és erdélyi történéseit foglalta össze. A következő értekezésében a Báthory István megbízására a váradi vár megerősítésén is dolgozó Achille Tarducci a törökök legyőzhetőségét ígérte Magyarországon (*Turca vincibilis in Ungaria*) azzal, hogy különféle hadi stratégiákat mutatott be rajzokkal is illusztrálva. Az eredetileg Ferrarában megjelenő művét egyébként Báthory Zsigmondnak ajánlotta 1597-ben, de ez az 1601-es gyűjteményes kiadásból kimaradt. A kötet utolsó darabjának szintén olasz szerzőjét nem ismerjük, ő a III. Murád-féle török birodalom helyzetét és szokásait elemezte.

A török nyelvet is el lehetett sajátítani a Nádasdy-könyvtárban, ha valakinek ehhez volt kedve. Hieronymus Megiser 1612-ben kiadott török nyelvkönyvét II. Mátyás magyar és cseh királynak dedikálta. A mohácsi sokkot követő évtizedben keletkezett a felsőpfalzi választófejedelem kancellárjának, Melchior Soiternek a műve, aki Frigyes rajnai palotagrófot kísérte Magyarországra a Szulejmán elleni harcokba.⁷⁴¹ A könyvtár eddig bemutatott különlegeségeinek fényében talán az sem meglepő, hogy a Korán is ott lapult a könyvtár polcain. Miután túl sok kiadása nem volt a korai újkorban, így az 1543-as vagy 1550-es bázeli latin vagy valamelyik későbbi, Salomon Schweigger-féle német fordítása jöhet szóba (Nürnberg, 1616), a megadott méret miatt inkább az utóbbi a valószínűbb. A latin nyelvű kiadás 1543-ban Theodor Bibliandernek

⁷⁴¹ Magyarul megjelent Kulcsár Péter fordításában, vö. *Krónikáink magyarul*, III/2. ford. és vál. KULCSÁR Péter, Bp., 2007 (Történelmi források III.), 11–48.

köszönhető, voltaképpen nem is csupán a Korán egy középkori fordításának felújítása, hanem a kortárs protestáns szerzőktől válogatott és a török veszély témájának szentelt szöveggyűjtemény is egyben.⁷⁴²

A magyar történetírás darabjai feltehetőleg a Hoherer kancellárnak történt ajándékozás miatt jórészt hiányoznak, így csak a következő néhány könyvre maradtak adatok. Bonfini valamelyik, nem azonosítható kiadása és Istvánffy Miklós 1622-ben Kölnben megjelent – és Bonfini elbeszélését 1606-ig folytató – magyar története Lambeck kérésére Bécsbe került, akárcsak Tobias Kober gestája az 1598-ban Budán történt török-magyar háborúskodásról. Ez utóbbi mű személyesen is érdekelhette Nádasdy grófot, hiszen nagyapja, a fekete bég hősies szerepére is kitért benne a sziléziai tábori orvos Kober, aki a császári csapatok oldalán vett részt a küzdelmekben.⁷⁴³ Elias Berger magyar királyi történész több szállal kötődött a Nádasdy-családhoz. 1603-ban a nagypapa Nádasdy Ferencnek ajánlotta *Idyllia de virtute bellica* című eposzát (ez nincs a katalógusokban). Kees Teszelszky szerint a fekete bég megrendelésére készült műben Berger a Nádasdy-család hadi erényeinek állít emlékművet, és ezzel egy erős magyar nemesi-főúri rendben láttatja a keresztény Európa védelmezőjét.⁷⁴⁴ A grófnak is meglévő *Rapsodiae de Cruce* című valamivel korábbi művét (Olmütz, 1600) Szörényi László elemezte. A mintegy 3000 hexameterből és négy rapszodiából álló eposzt Kutassi János esztergomi érseknek dedikálta a szerző, akit a 15 éves hosszú háború sikerei ihlettek meg a törökök ellen a Szent Kereszt jegyében harcoló hősies magyarok ábrázolására. Berger sikeresen illesztette össze a hun-magyar hagyományokat a magyar királyokat csak nemrég óta adó Habsburg-

⁷⁴² Christian MOSER, *Theodor Bibliander (1505–1564): Annotierte Bibliographie der gedruckten Werke*, Zürich, 2009 (Zürcher Beiträge zur Reformationsgeschichte 27.), 9–14.

⁷⁴³ Robert J. ALEXANDER, *Tobias Kober (Coberus) = Killy Literaturlexikon*, Bd. 6., Hrsg. von Walther KILLY, Gütersloh–München, 2009, 532–533. Kober magyarországi szerepéhez, figyelmen kívül hagyva ezt a művét, vö. *A pápai vár felszabadításának négyszáz éves emlékezete 1587–1997*, bev. és okmánytár PÁLFFY Géza, szerk. HERMANN István, Pápa, 1997, 151–152.

⁷⁴⁴ TESZELSZKY, *Az ismeretlen korona*, i. m., 100–101.

ház törökellenes törekvéseivel.⁷⁴⁵ Egy másik műve, a *Domus augustissimae Austriae Columnae*, viszont egészében a Habsburg-ház dicsőítésére szolgáló eposz 1602-ből. A harmincéves háború erdélyi és magyarországi eseményeit illetve saját szerepét magyarázza Esterházy Miklós az I. Rákóczi György fejedelemnek és Lónyai Zsigmond erdélyi követnek szóló leveleiben. Nádasdy az apósa művébe a nevét is bejegyezte.

Ugyanekkoriban Pozsonyban egy különös könyvecske is megjelent. Kopcsányi Mihály pozsonyi prépost latin és német nyelven is közzétette tudósítását azokról a csodás eseményekről, amelyek Pozsonyban estek meg egy fiatal lánnyal. Regina Fischert egy szellem gyötörte egy éven keresztül, ezért a helyi egyház vizsgálatot indított, tanúkat hallgatott ki, jegyzőkönyvet vett fel, s ördögöt űzött.⁷⁴⁶ Ezt a könyvet is Bécsbe kérte Lambeck.

Szerencsére Nádasdy Ferencnek a magyar történelemhez fűződő viszonyáról az említetteknel jóval több mondható. Az 1650-es évek elejétől egyre tudatosabban fordult a magyar történelem interpretálása felé, amely mecenatúrája egyik nagyon erős és jellegzetes vonása lett, és olyan alkotások sorát hívta életre, mint a sárvári díszterem freskói, az árpási oltárkép, a két Révay-könyv és a *Mausoleum*, a pottendorfi kortárs galéria és a mariazelli Szent István kápolna. Ebbe a sorba illeszthető a magyar nemesi családok genealógiáinak gyűjtése is. Természetesen ennek főleg gyakorlati hasznát vették a korban, hiszen a bonyolult rokoni kapcsolatok, leszármazások bizonyítása létszükséglet volt a vagyonokért folytatott peres ügyekben. Ugyanakkor a korabeli gyűjtéseméletekben a pusztán gyakorlati megfontolásokon túl más jelentőséget is tulajdonítottak a családfáknak. Samuel Quiccheberg – az első gyűjtésemélet megfogalmazója – a 16. században azt javasolta, hogy a család és a nemzet politikai-társadalmi reprezentációja, súlya növelése érdekében mindenféle családfát szerezzen be a gyűjtő, királyokét,

⁷⁴⁵ SZÖRÉNYI László, *Berger Illés eposza a Szent Keresztről és a magyar történelem = Jubileumi csokor Csapodi Csaba tiszteletére, tanulmányok*, szerk. ROZSONDAI Marianne, Bp., 2002, itt 291–299., 292–293.

⁷⁴⁶ RMNy 2018, 2019; ld. még Petr MATA, *Arme-Seelen-Rettung in Pressburg, 1646/47. Mikrohistorie einer Massenhysterie = Staatsmacht und Seelenheil. Gegenreformation und Geheimprotestantismus in der Habsburgermonarchie*, Hrsg. von Rudolf LEEB, Susanne Claudine PILS, Thomas WINKELBAUER, Wien-München, 2007, 75–97.

hercegeket, grófokét, híres és nemes családokét, legyen az nyomtatott vagy kézzel írott.⁷⁴⁷

Nádasdyról, mint szenvedélyes genealógusról, Komáromy András tett közzé forrásokat. Idézte Nádasdy azon levelét 1664-ből, amelyben a Kemény János özvegyénél lévő Báthory-családfát kérte „nem egyebért, hanem nemzetem és annak az méltóságos régi familiával dicsősségeért, melyben sok nevezetes főrendek részesek, hogy az mi kevés héjával volnék, ha össze szerezhethém, igen szép emlékezetre való munkát csináltathatnék”.⁷⁴⁸ Az a cél, hogy saját családja történetét feldolgozza, már hosszabb ideje lebeghetett a szeme előtt, hiszen egy 1650-ben sógorának, Esterházy Lászlónak címzett levélben is a Báthoryakra vonatkozó adatokat kért a fraknoi tárházból illetve Forgách Miklósnétól.⁷⁴⁹ A szép emlékezetre való nemzetségekönyv nem készült el, az első ilyen jellegű, nyomtatásban is megjelent mű pedig szemléletében egészen más irányt vett: a *Trophaeum Nobilissimae ac Antiquissimae Domus Estorasiae*-ban (Bécs, 1700) fiktív genealógiai konstrukciókat állított föl Esterházy Pál azért, hogy családjának minél előkelőbb és minél régebbi leszármazást bizonyítson.⁷⁵⁰ Nádasdy gyűjtése nem csupán a Báthoryakra, Nádasdyakra, Révayakra terjedt ki. Az 1665-ben Sárváron a tárházban elhelyezett levéltárban, ahol elkülönítve kezelték a genealógiákat, sok más családra nézve is rejtőztek dokumentumok:

Capsa Duodecima Continet Diversas Genealogias Fasciculus Primus Continet

1. Genealogias Familiae de Nadasd
2. Genealogias Esterhazyorum
3. Genealogias Fam. Draskovich
4. Genealogias Fam. Palffy
5. Genealogias Fam. Zrini

⁷⁴⁷ ROTH, *Der Anfang der Museumslehre in Deutschland*, i. m., 73.

⁷⁴⁸ KOMÁROMY András, *Nádasdy Ferenc mint genealógus*, Turul 14(1896), 39–41., itt 40.

⁷⁴⁹ Nádasdy Ferenc levele Esterházy Lászlónak, Keresztúr, 1650. június 6. = MOL P 124, Az Esterházy-család hercegi ágának levéltára, Esterházy László iratai (Mf. 4677), Nr. 800

⁷⁵⁰ RMK III 4171; BUZÁSI Enikő, *Fikció és történetiség az Esterházy család ősgalériájában és a Trophaeum metszeteiben* = *Történelem-kép*, i. m., 411–424.; Enikő BUZÁSI, *Fiktion und Geschichtlichkeit in der Ahnengalerie und in den Kupferstichen des Trophaeums, der Familiengeschichte der Esterházy*, Acta Historiae Artium XLIII(2002), 227–246.

6. Genealogia Fam. Bathori
7. Genealogias Fam. Frangepanorum
8. Genealog. Fam. Kanisai
9. Genealog. Fam. Banfy
10. Genealo. Famil. Revay
11. Genealog. Fam. Forgacz
12. Genealo. Famil. Nyari
13. Genealog. Famil. Turzo
14. Genealog. Fam. Rozgon
15. Genealo. Fam. Dragfi
16. Genealo. Fam. Orszagh
17. Genealo. Famil. Losonczy
18. Genealo. Fam. Vardai
19. Genealo. Fam. Telegdy
20. Genealo. Famil. Praposteri⁷⁵¹

A levéltár kéziratos genealógiái mellett a pottendorfi kastély falain festett családfák is függtek: a Forgách-családé⁷⁵² és a Thurzóké⁷⁵³ – érdekes módon a Nádasdyakén nem –, az ilyen típusú ábrázolások az egykorú hazai gyakorlatban igazi különlegességnek számítottak.⁷⁵⁴

Nádasdy és az udvari értelmiségiek

A tárgyasult, történeti szempontú gyűjtőszenvédel mellett Nádasdy gróf jó kapcsolatokat épített ki a bécsi udvarban mozgó értelmiségiekkel, történetírókkal, s alkalom adtán maga is foglalkoztatta őket. Erre példa Caspar Jongelinus, aki 1658-ban megbízásából a bécsi házában dolgozott egy annales-szerű magyar történeten,

⁷⁵¹ MOL E 185, Jogbiztosító iratok protokolluma, 49. doboz, 8.t. (Mf. 31989), f.772.

⁷⁵² „1 forgatschischer Stam(m)en baumb” = Inuentarium Vber alles beÿ der Kay. Herrschafft Pottendorff, 1673, ÖStA, FHKA, NÖHA, P 54/A/1 f.224v.

⁷⁵³ Utóbbi Esterházy Pál vitte el más festményekkel együtt, vö. BUZÁSI, *Nádasdy Ferenc országbíró, i. m.*, 915., 921., a Thurzó-féle családfát Kismartonban tették fel a falra, vö. Stefan KÖRNER–Margit KOPP, *Die Bilderwelten des Fürsten Paul I. Esterházy. Gemälde und Bildprogramme = „Ez világ, mint egy kert...”*, i. m., 215–245., itt 234.

⁷⁵⁴ Buzási Enikő szíves közlését és tapasztalatának megosztását köszönöm.

és kiadásra készítette elő Révay Péter addig kéziratban lévő *De Monarchia et Sacra Corona Regni Hungariae centuriae septem* című művét, amely 1659-ben Frankfurtban meg is jelent.⁷⁵⁵

Caspar Jongelinus (Gaspar Jongelincx, 1596–1669) ciszterci szerzetes, író, teológus, aki a nyugat-német Eusserthal kolostorának apátja volt, majd menekültként érkezett Bécsbe 1650 körül. Később magyar egyházi javadalmakhoz jutott, I. Lipót mandátuma alapján Szelepcsényi György győri kanonokká nevezte ki 1659-ben.⁷⁵⁶ 1653-ban Esterházy Pálnak dedikált egy Esterházy László halálát megörökítő panegyricust.⁷⁵⁷ Nem tisztázott, hogy mikor nevezték ki magyar királyi történésznek, de ebben a minőségében bécsi forrásokban is feltűnik.⁷⁵⁸

A mű kiadásán túl az eddig a szakirodalomban kevésbé figyelembe vett tényt is meg kell említeni, hogy a címlap tanúsága szerint maga Nádasdy javította a szöveget („quas emendatas et auctas publicabat Comes Franciscus de Nadasd”). Jongelinus nyilván a gróf kérésére I. Lipótnak dedikálta a *De Monarchiát*, ahol azt is bejelentette, hogy hamarosan egy két kötetes annalest fog Magyarország történetéről publikálni, amelynek első része a királyok képét és genealógiáját tartalmazza („brevi publici juris faciam annales Rerum Hungaricarum duobus voluminibus, una cum Serenissimorum Regum effigiebus ac Genealogiis, quae propediem praelo commissurus”). Ez egy nagyon fontos megjegyzés a *Mausoleum* történetéhez, amelynek ezek szerint már 1658-ban folytak az előkészületei.⁷⁵⁹ Minderre ráadásul még utasítást is kapott I. Lipóttól 1659. március 3-án, eszerint egy magyar történetet kell megírnia,

⁷⁵⁵ RMK III 2058; jelentőségéről ld. R. VÁRKONYI Ágnes, *A Mausoleum és Révay Péter művei = Tanulmányok Rózsa György tiszteletére*, szerk. BASICS Beatrix, Bp., 2005, 61–65.

⁷⁵⁶ BÓNIS György, *Révay Péter*, Bp., 1981 (Irodalomtörténeti Füzetek 104.), 51.; TOMA, *Gróf Nádasdy Ferenc*, i. m., 60.; István FAZEKAS, *Das Wirken katholischer Priester aus dem Alten Reich in der ungarischen Diözese Raab im 17. Jahrhundert = Konfessionelle Pluralität als Herausforderung: Koexistenz und Konflikt in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Hrsg. von Joachim BAHLCKE, Karen LAMBRECHT, Hans-Christian MANER, Berlin, 2006, 489–506., 494–495.

⁷⁵⁷ VISKOLCZ, *Az Esterházyak temetkezéseiről*, i. m., 253.

⁷⁵⁸ Stefan BENZ, *Leopold der Große? Diskurse, Autoren, Gattungen und die Rolle der Hofhistoriographie = Historiographie an europäischen Höfen*, i. m., 97–137., itt 136.

⁷⁵⁹ RÓZSA, *Magyar történetábrázolás*, i. m., 42.

ezért mentesítik egyéb egyházi kötelezettségei alól.⁷⁶⁰ Visszatérve a Révay-könyvhöz, az uralkodónak szóló ajánlást a Nádasdy Ferenc rokonához, Nádasdy Lászlóhoz (a kézirat tulajdonosához) szóló sorok követik. Abban is nyilvánvalóan Nádasdy kezdeményezését kell látnunk, hogy Jongelinus a Magyar Királyság legrégebbi oklevelei alapján („ex vetustissimis Litteris ac Diplomatis ejusdem Regni digestus”) összeállította Magyarország nádorainak és országbíróinak jegyzékét, és a *De Monarchia* appendixeként közrebo csátotta.⁷⁶¹ Ebben nagy teret szentelt a dédapa Nádasdy Tamás és az após Esterházy Miklós életútjának. Szabados György a forráskutatás fontos lépéseként és az első magyar tárgyú archontológiaként értékelte Jongelinus függelékét.⁷⁶² A kiadatlan oklevelek és krónikák összevetéséből származó adatok azt a feltételezést is megengedik, hogy Jongelinus ezekhez a forrásokhoz elsősorban a gróf révén jutott hozzá, akinek hatalmas magánlevéltára volt. Ebbe több száz középkori oklevél mellett beletartozott például Nádasdy Tamás nádori archívuma, amit éppen az 1670–1671-es vagyonlefoglalás során vittek Bécsbe.⁷⁶³

Nádasdy 1664-ben Nürnbergben kiadatta a *Mausoleumot*. Ennek előzményeként 1659-ben megszerezte a pozsonyi jezsuita kollégiumból a vezéreket és királyokat ábrázoló rézdúcokat és Elias Berger magyar történeti kézirateit, majd elszántan kereste annak a lehetőségét, hogy a latin szöveget megfelelő állapotba hozza. Érezhető az az igyekezet, hogy olyan író t találjon, aki lenyűgöző és nem utolsósorban modern költészeti megoldásokra volt képes. Rózsa György összehasonlító filológiai módszerekkel történő bizonyítása alapján ma már tudjuk, hogy a gróf választása végül a bécsi egyetem teológiai karának dékánjára, Nicolaus Avancinire esett, aki egyben az udvar népszerű drámaszerzője és költője is volt.⁷⁶⁴

Nicolaus Avancini (1611–1686) 1636-ban került Bécsbe, és 1664-ig – amikor is a rend Passauba küldte – egyre nagyobb tekintélyt vívott ki magá-

⁷⁶⁰ Lipót mandátuma Sennyei István győri püspöknek, Bécs, 1659. március 13. = MOL A 35, 1659. Nr. 68., idézi TOMA, *Gróf Nádasdy Ferenc, i. m.*, 60.

⁷⁶¹ *Catalogus Palatinorum Regni Hungariae; Catalogus Judicum Curiae Regiae per Regnum Hungariae* = RÉVAY Péter, *De monarchia et Sacra Corona Regni Hungariae* (Frankfurt am Main, 1659), 152–163.; 163–165.

⁷⁶² SZABADOS, *A magyar történelem kezdeteiről, i. m.*, 103–105.

⁷⁶³ A Nádasdy-levéltárról rövidesen megjelenik egy tanulmányom.

⁷⁶⁴ RÓZSA, *Magyar történetábrázolás, i. m.*, 43–49.

nak, nem annyira teológiai munkásságával, mint inkább drámaival és költeményeivel.⁷⁶⁵ I. Lipót császárrá választása alkalmából készült *Pietas victrix* című darabját 1659 februárjában mutatták be Bécsben háromezer fős közönség előtt. Halotti prédikációk megírására és megtartására is gyakran megkérték a bécsi arisztokrata körök, ebben a műfajban tartalma és művészi kivitelezése alapján kiemelkedő Lipót Vilmosról szóló műve, amely egyben az első részletes, több mint 300 oldalra terjedő életrajz az 1665-ben elhunyt főhercegről (*Leopoldi Guilielmi, Archiducis Austriae Principis Pace et Bello incyti, Virtutes*, Bécs, 1665).⁷⁶⁶ Nádasdy 1655-től mecénási kapcsolatban állt Avancinivel, aki a gróf országbírói tisztségéhez az első gyűjteményes drámakötetének (*Poesis Dramatica*, Bécs, 1655) ajánlásával gratulált.⁷⁶⁷

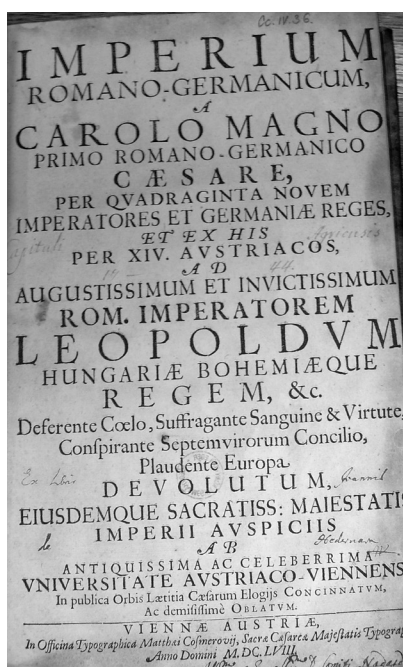
Nádasdy a latin nyelvű történeti szöveg át- és megformálásával 1659 folyamán bízhatta meg Avancinit, akinek legkésőbb 1662-re el kellett készülnie, mert addigra már Sigmund von Birken kezében volt azért, hogy németre fordítsa. Avancininek 1658-ban jelent meg az *Imperium Romano-Germanicum* című műve, amely 50 német-római császár panegyricusát tartalmazza, kiegészülve Gerard Bouttats mellszobrokat formázó portrémetszeteivel.⁷⁶⁸

⁷⁶⁵ Nicolaus Avancini S.J. *Pietas victrix – Der Sieg der Pietas*, Hrsg., übersetzt, eingel. von Lothar MUNDT, Ulrich SEELBACH, Tübingen, 2002, IX–XI.; XV.

⁷⁶⁶ Lipót Vilmoshoz: Renate SCHREIBER, „*ein galerie nach meinem Humor*”. *Erzherzog Leopold Wilhelm*, Wien, 2004.

⁷⁶⁷ ANGIAL Endre, *Nicolaus Avancinus és Nádasdy Ferenc*, Egyetemes Philológiai Közlöny 64(1940), 93–95.

⁷⁶⁸ RÓZSA, *Magyar történetábrázolás, i. m.*, 44.

CAROLVS MAGNVS.

Agna loquor, quia de MAGNO,
Cui semper cognata fuit maxima virtus.
CAROLVS Regia Francorum protapia oriundum,
Ubi octavo post partam salutem seculo
Suo iam propè funere sepultus Christianus conspexisset Orbis
Omni prius fide orbatu, exorbitantes impiebat animos
Fideliter ad pietatem animavit.
Principem hunc in Armis Herculeum,
In Consilijs Apollinem,
In Sacris Iovem,
Antiqua Germania & nova Roma celebravit.
A Fortitudine, Sapientia, & Pietate MAGNVS,
Ter Maximus ab omni gente dictus est.
Pipinum Franciae felicitatis aufpitem fortius est Patrem,
Et MAGNI Parentis MAGNVS Filius,
Inle suam aufpiceus est sortem, unde unius Regis Filius
Plurium Imperatorum Parens esse meretur.
A Patre suo inagnum mutatus, maxima gessit.
Ut se ipso maior subiectis populis semper MAGNVS haberetur.
Nec alia post umbras tias Pipinus gaudet luce:
Quam quæ accensa ad Epitaphium Luceat ardet:
PIPINVS REX, PATER CAROLI MAGNI.

33. Avancini Imperium Romano-Germanicum című műve, a címlapon a szerző ajánlásával Nádasdnyak

Míg ebből a műből Avancini bizonyos részleteket felhasznált a *Mausoleum*hoz – természetesen csak a Habsburg-uralkodók esetében –, addig a 10–16. század magyar vezéreit és királyait a szöveg-előzmények alapján kellett megteremtenie. A szoros kapcsolatnak köszönhetően minden bizonnyal Avancini több kötetét is birtokolta Nádasdy, ebből azonban csak kettő maradt ránk, az *Imperium* 1658-as kiadása mellett az *Adeliches Frauen-Kleid* című gyászbeszéde Christina Elisabetha Trauthson halálára 1648-ból.

Nádasdy Ferenc bécsi udvari pozíciója az 1660-as évek elején tovább erősödött: 1662-ben titkos tanácsossá nevezte ki I. Lipót.⁷⁶⁹ Egyre gyakrabban járt Bécsbe, hogy üléseken vegyen részt vagy egyszerűen megmutassa magát udvari eseményeken. Esterházy Pál írta feleségének Bécsből 1662-ben, hogy komédiákat néztek, bálon vettek részt, ahol „német módra” kellett táncolni, s aztán Ná-

⁷⁶⁹ TOMA, Gróf Nádasdy III. Ferenc, i. m., 869–872.

dasdynál ebédelt.⁷⁷⁰ Az országbíró így olyan kapcsolatokra is szert tett, például a bécsi értelmiség egyik csillogó alakjával, Galeazzo Gualdo Prioratoval, amelyek alapján úgy érezhette, hogy az udvari közvélemény Magyarországra vonatkozó ismereteit is befolyásolhatja. A vizenai származású kozmopolita Gualdo gróf (1606–1678) katonai és diplomáciai kalandok és küldetések után került I. Lipót császár alkalmazásába 1664-ben. A konkurens francia udvarból csábította el Raimondo Montecuccoli, de már ezt megelőzően is hercegek és fejedelmek tenyéren hordozott történetírója volt. Elegáns stílusú életrajzai (Mazarin bíborosról, Wallenstein hadvezéről, Krisztina svéd királynőről) és *Relatioi* (itáliai és német udvarokhoz kézikönyvek) Lipót szemében ütőképes kártyává tették őt abban a játszmában, hogy a Habsburg szempontokat érvényesítse a francia-osztrák propagandaháborúban.⁷⁷¹ Bár a szakirodalomban nem találtam ennek nyomát, az Udvari Számadáskönyv szerint egyértelműen arra kapott megbízást, hogy egy magyar történetet írjon olasz nyelven, s erre a célra már 1664-ben komoly összegeket tett zsebre.⁷⁷² Montecuccoli igyekezetéből is nyilvánvalónak látszik, hogy elsősorban a török-magyar háborúkat kellett volna interpretálni az európai közvélemény számára. Végül nem a magyar történet, hanem a *Historia di Leopoldo Cesare* három kötete jelent meg 1669–1674 között Bécsben. A majdnem 2400 folióoldalra terjedő, óriási anyagot megmozgató mű 1656-tól 1670-ig tárgyalja a Lipótféle birodalom történéseit, a második kötetben különös figyelmet fordítva a magyarországi török háborúkra.

Gualdo történetírói módszereire Bene Sándor világított rá egy 1667-es levele alapján, de ugyanezt megerősítik más levéltári adatok is: beosztottak dolgoztak a keze alá, kutattak és fordítottak ne-

⁷⁷⁰ Esterházy Pál levele Esterházy Orsolyához, Bécs, 1662. február 23. = MOL P 125, Az Esterházy-család hercegi ágának levéltára, Esterházy Pál iratai ,1. kötet, Nr. 80.

⁷⁷¹ BENE Sándor, „Ő Császári Felségének kedve telik benne...” (Egy birodalmi história és társszerzői), *Filológiai Közlöny* 39(1993), 49–56., SCHUMANN, *Die andere Sonne*, i. m., 289–290.

⁷⁷² 1664. február 1. Herrn conte Galleazzo Gualdo Priorato an den ihme wegen beschreibung der hung. Croniken in itallianischer sprach von 1. febr. 1664. jährl. Außgeworffen 1500 fl. (HZB 1664 f. 243rv) = HAUPT, *Archivalien*, i. m., 2118; Prioratához még: Alphons LHOTSKY, *Festschrift des kunsthistorischen Museums zur Feier des fünfzigjährigen Bestandes* 2. Teil: *Die Geschichte der Sammlungen*, Wien 1941–1945, 380–383.

ki, félkész szövegeket kapott informátoroktól, azokat stilizálta. A császárnak felolvasásokat tartott a kéziratból, aki bele-belejavított abba, és kívánságára eredeti forrásokat és térképeket is csatoltak a műhöz.⁷⁷³ A Zrínyiek származásáról, nevezetesebb tetteiről, Miklós haláláról kért híreket és anyagokat a család szolgálatában álló Forstall Márktól, aki éppen egy családtörténet megírásán dolgozott ezekben az években. Gualdo a megszerzett információkat nem csupán a históriájában, hanem az 1674-ben megjelent *Vite et azzioni di personaggi militari e politici* című művében is felhasználta.⁷⁷⁴

A Gualdo mellé rendelt segítők között rendszeresen feltűnik a forrásokban egy Johann Baptista Marcell nevű udvari kamarai alkalmazott,⁷⁷⁵ akiről az említett 1667-es levelében többet is elárul: „(a császár) egy bizonyos Marcellinek, a néhai Leslie gróf titkárának pedig havonta negyven scudót juttat, nem más feladatra, mint hogy legyen segítségemre az iratok fordításában és megszerzésükben az állami és hadügyi hivataloknál, valamint hogy itt is, ott is járjon el a rendelkezéseim szerint.”⁷⁷⁶ Ez az adat sem elhanyagolható, ugyanis mind Gualdo gróffal, mind pedig Marcell-lal meghatározó kapcsolatba kerül Nádasdy ezekben az években. Az előbbivel különös üzletet kötött, 1668. szeptember 12-én eladta neki a bécsi

⁷⁷³ BENE, „Ő Császári Felségének kedve telik benne...”, i. m., 50–51.

⁷⁷⁴ BENE Sándor, *A Zrínyiek: egy családtörténet története = A Zrínyiek a magyar és a horvát históriában*, szerk. BENE Sándor, HAUSNER Gábor, Bp., 2007, 271–319., itt 301–302.

⁷⁷⁵ 1667. április 1. Johann Baptista Marcell bey verfassung der histori bestelten secretario sein verwilligte besoldung von ersten April bis ent Aug. diß jahrs 250 fl. (HZZB 1667/68 f.523) = HAUPT, *Archivalien*, i. m., 2528

1667. április 21. Johann Baptista Marcell bitt umb anschaffung ihm der ihm monath. Verwilligten 50 fl. In sachen ihme auffgetragner secretariat stell, bei zusambensezung mit dem h. graffen Gualdo der kay. historien = HAUPT, *Archivalien*, i. m., 2531

1667. július 8. Graff Galeazo Gualdo kay. histori Schreiber bitt umb erfolglassung dem Jo. Ba. Marcelli secretario, der obbeßagte historien zusammen richt, die nothwendige spesen, dan dem h. Heinrich Ottedorff kriegs commissario die benötigten 100 fl. Wegen gemachter abriß undt zubezahlung deß mallers Franz Andre außzügl per 40 fl. (Hf 1667 E f.428 v.) = HAUPT, *Archivalien*, i. m., 2548. További adatok hozzá uo. 2540, 2554

⁷⁷⁶ BENE, „Ő Császári Felségének kedve telik benne...”, i. m., 53.

nyomdáját „épen és sérülésmentesen” 3632 aranyért.⁷⁷⁷ A nyomda azonban továbbra is ott maradt, ahol addig állt, vagyis Nádasdy bécsi házában, s továbbra is az a nyomdász működtette, aki addig, vagyis Johann Baptist Hacque, csupán tulajdonosváltás történt. A bécsi ház lefoglalása során 1671-ben keletkezett iratok egyike pontosan leírja ezt a helyzetet. Lorenzo de Churelitz⁷⁷⁸ az Udvari Kamarának címzett levelében azt a problémát vetette föl, hogy mivel a Nádasdy-házban az eddig rendelkezésükre álló szobát – amelyben az olasz nyelven készülő császári história nyomdáját és a papírt tárolták – elfoglalta Draskovich gróf, azt ki kellett üríteni. Ezért azt kérvényezi, hogy biztosítsanak egy megfelelő szobát vagy kamrát a Nádasdy-házban. A kérvény hátuljára az Udvari Kamara alkalmazottja rájegyezte a döntést, hogy a könyvek tárolását vagy ott helyben kell megoldani vagy egy másik megfelelő helyre elszállítani.⁷⁷⁹ Tehát összegezve a levéltári adatokat: Gualdo

⁷⁷⁷ Groff Gualdonak adot Qvietentianak Masa. Nos Comes Franciscus de Nadas perpetuo Terrae Fogaras, Judex Curiae Regiae Sacri Romani Imperii Eques, , Continuatus... Castriferrei supremus Comes, Sacrae Caesar Regia..., Intimus Consilius Cameras, et vacante Officio Palatinali per Hungar. Locumtenens etc. Recognoscimus per pertentes. Quod nobis Dominus Comes Galeacius Gualdo (tit.) juxta conventionem nostram cum ipso ...prelium Typographiae nostrae, eadem per nos venditae, summa videlicet tri mille, sex centos et tertiaginta duos florenos constituyente, integre et sine defectu persolverit. Nos ...percepimus ...Dominum Comitem Gualdo ...voluimus. Actum Viennae Austriae Die Duodecima Mensis 7bris Anno 1668. Comes F. de Nadasd = MOL E 185 (Mf. 6926)

⁷⁷⁸ Kevés az adat róla, ő is az Udvari Kamara alkalmazottja. Az Udvari Számadáskönyvekben 1671-től szerepel, mint Gualdo gróf *Historiájának* papírbeszerzője, s a nyomdai kapcsolattartó. Az Österreichisches Staatsarchiv honlapján a *Die Wiener Hofgesellschaft während der Regierungszeit Kaiser Leopolds I.* projekt keretében megtalálhatók az adatok: <http://oesta.gv.at/site/6662/default.aspx>. Kisebbszolgálatokra a császári udvarban, HAUPT, *Archivalien*, i. m., 2453, 2901

⁷⁷⁹ ÖStA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 408. f.277.

Hochlübl. Kay. Hofcammer,

Gdigg Hchgebiet. Herrn. Nachdem das in den Nädästischen Hauß, zu den in welscher sprach außgehenden kay. Historien eine zeithero innengehabte Zimmer, von den Graffen Draßkowitz (weiln solches zu seinem assignirten Quartier gehörig) widerumben bezogen worden, alß habe Ich, das darinnen gehabte Papier undt Druckherey gänzlichen außraumben müessen. Wann dan nothwendig ein anderes orth, wohin die ermelte Historien gesetzt worden khönnen, erfordert wirdt, der alda bestelte Regent aber eini-

Priorato történetét a Nádasdytól vásárolt, de továbbra is Nádasdy bécsi házában működő nyomdában nyomtatták illetve az elkészült íveket is ott őrizték.

Johann Baptista Marcell pedig, aki 1667 táján Gualdo gróf jobbkezeként történeti források után kutatott, 1670-től a Nádasdy-udvarban bukkant föl, a gróf praeceptorként alkalmazta legidősebb fia, Nádasdy István mellé. Szerepét a párizsi könyvrendeléseknél ismertettem.

ges (wiewohlen derselbe mit vor einem halben Jahr ein Gewölb, so zu ebener Erden gelegen, versprochen, aniezo aber andern verlaßen) nicht einraumben will. Alß ist an Eur Excell. undt Gnd. Mein gehor. erinnern undt bitten, die geruchen (doch ohne gehorsambes maaßgeben) damit ehestes, entweder daß ermelte Gewölb, oder aber ein anderes taugliches Zimmer in besagten Nädästischen Hauß eingeraumbt werden möchte, undt solches dem alda bestelten Regenten dißfahls per Decretum anzubefehlen, widerigen fahl aber, wan etwan khünfftig ein schadt hierbey geschehen möchte, wir kheine schuldt beymaßen wollen. Mich hierüber Euer Excell. undt gehors. Empfehlendt.

Euer Excell. undt Gnd. Gehorsamber Lorenzo v.
Churelichz

Cím: Dem gewesten Nädästischen Agenten Johann Erndtl zuezustellen, undt weilen derogleichen Histori büecher ohne große mühe undt kosten int hin undt wieder khönnen transporiret werden, alß hat derselbe innermeltes Gewölb alsobaldten zuraumben, oder ein anderes bequemes ort zu assigniren, deßen bestandts gebühnus an dem jährlichen quanto passiret werden sollte. Ex consilio Camae Aulicae den 18. 9ber 1671. Theodor Veringer

34. *Gualdo Priorato Historia di Leopold Cesare című művének (Bécs, 1670–1674) címlapja és Nádasdy portréja a műből*

A Nádasdy és Gualdo gróf közti szorosabb kapcsolat a fentiek alapján megalapozottnak látszik. Nádasdy, akárcsak a Zrínyiek, adatokat szolgáltatott a történetíró könyveihez. Különösen a *Historia* második részét lenne érdemes átlapozni ebből a szempontból, amely bővelkedik a magyar eseményekben. Itt található az a Nádasdyt ábrázoló portré is, amely Rózsa György szerint „a fáradt tekintetű, öregedő ember értelmét sugárzó arcvonásait meggyőző közvetlenséggel állítja elénk”.⁷⁸⁰ A kép alkotóját még nem azonosították, ám Nádasdy közreműködése az élethű metszet elkészülésében biztosra vehető. Nádasdy és társainak bukása említés szintjén szerepel Gualdo művének harmadik részében, de a császár nem elégedett meg ennyivel, ennél részletesebb és a Habsburg-érdekeket érvényesítő értékelésre vágyott, így az olasz 1676-ban egy külön könyvet szentelt a magyar rebellióknak (*Continuatione Dell’Historia Di Leopoldo Cesare, Nella quale si describe la Ribellione D’Ungheria*). Hangsúlyozni kell, hogy Gualdo műve még mentes volt azoktól a rosszindulatú és alaptalan vádak hangozta-

⁷⁸⁰ RÓZSA, *Magyar történetábrázolás*, i. m., 131.

tó összeesküvés elméleteketől, amelyeket a következő években illetve évtizedekben Lipót történetírói kidolgoztak.⁷⁸¹ Gualdótól semmilyen könyv nincs a rekonstruált Nádasdy-könyvtárban, valószínű annak kövekeztében, hogy a történelem szakot Hocher kancellárnak ajándékozta a császár.

Nádasdy és a magyar őshaza kutatása

Szörényi László idéz Pray György 18. századi jezsuita polihisztor egy – Hevenesi Gábor kéziratos történeti gyűjteményére támaszkodó – művéből, miszerint Szelepcsényi György érsek és Nádasdy Ferenc gróf kérésére a császári udvar orosz tolmácsa, Sebastian Glavinič, egy moszkvai követség során annak járt utána, hogy honnan származnak a magyarok. Erről Glavinič egy 1669-es levelében be is számolt. „Mikor Muszkaországba indultam, az egykori Szelepcsényi érsek úr és úgy emlékszem, Nádasdy gróf úr is megbízott, hogy derítsem föl, honnan származnak a magyarok; ezt alaposan ki is nyomoztam, és arra a meggyőződésre jutottam, hogy Iuhara tartományból jöttek ki, amely Muszkaország nagyfejedelmének van alávetve, de egy ismeretlen nyelven beszélnek.”⁷⁸² Érdemes ennek a történetnek az egyes elemeit, a moszkvai követséget és a magyar őstörténet 17. században ismert forrásait, megvizsgálni – legalábbis Nádasdy szerepének megítéléséhez.

Pray György fenti állítása valóban a ma az Egyetemi Könyvtárban lévő Hevenesi-gyűjtemény 8. kötetén alapszik. Ebben teljes egészében Cseles Márton jezsuita (1659–1698) feljegyzései találhatók, aki a 17. század végén több évet kutatott a pápai levéltárban, és okleveleket kivonatolt. A kéziratok között van egy tíz oldalas értekezés a magyarok őstörténetéről, amelyben hivatkozza a Sebastian Glavinič-féle 1669-es levelet.⁷⁸³ Hogy a levél kinek íródott és ho-

⁷⁸¹ TOMA, *Egy császári látogatás, i. m.*, 351–352.

⁷⁸² SZÖRÉNYI László, *Őstörténet és metrika. A magyar metrikus verselés XVIII. századi föltámasztásának esztörténeti háttere* = Uő., *Memoria Hungarorum. Tanulmányok a régi magyar irodalomról*, Bp., 1996, 141–150., itt 150.

⁷⁸³ VÁSÁRY István, *Cseles Márton magyar őstörténeti feljegyzései (1659–98)* = *Az előkelő idegen – Vámbéry Tanulmányok*, összeáll. DOBROVITS Mihály, Dunaszerdahely, 2006, 234–247., itt 242.

gyan jutott Cseleshez, nem világos, feltehetően a levéltárban olvasta. Nos, I. Lipót uralkodó megbízására valóban indult egy követség, ugyan nem 1669-ben, hanem 1661-ben, Lengyelországon keresztül Moszkvába. Ennek a vezetője egy bizonyos Augustin Meyer von Meyeregg császári tanácsos volt. Magáról a két évig tartó útról, a résztvevőkről, a tárgyalásokról alig ismert valami a szakirodalomban, de a korban kiadtak egy latin nyelvű *Relatior* róla (nyomdahely és év nélkül).⁷⁸⁴ A követségnek csakugyan tagja volt a szlovén Glavinič, aki egy 12 oldalas beszámolóban ismertette a császárral a Moszkvában megesett dolgokat (*Relatio brevis de rebus Moscouiticis*).⁷⁸⁵ A Lipótnak szóló ajánlás verzóján Glavinič felsorolja a moszkvai nagyfejedelemség részeit, köztük Jugoriát is ezzel a megjegyzéssel: „Ex hac prouincia uolunt aliqui erupisse Hungaros”, tehát csupán ennyi áll ott a magyarokról. Nádasdy és Glavinič bárminemű kapcsolatáról nem tudunk, de ennek ellenére lehetséges, hogy Szelepcsényivel együtt megbízást adtak a tolmácsnak, hogy szerezzen értesüléseket az oroszoktól arról, élnek-e még magyarok a nagyfejedelemséghez tartozó területeken.

A másik kérdés, hogy vajon miért foglalkoztatta Nádasdyt és Szelepcsényit a magyarság őstörténete, amely a kor történelemszemléletében erősen és megingathatatlanul a hun-magyar azonos-ságot jelentette. Az érdeklődés nem új keletű, különösen a magyar jezsuiták nyomoztak hatékonyan a régi magyarok után. Szántó Arátor István például a Vatikánban lemásoltatta a 13. századi ún. Ricardo-féle beszámolót Julianus barát útjáról Báthory István számára. Majd Szántó Arátor egy levele szerint – a pápa és a moszkvai nagyfejedelem kapcsolat felvétele révén – 1606-ban egy expedíció lehetősége is felmerült az egykori Magna Hungariába.⁷⁸⁶ A magyarok őshazáját illetően azonban a 15. századtól kezdve terjedt egy másik, a hun származással rivalizáló elmélet is: az orosz biroda-

⁷⁸⁴ Iter in Moschoviam Augustini Liberi Baro nis de Mayerberg ...et Horatii Gulielmi Calvucci ...Ab Augustissimo Romanorum Imperatore Leopoldo, Ad Tzarem Et Magnum Ducem Alexium Mihalowicz, Anno M.DC.LXI. Ablegatorum (s.l. és s.d.); később franciára is lefordították.

⁷⁸⁵ A Relatio kézírata: ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 8578; Glavinič a későbbiekben egyházi pozíciókat töltött be, két műve ismert, egy a pümkösdről szóló teológiai értekezése (Bécs, 1660) és gratulációja I. Lipót házasságához (Bécs, 1666).

⁷⁸⁶ Adattár 34., i. m., 525–526., 544–545

lomhoz tartozó és az Ural nyugati felén fekvő Jugria nevű területen élő népet, az elmaradott és szegénységben tengődő jugrikat / juhrikat azonosították a magyarokkal. Ez a felvetés a pápai történet-szek révén lett egyre ismertebb, majd a lengyel Matthias de Miechow népszerűsítette műveiben az 1510-1520-as években:⁷⁸⁷ eszerint „míglen Juhra-ból, Scithia északi végeiből a Iuhri jöttek meg, akik eztán Huguinak, majd Hungarinak neveztettek”.⁷⁸⁸ Pár évvel később Sigmund von Herberstein, a Moszkvában járt Habsburg-követ szintén felvetette a lehetőséget: „Ez az a Juharia, melyből a Hungarusok kivonulva Pannóniát elfoglalták és Attila vezérrel Európa sok tartományát meghódították... Azt mondják, hogy a Juharusok a mai napig a Hungarusokkal azonos nyelvet beszélnek; hogy ez igaz-e, nem tudom. Mert noha szorgalmasan kerestem, mégsem sikerült e tartományban olyan férfit találnom, akivel a Hungarus nyelvben jártas szolgám beszélhetett volna” (*Rerum Moscoviticarum Commentarii*, Bécs, 1549).⁷⁸⁹ A magyar tudományosságban a Jugria-elméletet csak a 17. század vége felé interpretálták, akkor is elutasítóan (Otrokocsi Fóris Ferenc, Töppelt Lőrinc). Arra eddig nem volt adat, hogy Jugria, mint lehetséges őshaza iránt magyar arisztokraták számottevőleg érdeklődtek volna, Glavinić levele és *Relatio*jának egy mondata erre világított rá még akkor is, hogy ha következményekről nem tudunk.

A gróf magyar őshaza iránti érdeklődését egyébként egy könyve is felkelthette. Johann Adam Schall von Bell jezsuita misszionárius *Historica Narratio* című művében (Bécs, 1665) személyes élményét meséli el: egy előkelő kínai társaságban egy nagy műveltségű nyugati tatár beszámolt arról, hogy egy magyar jezsuita esett a fogságukba, akit a Volga vidékére hurcoltak. Itt magyarokra talált, és Rómába írt leveleivel társak küldését kérte a rendtől.⁷⁹⁰

⁷⁸⁷ SÁNDOR Klára, *Nyelvrokonság és hunhagyomány. Rénszarvas vagy csodaszarvas? Nyelvtörténet és művelődéstörténet*, Bp., 2011, 398–399.

⁷⁸⁸ KIRÁLY Péter, *A lengyel krónikák, évkönyvek és M. Miechow „Tractatus”-ának magyar vonatkozásai*, Nyíregyháza, 2004, 76.

⁷⁸⁹ KIRÁLY, *A lengyel krónikák, i. m.*, 186–187.

⁷⁹⁰ A történetre már utalt TARDY Lajos, *Régi hírünk a világban*, Bp., 1979, 144. Az említett szakasz Schall könyvéből, 199.: „Caput XX. De alijs christianarum virtutum exemplis” ... „Non nemo ex Regulis templum ingressus, inquirebat de sacrarum imaginum origine, et aliquantulum edoctus, cum praeterea de Diva Virgine Puerum Jesum ulnis gestante percunctaretur, quidam de adstantibus majoris ordinis Nobilibus Tartarus occidentalis, et Sinici

Nem tartom kizártnak, hogy ez a történet is megmozgatta Nádasdy fantáziáját, bár további forrásokkal egyelőre nem rendelkezünk.

Nádasdy érem- és pénzgyűjteménye

A korai újkorban az érem- és pénzgyűjteményeket a könyvtár részének tekintették. Takáts Sándor már 1900-ban közzétette a gróf 1670-ben lefoglalt érmeinek jegyzékét.⁷⁹¹ A kollekciót a Kunstkammer egyik nyolc fiókos Schreibtschében őrizték.⁷⁹²

Az felseőben vannak.

Arany, ezüst es Réz Pogany es régi oo Pénzek	Nº
Arany	54
Ezüst	247
Réz	466
Azonkívül 16 papirosb(an) külömbfele Pénzek, melljek(ne)k az Szamokis rea vagion jrua.	

Tartalmi szempontból még nem elemezték a forrást, pedig jó néhány darab azonosítható a leírások alapján, elsősorban a kortárs

idiomatis perquam gnarus Catechistae munus suscepit, ac Regulo Christum Dominum natum ex Virgine, pro hominibus passum, vere mortuum postea resurrexisse, et ad coelos ascendisse omnia sine errore annuntiavit, admiratus Tartari eruditionem in re adeo itthic gentium peregrina: quaerit ex illo unde haec didicisset? Cum ille, se apud Wolgam fluvium natum, haec ibi saepius audisse testatus est: non dubia sequela fidem Verbi ibi locorum per auditum un propagatam fuisse. Et vero memoriae proditum est, Patrem de Societate natione Ungarum a Turcis captum, per eos ad Tartaros hosce venundatum pervenisse, Retult ille postea per literas Romam perscriptas: hoc exilio se in patriam erectum esse: Reperisse se ibidem homines, eodem quo Ungari utentes idiomate, planeque eos, a quibus Ungari quondam processisse videantur: proinde pro pretio redemptionis non lytrum, sed socios postulare, qui avitam gentem patria religione una secum imbuant.”

⁷⁹¹ TAKÁTS Sándor, *Magyar műkincsek pusztulása a Wesselényi-féle összeesküvés idejében*, AÉ 20(1900), 147–150., a jegyzék lelőhelye: ÖStA, FHKA, HÖ, R.N. 420. f.449–450. (Karton 1096) 1670 szeptember

⁷⁹² Az Uy Házban leueő Sráibtissekb(en) az szerint az Asztálokon, a minemeő Partékak, s ezkeőzők vannak MOL E 185, Archivum Familiae Nádasdy, 59. d. (52. cs.) (Régi: Fasc. 1. No. 38), f.218v

uralkodók, fejedelmek, hercegek által veretett aranyak.⁷⁹³ Az adminisztráció lassúsága és az egyik osztrák kamarai tanácsos, Johann Greimb felmerülő igénye⁷⁹⁴ miatt csupán 1675-ben vitték Bécsbe Peter Lambeck könyvtáros kezeihez a pénzesládikát, aki tekintettel I. Lipót szenvedélyes érdeklődésére rendezte, és beillesztette a császári gyűjteménybe („A. 1675. den 15. Julii sein mir überliefert worden vierhundertsechzig Nadastische alte heidnische Medallien, welche ich alle mit Fleiß übergesehen und so viele davon leserlich oder kenntlich gewesen, in eine gute Ordnung gebracht habe”),⁷⁹⁵ így elvileg ma a Kunsthistorisches Museum Münzkabinettjében kellene keresni a maradványait. Nádasdy pénzei minden bizonnyal értékesek lehettek, de a gyűjtésben veje, Draskovich Miklós túlszárnyalta, hiszen Európa-szerte ismert volt nagyszerű kollekciója, amit végül I. Lipót vett meg. Miklós az egykori Pannónia területéről sok lelethez jutott hozzá,⁷⁹⁶ feltehetően Nádasdy pénzeinek egy része is innen származott.

A vagyonelkobzás során keletkezett iratokban még izgalmasabb tényekre is fény derült: a gróf intenzív üzleti kapcsolatot ápolt Andreas Cettoval, aki a bécsi pénzverdét vezette az 1660-as években. Az összeírók 1670-ben 19 különböző típusú iratot találtak Cettóra vonatkozóan: „19. Außzüg 7. Contract 6. Quittung vnd 6. Handbriefel von Andre Cetto gewesten Münzmaister”,⁷⁹⁷ ezek tartalmát nem ismerjük, de a hat szerződés komoly, tartalmas viszonyra utal. Ismerjük viszont Andreas testvérének, Georg Cettonak a szerződését Nádasdyval. Az ugyancsak vésnökként és pénzmesterként működő bécsi illetőségű Georg érmek veréséhez

⁷⁹³ Röviden bemutatják: BERTÓK Krisztina–TÓTH Csaba, *Az arisztokrácia éremgyűjtése*, Numizmatikai Közöny XCIII–XCIX(1999–2000), 15–20., itt 16.

⁷⁹⁴ ÖSTA, FHKA, NÖHA, P 54/A/1 f.163. Greimb, aki maga is résztvett a vagyonfelmérésben, éppen a pénzes ládikát kezelte, és zárta le pecséttel, nyilvánvalóan tisztában volt az értékével, amikor szolgálataiért többek között erre is benyújtotta az igényét.

⁷⁹⁵ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 8011, f.255.

⁷⁹⁶ HG. ODESCALCHI Arthúr, *Két főrangú magyar érmész a XVII-ik században*, Sz 7(1873), 578–581.; Ivan MIRNIK, *Das Münzsammeln der kroatischen Aristokratie*, Numizmatikai Közöny XCIII–XCIX(1999–2000), 21–29.; itt 23.

⁷⁹⁷ Specification auß denen zu Pottendorff verhandenen Nadastischen aufgesuchten Auszüg und Quittungen, MOL E 185 (Mf. 32000)

szükséges eszközöket adott el a grófnak valamikor az 1660-as évek végén, amelyeket aztán vissza kívánt szerezni a vagyon felszámolásakor azért, hogy Pozsonyban egy új pénzverdét állíthasson fel. Feltehetőleg eredménnyel járt a folyamodványa, mert Pozsonyban 1674-ben megindul a vezetésével a pénzverés.⁷⁹⁸ Cetto kérvényéből az is kiderül, hogy az eszközöket a kastély egyik szobájában tárolták, s félő volt, tönkre mennek. Hogy vajon milyen elképzelései voltak Nádasdynak a felszereléssel, csak találgatni lehet.⁷⁹⁹ Az éremjegyzék első tétele egy olyan aranypénz, amelyet Hans Christoph von Puchheim, Nádasdy barátja veretett („Ein stuckh goldt von 50. duggaten, so herr Hannß Christoph von Puhhaimb schlagen lassen”),⁸⁰⁰ lehet, hogy ez nyerte el a gróf tetszését. Hogy nem állt távol tőle a saját éremverés ötlete, azt bizonyítja az 1650-ből származó és ma csupán egyetlen példányban létező 34 mm-es ezüst emlékérem, amelynek előlapján Nádasdy portréja, hátlapján pedig a család címere látható. Huszár Lajos szerint vagy Bécsben vagy Körmöcbányán készülhetett, a vésnök személyét illetve Nádasdy célját nem tudta meghatározni.⁸⁰¹

⁷⁹⁸ SOÓS Ferenc, *Lippay György és a pozsonyi pénzverde*, Numizmatikai Közlöny XCIV–XCV(1995–1996), 39–47., itt 41.; Cetto arany- és ezüstkereskedelemre elnyert császári privilégiumára vö. Anton FABRI, *Europäischer Staats-Cantzley*, Dritter Theil, 1698, 514–517.

⁷⁹⁹ ÖStA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 413 f.442–445. 1674. április 7.

Címzés: An Verwalter zu Pottendorf, den Geörg Cetto zu aufrichtung ainer Neuen Minz Panckh die aldal vorhandtene minz Instrumenta gögen Quittung unweigerlich aufuolgen zulassen.

Hochlöbl. Khay. Hoffcammer,

Gnedig unnd hochgebiendte Herrn, Demnach annoch vor drey Jahren dem Graffen Nadasti ein Werckhl mit 2 Walzen P. 7f. verkhaufft, Item ein Probieröffel, ein Blaßbälckhl, unnd bey 6 Eisserne Tiglzangen, umb einen gewissen Werth uberlassen habe, so biß auf dato zu Pottendorff in einem Zimmer verhandten, unndt durch den Staub verrosten unnd zu grundt gehen, welches alles mir aber anitzo zu der neüen Minzpankh in Pressburg zugebrauchen, vonnöthen were. Georg Cetto

⁸⁰⁰ ÖStA, FHKA, HÖ, R.N. 420. f.449. 1670 szeptember (Karton 1096)

⁸⁰¹ HUSZÁR Lajos, *Nádasdy Ferenc emlékérmé*, Folio Archeologica 9(1957), 205–209.

35. A Nádasdy Ferenc portréját és a család címerét ábrázoló érme
1650-ből (Magyar Nemzeti Múzeum)

Könyvtárában is visszatükröződik numizmatikai érdeklődése. Hubert Goltzius, a németalföldi antikvárius és nyomdász munkái két évszázadon keresztül a numizmatika alapvetéseinek számítottak. Saját bevallása szerint 978 éremgyűjteményről szerzett tudomást Európában, ezekről feljegyzéseket és rajzokat is készített. Balthasar Moretus elhatározta, hogy modernizálja és összegyűjti a korábbi Goltzius-kiadásokat, így jelent meg öt kötetben *Opera Omnia*ja 1644–1645-ben.⁸⁰² Ezek között az Abraham Ortelius kabinetjéből származó érmék alapján a római császárok portréit és életrajzait illetve Julius Caesart külön is tárgyaló mű mellett az ókori Róma történetét antik pénzek és feliratok segítségével megvilágító értekezés – ezért római polgárjoggal jutalmazták Goltziust –, valamint Szicília és Magna Graecia története egyaránt megtalálható.⁸⁰³ Caspar Waser zürichi teológus és orientalista⁸⁰⁴ ugyancsak numizmatikai tárgyú értekezése 1605-ből a héber, káldeus és szír pénzeket mutatja be szövegesen és a könyv elején rézmetszetes táblákon.

⁸⁰² *Illustration of Books*, i. m., 167–168.

⁸⁰³ *Archäologie der Antike*, i. m., 104–106.

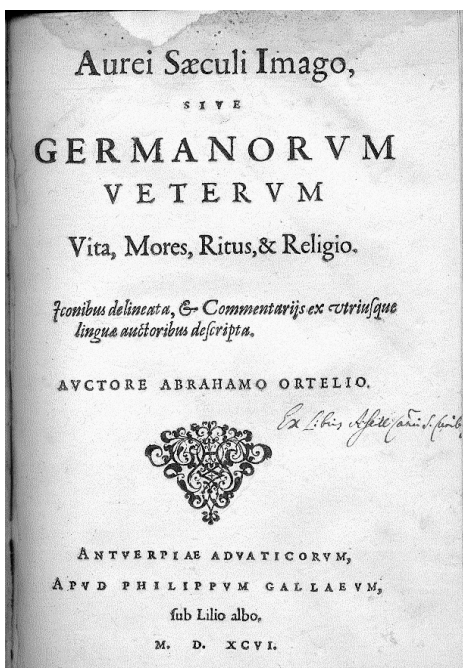
⁸⁰⁴ Waserhez és szellemi környezetéhez Ian MACLEAN, *Scholarship, Commerce, Religion: The Learned Book in the Age of Confessions 1560–1630*, Cambridge (Mass.), 2012, 40–44.

Térképek, atlaszok

Nádasdy atlaszgyűjteménye mai szemmel nézve is lenyűgöző. Első helyen kell megnevezni Sebastian Münster *Cosmographiáját*. A német hebraista és kozmográfus a bázeli egyetemen tanított, és 1544-ben adta ki először a világ leírását tartalmazó, fametszetes térképekkel és vedutákkal teli kötetét. A könyv népszerűségére mi sem jellemzőbb, hogy 84 év alatt több mint 35 kiadása volt öt nyelven.⁸⁰⁵ Münster enciklopédikus látásmódja – például antropológiai megfigyelései egyes népek szokásairól, öltözködéséről, étkezéséről, jelleméről – egyedülállóvá tette a *Cosmographiát*. A világhírű holland térképészek művei sem kerültek el Nádasdy figyelmét. Az 1607-ből származó Mercator-atlasz mellett Abraham Ortelius világtérképének az 1624-es anwerpeni kötetét is megszerezte. Az először 1570-ben megjelent és II. Fülöp spanyol királynak ajánlott atlaszt a modernitás felé tett legfontosabb lépésnek nevezik a szakirodalomban. A *Theatrum orbis terrarum* nagy sikere szépségén túl informatív jellegének is tudható: a térképekkel párhuzamosan ugyanis az adott régióról hasznos adatokat is közöltek. 1579-től történelmi térképekkel is kiegészítették a kiadásokat, ezeket nevezték Parergonnak. A Moretusok 1612-ben jutottak hozzá az eredeti, Ortelius-féle rézlemezekhez, de csak 1624-ben láttak lehetőséget egy újabb, önálló kiadásra. Újdonságként belerakták az ún. *Tabula Itinerariát*, amely nyolc dupla oldalas metszet formájában tartalmazta az egykori Római Birodalom úthálózatát.⁸⁰⁶ Ortelius neve szerzőként még egy Nádasdy-kötetben felbukkan: egy kolligátum harmadik tagja az az érdekes képeskönyv (*Aurei Saeculi Imago*), amely az ifjabb olvasóknak készült, és tíz ábrán keresztül magyarázza el a régi germánok életmódját, szokásait, vallását. A kevés szöveg Tacitusból merít, és igyekszik a germán kultúrát egyenrangúnak beállítani a korban olyannyira csodált rómaival.

⁸⁰⁵ Matthew McLEAN, *The Cosmographia of Sebastian Münster. Describing the World in the Reformation*, Aldershot, Hampshire, 2007, 1.

⁸⁰⁶ *Illustration of Books*, i. m., 138–139.

36. Abraham Ortelius Aurei Saeculi Imago című kiadványának (Antwerpen, 1596) címlapja és egy illusztrált oldala

A 16. század egy újabb sikertörténete volt a *Civitates orbis terrarum* kiadvány. Az 1572–1617 között hat kötetben közölt 546 metszet madártávlatból ábrázolta a világ, elsősorban Európa, de Amerika és Ázsia városait is, térképekkel együtt. A dupla oldalas képekhez városismertetések és történeti-topográfiai leírások tartoztak. A kiadás mögött egy kölni katolikus pap állt, Georg Braun, akit Ortelius munkássága ihletett meg, a metszeteket pedig az első négy kötetben Frans Hogenberg készítette.⁸⁰⁷

⁸⁰⁷ Ferdinand GELDNER, *Georg Braun* = *NDB*, Bd. 2., 550

38. A brüsszeli udvar, a Curia Brabantia ábrázolása a *Novum ac Magnum Theatrum Urbium Belgicae Regiae* című kiadványból (Amsterdam, 1649)

A Blaeu-officina 6 és 11 kötetes atlaszait, a *Theatrum orbis terrarum*ot és az *Atlas Maior*t a legszebb barokk kiadványok közé sorolják. A Nádasdynak is meglévő *Theatrum*ban a térképek kézzel színezett, jó minőségű és pontos alkotások, minden kötetben több kihajtható résszel. Az első kötet (1649) Észak-, Nyugat- és Kelet-Európa, a második (1650) Franciaország, Spanyolország, Ázsia, Afrika és Amerika, a harmadik (1655) Itália, Görögország, a negyedik (1648) Anglia és Wales, az ötödik (1654) Skócia és Írország atlasza. A hatodik önálló kötet Kínáról szól (*Novus Atlas Sinensis*), annak a jezsuita misszionárius Martino Martininek a rajzai és megfigyelései alapján, aki 1642 óta térített Kínában. Ez volt az első nyomtatott Kína-atlasz Európában, amely geográfiai adalékokat is tartalmaz. A 17 dupla oldalas, finom kivitelezésű térkép nem csak a pontossága miatt értékelendő, hanem mert a díszítésként szolgáló kartusok élethűen tükrözik vissza a kínai szokásokat, hagyományokat.

39. Martino Martini *Novus Atlas Sinensis* című művének (Amsterdam, 1655) címlapja és egy illusztrációja

Martini a kínai tartományok mellett Koreát és Japánt is leírta, és kiadói ráadásul két, tartalmában kapcsolódó, de az oldalszámozásban megkülönböztetett, önálló művet is hozzáadott az atlaszhoz (Jacobus Golius, *De Regno Catayo Addimentum*; Martini, *De Bello tartarico Historia*). A mű akkor készült el, amikor Martinit a rend haza hívta Kínából, és 1654-ben Antwerpenben megállva Blaeu kérésére összeállította a kötetet, amit Lipót Vilmos főhercegnek ajánlottak. Martini egy rövid római tartózkodás után 1657-ben visszatért Kínába és ott is halt meg.⁸⁰⁹ A *Novus Atlas Sinensis* címlapján Nádasdy bejegyzése, a címlap verzóján a nyomtatott exlibrise látható. A kötetek kiadói fehér bőrkötésben, a gerincen piros bőrcímkén aranyozott felirattal, aranyozott lapmetszéssel pompáznak (ugyanílyen a nagyszombati jezsuiták Blaeu-*Theatruma* is az Egyetemi Könyvtárban). A kötés és a kézi színezés alapján megállapítható, hogy Nádasdy a legdrágább és legkifinomultabb változatot vásárolta meg. A sorozat megvult Pázmány Miklósnak is, ennek kötése azonban nem ismert.⁸¹⁰

Ahogy már utaltam rá, Nádasdy a Blaeu-cégtől egy Magyarország térképet is megrendelt, amely 1664-ben jelent meg *Regni Hungariae nova et exactissima delineatio* címmel. Joan Blaeu ezt Nádasdynak, mint patrónusának ajánlotta, a gróf nem csupán anyagiakkal, de valószínűleg új adatokkal is hozzájárult a kiadáshoz. Fallenbüchl Zoltán szerint ez a térkép a Blaeu-féle 11 kötetes *Atlas Maior*-sorozat (2. kötet, Amsterdam, 1662) Magyarország térképének változata illetve részleteiben javítása és módosítása a régi rézlemez alapján. A léptéket megváltoztatták, valamint a bal alsó sarokba a Nádasdy-címer és a Ferencnek szóló dedikáció került: *Excell(entissi)mo ac Illustr(issi)mo Comiti ac D(omi)no, D(omi)no Francisco de Nadas, Perpetuo Terrae Fogaras ac Comitatus Castriferrei Supremo Comito, Praesidiorum, Also Lendua et Nemphty supremo ac haereditario Capiteaneo, Aquiti Aurato S(uae) C(aesarieae), Reg(iae) Maj(esta)tis intimo Consiliario, Camerario, ac per Hungariam Curiae Regiae, Iudici, etc. Domino ac P(at)rono Colendissimo, Novam hanc Regni Hun-*

⁸⁰⁹ FALLENBÜCHL, *A Blaeu-térképpofficina*, i. m., 379.; *China on paper. European and Chinese Works from the Late Sixteenth to the Early Nineteenth Century*, Published by the Getty Research Institute, 2007, Los Angeles, 181.

⁸¹⁰ ÖTVÖS, *Pázmány Miklós könyvei*, i. m., 347.

*gariae Tab(ulam) D(at) D(onat) D(edicat) Joannes Blaeu.*⁸¹¹ Rögzítették az 1660–1664 közötti török-magyar háborúk során bekövetkezett területi változásokat, és egyéb új adatokkal is frissítették a térképet. Hogy Nádasdy kivel gyűjtette össze a topográfiai adatokat, csak találgatni lehet, de hogy még ennek a térképnek a vonatkozásában is mennyire fontos volt számára a hitelesség és pontosság, azt Buzási Enikő világította meg az árpási főoltárképről szóló tanulmányában.⁸¹² Fallenbüchl Zoltán úgy vélte, hogy a ma a Magyar Országos Levéltárban található (provenienciája alapján egykor az Esterházy-család tatai ágának levéltárába tartozó) pergamenre nyomtatott, színezett térkép nem más, mint a Nádasdynak küldött tiszteletpéldány.⁸¹³ Egyébként a magyar arisztokraták közül nemcsak Nádasdy üzletelt a Blaeu-nyomdával: 1668-ban Joan Blaeu egy hasonlóan érdekes, Zrínyi Péternek ajánlott Horvátország térképet is kiadott *Illyricum hodiernum* címmel.⁸¹⁴ Valamivel korábban, 1661-ben Esterházy Pál ugyancsak egy Blaeu közvetítésével jutott hozzá egy unikornis szarvhoz, állítólagosan a kivégzett I. Károly angol király hagyatékából.⁸¹⁵

Itt felmerülő fontos kérdés, hogy az országbíró vajon megvette-e a Blaeu-cég másik sorozatát, az ún. *Atlas Maior*t. Az eddigi adatok alapján nincs nyoma a könyvtárban. Az *Atlas Maior* nagyon drága volt, kevesen engedhettek meg maguknak egy-egy ilyen könyvkülönlegességet. Fallenbüchl szerint biztosra vehető a beszerzése, hiszen ennek az 1662-es kötetnek a hibáit látva kellett megrendelni a javított térképet. Ma az Országos Széchényi Könyvtárban van egy 11 kötetből álló exkluzív, aranyozott fehér pergamenbe kötött *Atlas Maior*, ez az Esterházyak tatai ágától jutott köz-

⁸¹¹ FALLENBÜCHL, *A Blaeu-térképpofficina*, i. m., 386.

⁸¹² BUZÁSI Enikő, *Portrészorozatok a 17. századi magyar arisztokraták politikai reprezentációjában*, MÉ 60(2011), 11–21., itt 13.

⁸¹³ FALLENBÜCHL, *A Blaeu-térképpofficina*, i. m., 388., a térkép jelzete MOL S 16.361. A térkép és az ún. árpási főoltárkép vélhető összefüggéseit Buzási Enikő elemezte, ld. BUZÁSI Enikő, *A Köpenyes Madonna Árpásról: Jan Thomas Nádasdy Ferenc számára festett műve 1663-ból. (Meghatározás, datálás, attribúció)*, MÉ 54(2005), 245–286.

⁸¹⁴ BENE, *A Zrínyi testvérek*, i. m., 665–666.

⁸¹⁵ KÖRNER–KOPP, *Die Bilderwelten*, i. m., 226. Az Esterházy Pálnak szóló nyugtát Johann Blaeu írta alá, aki feltehetőleg nem azonos a kiadó Joan Blaeuval, hanem egy családtag.

tulajdonba.⁸¹⁶ Összegezve tehát: a szakirodalomban többször felmerült az a feltételezés, hogy a Reguly Antal Műemlékkönyvtár glóbuszai, a Magyar Országos Levéltár 1664-es Magyarország térképe és az Országos Széchényi Könyvtár *Atlas Maior*-sorozata a Nádasdyaktól az Esterházyakhoz, majd azoknak is a tatai ágához került. Ahogy azonban már korábban említettem, mindez levéltári adatokkal egyelőre nem támasztható alá vagy éppenséggel megcáfolható. Esterházy Pál ugyanis 1662-ben vette meg az *Atlas Maiort*, a pontos árát nem ismerjük, csak azt, hogy 1663 januárjában a még hátralévő 100 birodalmi tallér tartozását kellett kiegyenlítenie a Blaeu-Hartung cég felé.⁸¹⁷ Ugyanakkor Zvara Edina eddigi kutatásai során egyetlen Nádasdyaktól származó kötetet sem talált a kismartoni Esterházy-könyvtárban, tehát nem valószínű, hogy Esterházy Pál könyveket vitt el sógora kastélyából. A császári könyvtárban pedig 1672-ben szerezték be az *Atlas Maior* 11 folió kötetét 185 forintért, ha Nádasdynak meg lett volna, Lambeck minden bizonnyal azt igényli, és nem költi a pénzt feleslegesen.⁸¹⁸

A könyvformátumú atlaszok mellett feltétlenül megemlítenedők a pottendorfi kastély szobáit díszítő fali térképek. A kastély szívéét képező, a forrásokban öreg palotának (németül grosser Saalnak) nevezett reprezentatív terem berendezésének mind magyar, mind német nyelven megmaradt a leírása. Az előtte húzódó folyosón tíz, az „osztrák házból való”, azaz Habsburg-császár portréja teremtette meg a belépéshez az ünnepélyes hangulatot. A teremnek több ablaka volt, és a bejáraton kívül három további helyiség nyílt innen: az ún. szegletház (s abból még egy belső kamra) és két szoba. A berendezés nagyon egyszerűnek tűnik: egy szcenelőn és a tűzrakáshoz szükséges eszközökön kívül csupán egy kerek asztalt helyeztek el itt. A látvány mégis lenyűgöző lehetett, ugyanis a terem galériaként funkcionált, a falakat rengeteg kép borította. Többek között egy portrésorozat 26 darabja, a képek négy erdélyi fejedelmén kívül a magyar királyi udvar korábbi és korabeli főméltóságait (nádorokat, bánokat, országbírókat, főkapitányokat, stb.) jeleníteték meg. Az ablakok fölött 12 kisebb portré függött, s bár az 1669-es

⁸¹⁶ Jelzete: OSZK Térképtár TA 360; FALLENBÜCHL, *A Blaeu-térképpofficina*, i. m., 388.

⁸¹⁷ MOL P 125, Az Esterházy-család hercegi ágának levéltára, Esterházy Pál iratai, 107. köteg, Nr. 10826

⁸¹⁸ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. S.n. 356, f.64.

magyar nyelvű leltár egyszerűen magyar urakként írja le őket, egy 1675-ös összeírás hat férfi és hat női mellképet különített el, ráadásul a leltározó kissé bizonytalan állítása szerint a Nádasdy és az Esterházy család tagjait ábrázolták a képek. Végül még egy festményt kell megnevezni, a szenelő fölé a Thurzók családfáját rakták.⁸¹⁹

A portrék mellett fali térképekkel öltöztették fel a szobák falait, amelyek a magyar nyelvű forrásokban *országok táblái*, a németben *Mappa* és *Landkarte* megnevezéssel fordulnak elő. Samuel Quiccheberg gyűjtésmélete szerint a földrajzi táblák, a világ, országok, tengerek és csillagok térképei nagyon fontos részei egy gyűjteménynek.⁸²⁰ A 17. századi holland festményeken gyakran láthatók szobabelsők kellékeiként ezek a nagyméretű, akár több négyzetméteres, általában több részből összeállítható, főleg németalföldi officinákban (Hondius, Janssonius, Visscher által) készített korszerű fali térképek, amelyek kifejezetten drága áraik ellenére is egyre inkább elterjedtek 1570 után. A legtöbbet a Blaeu-nyomdában állították elő, mára azonban csak kevés maradt meg belőlük, főleg nagy európai és amerikai múzeumokban, könyvtárakban őrzik őket. Általában a tér dekorálására szolgáltak, a szélüket gyakran városok vedutáit, népek viseleteit, a jellegzetes faunát bemutató képsorok szegélyezték.⁸²¹ Az öreg palotában tehát tíz ország tábláját helyezték el fekete ráámában.⁸²² Tartalmukat nem részletezték, de feltételezhető, hogy Európa egyes királyságait ábrázolták. Az egységes keretezés arra utal, hogy egy kiadói sorozatot vásárolt meg a gróf. A nagy térképek mellett még két kisebbet is összeírtak itt 1673-ban.⁸²³ Ezzel nem csupán a Magyar Királyság vezető országos főméltóságainak teremtetett nagyszerű galériát Nádasdy,⁸²⁴ hanem egyúttal európai kontextusba is helyezte a képeket. A források szerint a kastély emeletén egy kisebb teremben még néhány másik mappa is lógott a falon:

⁸¹⁹ BUZÁSI, *Nádasdy Ferenc pottendorfi galériájának*, i. m., 15–30.

⁸²⁰ ROTH, *Der Anfang der Museumslehre in Deutschland*, i. m., 43.

⁸²¹ Cornelis KOEMAN, *Collections of Maps and Atlases in the Netherlands*, Leiden, 1961, 30–32.

⁸²² Pottendorffii Varnak, es abban valo Holvalonak Inventariuma, MOL E 185, 59. d. (52. cs.) (Régi: Fasc. 1. No. 38); (Mf. 31996), f.244

⁸²³ Inuentarium Vber alles bey der Kay. Herrschafft Pottendorff, 1673, ÖStA, FHKA, NÖHA, P 54/A/1 f.221.

⁸²⁴ BUZÁSI, *Portrészorozatok*, i. m., 17.

„Ein Mappa der gandzen welt,
Eine daß Teutschlandt
Eine Engelandt, Schott vnd Irrlandt,
Eine Kleine den Thonau strom Repraesentierend
Eine and(er)e den Rhein stromb”⁸²⁵

A világot, Németországot, Angliát Skóciával és Írországgal együtt, valamint a két nagy európai folyót, a Dunát és a Rajnát ábrázoló térképek pontos adatok nélkül nem meghatározhatók. Miután Nádasdy a Blaeu-céggel közvetlenül is kapcsolatba került, elképzelhető, hogy tőlük vette meg a felsorolt fal térképeket.

Útleírások, ország- és városismereti könyvek

Nádasdy több alkalommal járt külföldön. 1642-ben itáliai körutazást tett, 1648-ban Prágában járt, 1653-ban Dél-Németországban vett részt IV. Ferdinánd római királlyá koronázásán, 1666-ban Lorettóba és Rómába zarándokolt. Eddigi ismereteink szerint alaposan felkészült ezekre az utakra, és céltudatosságát Batthyány Kristóf és saját fia, István Kavalierstourjának a megszervezésekor is tetten érhetjük. Könyvtárában mind az utazás elméletével, mind a gyakorlattal kapcsolatos szakirodalom megtalálható. Nathan Chytraeus híres antológiája, a *Különféle európai utazások gyönyörűsége* Magyarországon is sokat forgatott könyv volt.⁸²⁶ Bár Chytraeus elsősorban az észak-német későhumanizmus költőjeként írta be magát az irodalomtörténetbe, azért az utazási irodalom jeles alakjaként is számon tartják, különösen szenvedélyesen gyűjtötte a latin nyelvű feliratokat. Ezt a nemes feladatot jelölte meg az utazók számára célként ebben a Nádasdy possessor bejegyzésével ellátott 1594-es könyvében is. Többek között Nádasdynak ajánlotta első utazáselméleti művét a késmárki matematikus, David Frölich.⁸²⁷ A *Medulla Geographiae* (Bártfa, 1639) címe szerint „elsősorban az utazók hasznára, másodsorban a történetek és e háborús idők ese-

⁸²⁵ Inuentarium der noch Verhandenen Mobilien in Kay Schloß Pottendorff, 1682, ÖStA, FHKA, NÖHA, P 54/A/1, dobozszám: 527, f.244.

⁸²⁶ KOVÁCS Sándor Iván, *A régi magyar utazási irodalom az európai utazáselméleti művek tükrében* = Uő., *Szakácsmesterségnek és utazásnak könyvecskéi*, Bp., 1988, 109–112.

⁸²⁷ DUKKON Ágnes, *David Frölich* = *MAMÜL*, III. kötet, 224–225.

ményei jobb megismerése érdekében” íródott. Frölich az ajánlólevélben a megszólított főurak kiváló erényeiről áradozik, Nádasdy esetében a hat évvel korábbi soproni országgyűlésre emlékezik vissza, ahol „patetikus szónoklatoddal, melyet Magyarország más főnemesei előtt a főséges II. Ferdinánd császár szerencsés megérkezéséről tartottál, oly nagy becsületet szereztél magadnak a megdicsért császári és királyi fenség előtt, hogy nemcsak királyi kegyességét, hanem atyai szeretetét is elnyerted, s jóindulattal biztatott téged, hogy ősdönek, a haza bátor védelmezőjének, a törökök rettenthetetlen üldözőjének hősi nyomdokait kövessed”.⁸²⁸ Frölich azt javasolja a fiatal főneméseknek, hogy lássanak világot, mert így a gyakorlatban is elsajátíthatják a társadalmi élethez való alkalmazkodást, megismerhetik a külföldi szokásokat, idegen nyelveket tanulhatnak.⁸²⁹ Bár a könyvtárkatalógusokban és a fennmaradt kötetek között nem szerepel a *Medulla*, biztosak lehetünk benne, hogy már csak a neki címzett ajánlás miatt is rendelkezett vele Nádasdy. Frölich másik utazási művében, a *Cynosurában* (Ulm, 1644) az utazás előtt a földrajzi mappák forgatását, valamint útikönyvek magukkal való vitelét tartja tanácsosnak.⁸³⁰ Ez utóbbiakhoz tartozik a protestáns Martin Zeiller német író népszerű *Teutsches Reyßbuchja*, amit először 1632-ben Strassburgban adtak ki. Zeiller közreműködött a 17. század legnagyobb országismereti kiadványában, Matthaeus Merian, majd örökösei által kiadott *Topographiában* is. 1642-től jelent meg az előbb csak Németországra, majd Európára is kiterjedő nagyszerű sorozat Frankfurt am Mainban, 92 térképpel és több mint 2000 rézmetszettel (veduták, portrék). Nádasdy 19 kötetet szerzett meg, a részletes címleírások híján nem pontosan azonosítható, hogy melyikeket. Biztosan bele tartozott a német tartományokat leíró 16 könyv (az első Svájc, a tizenhatodik Hollandia volt), valamint a Franciaországot ismertető első részek.

⁸²⁸ David FRÖLICH, *A gyakorlati földrajz veleje (1639) = Magyar utazási irodalom 15–18. század*, vál., utószó KOVÁCS Sándor Iván, szöveggyondozás MONOK István, Bp., 1990 (Magyar Remekírók), 39–59., itt 50–51.

⁸²⁹ FRÖLICH, *A gyakorlati földrajz veleje*, i. m., 53.

⁸³⁰ David FRÖLICH, *Utazók könyvtára (1643–1646) = Magyar utazási irodalom 15–18. század*, i. m., 60–115., itt 81.

40. Bécs ábrázolása Matthaeus Merian *Topographia Provinciarum Austriacarum* című kötetéből (Frankfurt am Main, 1649)

Az egyes kötetek szerkezetüket tekintve egységes képet sugároznak: betűrendben szerepelnek a tartomány nevesebb és nagyobb városai történetük és jeles épületeik rövid leírásával, a szöveget pedig általában a város madártávlati ábrázolása egészíti ki. A metszetek jó részét Merian és fia, Caspar készítette, de számos munkatársat is foglalkoztattak. Egy-egy részt 5–10000 példányban nyomtattak ki, az ár 2–4 forint között mozgott.⁸³¹ Az 1670-es években a kiadó tervezte Magyarország topográfiáját is, de nem valósult meg.⁸³² Lambeck kérte a *Topographiát* a császári könyvtárnak, de 1678. január 5-én csupán 11 kötet érkezett meg, a többit a szervitáktól követelte.

André Schott jezsuita a 16–17. század fordulóján Frankfurtban két országismereti sorozatnál is bábáskodott, az egyik Itália, a másik a spanyol birodalom városait írta le, Nádasdynak csupán az előbbi volt meg. Ebben krónikák és városismeretetések olvashatók, viszonylag kevés, négy illusztrációval, az egyik metszet a nápolyi

⁸³¹ Lucas Heinrich WÜTHRICH, *Matthaeus Merian d.Ä. Eine Biographie*, Hamburg, 2007, 336–358.

⁸³² ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 9715, f.94–95.

öblöt ábrázolja. Itt említhető a domonkos Tommaso Fazello *Rerum Sicularum* című 16. századi Szicília leírása, amely a sziget topográfájától az őslakókon, szokásaikon keresztül a városok bemutatásáig terjed tíz könyvben, antik források alapján. Korábban esett szó a marseille-i városkalauzról is, erre talán éppen Nádasdy István franciaországi utazása miatt volt szükség.

Az Európán kívül világ is sokféle módon megnyilvánul Nádasdy könyveiben, elsősorban a kínai birodalom iránti divatos vonzódás látszik (Zrínyi Miklósnak is három kínai tárgyú könyve volt⁸³³). Az egyik legelső ilyen típusú mű, az újonnan felfedezett földrészekről útleírásokat és beszámolókat (pl. Christoph Colombus, Amerigo Vespucci, Maximilianus Transylvanus) sorakoztató fontos antológia a bázeli egyetemi tanártól, Simon Grynaeustól származik 1532-ből.⁸³⁴ A 17. század legizgalmasabb felfedezései és azok pontos rögzítése elsősorban a jezsuita misszióknak köszönhetőek. Nádasdyt valószínűleg érdekelte ez a téma, hiszen több ilyen könyvet megszerzett: például egy 1611-ben Antwerpenben kiadott levélgyűjteményt, amelyben két jezsuita rendtag, a portugál Joao Rodriguez Japánból és Matteo Ricci Kínából számolt be Claudio Aquaviva rendfőnöknek az ottani missziós eredményeiről (*Litterae Japonicae*). Mindketten évtizedeket töltöttek állomáshelyeiken, s nagyszerűen ismerték a helyi kultúrát, megtanulták a nyelvet.⁸³⁵ Egy műfajilag nehezen meghatározható, rendkívül ritka, de annál terjedelmesebb könyv Adam Preyler *Artificia Hominum Miranda* című műve 1655-ből. Ebben Kína geográfiáját, topográfiáját, természetét, épített örökségét, a kínaiak szokásait hasonlítja részletesen össze Európával.

Gazdag leíró anyaga miatt ide is sorolható Martini már bemutatott Kína-atlasza, amelynek egyfajta kiegészítése az 1665-ben Bécsben megjelent jezsuita beszámoló *Historica Narratio* címmel. Ebben a nemesi származású Johann Adam Schall von Bell leveleket tett közzé kínai missziójáról. Schall Riccihez hasonlóan igen nagy

⁸³³ *A Bibliotheca Zriniana, i. m., 190–191.*

⁸³⁴ Grynaeushoz magyarul: BLÁZY Árpád, *A humanista Simon Gríner (Grynaeus) és Buda (1521–1523) – Adalékok a magyarországi reformáció kezdeteihez*, PhD-értekezés, Bp., kézirat, 2007, 113.

⁸³⁵ Ricciről egy új monográfia: R. Po-Chia HSIA, *A Jesuit in the Forbidden City. Matteo Ricci 1552–1610*, Oxford, 2010.; BANGERT, *A jezsuiták, i. m., 141–143.; 153.*

befolyást szerzett Kínában, ahol a császár bizalmasaként számos címet elnyert.⁸³⁶ A könyv élére helyezett Schall-portrét az a Moritz Lang készítette, aki Nádasdynak is többször dolgozott. A Bécsben összeszerkesztett és I. Lipót császárnak ajánlott könyv feltehetőleg hatást gyakorolt Nádasdy őshaza kutatására is (erről korábban már szó esett). Szinte ugyanekkor jelent meg Amsterdamban a Kelet-Indiai Társaság kínai kutatásainak az eredménye, egy gyönyörű, 147 metszettel díszített könyv (*Die Gesantschaft der Ost-Indischen Gesellschaft*), a holland Joan Nieuhof élményeire és más jezsuita forrásokra épülve. A hollandok a jezsuiták szinte kizárólagos információmonopóliumát akarták megtörni, amikor társaságuk egy tagját más kereskedőkkel együtt Kínába küldték 1655-ben, hogy megfigyelje a helyiek szokásait, felmérje a gazdasági lehetőségeket. Nieuhof 1658-ban tért vissza, és Hendrik nevű bátyja könyvformába öntötte a jegyzeteit és rajzait. A jezsuita anyagokat azonban nem nélkülözhatték, így felhasználták Martino Martini atlaszát, s korábbi kiadványokat is (Nicolas Trigault, Álvaro Semedo művei).⁸³⁷

41. Jan Nieuhof *Die Gesantschaft der Ost-Indischen Gesellschaft* című könyvének (Amsterdam, 1666) címlapja és egy illusztrációja

⁸³⁶ *Asia in the Making of Europe*, Volume III, *A Century of Advance*, Ed. by Donald F. LACH, Edwin J. Van KLEY, Chicago, 1993, 528.

⁸³⁷ Friederike ULRICHS, *Johan Nieuhofs Blick auf China (1655–1657). Die Kupferstiche in seinem Chinabuch und ihre Wirkung auf den Verleger Jacob van Meurs*, Wiesbaden, 2003, 6–18.

S végül a Kína tárgyú művek sorában kihagyhatatlan Athanasius Kircher *China monumentis illustrata* című könyve (Amsterdam, 1667). Kircher az első fejezetet nyelvészeti kutatásainak szentelte: az 1625-ben Siang régi császárvárosban felfedezett kő kínai és szír nyelvű szövegét közölte, mégpedig egy nagy méretű, kihajtható rézmetszeten. A 8. századból származó felirat arra volt bizonyíték, hogy keresztény térítők már évszázadokkal azelőtt jártak Kínában. A további öt fejezet a kínai történelem, az egyiptomi rítusok kínai adaptációja, a természetrajz, építészet és mechanika, végül az írás és irodalom témáival foglalkozik. Kircher a rendtársai, elsősorban a lengyel jezsuita, Michael Boym segítségével alkotta meg az európai sinológia nagyszerű művét,⁸³⁸ amely Nádasdytól a szervitákhoz került, s aztán nyoma veszett.

Rómáról szóló művek

A városismertetések, útikönyvek színes forgatagából kiemelkedik Róma témája, annak is elsősorban archeológiája. A várossal kapcsolatos könyvekre már korábban is kitértem, most néhány továbbirol essék szó. Annál is inkább, mert a gyűjtést személyes élmények is motiválhatták, Nádasdy ifjúkori tanulmányútja után 1665-ben zárandoklat keretében érkezett a pápák városába.⁸³⁹ A megmaradt ókori emlékeket Andrea Fulvio római antikvárius és humanista dolgozta föl először. Az *Antiquitates Romanae* című műve 1513-ban jelent meg, ezt a későbbekben rengeteg kiadás követte. Fulviónál frissebb, modernebb az Alexander Donatus-féle útikönyv (*Roma vetus et nova*), amit a fiatal Nádasdy ajándékba kapott 1642-ben. Egy ókori római szobrokról szóló kötetet (*Statuae antiquae urbis Romae*) nem lehet egyértelműen azonosítani. Ezzel a címmel Giovanni Battista Cavalieri jelentetette meg művét 1560–1561-ben Rómában. Az 52 egész oldalas metszet római gyűjtemények antik szobrait ábrázolja. A könyvet bővítették a későbbiekben, 1584-re már 100 metszetből állt a kötet.⁸⁴⁰ Ugyanekkorra azonban

⁸³⁸ Florence HSIA, *Athanasius Kircher's China Illustrata (1667) = Athanasius Kircher, i. m., 383–403.*

⁸³⁹ VISKOLCZ, *Nádasdy Ferenc Rómában, i. m.*; A könyvek egy részét Buzási Enikő is azonosította, vö. BUZÁSI, *Nádasdy Ferenc országbíró, i. m., 927.*

⁸⁴⁰ *Archäologie der Antike, i. m., 122–124.*

vetélytársa is akadt, Lorenzo Vaccario adta ki azonos című képeskönyvét Orazio de Santis (Aquila de Santis Horazio) és Cherubino Alberti 80 rézmetszetével illusztrálva, sokszor éppen Cavalierit használva előképként.⁸⁴¹ A 17. században aztán mindegyiknek különféle változatai tűntek fel, hogy melyik volt meg Nádasdynak, nem lehet eldönteni. Nehéz meghatározni azt az olasz nyelvű könyvet is, amelynek címe *Delle Antiquita e piture di Roma*, feltevésem szerint Fauno Lucio először 1553-ban Velencében kiadott művéről (*Delle antichita della citta di Roma libri V*) van szó, ennek is több, bővített kiadását ismerjük a 16–17. századból.

A város isteneiről, templomairól, középületeiről, az ókori életről – például a fórumokról, játékokról, ünnepségekről –, de a jogi rendszeréről is számottevő kötet volt az *Antiquitatum Romanorum*, Nádasdy az 1620-as kölni kiadásba a nevét is bejegyezte. Szerzője Joannes Rosini volt, akinek ezt a művét az Európa udvaraiban otthonosan mozgó, rendkívüli műveltségű skót arisztokrata, Thomas Dempster adta ki, az ajánlást I. Jakab angol királynak intézve, amivel az uralkodó figyelmét is magára vonta. Stephanus Winandus Pighius németalföldi tudós, többször járt Itáliában, s különösen a római antikvitás története ragadta meg, jól ismerte a korabeli Róma archeológiáját. Jan Moretus 1599-ben adta ki *Annales Romanorum* című művét, amelynek második kötete már csak Pighius halála után, 1615-ben jelenhetett meg André Schott jezsuita gondozásában,⁸⁴² ez utóbbi található Nádasdy könyvtárában. Pighius másik két értekezése (*Themis Dea* és *Mythologia*) a római Rodolfo Pio da Carpi bíboros gyűjteményének ékességét, egy női hermát, valamint egy ezüstváza reliefjeit részletezi.⁸⁴³ A régi rómaiak szokásait és ünnepeit egy kortárs jezsuita szerző, Pierre Taffin művéből is tanulmányozhatta Nádasdy.

A földalatti Róma rejtelmes világa sok látogatót vonzott, „Roma sotteraneát” először Antonio Bosio mutatta be olasz nyelv-

⁸⁴¹ *Archäologie der Antike, i. m.*, 124.; Henning WREDE, *Wissensmehrung und Stilwandel: die antiken Wurzeln des Barock = Bild / Geschichte. Festschrift für Horst Bredekamp*, Berlin, 1999, 263–274. itt 265–266.; Buzási Enikő szerint – figyelembe véve a könyvjegyzékben megadott folióméretet – Cavalieri műveként azonosítható ez a tétel, mert csak ennek voltak ilyen nagy méretű kiadásai, ld. BUZÁSI, *Nádasdy Ferenc országbíró, i. m.*, 927.

⁸⁴² *The Illustration of Books, i. m.*, 104.

⁸⁴³ *Archäologie der Antike, i. m.*, 127.

ven. Megszállottan kutatta a nekropoliszokat, mintegy 30 katakom-
ba lejárátát fedezte fel, folyosóit, ezek kamráit, mozaikjait, szarko-
fágjait le is rajzoltatta.⁸⁴⁴ Műve Francesco Barberini kardinálisnak
köszönhetően 1632-ben látott napvilágot, majd néhány évvel később
Paolo Aringhi latinra fordította, és számos saját megfigyeléssel is
kiegészítette. A római kiadású két kötetes mű 6 kihajtható térképet
és 213 egész oldalas rézmetszetet tartalmaz a katakombák világáról,
a temetkezésről, a koporsókról, a jelekről, a régi rómaiak szokásairól,
életmódjáról. Az 1652-es kiadást 1659-ben és 1668-ban újabbak kö-
vették, a latin fordítások messze túlszárnyalták az eredeti olasz nyel-
vű sikerét.⁸⁴⁵ Nádasdy ezek valamelyikével rendelkezhetett.

42. Paolo Aringhi *Roma Subterranea* című művének (Róma, 1651) címlapja
és egy metszetes oldala

⁸⁴⁴ *Archäologie der Antike*, i. m., 133–136.

⁸⁴⁵ Leonard Victor RUTGERS, *The Jews in the late Ancient Rome. Evidence of Cultural Interaction in the Roman Diaspora*, Leiden, 1994, 15–16.

Róma legfontosabb középkori székesegyházáról, a lateráni bazilikáról, annak történetéről Cesare Rasponi néhány metszettel is díszített 1658-ban Rómában kiadott műve a legújabb római szakirodalmak közé tartozott a Nádasdy-könyvtárban.

Portrékötetek, albumok, művészeti tárgyú könyvek

A művészetelméletet Gabriele Paleotti bíboros *De imaginibus sacris et profanis* című műve képviselte (1582-ben olaszul, 1594-ben latinul jelent meg). A trentói zsinat 1563-ban képek és ereklyék tiszteletéről hozott határozatára alapozva fejtette ki a művészet feladatait a katolikus megújulásban, ezzel Paleotti a 16. század legbefolyásosabb művészetteoretikusává lépett elő. A szakralitás vizuális jellemzőit magyarázta el olvasóinak a fejezetek általában a képekről, a különféle képtípusokról, a biblia szereplőkről és jelenetekről, a kereszténység nagy alakjairól, végül az egyes intézmények, így a templomok, kápolnák, kolostorok, iskolák, könyvtárak, világi épületek kifestéséről szólnak.⁸⁴⁶

Buzási Enikő Nádasdy rezidenciáinak festészeti berendezésére vonatkozó kutatásai azt bizonyították, hogy Nádasdy „a korban nem megszokott módon érdeklődött a portré iránt”, és ez a kíváncsisága a könyvtár egyes köteteiben is tetten érhető.⁸⁴⁷ A humanizmus kedvelt műfaja, az *uomini famosi* ábrázolások vagyis a híres emberek képeit tartalmazó kötetek.⁸⁴⁸ Nádasdynak Paolo Giovio széles körben elterjedt *Elogia virorum* című művének egy 1575-ös bázeli kiadása volt meg, címlapjára Peter Lambeck bejegyezte a császári könyvtár tulajdonjogát. Tobias Stimmer 129 fametszete hadvezéreket és politikusokat ábrázol, például az ókorból Hannibált és Nagy Sándort, a korai újkorból az Újvilágot meghódító Ferdinand Cortezt, de említhetjük Hunyadi Mátyást is. Az 1575-ös kiadást még további két kötet követte

⁸⁴⁶ A trentói zsinat határozata és egy rövid részlet Paleotti művéből, ld. Hans BELTING, *Kép és kultusz. A kép története a művészet korszaka előtt*, Bp., 2000, 591–593.; Paleotti művéről: Holger STEINEMANN, *Eine Bildtheorie zwischen Repräsentation und Wirkung. Kardinal Gabriele Paleotti's „Discorso intorno alle imagini sacre e profane” 1582*, Hildesheim, 2006.

⁸⁴⁷ BUZÁSI, *Nádasdy Ferenc országbíró*, i. m., 925–927.

⁸⁴⁸ A témáról részletesebben: Milan PELC, *Illustrium imagines. Das Porträtbuch der Renaissance*, Leiden-Boston-Köln, 2002 (Studies in the medieval and and Reformation thought)

1577–1578-ban,⁸⁴⁹ ezek a szerviták katalógusa alapján szintén megvoltak, de Lambeck nem igényelte őket.

43. Paolo Giovio *Elogia Virorum* című kötetének (Bázel, 1575) címlapja és Mátyás király portréja a műből

A másik portré „alapl mű” az *Icones sive Imagines vivae* Nicolaus Reusner sziléziai jogtudóstól, ezt a nyolcadrét alakú könyvecskét 1589-ben Bázelben nyomtatták, a címlapon Nádasdy Ferenc possessor-bejegyzése olvasható. A magyar könyvtárakban is gyakran előforduló művet – Tobias Stimmer fametszetei ugyanis többek között magyar tudósokat és teológusokat is ábrázolnak (Szegedi Istvánt, Skaricza Mátét) – album amicorumként is használták a korai újkorban.⁸⁵⁰ Kivételes darab Nádasdy könyvespolcán Jean-Jacques Boissard francia protestáns humanista és antikvárius *Bibliotheca Chalcographica* című hat kötetes portrészorozata. Boissard fiatal nemesek kísézőjeként sok időt töltött Itáliában és Németországban, a megismert humanistákat és reformátorokat – de pápákat és katolikus tudósokat is – megrajzolta, és életrajzai-

⁸⁴⁹ Paulus JOVIUS (Paolo Giovio), *Vitae illustrium virorum. Tomis duobus comprehensae et propriis imaginibus illustratae*, Basileae (1577–1578)

⁸⁵⁰ KESERŰ Bálint, *Újfalvi Imre és az európai későhumanista ellenzék*, *ActaHistLittHung* IX(1969), 3–46. itt 4.

kat megörökítette. A köteteket a kiadó és metsző Johann Theodor de Bry és Boissard közös vállalkozásban formálta. 1597-től az 1660-as évekig folyamatosan nőtt az anyag, ám közben a kezdetben magas színvonalú és igényes kiadványok minősége megromlott. 1650–1669 között újra kiadták immár *Bibliotheca Chalcographica* címen kilenc kötetben, ebből Nádasdynak az első hat volt meg.⁸⁵¹

44. Boissard *Bibliotheca Chalcographica* című művének címlapja és Zsámboky János portréja a műből

A könyvtár egy következő, bizonytalanul meghatározható portrékötet a *Vitae et Effigies Pictorum Illustrium*. Buzási Enikő az 1610-ben Hágában megjelent és 70 portrémetszetből álló *Pictorum aliquot celebrium praecipue Germaniae Inferioris effigies* című művel azonosította.⁸⁵² Ennek azonban az első kiadása korábbi, 1572-ben Antwerpenben Hieronymus Cock jegyezte a nyomtat-

⁸⁵¹ Kísérőszöveg a digitális kiadáshoz, vö. <http://www.uni-mannheim.de/mateo/desbillons/aport.html#S>; De Bry és Boissard ugyanekkor más projekten is dolgoztak együtt, az *Antiquitates Romanae* illusztrált kiadásán, vö. Michiel van GROESEN, Boissard, Clusius, de Bry, and the making of *Antiquitates Romanae*, 1597–1602, *LIAS* 29(2002), 195–213.

⁸⁵² BUZÁSI, Nádasdy Ferenc országbíró, i. m., 926.

ványt ugyanezzel a címmel: a 23 neves német és németalföldi festő mellképét Dominicus Lampsonius flamand költő latin nyelvű versei egészítették ki. Ezt még legalább három kiadás követte. Majd 1610-ben Hendrick Hondius – alaposan kibővítve a korábbiakat – 86 művészt jelenített meg (például Jan van Eyckot, Hieronymus Boscht, Hans Holbeint, Peter Bruegelt).⁸⁵³ Mivel ezekben az említett kiadásokban életrajzok nincsenek, legalábbis a pár soros elogiumok nem tekinthetők annak, így esetleg más könyv is szóba jöhet, talán Giorgio Vasarinak a legkiválóbb festőkről, szobrászokról és építészekről szóló életrajzai (*Delle vite de' piu eccellenti pittori, scultori et architetti*, először 1550, Firenze), ennek azonban csak olasz nyelvű változatait ismerjük a kora újkorból, ráadásul képek nélkül. Bármelyik is volt meg Nádasdy Ferencnek, mindenképpen egyedülálló jelenség a magyar könyves kultúrában.

Bár portrékat várnánk Gian Vittorio Rossi (Janus Nicius Erythraeus álnéven) könyvének *Pinacotheca* címe alapján, „csupán” szöveges életrajzokat kapunk, mégpedig háromszáz kortárs férfit és nőt, köztük például az első nyomtatott Galileo Galilei biográfiát. A mű eredetileg három kötetből állt, kettő 1645-ben, a harmadik 1648-ban jelent meg Kölnben. Nádasdynak a harmadik feltehetőleg hiányzott, ugyanis Lambeck csupán kettő kötetet kért be a könyvtárba, ráadásul csak a másodikat kapta meg. Ezért más-honnan kellett pótolnia a mű első és a harmadik részét, így ma az ÖNB teljes és a három részt együttesen tartalmazó példányában csak a második rész címlapján látható Nádasdy bejegyzése. Rossi különben Róma izgalmas személyisége a 17. század derekán. Andrea Peretti bíboros titkárságán dolgozott, majd visszavonult egy Róma környéki villába, ahonnan latin nyelvű szatirikus műveivel botrányt okozta meg a római udvari és irodalmi társaságokat. Több értékelője is szabadgondolkodónak tartja, gyanítva, hogy kapcsolatokat ápolt francia libertinus körökkel.⁸⁵⁴

⁸⁵³ Stephanie PORRAS, *Hendrick Hondius's Effigies* című esszéje a The Courtauld Institute of Art honlapján található, ahol egy projekt keretében feldolgozták mind az 1572-es antwerpeni, mind az 1610-es hágai kiadást, ld. <http://www.courtauld.org.uk/netherlandishcanon/groups/essay01.html>

⁸⁵⁴ *Margherita Sarocchi Scanderbeide. The heroic deeds of George Scanderbeg, King of Epirus*, ed. and translated by Rinaldina RUSSEL, Chicago, 2006, 13–14.

Nádasdy a Habsburgokhoz kötődő grafikai köteteket is gyűjtötte.⁸⁵⁵ Az 1599-ben Dominicus Custos rézmetsző és Marcus Henning augsburgi humanista közös köteteként megjelenő *Tirolensium Principum Comitum* olyan illusztrált album, amelyben összesen 28 herceg latin nyelvű elogiumokkal kísért rézmetszetes portréja látható a Habsburgok tiroli ágából. A metszetek előzményét II. Ferdinánd tiroli herceg ambrasi kastélya spanyol termének falfestményei képezték.⁸⁵⁶ Custos metszetei egy másik könyvet is dekoráltak, Jakob Schrenck von Notzing művét a 17. század elején (*Augustissimorum, Imperatorum ... verissimae imagines*, Innsbruck, 1601, német változata 1603): a bal oldalra 125 uralkodó, császár, híres hadvezér páncélos alakjait nyomtatták, míg a másik oldalon a képhez tartozó szöveg a hőstetteiket írja le.⁸⁵⁷ A fegyvereket, hadi öltözeteket II. Ferdinánd tiroli főherceg gyűjtötte ambrasi kastélyában, többek között Zrínyi Miklós, a szigetvári hős fegyverzete is birtokába került.⁸⁵⁸ Nádasdy Ferenchez írt 1590-es levelében az apja, Tamás hadi relikviáit és török ellenes küzdelmei leírását kérte.⁸⁵⁹ Miután az album egy speciális gyűjteménynek az illusztrált bemutatása, ezért a szakirodalomban a világ első múzeumi katalógusaként tartják számon.⁸⁶⁰ Előfordulása magyar könyvtárakban igen ritka, így Nádasdy mellett csupán Zrínyi Miklósnál dokumen-

⁸⁵⁵ A Habsburgokat ábrázoló portrékötetekhez ld. Gabriele VITÁSEK, *Das Effigierum Caesarum Opus, eine illuminierte Kaiserreihe von 1580, Frühneuzeit-Info* 11(2000), 28–49.

⁸⁵⁶ Walter DIETL, *Die Elogien der Ambraser Fürstenbildnisse. Die Kupferstiche des Dominicus Custos (1599). Leben und Werk ihres Autors Marcus Henning*, Innsbruck (Tirolensia Latina – Band 2), 2000.

⁸⁵⁷ *Natur und Kunst. Handschriften und Alben aus der Ambraser Sammlung Erzherzog Ferdinands II. (1529–1595)*, Hgg. von Alfred AUER, Eva IRBLICH, Wien, 1995, 45. Az EEK egyetlen példányának jelzete Bar 11061, jelenleg a metszetszobában van, szétcsatolt pergamenkötésben, Anthonius Fugger szupraexlibrisével, címer, később a váci piaristáké lett.

⁸⁵⁸ Laurin LUCHNER, *Denkmal eines Renaissancefürsten. Versuch einer Rekonstruktion des Ambraser Museums von 1583*, Wien, 1958, 66., 69.

⁸⁵⁹ TOMA, *Gróf Nádasdy Ferenc, i. m.*, 31.

⁸⁶⁰ A gyűjteményhez ld. Elisabeth SCHEICHER, *The collection of Archduke Ferdinand II at Schloss Ambras: its purpose, composition and evolution = Origins of Museums: the cabinet of curiosities in 16. and 17. century Europe*, ed. by Oliver IMPEY–Arthur MACGREGOR, London, 2001, 29–38.

táltható, aki dédapja képéhez egy latin nyelvű epigrammát is bejegyzett a könyvbe.⁸⁶¹

45. Jakob Schrenck von Notzing *Augustissimorum, Imperatorum... verissimae imagines* című művének (Innsbruck, 1601) címlapja és Zrínyi Miklós egész alakos ábrázolása a műből

Nádasdy Ferenc szintén sokra tartotta a különleges páncélokat, díszfegyvereket: sárvári kincstárában kiállította V. Károly német-római császár páncélját („egy nagy aranyos vasderék sisakostul, gallérostul, karostul, kesztiüstül, czombostul es farostul, Carolus 5tus csabare volt”) és az ősei, Nádasdy Tamás és Ferenc sisakjait („Négy réghi sisak, Nadasdi Tamas, az Nadasdi Ferenc eöreggh Atiamtol maradott, edjiek Nemetes kevuével ki rakot, az harma teörök sissak”).⁸⁶²

A portrésorozatok egyike a Lambeck-katalógus szerint a *Vitae et effigies omnium Romanorum Imperatorum* címet viseli. Az azonosítás nehézségekbe ütközik, számos hasonló című könyvet adtak a 16–17. században, a legvalószínűbbnek azonban mégis az Octavio da Strada-féle 1615-ös *De Vitis Imperatorum Et Caesarum*

⁸⁶¹ *A Bibliotheca Zriniana története, i. m., 371.*

⁸⁶² Sarvari varnak inventariumja, MOL E 185, 59. d. (52. cs.) (Régi: Fasc. 1. No. 38); (Mf. 31996) f.304.

Romanorum látszik. Ebben Strada Julius Caesartól kezdve mutatja be az uralkodókat és feleségeiket II. Mátyással bezárólag. A rövid latin nyelvű életrajzokat éremportrékkal együtt közölte, ez az antikvitás nyomán a humanizmus egyik kedvelt jellemábrázolási eszköze volt. A Strada-család ezer szállal kötődött a Habsburg-dinasztiához, már Jacopo is II. Miksa szolgálatában tevékenykedett, fia, Octavio pedig II. Rudolf udvari antikváriusaként gyakorolt nagy hatást a császár gyűjtésére, művészeti kedvteléseire.⁸⁶³

A magyar vonatkozásai miatt oly nagy jelentőségű három kötetes Elias Widemann-féle portrészorozatból (*Comitum Gloriam centum*) csak a magyar főurakról készült részt kérte Lambeck, ennek ellenére biztosra vehető, hogy Nádasdy a másik két kötetrel is rendelkezett.

Elias Widemann (1619–1652) augsburgi származású rézmetsző, aki Bécsben és Pozsonyban működött. Legjelentősebb műve a három részből álló és egyenként száz metszetet tartalmazó portréalbum, amelyek Hans Christoph Puchheim megbízásából készültek. Az osztrák nemes élenken levelezett ebben az időben Nádasdyval különféle politikai ügyekből kifolyólag.⁸⁶⁴ Az első, 1646-os kötetben 19 magyar főúr képe található, a második kötet 1650-es és egy magyar vonatkozású arckép sincs benne, s végül az 1652-ben kiadott harmadik rész 100 magyar nemes portréjával jelent meg. Az ábrázoltakat az előszavak tanúsága szerint elsősorban katonai érdemeik révén emelték be a kötetekbe.⁸⁶⁵

Nádasdy személyesen érintettségét, a két magyar vonatkozású kötet elkészültében való megkerülhetetlen szerepét Buzási Enikő bizonyította. 14 festményénél tudta kimutatni, hogy a Nádasdy-képtárban lévő portrék előképként szolgáltak Widemann 1646-os

⁸⁶³ Karl VOCELKA, *Die politische Propaganda Kaiser Rudolfs II. (1576–1612)*, Wien, 1981, 81–82.

⁸⁶⁴ Anna FUNDÁRKOVÁ, *Der „gute Freund“ Franz III. Nádasdy. Freundschaftspatronage, Zusammenarbeit und Rivalität in den politischen Gruppen der ungarischen Magnaten im 17. Jahrhundert* című előadás a *Die Familie Nádasdy von 17. bis in das 20. Jahrhundert* címmel 2010-ben Szalónakon rendezett konferencián. A kéziratra Buzási Enikő hívta fel a figyelmet, köszöm a szerzőnek, hogy betekinhettem az írásába. Puchheim politikai szerepéhez még vö. VÁRKONYI Gábor, *Wesselényi Ferenc nádorrá választása = „Szerencsének elegyes forgása”*, i. m., 301–323., itt 308.

⁸⁶⁵ RÓZSA György, *Elias Wideman rézmetszet-sorozata és a westfáliai béke. Adatok a 17. századi magyar portréfestészet történetéhez*, MÉ, 55(2006), 259–274.

illetve 1652-es metszetsorozatához.⁸⁶⁶ Ráadásul a magyar centurio élén álló és a „szent, anyagi, apostoli” koronát ábrázoló rézmetszet eredeti dúcát is Nádasdy bocsátotta Widemann rendelkezésére, befolyásolva ezzel a mű eszmeiségét.⁸⁶⁷ Widemann első kötetének ajánlása 1646. november 25-én kelt Pozsonyban, ugyanekkor Nádasdy is ott tartózkodott, ekkor már biztosan ismerték egymást.

Végül művészeti vonatkozásuknál fogva két olyan könyv is itt említendő, amelyek nem fordultak még elő a magyar könyvjegyzékeken: az egyik a *Theoria Artis Pictoriae*, a nürnbergi művészeti kiadó, Paul Fürst gondozásában 1656-ban, majd 1666-ban megjelent és a rajzolás technikáját okító könyv. Az 50 metszet nem eredeti, hanem 16. századi itáliai rajzkönyvekből vett másolat. A szemléletes táblákon vizuálisan magyarázzák el a rajzolás lépéseit az első vonástól a bonyolultabb fázisokig, kizárólag az emberi testre vonatkozóan.⁸⁶⁸

46. A *Theoria Artis Pictoriae* című rajzkönyv (Nürnberg, 1656) címlapja és egy illusztrált oldala

⁸⁶⁶ BUZÁSI Enikő, Nádasdy Ferenc pottendorfi galériájának fennmaradt arcképei és a Widemann-portrészorozatok, *MÉ*, 50(2001), 15–30.; BUZÁSI, Nádasdy Ferenc országbíró, i. m., 920–924.

⁸⁶⁷ BUZÁSI, *Portrészorozatok*, i. m., 13–14.

⁸⁶⁸ BUZÁSI, Nádasdy Ferenc országbíró, i. m., 927.; A könyvtárakban nagyon ritka kiadványt digitálisan is meg lehet tekinteni az Universität Heidelberg művészeti projektjében (Fontes. Quellen und Dokumente zur Kunst 1350–1750). (Paul Fürst), *Theoria Artis Pictoriae, Das ist: Reiß-Buch*, Nürnberg, 1656, hgg. und eingeleitet von Ulrich PFISTERER, 2009. <http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/artdok/volltexte/2009/787/>

A másik könyv *Ars pingendi figuris illustrata* címmel szerepel a Lambeck-katalógusban. Miután ezt nem sikerült azonosítani,⁸⁶⁹ elképzelhetőnek tartom, hogy olyan képekkel illusztrált folió méretű kézirat volt, amit a Nádasdy-család egyik festője hagyott ott. Mindenesetre mindkét könyv arra vall, hogy a családtagok, elsősorban a Nádasdy-gyerekek művészeti oktatásban részesülhettek (a rokon Esterházy Páltól például maradt fenn sajátkezű festmény).⁸⁷⁰

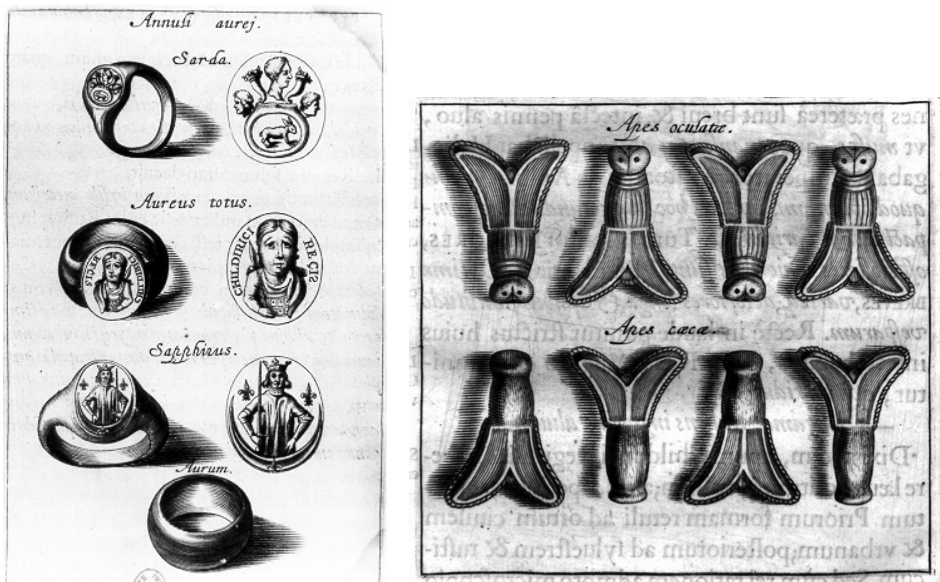
Az eddigiektől ugyan témájában eltér, de művészi kivitelezésű metszetei miatt itt érdemes tárgyalni a Moretus-kiadó egyik háziszerzőjének számító Jean Jacques Chiflet (1588–1660) Nádasdynak meglévő művét, amely a 17. századi magyar könyvanyagban teljesen ismeretlen. A francia orvos 1655-ben egy különleges, rézmetszetekkel díszített könyvet jelentetett meg Antwerpenben *Anastasis Childerici I. Francorum Regis, Sive Thesaurus Sepulchralis Tornaci Neruiorum effoffus* címmel. A könyv előzményei 1653-ra nyúlnak vissza, amikor Tournai-ban (a római Tornacum Germania tartományban, ma Belgium) 2,5 méter mélységben megtalálták Childerich egykori frank király sírját, benne fegyvereit, gyűrűjét és egyéb ékszereket. A kincsek Lipót Vilmos tulajdonába kerültek, aki akkoriban spanyol Németalföld helytartója volt. Chiflet Lipót Vilmos házi orvosaként megírta az ásatás történetét, az előkerült leleteket mintaszerűen dokumentálta, ezzel az első európai régészek közé sorolják.⁸⁷¹ Lipót Vilmos a germánok története szempontjából igen jelentős kincsanyagot magával vitte Bécsbe, és unokaöccsének, I. Lipótnak ajándékozta. Izgalmas azt fontolgatni, hogy Nádasdy – Lipót Vilmostal ápoló jó kapcsolata révén⁸⁷² – nem csupán tudhatott e régészeti szenzációról, de akár személyesen szemügyre vehette a leletet Bécsben.

⁸⁶⁹ A cím alapján egy mű jöhet szóba: Johannes Scheffer, *Graphice Id est, De Arte Pingendi Liber Singularis*, Norimbergae, Ex Officina Endteriana, 1669, in 8°, ez azonban sem méretében, sem pedig az illusztrációkra vonatkozóan (nincsenek benne képek) nem felel meg a katalógustétel leírásának.

⁸⁷⁰ KÖRNER–KOPP, *Bilderwelten*, i. m., 243.

⁸⁷¹ Joachim WERNER, *Childerichs Pferde = Germanische Religionsgeschichte. Quellen und Quellenprobleme*, Hrsg. von Heinrich BECK, Detlev ELLMERS, Kurt SCHIER, Berlin–New York, 1992, 145–161, itt 145–147.

⁸⁷² Lipót Vilmost meghívta lánya, Nádasdy Krisztina és Draskovich Miklós pozsonyi esküvőjére 1661-ben, a Nádasdy által aláírt meghívó levél kelte Pottendorf, 1661. augusztus 20. = ÖStA, FHKA, Familienakten, N1, f.42–43.

47. Jean-Jacques Chiflet művének, az *Anastasis Childerici I. Francorum Regis-nek* (Antwerpen, 1655) az illusztrációi

Építészeti szakkönyvekre is rábukkanhatunk a könyvtárban. Az i.e. 1. században élt Vitruvius *De Architectura* című műve az építészetfilozófia és praktikus kézikönyv elegye, a legnépszerűbb antik eredetű szakolvasmányok egyike. A Caesart és Augustust hadügyekben tanáccsal ellátó Vitruviust a középkorban is ismerték, művének számos másolata keletkezett, de igazán a humanisták kitüntető figyelmének köszönhető újjáéledését. Első nyomtatott kiadása 1486-ból Rómából származik, de szakszerűsége és tipográfiai igényessége révén az 1511-es velencei kiadás emelkedik ki 136 falmetszet közreadásával.⁸⁷³ A 16–17. század folyamán az első nyelvfordítások (olasz, francia, német) is elérnek a közönséghez. Vitruvius nem csupán az építészet alapanyagainak, az épületek arányainak, tájolásának, fajtáinak szentel külön fejezeteket, hanem például az asztrológiának és a különféle technikai találmányoknak is.

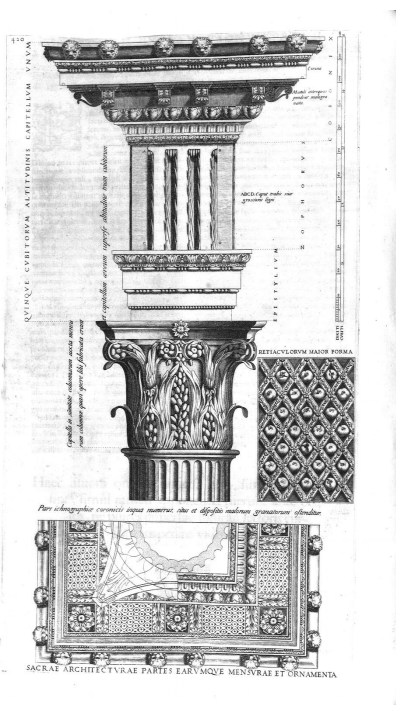
⁸⁷³ HAJNÓCZI Gábor, *A kétezer éves Vitruvius = Uő., Vitruvius öröksége. Tanulmányok a „De architectura” utóéletéről a XV. és XVI. században*, Bp., 2002, 11–32., itt 18–21.

A kora újkori építésetelméleti irodalom egyik legjelesebbje a jezsuita Juan Bautista Villalpando (és részben Jerónimo Prado) Rómában 1596–1604 között három kötetben megjelentetett gyönyörűen illusztrált és összességében 1747 folióoldalra terjedő műve. Villalpando ahhoz a spanyol építészkörhöz tartozott, amely II. Fülöp király számára Madridban az Escoriált építette. Ebben az értelmiségi, s a szakirodalom meglátása szerint lullista-kabbalista körben nagy népszerűsége tett szert a zsidók egykori jeruzsálemi templomának a témája, a második Salamonnak is nevezett Fülöp király bátorításának köszönhetően.⁸⁷⁴ Arias Montano például 1572-ben Antwerpenben jelentette meg a templommal kapcsolatos metszetes könyvét, s ebben Villalpando még meg sem jelent téziseivel vitatkozott.⁸⁷⁵ Az 1575-ben a jezsuitákhoz belépett Villalpandót rendtársa, Jerónimo Prado vezette be a tudományos munkába, s együttesen dolgoztak Ezekiel látomásainak a magyarázatán, majd Prado halála után Villalpando egyedül folytatta az írást. Közös művük címe is ez lett – *Explanationes in Ezechielem* –, amely sokkal inkább teológiai értekezést sejtet (az első kötet valóban tiszta teológia), semmint építészettörténetit. A második és harmadik kötetben Villalpando már Salamon templomáról értekezik, az ó- és újtestamentumi templomépítési hagyományokat a vitruviusi elmélettel fésüli össze, az oszloprendek kérdését a középpontba állítva. A legtöbb, egész oldalas vagy kihajtható metszet a második kötetben található.⁸⁷⁶

⁸⁷⁴ Hanno-Walter KRUFT, *Geschichte der Architekturtheorie von der Antike bis zur Gegenwart*, München, 1985, számos utánnyomás, 249.

⁸⁷⁵ Benito ARIAS MONTANO, *Antiquitatum Judaicarum Libri IX*, Antwerpen, 1572 – Nádasdy rekonstruált könyvtárában nem volt meg.

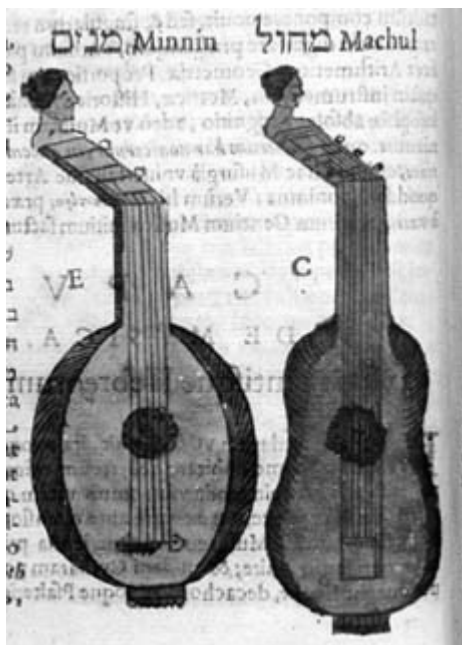
⁸⁷⁶ KRUFT, *Geschichte der Architekturtheorie*, i. m., 250–251.; A három kötet digitalizálva megtalálható az Universidad de Sevilla honlapján: <http://fondosdigitales.us.es/fondos/libros/791/1154/hieronimi-pradi-et-ioannis-baptistae-villalpandi-in-ezechielem-explanationes-et-apparatus-vrbis-ac-templi-hierosolymitani/>

48. Juan Bautista Villalpando *Explanations in Ezechielem* című műve második kötetének (Róma, 1604) címlapja és egy illusztrációja

Végül néhány zenei kiadványról is essék szó. Hieronymus Cardanus már említett *Opera Omnia*jában a negyedik kötet az aritmetikáról, a geometriáról és a zenéről szól. Athanasius Kircher *Musurgia universalis*át (Róma, 1650) Lipót Vilmos főhercegnek ajánlotta. A 22 egész oldalas és számos kisebb művészi rézmetszetet felvonultató két kötetes mű a 18. századig a legfontosabb zenei enciklopédiának számított. Kircher ugyanis összegyűjtötte mindazokat az ismereteket, amelyek a zenéről elérhetőek voltak a korban, a mű értékelői szerint a kortárs zene connaisseurjeként kiváló és finom zenei érzéssel rendelkezett. Egy olyan érdekes, átmeneti korban írta ezt a művét, amikor a reneszánsz polifónia átadta a helyét a barokk világi zenének, elsősorban az operának. A zenei stílusok illusztrálására közreadott számos olyan darabot, amelyek egyedül itt őrződtek meg, sőt, még egy saját kompozíciója is helyet kapott a műben. Kitért a hang szerepére, a hangszerekre, ezek készítésére és történetükre, és a saját találmányait, zenei automatákat is bemu-

tatta. Külön fejezetet szentelt a matematika és zene kapcsolatának és a harmóniának.⁸⁷⁷

49. Athanasius Kircher *Musurgia universalis* című könyvének (Róma, 1650) illusztrációi

Az aránytannak szintén nagy szerepe volt Marcus Meibom dán tudós zenei vonatkozású művében, a *De proportionibus Dialogus*-ban (Koppenhága, 1655). Meibomnak az antik görög zenei kéziratok latinra fordítása és kommentálása hozta meg a hírnevet, ebben a III. Frigyes dán uralkodónak ajánlott kötetében a zenei arányokra illetve a zene és a matematika összefüggéseire összpontosít. Nádasdy országbíróvá választása alkalmából egy zeneművet is ajándékba kapott, egy meg nem nevezett ágostonos szerzetes hegedűkre és orgonára írt ódáival (*Anas Symbolica*, Bécs, 1655) tisztelte meg a főurat.⁸⁷⁸ Hogy ezt a művet eljátszotta-e az udvari zenekara, erre

⁸⁷⁷ Athanasius Kircher (1602–1680), *Jesuit Scholar: An Exhibition of His Works in the Harold B. Lee Library collections at Brigham Young University*, ed. and descriptions by Brian L. MERRILL, 1997, 14–17.

⁸⁷⁸ RMK III 1926 (ma már nem található példány belőle), *Anas Symbolica, Gentilicia Ales Nadasdiana A Sacrae Eremitis Musis Ord. S. P. Augutini ad*

vonatkozóan nem maradtak források. Más adatok alapján azonban Király Péter részletesen elemezte a Nádasdy-udvar zenei életét, megfogalmazása szerint bizonyos időszakokban figyelemreméltó nemzetközi zenészegyüttes működött nála, amelynek tagjai sokféle hangszeren színvonalas minőségi zenét tudtak megszólaltatni.⁸⁷⁹

Alkalmi nyomtatványok

Nádasdy könyvtára gazdag volt alkalmi nyomtatványokban, különösen a temetési beszédekben. Ő maga láthatólag fontos és reprezentatív műfajnak tartotta, közismert, hogy a törökök elleni küzdelemben elesett sógora, Esterházy László és másik három Esterházy fiú 1652-es nagyszombati temetésén elhangzott beszédek Bécsemben adatta ki rézmetszetekkel együtt.⁸⁸⁰ De nem ez a legkorábbi ilyen jellegű kiadványa, hanem rokona, Homonnai Drugeth János országbíró halotti prédikációja. A temetésre 1644. március 12-én került sor a nagyszombati székesegyházban, a Szegedi Ferenc esztergomi kanonok által tartott beszédet 1646-ban sikerült megjelentetni Bécsemben.⁸⁸¹ Nádasdy ismerőseinek, rokonainak is küldött belőle – 1646. április 2-án Keresztúrról írt leveléhez három példányt is mellékelte Batthyány Ádámnak:

„Az minemű Oratiott szegény Homonnay uram temetésekor Szombatban tett Szegedy uram, im kegyelmednek három exemplárt küldöttem abban, mivel maga igen kért, hogy kegyelmed kezében méltassam.”⁸⁸²

Mindemellett ő adott szakszerű tanácsokat Batthyány Ádámnak 1653-ban elhunyt felesége halotti prédikációinak bécsi nyomtatá-

Lyrarum revocata, Viennae, 1655. KIRÁLY Péter, *Nádasdy III. Ferenc rezidenciális zenéje*, Sz 144(2010), 969–994., itt 988.

⁸⁷⁹ KIRÁLY, *Nádasdy III. Ferenc rezidenciális zenéje*, i. m.

⁸⁸⁰ *Magyar nyelvű halotti beszédek*, i. m., 393–396.; VISKOLCZ Noémi, *Az Esterházyak temetkezéseiről a 17. században*, MÉ (58)2009, 245–268.

⁸⁸¹ RMK III 6267, a leírás szerint egy példány ismert a Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtárban, ott azonban nem találták.

⁸⁸² *Adattár* 11, i. m., 245., KOLTAI, *Batthyány Ádám könyvtára*, i. m., 199–200.; VISKOLCZ, *Matthaeus Cosmerovius*, i. m., 10.

sához.⁸⁸³ 1669 elején szülés közben meghalt Nádasdy felesége, Es-
terházy Anna Júlia. Nádasdy az ő temetésén elhangzott német és
magyar nyelvű beszédek a *castrum doloris* metszetével együtt
Bécsben jöttek ki a Hacque-nyomdában.⁸⁸⁴

Nádasdy számára az előkelő bécsi temetések prédikációi szol-
gáltattak mintát, egyrészt a Habsburgoké, másrészt az arisztokráci-
áé. Cosmeroviustól szerezhette be például Thomas Dueller jezsuita
szerzetes műveit, aki III. Ferdinánd udvari papja volt 16 éven ke-
resztül. Dueller az uralkodó fiatalon elhunyt feleségének, Maria
Leopoldinának (1649) és gyermekének, IV. Ferdinándnak (1654)
tartotta a halotti prédikációját, amelyekkel Nádasdy is rendelke-
zett. Ezeket az udvarban történt haláleseteket Nádasdy is élénken
nyomon követte. Batthyány Ádámnak egy rövid levélben küldte
meg a gyors hírt az előbb említett Maria Leopoldina haláláról 1649-
ben:

„Beczbül is confirmaltatik niavalias Csááárné halala, fiat adot
Isten bekevel neki; azonban el aludvan föl ijedet azon
ijedeteiben az nehezseg kezdett tönij(?) mind addig, mig meg
nem holt. Vasarnap eijel 12 orakor törtent halala. Eö fölsege
Ebendsdorfra vitette ki magat szomorusaga miat, maga is
niavaliatul vagion. Kerem iria meg kgd feketeiben öltözik e
kgd.”⁸⁸⁵

Majd 1654-ben a csupán 21 éves IV. Ferdinándról továbbította a
friss értesülést: „kgdnek szomoru hirt irhatok, mivel kiraly urunk
eö Fölsége tegnap reggeli három órán megh holt”,⁸⁸⁶ majd egy nap-
pal később újabb bennfentes információkhoz jutott:

„Az szegeni kiralit ma temetik, föl nyitottak volt s az az mint
belső keppen tapasztaltak az orvosok, ugy lehetetlen lett volna
termeszet szerent is hat esztendonel tovaab élnije. Földindulat
volt az varasnak egy reszen 12 ora taiban delkor halala elöt
valo nap, s az melli hazban feküt az padlason nagy zörges

⁸⁸³ Nádasdy szerepéről *Adattár* 11., i. m., 287–290.; VISKOLCZ, *Matthaeus
Cosmerovius*, i. m., 12–13.

⁸⁸⁴ RMNy 3509

⁸⁸⁵ Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak, Keresztúr, 1649. augusztus 11. = MOL
P 1314, Nr. 32170

⁸⁸⁶ Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak, Seibersdorf, 1654. július 11. = MOL P
1314, Nr. 32365

hallatot, de soha senki vegere nem mehet mitul eset. Az Csaszar Istennek hala mind enyi keserüsegeben is türhetö-
keppen vagion.”⁸⁸⁷

A Habsburg-család egy másik tagjáról, II. Ferdinánd özvegyéről az ugyancsak jezsuita Hermann Horst emlékezett meg 1656-ban. Nádasdy gróf ezeken kívül több francia nyelvű beszédre is szert tett, ilyen például a II. Fülöp spanyol király fölött tartott prédikáció (Antwerpen, 1600) és egy öt nyomtatványból álló kolligátum darabjai, ezek legfőbb jellemzői, hogy mindegyik a Moretusoknál jelent meg 1612–1649 között Antwerpenben. Köztük található az antwerpeni püspök Aubert Le Mire beszéde II. Rudolf császár haláláról, amelyet kifejezetten a Németalföldön kormányzó Habsburg Albert herceg kérésére írt. Le Mire kitért a császár törökök ellen folytatott harcaira is, és győzelmeikért a magyar hadvezéreket, így Pálffy Miklóst és Nádasdy Ferencet is méltatta. De volt beszéd Nicolaus Avancinitól is, aki 1648-ban egy Trautson grófnőt búcsúztatott Bécsben a Szent Mihály templomban.

Egy vaskos kolligátum 21 alkalmi nyomtatványát (verset, gratulációt, laudációt, orációt, halotti prédikációt) az 1633–1649 közötti időszakból a szerző és a nyomdahely – Valentin Thilo és Königsberg – köti össze egymással. Thilo az ottani egyetem neves lutheránus teológusa volt, kapcsolatban állt a lengyel és a brandenburgi uralkodóházakkal, így több ünnepi alkalommal őt kérték meg beszédek tartására. A kolligátum 1649 után került Nádasdyhoz, amikor az evangélikus vallást már megtagadta. Két másik, 13 illetve 8 darabból álló kötet ugyancsak protestáns „származású”: az Altdorfban, Nürnbergben, Tübingenben 1602–1611 között megjelent gratuláló versek, orációk, halotti beszédek, episztolák a nürnbergi humanista-tudós kör, így például Georg Remus, Michael Piccart, Conrad Rittershusius, Johann Saubert, Johann Valentin Andreae művei. A másik kolligátum 1626–1644 közöttől 8 nyomtatványt tartalmaz, ebben a nürnbergi vonatkozások mellett leideniek is felfedezhetők, így ismét Rittershusius, Andreae illetve Marcus Zuerius van Boxhorn és Johann Heinrich Boeckler műveit kötötték egybe.

⁸⁸⁷ Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak, Seibersdorf, 1654. július 12. = MOL P 1314, Nr. 32366, vö. még *Adattár* 11., i. m., 575.

3. A NYOMDAHELYEK SZERINTI MEGOSZLÁS

Az alábbi táblázat azt szemlélteti, hogy mely városokban nyomtatták a Nádasdy-könyvtár azonosítható darabjait. Az összességében 83 várost és ennél jóval több nyomdát felvonultató adatsor rendkívül és szokatlanul impozáns, olyan eldugott vagy távoli helyekről is származott egy-egy nyomtatvány, mint Madrid, Straubing, Tournai, Rinteln, Goslar, Morsee, Stuttgart, Oxford, Cambridge vagy Koppenhága. Az első négy helyet Európa legnagyobb nyomdaközpontjai foglalják el, innen szerezte be a gróf a nagy és drága sorozatokat. Antwerpen esetében bemutattam Nádasdy kapcsolatát a Moretusokkal, ott az ismert és óriási összegű vásárlás az első helyet eredményezte a rangsorban. Lyon és Párizs a nagyszabású teológiai vagy egyéb több kötetes tudományos kiadványok kincsesára a 17. században. Frankfurt előkelő negyedik helyét ugyancsak a nagy sorozatoknak, a *Topographiának*, a *Theatrumnak* és a *Diariumnak* köszönheti. Meglepő a közeli Bécs 2%-os jelentéktelen szerepe az állományban, jól érzékelteti, hogy ez a város mennyire nem tudta megközelíteni a nyugat-európai szellemi centrumok színvonalas nyomdai-kiadói életét. A protestáns nyomdák jelenléte is egyértelműen kitűnik, Bázelt, Strassburgot, Wittenberget főleg 16. századi, Nürnberget és Leident 17. századi kiadványai képviselték a könyvtárban.

Nyomdák városok szerint (összesen 73)	A művek száma (összesen 1484)	A könyvek százalékos aránya
Antwerpen (Antverpia)	165	11,1%
Lyon (Lugdunum)	138	9,2%
Párizs (Lutetia Parisiorum)	126	8,4%
Frankfurt am Main (Francofurtum ad Moenum)	119	8,0%
Róma (Roma)	54	3,6%
Köln (Colonia Agrippina)	50	3,6%
Velence (Venetia)	50	3,6%
Amsterdam (Amstelodamus)	34	2,2%

Nyomdák városok szerint (összesen 73)	A művek száma (összesen 1484)	A könyvek százalékos aránya
Basel (Basilea)	33	2,2%
Strassburg (Argentoratum)	32	2,2%
Bécs (Wien, Vienna)	30	2,0%
Leiden (Lugdunum Batavorum)	27	1,9%
Wittenberg	26	1,7%
Nürnberg (Norimberga)	23	1,5%
Königsberg (Mons Regius)	21	1,4%
Augsburg (Augusta Vindelicorum)	18	1,3%
Patak (Sárospatak)	11	0,6%
Würzburg (Herbipolis)	10	0,7%
Pozsony (Posonium, Pressburg)	10	0,7%
Ingolstadt	9	0,7%
Lipcse (Leipzig, Lipsia)	9	0,7%
Amberg	7	0,6%
Egyéb (59 város)	463	31%

6. sz. táblázat

A nyomdahelyek megoszlása a Nádasdy-könyvtárban

A művek majdnem egy harmada (31%-a) az egyéb kategóriába sorolható, ez 59 olyan európai várost jelent, amely mindegyikéből kevesebb mint öt nyomtatvánnyal rendelkezett Nádasdy (illetve ide tartoznak azok a művek is, amelyeket pontosan nem sikerült azonosítani).

4. IDŐBELI MEGOSZLÁS

Az értékelés egyik fontos szempontja a könyvtár modernsége, azaz hogy Nádasdy mennyire törekedett a friss szakirodalmak, a kortárs olvasmányok beszerzésére. A lenti táblázat azt szemlélteti, hogy mikoriak a könyvtár kötetei: ehhez két időpontot választottam visszonyításképpen, az egyik Nádasdy születése (1623) illetve fontos

cezúra a gróf 1643-as konvertálása, amely jelentős hatást gyakorolt az állomány formálására.

16. századi könyvek (kötetszám)	191	(12,8%)
1600–1623 között kiadott könyvek (kötetszám)	197	(13,2%)
1623–1643 között kiadott könyvek (kötetszám)	189	(12,7%)
1643–1671 között kiadott könyvek (kötetszám)	554	(37%)
Összesen 1623–1671 közötti	743	(50%)

7. sz. táblázat

A Nádasdy-könyvtár köteteinek időbeli megoszlása

Az 1484 mű fele Nádasdy Ferenc születése utáni, 37%-át pedig az 1643-as konvertálását követően adták ki és csak ezután kerülhettek a könyvtárba. Ez a korabeli magyarországi tendenciákat figyelembe véve korszerű könyvtár képét vetíti elénk. Monok István értékelése szerint ugyanis a korabeli polgárság és nemesség olvasmányanyaga a 17. század második felére elavulttá vált, főként az európai szellemi áramlatok recepcióját tekintve nem tartottak lépést az európai könyvkiadással.⁸⁸⁸ Nos, a tartalmi elemzés már korábban világossá tette, hogy a Nádasdy-könyvtár nem csupán a katolikus teológiai anyagban, de minden más szakban is folyamatosan gazdagodott friss kiadványokkal. Kathrin Paasch hasonló arányokat számított ki Nádasdy mainzi kortársánál, a szintén konvertita politikus Johann Christian von Boineburgnál. A vizsgált időhatárok szerencsés módon szinte teljesen egybeesnek (egy évvel hamarabb született, s egy évvel tovább élt Boineburg), a német könyveinek 63%-a az 1622–1672 közötti periódusból származik, s csupán a 17%-a 16. századi.⁸⁸⁹ Nádasdynál valamivel alacsonyabb a kortárs művek százalékos aránya, ennek ellenére az állomány aktualitása kétségszövegbevonhatatlan.

⁸⁸⁸ MONOK István, *A kora újkori Magyarország olvasmányműveltségéről. Részmerleg egy hosszú alapkutatás eredményeiről* = „Apró cseppekből lesz a zápor”. Bakonyi Géza emlékkönyve, szerk. HEGYI Ádám, SIMON Melinda, Szeged, 2008 (Habent sua fata libelli IV.), 23–43., itt 36–37.

⁸⁸⁹ PAASCH, *Die Bibliothek des Johann Christian von Boineburg*, i. m., II.1.1. fejezet

5. A NYELVI MEGOSZLÁS

Táblázatban foglaltam össze a nyomtatványok nyelvi megoszlását is. Bár nyelvileg sokszínűnek lehet nevezni a könyvállományt, hiszen 18 nyelv jelenik meg benne, a latin szerepe mégis egyértelműen domináns. A művek 80%-a latin nyelvű, ez a 17. század második felében egy arisztokrata könyvtárban nem várt magas arány és sokkal inkább a tudós könyvgyűjtemények jellemzője. A német nyelvű könyvek erőteljes második helye Nádasdy kiváló nyelvtudását is bizonyítja. A magyar nyelvű könyvek mellett még az olaszoké számottevő, talán feltételezhetjük, hogy a gróf olvasott, értett ezen a nyelven is. Az egyéb kategória nyolc különböző nyelve bibliofil gyűjtői szándékot is tükröz. Összehasonlításképpen a már említett Johann Christian von Boineburg könyvtárának nyelvi összetétele a következő: latin 81%, német 9%, francia 7%, olasz 2%.⁸⁹⁰ Az adatok arányaiban megfigyelhetők egymásnak, azaz nyelvi szempontból nincsenek jellegzetes különbségek a mainzi báró illetve a magyar gróf könyvgyűjteménye között.

Nyelv	A művek száma (összesen 1484)	Százalékos arányuk
Latin (latin-görög)	1202	80%
Német	106	7%
Magyar	36	2,4%
Olasz	20	1,3%
Francia	5	0,03%
Holland	3	0,02%
Spanyol	3	0,02%
Egyéb (szír, káldeus, héber, toszkán, török, szír, perzsa, arab)	10	0,6%

8. sz. táblázat

A Nádasdy-könyvtár köteteinek nyelvi megoszlása

⁸⁹⁰ PAASCH, *Die Bibliothek des Johann Christian von Boineburg*, i. m., II.1.1. fejezet

6. MAGYAR NYELVŰ KÖNYVEK

A fennmaradt jegyzékek csupán néhány magyar nyelvű könyvet adatolnak, nyilvánvalóan sem a császári könyvtárban, sem a szervitáknál nem volt szükség rájuk. Más forrásokból és a fennmaradt példányokból azonban összesen 36 kiadványról van tudomásunk. Három kivételével – Szenczi Molnár Albert magyar-latin szótára, Esterházy Miklós levelei és egy lőcsei kalendárium – mind a teológia szakba tartozó (napi vallásgyakorlat, imádságoskönyvek, elmélkedések, prédikációk) és többnyire kortárs kiadvány. A pottendorfi magyar nyelvű leltár több kötetet is rögzít a hálózathoz, ezek többsége magyar imádságoskönyv. A Nádasdy-házaspár életében is mindennapi gyakorlat lehetett a felkelés utáni és a lefekvés előtti imádkozás a könyvek segítségével. Esterházy Anna Júlia a Kopcsányi Márton által neki ajánlott könyvecskét, valamint az Esterházy-családhoz szorosan kötődő Hajnal Mátyás művét magával hozhatta a házasságba. Nádasdy Ferenc 1669-ben újra kiadta Kopcsányi *Keresztyén imádságos könyvecskéjét* Pottendorfban, elképzelhető, hogy éppen elhunyt felesége emlékének akart ezzel adózni.

Generációkon át őrzött kincseket sejtet néhány kötet, így például a legrégebbi magyar nyelvű könyv, Komjáti Benedek Szent Pál leveleinek magyar fordítása 1533-ból és a századforduló idejéből Pázmány Péter két műve, valamint pár keresztúri nyomtatvány. A frissebb kiadványok közé tartozik a Szent Patrik purgatóriumában tett pokoljárásról szóló történet, amelynek magyar nyelvre fordítását Nádasdy sógora, Esterházy Pál kezdeményezte és finanszírozta. Hausner Gábor a kiadást összefüggésbe hozta az 1660-as évek elején folytatott erőszakos rekatolizálási folyamatokkal, és az éppen áttért magyar anyanyelvű néprétegeknek szánt olvasmány-nak tartja.⁸⁹¹ A magyar nyelvű könyvek között egyébként legalább akkora súllyal szerepelnek a protestáns művek, mint a katolikusok. Nádasdy figyelme kétségtelenül kiterjedt a protestantizmus belső vitáira illetve a katolikus-protestáns hitviták késői darabjaira, ahogy ezt már a fentiekben bemutattam.

⁸⁹¹ HAUSNER, A Sz. *Patricius Purgatoriumjáról való historia*, i. m., 332–340.

7. HIÁNYZÓ KÖNYVEK

A magyar nyelvű művek listája azonban korántsem teljes, és számos olyan könyvnek nincs nyoma, amelyek pedig minden bizonynyal megvoltak a könyvtárban. Nem került elő még magyar nyelvű Biblia, és a Nádasdyaknak ajánlott művek közül is hiányzik a többség, csak jelzésszerűen néhány ezekből: apja, Nádasdy Pál imádságai, Frölich Dávid *Kalendárium*a (Csepreg, 1640), Zvonarics Mihály úrvacsoráról szóló műve (Csepreg, 1643), egy bécsi kalendárium 1651-ből, Sennyei István halotti prédikációja Esterházy Anna Júlia felett (Bécs, 1669) vagy a lorettói nyomdában 1670-ben megjelent Stankovics-mű. Ezek talán a családtagoknál maradhattak a konfiskálást követően is.

Még feltűnőbb a hiányosság Nádasdy saját kiadványait tekintve. Nagyapja, Révay Péter általa gondozott művei, a *Mausoleum* két kiadása, a Szent Ferenc-életrajz, a *De Imitatione Christi*, a Pottendorfban és Lorettóban megjelent jogi és egyházi munkák még a katalógusokban sincsenek feltüntetve. Miután a mai szemlélet alapján a patrónusnak ajánlott illetve a saját nyomdában kiadott műveket ugyanúgy a könyvtár részének tekintjük, ezért külön függelékben ezeket is felsorolom.

Lezárásképpen még egy felvetés ide kívánczik. A lorettói szerviták 1787-es katalógusában jó néhány olyan 1671 előtti könyvet is összeírtak, amelyek sem a Nádasdy részkatalógusokban, sem „fizikailag” nem bukkantak föl. Nem állítható biztosan, hogy Nádasdyé voltak, ugyanakkor nehezen illeszthetők egy szerzetesi könyvtár profiljába. Ilyen például a Habsburg-ház genealógiáját leíró gráci jezsuita képeskönyv,⁸⁹² egy emblémáskönyv III. Ferdinánd házassága alkalmából,⁸⁹³ egy I. Lipótnak ajánlott és a keresztény uralkodó erényeire figyelmeztető mű, a *Princeps christiano-*

⁸⁹² Katalog, 1787, f.145.: Genealogia, Graecii, 1666, folio. A könyv leírása: Genealogia Serenissimae Domus Austriacae A Philippo Primo Rege Hispaniarum Altero Austriacae Magnitudinis Fundatore..., ab Archiducali Collegio Graecensi Societatis Jesu, Graecii Styriae, Typis Ferdinandi Widmanstadii, 1666, in 2°

⁸⁹³ Katalog, 1787, f.133.: Epithalamium symbolicum, Graecii, 1631, folio. A könyv leírása: Epithalamium symbolicum conjugibus porphyrogenitis... Ferdinando III. ...Mariae, Reginae... cum Viennae Austriae... regias nuptias solenniter orbe triumphante agerent, Graecii, Widmanstadius, 1631, in 2°

*politicus*⁸⁹⁴ és Andrea Alciato népszerű emblémái (Antwerpen, 1648).⁸⁹⁵ A politikai irodalmat Giovanni Botero (1544–1617) ismert politikus és költő, a *Della ragion di Stato* szerzője képviselte, aki a katolikus egyház és az államok viszonyát taglaló *Relazioni Universali* című művével szerepelt a szervitáknál,⁸⁹⁶ de ide sorolható a velencei Paolo Paruta *Discursi Politici*je a kormányzás módzatairól.⁸⁹⁷ Justus Lipsius válogatott levelei⁸⁹⁸ és *Opera Omnia*ja Melchior Goldast kiadásában⁸⁹⁹ négy-négy kötetben került a szervitákhoz. Megemlíthető még egy a borról szóló értekezés,⁹⁰⁰ Hermész Trismegisztoz *Il Pimandro* című műve olasz nyelven,⁹⁰¹ s a *Malleus maleficarum*, a középkor végének hírhedt, boszorkányságról szóló könyve, amely az inkvizítorok szempontjait adta a klérus kezébe a hatékony fellépés érdekében.⁹⁰² S végül inkább Ná-

⁸⁹⁴ Katalog, 1786, f.100.: Faust, Princeps politicus, Viennae, 1658, 12o. A könyv leírása: Princeps christiano-politicus, septem donis S. Spiritus insignitus, Viennae, Rictius, 1658, in 12°

⁸⁹⁵ Katalog, 1787, f.138.: Alciati, Emblemata, Antverpiae, 1648, 12o. A könyv leírása: Emblemata V. C. Andrae Alciati... cum facili et compendiosa explicatione, qua obscura illustrantur, dubiaque omnia solvuntur, per Claudium Minoem, Antverpiae, Platin-Moretus, 1648, in 16°

⁸⁹⁶ Katalog, 1787, f.146.: Boterus, Relationes Universales, Vicenza, 1595, 4to. A könyv leírása: La Relationi universali di Giovanni Botero, con l'aggiunta della Terza Parte, Pt. 1., Vicenza, Apresso gli Heredi di Perin Libraro, 1595, in 4°

⁸⁹⁷ Katalog, 1787, f.126.: Paruta, Discursi Politici, Bolognae, 1602, 4to. A könyv leírása: Paolo Paruta, Discorsi politici, divisi in due libri, Bologna, (Rossi), 1602, in 4°

⁸⁹⁸ Katalog, 1787, f.133.: Lipsius, Epistolarum selectarum, Antverpiae, 1605, 4 rész, folio. A könyv leírása: Iusti Lipsii, Epistolarum Selectarum Centuria... ad Belgas, T. 1–4., Antverpiae, Officina Plantiniana, 1605, in 2°

⁸⁹⁹ Katalog, 1787, f.132.: Iusti Lipsii, Opera omnia, Antverp., 1637, 4 rész, folio. A könyv leírása: Opera Omnia Iusti Lipsii, postremum ab ipso aucta et recognita: nunc primum copioso rerum indice illustrata, Antverpiae, Ex officina Plantiniana Balthasar Moreti, 1637, in 2°

⁹⁰⁰ Katalog, 1787, f.135.: Fumanelli, Commentarius de vino, Venetiis, 1536, 4to. A könyv leírása: Antonii Fumanelli Commentarium de vino, et facultatibus vini deque quorundam quaesitorum dissolutione, Venetiis, Patavinus, 1536, in 4°

⁹⁰¹ Katalog, 1787, f.129.: Trismegistus, Il Pimandro, Florentiae, 1549, 8vo. A könyv leírása: Il Pimandro di Mercurio Trimegisto, tradotto da Tommaso Benci in lingua Fiorentina, Firenze, (s.typ.), 1549, in 8°

⁹⁰² Katalog, 1787, f.124.: Malleus maleficarum, Lugduni, 1669, 4to. A könyv leírása: Malleus maleficarum, maleficas et earum haeresim framae conterens, ex variis auctoribus compilatus et in quatuor tomos inste distributus, Lugduni, Bourgeat, 1669, in 4°

dasdyra, mint a szervitákra vall Christoph Weickmann ulmi kereskedő és műgyűjtő (1617–1681) metszetes könyve egy saját maga által kifejlesztett, sakkhoz hasonlatos játékról.⁹⁰³

8. A KÉZIRATOK

A Nádasdy-könyvtárba kéziratok is tartoztak. Peter Lambeck jegyzéke alapján az valószínűsíthető, hogy a könyvek közé osztották be őket. A könyvtáron túl a pottendorfi kastély más termeiben is tartottak kéziratokat: egy madarakat és virágokat ábrázoló fehér kötésű könyvet a Kunstkammer egyik szekrényében helyeztek el (vö. 20. tétel), ez arra utal, hogy művészi értéke lehetett, műtárgyként funkcionált. Lambeck több kéziratot is igényelt a Nádasdy-könyvtárból, feltételezésem szerint ezeknek ma az Osztrák Nemzeti Könyvtárban kellene lenniük. A túl általánosan megfogalmazott tételek azonban nem sok segítséget nyújtanak az azonosításhoz.

1. *Breviarium antiquum manuscriptum in 8vo* (ex Classe Scripturistarum)
nem azonosítható
2. *Liber antiquus manuscriptus Concionum in 4to* (ex Classe Concionatorum)
nem azonosítható
3. *Arabicus liber manuscriptus* (ex Classe Humanistarum)
nem azonosítható
4. *Liber manuscriptus Chaldaice in 8vo* (ex Classe Humanistarum)
nem azonosítható
5. *Decreta et Articuli Regni Hungariae manuscripti vetere caractere in 2* (ex Classe Juristarum)

⁹⁰³ Katalog, 1787, f.133.: Weickmann, Neu erfundenes Königs Spiel, Ulm, 1664, folio. A könyv leírása: New-erfundenes Grosses König-Spiel: Welches sich zwar mit dem Sinnreichen und jederzeit hoch-berühmten Schach-Spiel in etwas vergleichet..., mit 8. unterschiedlichen in Kupfer gestochenen Tabellen..., durch Christoph Weickhmann, Ulm, Kühn, 1664, in 2°

Egyetlen olyan kódex adódik, amely tartalmában megfelel a tétel leírásnak, Mossóczy Zachariás kézírata: *Leges et decreta regni Hungariae in certas classes seu titulos digesta et relata post editionem Tripartiti, quod pluribus in locis citatur. Inscriptio primae paginae demonstrat esse opus imperfectum Zachariae Moshoci. Indices rerum et titulorum praemissi sunt.*

Jelzete: ÖNB, Sammlungen von Handschriften und alten Drucken, Cod. 8680 (régi jelzet: Jur. Civil N. LXV. N.S.) folió alakú pergamenkötésű kódex 460 lapon, gerincén felirat *Decreta Regni Hungar(iae)* Az első lapon egy bejegyzés olvasható: *Zachariae Moshoci Labor imperfectus*, más kézzel egy Arisztotelész-idézet. Az írás nem folyamatos, több kéztől származik. Semmi nem utal Nádasdy tulajdonlására, possessor-bejegyzések nincsenek. Iványi Béla tartalmilag a Werbőczy-féle Hármaskönyv kivonataként írta le.⁹⁰⁴ A kódex útjáról Mossóczytól a császári könyvtárig találgatásokra vagyunk utalva: az egyik lehetőség, hogy Zsámboky János szerezte meg, aki több magyar vonatkozású törvénykötettel is rendelkezett.⁹⁰⁵ A másik feltevés, hogy Mossóczy kézírata Nádasdyn keresztül jutott Bécsbe. Mossóczy könyvtárát ugyanis sógorára, Kecskés Andrásra hagyta, tőle Kecskés János, majd 1639-ben a pozsonyi jezsuiták örökölték meg a könyveket.⁹⁰⁶ Húsz évvel később Nádasdy több kéziratot is átvett a pozsonyiaktól, talán jogi jellegűek is köztük voltak.

6. *Jura Regni Hungariae manuscripta in 2* (ex Classe Juristarum)

A tétel leírásának megfelelő tartalmú kódexet (régi jelzete: ÖNB, Sammlungen von Handschriften und alten Drucken, Cod. 8496) 1933-ban átadták Magyarországnak az Osztrák-Magyar Monarchia vagyonmegosztása következtében, ma az OSZK Kézirattárában a Fol. Lat. 4023 jelzet alatt található.⁹⁰⁷ A szakirodalomban

⁹⁰⁴ IVÁNYI, Mossóczy Zakariás, i. m., 62.

⁹⁰⁵ Adattár 12/2., i. m., 2550–2551., 2557. tételek

⁹⁰⁶ IVÁNYI, Mossóczy Zakariás, i. m., 76–77.

⁹⁰⁷ Vö. IVÁNYI, Mossóczy Zakariás, i. m., 77–78. Iványi Béla leírása a kódexről: „nagy quarto alakú bőrbe kötött könyv, amelynek kötésén kívül „*Decreta Regni Vngariae Anno 1544*” szavak olvashatók. A bekötési tábla első belső lapján: „*Stephani Ilosuani praepositi ac vicarii in spiritualibus Ecclesiae Agriensis episcopi Imeriensis, lectoris a reverendissimo Nicolao Telegdino E(piscopo) Quinque-ecclesiensi accepi 1582. Zach(arias) E(piscopus)*”

Ilosvai-kódexnek nevezett kötet jelentősége, hogy az összegyűjtött magyar törvényeken túl István király intelmeinek egy másolatát is rejti. Az *Intelmeket* ez alapján adta ki Zsámboky János először nyomtatásban 1581-ben, meghatározva ezzel az istváni szöveg hagyományt a 20. század elejéig.⁹⁰⁸ A kódexről Iványi még nem tudta, hogy milyen módon került a bécsi udvari könyvtárba,⁹⁰⁹ de Zsámboky János könyvtárkatalógusa alapján valószínűsíthető, hogy onnan,⁹¹⁰ tehát semmiképpen nem azonosítható a Nádasdy-könyvtár jogi kéziratával.

7. *Alcoranus Mahometicus in 4to Arabicus Liber manuscriptus* (ex Classe Historicorum Profanorum)

Két kötet felel meg a tétel leírásnak, az egyik azonban Ambrasból 1666-ban (ÖNB Sammlungen von Handschriften und alten Drucken, Cod. 4297), a másik a bécsi egyetemi gyűjteményből érkezett a 18. században (ÖNB Sammlungen von Handschriften und alten Drucken, Cod. 4815), tehát Nádasdy mint tulajdonos kizárható.

8. *Octo Codices manuscripti Latini, ad Historiam Hungaricam praecipue pertinentes, in folio* (ez a tétel az első Lambeck-katalógusban még nem szerepelt, csak az 1678-asban)

A nyolc magyar vonatkozású történeti kézirattal kapcsolatban azt az előzetes megállapítást kell tennem, hogy így, a tételleírásnak megfelelően – különösen az anyag történeti folytonosságára és egységére koncentrálva – még senki nem kereste őket az Osztrák Nemzeti Könyvtárban. Egyes köteteire már többen is felfigyeltek, de az adatok elszigeteltek maradtak. A nyolc kézirat szoros összefüggésben áll a Nádasdy Ferenc által 1664-ben Nürnbergben kiadott *Mausoleummal*, a magyar vezérek és uralkodók képeit tartalmazó reprezentatív kötetrel. Bár e mű részletes elemzését Rózsa György művészettörténész egy kitűnő monográfiá-

Nittriensis” bejegyzést látjuk. A codex a 260. lapig egy kéz, innen több kéz írása. A bőrkötés hátlapján: „Stephany Ilosway P. M. A.” olvasható, s többször előfordul az 1540-es évszám.”

⁹⁰⁸ HAVAS László, *Puer adhuc scientia grammaticae artis ad plene imbutus est* = „Nem süllyed az emberiség!”, i. m., 157–158.

⁹⁰⁹ IVÁNYI, Mossóczy Zakarias, i. m., 77.

⁹¹⁰ *Adattár* 12/2., i. m., 2550. tétel

ban elvégezte,⁹¹¹ az újabb kutatások (Holl Béla, Kees Teszelsky) és az azóta megtalált források szükségessé teszik eredményei ki egészítését.

A *Mausoleum* kiadástörténetének két kulcsszereplője volt Nádasdy Ferencet megelőzően. Egyikük Ferenczffy Lőrinc (1577–1640), a magyar királyi kancellária titkára Bécsben, egyben szenvedélyes és művelt könyvkiadó. 1628-ban Prágában nyomdát vásárolt, amit Bécsben állított fel. 1613–1640 között összesen 31 nyomtatvány őrzi kiadói tevékenységét.⁹¹² Ferenczffy a rendelkezésre álló adatok szerint 1615-ben már tervezte a magyar királyok képeinek kiadását, ehhez („pro edendo libro Iconum Regum Hungariae”)⁹¹³ kért támogatást Batthyány Ferentől. A magyar vezéreket és királyokat illetve csatajeleneteket ábrázoló illusztrációk az 1620-as években elkészültek, a rézmetsző vagy rézmetszők kiléte ismeretlen, a stílusjegyek a neves Sadeler-műhely hatását mutatják.⁹¹⁴

A másikuk Elias Berger breznóbányai származású történetíró: 1604-ben Mátyás főherceg udvari történetírónak, 1637-ben II. Ferdinánd a szakolcai harmincadhivatal igazgatójának nevezte ki. Történeti művei – összesen 14 – Bécsben és Prágában jelentek meg nyomtatásban.⁹¹⁵ Berger még Mátyás főhercegtől kapott megbízást egy magyar történet megírására, ezzel folyamatosan haladt az évtizedek során.

Berger és Ferenczffy kiadási szándékai az 1620–1630-as évtizedek fordulóján találkoztak össze, Ferenczffy 1634-ben írt levelei már nem csupán a grafikai sorozat, hanem egy „Historia könyvnek kibocsátása felől” tudósítanak.⁹¹⁶ 1632-ben egy három leveles próbanyomat is készült Bécsben, amelyhez a Ferenczffy-féle metszete-
ket is hozzáillesztették: *Historia Hungariae. Divisa in tres*

⁹¹¹ RÓZSA, *Magyar történetábrázolás*, i. m., 13–59.

⁹¹² HOLL, *Ferenczffy Lőrinc*, i. m., 191–204.

⁹¹³ HOLL, *Ferenczffy Lőrinc*, i. m., 149, 212.

⁹¹⁴ RÓZSA, *Magyar történetábrázolás*, i. m., 32–33.

⁹¹⁵ FRANKL (Fraknoi) Vilmos, *Berger Illés magyar királyi historiographus*, Sz 6(1873), 373–390.; HOLL, *Ferenczffy Lőrinc*, i. m., 156–162.; KULCSÁR Péter, *Berger Illés történeti művei*, MKSz 110(1994), 245–259.; SZÖRÉNYI László, *Berger Illés eposza*, i. m., 291–299.; FALLENBÜCHL, *Allami (királyi és császári) tisztségviselők*, i. m., 236.; TESZELSZKY, *Az ismeretlen korona*, i. m., 93–95.

⁹¹⁶ HOLL, *Ferenczffy Lőrinc*, i. m., 151.

*Reipublicae Species. Hexarchiam. Heptarchiam. Monarchiam. Ab egressu primo ex Asia in Europam, Hunnorum. Ad Coronationem avgu stiss: Imperatoris Ferdinandi II. Regis Hungariae foelicissimi. Annis mille comprehensa. Impressum Viennae Austriae, Anno Domini M.DC.XXXII., in 2°*⁹¹⁷ A mű kinyomtatása azonban nem sikerült, feltehetőleg pénzügyi nehézségek miatt, pedig Ferenczffy gyűjtést is rendezett az ország és a nemzet érdekeire hivatkozva. A titkár Sopron városának és Batthyány Ádámnak címzett kérelmeit Holl Béla közölte,⁹¹⁸ illetve hivatkozott Berger egy 1641-es, pozsonyi kamarának írt kérvényére, amelyben Berger azt állította, hogy a könyv kiadására 2000 forint gyűlt össze, többek között Homonnai Drugeth Jánostól 300, Révay Pétertől 100 forint, valamint más nemesek, városok is adakoztak. Ám Ferenczffy váratlanul meghalt és a pénz eltűnt.⁹¹⁹ Berger négy évvel élte túl Ferenczffyt, de sem a kéziratait nem tudta visszaszerezni, sem a kiadást előremozdítani. Egy jezsuita rendi irat szerint ugyanis 1640-ben Lippay György akkori királyi kancellár utasítására a kéziratokat és rézlemezeket a pozsonyi jezsuita kollégiumba vitték, ahol az akkor még működő nyomda gondozásba vehette volna a művet, erre Wesselényi Miklós jezsuita atya ígéretet is tett.⁹²⁰ Hogy ez még sem történt meg, amögött okként a pozsonyi nyomda nehézségei, majd megszűnése húzódott.⁹²¹ Berger halála után még sokáig nem rendeződtek a család anyagi ügyei: III. Ferdinánd 1649-ben utasította a Magyar Kamarát, hogy fizessék ki Peter Pergernek (Berger unokaöccsének) azt a 2609 forintot, amivel az évek során elmaradtak.⁹²²

Újabb mozgásra a kéziratokkal és a rézmetszetekkel kapcsolatosan 1659-ben került sor. Ekkor vette át Nádasdy a kiadatlan dú-

⁹¹⁷ HOLL, *Ferenczffy Lőrinc, i. m.*, 152. Jelenlegi jelzete: Graphische Sammlung Albertina Wien, C 179, Cimelienkasten Fach VII/5.

⁹¹⁸ HOLL, *Ferenczffy Lőrinc, i. m.*, 149–152.

⁹¹⁹ HOLL, *Ferenczffy Lőrinc, i. m.*, 157.

⁹²⁰ Holl Béla közölte a jezsuita feljegyzés magyar fordítását, de nem adott levéltári jelzetet, vö. HOLL, *Ferenczffy Lőrinc, i. m.*, 174. Iványi Bélánál azonban megtalálható a latin szöveg, vö. *Adattár* 11., *i. m.*, 324.

⁹²¹ V. ECSEDY, *A könyvnyomtatás, i. m.*, 136–137.

⁹²² HAUPT, *Archivalien, i. m.*, 172. 1649. október 24. „An die hungarische camer über Petern Pergers dreissigers zu Zakolcz, gebettener anweisung 2609 fl. Welche seines vattern bruedern alß geweißten hungarischen historico an seiner besoldung noch hinderstellig verbleiben. (Hf. 1649. R. f.496.)”

cokat és a történeti kéziratokat Giovanni Bucellenitől, a pozsonyi jezsuita kollégium rektorától.

Giovanni Bucelleni (1600–1669), olasz származású jezsuita. 1648-ban a felső-magyarországi rendházakat látogatta meg, s biztató körülményeket talált,⁹²³ majd a pozsonyi rendház élére állították. Írói tevékenysége is említésre méltó, meditációkat fordított olaszból latinra, de saját moralizáló művei is megjelentek, ezek egy részét magyar főpapoknak ajánlotta (1655-ben az *Asceticae considerationest* Szelepcsényi Györgynek és Széchényi Györgynek).⁹²⁴

Vajon honnan tudott Nádasdy a kéziratokról, Ferenczffy kudarcba fulladt terveinek maradványairól? Ő is támogatta a kiadásra pénzt kérőket az 1640-es évek elején? Vagy Lippay György esztergomi érsek biztathatta az ügy felkarolására, esetleg a jezsuiták fordultak hozzá segítségért? Ennek magyarázata források híján még várat magára. Az egykori Berger-kéziratok előkerülésére azonban remény mutatkozott, hiszen a Nádasdy-könyvtár feldarabolása kapcsán kétfelé vezetett az útjuk: egyrészt Bécsbe, másrészt a szervistákhoz Lorettóba.

Magyar történeti kéziratok Bécsben

Peter Lambeck 1678. március 4-én a Nádasdy-könyvtárból 8 folió méretű kéziratot bevételezett, amelyek „a magyar történelmet kiváltképpen érintik”. Ezért ilyen tartalmú latin nyelvű kódexeket kerestem az Österreichische Nationalbibliothekben. Előzetesen átvizsgáltam azokat a 16–17. századi kézirat- és könyvkatalógusokat, amelyek a császári könyvtár állományát illetően rendelkezésre állnak. A célom annak a tisztázása volt, hogy bizonyos magyar vonatkozású történeti kéziratok mikor és hogyan kerültek Bécsbe. A következő katalógusokat tekintettem át:

1. Hugo Blotius (császári könyvtáros 1575–1608 között) könyvtáros jegyzéke 1576-ból rendkívül szűkszavú és provenienciát nem vagy csak igen ritkán tüntet fel, magyar vonatkozású történeti kézirat nincs benne.⁹²⁵

⁹²³ LUKÁCS, *A független magyar*, i. m., 116.

⁹²⁴ TÜSKÉS, *A XVII. századi egyházi elbeszélő irodalom*, i. m., 97.

⁹²⁵ Hermann MENHARDT, *Das älteste Handschriftenverzeichnis der Wiener Hofbibliothek von Hugo Blotius 1576. Kritische Ausgabe der Handschrift*

2. Sebastian Tengenagel (császári könyvtáros 1608–1636 között) katalógusa év nélkül:

*Simonis de Keza Chronicon Hungaricum Ladislao III. Regi dedicatum, scriptum in membran. 12*⁹²⁶ – Kézai Simon krónikájának első említése. A mai napig nem ismert Bécsbe vezető útja.⁹²⁷ A Zsámboky-könyvtár katalógusában nincs tételszerűen megnevezve, mégsem kizárható, hogy tőle jutott az állományba.

3. Matthäus Mauchtner (császári könyvtáros 1650–1663 között) 1652-ben készült el két kötetes katalógusával, amit III. Ferdinándnak ajánlott.⁹²⁸ A magyar történetírás szempontjából fontos kódexek a „világi latin nyelvű történeti kéziratok” (Historici Prophani Latini Manuscripti) blokkban találhatók,⁹²⁹ a leírások rövidek, jelzeteket nem ad meg:

*Michaelis Bruti Ungaricarum rerum*⁹³⁰ – az előbb Báthory István erdélyi fejedelem, majd II. Rudolf alkalmazásában álló olasz történész, Johannes Michael Brutus (1517–1592) magyar történetének kézírata, amely a könyveivel együtt került az Udvari Könyvtárba.⁹³¹ Jelzete: ÖNB, Sammlungen von Handschriften und alten Drucken, Cod. 8662 (Gentilotti jelzete: Hist. Prof. 92.)

*De Gestis Hungarorum*⁹³² – minden bizonnyal Anonymus műve. A 20. század elejéig úgy tartották, hogy az ambrasi gyűjteményből került 1665-ben Bécsbe, de Jakubovich Emil kiváló filo-

Series nova 4451 vom Jahre 1597 mit vier Anhängen, Wien, 1957 (Denkschriften der Akademie der Wissenschaften in Wien. Phil.-hist. Kl.; Bd. 76)

⁹²⁶ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 12650, f.95r. 559. tétel

⁹²⁷ ehhez vö. *Simonis de Kéza Gesta Hungarorum*, Ed. and transl. By László VESZPRÉMY and Frank SCHAER, Bp., 1999.

⁹²⁸ *Geschichte der Österreichischen Nationalbibliothek, i. m.*, 154. A két kötetes katalógus (Bibliotheca Caesarea Viennensis Ferdinandi III Romanorum Imperatoris Augustissimi Ordinata a Matthaeo Mauchter Theologiae Doctore Canonico Viennensi et Bibliothecario Caesareo Anno A Partu Virginis MDCLII). Jelzete: ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 13556–13557

⁹²⁹ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 13556, f.172–177.

⁹³⁰ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 13556, f.172v.

⁹³¹ KULCSÁR Péter, *Johannes Michael Brutus = MAMÜL*, I. kötet, 453–454.

⁹³² ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 13556, f.172v.

lógusi munkával tisztázta, hogy a kézirat már korábban is ott volt, de a 18. században egybekötötték egy valóban Ambrásból származó kézirattal.⁹³³ A kódex belső lapjára ragasztott papírcédulán Jakubovich azonosította Sebastian Tengenagel kézírását.⁹³⁴ Tengenagel 1610 előtt készített katalógusokat a kéziratokról, de ezekben még nem szerepelt a *Gesta Hungarorum*. 1610 és 1638 között azonban bármikor bevételezhették a kódexet. Peter Lambeck felhasználta a mariazelli zárandoklatról szóló művéhez 1666-ban, ott ő is a latin nyelvű történeti kéziratok között említette.⁹³⁵

*Chronica Ungaria cum figuris*⁹³⁶ – minden bizonnyal a Képes Krónika, Mauchtnér katalógusát megelőzően nincsen róla feljegyzés, a mai napig nem tudjuk, hogyan jutott az Udvari Könyvtárba. Peter Lambeck azonban ezt a magyar történeti kéziratot is bemutatta, amikor Mariazell kapcsán tárgyalta a zárandokhely kötődését Nagy Lajos magyar uralkodóhoz.⁹³⁷

Imagines et insignia Illustrium Historia Hungariae cum Imaginibus Viennae 1632.⁹³⁸ – ez az 1632-ben Bécsben Ferenczffy által elkészített próbanyomat, amely a tervezett históriás könyv címét és a metszeteket tartalmazza. Ezzel az adattal egy tévedést is sikerült korrigálni. Rózsa György, majd az ő nyomán Holl Béla azt állította, hogy ez a kötet a Nádasdy-könyvtárból került az elkobzás során Bécsbe.⁹³⁹ Mauchtnér császári könyvtáros azonban már 1652-ben rögzítette ezt az egyértelműen azonosítható tételt. Így inkább az feltételezhető, hogy Ferenczffy vagy Berger ajánlkozta ezt a példányt az uralkodónak azt bizonyítandó, hogy készülöben van a megígért mű.

⁹³³ JAKUBOVICH Emil, *Az ambrasi gyűjteményből való-e Béla király névtelen jegyzőjének kódexe?*, MKSz Ú.f. 34(1927), 84–99.

⁹³⁴ JAKUBOVICH, *Az ambrasi*, i. m., 90.

⁹³⁵ Peter LAMBECK, *Diarium Sacri Itineris Cellensis*, Wien, 1666, Addimentum II.

⁹³⁶ ÖNB, Handschriftensammlung, Cod. 13556, f. 173r., Jakubovich is felhívta már rá a figyelmet, vö. JAKUBOVICH, *Az ambrasi*, i. m., 93.

⁹³⁷ LAMBECK, *Diarium*, i. m., Addimentum II.

⁹³⁸ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 13557, f.106or.

⁹³⁹ RÓZSA, *Magyar történetábrázolás*, i. m., 115. és 139.; HOLL, *Ferenczffy Lőrinc*, i. m., 158.

Tehát ezek a magyar történelemmel foglalkozó kódexek, amelyek 1652-ben biztosan Bécsben voltak. Peter Lambecktől nem maradt olyan kéziratkatalógus, amely támpontot nyújthatna a kutatáshoz, de a *Commentarii de Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi* című művében vannak hasznosítható információk. Végül fontos adalék, hogy a 18. században Johann Benedikt Gentilotti (könyvtárigazgató 1705–1723) a teljes kódexállományt újrakatalogizálta és új jelzetekkel látta el a kéziratokat.⁹⁴⁰ Abban reménykedtem, hogy Lambeck és utódai nem választották szét az összetartozó kéziratokat, esetünkben a Nádasdy-féle nyolcat, de Gentilotti jelzeteiből nem ez látszik. A magyar történelemmel kapcsolatos kódexeket a *Historia profana* szakba osztotta, de nem maradtak teljesen egyben, ezt szemlélteti az alábbi táblázat:

Gentilotti jelzete	Mai jelzet	Tartalom
Hist. prof. 213 et 214	8674	Descriptio coronationis Hungaricae
Hist. prof. 215	hiányzik	
Hist. prof. 216	8664	Wolfgang Lazius, Archeologia Regni Hungariae Libri tres
Hist. prof. 217	8739	Oláh Miklós, Chorographica Hungariae descriptio
Hist. prof. 218		Képes Krónika, átadva az Országos Széchényi Könyvtárnak 1933-ban
Hist. prof. 219	9427	Octavio da Strada, Symbola romanorum pontificum, cardinalium, principum electorum, magnorum ducum
Hist. prof. 220	8464	Historia hac Ungarica ab A.C. 1572.
Hist. prof. 221	8229	Historia Ungarica ab A.C. 1607.
Hist. prof. 222	8448	Scripta et acta... ad res Hungaricas ad rebellionem et pacem Botskayanam
Hist. prof. 341	8677	Historia Ungarica ab A.C. 1458
Hist. prof. 671		Anonymus Gesta Hungarorum, átadva az Országos Széchényi Könyvtárnak 1933-ban

9. sz. táblázat

A Hofbibliothekban lévő magyar vonatkozású történeti kódexek a 18. század elején

⁹⁴⁰ *Geschichte der Österreichischen Nationalbibliothek*, i. m., 191.

A Hist. prof. 216 kizárható: olyan jelzetek vannak benne, amik arra utalnak, hogy már 1670 előtt a könyvtárban volt.

A Hist. prof. 217 kizárható: a katalógus leírása szerint a kötése 1666-ból származik Lambeck révén, tehát már 1670 előtt a könyvtárban volt.

A Hist. prof. 219 kizárható: nem magyar vonatkozású.

A Hist. prof. 222 bár magyar vonatkozású kódex, semmilyen egyéb jelzet vagy bejegyzés nem árulkodik arról, hogy Nádasdy lett volna, de nem is kizárható.

Így a fennmaradó négy kódexről kellett megállapítani, hogy vajon Nádasdyhoz tartoztak-e.

1. *Historia Ungarica ab A.C. 1458., definit autem in A.C. 1490., in 2°*
Sign. ÖNB, Sammlungen von Handschriften und alten Drucken,
Cod. 8677 (Gentilotti jelzete: Hist. Prof. 341.)

Kötés: pergamenkötés, gerincen egy ragasztott jelzet „*Cod. Ms. Hist. Prof. CCCXLI.*”

Pos. a 4. lapon Lambeck kézírásával: „*Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*”

Metszet: a 2. lapon egy I. Mátyást ábrázoló rézmetszet látható (felirata: „*Matthias Ius Coruinus, Rex Hungariae*”, rajta kézírással kiegészítve „XXXIV.”), amely a felirattól eltekintve megegyezik a *Mausoleum* királyképével.

Leírás: az első lapon egy kézzel rajzolt keret, felette a felirat „*Mattias Primus*”, áthúzva. A lap hátulján a feljegyzés: „*Incipit haec Historia Ungarica ab A.C. 1458., definit autem in A.C. 1490. Complectitur igitur res pestas Annorum XXXII.*”. A kódex tartalma: a magyar történelem évtizedei I. Mátyás uralkodása alatt. Az évszámokat a kódex lapjainak felső sarkában mindig megjelölték. Szép tiszta írás, gyakori aláhúzásokkal, kevés javítással. A 20, a 68. és a 74. oldaltól változik az íráskép, de az őrszavak alapján folyamatos. A 84. lap verzója őrszóval fejeződik be „*Wladislaus II.*” A 93. lap verzójától Antonio Bonfini és Zsámboky János egy-egy epigrammája olvasható, ezek azonban nem tekinthetők a történet szerves részének.

2. *Historia hac Ungarica ab A.C. 1572. Definit autem in A.C. 1606., in 2°*

Sign. ÖNB, Sammlungen von Handschriften und alten Drucken,
Cod. 8464 (Gentilotti jelzete: Hist. Prof. 220.)

Kötés: viseletes pergamenkötés

Pos. az első lap alján Lambeck kézírásával: „*Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*”

Metszet: a 2. lapon egy I. Rudolf magyar királyt ábrázoló rézmetszet látható (felirata „*Rudolphus XL. Rex Hungariae*”), amely meg-
egyezik a *Mausoleum* királyképével. A 23. lap után külön lapra
egy csataképet illesztettek be, amely azonos a sziszeki csatát áb-
rázoló rézkarccal.

Leírás: a kódexet több ívből fűzték össze, a papírok mérete és mi-
nősége nem egyezik. A lap hátulján egy feljegyzés olvasható:
„*Incipit Historia hac Ungarica ab A.C. 1572. Definit autem in
A.C. 1606, Continet igitur Historiam Annorum XXXIV.*” A kó-
dex tartalma: a magyar történelem 1572–1606 között, összesen
harmincnégy évet átfogva. A kódex írásképe szép tiszta, de nem
egy kéztől származik. A szövegben aláhúzások és apró javítások
láthatók. Az évszámokat a kódex lapjainak felső sarkában mindig
jelölték. A 13. laptól megváltozik a papír minősége, és megsoka-
sodnak az áthúzások és a margóra, valamint a szöveg közé tett
javítások. Ugyanez figyelhető meg a 31. és a 89. laptól, de az őrs-
szavak szerint folytatódik a szöveg, a margóra több megjegyzést
is írtak. Az utolsó lap alján olvasható őrszó „*Matthias II.*”, tehát
II. Mátyás uralkodásával folytatódott a következő rész.⁹⁴¹

3. *Historia Ungarica ab A.C. 1607., definit autem in A.C. 1618.*

Sign. ÖNB, Sammlungen von Handschriften und alten Drucken,
Cod. 8229 (Gentilotti jelzete: Hist. Prof. 221.)

Kötés: egy bejegyzés szerint 1939-ben restaurálták, akkor kapta új
papírkötését.

⁹⁴¹ Erre a kódexre már a magyar történészek is felfigyeltek, igaz, rendszerint
rossz jelzetet adtak meg, és eredetiben egyikük sem látta. Holl Béla, majd őt
idézte Kulcsár Péter a Codex 8674-ről beszél (HOLL, *Ferenczffy Lőrinc, i.
m.*, 213.; KULCSÁR, *Berger Illés, i. m.*, 257.), amely azonban egy másik,
ugyancsak magyar vonatkozású kódex. Kulcsár Péter viszont tanulmánya vé-
gén tesz még egy megjegyzést egy újabb kódexről 8464 jelzettel, amely
ugyancsak Rudolf király történetét tartalmazza, ez így immár a helyes jelzet
és a helyes azonosítás (KULCSÁR, *Berger Illés, i. m.*, 258.).

Pos. az első lap alján Lambeck kézírásával: „*Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*”

Metszet: az 1. lapon egy II. Mátyás magyar királyt ábrázoló rézmet-szet látható (felirata: „*Matthias 2dus 41 Rex Hung.ae*”), amely megegyezik a *Mausoleum* királyképével.

Leírás: egyértelműen a 8464 jelzetű kódex folytatásának tekinthető, a kézírások között is van átfedés. Az 1. lap verzóján a tartalomra vonatkozó feljegyzés „*Incipit Historia Ungarica ab A.C. 1607., definit autem in A.C. 1618. Continet igitur Historiam Annorum XI.*” utal a kódex tartalmára: magyar történelem 1606–1618 között. Az előző kódexhez képest jóval kevesebb javítás jellemzi, a szép tiszta írás megmaradt, a képe azonban a 39. laptól változik. A 72. lapon egy gólyát ábrázoló tollrajz látható a margón. A kódex közepe tájától beázásnyomok észlelhetők. A 139., majd a 168. laptól újabb kézírás figyelhető meg, a kódex a 184. lapon záródik órszó nélkül, „*Finis Matthiae Regis*” áthúzva. Az oldalszámozás folyamatos.

Több, ebbe a kronológiai sorozatba illeszthető kéziratot nem találtam, olyat azonban igen, amely ugyancsak Berger kézirataként Nádasdyhoz, majd az Udvari Könyvtárba juthatott.

4–5. Vegyes tartalmú gyűjteményes kézirat a 17. századból

Sign. ÖNB, Sammlungen von Handschriften und alten Drucken, Cod. 8674 (Gentilotti jelzete: Hist. Prof. 213. és 214.)

Kötés: pergamenkötés

Pos. az első lap alján Lambeck kézírásával: „*Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*”

Leírás: ez egy gyűjteményes kódex, a 18 század közepe után kötöttek össze több részből, bennünket az az első kettő érdekel a kolligátumból, amelyek tartalmilag is összefüggenek. Az első részben két magyar király koronázásának a leírása található, f. 1–11. „*Descriptio Coronationis Hungaricae Serenissimi Imperatoris Maximiliani A. 1563. d. 8. Sept.*”, és ehhez kapcsolódóan f.13–31. „*Descriptio coronationis... Rudolphi archiducis (postea II. Imperatoris) in regem Hungariae inaugurati Posonij die vigesima quinta Septembris anno 1572.*”; a második részben új számozással f.1–39. a II. Rudolf alatti háborúk története Magyarországon „*Historia Bellorum in Hungariae gestorum Imperante Rudolpho II. Caesare Rom. bona fide conscripta*”. Ez utóbbi nagy hasonlóságokat mutat Berger több kéziratával. Előre bekeretezett és beszámozott lapokon – szinte nyomtatási elő-

képként – fejezetekre van osztva a mű, javítás nincs benne, tehát olyan tisztázatnak tűnik, amely nyomtatásra várt. Ezek valószínűleg nem a saját művei voltak, hanem lemásolta mások kéziratát. I. Miksa magyar király koronázásáról többen is beszámoltak, például Liszthi János királyi titkár, ugyanakkor az I. Rudolf koronázásáról szóló jelentés íróját eddig nem azonosították, de mindkettőnek ismertek másolatai.⁹⁴² Kees Teszelszky Bergernek tulajdonítja a kolligátum harmadik darabját, a II. Rudolf háborúiról szóló művet,⁹⁴³ ám egy az OSZK-ban lévő kézirat arról tanúskodik, hogy annak Illésházy István a szerzője.⁹⁴⁴

A bemutatott kódexekről összefoglalásképpen a következőket lehet elmondani: a Lambeck által átvett nyolc magyar történeti kódex közül ötöt sikerült tehát megtalálni. A címlapokra tett possessorbejegyzése valószínűsíti, hogy ezeket az ő könyvtárossága alatt vételezték be az Udvari Könyvtárba. A tartalmukban, méretükben, megformáltságukban összetartozó első három kódex egy „az uralkodók rendjébe foglalt illusztrált magyar történetet”⁹⁴⁵ képez Elias Berger tollából, annak egy még kellőképpen nem tisztázott változata. A kéziratok I. Mátyás, I. Rudolf és II. Mátyás királyok uralkodása alatti eseményeket taglalják, és az őrszavak alapján azt is tudjuk, hogy kallódik a II. Ulászló uralkodását átfogó kézirat illetve talán léteztek az 1516–1572 közötti magyar történelemről szóló, valamint a Hunyadi Mátyás előtti kötetek is. A kolligátum-kötet pedig Berger gyűjtésének, másolatának tekinthető.

Bergert a történettudomány többnyire igénytelen és kevésbé szorgalmas történetírónak ítélte, Kulcsár Péter szerint tehetség híján nem tudta megírni magyar történetét, és szándékosan félre-

⁹⁴² PÁLFFY Géza, *Koronázási lakomák a 15–17. századi Magyarországon. Az önálló magyar királyi udvar asztali ceremóniarendjének kora újkori továbbéléséről és a politikai elit hatalmi reprezentációjáról*, Sz 138(2004), 1005–1101., itt 1065., 1067–1068.

⁹⁴³ TESZELSZKY, *Az ismeretlen korona, i. m.*, 192. 140. lj.

⁹⁴⁴ Jelzete: OSZK Kézirattár, Fol. Lat. 377., ez a kolligátumkötet az Illésházyak egykori dubnici könyvtárából származik. A II. Rudolf koronázását leíró mű címe itt kiegészült a szerzőség megjelölésével: *Conscriptum fideliter opera manuscripta Ileshazi [Stephani Illésházy] per Leonardum Mocsinum [Mokoschinum] pastorem ecclesie Lipce [Németlipcse] in Comitatu Lipto.*, vö. még KULCSÁR Péter, *A magyar történeti irodalom lelőhelyjegyzéke a kezdetektől 1700-ig*, Bp., 2003, 662.

⁹⁴⁵ KULCSÁR, *Berger Illés, i. m.*, 248.

zette az őt fizető Magyar Kamarát.⁹⁴⁶ A most bemutatott bécsi kódexek valamennyire enyhítenek ezen a szigorú állásponton, hiszen az már biztos, hogy Berger részben befejezte a vállalását, és II. Ferdinánd trónra kerüléséig elkészítette a magyar történetet annales formában is.

Még egy olyan fontos következtetés adódik a fenti kódexekből, amely átírja az eddigi szakirodalom feltevéseit, ez pedig a Ferenczffy-féle csataképekre vonatkozik. Mint említettem, a ma az Albertinában lévő képes albumban együtt szerepelnek a király- és csataábrázolások. Rózsa György szerint ezek nem tartoztak össze, állítását stílus- és tartalombeli különbségekkel indokolta: a két sorozatnak ugyanis más volt a metszője, utóbbi alkotóját Isaac Maiorban határozta meg.⁹⁴⁷ A 21 csatakép esetében nem tudta eldönteni, hogy hová és kinek a megrendelésére készültek, s a további kutatásra bízta ennek kiderítését.⁹⁴⁸ Nos, biztosra vehető, hogy ezek a metszetek ugyancsak Berger magyar történetét szemléltették volna. A három kéziratba befűzött három király- és egy csatakép ugyanis azt bizonyítja, hogy szerkezetileg az egyes királyképek mindig az adott rész élén álltak, a csataképek pedig belső illusztrációként szolgáltak (volna), elsősorban a magyarok törökellenes háborúhoz.⁹⁴⁹ A nyolcból három kódexet nem találtam vagy nem tudtam egyértelműen azonosítani, ehhez további források lennének szükségesek.

Elias Berger kéziratai az ELTE Egyetemi Könyvtárában

A források szerint nem minden történeti kézirat útja vezetett a Nádasdy-könyvtárból Bécsbe, hanem a szervitákhoz is kerültek kódexek. Egy 1678-es feljegyzésük szerint egy Leó atyának nevezett rendtag kikölcsönzött a könyvtárukból néhány magyar történe-

⁹⁴⁶ KULCSÁR, *Berger Illés, i. m.*, 258.

⁹⁴⁷ RÓZSA, *Magyar történetábrázolás, i. m.*, 118–119.; GALAVICS, „Kössünk kardot az török ellen”, *i. m.*, 66–69., GÖDÖLLE Mátyás, *Csataképek = Mátyás király öröksége, i. m.*, 110–111.

⁹⁴⁸ RÓZSA, *Magyar történetábrázolás, i. m.*, 117.

⁹⁴⁹ Mivel a csataképek rézkarcain nincs felirat, így nagyon nehezen azonosítható, hogy milyen hadeseményeket ábrázolnak. Rózsa György megkísérelte, hogy egy-egy jelentősebb magyar csatához kösse őket, de nem minden esetben járt sikerrel, vö. RÓZSA, *Magyar történetábrázolás, i. m.*, 115–117.

lemmel kapcsolatos könyvet és egy kéziratot, ez utóbbi csakis Nádasdytól származhatott:

„item Francisci Forgáčz Historia-Hungarica Manuscripta”⁹⁵⁰

Forgách Ferenc (1535–1577) humanista műveltségű főpap, 1557–1566 között váradi püspök volt. Élete utolsó éveit Itáliába visszavonulva töltötte.⁹⁵¹ A püspökségről való lemondása után határozta el, hogy megírja az általa is megélt évtizedek történetét. Személyes és keserű hangnemű emlékirata – a címe: *De statu reipublicae Hungaricae Ferdinando, Johanne, Maximiliano regibus ac Johanne Secundo principe Transylvaniae commentarii* – a 16. század második felének a legfontosabb történeti forrásává vált. A 17. században több másolata is keringett Magyarországon, de a mű Horányi Elek 1788-as kiadásáig kéziratban maradt. Kulcsár Péter összesen kilenc 17. századi kéziratot változat adatait gyűjtötte össze,⁹⁵² a lorettói szerviták feljegyzése arról, hogy Nádasdynak is volt egy példánya, sőt, hogy ez ma az Országos Széchényi Könyvtárban található, eddig nem volt ismert.

Francisci Forgacii de Ghimes Pannonii Rerum Hungaricarum sui temporis commentarii libri XXII. Ca. an. 1570., 219 f., 300×210 mm

Sign. OSZKK, Fol. Lat. 4121

Bej. tiszta íráskép, gondosan megvonalmazott, kiadásra előkészített, de javítások, nota bene jelek benne és a margón más kézzel rövid betoldások, egykorú széljegyzetek

Kötés: modern papírkötés

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ordi(ni)s Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

Ez a kézirat a szervitáktól tehát nem jutott az Egyetemi Könyvtárba – talán Leó atya nem adta vissza, s ma az Országos Széchényi Könyvtár tulajdona, ahová 1951-ben vételezték be. Nem azonos az Esterházy-család Forgách-kéziratával, amit jelenleg is Kismarton-

⁹⁵⁰ vö. 1026. tétel

⁹⁵¹ KULCSÁR Péter, *Forgách Ferenc = MAMÜL*, III. kötet, 160–161.

⁹⁵² KULCSÁR Péter, *A magyar történeti irodalom lelőhelyjegyzéke a kezdetektől 1700-ig*, Bp., 2003, 170.

ban őriznek,⁹⁵³ s amely alapján Majer Fidél az 1866-os kiadást készítette.⁹⁵⁴

Ugyancsak a szerviták örökségéből származtak az Egyetemi Könyvtárba azok a kódexek, amelyek közül kettő Elias Bergerhez köthető.

1. *Isagoge seu prolegomena duplicia in chronologiam*

Sign. EEK Kézirattár G 69

Kötés: szüette, lilás színű, keménytablás papírkötés, a gerincen ráragasztott címkén „Perger” és ráragasztott címkén „W 35”, a kötéstábla tetején *Elias Berger*, (más kézzel) *Isagoge Seu Prolegomena Duplicia in Chronologiam*, a kötet szüette, foltos, az előzéklap kiszakadva

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

Leírás: Elias Berger kézírata, amely előbb a pozsonyi jezsuiták, majd Nádasdy Ferenc tulajdonát képezte. Az ő könyvtárából a szervitákon át az Egyetemi Könyvtárba került. A kéziratot Kulcsár Péter jellemezte: „három kéz által többféle papírra, változó ívszámú füzetekbe írt tisztázat 130 előre bekeretezett, előre beszámozott lapon.”⁹⁵⁵ Később kitépték a kéziratot címlapot, s beillesztették a tervezett nyomtatott címlapot, amely egy próbanyomat. Ezen olvasható a szerviták possessorbejegyzése. Berger a művet Esterházy Miklósnak (*Epistola Nuncupatoru, Ad Illustrissimum et Excellentissimum Principem ac D. Dominum C. Nicolaum Ezterhazy de Galanta*), majd ezt követően a magyar rendeknek ajánlotta. Tartalmában a magyar történet 16 századát osztotta hat korszakra (bár hetet ígért), 1607-ig feldolgozva azt. A 18. századi szervita katalógusban a következő bejegyzés áll a kéziratról: *Duplex speculum Cronol. Manuscriptum 1. Theil, Fol., Schaetzung 5 f.*⁹⁵⁶

2. *Res sub Ferdinando II. imperatore gestae. Pars secunda, continens annos 1631–1633*

Sign. EEK Kézirattár G 70

⁹⁵³ Zvara Edina szíves közlése

⁹⁵⁴ *Ghymesí Forgách Ferencz nagyváradi püspök Historiája 1540–1572*, közli MÁJER Fidél, bev. TOLDY Ferencz, Pest, 1866 (*Monumenta Hungariae Historica* II. 16.)

⁹⁵⁵ KULCSÁR, *Berger Illés, i. m.*, 250.

⁹⁵⁶ Jelzete: EEK Kézirattára J 17, f.155

Kötés: szüette, lilás színű, keménytablás papírkötés, az első kötet-tábla felirata *Ferdinandi II. anno 1631.*, a gerincen nincs felirat

Pos. a 3. előzéklap verzójának tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae

Leírás: ez a kézirat Kulcsár Péter figyelmét elkerülte, Kees Teszelszky szerint Bergeré,⁹⁵⁷ megállapítását az én vizsgálataim is alátámasztották. Már a jelzet is összetartozást érzékeltet az előző kézirattal (G 69), ezt formátum és a kötés azonossága megerősíti. A kódex tartalma II. Ferdinánd uralkodása 1631–1633 között, tehát nem csupán II. Mátyás időszakát írta meg – ahogy ez a bécsi kódexekből is már látszott –, hanem tovább is eljutott Berger. A füzetet előre megvonalták, az oldalak eredetileg nincsenek számozva (utólag halványan ceruzával), a fekete tollas, egyenletes írás azonban ferde, nem tud egyenletes sortávolságot tartani, a tinta átüt, gyakran foltok csúfítják a papírt. A szöveg az 1631-es évvel indul, és a f.93 után az 1633-as évvel megszakad. A cím és tartalom alapján a kéziratnak volt egy első része, amely nyilvánvalóan II. Ferdinánd uralkodásának 1619–1631 közötti szakaszát tárgyalta, ez azonban eltűnt vagy megsemmisült.

Végül Kulcsár Péter pontos leírással szolgált Elias Bergernek még egy Egyetemi Könyvtár-beli kéziratáról: a *Historia Hungariae* három kötete a hunoktól kezdve uralkodók szerint haladva tárgyalja a magyarok történetét egészen II. Rudolfig.⁹⁵⁸ Az utóbbi királyról szóló fejezetet Kulcsár összehasonlította a bécsi 8464-es számú kódexszel, amellyel apróbb eltérésektől eltekintve megegyezik.⁹⁵⁹ Mivel a kötetek nem tartoztak a Nádasdy könyvtárába – ugyanis a nagyszombati jezsuiták possessor-bejegyzése található bennük –, ezért nem foglalkozom velük, de azért annyi érdekes következtetés adódik, hogy Nádasdy nem az összes Berger-kéziratot vitte el 1659-ben a pozsonyi jezsuitáktól.

⁹⁵⁷ TESZELSZKY, *Az ismeretlen korona, i. m.*, 192.

⁹⁵⁸ KULCSÁR, *Berger Illés, i. m.*, 251–258. Jelzetük EEK Kézirattára, Hevenesigyjűtemény 83–85. kötet

⁹⁵⁹ KULCSÁR, *Berger Illés, i. m.*, 257–258. Kulcsár Péter azonban rosszul tudja a bécsi kódex jelzetét: a Rudolfot tárgyaló kézirat jelzete helyesen 8464 (Kulcsár 8674-et ír)

Egyéb Nádasdy-kéziratok az ELTE Egyetemi Könyvtárában

1. *Gróf Esterházy Miklós Nádorispán értekező levele g. Nádasdi sógorához Kit kelljen a Sz. Írás értelmezésében követnünk, hogy eretnekségbe ne essünk 1642.*

Sign. EEK Kézirattár A 26

Kötés: modern, 2001-ben készített kemény papírkötés, a kéziratot ekkor restaurálták is

Pos. az első szövegoldal tetején *Conventus Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

Leírás: Esterházy Miklós által Nádasdy Ferencnek címzett irat.

A műnek eredetileg nem volt címlapja, ma az egyik előzéklapon 19. századi (feltehetőleg Toldy Ferenc által) kézzel írt cím olvasható. A magyar nyelvű szöveget előre megrajzolt keretbe írták, a gondosan tisztázott oldalakon a hivatkozott irodalomnak széles margót hagytak. A ceruzával utólagosan beszámozott 179 oldal egy kéz – feltehetőleg egy íródeák, titkár – írása, az ajánlást Esterházy Miklós maga írta alá (Groff E. Miklos mp.). A szöveget ennek a kéziratnak az alapján adta ki Toldy Ferenc Pesten 1852-ben.⁹⁶⁰ A tartalmi értékelés feljebb megtörtént.

Nádasdy Ferenc jogi könyveiről és kézíratairól már esett szó. Az Egyetemi Könyvtárban még egy olyan jogi kézirat található, amelyek a lorettói szerviták bejegyzését viseli, s így minden bizonynyal Nádasdy könyveivel együtt hagyományozódott tovább. A kézirat története a nádor dédpapa Nádasdy Tamásig nyúlik vissza.

2. *Decreta, Constitutiones et Articuli ac alia Memorabilia Regum Inclyti Regni Hungariae ab anno 1035 ad annum 1557 inclusive, in 2°*

Sign. EEK Kézirattár G 39

Kötés: rongált, „a teljesen dísztelen papírkódex szép, aranyozott bőrkötést kapott: német reneszánsz stílusú, medalionos görgetőkkel dekorált sávok veszik körül a középső mezőt, amelyben az előtáblán Dávid király(?) illetve a háttáblán a négyesosztású magyar címer látható”⁹⁶¹

⁹⁶⁰ ESTERHÁZY Miklós, *Értekező levél G. Nádasdi Ferenchez = Galantai Gróf Esterházy Miklós munkái*, kiad. TOLDY Ferenc, Pest 1852, 6–190.

⁹⁶¹ MIKÓ Gábor, *Nádasdy Tamás nádor Decreta Regum Hungariae kötete (az ún. nagyobbik Nádasdy-kódex) = Mátyás király öröksége, i. m., 97.*

*Pos. Erat Corpus juris Thomae Nadasdy Palatini... VIII.;*⁹⁶² *Ex libris Michael Miticzky m. p. die 20. Jan. 1644.; Conuentus Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Seru(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

Leírás: a kódex a magyarországi törvények gyűjteménye 1035-től 1558-ig. Jánosi Monika meggyőzően bizonyította, hogy a kéziratot Gregoriánczi Pál zágrábi püspök szerkesztette munkatársával a nádor számára.⁹⁶³ Gregoriánczi 1548 óta dolgozott I. Ferdinánd megbízásából a *Tripartitum* felülvizsgálatán. Az 1553-ra befejezett kodifikációs munkálatok eredménye az ún. *Quadripartitum* lett, amely azonban soha nem lépett hatályba,⁹⁶⁴ „mellékterméke” pedig az említett kézirat. A kódex családon belüli öröklődését megzavarja Michael Miticzky possessor-bejegyzése 1644-ből. Miticzky Mihály a Magyar Kamara számvevőségi írnoka volt 1636–1643 között, majd 1665-ben magyaróvári harmincados.⁹⁶⁵ Nem világos, hogy miképpen jutott a kézirat Miticzkyhez, majd vissza Nádasdy Ferenchez.

3. Guido de Columna, *Historia Troiana; Epistola fictitia Johannis Presbiteri ad Emmanuelem Romanum Gubernatorem De ritu et moribus Indorum; Treuga Amirae Zultani cum Johannes de Hunyad in 1451*

Sign. EEK Kézirattár Cod. 71

Kötés: 19. századi papír

Pos. „*Explicit hoc opus octavo die ascensionis domini. Quod fecit fieri magnificus et egregius dominus Ladislaus de Egerwara gubernator episcopatus Waradiensis. Per me Matheum de Stara. Anno domini Millesimo Quadringentesimo Septuagesimo quinto. Anno etc.*”; „*Conuentus Lauretani in Ungaria Ordinis Servorum Beatae Virginis Mariae*”

Leírás: 85 lapos 15. századi pergamenkódex. Egervári László váradi püspöki kormányzó részére másolta Sztárai Máté 1475-ben. Tartalma három műből tevődik össze: 1. a messinai Guido de Columna trójai háborúról szóló népszerű regénye; 2. egy ismeretlen középkori szerző levele az állítólagos Johannes Presbyter ázsiai keresztény birodalmáról; 3. Hunyadi János egy csatájáról

⁹⁶² JÁNOSI, *Gregoriánczi Pál, i. m.*, 57. Ez későbbi bejegyzésnek tűnik, Jánosi Monika szerint egy évszám állt ott korábban: MDLVIII.

⁹⁶³ JÁNOSI, *Gregoriánczi Pál, i. m.*, 58.

⁹⁶⁴ TRINGLI István, *Quadripartitum* = MAMÜL IX. kötet, főszerk. KŐSZEGHY Péter, Bp., 2009, 333–334.

⁹⁶⁵ FALLENBÜCHL, *Allami (királyi és császári) tisztségviselők, i. m.*, 201.

szóló történet. Nem tisztázott, hogyan került a lorettói szervitákhoz, de különlegessége révén csak az elképzelhető, hogy Nádasdy Ferenc könyveivel együtt maradt rájuk.

Nádasdy Tamás nádor tulajdonába tartozónak tekintenek még egy középkori kéziratot törvénygyűjteményt⁹⁶⁶ ezt a kisebbik Nádasdy-kódexnek nevezik a szakirodalomban. Nincs benne sem Ferenc, sem a lorettói szerviták bejegyzése, így nem bizonyítható (igaz, nem is zárható ki) a kapcsolata Nádasdy Ferencsel. A család 1761-ben adományozta a váti szervita rendnek, innen az abolíció révén bevételezték az Egyetemi Könyvtárba.

Befejezésképpen egy olyan jogi iratról is meg kell emlékezni, amely az 1665-ben a sárvári tárházban elhelyezett Nádasdy-levéltár regesztrumában is szerepel: Capsa Tertia – Fasciculus Primus, continet Articulos Matthiae Regis in Anno 1486 Budae condites Nr. 2627.⁹⁶⁷ Ez ma a Magyar Országos Levéltár tulajdona; s nem más, mint Mátyás király 1486-ban kibocsátott törvénykönyvének eredeti libellusa.⁹⁶⁸

Sign. MOL DL 39323

Pos. a Nádasdy-levéltár egykori jelzete Capsia Tertia, Fasc. I., Nr. 2627

Leírás: hártya libellus, f.20, a függő pecsét hiányzik

Ferenczffy Lőrinc rézlemezeinek sorsa

Nádasdynak a magyar királyokat ábrázoló rézlemezeket csupán használatra adták oda a pozsonyi jezsuiták. Így amikor 1664-ben megjelent a *Mausoleum*, és ezzel a gróf teljesítette a vállalását a kiadásra vonatkozóan, a rend szerette volna visszakapni értékes tulajdonát. Nevükben Tattay István, a pozsonyi kollégium rektora⁹⁶⁹ érdeklődött Esterházy Anna Júliánál, hogy mi történt a „réztáblákkal”, mire a grófnő ezt válaszolta:

⁹⁶⁶ *Decreta regum regni Hungariae ab anno 1404 ad 1563*, lelőhely EEK Kézirattára, G 40, Pos. „Ab ill. famil. C. de Nádasd 176. v. resid. Ad s fontem ord. B. M. V. donatum”, nincs meg az eredeti kötése

⁹⁶⁷ MOL E 185, Jogbiztosító iratok protokolluma, 49. doboz, 8.t. (Mf. 31989), f.326.

⁹⁶⁸ A dokumentum nemrég hasonló kiadásban is megjelent: Mátyás király (1443–1490), bev. TRINGLI István. Archiv Verlag–MOL, Bp., 2006.

⁹⁶⁹ RMNy 2600; IVÁNYI, *Adattár* 11., i. m., 328–336.

Ajanlom boczelettel valo szolgaltt kk sok jokkal aldgya megh Isten kglmedet. Az kgl 10 költ levelét el vettem. ...Az Réz Tablakot a mi illeti, én magam az iránt nem is vagyok ugyan tudos; Hanem az Urat eő kglmet mindenekreől informálok, s tudom rendelestis fogh teni azokrúl ő kglme. Az kglmed által kévánt keönyvből sem fogiatkozik megh kgd, ha lészen mégh. Ezek utan Isten sokaigh éltesse kglmet Bezben 13. Aug. 1664.

Böczülettel szolgál Groff
Esterhas Anna Julia⁹⁷⁰

Nádasdy Ferenc azonban megtartotta a dúcokat. A jezsuiták többször is próbálkoztak a visszaszerzéssel, egy másik esetről a vagyonelkobzás aktái tudósítanak, amikor 1671-ben már a provincia procurátorát kérték közbenjárásra.⁹⁷¹ Azonban ez a kérés is sikertelen maradt, 1682-ben még mindig Pottendorfban, az ún. új kincstár egyik díszes szekrényének hatodik fiókjában írták le a rézlemezeket: „60. *Kupferstuck zum Mausoleum gehörig*”.⁹⁷² Rózsa György azt is kiderítette, hogy a Pottendorfba az Udvari Kamara által kinevezett intéző, Johann Adam Xaver Schad (aki 1682-ben regisztrálta azokat) 1687-ben a saját neve alatt újra kiadta őket Bécsben *Effigies Ducum et Regum Hungariae* címmel, kiegészítve I. Lipót és I. József képmásaival. Még az eredeti címlapot is megtartotta, de középről kivakarták a szöveget. A szélesebb keret miatt a kiadvány kicsit nagyobb méretű a *Mausoleum*nál.⁹⁷³ A *Mausoleum* rézdúcai ezután végleg eltűnnek a szemünk elől.

⁹⁷⁰ Esterházy Anna Júlia levele Tattay Istvánnak = MOL E 152, Acta Jesuitica, Conventus Posoniensis, 48. doboz, f.17–18.

⁹⁷¹ ÖStA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 401 f.266–267. 1671. augusztus 20. (ohne Aktl) „Societatis Jesu Provincia Austriaca Procurator Reuerendus Pater Georgius Popch, vmb zurug bloßung vnderschiedl. Kuepfer, so das Collegium zu Preßburg dem Nadasdi sehl. geliehen haben sollen supplicando einkompt.”

⁹⁷² Inuentarium der noch Verhandenen Mobilien in Kay Schloß Pottendorff, 1682, ÖStA, FHKA, NÖHA, P 54/A/1 f.257v (dobozszám: 527)

⁹⁷³ RÓZSA, *Magyar történetábrázolás, i. m.*, 74–75., *Történelem – kép, i. m.*, 392.

50. Johann Adam Xaver Schad *Effigies Ducum et Regum Hungariae* című kiadványának (Bécs, 1687) címlapja és I. Lipót uralkodó ábrázolása a műből

A Berger történeti művéhez szánt csataképek lemezei soha nem kerültek Nádasdyhoz, hanem a pozsonyi jezsuiták után a nagyszombati, majd pesti egyetemi nyomda örökölte meg őket, végül a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok gyűjteménye. Itt 1934-ben levonatokat készítettek róluk, és album formájában megjelentek *Húsz régi magyar csatakép* címmel.⁹⁷⁴

9. A RÉZLEMEZGYŰJTEMÉNY

A rézlemezek a 17. században még „nem tartoztak a közkedvelt gyűjtési objektumok közé.”⁹⁷⁵ Általában a megrendelő nyomdásznál vagy kiadónál maradtak, aki többször is felhasználta vagy – amennyiben elkoptak – beolvasztotta és újrahasznosította őket. Nádasdy

⁹⁷⁴ RÓZSA, *Magyar történetábrázolás*, i. m., 115.; GÖDÖLLE Mátyás, *Csataképek rézdúcai = Mátyás király öröksége*, 110–112.

⁹⁷⁵ CENNERNÉ WILHELMB Gizella–RÓZSA György, *A Magyar Történelmi Képcsarnok rézlemezgyűjteménye*, Folio Archeologica XI(1959), 197–1205., itt 197.

gyűjteménye arra enged következtetni, hogy a gróf jó néhány művészi illusztráció elkészítését finanszírozta, így a kor szokásai szerint a tulajdonosi jogok őt illették. A rézdúcokat az új pottendorfi Kunstkammerben, a második fekete színű, üveges Schreibtschben őrizték, a hét fiók közül a hatodikban. Az 1669-es magyar nyelvű leltár egyszerűen fogalmaz: *Réz Kupfferstihek, mely papirosb(an) léuén nagiob reszire megh ne(m) szamlalhatnj.*⁹⁷⁶ Egy rézlemez azonban külön is leírnak:

(1) *Kupferstuk egy fejő sassos eőregh Rez Tabla* 1977
sast ábrázoló rézlemez, nem azonosítható

Az 1673-as összeírás nem említi a lemezeket, de az 1682-es szerint még mindig a kastélyban voltak az eredeti helyükön, szám szerint 97 rézdúc.⁹⁷⁸ Ez a valamivel részletesebb leírás az azonosítást is lehetővé teszi több esetben.

(2) *60 Kupferstücke zum Mausoleum gehörig*

A Nádasdy Ferenc által kiadott *Mausoleum* (Nürnberg, 1664) hun vezér- és magyar királysorozatának 60 rézlemeze. Nádasdy vagyonának konfiskálása után a pottendorfi intéző, Johann Adam Xaver Schad megszerezte a dúcokat, majd 1687-ben újra felhasználta őket egy kiadványhoz, a továbbiakban nincs hír róluk.⁹⁷⁹

(3) *4 Stuck deß Perechi Disputatio Philosophia emplementa*

Nem azonosítható. Olyan diák emblémával ellátott disputációs kiadványának rézlemezgyűjtése lehetett, akit a Nádasdy-család támogatott tanulmányaiban. A névben valószínűleg elírás történt.

(4) *2 stuck Disputatio Theologia Patris Prenick*

Nem azonosítható. Olyan diák emblémával ellátott disputációs kiadványának rézlemeze lehetett, akit a Nádasdy-család támogatott tanulmányaiban. Egy bizonyos Branik György nevű pap az Ester-

⁹⁷⁶ Az Uy Házban leueő Sráibtissekb(en) az szerint az Asztálokon, a minemeő Partékak, s ezkeőzők vannak MOL E 185, 59. d. (52. cs.) (Régi: Fasc. 1. No. 38), f.217

⁹⁷⁷ MOL E 185, Archivum Familiae Nádasdy, 59. d. (52. cs.) (Régi: Fasc. 1. No. 38), f.212.

⁹⁷⁸ Inuentarium der noch Verhandenen Mobilien in Kay Schloß Pottendorff, 1682, ÖStA, FHKA, NÖHA, P 54/A/1 f.257v (dobozszám: 527); közölte SITTE, *Aus den Inventarien*, i. m., 107.

⁹⁷⁹ RÓZSA, *Magyar történetábrázolás*, i. m., 74–75., *Történelem – kép*, i. m., 392.

házyak szolgálatában tűnt fel az 1680-as években.⁹⁸⁰ Elképzelhető, hogy ő korábban Nádasdy segítségével tanult.

(5) *ein stuck begröbnis der Esterhazi*

A Vezekénynél 1652. augusztus 26-án elesett négy Esterházy-fiú (László, Ferenc, Tamás, Gáspár) nagyszombati temetési menetét ábrázoló rézlemez, amit Nádasdy Ferenc készíttetett a rajzoló Hans Rudolf Müllerrel és a rézmetsző Moritz Langgal. A metszetet a temetési prédikációhoz illesztették.⁹⁸¹

(6) *Item Castrum doloris eorundum*

A Vezekénynél 1652. augusztus 26-án elesett négy Esterházy-fiú Nagyszombatban, a jezsuita templomban felállított castrum dolorisának rézlemez, amit Nádasdy Ferenc készíttetett a rajzoló Hans Rudolf Müllerrel és a rézmetsző Moritz Langgal. A metszetet a temetési prédikációhoz illesztették.⁹⁸²

(7) *1 stuck Prespurger einzug die Crönung Leopolds*

Lipótot 1655. június 27-én koronázták magyar királlyá Pozsonyban, egy ilyen tartalmú levonat a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokában (ltsz. 2875) található. A cím azonban kifejezetten bevonulást említ, ilyen metszetet ma nem ismerünk. A Nádasdy tulajdonában lévő rézlemez arra utal, hogy ő finanszírozta az elkészítését.⁹⁸³

(8) *Stephani Nadästi Disputatio Logica Emblema 1 stuck mehr*

Nem azonosítható. Nádasdy Ferenc fiának, Istvánnak (1653–1685) a tézislapját tartalmazó rézlemez. Nádasdy Ferenc gondosan megtervezte fiai taníttatását. Istvánra, mint a legidősebbre, külön figyelemet fordított. Nagyszombati tanulmányait követően európai Kavalierstourra küldte.⁹⁸⁴ A rézlemezek tanúsága szerint a nagy-

⁹⁸⁰ GALAVICS Géza, *Esterházy László tézislapja (1680) – egy főúri család múlt és jövőképe = Détsky Mihály nyolcvanadik születésnapjára. Tanulmányok*, szerk. BARDOLY István, Bp., 2002, 269–297.

⁹⁸¹ GALAVICS, „Kössünk kardot az török ellen”, i. m., 80–83.

⁹⁸² GALAVICS, „Kössünk kardot az török ellen”, i. m., 80–83.

⁹⁸³ A képet közölték: *Magyarország története 1526–1686*, főszerk. PACH Zsigmond Pál, szerk. R. VÁRKONYI Ágnes, 2. kötet, Bp., 1985, 292. kép.; PÁLFFY Géza, *A Magyar Korona országainak koronázási zászlói a 16–17. században* = „Ez világ, mint egy kert...”, i. m., 17–52., itt 29.

⁹⁸⁴ TOMA, *Nádasdy István*, i. m., 192–214. A bécsi egyetem matrikulájában ő nincs bent, csak öccse, Nádasdy Miklós (KISSNÉ BOGNÁR Krisztina, *Ma-*

szombati egyetemen két tárgyból is ünnepélyesen disputált, logikából és filozófiából, s mindegyikről készült tézislap. Ráadásul az esemény császári védnökség alatt zajlott,⁹⁸⁵ melynek során I. Lipót egy aranylánccal ajándékozta meg Nádasdy Istvánt. A rézlemezről nem ismert levonat.

(9) *4 stuck Disputatio totius Philosophiae Stephani Nadasty*

Nem azonosítható. Nádasdy Ferenc fiának, Istvánnak a filozófiai tézislapját tartalmazó rézlemez (vö. előző tétel). Nem ismert levonat.

(10) *Item 2 stuck deß Herrn Pater Prenik totius Philosophia*

Nem azonosítható (vö. 3. tétel)

(11) *1 stuck Loretho*

Feltehetőleg a Nádasdy Ferenc által támogatott lorettói szervita szerzetesrend templomáról és kolostoráról készített rézlemez, melynek előterében ő és felesége, Esterházy Anna Júlia látható, mint donátorok. A levonat a Nádasdy Ferenc nyomdájában megjelent szervita rendtörténetben található, vö. Augustinus Maria Romer, *Servitus Mariana Auspiciis Austriacis, In Germaniae, Hungariae et Boemiae Regnis Reparata. Seu Historia Ordinis Servorum B. Mariae Virginis* (Viennae Austriae, 1667).

gyarországi diákok bécsi tanintézetekben 1526–1789, Bp., 2004, 147., 1682.12.01.–1683.05.17.)

⁹⁸⁵ GALAVICS, *Magyar diákok 17. századi tézislapjai Közép-Európában*, MÉ 53(2004), 53–80., itt 78.

51. *Augustinus Maria Romer Servitus Mariana című művének (Bécs, 1667) Nádasdyt és feleségét – mint donátorokat – ábrázoló metszete a háttérben a lorettói szervita kolostorral*

(12) *1 stuck Frontispicium Canonae(!)*

Buzási Enikő azonosítása alapján a magyar koronát ábrázoló rézdúc, feltehetőleg Révay Péter *De Sacrae Coronae* című 1652-es kiadásához használták fel.⁹⁸⁶ A címét láthatólag rosszul jegyezték le.

(13) *Hungariae regalis*

Nem azonosítható

(14) *1 stuck insigne Nadastiana Frontispicium cancionis domini Nădasti*

Nem azonosítható. Feltehetőleg egy Nádasdy-címert ábrázoló rézlemez, elképzelhető, hogy Laurentius Chrysogonus (Mundus Marianus, Bécs, 1646) vagy Athanasius Kircher (vö. 236. tétel) vagy Johannes Scheffler (vö. 115. tétel) művében közölt címermetszetek valamelyikének rézdúca.

⁹⁸⁶ BUZÁSI, *Portrészorozatok*, i. m., 12.

(15) *Item Sacra Corona Aug. 1 stuck*

Buzási Enikő azonosítása alapján Wolfgang Kilian magyar koronát ábrázoló rézdúca, először Révay Péter *De Sacrae Coronae* című művének 1613-as kiadásához használták fel, majd némi átalakítás után Elias Widemann *Icones illustrium heroum Hungariae* című kiadványához is. A megrendelő személyét Nádasdyban azonosíthatjuk.⁹⁸⁷

(16) *16 stuck allerhandt kleine kupferne stich geist und weltlich*

Nem azonosítható kis méretű rézlemezek világi és egyházi témákban, példaként említhető a Nádasdy által finanszírozott Thomas a Kempis, *De imitatione Christi* (Bécs, 1652) nyomtatvány két rézmetszete.

⁹⁸⁷ BUZÁSI, *Portrészorozatok*, i. m., 12–13.

VI. A KÖNYVTÁR SORSA

NÁDASDY ELFOGATÁSÁT KÖVETŐEN

1670. szeptember 3-án Pottendorfban letartóztatták Nádasdyt, és még aznap Bécsbe szállították, hátralévő napjait a városháza börtöncellájában töltötte. A Pottendorfban és Sárváron felhalmozott kincsei és gyűjteményei felméréséhez szinte azonnal hozzáláttak. Az Udvari Kamara által a helyszínekre delegált tisztviselők felhasználták az ott lévő levéltári iratokat és a korábbi inventáriumokat. Az első nagy, összefoglaló jelentések néhány hét alatt elkészültek, a gyűjtemények fizikai felszámolása azonban csak Nádasdy kivégzése után kezdődött meg 1671 áprilisában. A konfiskálás történetét részletesen megírta Felix Tobler osztrák történész.⁹⁸⁸ Pottendorfba egy alsó-ausztriai kamarai tisztviselőt, Christoph Lucas Seywizot nevezték ki intézőnek (Verwalter), ő tartotta a kapcsolatot a kamarákkal, míg a sárvári uradalomban Kövér Gábor,⁹⁸⁹ Nádasdy jószágigazgatója kapta meg ezt a feladatot.

A szempontunkból jelentős pottendorfi vagyongra vonatkozó iratok egy részét Alfred Sitte több részletben publikálta a 20. század elején.⁹⁹⁰ Amíg nem szállították Bécsbe az ingóságokat, addig jelentős létszámú katonaság és a kamarák – az udvari, az alsó-ausztriai és a magyar – által kirendelt alkalmazottak felügyelték a kincseket, akiknek fő feladata az őrzésen kívül az állagmegóvás volt. A Nádasdy-vagyon sorsáról a császár döntött, figyelembe véve a hitelezők igényeit és az alkalmazottak fizetési hátralékait, aki arra is tekintettel volt, hogy a birtokokon tovább folyják a jövedelmező gazdálkodás az átmeneti időszakban is. A könyvtár esetében ügyelni kellett, hogy az állományt védjék a „portól és egyéb károktól”, míg a lopás ellen némi biztonságot nyújtott a rendelkezésre álló katalógus.

⁹⁸⁸ Felix TOBLER, *Die Konfiskation der Nadasdyschen Güter*, Prüfungsarbeiten d. Ausbildung am Institut f. Österreichische Geschichte, Wien, 1974.

⁹⁸⁹ DOMINKOVITS Péter, *Egy generációs középirtok és birtokosa: Kövér Gábor széplaki uradalma. Adalék Sopron vármegye XVII. századi birtokos társadalmához*, Fons IX(2002), 273–303.

⁹⁹⁰ SITTE, *Die Schatzkammer Nádasdy's*, i. m.; Uő., *Aus den Inventarien*, i. m.

A Nádasdy-könyvtárra az uralkodó, I. Lipót, mellett két kérő is akadt, két olyan egymással rivalizáló szerzetesrend, akiket a gróf az 1650–1660-as években bőkezűen támogatott: a lékai ágostonosok és a lorettói szerviták. Az ágostonosok mellett szólt, hogy Nádasdy külön bekezdésben foglalkozott velük végrendeletében – a császárnak kölcsönzött 26 ezer forintjából 20 ezret rájuk testált –, és Lékán, ősei mellett jelölte ki végső nyugvóhelyét, „az Sz. Agoston szerzetin lévő remete barátoknak tőlem fundált s épülendő új templomban”.⁹⁹¹ Az ágostonosok ráadásul egy írásba foglalt kötelezvényre is hivatkoztak, ezt eredetiben a császárnak szóló kérvényükhöz csatolták, de az irat ma már nincsen meg. A szerviták ugyan rögtön az ágostonosokat követték a testamentumban, nekik a gróf csak egy nagyobb összeg kamatait szánta a szarvkői birtok jövedelmeiből.⁹⁹² Nádasdy nem rendelkezett külön a könyvtárról, ám az ingóságokra vonatkozó elvárásai kiolvashatók a végrendeletből. A sárvári tárházat illetően a hitbizomány intézményével élt („az német szokás szerint fidei commissa sint bona”): a vagyon fő elemeinek egybentartását és részbeni elidegeníthetlenségét deklaráló családi hitbizománnyal⁹⁹³ igyekezett elejét venni a vagyon elapródásának.

„Ingó marhámát nekem az mi illeti, noha az Nádasdi tárházat igen pusztán s átallom megírnia, mely keveset találtam benne, mindazonáltal Istennek kegyelmes áldásából szerzettem viszont alkalmasint. De hogy ismét pusztulásra ne jusson, mely közönségesen az osztályok és özvegyek által szokott distraháltatni, ebben azért ilyen rendelést teszek: Mivel még Isten éltet, naponként szaporodik az, (reménységem vagyon Istenben) azért itt meg nem nevezhetem, hanem magam kezeírása alatt hagyom azt az ingó marhát, melyet kívánok, hogy soha az én gyermekeim föl ne oszthassanak, hanem az

⁹⁹¹ SCHÖNHERR, *Nádasdy Ferenc, i. m.*, 184.

⁹⁹² SCHÖNHERR, *Nádasdy Ferencz, i. m.*, 185.

⁹⁹³ Újabban egy jogi disszertáció íródott a témáról, ld. *Peres Zsuzsanna: A magyar „hitbizományi” jog kezdetei*, doktori disszertáció tézisei, Pécs 2009. (http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny_mce/File/Vedes/Peres_Zsuzsanna_tezisek.pdf) Letöltés dátuma: 2010. március 19.) Ebben a szerző a 16. századra teszi a magyar hitbizomány szokásjogi előzményeit a Thurzókhöz kötődően, de a 17. századra nézve éppen Nádasdy Ferenc végrendeletét nem vizsgálta.

sárvári tárházban az öregbik atyafi kezénél tartassék, valamennyi fiam és azoknak fiúágon való maradéki maradnak egymásután, azoknak közönségesen pecsétjek alatt, lajstroma lévén mindeniknél.”⁹⁹⁴

A jegyzékbe nem vett arany- és ezüstműveket viszont eloszthatják egymás között az utódok, ugyanakkor nem változtathatják meg a rezidenciák belső és külső környezetét: „Házok ékességét és öltözetét az mi illeti, az minthogy barmot és egyéb majorságot, azok maradjanak úgy az várókban, az mint holtom után találják.” Nádasdy végakarata alapján tehát a gyűjteményekkel megrakott pottendorfi kastélyt és kincses Sárvárt a legidősebb fiú, István örökölte volna, és apja kívánsága szerint lehetőségeihez mérten egyben kellett volna tartania. Említést érdemel, hogy az ismert és már kiadott végrendeleten kívül van egy másik testamentum 1669-ből, amit közvetlenül felesége halála után mondott tollba Nádasdy, ám ebben sem érinti a könyvtár sorsát, csak tágabb értelemben a javakat: „Mihelyen halálomra való válásomat veszik észben, hogy lopás távoztassék minden Ládaim, Hazaim pöcseteltessenek be, s úgy maradjanak miglen az Testamentariusok el nem érkeznek, s Dispositiokat tesznek.”⁹⁹⁵

Mindenesetre nem lett volna szokatlan, ha Nádasdy szerzeteseknek adományozza könyvtárát, hiszen sógora, Esterházy Pál is a kismartoni ferenceseket jelölte meg örökösként 1664-es végrendeletében: „Emellett a biblioteca vitessék mindenestől a kismartoni barátok kalastromába, úgy azért, hogy az öregbik fiam Miklóska, s annak öregbik successorinak keze legyen rajta”,⁹⁹⁶ de 1678-ban már másképp fejezte ki szándékát: „a fraknai tárház, s levelek, azaz archivum, ugyan ottan maradjanak, a kismartoni galeria is, s biblioteca maradjon ugyan Kismartonban, ki mindenik sok pénzembe tölt, s légyen az is mint fidei commissium, semmi ne abalienáltasék azokból, viselje gondját, valamint a jószágoknak, et cum iisdem conditionibus”.⁹⁹⁷ Egy másik példát a közeli barát,

⁹⁹⁴ SCHÖNHERR, *Nádasdy Ferencz, i. m.*, 580.

⁹⁹⁵ Nádasdy Ferenc második végrendelete 1669. április 20. = MOL E 185 (Mf. 31986), f.231–233.

⁹⁹⁶ *Gr. Eszterházy Pál 1664. évi végrendelete*, közléteszi MERÉNYI Lajos, TT 34(1911), 151–156., itt 154.

⁹⁹⁷ *Gróf Eszterházy Pál 1678. évi végrendelete*, közléteszi MERÉNYI Lajos, TT 34(1911), 598–619., itt 609–610.

Batthyány Ádám szolgáltatott, aki könyvtára egy részét valamikor a 17. század derekán engedte át a németújvári ferenceseknek.⁹⁹⁸ Pázmány Miklós pedig az olmützi jezsuitákat részesítette a könyveiben.⁹⁹⁹

Dokumentumok

1. Christoph Lucas Seywiz levele az Udvari Kamarának, Pottendorf, 1670. november 16. *Utasításokat kér, hogy mit tegyen a majorságban és a kastélyban található dolgokkal, többek között az egyik szobában lévő, császárokat ábrázoló 12 medálszerű gipszportréval, Nádasdy gróf és feleségének mellképeivel, valamint a nagy mennyiségű kötetlen könyvvvel.*

Lelőhely: ÖSTA, FHKA, HÖ, R.N. 421, f.336–339.

Item befinden sich in ainen Zimmer 12. auf Medall arth, von Gibs gemachte Kaißer, wie auch des H. Graffen Nädästi, und seiner Frau Gemahlin see. Contrafet in Bruststuckhen, und in ainem anderen Zimmer ein grosse Menge unaingebundene Bücher, ob solche fahrer zuuewahren, oder waß damit zuthuen.

2. Az Alsó-Ausztriai Kamara válasza Seywiznak, Bécs, 1670. november 26. *A képeket őrizték meg, a kötetlen könyveket legjobb lenne eladni, nehogy kár érje őket.*

Lelőhely: ÖSTA, FHKA, HÖ, R.N. 421, f.341r–v.

Die Bilder können nach dato wohl bewahrt, die uneingebundene Bücher aber weill gar leicht ein schadt von denen Mäußen und anderen senzifer darbey beschehen kan, so guet es möglich verkaufft werden. NÖ. Buchhalter und Raithrätthe

3. Német nyelvű lista Nádasdy hitelezőiről, dátum nélkül, 1671 körül. *A lékai ágostonrendiek a pottendorfi Nádasdy-könyvtárat kérvényezik.*

Lelőhely: ÖStA, HHStA, UA Spec., Fasc. 315/B, f.29–38v

Nr. 2. Item Prior und Convent S. Augustini zu Leukenhaußen praetendiren die Nadasdische Bibliotheca zu Pottendorff deßwegen sein des Nadasdi fascionales in originali beygeschloßener.

⁹⁹⁸ KOLTAI, *Batthyány Ádám könyvtára*, i. m., 99–101.

⁹⁹⁹ MONOK, *A művelt arisztokrata*, i. m., 247.

(Agnovit und ist sein schriftliche Recognition bey dem Memoriale vorhanden.)

4. Wolfgang Heister és Potting beszámolója az Udvari Kamara elnökének, Sárvár, 1672. január 18. (a dátum más kézzel a dokumentumra jegyezve). *Többek között a könyvtárról mellékelnek egy jelentést, melyben az intéző azt állította, hogy a könyvtárat rendbe tette, a károktól megvédi, ezt nyugodtan rá is lehet bízni, mert a katalógus elkészült, tehát nem kell félni a veszteségtől.*

Lelőhely: MOL E 185 (Mf. 32000)

Megj.: Alfred Sitte egy hasonló tartalmú bécsi dokumentumra hivatkozott,¹⁰⁰⁰ de ezt nem találtam.

zu Pottendorff hat hiebey mit Xx angebracht, wie dass Er die aldar sich befindene Bibliothecam in seine Ordnung gerichtet bey welcher sie zuerhalten, und selbe von Staub und andern schaden zuverwahren ihme die inspection und absicht anzuvertrauen gebethen welche weilen der Catalogus verfertigt ...ohne gefahr einiges Verlustes Vnsers ihme wohl auffgetragen werden könnte. So aber zu Ewer Excell. Gunst Fr. disposition befiehlt verpleibt.

1. PETER LAMBECK GYARAPÍJTJA A CSÁSZÁR KÖNYVTÁRAT 1671–1678

Peter Lambeck (1620–1688), hamburgi származású tudós, 1663-ban nevezte ki I. Lipót udvari könyvtárosnak és történésznek, miután előző évben áttért a katolikus hitre. Komoly erőfeszítéseket tett a könyvtár gyarapítására és modern feldolgozására. A császári könyvtár történetét és állományát – főleg a kéziratokra koncentrálva – nyolckötetes *Commentarii de augustissima Bibliotheca Caesara Vindobonensi* (Bécs, 1665–1679) című művében foglalta össze.¹⁰⁰¹ A magyar művelődéstörténet is számon tartja,

¹⁰⁰⁰ SITTE, *Gróf Nádasdy Ferencz művei, i. m.*, 148. Sitte adata: Bécsben, a cs. és k. pénzügyminisztérium levéltárában, Reichsakten 15431 fasc. 1. nr. 39. Heister tábornok és gróf Potting jelentése az Udvari Kamarához 1672. március 17-én

¹⁰⁰¹ Laurenz STREBL, *Die barocke Bibliothek, Peter Lambeck (1663–1680) = Geschichte der Österreichischen Nationalbibliothek, i. m.*, 165–170; Gebhard KÖNIG, *Peter Lambeck (1628–1680). Leben und Werk mit besonde-*

mert 1666-ban a császár utasítására megkísérelte Mátyás király budai könyvtára maradékának megszerzését. Kevésbé ismert azonban, hogy erről a budai utazásáról fennmaradt rövid kis naplója, mely hitelesen tájékoztat tárgyalásairól.¹⁰⁰² Robert J. W. Evans úgy értékelte személyét, mint aki megalapozta I. Lipót udvarának intellektuális hitelességét.¹⁰⁰³

A Nádasdy-könyvtár sorsa a gróf szeptember eleji elfogatását követően rekordgyorsasággal terítékre került. A császár személyesen tárgyalt erről Peter Lambeckkel, akit egyébként más ügyekben is rendszeresen fogadott. A könyvtáros feljegyzéseket készített az előadandó kéréseiről, esetenként a beszélgetéseik tartalmáról is. 1670. november 6-án a császár átnyújtotta neki a Nádasdy-könyvtár folió méretű katalógusát azzal az elvárással, hogy Lambeck eldöntse, mely könyvekre van szükség a Hofbibliothekben.¹⁰⁰⁴ A következő hetekben gyakran vetődött föl a kihallgatásokon ez a téma, általában a grazi udvari könyvtár ügyével együtt. November végére még nem dőlt el, hogy az egész Nádasdy-bibliotékát bekebelezzik-e az udvari könyvtárba vagy annak csak egy részét. 1671. február 20-án viszont Lambeck már bemutatta a császárnak azt az általunk is ismert katalógust, amelyben összegyűjtötte a kívánt címeket. Ebben egyrészt a bécsi könyvtárból még hiányzó műveket tüntette fel, másrészt pótolni kívánta a hiányos sorozatokat és kicserélni a hibás köteteket, harmadrészt szem előtt tartva a *varietas delictas* elvét, a már meglévő művek más kiadásait is megjelölte.¹⁰⁰⁵ Ezek mellé még oda tehetünk egy negyedik könyvtárgyarapító motívumot is, a császár érdeklődését. I. Lipót a művelt, több nyelven beszélő uralkodók közé tartozott, aki rendszeresen, mondhatni szenvedélyesen olvasott. Lambeck jegyzetei alapján tudjuk, mikor milyen könyve-

rer Berücksichtigung seiner Tätigkeit als Präfekt der Hofbibliothek in den Jahren 1663–1680, Diss. Wien, 1975.

¹⁰⁰² VISKOLCZ, *Peter Lambeck*, i. m., 149–188.

¹⁰⁰³ EVANS, *Das Werden*, i. m., 216.

¹⁰⁰⁴ KÖNIG, *Peter Lambeck*, i. m., 87. „Der Kaiser selbst übergab ihm den Katalog der Handschriften der Bibliothek der Familie Nádasdy, deren Bestände Lambeck ebenso für die Hofbibliothek anforderte, wie die der Grazer Hofbibliothek.” STREBL, *Die barocke Bibliothek*, i. m., 177.

¹⁰⁰⁵ Lambeck megfogalmazásában így szól a fejléc: Libri ex Catalogo Bibliotheca Nadastinae excerpti, et in Augustissimam Bibliothecam Caesaream necessario transferendi, utpote ubi illi desunt ac desiderantur, partim quidem omnino et simpliciter, partim autem ob defectum unius vel plurium Tomorum, partim denique respecti diversitas et praesentiae editionum

ket kéretett, érdeklődése igen széles skálán mozgott: az antikvitással, az ókori maradványokkal, kincsekkel, az archeológiával foglalkozó könyvektől világi és egyházi történeteken keresztül¹⁰⁰⁶ az újlatin költészetig (például olvasta Janus Pannonius verseit Zsámboky kiadásában),¹⁰⁰⁷ alkímiáig, természettudományokig terjedt.

A katalógusnak több másolata is megtalálható az Österreichische Nationalbibliothek 9716 jelzetű kódexében. Lambeck ebben a könyvbeszerzéseit, vásárlásait, különféle könyves ügyeit rögzítette. A Nádasdy-könyvtárral kapcsolatos adatok több tucatnyi oldalt tesznek ki. Különösen fontos az a közöletlen katalógus, amelyben pontosan megjelölte, hogy mely könyveket kapta meg 1678-ban a szervitáktól és melyeket nem.¹⁰⁰⁸

Lambeck 1671 elején összeállított jegyzéke 229 tételt, nyomtatványokat (444 kötet) és kéziratokat (7 kötet) egyaránt magában foglal. Nádasdy könyvtárából a teljes katalógus alapján válogatható: tizenegy szakot tüntetett fel, az egyes szakokon belül szerzői ábécé sorrendben követik egymást a művek többnyire a könyvek méretével együtt. A teljes könyvtárkatalógusban meg kellett lennie a kiadás idejének és helyének is, hiszen Lambeck személyesen nem látta a Nádasdy-könyvtárat. Feltételezhetően minden szakból szemezgetett; a legtöbb művet a világi történelem szakból emelte ki (101 kötetet), ebben történelmi vénája nyilvánulhatott meg.¹⁰⁰⁹ Az egyháztörténet, a humanisták és a teológiai vitairodalom körülből azonos súllyal szerepeltek a listán (55, 44, 51 kötet) szemben a jogi szakkal, ahonnan csak öt tételt, köztük két kéziratot nevezett meg Lambeck, pedig Nádasdynak, mint országbírónak, jelentős jogi tárgyú gyűjteménye lehetett. Lambeck hiúsága is tetten érhető a lista összeírásakor, ugyanis saját könyveit is bekérte – a Hamburg történetéről szólót (vö. 565. tétel) és egy irodalomtörténeti kézikönyvet (vö. 562. tétel) –, pedig ezek a magánkönyvtárában is ott voltak.

¹⁰⁰⁶ KARAJAN, *Kaiser Leopold I., i. m.* Karajan a kihallgatások (Audienz-Memorialen) alapján részletesen feldolgozta Lipót olvasmányait.

¹⁰⁰⁷ KARAJAN, *Kaiser Leopold, i. m.*, 29.

¹⁰⁰⁸ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 9716, f.187–190.

¹⁰⁰⁹ Monok István tévesen írta, hogy a bécsi könyvtár történeti anyagának gazdagsága okán a történelem szakból választott a legkevesebbet Lambeck, vö. MONOK, *A művelt arisztokrata, i. m.*, 125.

A kezdeti sietséget követően a császár valamiért vonakodott intézkedni a könyvek beszállításáról. 1671 márciusában Lambeck megsürgette az ügyet azzal, hogy az általa kigyűjtött művek nagyon hiányoznak a könyvtárból, egy példával nyomatékositotta is, az *Atlas Coelestis*-szel,¹⁰¹⁰ mely a császár kitüntetett érdeklődésére is számot tarthatott. Kérvénye és jegyzéke azonban csak másfél évvel később, 1672. szeptember 19-én jutott el az Udvari Kamarához, s onnan Johann Greimb, alsó-ausztriai tanácsoshoz, aki intézkedett is a szükséges könyvek készenlétben tartásáról.¹⁰¹¹ Ám Lipót – érthetetlen módon – közömbössé vált a könyvtár ügyében. Miközben Nádasdy Ferenc egyéb javait és értékeit gyorsan szétosztották, a könyvtár nagy része Pottendorfból vesztett. Lambeck rendszeresen, kezdetben két-három havonta, majd egyre ritkábban (1674-ben és 1676-ban egyszer, de 1675-ben egyszer sem) terjesztette kérését a császár elé egészen 1677-ig, míg végre ebben az évben megszületett a döntés a könyvtár felosztásáról.

A könyveket 1678 elején két részletben, januárban és márciusban szállították Bécsbe. Lambeck január 5-én az Udvari Kancellária titkárától, Augustin Hirneistól vette át az első küldeményt, 38 tételnyi könyvet (65 kötetet és 3 kéziratot), valamint január végén, 27-én és 28-án is jegyzett fel Pottendorfból beérkező könyveket. 1678. március 4-én pedig azt nyugtázta, hogy a lorettói szerviták priorjától, Fortunatus pátertől megkapta a Nádasdy-könyvtárból származó könyveket, összesen 85 tételnyit (126 kötetet és 10 kéziratot). Mindent összevetve tehát 191 kötetről és 13 kézitról van tudomásunk, amelyek a császári könyvtárban landoltak, miközben Lambeck igénye 1671-ben ennél még jóval több, a megszerzett mennyiség duplája volt. Ugyanakkor a császári könyvtáros átvételi listája korántsem volt pontos, olyan kötetek, amelyekről azt állította, hogy megkapta, ma az ELTE Egyetemi könyvtárában találhatók.

Mára ebből a 191 kötetből sok eltűnt. Az Udvari Könyvtárban ugyanis a századok folyamán több alkalommal selejtezték, és azokat a műveket, amelyekből több példánnyal is rendelkeztek, tovább

¹⁰¹⁰ Tycho Brahe, *Historia Coelestis*, Augustae Vindelicorum, 1666, folio, vö. EVANS, *Das Werden*, i. m., ez itt bizonytalan azonosítás

¹⁰¹¹ ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 9714 f.174r–v.

adták más intézményeknek.¹⁰¹² Így ma az Österreichische Nationalbibliothek állományában egy műből általában egy példány található. Fontos beavatkozás történt az egyébként azonosítási támpontot kínáló kötésekbe is: a 20. század elején a megrongálódott, szűtte bőrkötések helyett egyszerű papírkötéssel látták el a kötetek egy részét. Így teljes bizonyossággal csak azokról a könyvekről állíthatjuk, hogy Nádasdy Ferencé voltak, amelyekben megtalálható a possessor-bejegyzése vagy még az eredeti kötéssel rendelkezik. Az átvizsgált állományban összesen kilenc kötetben fordul elő Nádasdy possessor-bejegyzése. Több esetben – a kötés vagy a possessor-bejegyzés alapján – kizárható, hogy Nádasdyé lett volna a könyv.

Dokumentumok

1. Peter Lambeck feljegyzései a császári kihallgatásokról, Bécs, 1670. szeptember 8. – 1676. augusztus 5. *A Nádasdy-könyvtár sorsa*

Lelőhely: ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 8011

f.128v. – A. 1670. d. 8. Septembris

Haben Ihro Kays. May. empfangen

Ritus Explorandae Veritatis, quo Hungarica Natio in dirimendis controversys ante trecentes et quadraginta usa est, et ejus testimonia plurima, in Sacrario Summi templi Varadien. Reperta. Colosuarij 1550, in 4to

NB. Dieses haben Ihre Majestet bey sich behalten.

Recepi

Megj. ez érdekes adalék ahhoz, ahogy Nádasdyék elfogatását követően I. Lipót tájékozódni kívánt a magyar ítélkezési gyakorlatról. A Kolozsvárott 1550-ben kiadott mű 13. századi tüzesvas-

¹⁰¹² Mária Terézia több olyan rendeletet is hozott, amelyekben a duplumukat a prágai és a bécsi egyetemi könyvtáraknak rendelte, sőt, hasonlóan eljárás figyelhető meg a rézmetszetek, rézkarcok esetében is. Vö. *Kollár Ádám Ferenc levelezése*, kiad. SOÓS István, Bp., 2000 (Magyarországi tudósok levelezése IV.), 340–341, 345. Stefan BENZ, *Die Hofbibliothek zu Wien als Ort des Wissens*, Das achtzehnte Jahrhundert und Österreich, Bd. 18/19(2004), 15–48, itt 32–33.

próbak jegyzőkönyve, jogtörténeti dokumentum, mely a közép-kori joggyakorlatot örökítette meg.¹⁰¹³

f.134r. Audienz-Memorial, A. 1670. d. 6. Novembris umb 3 Uhr Nachmittag zu Wien

NB Ihre Majestet haben mir mit gegeben Catalogus M(anu)S(crip)torum Bibliothecae Comitum Nadasti in fol.

f.138r. Audienz-Memorial, A. 1670. d. 1. Novembris an Aller Heiligen Tage umb 1 Uhr Nachmittag zu Wien

Zue bitten wegen der Nadastischen Bibliothec, daß sie der Kayserlichen Hoff Bibliothec möge einverleibet werden.

f.139r. Audienz-Memorial, A. 1670. d. 21. Novembris umb halb 2 zu Wien

Wieder zu überlieffern den Nadastischen Cathalogum zu bitten(?) daß dieselbe Bücher der Kayserlichen Hoff Bibliothec mögen einverleibet werden, entweder vollig, oder wie abgehet.

f.158r. Audienz-Memorial, A. 1671. d. 20. Februarij umb 3 Nachmittag am Freytag zu Wien

Zu übergeben die Excerpta ex Catalogo Bibliothecae Nadastianae et Bibliothecae Graetzensis, mit bitten, daß die außgezeichnete Bücher der Kay. Hoff Bibliothec mögen einverleibet werden.

f.159r. Audienz-Memorial, A. 1671. d. 20. Martij am Freytag nachmittag umb 2 Uhr zu Wien

Nochmahlige anreden wegen der Nadastischen vnd Gratzischen Bücher: und ...den Titel meines übergebenen Catalogi etwas weitleuffhiger zu erkleren, Item zu gedenken daß der Atlas Coelestis nicht in der Bibliothec sey.

f.165r. Audienz-Memorial, A. 1671. d. 12. Junij am Freytag zu Wien umb 3 Vhr Nachmittag

Nachfrage wegen der Nadastischen und Grätzischen Bücher

¹⁰¹³ RMNy 87 – Ritus explorandae veritatis, quo Hungarica natio in dirimendis controuersijs ante annos trecentos et quadraginta usa est, et eius testimonia plurima, in sacrario su(m)mi te(m)pli Varadien. reperta, Kolozsvár, 1550. Bél Mátyás kiadta az *Adparatus ad Historiam Hungariae* című művében, Posenii, 1735–1746.

f.175r. Audienz-Memorial, A. 1671. d. 7. Septembris am Montag
umb 3 Vhr zu Wien nachmittag

Nochmalige Bitte wegen der außgezeichnete Nadastischen und
Grätzischen Bücher

f.177v. Audienz-Memorial, A. 1671. d. 21. Novembris am Sams-
tag zu Wien umb 2 Uhr

Nochmahlige Nachfrage wegen der Nadastischen und Gretzi-
schen Bücher

f.209r. Audienz-Memorial, A. 1672. d. 1. Novembris zu Wien
umb zwey Nachmittag Aller heiligen

Zu gedenken, was zwischen mir und den RaitRaht Herrn Greimb
vnd H. Buchhalter Reüschel ergangen ist die Nadastische
Bibliothec betreffend.

f.213r. Audienz-Memorial, A. 1672. d. 12. Decembris umb 2
nachmittag zu Wien

Zu gedencken der Nadastischen Bibliothec und alten Müntzen

f.214r. Audienz-Memorial, A. 1672. d. 30. Decembris umb 2 Vhr
nachmittag zu Wien

Nochmahlig fragen wegen der Nadastischen Bücher und
Müntzen

f.217r. Audienz-Memorial, A. 1673. d. 14. Januarij umb 2 Vhr zu
Wien

Relatio wegen der Nadasdischen Bibliothec und deren Patrum
Serviten

f.222v. Audienz-Memorial, A. 1673. d. 19. May zu Laxenburg

Nach zu fragen ob noch nichts neues wegen der Nadastischen
Bibliothec ergangen sey.

f.228v. Audienz-Memorial, A. 1673. d. 10. Decembris umb 2 Vhr
nachmittag zu Wien

Nachfrage wegen der Nadastischen Bibliothec

f.252r. Audienz-Memorial, A. 1674. d. 4. Septembris umb halb
vier nachmittag zu Wien

Nochmalige Bitte wegen der Nadastischen Bücher

f.268. Audienz-Memorial, A. 1676. d. 5 Augusti umb halb 2 Nachmittag zu Wien

Nachfrage wegen der Nadastischen Bibliothec. Responsum: ad huc esse integram.

2. 1672. szeptember 19. Bécs – *Johann Greimb alsó-ausztriai tanácsos elismervénye Peter Lambecknek, hogy a Nádasdy-könyvtár katalógusát és a császári könyvtárból hiányzó könyvek jegyzékét kézhez kapta. Ezt követően továbbította az Udvari Kamarának.*

Lelőhely: ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 9714, f.174.

Hierauff ist mir vnderschriebenen, von der Röm. Kay. May. Rath, Historiographo und Bibliothecario, auf einen Kay. HofCamer, vndern dato 10. 7bris diß Jahres, ergangenen Rathschlag, der Cathalogus Librorum über die zu Pottendorff sich befindente, Nadastische Bibliothec, sambt einem Extract, deren darunder begrifenen Bücher, so in der Kay. Bibliothec nicht verhanden zu gesteldt und zu mainen Handen eingeliefert. Nachgehents aber von mir in einem N. Ö. Buchh. Bericht under heutigen dato, ein und anderes bey gelegt, undt ob wohlbesagter Kay. HofCamer übergeben worden. Erkenne deßen diße meine Handschrift und Pet-schaffts ferttigung actum Wien den 19. 7bris Ao. 1672.

Johann Greimb N.Ö. Buchh. Raithrath

3. Von Reschberg császári kamarai tanácsos és Johann Greimb feljegyzése, hely nélkül, 1672. október 12. *A Nádasdy-könyvtár katalógusa az Udvari Kamaránál van. A pottendorfi inventárium szerint ott található még 435 pogány fémpénz. A császári könyvtárba szánt könyvek jegyzékét is mellékeltek, egyelőre nincs más döntés, csak a szervitákra vonatkozó.*

Lelőhely: ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 9714, f.174.

Den Catalogum über die Graff Nadastische Bibliothec hat die hochlobl. Hoff Cammer. Vermög deß Pottendorffischen Inuentarij finden sich aldorth in dem Casthen No. 3. und Schubladen No. 1. 435 Haidnische Metallens Pfenning.

P. R. von Reschberg Kay. Cammer Rath und Buchhalter

Wegen der Bücher ist noch vorlengst bericht, und waß in der Kay. Bibliothec abgänglich, specifice bey gelegt, dato aber souiell mir wis-send, darüber weiter nichts expedirt alß waß den Hl. P.P. Seruiten zum bescheidt ertheilt worden. A. 1672. d. 12. Octobris Johann Greimb

2. A LORETTÓI SZERVITÁK TÖREKVÉSE A KÖNYVTÁR MEGSZERZÉSÉRE

Nádasdy Ferenc konvertálása után rendszeresen támogatott különböző szerzetesrendeket, köztük a lorettói szervitákat.¹⁰¹⁴ A katolikus hitélet megerősítése érdekében több rendet a birtokaira hívott. A szervitákat azonban úgy „örökölte”, ugyanis 1650-ben megvásárolta a szarvkői uradalmat (Hornstein, Ausztria), amelyet a 15. században egyébként még ősei, a Kanizsayak birtokoltak, de Hunyadi Mátyás uralkodása idején elzálogosították, s úgynevezett koronázalog-birtokként osztrák kezelésben állt.¹⁰¹⁵

A záloghelyek az 1647-es országgyűlés 71. cikkelye értelmében visszatértek a magyar koronához, Nádasdy ezen az alapon formált jogot ősei birtokaira. Szarvkő uradalmat illetve Seibersdorfot 1650-ben, perek árán ugyan, de 140 ezer forintért sikerült megszereznie.

Szarvkőt a 16–17. században a Stotzing-család birtokolta, az 1640-es években Hans Rudolf Stotzing báró és felesége, a magyar Lósy Erzsébet. Stotzing a birtok félreeső, csendes részén, a régi, omladozó Kanizsay-kápolna helyére egy újat építtetett az itáliai Loreto búcsújáróhely mintájára. 1644-ben ugyanis maga is ott járt, és az ottani híres kegyszoborhoz érintett Mária-szobrot állította az elké-

¹⁰¹⁴ A lorettói szerviták történetét Mohl Adolf dolgozta föl, vö. *Der Gnadenort Loretho*, Eisenstadt, 1898. Ugyanő kitért a Nádasdyról szóló tanulmányában is rájuk, vö. MOHL, *Adatok*, i. m., 618–620. A szerviták és Nádasdy kapcsolatát Toma Katalin is vizsgálta a disszertációjában, vö. TOMA, *Gróf Nádasdy Ferenc*, i. m., 57–58. Továbbá Hans Peter ZELFEL, *A burgenlandi Loreto keletkezés és kultuszdinamika = Boldogasszony. Szűz Mária tisztelete Magyarországon és Kelet-Európában*, szerk. BARNA Gábor, Szeged, 2001, 69–75.

¹⁰¹⁵ MOHL Adolf, *Szarvkő és urai*, Sz 37(1903), 612–633, 713–730., itt 721–722.; BARISKA István, *Történeti kérdések a 16. századi Nyugat-Magyarországon = Nádasdy Tamás (1498–1562)*, i. m., 67–86.

szült kápolnába. Stotzing ezzel a 17. században elterjedő Loretto-kultusz sodrába illeszkedett, minden bizonnyal ismerte a Habsburgoknak az eredetihez megszólalásig hasonló bécsi Loretto-kápolnáját az ágostonosok templomában.¹⁰¹⁶ A kegyhely gondozására és a Mária-kultusz felvirágoztatására Stotzing báró a szervitákat hívta meg.

A Szűz Mária Szolgái (közismert nevükön szerviták) szerzetesrendet hét kereskedő alapította Firenzében az 1230-as években. Átvették az ágostonos regulákat, tevékenységük a lelki gyakorlatokra, misézésre és a szegények szolgálatára koncentrált. A rend a 14–15. században annyira megerősödött, hogy terjeszkedni is tudtak: új rendházakat létesítettek elsősorban Itáliában, de német és osztrák területeken is. Magyarországon Hans Rudolf Stotzing alapítványa révén jelentek meg először 1648-ban.¹⁰¹⁷

Nádasdy 1650-ben súlyosan megbetegedett több családtagjával együtt. Felgyógyulása érdekében Litomericzi László ferences szerzetes jelenlétében fogadalmat tett Szűz Máriának, hogy tiszteletére egy templomot és kolostort emeltet a Loretto-kápolna mellé.¹⁰¹⁸ Az alapkövet 1651. július 2-án tették le Püsky János kalocsai érsek és Draskovich György győri püspök részvételével,¹⁰¹⁹ a terveket Carlo Martino Carlone építész kivitelezte,¹⁰²⁰ az építkezés nyolc éven keresztül folyt. A felszentelés 1659. július 2-án nagyszabású ünnepély keretében történt. Az alapítólevelet I. Lipót erősítette meg 1659. szeptember 27-én Pozsonyban. Az építkezés és a templom felszerelése még Nádasdy halála után, a birtokban őt követő Esterházy Pál

¹⁰¹⁶ Franz MATSCHE, *Gegenreformatorische Architekturpolitik. Casa-Santa-Kopien und Habsburger Loreto-Kult nach 1620*, Jahrbuch für Volkskunde NF 1(1978), 81–118.

¹⁰¹⁷ A lorettói szervitákra vonatkozó források ma a MOL-ban találhatók, Mohl Adolf is ezek alapján dolgozott, vö. MOL, E 151 Acta Servitorum, Fasc. D. No. 1–3.

¹⁰¹⁸ A történetet maga Nádasdy mondja el a saját nyomdájában kiadott szervita rendtörténetben, vö. Augustinus Maria ROMER, *Servitus Mariana Auspiciis Austriacis, In Germaniae, Hungariae et Boemiae Regnis Reparata. Seu Historia Ordinis Servorum B. Mariae Virginis*, Viennae Austriae, 1667, 360–361: „Attestatio Comitum super redditu sibi, sanitate a voto Lauretum facto”. Másnapra csoda történt, a gróf visszanyerte teljesen az egészségét. A tanúsítvány eredetije: MOL, Acta Servit. Fasc. F. Nr. 2., másolata EEK Kézirattár, Hevenesi-gyűjtemény, XXIX. kötet, f.317., vö. még MOHL, *Adatok*, i. m., 618.

¹⁰¹⁹ ROMER, *Servitus Mariana*, i. m., 363, közli a kő feliratát is

¹⁰²⁰ MOHL, *Adatok*, i. m., 618–619.; RÓZSA, *Magyar történetábrázolás*, i. m., 127.

alatt is zajlott az 1670-es években. 1683-ban az egész templom és kolostor törökdúlás színhelye lett, a kegyszobor is elpusztult. Az újjáépítésben az Esterházyak és a Nádasdy-utódok vettek részt.

Nádasdy 1667-ben bécsi nyomdájában kiadatta Augustinus Maria Romertől a szervita rend ausztriai, németországi, cseh és magyar megtelepedésének történetét Bartholomeus Kilian 20 rézmetszetével.¹⁰²¹ A magyar fejezet részletesen tárgyalja Nádasdy és felesége szerepét, és közreadja a donátorpárt ábrázoló képet, ahol a háttérben a lorettói templom és kolostor látható. Nádasdy végrendeletében azt kívánta örököseitől, hogy alapítványi keretek között gondoskodjanak a szerzetesekről.¹⁰²² A kegyhely mellé még egy tizenkét koldust befogadó ispotályt is tervezett „Szent József tisztességire”, ennek befejezését is utódaira bízta.¹⁰²³

A lorettói szerviták könyvtára az 1660-as években indult gyarapodásnak. Két nagyobb könyvadományban is részesültek: Nicolaus Hess kishöflányi (169 tétel)¹⁰²⁴ és Johann Werner kismartoni plébánostól 1670-ben (74 tétel).¹⁰²⁵ A két kis papi könyvtár túlnyomóan katolikus teológiai művekből állt. Nádasdy kivégzését követően a szerviták azonnal kérelmezték a könyvtárat az uralkodótól, majd I. Lipót 1672. október 17-i rendeletének értelmében a teológiai könyveket meg is kapták, igaz, csupán használatra. A katalógus alapján azonban az is nyilvánvaló, hogy nem csupán teológiai könyvekből, hanem minden más szakból válogattak. Az 1672-es átvételi jegyzékük 272 tételből áll, ez összesen 548 kötetet jelentett. Véglegesen 1677–1678-ban zárult le a könyvtár ügye, ekkor elkezdtek az utolsó utasítások, amelyekkel felszámolták a pottendorfi kastély könyvgyűjteményét. A szerzetesrend ekkor egyrészt átadta Lambecknek a tőlük követelt könyveket, másrészt újabb nagyobb mennyiségű könyvhöz jutott hozzá, de erről az utóbbi bevételezésről nem maradt katalógus, csupán Lipót egyik utasítása utal rá röviden. 1678-ban a Nádasdy-könyvtár két glóbuszára (föld- és éggömb) is benyújtották igényüket, Lipót beleegyezett a kérésükbe, és nekik ajándékozta azokat. Egyes könyvek még a későbbiekben is

¹⁰²¹ ROMER, *Servitus Mariana*, i. m.

¹⁰²² SCHÖNHERR, *Nádasdy Ferencz*, i. m., 185.

¹⁰²³ SCHÖNHERR, *Nádasdy Ferencz*, i. m., 369.

¹⁰²⁴ *Adattár* 13/4., i. m., 100–106.

¹⁰²⁵ *Adattár* 13/4., i. m., 110–113.

érkezhetek hozzájuk, erről tanúskodik a Káldi György-féle prédikációs kötetbe tett 1680-as szervita bejegyzés (vö. 82. tétel).

A rend a 18. században békésen tevékenykedett, azonban sorsa hamarosan megpecsételődött. II. József a szerzetesrendi abolíció során rendeleti úton feloszlatta őket 1787. január 24-én, vagyontukat, így könyvtárukat is felmérték. A megszűnő szerzetesrendek könyveivel a pesti egyetemi és más iskolai könyvtárakat gyarapították úgy, hogy az Egyetemi Könyvtárnak előválogatási joga volt. Velladics Márta becslése szerint 120–130 ezer kötetre tehető a felszámolt kolostorok állománya. Ebből 20 ezer kötet más tanintézményekbe (megmaradt rendházak, iskolák) került, 50 ezer az Egyetemi Könyvtárba, 50 ezer kötet pedig árverésekre vagy papírmalmokba.¹⁰²⁶ Az Egyetemi Könyvtár 50 ezer kötetéből a nem hasznosítható vagy több példányban meglévő köteteket szintén árverésre rendelték, az így befolyó pénzek pedig a Vallási és Tanulmányi Alapot gazdagították.

Az Egyetemi Könyvtár 1787–1797 között hét árverést rendezett, ezeken 20 ezer könyvet kínált eladásra. Főleg bibliofil főpapok, főurak és nemesek tartoztak a vásárlók közé, például Klimó György, Fejér György, Esterházy Károly, Samuel von Brukenthal. A későbbiekben is tartottak még két árverést, 1806-ban és 1826-ban.¹⁰²⁷ A lorettói szerviták könyvanyagából ma a legtöbb kötet az ELTE Egyetemi Könyvtárában található, de Magyarország szinte minden nagyobb gyűjteménye tartalmaz Nádasdy Ferenc és/vagy a szerviták possessor bejegyzésével ellátott köteteket, ahová a vásárlók révén jutottak, így például a pécsi, a debreceni és szegedi Egyetemi Könyvtárak, a zirci Reguly Antal Múemlékkönyvtár, a nagy-szebeni Brukenthal-gyűjtemény, az Országos Széchényi Könyvtár, az esztergomi, egri, váci Főszékesegyházi Könyvtárak. Ezeken kívül antikvár árveréseken a mai napig bukkanak föl Nádasdy-kötetek, amelyek aztán magántulajdonba kerülnek.

A 18. század második feléből két katalógus is fennmaradt a lorettói szerviták könyvtáráról, mindkettő az ELTE Egyetemi Könyvtárának Kézirattárában van. Az első 209 foliooldalból álló, latin nyelvű irat 1769-ből, amely a még virágzó rend könyvtárát

¹⁰²⁶ VELLADICS, *Szerzetesrendi abolíció, i. m.*, 47–48.

¹⁰²⁷ VÉRTESY Miklós, *Az Egyetemi Könyvtár ősnymtatvány-gyűjteményeinek története*, *Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei* II(1964), 109–126.

állítja elénk: *Catalogus secundum Ordinem quo Libri collocati sunt in Bibliotheca Venerabilis Conventus Divae Virginis Lauretanae in Hungaria ab Anno 1769.*¹⁰²⁸ A 12 osztályba sorolt könyvek mellett a kéziratokat és a tiltott műveket is feltüntették, a tételek száma kb. 2600 volt. Mivel egy ilyen katalógusban a provenienciára nem térnek ki, így nem állapítható meg, hogy a könyvek beszerzése hogyan és miként történt, ennek ellenére jó támpontot nyújthat a könyvek azonosításához. A katalógus felépítése a következő:

Classis I. Sub Titulo Biblia Sacra et Interpretes	124 tétel
Classis II Sub titulo Sancti Patres et Scriptores Ecclesiastici	76 tétel
Classis III Sub Titulo Theologia Scholastica Dogmatica Polemica	241 tétel
Classis IV Sub Titulo Theologia Moralis	163 tétel
Classis V Sub Titulo Theologia Parenetica	273 tétel
Classis VI Sub Titulo Ascetae	523 tétel
Classis VII Sub Titulo Ius Ecclesiasticum et Profanum	86 tétel
Classis VIII Sub Titulo Philosophi et Medici	265 tétel
Classis IX Sub Titulo Polymathia	132 tétel
Classis X Sub Titulo Historia Ecclesiastica	262 tétel
Classis XI Sub Titulo Historia Profana	164 tétel
Manuscripta	81 tétel
Classis XII Sub Titulo Humanistae	239 tétel
Prohibiti	52 tétel

10. sz. táblázat

A lorettói szerviták könyvtárának szakbeosztása az 1769-es katalógus szerint

A másik katalógus német nyelvű, és a már említett abolíció kötelező technikai részeként keletkezett, amikor a szerzetesrend vagyionát, köztük a könyveket is összeírták: *Katalog Über die in der Bibliothec der den 24 Januarij 787 aufgehobenen Serviten Closters zu Loretto vorgefundenen Buchern No. 3.*¹⁰²⁹ Az összesen 2369 tételt a kijelölt biztosok az előbbinél több osztályba sorolták, s bár feltehetőleg a korábbi katalógus alapján dolgoztak,

¹⁰²⁸ EEK Kézirattára, J6

¹⁰²⁹ EEK Kézirattára, J 17

némileg kevesebb könyvet találtak. Ennek hátterében az állhat, hogy a szerzetesek igyekeztek a legértékesebb dolgokat elrejteni és megmenteni az elkótyavetyéléstől. Ennek a katalógusnak következő a felosztása:

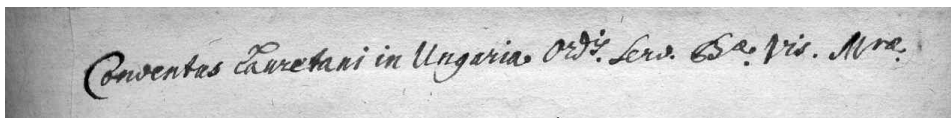
Nr. 1. Biblia Sacra et Interpretes	122 tétel
Nr. 2. SS. Patres et Scriptores Ecclesiastici	61 tétel
Nr. 3. Theologia Scholastica Dogmatica Polemica	229 tétel
Nr. 4. Theologia Moralis	169 tétel
Nr. 5. Theologia Parenetica	284 tétel
Nr. 6. Asceta	462 tétel
Nr. 7. Historia Ecclesiastica	238 tétel
Nr. 8. Jus Ecclesiasticum et Profanum	93 tétel
Nr. 9. Philosophi et Medici	231 tétel
Nr. 10. Polymathia	124 tétel
Nr. 11. Humanistae	146 tétel
Nr. 12. Historia Profana	147 tétel
Nr. 13. Verbottene Büecher	53 tétel
Nr. 14. Atlantes	10 tétel
Manuscripta et Miscelania	

11. sz. táblázat

A lorettói szerviták könyvtárának szakbeosztása az 1787-es katalógus szerint

A fenti adatok alapján indokoltá vált az ELTE Egyetemi Könyvtára megfelelő állományainak az átvizsgálása, amely évekig tartott. Az összegyűlt adatok nyilvánvalóvá tették, hogy a szerviták 1673-ban összeállított katalógusa korántsem tartalmazza az összes könyvet, amelyet megszereztek a Nádasdy-könyvtárból. A szerzetesek ugyanis jóval több kötethez hozzájutottak Pottendorfból, olyanokhoz is, amelyekre Peter Lambeck is igényt tartott az Udvari Könyvtár számára, és olyanokhoz is, amelyek egyik ismert katalógusban sem szerepelnek. Így ezeket külön fejezetbe sorolva (*Fennmaradt nyomtatványok*) mutatom be a katalógusrészben. Még egy fontos jellemző a Nádasdy-könyvek azonosításához, hogy a szerviták minden Nádasdytól kapott könyvbe beírták a possessor bejegyzésüket, legtöbbször a címlap tetejére vagy a címlapon keresztirányban rövidítve (feloldva: *Conventus*

Lauretani in Ungaria Ordinis Servorum Beatae Virginis Mariae).

52. A szerviták possessor bejegyzése egy Nádasytól kapott könyvön

Dokumentumok

1. A lorettói szerviták kérvénye a császárhoz, Lorettó, 1672. október 17. Nádasdy Ferenc még életében nekik ígérte a könyvtárát, ez azonban büntette következtében a császárra illetve a kincstárra szállt. Mivel kolostorukban nincsenek könyvek, s sem a fiatal szerzetesek, sem az egész évben hozzájuk áramló különböző nemzetiségű vándorok nem tudják tökéletesíteni magukat tanulmányaikban, ezért kéri, hogy ha nem is teljes egészében, de részben bocsássa rendelkezésükre az említett könyvtárat.

Lelőhely: ÖSTA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 408, f.195–196.

N.Ö. Buechhalters Raithrätthe berichtliches Guettachten über der P. P. Serviten zu Vnser Frauen Loreta in Vngarn gebettene überlaßung der Nädästischen Bibliothec zu Pottendorff betr. 17. October 1672.

Allerdurchleüchtigt. Großmächtigst. Vnd Vnüberwindtlichster Römischer Kayser, auch zu Hungarn vnd Böheimb Khönig, Erztzerzog zu Österreich etc.

Allernädigster Herr Herr vnd Landtsfürst etc.

Ewer Kay. Mat. allergehorsambst demüetigist zu behölligen verursacht, vnd wirdt deroselben auch bestermaßen bewust sein, was gestalten Vnßer armes Closter, vnd Gottshauß, ohne das mit schlechten mittlen von dem entleibten graffen Francisco Nadasti gestiftt worden, dahero auch bey Lebzeiten Vnß Vertröstung zu besseren Mittlen, vnd absonderlich seine Bibliothec zu überkommen gegeben, Indeme durch dessen Verbrechen Ewer Kay. Mat. vnd dero Fisco alles ahnheimb gefallen, vnd Vnser armes Closter gahr mit kheine Büchern versehen, das die jungen Priester in denen studijs sich perfectioniren khönten: absonder-

lich weilen souiler Nation peregrinanten sich daselbsten durch das gantze Jahr einfinden, auch also vnterschiedtliche casus vorfahlen, vnd sich eraignen, dahero die Allergröste Kayß. gnadt ahn Vnß, vnd zugleich Gott ein wohlgefälliges werckh in diesem beschehen Thäte, wann berührte Bibliothec vnserm armen Closter wofern auch nicht völlig, iedoch nach Ewer Kays. Mat. allergnädigsten belieben, vnd wohlgefallen möchte zugeaignet werden. Solchem nach.

Gelangt ahn Ewer Kayß. Mat. Vnßer allerdemüetigst vnderthenigstes Bitten, Selbe geruhen auß allergrösten Kayß. Gnaden, vnd angebohrnen mildigkeit vnserem armen Closter, und Gotteshauß berührte Bibliothec, wofern nicht in allem, jedoch waß Ewer Kayl. Mat. allergnädigst, wolgefällig, vnd beliebig, zukommen zu lassen, welches Wir arme Priester umb dero-selben hochsichreiche allerglückhstenligist- und langwährigsten Regierung in Vnserm zu Gott gehenden Gebett verschulden werden. Vnß allerunderthänigist demüetigst befehlen
Euer Kay. Matt. Aller demüetigst vnderthanigste

N. Prior, vnd Convent Serviten, Ordens zu St. Loretha in
Vngarn

2. A Nádasdy-birtok intézője, Christoph Lucas Seywiz levele az Udvari Kamara elnökének és tanácsosainak, Pottendorf 1672. szeptember 1. *A lorettói szerviták kérvényezték a Pottendorfbán található könyvtárat, és ezzel kapcsolatosan az Udvari Kamara bekérte a könyvtár katalógusát. Ezzel azonban nem tud szolgálni, ugyanis azt az Alsó-Ausztriai Kamara számvevő tanácsosa, Greimb úr magával vitte, akitől pedig a császári könyvtárhoz került. Újat készíteni fél éves munka lenne, mert olyan sok a könyv, melyeket szakonként kellene leírni, neki pedig erre nincs módja. Úgy véli, hogy a kérvényezők indokai jelentősek, mivel Nádasdy is nekik szánta, és egyébként a szállítási költségek bárhová Ausztriában nagyon magasak lennének.*

Lelőhely: ÖSTA, FHKA, NÖ, R.N. 408, f.197–198.

Hochwohlgebohrne Wohlgebohrne, Wohl Edl Gestrenge, Genedig: Hochgebietundte Herrn. Euer Excell. vnd Gnaden haben mier beyligendt N. Prioris und Conuent des Serviten Ordens zue Loretha anbringen, worinnen sie umb die alda zue Pottendorff befindliche Nadastische Bibliotheca oder zum Thail

derselben diemiedig bitten, mit auflag zuegefertiget, daß ich darüber den etwa verhandenen Catalogum einschicken, oder in abgang dessen dem negsten ein anderen verfassen, und so dann zuer nachricht und fürkherung des wheiteren einsenden solle.

Hierauff berichte Euer Excell. Vnd Gden gehorsamblich, daß zwar ein ordentliche Catalogus bey dieser Bibliotheca verhanden gewesen, aber von den N. Ö. Cammer Buchhaltere Rayth Rath Herrn Greimb alß damahligen Commissario weckh- vnd mit anderen Schrifften nacher Wienn genohmben worden, von deme selbiger abgefordert worden khunte, wie ich vernahme, soll der Khay. Herr Bibliothecarius ermelten Catalogum bey Handen haben, einen anderen außzuerichten, wurde wenigst ein halbes Jahr erfordern, weillen die Büecher sehr vill vnd ein Jedes vnder seine Class beschrieben werden müeste, zue deme hette es meine müehesambe Verwaltung, mit welcher ich Täglich, ja Stündtlich occupiret bin, nit zuelassen.

Sonsten vermainte ich, es wehren die Herrn Supplicanten angebrachte motiuen gar für erheblich zuhalten, vnd diese Bibliotheca, wofern des Nädästi Disposition, wie ich der mainung bin, ungiltig ist, sonderlich weillen erhaltenen bericht nach, gedachter Nädästi, ihnen solche vermainth hat, vill billicher anzuvertrawen, alß an ein weith angelegenes orth zue transferieren, in genediger betrachtung es gleichsamb in Österreich, zumahlen auf der Kayl. Herrschafft ligenst wehre, alwo man baldt disponieren khundte, denen Herrn Geistlichen vnd vorderist denen heüffigen peregrinanten aber, wurde fürfahenden schweren cahsibus sehr genuczet, und dadurch die Ehre Gottes mercklichen vermehret werden, welches ich pflichtschuldigist beybringen, und nicht zue beharrlichen gnaden befelchen sollen
Eur Excell. Vnd Gden

Vnderthenig gehorsamber Christoph Lucas Seywiz mpria
Khay. Schloss Pottendorff den Ersten Septemb. 672.

A f.198 verzőján még a következő feljegyzés áll: Auff die N.Ö. Buchhaltere unb dero weitter Berichtliches guettachten zugeben, undt solle dero Mittellß Rath Herr Greimb inermelten Cathalogum Librorum unter den Actis auffsuchen unndt selbiger so dan in Rath mitherausgegeben werden. Ex cons. Cam.

Aulicae Viennae den 10ten Septemb. A. 1672. Jac. Theobald Mayr.

3. Az Alsó-Ausztriai Kamara tisztviselői az Udvari Kamarának, hely nélkül, 1672. szeptember 19. A. *Mellékelik a szerviták kérvényét.* B. *Mellékelik és összefoglalják Seywiz pottendorfi intéző levelének tartalmát, majd jellemzik a könyvtárat: nagy mennyiségű könyv minden szakban, amit össze kell rendezni, ráadásul majdnem mind új kötéssel ellátva. Értéke 9–10 ezer forint is lehet, amelyre ha vásárló akadna, rendezettebben kívánná. De tudomásuk szerint nem jelentkezett vevő, ezért egyetértenek Seywiz véleményével, hogy jobb lenne vagy a szervitáknak, vagy a könyvtárért szintén bejelentkező lékai ágostonosoknak használatra átadni (kivéve az Udvari Könyvtárba igényelt könyveket), biztosítva a császár és örökösei tulajdonjogát.* C. *A könyvtár katalógusa nem volt az aktákban, hanem már előtte a császár kezeihez szolgáltatották, aki átadta a császári könyvtárosnak.* D. *Ő ez alapján összeállította az igényelt könyvek listáját.* Ps. *Pottendorfban van még 435 pogány fémpénz, ezeket a könyvekkel együtt kell átadni a császári könyvtárosnak.*

Lelőhely: ÖSTA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 408, f.194.

Gnädige Herrn, Über der H.H. P.P. Seruiten zu Loreta in Ungarn anbringen

A. in welchem sie auß angeführten Ursachen, bitten, ihnen die zu Pottendorff verhandene Nädästische Bibliothec zu überlassen, berichtet der Kay. Verwalter aldort zu Pottendorff under

B. Er vermainet es wehr der HH. Supplicanten angebrachte Motiua für erheblich zuhalte, und solche Bibliothec, wofehrñ deß Nädästi disposition, wie Er der Mainung, ungültig seye, sonderlich weillen erhaltenen Bericht nach, der Nädästi solche ihnen vermaint hatte, billicher anzuertrauen, alß an ein weith entlegenes orth, zu transferirn welches Unnß umb weiter berichtliches Guetachten, zu decretirt, und darbey mir beuohlen worden, den Cathalogum liberorum(!) under dennen actis aufzusuechen, und selbigen so dan im Rath mit hinabzugeben.

Eur Excellenz unnd Gnaden erindern wür, daß angeregte Nädästische Bibliothec in einer großen Quantitet Büechern von allen Faculteten besteht, und consequenter also zusammen zu richten, absonderlich weillen vast alle in ganz neuen Bundt, ein

merckliches, und wie leicht abzunehmen, von 9 biß 10 m. f. werde gestanden haben, welches dan eine Nambhaffte Summa ist mit deren wan sich ein Kauffer fünde, bey ietzt ohne daß Pielomen(?) zeiten, woll waß zurichten ßein möchte.

Aldieweillen aber der Zeit unsers Wissens niemandt verhanden, so sich umb solche anmeldet, alß wähen wür mit dem Verwalter der unuorschreiblichen Mainung, es seye beßer, daß solche (iedoch außer der Büecher so in der Kay. Bibliothec abgehen und in nachuolgender Lista begriffen) denen HH. Supplicanten, alß denen HH. PP. Augustinern zu Luckhehauß, welche sich auch hievor darumben angemeldet: ad usum zu überlassen, und daß Dominium ihrer Kay. May. und dero Erben in perpetuum zu reseruirn, und ihnen Herrn P.P. Seruiten darbey anzuzeigen, daß Sie und ihre Successores obligirt und verbunden sein solten, solche Bibliothec völlig oder auf bedürffen etwaß daruon, auf iedesmahliges begehren, hinwider ohne abgang außfolgen zulaßen, darumben sie auch einen bündigen reuers hergeben müeßen, hierzwischen aber ist solche von ihnen sauber zuhalten, waß etwan dauon abgenutzt, wider zuersezen, und daß auch ihr der Bibliothec iederzeit der Nahmen Kay. Bibliothec ge-
laßen werde.

Der Cathalogus liberorum(!) volgt hiebey C. welcher nit bey dennen Actis gewesen, sondern noch hievor zu Ihro Kay. May. allergnedigsten händen, eingeraicht, unnd von deroselben, dem Herrn Bibliothecario zuegestellt worden, welcher solchen gegen einer Recognition außuolgen laßen, und darbey die designation D. eingelangt, Crafft deren all in der Kay. Bibliothec abgengrig, und nit verhandene Büecher und authores benannt, welche zumahlen solche sonsten zu complirung der Kay. Bibliothec umb theures Geldt erkauffen worden müessen, vor allen von der Nädästischen separirt, und besagten Herrn Bibliothecario gegen recognition eingehendiget werden müessen, doch alles Eur Excell. unnd Gnaden verrern disposition anheimb gestellt. 19. 7b. Ao. 1672.

Wolfgang Reischla. Buchhalter, M. Frischenhauser, Matthiae Griebler, Johann Greimb

PSt. Es befinden sich auch zu Pottendorff 435 stuckh haidnische metallene pfennig und weillen der Kay. Bibliothecarius albereit

deren von Silber und Kupfer und anderen Metal ein große anzahl beysamen, und von ihro Kay. May. befehlt ist, sich umb dergleichen mehr zubewerten, alß wären ihme auch solche zu gleich mit denen verlangenden Büchern, unmaßgäbig anzu händigen.

4. I. Lipót dekrétuma, Bécs, 1672. október 17. *A szerviták az egész Nádasdy-könyvtárat nem kaphatják meg, de néhány, a tanulmányaikhoz és az egyházi szolgálathoz szükséges könyvet írásos kötelezvény ellenében átadhatnak nekik.*

Lelőhely: MOL, E szekció 151, Acta Ecclesiastica, Acta Servitorum, 34. doboz M f.8–9. (*régi jelzet: No. 2. Fasc. M.*)

Von der Röm. Khays. auch zu Hungarn und Böheimb Khönigl. May. Unsers allergenädigsten Herrn wegen N. Patri Priori und Convent deß Serviten Ordens Unser lieben Frawen zu Loreta hiemit in gnaden anzufängen

Waß massen zwar, noch zu der Zeit, umb gewiser hinderlicher Ursachen und vorkhombener bedenken willen, die transferir- und gebettene Verabfolg- und Überlassung Ihrem Closter der gewesten Nadastischen Bibliothec zu Pottendorff nit für thunlich erachtet, gleich wol aber dabey bewilliget worden, dass pro studio et ad usum dero geistlichen und zu nottürffigen fürfallenheiten, davon ainige Büecher, gegen schriftlicher Recognition und verreuersirung, selbige auf iedes mahliges wider abfordern und begehren, unmangelbahr zuruckh zugeben, Ihnen ad fidas manus anvertrawet- und zuegestellet werden mögen, wie solches dem khay. Pottendorfferischen Herrschafftts Verwalter, zu seinem nachrichtlichen wissen und Verhalt, auch alberaits intimiret worden.

So mann nun also gleicher weiß Ihme P. Priori und Convent auf ...entschluß hierdurch hat ernidern wollen. Ihre Khayl. Maytt. Verbleiben denenselben in Übrigen mit Khayl. Gnaden gedeyen. Signatum Wienn under deroselben hieraufgetruckhtem Khaysl. Secret unßig.

Per Imperatorem

Den 17. Octobris A(nn)o 1672.

Jac. Theob. Mayer mpp.

Címzés: 1672. Resolutio Caesares Regia, mediante qua pro usu tundaxat restitutionem Libri et Bibliotheca Pottendorffensi Nadasdiana per Fiscum Regium occupata Lauretum transponendi conceduntur. – Patri Priori und Convent des Serviten Ordens unser lieben Frauen zu Loreta zuezustellen – pecséttel ellátva

5. Christoph Lucas Seywiz jelentése a Titkos Tanácsnak és az Udvari Kamara elnökének, Pottendorf, 1672. november 9. *Annyi könyvet engedett át a szervitáknak, amennyit ők szükségesnek láttak. A császári könyvtáros által igényelt 435 régi pogány fém pénzt nem tudja küldeni, mert Greimb úr lepecsételte a kincstárat, s ő nem tudja kinyitni.*

Lelőhely: ÖStA, FHKA, NÖHA, P. 54/A. f.125.

Hochwohlgebohrne, Wohlgeborne, WohlEdlgestrengte,

Genedig- Hochgebiettundte Herrn

Ewr Excell. und gnaden haben mier, neben deme, dass ich denen Herrn P. Pbus Seruiten zur unsere lieben Frawen Loretha auß der alhiesigen Nadastischen Bibliotheca, souill Biecher gegen einer recognition vnd reuers erfolgen lassen solle, alß Sye deren bedürfftig sein werden, genedig anbefolchen, ich sollte dem Kay. Bibliothecario die verhandene 435 stuck alt-haidnische metallene Pfening auf bescheinung des Empfangs einschicken und überhendigen, Ich berichte aber Ewr Excell. Und gnaden gehor. dass die SchazCammer, worinen dise Pfening seindt, durch den Herrn Greimb N.Ö. Buchhalterey Raithrath bey obgehabter Commission eröffnet vnd wider verpedschiret worden, dahero dann mier ohne vorhabenden befelch nit gebühren will, solche zueröffnen. Stehet solchem nach bey Ewr Excell. und ged. Ob dieselben gedachten Herrn Greimb die eröffnungs und überbringung dißer pfening auftragen, oder allein mier mit zuezichung des Costners anbefolchen wollen, mich vnderthenig gehor. befohl. Eur Excell und Gden

Kayl. Schloss Pottendorff den 9. Novembris A. 1672.

Underthenig gehorsamber Christoph Lucas Seywiz

6. A lorettói szerviták Christoph Lucas Seywiznak, 1673. *Elismerik, hogy tanulmányaikra és használatra hiánytalanul átvettek*

könyveket, és készen állnak arra, hogy bármikor visszaszolgáltatassák azokat.

Lelőhely: MOL, E szekció, Acta Ecclesiastica, Acta Servitorum, 34. doboz M, f.15v. (*régi jelzet: No. 3. Fasc. M.*)

673 Copia Reuersalium Domino Praefector in Pottendorff ratione mutuo acceptorum Librorum ex Bibliotheca Nadasdiana, ex consensu Camerae Aulicae per PP Servitas datar. (*mellette 1673, áthúzva*)

Zur Prior vndt Convent bey Vnser L. Frauen Maria Loretha in der Kayserl. Herrschafft Horrnstein bekennen hiemit daß wir von dem Edl Gestr. Herrn Lucas Christoph Seywitz obbemelten kayserlichen Herrschafft Administratore vermög des schriftlichen kayserlichen Consens auß dero Bibliothec zu Potdendorf die hernach benandte biecher ad usum et studium doch auf widerstehlung ieder zeit ohne mangl entleihet vndt empfangen haben.

7. Von Albrecht császári titkár feljegyzése a császárhoz, Bécs, 1678. augusztus 27. *A lorettói szerviták kérvényéről, hogy a szerzetesek az átengedett Nádasdy-könyvekkel együtt elvihessék az ott található két glóbuszt, valamint az állványokat is, mivel ezeknek magukban semmi hasznuk, és nem is kérte senki őket. Nagy szükségük lenne még a könyvtár katalógusára is.*

Lelőhely: ÖSTA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 432, f.529.

Allergnedigster Kayser und Herr,

Die P. Patres Seruiten bey unßer Lieben Frauen zu Loreta erindern gehorsambist, wie daß Sie bey abführung der Ihnen überlassenen Nadästischen Biecher, auch die daselbst befindliche zwo Kugle und Stöllen zu überkomen vermainet, es hett aber solche der Verwalter zu Pottendorff ohne special befelch nicht abfolgen lassen wollen. Weillen dan dise Kugle ohne der Büecher niemanden – die Stöllen auch aldorthen nichts nuzlich wehren, und weder von Eur May. Hoffcanzler noch dem Bibliothecario verlangt wurden. Alß bätten Sie demütigist, Ihnen berührte zu denen in handen habenden Büechern erforderende zwo Globos unndt Stöllen Gnedigst zuverwilligen unnd auch den Cathalogum librorum, so Sie zum ersehen höchst vonnöthen hetten, auß wider restituiren communiciren zulassen. Wieder dießes leztere nun die

Hoffcammer kein bedenckhen findet, die abfolglassung aber der globorum unnd der zu denen Büchern gehörigen stöllen beruhet auß E. K. May. Erforderenden gnedigst befelch. (*Az utasításon Lipót sajátkezű feljegyzése arany tintával*): Ich habe in alle dise garh kein bedenken Leopold (*A levél hátulján feljegyzés*): expediert den 27. Aug. 1678. Secretarius von Albrecht

8. Az Udvari Kamara utasítása a pottendorfi intézőnek, Bécs, 1678. augusztus 27. *A Nádasdy-könyvek mellett az ott található két gömböt, az állványokat és a könyvek katalógusát is adják ki a lorettói szervitáknak nyugta ellenében.*

Lelőhely: ÖSTA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 432, f.528–531.

Verordnung an Verwalter zu Pottendorff, denen P.P.bus Serviten zu Unser Lieben frauen Loretha zu denen Ihnen Patribus vormahls überlassenen Nädästischen biechern die daselbst annoch befindliche zwo Kuglen und Stöllen, auch den Cathalogum librorum auf wider restituiren gögen quittung communiciren und ausuolgen zu lassen.

Unseren Gruß

Demnach Ihr Kay. May. Denen P. P.bus Seruiten bey unser Lieben Frauen zu Loreta auß ihr demüeth. Bitten unndt den Ihro darüber beschehenen gehorsten. Vortrag die daselbst befindliche zu denen Ihnen Patribus vormahls überlassenen Nadastischen Biechern gehörige zwo Kugler und stellen abfolgen, undt auch den catalogum librorum auß wider restituiren communiciren zulassen alllergn. verwilliget.

Alß ist in deroselben Namben der befelch hiemit, daß Er besagten Patribus vorgedachter zwei globos undt Stellen nebst dem Cathalogo gegen quittung hinaußgeben solle. Dat. Wien den 27. Aug. 1678.

3. Johann Paul Hocher

A könyvtár harmadik részét Johann Paul Hocher (megnemesítése után von Hahenburg und Hohenkräen, 1616–1683) kapta meg érdemei elismeréséül. A név ismerősen csenghet, a tiroli Hocher volt ugyanis ebben az időben a császári udvar egyik legbefolyásosabb tagja. Jogi pályája elején még az egyszerű polgári Hocher nevet vi-

selte, szolgálatát a Habsburgok tiroli ágánál kezdte, ahol kitűnt tehetségével és igyekezetével, majd az ág kihalta után Bécsben adódtak számára lehetőségek. Rövid alkancellároskodás után 1667. január 2-től már ő az udvari kancellár, 1669-től a Titkos Tanács tagja, időközben nemességet és birtokokat is nyert I. Lipóttól. Működésének több magyar vonatkozása is van: egyrészt az államérdek új elméletének (*ragione di stato*) kidolgozójaként a bürokráciára, állandó adókra épülő modern abszolutista állam híve, s mint ilyen, következetesen kiszorította a döntésekből a magyar rendi törekvéseket képviselő intézményeket. Másrészt a Wesselényi-szervezkedésben résztvevő magyar főurak és protestánsok ellen irányuló pert ő készítette elő és vezényelte le, s a lehető leghatározottabban érvényesítette a Habsburgok érdekeit.¹⁰³⁰ Hivatalból értesült tehát arról, hogy Nádasdy milyen vagyonnal rendelkezett.

Hochoer a Nádasdy-könyvtárból három fő szakot választott ki magának, pedig könyvekből – származása (apja professzor volt) és képzettsége révén (tübingeni egyetem) – már korábban jelentős mennyiségre szert tehetett. A császár arra utasította az intéző Seywizot 1677. december 9-én, hogy a pottendorfi könyvtárból válogassák ki a jogi, történeti és politikai tárgyú könyveket, s adják át Hochoernek, a maradék pedig a lorettói szervitákat illeti.

A három szak nagyon is izgalmas lehetett, ám semmiféle jegyzék nem maradt róluk. A Lambeck-féle katalógus ad ugyan egy kis ízelítőt belőlük, hiszen Lambeck a jogi szakból 5 kötetre, a politikaiból (ez vegyes volt, keverve matematikával és filozófiával) 27, a világi történetből pedig 48 műre tartott igényt. Johann Paul Hochoer fiúutód nélkül halt meg, és nem találtam forrásokat arra nézve, hogy mi történt a könyvtárával.

Dokumentumok

Az Udvari Kamara utasítása a pottendorfi intézőnek, Bécs, 1677. december 9. *A császár döntése, hogy a Pottendorfban lévő könyv-*

¹⁰³⁰ Hans WAGNER, *Johann Paul Freiherr von Hochoer* = NDB, Bd. 9., 287–288.; Heinz NOFLATSCHER, „Freundschaft” im Absolutismus. Hofkanzler Johann Paul Hochoer und die Standeserhebungen Kaiser Leopolds I. = *Historische Blickpunkte. Festschrift für Johann Rainer zum 65. Geburtstag*, Hrsg. von Sabine WEIß, Innsbruck, 1988, 469–504; R. VÁRKONYI Ágnes, *A királyi Magyarország 1541–1686*, Bp., 1999, 117.

tárból a jogi, történeti és politikai tárgyú műveket adják át Johann Paul Hohernek, a maradékot pedig a lorettói szervitáknak.
Lelőhely: ÖSTA, FHKA, NÖHA, P. 54/A, f.857–858.

Unnseren Grueß.

Demnach Ihr Khayl. May. allergnedigst resolviret, vnnd bewilliget, daß die in der Nadästischen Bibliothec zu Pottendorff befindtliche Libri Juridici, Historici, et Politici profani dero gehaimben Rath, und Hoffcanzlern Herrn Johann Paul Freyherrn von Hochencron außgefolgt: die übrige alldorth verhandtene, vnnd dahin gehörige Bücher aber denen Patribus Serviten zu Loretto gegeben werden sollen.

Alß ist in höchstgedacht Ihrer Khay. May. Vnnser etc. Nahmen der befelch hiemit an auch, daß ihr hierauf ermelten Herrn Hoffcanzlern obbedeute Büecher also strackhts würckhl. außuolgen, die übrige aber Ihnen Patribus Serviten geben sollet. Darauf Wienn, den 9. Xbris, 1677.

An Verwalter zu Pottendorff

Vorstehendte Abschriftt gegen seien wahren original Concept collationisiert, vnd wie allen gleiches Inholdts befunden. Wienn den 12ten Januarij 678. Joh. Adam Winckhler Kayl. Hoffcammer Registrator

Címzés: 677 Copia Cameralis Decreti ratione Bibliothecae, P.P. Servitis extradandae.

4. A Nádasdy-utódok könyvtárai

A vagyonekbozást követően Nádasdy még kiskorú gyermekeiről a két legidősebb, férjnél lévő és jó udvari kapcsolatokkal rendelkező lány, Nádasdy Krisztina és Magdolna igyekezett gondoskodni. Az árvák kinevezett gyámja Krisztina férje, Draskovich Miklós is több kérvényt intézett az uralkodóhoz és az Udvari Kamarához a helyzetük jobbítása érdekében. Csupán annyit sikerült elérni, hogy 1677–1678-ban a gyerekek mindegyike kapott egy-egy nagyobb összeget az anyai örökségük után kárpótlásként. Ezek után a Nádasdy-fiúk (István, Ferenc, László, Tamás, Miklós) csak igen óvatosan lépdelhettek előre a ranglétrán, látványos karrierre egyikük sem számíthatott. A lányokat (Juliannát, Mária Annát, Franciskát) apácaren-

dekbe adták.¹⁰³¹ A szüleik vagyonából legfeljebb töredékekhez juthattak hozzá, és mivel a könyvtárat is szétdarabolták és eladományozták, így csupán néhány személyes kötetre tarthattak igényt. Ennek ellenére Takáts Sándor egyik cikkében azt állította, hogy a pálos szerzetességet választó Nádasdy László a könyvtár egy részét megszerezte a Magyar Kamarától. Takáts Nádasdy Lászlónak a császárhoz címzett folyamodványára és I. Lipót válaszára hivatkozik (levéltári jelzet megadása nélkül).

„A kamara kezébe került Nádasdy gróf nagybecsű könyvtára is, melyet javarészt pincékben helyeztek el. A kivégzett grófnak László nevű fia, mikor már a Pálos-rend tagja vala, megtudván, hogy édes atyja könyvtárát a nedvesség és az egerek erősen pusztítják, arra kérte Lipót császárt, adná neki vissza e reá nézve nagybecsű könyvtárat. Lipót meghallgatván az ifjú gróf kérését, elrendelte, hogy a jezsuiták nézzék át a könyveket, s ha veszedelmes tanokat nem tartalmaznak, adják át a folyamodónak, de csak a kötetlen példányokat.”¹⁰³²

Miután a dokumentumban Takáts szerint pincében lévő kötetlen példányokról esik szó, így feltehetőleg a Nádasdy pottendorfi és lorettói nyomdáiban kiadott és nem értékesített könyvek átadását engedélyezhette az uralkodó, nem pedig az egykori könyvtárét, amely ekkor már mások tulajdonát képezte. Nádasdy László, akit a későbbiekben csanádi püspökké, majd győri nagypréposttá nevezték ki, könyvtárának fennmaradt egy jegyzéke 1729-ből, összességében még a kétszáz könyvet sem érte el, jellegében tisztán a teológia érvényesült.¹⁰³³

Horváth József – a 19. században könyvtárosként és levéltárosként működött a Nádasdyak nádasdladányi kastélyában – szerint a másik fiú, a tábornok Nádasdy Ferenc „vagy megmentett egy részt az atyjától elkobzott könyvtárból, vagy ...rohamosan szerzett, gyűjtött könyveket”, mert egy hagyatéki jegyzék szerint 614 kötetből álló könyvtárát 1722-ben az apja által alapított lékai

¹⁰³¹ TOMA, *Gróf Nádasdy Ferenc, i. m.*, 39-45.; BESSENYEI, *A Nádasdyak, i. m.*, 102-107.

¹⁰³² TAKÁTS Sándor, *Nádasdy Ferencz gróf sárvári kincstára*, AÉ, XXII(1902), 122-127., itt 127.

¹⁰³³ TAKÁTS Endre, *Gróf Nádasdy László csanádi püspök (1662-1729)*, Szeged, 1943, 124-125.

ágostonrendiekre hagyta azzal a kikötéssel, hogy az utódok használhatják, de vissza nem vehetik.¹⁰³⁴ A kutatások Horváth utóbbi feltételezését támasztották alá, tehát ifjabb Ferenc a saját alapítású könyvtárát adta oda a lékai szerzeteseknek.

Mindezek ellenére a leszármazottak nyilván mindent elkövettek, hogy az egykori vagyonból egyes darabokat visszaszerezzenek, megvásároljanak. Így fordulhat elő az, hogy ma az Országos Széchényi Könyvtár egy kötetében mind Nádasdy Ferenc possessor bejegyzése, mind pedig a nádasdladányi könyvtár 19. századi pecsétje benne van (vö. 672. tétel).

¹⁰³⁴ HORVÁTH, *A nádasdy gróf Nádasdy család, i. m.*, 12.

VII. NÁDASDY FERENC REKONSTRUÁLT KÖNYVTÁRA

Nádasdy Ferenc könyvtárának – bár tudunk keletkezéséről – mindeddig nem került elő a teljes teljes katalógusa. Részösszeírásokkal és egyéb forrásokkal viszont rendelkezünk, ezek egy részét már kiadták. A következőkben közlöm a katalógusokat a feloldott tételekkel. A katalógusokat keletkezésük sorrendjében, összeírójuk, lelőhelyük megadásával és a hozzájuk kapcsolódó dokumentumokkal együtt mutatom be. Az egyes tételek feloldásának menete a következő:

a. ha nincs meg a példány: szerző, címleírás

b. ha megvan a példány: szerző, címleírás

sign. a kötet lelőhelye és jelzete

bej. bejegyzések vannak-e a kötetben

kötés: kötésének leírása

pos. possesor bejegyzések vagy nyomtatott exlibris

megj. egyéb megjegyzés a kötetről

1. A könyvtár teljes katalógusa, 1669

Keletkezése: 1669-ben készült a Nádasdy-könyvtárról egy folió méretű katalógus, ezt 1670 szeptemberében – Nádasdy elfogatása után – Bécsbe vitték, ahol I. Lipót maga nyújtotta át Peter Lambeck császári könyvtárosnak, hogy ki tudja válogatni a könyvtár számára szükséges köteteket. A lorettói szerviták 1672-ben a császárhoz fordultak, hogy a könyvtárat, amelyet Nádasdy nekik ígért, ajándékozza kolostoruknak. Erre az Udvari Kamara Lucas Seywiz kirendelt pottendorfi intézőtől a könyvtár katalógusát kérte, aki 1672. szeptember 1-én azt válaszolta, hogy azt Johann Greimb tanácsos Bécsbe vitte más iratokkal együtt. A szerviták 1678-ban újra kérvényezték a könyvtár katalógusát, a császár dekrétumában el is rendelte ennek a kiadását. A katalógus eddig sem osztrák, sem magyar levéltárakból nem került elő.

Összeírója: Ismeretlen, feltehetőleg az 1669-ben Nádasdy birtokain lefolytatott nagy állapotfelmérés és vagyonösszeírás keretében Nádasdy egyik titkára vagy könyvtárosa készítette.

Lelőhelye: a katalógus ma ismeretlen helyen lappang vagy megsemmisült

2. A pottendorfi vár inventáriuma, 1669

Keletkezése: 1669-ben összeírták a pottendorfi kastélyban található javakat.¹⁰³⁵ A magyar nyelvű inventáriumban olyan könyveket is felsorolnak, amelyek nem a könyvtárban voltak, hanem a kastély más termeiben.

Összeírója: ismeretlen

Lelőhelye: MOL, E 185, Fasc. 1. No. 38; fol. 190r–229r (Mf. 31996)

Kiadatlan

Diofa gyöker Ladaban¹⁰³⁶

(1) *Eöreggh formas réghi Köniü* 1
nem azonosítható

Feőlseő Taár Hazban

(2) *Papiros képekel teli fa Lada*

feltehetőleg a korban népszerű szentképek, vallásos témájú metszettek képezték a láda tartalmát. Nem azonosíthatók

Halo Hazban¹⁰³⁷ – Harmadik kék Taffotával burított Sraibtishben

(3) *Kupferstuk egy fejő sassos eőreggh Rez Tabla* 1
sast ábrázoló rézlemez, nem azonosítható

¹⁰³⁵ A Nádasdy-birtokok és ingóságok leltárairól bővebben BUZÁSI, *Nádasdy Ferenc országbíró, i. m.*, 895–901.

¹⁰³⁶ f.207.

¹⁰³⁷ f.212.

- (4) *Magyar Officium* 1
DRASKOVICH János (17. század) transl.
 Officium B. M. Virg. Az-az aszszonyunk Szűz Marianak három
 külömb időre-valo szolosmaja, Pozsony, (Coll. S. J.), 1643, in 8° –
 RMNy 2016
 további kiadása: Pozsony, 1650 (RMNy 2336)
- (5) *Boldogh Aszony koronaia* 1
 nem sikerült azonosítani
- (6) *Thomas a Kempis* 1
 Nem azonosítható, számos kiadása volt a korban. Bécsben 1649-
 ben megjelent Nádasdy Ferenc kiadásában Kempis *De imitatione*
Christi című műve latinul. Ha magyar nyelvű a kiadás, akkor:
Thomas a KEMPIS (1380?–1471); PÁZMÁNY Péter (1570–
1637) transl.
 Kempis Tamásnak Christus követeserul négy könyvei, Bécs,
 Matthaeus Formica 1624, in 12° – RMNy 1297
 további kiadások: Bécs 1638 (RMNy 1713), Pozsony 1648 (RMNy
 2238)
- (7) *Skofiummal varrot Tablaju Officium* 1
 nem azonosítható, számos kiadása volt a 16–17. században. Díszes
 kötése arra utal, hogy nagy becsben tartották, és személyes haszná-
 latban lehetett. Elképzelhető, hogy az 1642-ben Esterházy Anna
 Júliának ajánlott *Officium*ról van szó
- (8) *Boldogh Aszony Soltáros könyve* 1
Szent Bonaventura (1221–1274); KÉRI Sámuel (?–1671)
transl.
 A Boldogságos Szűz Zsoltár-Könyve. Irta deákul Sz. Bonaventura,
 Bécs, Riccius Máté, 1660, in 8° – RMNy 2892
- (9) *Drexerius eőreőké valo Boldogságrul* 1
Jeremias DREXEL (1581–1638) SJ; SZENTGYÖRGYI Ger-
gely (17. század) transl.
 Elmelkedések az örökke-valóságrol, Pozsony, (Coll. S. J.), 1643, in
 12° – RMNy 2023

(10) *Jesust szívek szereteő* 1

HAJNAL Mátyás (1578–1644) SJ

A Jesus szívet-szerető szívek áítatosságára szíves kepekkel ki-
ábráztatott es azokról-valo elmékedésekkel és imádságokkal meg-
magyaráztatott könyvetske, Pozsony, (Coll. S. J.), 1642, in 12° –
RMNy 1952

(11) *Pazmany eőregh Imadságos Könyve*

1

PÁZMÁNY Péter (1570–1637)

Keresztyeni imádságos keonyv, melybe szep aytatos keonoergesek,
haladasok es tanusagoc foglaltatnac, Graz, Widmanstetter, 1606, in
8° – RMNy 945

további kiadások: Pozsony 1610 (RMNy 1003), Pozsony 1625
(RMNy 1345), Pozsony 1631 (RMNy 1513), Pozsony 1650 (RMNy
2340)

**Az Uy Házban leueő Sráibtissekben az szerint az Asztalo-
kon, a minemeő Partékek, s ezkeőzők vannak –
Sraybtisch No.1.**¹⁰³⁸

(12) *Egy kis arany könyv 18. rubinttal*¹⁰³⁹

nem azonosítható, azonban jellemző volt a korban a személyes
használatú imakönyvek drága anyagokba kötése és drágakövekkel
való díszítése. Valószínűbb azonban, hogy könyv alakú aranydo-
bozról van szó, mivel a tárgy a Kunstkammerben található.

(13) *Egy ezüst araniozot tablaiu Deak Imadságos Könyueczke*

nem azonosítható, gazdag kötése miatt nagy becsben tarthatták,
a Kunstkammerben tárolták

¹⁰³⁸ f.214v.

¹⁰³⁹ SITTE, *Die Schatzkammer Nádasdy's, i. m.*, 72. Ein Büechel von Golt mit
18 Rubinen p. 12, további nem azonosítható tételek a német inventárium-
ból: SITTE, *Die Schatzkammer Nádasdy's, i. m.*, 72. Zwey khlein
Jaspisböecherl, mit 4 gulden Raifln p. 12; Ein französisches Betbüechl in
goldenen pundt p. 24

Sraibtisch No. 2.¹⁰⁴⁰ – **Masodik fiaban Szalmabul valok
ugy mint**

(14) *Könjvek*

nem azonosíthatók, a különleges anyagokból, pl. szalmából készült tárgyak a Kunst- und Wunderkammerek tartozékai, tehát valójában dísz tárgyak, nem olvasnivalók

Hatodik fiaban

(15) *Rez Kupfferstikek, mely papirosban léuén nagio b része, meg nem szamlalhatni*¹⁰⁴¹

Nádasdy számos rézmetszetet készíttetett különféle kiadványokhoz. A korabeli gyakorlat szerint a rézlemezek ilyenkor a tulajdonoshoz kerültek. A tételben említett nagy szám azt sugallja, hogy Nádasdy jóval több rézlemezrel rendelkezett – vagyis jóval több esetben működött közre megrendelőként, mint amennyiről az eddigi nyomtatványok alapján tudomásunk van. A könyvben egy fejezet szól Nádasdy rézlemezgyűjteményéről.

Sraybtisch No. 3.¹⁰⁴² – **Ezen Sraibtischnek van 8 Fia. – Hatodik fiaban**¹⁰⁴³

(16) *Ket ezüstös Tablaiu Jedező könyveczke*

*No. 2*¹⁰⁴⁴

nem azonosíthatók, de a kötésük alapján értékes darabok lehettek, talán jegyzetek vagy napló írására szolgáltak

Schraibtisch No. 6.¹⁰⁴⁵

(17) *Egy Vörös Barsonjos ezüstel vert könjv, Sz. Felicia teste felől*

*No. 1.*¹⁰⁴⁶

nem azonosítható, értékes kötése becsben tartott darabra utal. Összefüggésben lehet azzal, hogy Nádasdynak sikerült megszereznie

¹⁰⁴⁰ f.217v.

¹⁰⁴¹ SITTE, *Aus den Inventarien, i. m.*, 125. Kasten Nr. 2. Schubladen Nr. 6to allerlay groß undt klaine Kupfferblätter darauff unterschiedtliche Figuren außgestochen in allem 96 stuckh és 127.

¹⁰⁴² f.218v.

¹⁰⁴³ f.219.

¹⁰⁴⁴ SITTE, *Die Schatzkammer Nádasdy's, i. m.*, 73. Ein Schreibtafferl von schwarzen Zappa mit Silber beschlagen p. 2., Item ein solches Bettbiechl p. 1.

¹⁰⁴⁵ f.220v.

¹⁰⁴⁶ Sitte, 1906, 126. 1 roth sammetes mit silber beschlagenes buch, die beschreibung d. heyl. Felicitae corps

Szent Felícia teste mellett más ereklyét is, ezeket Pottendorfban tartotta, vö. Schraibtsch No. 6. Ezen előbbi Almarium mellet Szent Tetemek vannak, es varrot Apacza Agnus DEIK. Vannak három Ladaban Szent Tetemek – 3, az egyik Sz. Faelicia.¹⁰⁴⁷ Elképzelhető, hogy a könyv tartalma maga a pápai adománylevél az ereklye hitelességéről.

(18) *Ket könjveczke Apacza munka* No. 2.¹⁰⁴⁸
nem azonosíthatók, apáca munkán hímzett-varrott darabokat értettek a korban, tehát nem biztos, hogy könyvekről van szó, hanem inkább dísz tárgyakról

Sraybtsch No. 8.¹⁰⁴⁹ - Az legh alsu Rend Fiukokban – Az mellette valo Fiokban

(19) *Njomtatot Imadsagos köniv*¹⁰⁵⁰

nem azonosítható, a német forrás szerint több magyar nyelvű imádságoskönyvet tartalmazott a fiók. Nádasdy 1668-ban és 1669-ben kiadatta Kopcsányi Márton imádságoskönyvét a saját nyomdájában, feltehetően ezek a példányok voltak a fiókokban:

KOPCSÁNYI Márton (1579–1638)

Keresztyen imadsagos könyvechke, mely á ceremoniaknak, és egy-néhány hitünk agazatinák (az eggyügyük kedvéért) rövid magyarázattyával külömb féle imádsagokat foglal magában. A' bodog emlekezetű cardinal Pazmany Peter esztergami eersek engedelméből először 1616., masodszor, 1622. esztendőben nyomtattotot, mostan harmadszór valamennyi jobbitással es szaporitással – A kerestyeni tudomaninak rövid sommáia, Pottendorf, Hieronymus Verdussen, 1668, in 12° – RMNy 3485 és 3594

¹⁰⁴⁷ f.220.

¹⁰⁴⁸ SITTE, *Aus den Inventarien, i. m.*, 126. Ain betten von Nunnen arbeit, undt ain solches Büchel

¹⁰⁴⁹ f.223–224.

¹⁰⁵⁰ SITTE, *Aus den Inventarien, i. m.*, 127.; in den übrigen lädlen seindt zum Thail hungarische Bettbüchell, so in die bibliothec, theiß aber schrifft-sachen gewesen, so zu den übrigen schrifft-sachen getragen, undt registriert worden, anietzo ganz lehr. Fasc. 313. Konv. A, f.13r.

Emellett való Fiokban

(20) *Item Egi fehér keönyv, melyben madarak, viragok vannak irua* No. 1.

nem azonosítható, feltehetőleg egy illuminált kézirat, amelybe madarakat és virágokat festettek

(21) *Item Egi be keötetlen Deak Kempis Tamas*
vö. 6. tétel

No. 1.

Az legh utolso fiokban

(22) *Egi zöld barsonjos Énekes kőnyv*

No. 1.

nem azonosítható, értékes kötése miatt becses darab lehetett

(23) *Egi keötés Recze formara valo be kőtetlen kőnyv*
nem azonosítható

Hatodik rendben¹⁰⁵¹ – Az elseő fiaban

(24) *Mind azon kőnyvek*

nem azonosíthatók (vö. 19. tétel)

Mellette való fiabanis

(25) *Mind azon kőnyvek*

nem azonosíthatók (vö. 19. tétel)

Az utolsobanis.

(26) *Azok*

nem azonosíthatók (vö. 19. tétel)

Az feőlseő ki vonjo középső fiaban

(27) *Mind azon magyar Imadsagok*

nem azonosíthatók (vö. 19. tétel)

Az leghfelseő fel nylo fiabanis

(28) *Czak kőnyvek*

nem azonosíthatók (vö. 19. tétel)

¹⁰⁵¹ f.226.

Azon Tárhazban léveő Apro Ezüst Művnek Specificatioia¹⁰⁵²
(29) *Egy kis Balsamumnak valo Ezüst könyveczke* No. 1.
ez nem könyv, hanem feltehetőleg könyv formájú kenőcstároló volt

**Secresties Peter Wickhardt Szabo kezéhez varbeli
Capolnanak Inventariuma**¹⁰⁵³
(30) *Ain Missale* No. 1.¹⁰⁵⁴
nem azonosítható, a kápolna egy misekönyve

3. A lorettói szerviták katalógusa az átvett könyvekről, 1672

Keletkezése: 1672-ben a szerviták kérvényezték az Udvari Kamarától a pottendorfi Nádasdy-könyvtárat. A császár 1672 októberében engedélyezte a teológiai könyvek használatát és tanulmányozását azzal a feltétellel, hogy bármikor visszarendelheti azokat. A szerviták ekkor egy kötelezvény kíséretében elkészítették az alábbi katalógust. Christoph Lucas Seywiz, a pottendorfi intéző 1672. november 9-én jelezte az Udvari Kamarának, hogy elég tett a felsőbb utasításnak, és a szerviták annyi könyvet vittek magukkal a teológia szakból, amennyit akartak.¹⁰⁵⁵

Összeírója: ismeretlen, feltehetőleg a szervitarend egy tagja

Tétel: 272 (548 kötet)

Lelőhely: MOL E 151 Acta ecclesiastica, Conventus Lauretani, 34. doboz, Fasc. 253. Nr. 7., f.10–15. (régi jelzet: No. 3. Fasc. M.)

Irodalom: SITTE, *Gróf Nádasdy Ferencz, i. m.*, 152–158.

Kiadás: *Adattár* 13/4., i. m., 114–123.

A katalógus jellemzése: szerző, rövid címleírás és kötetszám. A leírásban lévő sok elírás és hiba arra utal, hogy diktálás után készült. Több esetben latinizálták a más nyelvű címeket.

¹⁰⁵² f.228v.

¹⁰⁵³ f.238.

¹⁰⁵⁴ SITTE, *Aus den Inventarien, i. m.*, 34. 3 Missal 4 Misal, darunter eines in weissen Pergament eingebunden

¹⁰⁵⁵ A jegyzéket Király Péter találta meg és bocsátotta rendelkezésünkre, ezért hálás köszönet illeti.

Megj. a lorettói szerviták könyvállományát a 18. század utolsó harmadában kétszer is összeírták, 1769-ben és 1787-ben. Az azonosításhoz felhasználtam ezeket a részletesebb katalógusokat is (jelzetük: EEK, Kézirattár, J 6 és J 17), tételleírásaikat a vonatkozó tételnél lábjegyzetben adom meg.

A katalógus

(31) *Suarez*

*Tomi 12.*¹⁰⁵⁶

Francisco SUÁREZ (1548–1617)

De virtute et statu Religionis, Moguntiae, Sumptibus Hermanni Mylii, Birckman. Excudebat Hermannus Meresius, 1623–1626, in 2°

Megj. ez a mainzi kiadvány négy kötet, de még továbbiak követték az 1630–1650-es években, nem azonosítható, hogyan állt össze a 12 kötet. Ma már nincsen meg a sorozat.

(32) *Arriaga*

Tomi 8.

Roderigo de ARRIAGA (1592–1667)

Roderici de Arriaga Cursus Theologicus Octo voluminibus comprehensus, Antverpiae, Ex officina Plantiniana, 1643–1655, in 2°

(1) Disputationum Theologicarum in primam partem Divi Thomae sive cursus theologicus, tomus primus

(2) Disputationum theologicarum in primam partem divi Thomae, tomus secundus

(3) Disputationum theologicarum in primam secundae D. Thomae, tomus primus

(4) Disputationum theologicarum in primam secundae Thomae, tomus secundus

(5) Disputationes theologicae in secundam secundae D. Thomae ...universi cursus theologicus, tomus quintus

(6) Disputationes theologicae in tertiam partem D. Thomae ...universi cursus theologi tomus sextus

¹⁰⁵⁶ Katalog, 1787: Suarez, De virtute et statu religionis, Moguntiae, 1624, 11 fol., 15 forint – tehát ekkor már hiányzott egy kötet

(7) Disputationes theologicae in tertiam partem Divi Thomae
...universi cursus theologi tomus septius

(8) Disputationes theologicae in tertiam partem Divi Thomae
...universi cursus theologi tomus octavus
több kiadás

(33) *Lessij opusculum* *Tomus 1.*

Lenaert LEYS (Leonard Lessius, 1554–1623) SJ

R. P. Leonardi Lessii Opusculum Asceticum Posthumum
Quinquaginta considerationum de L. Nominibus Dei seu
Divinarum Perfectionum, Lovanii, Typis Coenestonii, 1643, in 12°
több kiadás

(34) *Lessius de jure et iustitia* *Tomus 1.*¹⁰⁵⁷

Lenaert LEYS (Leonard Lessius, 1554–1623) SJ

De justitia et jure ceterisque virtutibus cardinalibus, auctore Leonardo Lessio e Societate Iesu S. Th. in Academia Louaniensi Professore, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Balthasar Moretus, 1632, in 2°

(35) *D. Thomae Aquinatis opuscula omnia Theologica et moralia*

Aquinói Szent Tamás (1225?–1274)

Sancti Thomae Aquinatis Doctoris Angelici ...Opuscula Omnia Theologica et Moralia, Ac Considerationes, quibus adduntur, tum quaestiones de secreto servando, Parisiis, 1656, in 2°
több kiadás

(36) *De Lugo de jure et iustitia* *Tomus 2.*¹⁰⁵⁸

Juan de LUGO (1583–1660) SJ

(1) Disputatio de iustitia et iure, Lugduni, Sumptib. Philippi Borde, Laurentii Arnaud, et Clavdii Rigaud 1646, in 2°

¹⁰⁵⁷ Katalog, 1787: Lessius, De Justitia et Jure, Antverpiae, 1632, 1 rész, folio, 1 forint

¹⁰⁵⁸ Katalog, 1787, f.24.: De Lugo, Theologia Scholastica de Deo, Lugduni, 1647, 8 rész, folio

(2) Disputatio de iustitia et iure, Tomus secundus, Hoc est, de contractibus in communi et in particulari, Lugduni, Sumptib. Philippi Borde, Laurentii Arnaud, et Claudii Rigaud, 1646, in 2°
több kiadás

(37) *De Lugo Renovata moralia* Tomus 1.
Juan de LUGO (1583–1660) SJ

Ioannis de Lugo Hispalensis, Societatis Iesu, S. R. E. Tit. S. Balbinae Presbyteri Cardinalis, Responsorum Moralium Libri sex, Lugduni, Sumptib. Philippi Borde, Laurentii Arnaud, et Claudii Rigaud, 1651, in 2°
több kiadás

(38) *De Lugo de Sacramentis* Tomus 1.
Juan de LUGO (1583–1660) SJ

Ioannis de Lugo Hispalensis..., Disputationes scholasticae et moralis de sacramentis in genere..., Lugduni, sumptibus Jacobi et Petri Prost, 1636, in 2°
több kiadás

(39) *De Lugo de Poenitentia* Tomus 1.
Juan de LUGO (1583–1660) SJ

R. P. Ioannis de Lugo Hispalensis..., Disputationes scholasticae et morales, de virtute, et Sacramento poenitentiae. Item de suffragiis, et indulgentiis, Lugduni, Sumpt. Iacobi et Petri Prost, 1638, in 2
több kiadás

(40) *De Lugo de fide divina* Tom. 1.
Juan de LUGO (1583–1660) SJ

Ioannis de Lugo Hispalensis..., Disputationes Scholasticae, Et Morales De Virtute Fidei Diuinae, Lugduni, Sumpt. Haered. Petri Prost, Philippi Borde et Laurentij Arnaud, 1646, in 2
több kiadás

(41) *De Lugo de Trinitate, deo et Angelis* Tom. 1.
Francisco de Lugo (1580–1652) SJ

R. P. Francisci de Lugo Hispalensis e Societate Iesu, Theologia scholastica in I.p. D. Thomae: continens tres libros, I. De Deo. II. De trinitate. III. De angelis: cum indicibus necessariis, nunc

primum in lucem prodit, Lugduni, Sumpt. Haered. Petri Prost, Philippi Borde et Laurentij Arnaud, 1647, in 2°

Sign. Vác, Főszékesegyházi könyvtár, nincs adat

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két söld szalaggal, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lejjebb egy beragasztott jelzet *E. N. 61*

(42) *De Lugo de incarnatione*

Tom. 1.

Juan de LUGO (1583–1660) SJ

R. P. Ioannis De Lugo Hispalensis E Societate Iesu... Disputationes Scholasticae De Incarnatione Dominica, Cum duplici Indice, Lugduni, Sumpt. Iacobi et Petri Prost, 1633, in 2°
több kiadás

(43) *Suiedo de Virtutibus Theologicis*

Tomus 1.

nem sikerült azonosítani

(44) *Pellizarij manuale regularium*

*Tom. 2.*¹⁰⁵⁹

Francesco PELLIZZARI (1596–1651) SJ

(1) R. P. Francisci Pellizzarii Placentini, ...Manuale Regularium Constans ex decem Tractatibus, et in duos Tomos distributum: In Qvorum Priori Agitur de statu Religioso in communi..., Tomus Prior, Lugduni, Sumptibus Laurentii Anisson, 1653, in 2°

(2) R. P. Francisci Pellizzarii Placentini, È Societate Ies ...Manuale Regularium. Tomi Posterioris, Pars Prima, Constans ex IV. postremis Tractationibus..., Lugduni, Sumptibus Laurentii Anisson, 1653, in 2°

(45) *Caramuelis Theologia moralis fundamentalis*

Tomus 1.

Juan Caramuel LOBKOWITZ (1606–1682)

Joannis Caramuelis Lobkowiz Theologia Moralis, fundamentalis, praeterintentionalis, Decalogica, Sacramentalis..., Francofurti, Impendio Ioan-Gottofridi Schonwetteri, 1652, in 4°

¹⁰⁵⁹ Katalog, 1787, f.116.: Pelizarij, Manual Regularium, Lugduni, 1653, 2 rész, folio, 2 forint

(46) *Sanchez opuscula moralia* Tomus 1.¹⁰⁶⁰

Tomás SÁNCHEZ (1550–1610)

Consilia Seu opuscula moralia, Coloniae Agrippinae, Sumptibus Stephani Breyelii et Haered. Bernardi Gualteri, 1640, in 2°
több kiadás

(47) *Vasquez opuscula moralia* Tomus 1.

Gabriel VÁZQUEZ (1549–1604) SJ

Patris Gabrielis Vazquez Bellomontani, Opuscula Moralia, Antverpiae, Apud Petrum et Ioannem Belleros, 1621, in 2°
Sign. EEK Bar 02804

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, beázás- és szúnyomok, a gerincen felirat, alatta B
Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria)*
Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae), a lap alján egy
beragasztott jelzet E. N. 125

(48) *Fagundez in Decalogum* Tomus 1.

Estevao FAGUNDEZ (1577–1645)

R. P. Stephani Fagundez In quinque priora Praecepta Decalogi, Lugduni, Sumptibus L. Anisson et haeredum G. Boissat, 1640, in 2°

(49) *Lessius de iure et iustitia caeterisque*

virtutibus cardinalibus

Tomus 1.

Lenaert LEYS (Leonard Lessius, 1554–1623) SJ

De iure et iustitia caeterisque virtutibus cardinalibus, Libri Quatuor, Authore Leonardo Lessio e Societate Iesu, S. Theol. in Academia Louaniensi Professore, Lovanii, Ex officina Ioannis Masij, Typ. Iur, 1605, in 2°

több kiadás

(50) *Trullench opera moralia* Tomi 3.¹⁰⁶¹

Juan Gil TRULLENCH (1580–1645)

Ioannis Aegidii Trullench Villae-Realis Regni Valentiae S. T. D. et Insignis Collegii Corporis Christi, Primarii et Perpetui Colegae: Operis Moralis, Lugduni, Sumptibus Lauerentii Anisson, 1652, in 2°

¹⁰⁶⁰ Katalog, 1787, f.44.: Sanchez, Opuscula moralia, Coloniae, 1640, folio

¹⁰⁶¹ Katalog, 1787, f.45.: Drullech, Opera moralia, Lugduni, 1652, 3 rész, folio

(1) Operis moralis tomus primus siue in decem Decalogi quinque ecclesiae praecepta absolutissima resolutoria exposito, Lugduni, Sumptibus Lauerentii Anisson, 1652, in 2°

(2) Operis moralis tomus secundus: reliqua omnia decalogi mandata continens, Lugduni, Sumptibus Lauerentii Anisson, 1652, in 2°

(3) Operis moralis tomus tertius: praxim sacramentorum complectenscui in hac lugdunensi editione adiecti sunt varii eiusdem authoris tractatus, Lugduni, Sumptibus Lauerentii Anisson, 1652, in 2°

(51) *Balldelli de Th(eo)l(o)gia morali*

Libri 2.

Nicola BALDELLI (1589–1665)

(1) Nicolai Baldelli Disputationum ex morali Theologia, libri quinque: 1. De humanis actionibus in uniuersum 2. De vitijs, et peccatis 3. De vitijs capitalibus 4. De conscientia 5. De legibus, Lugduni, Sumpt. Gabrielis Boissat et sociorum 1637, in 2°

(2) Nicolai Baldelli Disputationum ex morali Theologia, libri quatuor. 1. De fide, et infidelitate 2. De spe, et charitate 3. De adoratione, et oratione 4. De superstitione, et irreligiositate, Lugduni, Sumpt. Haeredum Gabr. Boissat, et Lavrentii Anisson, 1644, in 2°

(52) *Sanchez de Matrimonio*

*Tomus 1.*¹⁰⁶²

Tomás SÁNCHEZ (1550–1610)

Disputationes de sancto matrimonii sacramento, Madrid, Ludovicum Sánchez 1605, in 2°

Megj. nem találtam 1632-es antwerpeni kiadást

(53) *Sanchez in Decalogum*

*Tomus 1.*¹⁰⁶³

Tomás SÁNCHEZ (1550–1610)

Opus Morale in Praecepta Decalogi R. P. Thomae Sánchez, Antverpiae, Apud Martinum Nutium, 1631, in 2°

¹⁰⁶² Katalog, 1787, f.44.: Sanchez, De Sacramento Matrimonio, Antverpiae, 1632, folio

¹⁰⁶³ Katalog, 1787, f.44.: Sanchez, Opus morale in praecepta Decal. Antverp., 1631, folio

(54) *Biblia Regia*

*Tomi 10.*¹⁰⁶⁴

Biblia 1. Hebraica. 2. Samaritana 3. Chaldaica 4. Graeca 5. Syriaca 6. Latina 7. Arabica quibus textus originales totius scripturae sacrae, quibus textus originales totius Scripturae Sacrae: quorum pars in editione Complutensi deinde in Antuerpiensi regiis sumptibus extat, muc integri ex manuscriptis toto fere orbe quaesitis exemplaribus exhibentur..., cura et studio Guidonis Mich. Le Jay, Lutetiae Parisiorum, excudebat Antonius Vitré, 1629–1645, in 2°

(1) Hebraicus, Graecus et Chaldaeus cum B. Hieronymi versione Latina, Parisiis, excudebat Antonius Vitray, anno Domini 1629, in 2°

Sign. EEK Bar 00865

Bej. nincs

Kötés: fatáblás disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, két fémcSAT, az egyik törött, a gerinc bordázott, rajta felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conuentus Lauretani in Hungaria Ordinis Seruorum Beatissimae Virginis Mariae*, alul egy beragasztott jelzet A. N. 1.

(2) Iosue, Iud., Ruth, Samuel lib. II, Reg. lib. Paral. lib. II., Excudebat Antonius Vitray, Parisijs anno 1629, in 2°

(3) Libri ecclesiastici. Esdras, Nehem., Tob., Iud., Esth., Iob, Psalt. libri, Salom., Parisiis, excudebat Antonius Vitray, anno Domini 1629, in 2°

(4) Esaias Tomus IIII, Parisiis, excudebat Antonius Vitray, anno Domini 1629, in 2°

Sign. EEK Bar 00974

Bej. nincs

Kötés: fatáblás disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, két sérült fémcSAT, a gerinc bordázott, rajta felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conuentus Lauretani in Hungaria Ordinis Seruorum Beatissimae Virginis Mariae*, alul egy beragasztott jelzet A. N. 7.

¹⁰⁶⁴ Katalog, 1787, f.1.: Biblia Sacra Septem Lingvarum, Lutetiae Parisiorum, 1645, 10 rész, 100 forint

(5) *Novum Iesu Christi testamentum*, Parisiis, excudebat Antonius Vitray, anno Domini 1630, in 2°

(6) *Acta Apostolorum*, Parisiis, excudebat Antonius Vitray, anno Domini 1633, in 2°

(7) *Pentateuchus Syriacus Arabicus et Samaritanus*, Parisiis, excudebat Antonius Vitray, anno Domini 1632, in 2°

(8) *Libri iudicum*, ac primum Iosue, Parisiis, excudebat Antonius Vitray, anno Domini 1632, in 2°

(9) *Esdras*, Parisiis, excudebat Antonius Vitray, anno Domini 1635, in 2°

(10) *Isiah*, Parisiis, excudebat Antonius Vitray, anno Domini 1645, in 2°

Sign. EEK Bar 00980

Bej. nincs

Kötés: disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, két fémcsat, az egyik törött, bordázott gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conuentus Lauretani in Hungaria Ordinis Seruorum Beatissimae Virginis Mariae*, alul egy beragasztott jelzet A. N. 8.

Megj. ma csupán három kötet van meg az ELTE Egyetemi Könyvtárban

(55) *Tostati opera omnia commentaria in Genesin* Tomi 13.¹⁰⁶⁵

Alfonso TOSTADO RIBERA (Alonso Fernández de Madrigal, 1400–1455)

(1) *Alphonsi Tostati Hispani Episcopi Abulensis Philosophi Theologi, Ac Pontificij Iuris, Caesareique consultissimi, necnon linguae Graecae, et Hebraicae peritissimi Commentaria in Genesim*, ...per R. P. F. Paulinum Berti, Venetiis, 1615, in 2°

Sign. Vác, Főszékesegyházi Könyvtár, nincs adat

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinc, rajta felirat piros kezdőbetűkkel

Bej: nincs

Pos: a címlap közepén *Ex libris Comitiss Francisci de Nadasd 1659*, alatta *Nunc vero Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is*

¹⁰⁶⁵ Katalog, 1787: Tostatus, *Commentaria in Genesim Exodum Deuteronomiam...*, 3 tomi cum duplici, Venetiis, 1615, 15 rész, folio, 20 forint

Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), lejjebb egy beragasztott jelzet C. N. 130¹⁰⁶⁶

Megj. kérte Peter Lambeck (vö. 316. tétel), de nem kapta meg

(2) Alphonsi Tostati Hispani Episcopi Abulensis Philosophi Theologi, Ac Pontificij Iuris, Caesareique consultissimi, necnon lingvae Graecae, et Hebraicae peritissimi Commentaria in Primam Partem Exodi, ...per R. P. F. Paulinum Berti, Venetiis, 1615, in 2°

Sign. Vác, Főszékesegyházi Könyvtár, nincs adat

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinc, rajta felirat piros kezdőbetűkkel

Bej: nincs

Pos: a címlap közepén *J. Basileo Fraganesco*, alatta *Ex libris Comitiss Francisci de Nadasd 1659*, alatta *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lejjebb egy beragasztott jelzet C. N. 131

Megj. kérte Peter Lambeck is (vö. 316. tétel), de nem kapta meg

(3) Alphonsi Tostati Hispani Episcopi Abulensis Philosophi Theologi, Ac Pontificij Iuris, Caesareique consultissimi, necnon lingvae Graecae, et Hebraicae peritissimi Commentaria in Leviticum, ...per R. P. F. Paulinum Berti, Venetiis, 1615, in 2°

Sign. Vác, Főszékesegyházi Könyvtár, nincs adat

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinc, rajta felirat piros kezdőbetűkkel

Bej: nincs

Pos: a címlap közepén *J. Basileo Fraganesco*, alatta *Ex libris Comitiss Francisci de Nadasd 1659*, alatta *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lejjebb egy beragasztott jelzet C. N. 132

(4) Alphonsi Tostati Hispani Episcopi Abulensis Philosophi Theologi, Ac Pontificij Iuris, Caesareique consultissimi, necnon lingvae Graecae, et Hebraicae peritissimi Commentaria in Primam Partem Numerorum, ...per R. P. F. Paulinum Berti, Venetiis, 1615, in 2°

Sign. Vác, Főszékesegyházi Könyvtár, nincs adat

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinc, rajta felirat piros kezdőbetűkkel

Bej: nincs

Pos: a címlap közepén *J. Basilio Frag.co m.?* alatta *Ex libris Comitiss Francisci de Nadasd 1659*, alatta *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lejjebb egy beragasztott jelzet C. N. 133

¹⁰⁶⁶ Toma Katalin és Fazekas István adatát köszönöm

(5) Alphonsi Tostati Hispani Episcopi Abulensis Philosophi Theologi, Ac Pontificij Iuris, Caesareique consultissimi, necnon linguae Graecae, et Hebraicae peritissimi Commentaria in Iudices, et Ruth, ...per R. P. F. Paulinum Berti, Venetiis, 1615, in 2°

Sign. Vác, Főszékesegyházi Könyvtár, nincs adat

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinc, rajta felirat piros kezdőbetűkkel

Bej: nincs

Pos: a címlap közepén *J. Basileo Fraganesco ...?*, alatta *Ex libris Comitum Francisci de Nadasd 1659*, alatta *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lejjebb egy beragasztott jelzet *C. N. 135*

(6) Alphonsi Tostati Hispani Episcopi Abulensis Philosophi Theologi, Ac Pontificij Iuris, Caesareique consultissimi, necnon linguae Graecae, et Hebraicae peritissimi Commentaria in Librum Secundum Regum, ...per R. P. F. Paulinum Berti, Venetiis, 1615, in 2°

Sign. Vác, Főszékesegyházi Könyvtár, nincs adat

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinc, rajta felirat piros kezdőbetűkkel

Bej: nincs

Pos: a címlap közepén *J. Basilio Fraganesci ...?*, alatta *Ex libris Comitum Francisci de Nadasd 1659*, alatta *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lejjebb egy beragasztott jelzet *C. N. 137*

(7) Alphonsi Tostati Hispani Episcopi Abulensis Philosophi Theologi, Ac Pontificij Iuris, Caesareique consultissimi, necnon linguae Graecae, et Hebraicae peritissimi Commentaria in Primam Partem Paralipomenon, ...per R. P. F. Paulinum Berti, Venetiis, 1615, in 2°

Sign. Vác, Főszékesegyházi Könyvtár, nincs adat

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinc, rajta felirat piros kezdőbetűkkel

Bej: nincs

Pos: a címlap közepén *J. Basilio Fraganesco ...?*, alatta *Ex libris Comitum Francisci de Nadasd 1659*, alatta *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lejjebb egy beragasztott jelzet *C. N. 138*

(8) Alphonsi Tostati Hispani Episcopi Abulensis Philosophi Theologi, Ac Pontificij Iuris, Caesareique consultissimi, necnon linguae Graecae, et Hebraicae peritissimi Commentaria in Primam Partem Exodi, ...per R. P. F. Paulinum Berti, Venetiis, 1615, in 2°

Sign. Vác, Főszékesegyházi Könyvtár, nincs adat

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinc, rajta felirat piros kezdőbetűkkel
Bej: nincs

Pos: a címlap közepén *J. Basilio Fragnesche Ord. oss.?*, alatta *Ex libris Comitis Francisci de Nadasd 1659*, alatta *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lejjebb egy beragasztott jelzet *C. N. 140*

Megj. Alfonso Tostado Velencében 1615-ben kiadott kommentárjainak 24 kötete volt, nem lehet azonosítani, hogy ezek közül melyiket 13-at szerezte meg Nádasdy. Ma összesen nyolc van meg a váci Főszékesegyházi Könyvtárban, a számozás alapján hiányzik a C. N. 134, a C. N. 136 és a C. N. 139 jelzetű.

(56) *Salmeronis Commentarius in
Euangelicam historia*

*Tomi 12.*¹⁰⁶⁷

Alfonso SALMERÓN (1515–1585)

(1) Alfonso Salmeronis Toletani e Societate Jesu Commentarii in evangelicam historiam et in Acta Apostolicum, Addita est Auctoris Vita per R. P. Petrum Ribadeneiram conscripta..., Coloniae Agrippinae, Apud Antonium Hierat, et Joan. Gymni, 1612, in 2°

(2) Tomus secundus, qui inscibitur de Verbiante Incarnationem gestis, Coloniae Agrippinae, Apud Antonium Hierat, et Joannem Gymnicum, 1612, in 2°

(3) Tomus tertius, qui de Infantia et Pueritia Domini nostri Iesu Christi inscribitur, Coloniae Agrippinae, Apud Antonium Hierat, et Joannem Gymnicum, 1612, in 2°

(4) Tomus quartus, De historia vitae Domini nostri Iesu Christi, usque ad Dominicam Coenam, Coloniae Agrippinae, Apud Antonium Hierat, et Joannem Gymnicum, 1612, in 2°

(5) Tomus quintus, De sermone Domini nostri Iesu Christi in Monte, Coloniae Agrippinae, Apud Antonium Hierat, et Joannem Gymnicum, 1612, in 2°

(6) Tomus sextus, De Miraculis Domini nostri Iesu Christi, Coloniae Agrippinae, Apud Antonium Hierat, et Joannem Gymnicum, 1613, in 2°

¹⁰⁶⁷ Katalog, 1787, f.5.: Salmeron Comentaría in Evangelicam, Coloniae, 1612, 12 rész, fol.

(7) Tomus septimus, De Parabolis Domini nostri Iesu Christi, Coloniae Agrippinae, Apud Antonium Hierat, et Joannem Gymnicum, 1613, in 2°

(8) Tomus octavus, qui de Disputationibus Domini inscribitur, Coloniae Agrippinae, Apud Antonium Hierat, et Joannem Gymnicum, 1613, in 2°

(9) Tomus nobus, qui de Sermone in Coena ad Apostolos habito inscribitur, Coloniae Agrippinae, Apud Antonium Hierat, et Joannem Gymnicum, 1613, in 2°

(10) Tomus decimus, qui de Passione et Morte Domini nostri Iesu Christi inscribitur, Coloniae Agrippinae, Apud Antonium Hierat, et Joannem Gymnicum, 1613, in 2°

(11) Tomus undecimus, qui de Resurrectione, et Ascensione Domini inscribitur, Coloniae Agrippinae, Apud Antonium Hierat, et Joannem Gymnicum, 1614, in 2°

(12) Tomus duodecimus, qui de Ecclesiae nascentis exordijs, et in Acta Apostolorum, inscribitur, Coloniae Agrippinae, Apud Antonium Hierat, et Joannem Gymnicum, 1614, in 2°

Megj. a kölni kiadás 13 kötetes, tehát Nádasdyé nem volt teljes

(57) *Theophilacti Enarrationes in 4. Evangelia* *Tomus 2.*¹⁰⁶⁸

THEOPHYLACTUS (1050/60?–1108?)

Theophylacti Bulgariae Archiepiscopi Tomus Primus, Enarrationes in Quatuor Evangelia continens, Ioanne Oecolampadio Interprete, Basileae, apud inclytam Basileam in officina Andreae Cratandri, 1524, in 2°

Megj. két kötetes kiadást nem találtam

(58) *Senensis Bibliotheca Sancta* *Tomus 1.*
kolligátum

SIXTUS SENENSIS (1520–1569)

Pietro Colonna GALATINO (1480–1539); Johannes REUCHLIN (1455–1522)

(1) Bibliotheca sancta a f. Sixto Senensi Ordinis Praedicatorum ...collecta et in octo libros digesta ...ad Sanctiss. Pius V. pont. max.

¹⁰⁶⁸ Katalog, 1787: Theophilus Lactij, in Evangelia, Basileae, 1524, folio

...Nunc vero a Johanne Hayo Scoto Societati Jesu ...a mendis expurgata atque scholiis illustrata, Parisiis, Ex typographia Rolini Theodorici, 1610, in 2°

Sign. EEK Bar 00315

Bej. a második műben elszórtan latin nyelvű bejegyzések és aláhúzások

Kötés: fehér disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, bordázott gerincen felirat

Pos. az előtáblán mélynyomással felül *S L C*, alatta 1614, a címlap közepén *Ill(ustrissi)mi Comitis Francisci de Nadasd, tetején Conuent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, felette egy beragasztott jelzet *C. N.*
118

(2) P. Galatini de Arcanis Catholicae Veritatis, Libri XII, Item Iohannis Reuchlini De Cabala, seu de Symbolica Receptione, Apud Haeredes Andreae Wecheli, Claudium Marnium et Ioannem Aubrium, 1603

(59) *Nouarini*

Tomi 3.¹⁰⁶⁹

Aloysius NOVARINUS (Luigi Novarini, 1594–1660)

(1) Matthaeus et Marcus expensi, notis monitisque sacris, qua ex linguarum fontibus, qua ex variarum versionum collatione, ...illustrati; ...offert, R. P. D. Aloysius Nouarinus, Lugduni, sumpt. haered. Gabr. Boissat, et Laurentii Anisson, 1642, in 2°

(2) Ioannes expensus, notis monitisque sacris, qua ex linguarum fontibus, qua ex variarum versionum collatione, ...illustratus; ...Addita lectionum varietate Vulgatae editioni ad verbun respondente, ...Omnia primum offert R. P. D. Aloysius Nouarinus, Lugduni, sumpt. haered. Gabr. Boissat, et Laurentii Anisson, 1643, in 2°

(3) Lucas expensus, notis monitisque sacris, qua ex linguarum fontibus, qua ex variarum versionum collatione, ...illustratus; ...offert, R. P. D. Aloysius Nouarinus, Lugduni, sumpt. haered. Gabr. Boissat, et Laurentii Anisson, 1643, in 2°

¹⁰⁶⁹ Katalog, 1787, f.6.: Novarini Commentarius, Lugduni, 1643, 3 rész, folio

(60) *Baradij Commentariorum in concordiam
Evangelicam*

Tomus 1. et 2.

Baradij in Concordiam Euangelistarum

Tomus Tertius

Baradij in concordiam Euangelistarum

Tomus 4tus et 5tus

(összekapcsolva a három tétel: *Libri Tres*)

Sebastiano BARRADAS (1543–1615)

(1) R. P. Sebastiani Barradii, Olisiponensis, E Societate Jesu Doctoris Theologi, In Eborensi Academia quondam sacrarum literar. professoris, Commentaria In Concordiam Et Historiam Evangelicam Tomus 1–2, Moguntiae, Sumptibus Hermanni Mylii Birckmanni, Excudebat Hermannus Meresius, 1627, in 2°

(2) R. P. Sebastiani Barradii, Commentaria In Concordiam Et Historiam Evangelicam, Tomus 3–4, Moguntiae, Sumptibus Hermanni Mylii Birckmanni, Excudebat Hermannus Meresius, in 2°

(3) Operum Tomus 5. Posthumus Seu Itinerarium filiorum Israel ex Aegypto in terrem repromissionis, Moguntiae, Sumptibus Hermanni Mylii Birckm, Excudebat Balthasar Lippius, 1627, in 2°
több kiadás

(61) *S. Isidori de interpretatione diuinae scripturae*
Megj. megkapta Lambeck (vö. 625. tétel)

Tomus 1.

(62) *Bibliotheca veterum Patrum*

*Tomus 13.*¹⁰⁷⁰

Magna bibliotheca veterum Patrum ...primo ...a Margarino de La Bigne ...composita, postea studio doctissimorum Coloniensium theologorum ...aucta, nunc vero additione ducentorum circiter authorum ...in XVII tomos distributa, Parisiis, Apud Ioannem Billaine, Simeonem Piget, Frederic Leonard, 1654, in 2°

(1) Magna Bibliotheca Veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum, primo quidem a Margarino de Labigne ex Alma Sorbonae Schola ...composita, Tomus Primus, Parisiis, Apud Ioannem Billaine, Simeonem Piget, Frederic Leonard, 1654, in 2°

Sign. EEK Bar 01714

Bej. nincs

¹⁰⁷⁰ Katalog, 1787: Magna Bibliotheca veterum Patrum, Parisiis, 1654, 13 rész, folio

Kötés: fehér pergamen zöld szalaggal, a gerinc teljesen leszakadva, szűnyomok

Pos. a címlap tetején *Conventus D. V. Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*; a címlap alján *Conv(entus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, ugyanott egy beragasztott jelzet *B. N. 53*. Az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise beragasztva (mérete 141×181 mm)

(2) (a) *Magna Bibliotheca Veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum, Tomus Secundus, Parisiis, Apud Ioannem Billaine, Simeonem Piget, Frederic Leonard, 1654, in 2°*

Sign. EEK Bar 01715

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, a gerincen elmosódott felirat, alatta A, a gerinc szakadozott

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a címlap alján egy beragasztott jelzet *B. N. 54*. Az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise beragasztva (mérete 130×179 mm)

(b) *Magna Bibliotheca Veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum, Tomus Tertius, Parisiis, Apud Ioannem Billaine, Simeonem Piget, Frederic Leonard, 1654, in 2°*

(3) *Magna Bibliotheca Veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum, primo quidem a Margarino de Labigne ex Alma Sorbonae Schola ...composita, Tomus IV, Pars Prima, Parisiis, Apud Ioannem Billaine, Simeonem Piget, Frederic Leonard, 1654, in 2°*

Sign. EEK Bar 01821

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen két zöld szalaggal, a gerince sérült, rajta felirat, alatta A

Pos. a címlapon *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta egy beragasztott jelzet *B. N. 55*, az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise beragasztva (mérete 122×170 mm)

(4) *Magna Bibliotheca Veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum, primo quidem a Margarino de Labigne ex Alma Sorbonae Schola ...composita, Tomus Quintus, Parisiis, Apud Ioannem Billaine, Simeonem Piget, Frederic Leonard, 1654, in 2°*

Sign. EEK Bar 01822

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen két zöld szalaggal, a gerince félig leszakadva, rajta felirat piros kezdőbetűkkel, alatta A, szűnyomok

Pos. a címlapon *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul egy beragasztott jelzet *B. N. 56*, az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise beragasztva (mérete 128×174 mm)

Megj. egybenyomtatva a Tomus sextus-szal

(5) Magna Bibliotheca Veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum, primo quidem a Margarino de Labigne ex Alma Sorbonae Schola ...composita, Tomus VII, Parisiis, Apud Ioannem Billaine, Simeonem Piget, Frederic Leonard, 1654, in 2°

Sign. EEK Bar 01823

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen két zöld szalaggal, a gerince sérült, nincs felirat

Pos. a címlapon *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta egy beragasztott jelzet *B. N. 57*, az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise beragasztva (mérete 146×192 mm)

Megj. egybenyomtatva a Tomus octavus-szal

(6) Magna Bibliotheca Veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum, primo quidem a Margarino de Labigne ex Alma Sorbonae Schola ...composita, Tomus Nonus, Parisiis, Apud Ioannem Billaine, Simeonem Piget, Frederic Leonard, 1654, in 2°

Sign. EEK Bar 01824

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen két zöld szalaggal, a gerince sérült, rajta felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb A, szűnyomok

Pos. a címlapon *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul egy beragasztott jelzet *B. N. 58*. Az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise beragasztva (mérete 123×170 mm)

(7) Magna Bibliotheca Veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum, primo quidem a Margarino de Labigne ex Alma Sorbonae Schola ...composita, Tomus decimus, Parisiis, Apud Ioannem Billaine, Simeonem Piget, Frederic Leonard, 1654, in 2°

Sign. EEK Bar 01825

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen egy zöld szalaggal, a gerince sérült, leszakadva, szűnyomok

Pos. a címlapon *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul egy beragasztott jelzet *B. N. 59*. Az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise beragasztva (mérete 139×193 mm)

(8) *Magna Bibliotheca Veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum*, primo quidem a Margarino de Labigne ex Alma Sorbonae Schola ...composita, Tomus undecimus, Parisiis, Apud Ioannem Billaine, Simeonem Piget, Frederic Leonard, 1654, in 2°

Sign. EEK Bar 01826

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen két zöld szalaggal, a gerinc sérült, a ragasztott piros kezdőbetűs felirat lekopott, alatta fekete tollas felirat, lejjebb A, szúnyomok

Pos. a címlapon *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul egy beragasztott jelzet *B. N. 60*. Az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise beragasztva (mérete 143×186 mm)

(9) *Magna Bibliotheca Veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum*, primo quidem a Margarino de Labigne ex Alma Sorbonae Schola ...composita, Tomus Duodecimus, Parisiis, Apud Ioannem Billaine, Simeonem Piget, Frederic Leonard, 1654, in 2°

Sign. EEK Bar 01827

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen két zöld szalaggal, a gerince sérült, részben lekopott piros kezdőbetűs felirat, alatta az eredeti? felirat, lejjebb A, szúnyomok

Pos. a címlapon *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul egy beragasztott jelzet *B. N. 61*. Az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise beragasztva (mérete 149×186 mm)

(10) *Magna Bibliotheca Veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum*, primo quidem a Margarino de Labigne ex Alma Sorbonae Schola ...composita, Tomus XIII, Parisiis, Apud Ioannem Billaine, Simeonem Piget, Frederic Leonard, 1654, in 2°

Sign. EEK Bar 01828

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen két zöld szalaggal, a gerince sérült, rajta felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb A, szúnyomok

Pos. a címlapon Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), alul egy beragasztott jelzet *B. N. 62*. Az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise beragasztva (mérete 144×183 mm)

(11) *Magna Bibliotheca Veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum*, primo quidem a Margarino de Labigne ex Alma Sorbonae Schola ...composita, Tomus XIV, Parisiis, Apud Ioannem Billaine, Simeonem Piget, Frederic Leonard, 1654, in 2°

Sign. EEK Bar 01829

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen egy zöld szalaggal, a gerince sérült, szakadt, a felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb A, szúnyomok

Pos. a címlapon Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), alul egy beragasztott jelzet *B. N. 63* (sérült). Az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise beragasztva (mérete 120×171 mm)

(12) *Magna Bibliotheca Veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum*, primo quidem a Margarino de Labigne ex Alma Sorbonae Schola ... composita, Tomus XV, Parisiis, Apud Ioannem Billaine, Simeonem Piget, Frederic Leonard, 1654, in 2°

Sign. EEK Bar 01830

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen két zöld szalaggal, a gerince sérült, a felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb A

Pos. a címlapon Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), alul egy beragasztott jelzet *B. N. 64*. Az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise beragasztva (mérete 136×182 mm)

(13) *Magna Bibliotheca Veterum Patrum et antiquorum Scriptorum Ecclesiasticorum*, primo quidem a Margarino de Labigne ex Alma Sorbonae Schola ...composita, Tomus XVI, Parisiis, Apud Ioannem Billaine, Simeonem Piget, Frederic Leonard, 1654, in 2°

Sign. EEK Bar 01831

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen két zöld szalaggal, a gerince sérült, nincs felirat

Pos. a címlapon Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), alatta egy beragasztott

jelzet B. N. 65. Az első kötetstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise beragasztva (mérete 143×185 mm)
Megj. a sorozat nem teljes, az utolsó kötet hiányzik, ez azonban már a 17. században sem volt meg

(63) *Dionysij Areopagitae opera* Tomi 2.¹⁰⁷¹
DIONYSIUS AEROPAGITA (1. sz.); Balthasar CORDIER (Corderius, 1592–1650) SJ

(1) Opera S. Dionysii Aeropagitae cum Scholis S. Maximi et Paraphrasi Pachymerae a Balthasare Corderio, Tomus Primus, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1634, in 2°

Sign. EEK Bar 01542

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta A

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, alatta egy beragasztott jelzet B. N. 74

(2) Opera S. Dionysii Aeropagitae cum Scholis S. Maximi et Paraphrasi Pachymerae a Balthasare Corderio, Tomus Secundus, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1634, in 2°

Sign. EEK Bar 01543

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta A

Pos. a címlap tetején *Conven(tus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, alul egy beragasztott jelzet B. N. 75

(64) *S. Hieronymi opera in quatuor libris* Tomi 9.¹⁰⁷²
Szent EUSEBIUS Sophronius Hieronymus (347–420)

Sancti Hieronymi Stridonensis Opera omnia, quae extant, Mariani Victorii Reatini episcopi Amerini labore et studio ad fidem M. S. et vetustium exemplarium emend., Parisiis, 1643, in 2°

(1) Continentes Eius Epistolas, Et Libros Contra Haereticos; Ex Antiquissimis Exemplaribus Opera Ac Studio Mariani Victorii Reatini Episcopi Amerini Emendati, Argumentis Et Scholiis

¹⁰⁷¹ Katalog, 1787, f.15.: S. Dionysii, Opera Omnia, Antverpiae, 1633, 2 rész, folio, 6 forint

¹⁰⁷² Katalog, 1787, f.15.: S. Hieronimus, Opera omnia, Parisiis, 1643, 4 rész, folio, 20 forint

Illustrati. Accedunt Hac Ultima Editione Henrici Gravii Annotationes Eruditißimae in Epistolas, et varior. locorum ex manuscriptis Codicibus emendationes, a R. P. Andreae Schotto, ...emendatae, et auctae, Tomus 1–3, Parisiis, (Sebastian Cramoisy), 1643, in 2°

(2) Continentes Commentaria In Omnes Prophetas Et In Ecclesiastem, Opera ac Studio Mariani Vitorii Reatini..., Tomus 4–5, Parisiis, (Sebastian Cramoisy), 1643, in 2°

(3) Contineant Seqvens Pagina Indicabit Omnia, Tomus 6–8, Parisiis, (Sebastian Cramoisy), 1643, in 2°

(4) Tomus 9, Parisiis, (Sebastian Cramoisy), 1643, in 2°

(65) *Tertulliani opera in 3. libris* Tomi 3.
Megj. kérte Lambeck (vö. 640. tétel)

(66) *S. Cyrilli opera in 7 libris* Tomi 6.
Megj. kérte Lambeck (vö. 579. tétel)

(67) *S. Cypriani opera in 1 libro* Tomus 1.
Megj. kérte Lambeck (vö. 636. tétel)

(68) *S. Damasceni opera in 1. libro* Tomus 1.¹⁰⁷³

Johannes Damascenus (676 k.–749)

Beati Ioannis Damasceni, orthodoxae fidei accurata explicatio, quatuor libris distincta..., Ioan. Oecolampadio interprete..., Basileae, per Henrichum Petri, 1548, in 2°

(69) *Theodoreti omnia opera in 4 libris* 4.
Megj. kérte Lambeck (vö. 580. tétel)

(70) *D. Augustini in vetus et nouum Testamentum* Liber 1.¹⁰⁷⁴

Szent Ágoston (Aurelius Augustinus, 354–430)

D. Aurelii Augustini ...Tam in Vetus quam in Nouum Testamentum, Commentarij, ex omnibus eiusdem Lucubrationibus passim, in ordine utriusque capitum, collecti, iam primum ...per Ioannem

¹⁰⁷³ Katalog, 1787, f.154.: Joan. Damasc., Opera, Basileae, 1548, folio, 1 forint

¹⁰⁷⁴ Katalog, 1787: S. August, In novum et vetus Testamentum, Basileae, 1542, 2 rész, folio, 6 forint

Gastium Brisacensem in lucem editi, Tomus 1–2, Basileae, Herwagen, 1542, in 2°

(71) *S. Irenaei aduersus haereses* *Liber 1.*

Szent IRENAEUS (140–202)

Megj. kérte Lambeck (vö. 639. tétel)

(72) *S. Bonauenturae opuscula in 2. libris* *Tomii 2.*¹⁰⁷⁵

Szent BONAVENTURA (1221–1274)

(1) Sancti Bonaventurae Ex Ordine Minorum S. R. E. Episcopi Card. Albanensis Eximii Ecclesiae Doctoris Opusculorum Tomus Primus, Lugduni, sumptibus Societatis Bibliopolarum, 1647, in 2°

(2) Tomus secundus, in 2°

(73) *S. Augustini opera in 11 libris* *Tomii 11.*¹⁰⁷⁶

Szent Ágoston (Aurelius Augustinus, 354–430)

(1) Primus Tomus Operum Eximii Patris D. Aurelii Augustini Quae usque ad hanc Diem, Doctorum Hominum studio inueneri poruerunt, Parisiis, Apud Guilielmum Merlin et Sebastianum Niuellium, 1571, in 2°

Sign. EEK Ant 5000

Bej. nincs

Kötés: fehér disznóbőr, vaknyomásos görgőkkel, beázásnyomok, két fémcSAT, a gerinc bordázott, rajta felirat, lejjebb I

Pos. a címlap alján *Ex lib(ri)s Comit(um) Franci(um) de Nadasd, a címlap tetején Conven(tus) Lauret(um) in Hung(aria) Ord(in)e Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, alul egy beragasztott jelzet *B. N. 32*

(2) Tomus Operum D. Aurelii Augustini Hipponensis Episcopi, complectens illius Epistolas, Parisiis, Apud Gulielmum Merlin et Sebastianum Niuellium, 1571, in 2°

Sign. EEK Ant 5001

Bej. nincs

Kötés: fehér disznóbőr, görgőkkel, két fémcSATTal, bordázott gerinc, elmosódott felirat

¹⁰⁷⁵ Katalog, 1787, f.15.: S. Bonav., Opera Omnia, Lugduni, 1647, 2 rész, folio, 6 forint

¹⁰⁷⁶ Katalog, 1787: S. August, Opera omnia, Parisiis, 1571, 11 rész, folio, 30 forint

Pos. a címlap alján *Ex lib(ris) Com(itis) Fran(cisci) de Nadasd*, a címlap tetején *Conven(tus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, alul egy beragasztott jelzet *B. N. 33*

(3) Tomus Operum D. Aurelii Augustini Hipponensis Episcopi, compeltens ta didactica, Parisiis, Apud Gulielmum Merlin et Sebastianum Niuellium, 1571, in 2°

Sign. EEK Ant 5002

Bej. nincs

Kötés: fehér disznóbőr, görgőkkel, két fémcstával, bordázott gerinc elmosódott felirat

Pos. a címlap alján *Ex lib(ris) Comit(itis) Franc(isci) de Nadasd*, a címlap tetején *Conven(tus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, alul egy beragasztott jelzet *B. N. 34*

(4) Tomus Operum D. Aurelii Augustini Hipponensis Episcopi, Complectens Reliqua ton Didacticon, Parisiis, Apud Gulielmum Merlin et Sebastianum Niuellium, 1571, in 2°

Sign. EEK Ant 5003

Bej. nincs

Kötés: fehér disznóbőr, görgőkkel, két fémcstával, bordázott gerinc, elmosódott felirat

Pos. a címlap alján *Ex lib(ris) Com(itis) Franci(isci) de Nadasd*, lap tetején *Conven(tus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, alul egy beragasztott felirat *B. N. 35*

(5) Tomum Operum D. Aurelii Augustini Hipponensis Episcopi continens decertationes adversus haereses, Parisiis, Apud Guilielmum Merlin et Sebastianum Niuellium, 1571, in 2°

Sign. EEK Ant 5098

Bej. nincs

Kötés: fehér disznóbőr, vaknyomásos görgőkkel, beázásnyomok, két fémcstát, a gerinc bordázott, felirattal, lejjebb VI, a kötés sérült

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)riae*, alján *Ex lib(ris) Com(itis) Franci(isci) de Nadasd*, középen egy beragasztott jelzet *B. N. 37*

(6) Tomus Operum D. Aurelii Augustini Hipponensis Episcopi, Parisiis, Apud Gulielmum Merlin et Sebastianum Niuellium, 1571, in 2°

Sign. EEK Ant 5099

Bej. nincs

Kötés: fehér disznóbőr, görgőkkel, két fémcstall, bordázott gerinc, elmosódott feliratt

Pos. a címlap alján *Ex lib(ris) Comit(is) Franci(sci) de Nadasd*, a címlap tetején *Conven(tus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, alul egy beragasztott jelzet *B. N. 38*

(7) Tomus Operum D. Aurelii Augustini Hipponensis Episcopi, Continens Enarrationes in Psalmos myticos, Parisiis, Apud Guliellmum Merlin et Sebastianum Niuellium, 1571, in 2°

Sign. EEK Ant 5100

Bej. nincs

Kötés: fehér disznóbőr, görgőkkel, két fémcstall maradvánnyal, bordázott gerinc, elmosódott feliratt

Pos. a címlap alján *Ex lib(ris) Com(itis) Franci(sci) de Nadasd*, a címlap tetején *Conven(tus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, alul egy beragasztott jelzet *B. N. 39*

(8) Tomus Operum D. Aurelii Augustini Hipponensis Episcopi, Continens illius Tractatus, Parisiis, Apud Guliellmum Merlin et Sebastianum Niuellium, 1571, in 2°

Sign. EEK Ant 5101

Bej. nincs

Kötés: fehér disznóbőr, görgőkkel, két fémcstall, bordázott gerinc, elmosódott feliratt

Pos. a címlap alján *Ex lib(ris) Comit(is) Francisci de Nadasd*, a címlap tetején *Conven(tus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, alul egy beragasztott jelzet *B. N. 40*

(9) Tomus Operum D. Aurelii Augustini Hipponensis Episcopi continens tratctata et sermones, Parisiis, Apud Guliellmum Merlin et Sebastianum Niuellium, 1571, in 2°

Sign. EEK Ant 5102

Bej. nincs

Kötés: fehér disznóbőr, görgőkkel, két fémcstall, bordázott gerinc, elmosódott feliratt

Pos. a címlap alján *Ex lib(ris) Com(itis) Franci(sci) de Nadasd*, a címlap tetején *Conven(tus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is*

Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae, alul egy beragasztott jelzet *B. N. 41*

(10) *Index Omnium Quae Gravius et Insignius a D. Aurelio Augustino scripta sunt, Parisiis, Apud Guilielmum Merlin et Sebastianum Niuellium, 1571, in 2°*

Sign. EEK Ant 5004

Bej. nincs

Kötés: fehér disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, beázásnyomok, két fémcsat, a gerinc bordázott, piros kezdőbetűs felirattal

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)riae*, alján *Ex lib(ris) Comit(um) Franci(um) de Nadasd*, középen egy beragasztott jelzet *B. N. 42*

Megj. ma a 11 kötet közül 10 az ELTE Egyetemi Könyvtárban található. Hiányzik azonban az 5. kötet, amely a 17–18. században még megvolt.

(74) *D. Justini opera*

Liber 1.

JUSTINUS Martyr (103–165)

nem azonosítható, műveinek számos kiadása volt a 16. században

(75) *Theatrum vitae humanae*

Tomus 8.

Laurentius BEYERLINCK (1578–1627)

Magnum Theatrum Vitae Humanae: hoc est rerum divinarum humanarumque syntagma, Catholicum, Philosophicum, Historicum Et Dogmaticum, Auctore Laurentio Beyerlinck Theologo, Protonotario, Canonico, et Archipresbytero Antuerpiensi, Lugduni, Sumptibus Ioannis Antonii Huguetan, et Marci Antonii Ravaud, 1656–1665, in 2°

(1) *Tomus primus, continens literas A, B, 1656*

(2) *Tomus secundus, continens literas C, D, 1656*

(3) *Tomus tertius, continens literas E, F, G, 1665*

(4) *Tomus quartus, continens literas H, I, K, L, 1665*

Sign. Magyar Ferences Könyvtár Gyöngyösi Múemlékkönyvtár Egri
Különgyűjteménye 07400073

Bej. nincs adat

Kötés: 18. századi ferences kötés

Pos. az egri ferencesek possessor-bejegyzése 1689-ből, Nádasdy Ferenc nyomtatott exlibrise a szennylapon (méretéről nincs adat)¹⁰⁷⁷

(5) Tomus quintus, continens literas M, N, O, 1665

(6) Tomus sextus, continens literas P, Q, R, 1665

(7) Tomus septimus, continens literas S, T, V, X, Y, 1665

(8) Tomus octavus, Index generalis Rerum, Verborum, Historiarum et Exemplorum omnium, quae in VII. praecedentibus Tomis Comprehenduntur, 1665

Megj. kérte Lambeck (vö. 330. tétel), de később úgy döntött, hogy megtarthatják a szerviták. Mára csak a negyedik kötete maradt meg.

(76) *Nierenbergij opera Parthenica*

Tomus 1.

Juan Eusebio NIEREMBERG (1595–1658)

R. P. Ioannis Eusebii Nierenbergii, E Societ. Iesu. Opera Parthenica. De Super-Eximia Et Omni-Moda Puritate Matris Dei, Lugduni, Sumptibus Claudii Bourgeat, et Mich. Lietard, 1659, in 2°

(77) *Nierenbergij opera Doctor Euangelicus*

Tomus 1.

Juan Eusebio NIEREMBERG (1595–1658)

R. P. Ioan. Eusebii Nierenbergii, Soc. Iesu, Doctor Evangelicus: Ex variis selectisque concinnatus Opusculis; Ad Pietatem Christianam instituendam eximiè accommodatis..., Lugduni, Sumptibus Francisci Comba, 1659, in 2°

(78) *De Lanuza homiliae in 3. libris*

Tomi 3.

Jeronimó Bautista de LANUZA (1553–1624)

(1) R. D. P. F. Hieron. Baptistae De Lanuza Homiliae Quadragésimales... in quatuor divisae, Tomos, cum triplici Indice, Tomus Secundus, Lugduni, Sumptib. Guilielmi Barbier et Ioannis Girin, 1659, in 2°

Sign. EEK Bar 03716

Bej. nincs

Kötés: rossz állapotban lévő kötet, fehér pergamen, a gerincen fekete tintával felirat, tele szúnyommal, előzéklapok kiszakadva

¹⁰⁷⁷ Fáy Zoltán szíves közlését ezúton is köszönöm

*Pos. az Index fölött Convent(us) Lauret(ani) in Ungariae Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) R. D. P. F. Hieron. Baptistae De Lanuza Homiliae Quadra-
gesimales, Tomus Tertius, Lugduni, Sumptib. Guilielmi Barbier et
Ioannis Girin, 1659, in 2°

Sign. EEK Bar 03717

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen fekete tintával felirat, szétszakadt,
szuvas állapotban

Pos. nem a címlapon, hanem az Index fölött a bejegyzés *Convent(us)
Lauret(ani) in Ungariae Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis)
M(ariae)*

(3) R. D. P. F. Hieron. Baptistae De Lanuza Homiliae Quadra-
gesimales, Tomus Quartus, Lugduni, 1659, in 2°

Sign. EEK Bar 03718

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, nagyon rossz, széteső,
szúette állapotban, a gerincen felirat

Pos. *Convent(us) Lauret(ani) in Ungariae Ord(in)is Serv(orum)
B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(79) *Miechouiensis discursus in 2. libris*

Tomi 2.

Justin MIECHOW (Justinus Miechoviensis, 17. század)

(1) *Discursus Praedicabiles Super Litanias Lauretanis Beatissimae
Virginis Mariae, In Duos Tomos Distributi. In quibus omne id quod
vel ad cultum B. Virginis Mariae, vel ad hominis Christiani animum
praeclaris doctrinis exornandum ...Ad commodum, (et) utilitatem
Concionatorum ...Adjectus est triplex index... studio et opera P. F.
Justini Miechoviensis, Tomus Primus, Lutetiae Parisiorum,
sumptibus Sebastiani Cramoisy, 1642, in 2°*

(2) *Tomus Secundus*

több kiadás

(80) *Alani Magni opera Paraenetica et Polemica*

*Tomus 1.*¹⁰⁷⁸

**ALANUS ab Insulis (1128 k.–1202); Charles de VISCH
(1596–1666)**

¹⁰⁷⁸ Katalog, 1787: Alani Magni, Opera, Antverpiae, 1654, 1 rész, folio, 1 forint

Opera moralia, paraenetica, et polemica, quae reperriri potuerunt, ...opere et studio R. D. Caroli de Visch, Antverpiae, Guilielmum Lesteenium et Engelbertum Gymnicum, 1654, in 2°

Megj. Lambeck nem kapta meg (vö. 329. tétel). A 18. században még megvolt a szerviták könyvtárában.

(81) *Labatae Thesaurus moralis in 2. libris*

Tomus 2.

Francisco LABATA (1549–1631)

(1) Thesaurus moralis Francisci Labatae Societatis Jesu, Ex locis communibus et Apparatu Concionum coacervatus, et commodiore, quam hactenus methodo, ...Opera et labore R. P. Guilielmi Stanihursti, Tomus primus, Coloniae, Impensis Joannis Godofredi Schonwetteri et Gervini Gymnici, 1652, in 4°

(2) Tomus secundus

(82) *Caldi Concionum Dominicalium*

Tomus 1.

KÁLDI György (1573–1634) SJ

Az vasarnapokra-valo predikatioknak első része, advent első vasarnapiatol-fogva Sz. Haromság vasárnapjáig. Irta az hivek vigasztalására és jobbúlására az Jesus-alatt vitezkedő társaság-béli nagy-szombati Káldi György pap, Pozsony, nyomtatta Rikesz Mihály (et typ. Societatis Jesu), 1631, in 2° – RMNy 1509

Sign. EEK RMK I 107

Bej. nincs

Kötés: piros bőrkötés, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, egy veretes csat, a másik hiányzik, a gerincen nincs felirat, aranyozott lapmetezés

Pos. a címlap tetején *Conuentus B(eatae) Virginis Lauretanae Ordinis Seruor(um) in Ungaria Anno 1680*, közepén *Ex libris Comitis Francisci de Nadasd*

(83) *Pazmani Conciones liber unus*

PÁZMÁNY Péter (1570–1637)

A romai anyaszentegyház szokásából minden vasarnapokra es egynehány innepekre rendelt evangeliomokról predikációk, melyeket élő nyelvenek tanítása-utan írásban foglalt cardinal Pazmany Peter, esztergami ersek..., Posenban, 1636, typ. Societatis Jesu, in 2° – RMNy 1659

(84) *A Castro Conciones in Euangelia Dominicalia
pars Astiua et Hyemalis*

Libri 2.

Jodocus a CASTRO (17. század)

F. Iudoci a Castro Conciones super euangelia dominicalia, Pars Hiemalis, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1633, in 8°

(85) *A Castro de 10. Virtutibus Immaculatae
Virginis pars 1a et 2a*

Libri 2.

Jodocus a Castro (17. század)

F. Iudoci A Castro Ordinis Minorum Regularis Obseru. Antverpiae Germaniae Inferioris Prouincialis Decachordum Morale De Decem Virtutibus Immaculatae Virginis Annuntiatae, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1635, in 4°

(86) *De Lanuza Homiliae quadragesimae
in uno libro*

Tomus 1us et 2us

Jeronimó Bautista de LANUZA (1553–1624)

(1) Rmi. patris ac domini dn. Hieron. Baptistae de la Nuza ...Ord. ff. Praedicatorum Homiliae quadragesimales ...in quatuor tomos divisae. Ex Hispanico primum a ...Onesimo de Kien... in Latinum translatae, Moguntiae, Impensis Ioann-Gottfridi Schönwetteri, 1649, in 4°

(2) Reverendissimi domini ac patris Hieronymi Baptistae de la Nuza Venerabilis memoriae episcopi Barbastrensis ...Homiliae quadragesimales tomus tertius et quartus. ...Ex Hispanico primum ab r. p. f. Onesimo de Kien, Moguntiae, Impensis Joann-Gottfridi Schönwetteri, 1649, in 4°

(87) *Paoletti Conciones Dominicales quadragesimae*

Liber 1.

Agostino PAOLETTI (1600–1670)

Discorsi Predicabili delle Domeniche di F. Agostino Paoletti, Alias Gostantio Talpiteo, in Venetia, Presso Seb. Combi et Gio. Lanov, 1660, in 4°

Sign. EEK Bar 01783

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, a gerinc leszakadva, elmosódott felirattal

*Pos. a címlap tetején Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria)
Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(88) *Palaeoti de imaginibus Sacris et prophanis* *Liber 1.*
Megj. kérte Lambeck (vö. 641. tétel)

(89) *Raynaudi in 10 libris* *Tomi 19.¹⁰⁷⁹*

Théophile Raynaud (1583–1663) SJ

Theophili Raynaudi Opera Omnia. Tam hactenus inedita, quam alias excusa, longo Authoris labore aucta et emendata. Tomus primus Theologia Patrum, ad Templorum et Scholarum usum Christus Deus Homo, Lugduni, Sumpt. Horatii Boissat, et Georgii Remeus, 1665, in 2°

(1) Theologia Patrum, Ad templorum et Scholarum Usum, Christus Deus Homo

(2) De Attributis Christi

(3) Moralis disciplina ad PraeSTRUENDAM Theologiae Practicae, ac Jurisprudenciae viam

(4) De virtutibus et vitiis, Accurata et Florulenta Tractatio

(5) Theologia naturalis, sive Entis Increati et creati

(6) Eucharistica

(7) Marialia

(8) Hagiologium Lugdunense

(9) Hagiologium Exoticum

(10) Pontificia

(11) Critica sacra

(12) Miscella sacra

(13) Philologica

(14) Opuscula Moralia

(15) Heteroclita spiritualia et Anomala Pietatis, Coelestium et Infernorum

¹⁰⁷⁹ Katalog, 1787, f.132.: Reynaudi, Opera, Lugduni, 1665, 11 rész, folio

(16) *Heteroclita spiritualia et Anomala Pietatis, Terrestrium*

(17) *Ascetica*

(18) *Polemica*

(19) *Operum Omnium Indices Generales*

(90) *Saussay Panoplia Sacerdotalis et Clericalis* *Libri 2.*

André du SAUSSAY (1589–1675)

Panoplia Sacerdotalis: seu de Venerando Sacerdotum habitu, libri XIV. duas in partes digesti, Auctore Andrea du Saussay, Lutetiae Parisiorum Sumptibus Sebastiani Cramoisy et Gabrielis Cramoisy, 1653, in 2°

Sign. EEK Bar 03706

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alul elmosódva K 19, sérülések, szúnyomok a könyvben

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(91) *Bibliotheca Virginalis in 3. libris*

Tomi 3.

Pedro de ALVA Y ASTORGA (1601–1667)

(1) *Bibliotheca virginalis, Mariae mare magnum. Primo Ex manuscriptis, et nunquam antea impressis, vetustissimis codicibus. Secundo Ab Excussis, sed ita perantiquis, ...Libris. Tertio de his, qui ob paruitatem incogniti, ...iacebant, libellis. Quarto A Sanctorum operibus, Patrumque voluminibus, extractis opusculis, compilata. Litera a, continet LV doctores, quorum, Libros, Tractatus, Homilias, ...additis Notis, Elenchis, Marginibus, ...Petrus de Alva Astorga Minorita, ...consecrat. Hispaniarum primati, ...archiepisco Toletano, (s.l., s.typ., s.d.), in 2°*

(2) *Bibliotheca virginalis sive Mariae Mare magnum, Tomus Secundus, Matriti, Ex Typographia regia, 1648, in 2°*

(3) *Bibliotheca virginalis sive Mariae Mare magnum, Tomus Tertius, Matriti, Ex Typographia regia, 1648, in 2°*

Megj. kérte Lambeck (vö. 333. tétel), de nem kapta meg

(92) *Paciuchelius in Deiparem Virginem*

Liber 1.

Angelo PACIUCHELLI (?–1660)

Excitationes Dormitantis Ammae Circa Psalmum Octogesimum sextum ...Ad colendam, laudandam, et diligendam Sanctissimam Virginem Deiparam, Auctore P. M. F. Angelo Paciuchellio Politiano, Venetiis, Francisci Storti, 1659, in 2°

(93) *Medulla S. Euangelij a Christo dictata*

*Liber 1.*¹⁰⁸⁰

Bonaventura DERNOYE (?–1653); Hendric JONGHEN (1606–1669)

Medulla S. Evangelii per Christum dictata S. Francisco in sua seraphica regula exposita moraliter Per R. A. P. F. Bonaventuram Dernoye Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci, Opus posthumus, ...Figuris diuinae Scripturae illustratum, studio et labore ...Henrici Jonghen, Antverpiae, Bellerus, 1657, in 2°

(94) *Baronij Opera in 12. Libris*

Tomi 12.

Cesare BARONIO (1538–1607)

(1) *Annales Ecclesiastici*, Auctore Caesare Baronio, Tomus duodecim distincti, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Viduam et Filios Io. Moreti, 1612, in 2°

Sign. EEK Bar 02316

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a következő lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 1*

(2) *Annales Ecclesiastici*, Auctore Caesare Baronio, Tomus duodecim distincti, Tomus secundus, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Balthasarem et Ioannem Moretos, 1617, in 2°

Sign. EEK Bar 02317

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

¹⁰⁸⁰ Katalog, 1787, f.107.: Dernoye, Medula S. Evangelii, Antverpiae, 1657, folio, 40 krajcár

Pos. a címlap alján Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), a következő lapon egy beragasztott jelzet D. N. 2

(3) *Annales Ecclesiastici, Auctore Caesare Baronio, Tomus duodecim distincti, Tomus tertius, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, 1624, in 2°*

Sign. EEK Bar 02318

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), a következő lapon egy beragasztott jelzet D. N. 3

(4) *Annales Ecclesiastici, Auctore Caesare Baronio, Tomus duodecim distincti, Tomus quartus, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, 1601, in 2°*

Sign. EEK Bar 02319

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), a következő lapon egy beragasztott jelzet D. N. 4

(5) *Annales Ecclesiastici, Auctore Caesare Baronio, Tomus duodecim distincti, Tomus Quintus, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, 1601, in 2°*

Sign. EEK Bar 02320

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), a következő lapon egy beragasztott jelzet D. N. 5

(6) *Annales Ecclesiastici, Auctore Caesare Baronio, Tomus duodecim distincti, Tomus sextus, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, 1603, in 2°*

Sign. EEK Bar 02321

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a következő lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 6*

(7) *Annales Ecclesiastici*, Auctore Caesare Baronio, Tomus duodecim distincti, Tomus septimus, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, 1603, in 2°

Sign. EEK Bar 02322

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, a következő lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 7*

(8) *Annales Ecclesiastici*, Auctore Caesare Baronio, Tomus duodecim distincti, Tomus octavus, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, 1611, in 2°

Sign. EEK Bar 02323

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G, a gerinc sérült

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, a következő lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 8*

(9) *Annales Ecclesiastici*, Auctore Caesare Baronio, Tomus duodecim distincti, Tomus nonus, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, 1612, in 2°

Sign. EEK Bar 02324

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a következő lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 9*

(10) *Annales Ecclesiastici*, Auctore Caesare Baronio, Tomus duodecim distincti, Tomus decimus, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, 1618, in 2°

Sign. EEK Bar 02325

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, a következő lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 10*

(11) *Annales Ecclesiastici*, Auctore Caesare Baronio, Tomus duodecim distincti, Tomus undecimus, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, 1642, in 2°

Sign. EEK Bar 02326

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, a következő lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 11*

(12) *Annales Ecclesiastici*, Auctore Caesare Baronio, Tomus duodecim distincti, Tomus duodecimus, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, 1629, in 2°

Sign. EEK Bar 02327

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, a következő lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 12*

(95) *Rosweidij Vitae Patrum de vita et uerbis Seniorum Liber 1. Heribert ROSWEYDE (1569–1629) SJ*

Vitae patrum. De vita et verbis seniorum libri X. Historiam eremiticam complectentes, auctoribus suis et nitori pristino restituti ac notationibus illustrati opera et studio Heriberti Ros-Weydi, Ultraiectini, e Soc. Jesu theologi, Antverpiae, Ex officina Plantiniana, Editio secunda, variae aucta et illustrata, 1628, in 2°

Sign. EEK Bar 02071

Bej. aláhúzások a mű elején

Kötés: fehér disznóbőrkötés, görgős kerettel, bordázott gerinc, nincs felirat, pirosas lapmetszés, szüette állapotban, két nagy csattal

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)riae*, a következő lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 143*

(96) *Nierenbergij Jerosolyma Bibliotheca* *Liber 1.*

Juan Eusebio NIEREMBERG (1595–1658) SJ

R. P. Ioannis Eusebii Nierembergii Societatis Iesu Hieromelissa Bibliotheca, De Doctrina Euangelij, Imitatione Christi, et Perfectione Spirituali. Ex Priscis Patribus, Et Doctoribus; Libris decem, Distincta, Lugduni, Sumpt Horacii Boissat, et Georgii Remeus, 1661, in 2°

(97) *Luitprandij opera* *Liber 1.*

LUITPRANDUS CREMONENSIS (920 k.–972)

Luitprandi Opera Quae Extant. Chronicon et Adversaria nunc primum in Lucem Exeunt, P. Hieronymi de la Higuera, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1640, in 2°

Sign. EEK Bar 06176

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, az utolsó lapok elszakadva, a gerinc is szakadt, rajta felirat

Pos. a címlap tetején *Conv(entus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a következő lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 99*, az előzéklapon is *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(98) *Saliani Annales in 6. Libris* *Tomi 6.*

Jacque SALIAN (1558–1640) SJ

(1) *Annales Ecclesiastici Veteris Testamenti. ...Annales Imperii Assyriorum, Babyloniorum, Persarum, Graecorum, atque Romanorum, Auctore Iacobo Saliano, Tomus Primus, Lutetiae Parisiorum, Apud Georgium Iosse, 1641, in 2°*

Sign. EEK Bar 00601

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, gerincen elmosódott felirat, alatta G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, ugyanez a possessor-bejegyzés megismétlődik az előzéklapon, a címlapon egy beragasztott jelzet *D. N. 150*

(2) Annales Ecclesiastici Veteris Testamenti. Auctore Iacobo Saliano, Tomus Secundus, Lutetiae Parisiorum, Apud Georgium Iosse, 1641, in 2°

Sign. EEK Bar 00602

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G, alul R 16

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul egy beragasztott jelzet *D. N. 151*

(3) Annales Ecclesiastici Veteris Testamenti. Auctore Iacobo Saliano, Tomus Tertius, Lutetiae Parisiorum, Apud Georgium Iosse, 1641, in 2°

Sign. EEK Bar 00603

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, a gerincen elmosódott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G, lejjebb R 16

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul egy beragasztott jelzet *D. N. 152*

(4) Annales Ecclesiastici Veteris Testamenti. Auctore Iacobo Saliano, Tomus Quartus, Lutetiae Parisiorum, Apud Georgium Iosse, 1641, in 2°

Sign. EEK Bar 00604

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul egy beragasztott jelzet *D. N. 153*

(5) Annales Ecclesiastici Veteris Testamenti. Auctore Iacobo Saliano, Tomus Quintus, Lutetiae Parisiorum, Apud Georgium Iosse, 1641, in 2°

Sign. EEK Bar 00605

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, egy zöld szalaggal, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel alatta R 16, beázás- és szúnyomok

*Pos. a címlap tetején Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), alul egy beragasztott jel-
zet D. N. 154*

(6) *Annales Ecclesiastici Veteris Testamenti. Auctore Iacobo Saliano, Tomus Sextus et Ultimus, Lutetiae Parisiorum, Apud Georgium Iosse, 1641, in 2°*

Sign. EEK Bar 00606

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat

*Pos. a címlap tetején Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), alul egy beragasztott jel-
zet D. N. 155*

Megj. a köteteket kérte Lambeck (vö. 525. tétel), de nem kapta meg

(99) *Simsonij Chronicon Catholicum*

Liber 1.

Megj. kérte Lambeck (vö. 626. tétel)

(100) *Trinkellij maior Dei Gloriam*

Liber 1.

Zacharias Ignatius TRINKEL (1602–1665) SJ

Maiores Dei gloria finis unicus, societati Jesu per S. Ignatium de Loiola fondatorem proposita, per exercitia spiritualia ejusdem S. Patris promota, explicata..., Viennae Austriae, Apud Matthaeum Cosmerovium, 1656, in 8°

több kiadás

(101) *Philonis Judaei historia*

Liber 1.¹⁰⁸¹

**PHILO JUDAEUS (Philo Alexandrinus, i.e. 20–i.u. 50);
Sigismund GELENIUS (1597–1554)**

Philonis Judaei, Lucubrationes omnes quotquot haberi potuerunt, addito in fine rerum memorandarum Indice foecundissimo, nunc primum Latinae ex Graecis factae, per Sigismundum Gelenium, Basileae, (s.typ. Nicolaus Episcopus), 1554, in 2°

Megj. kérte Lambeck (vö. 517. tétel), de nem kapta meg

¹⁰⁸¹ Katalog, 1787, f.17.: Opera Philonis Judaei, Basileae, 1554, 1 rész, folio, 4 forint

- (102) *Bossij Crux Triumphalis et gloriosa* *Liber 1.*
Giacomo BOSIO (1544–1627)
 Crux triumphans et gloriosa, A Iacobo Bosio descripta, libris sex, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Apud Balthasarem et Ioannem Moretos, 1617, in 2°
Sign. EEK Bar 00503
Bej. nincs
Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta M
Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ordini*s *Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, következő lapon egy be-
 ragasztott jelzet *D. N. 54*
- (103) *Cassiani Opera omnia* *Liber 1.*
Megj. kérte Lambeck (vö. 662. tétel)
- (104) *Caramuelis Dominicus* *Liber 1.*
Juan Caramuel LOBKOWITZ (1606–1682)
 Caramuelis Dominicus, hoc est Venerabilis p. Dominici a Jesu-Maria, Parthenii Ordinis Carmelit. Excalceat. generalis virtutes, labores, prodigia, ecstases et revelationes, quibus lectorum instituitur ingenium et voluntas formatur, Authore D. D. Ioanne Caramuele, Viennae in Austria, Apud Matthaeum Cosmerovium, 1655, in 2°
Megj. kérte Lambeck (vö. 504. tétel), de nem kapta meg
- (105) *Leguadier de na(tur)a et statibus perfectionis* *Liber 1.*
Antoine LE GAUDIER (1572–1622) SJ
 R. P. Antonii Le Gaudier De Natura et Statibus Perfectionis Opus Posthumum, Parisiis, absque Sebastiani Cramoisy, 1643, in 2°
Sign. EEK Bar 05807
Bej. nincs
Kötés: fehér pergamen, szúnyomok, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat
Pos. a címlap közepén *Conuent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a következő lap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(106) *Barbosa*

Libri 19.

Agostinho BARBOSA (1590–1649)

Augustini Barbosae Collectanea Doctorum, tam veterum quam recentiorum, in Jus Pontificium universum, Lugduni, 1647–1648, in 2°

(1) Tomus 1: In Quo Duo Priores Decretalium Libri Continentur

(2) Tomus Secundus: In Quo Tertius Et Quartus Decretalium Libri continentur: Praefixi sunt Indices, in 2°

(3) Tomus Tertius: In Quo Quintus Decretalium Liber Continentur, in 2°

(4) Tomus Quartus: Quinque Libri Sexti Decretalium, Clementinae item, et Extrauagantes tum viginti Ioannis Papae XXII. tum etiam communes, in 2°

(5) Tomus Quintus: In Quo Continentur Decretum Gratiani, in 2°

(6) Tomus Sextus: Selectae Iuris Canonici Interpretationes, Sive Praetermissa, Et Additamenta ad Collectanea Doctorum in Pontificium Ius uniuersum, in 2°

Megj. kérte Lambeck, de nem kapta meg. A 19 könyv összetétele Lambeck katalógusa alapján jobban értelmezhető: Barbosae Collectaneae in jus Pontificium sex Tomis in 2 Et reliqua omnia Barbosae opera in 2, ennek ellenére nem sikerült azonosítani, hogy mely másik 13 kötetről van szó.

(107) *Regulae Iuris tam Ciuilis quam Pontificis*

Liber 1.

Regulae Iuris Tam Civilis Qvam Canonici, Cum Suis Ampliationibus, Limitationibus et Fallentijs..., Francofurti ad Moenum, Per Petrum Fabricium, impensis Hieronymi Feyrabendt, 1570, in 2°

Megj. 1679-ben Christoph Lucas Seywiz elvitte a fia részére több kiadás

(108) *Mascarij Conclusiones in 4 Libris*

Tomii 4.

Megj. kérte Lambeck (vö. 643. tétel)

(109) *Cironij opera in ius canonicum*

Liber 1.

Innocent de CIRON (17. század)

Opera in ius canonicum, Elenchus Operum. Quinta Antiqua compilatio; Paratitla in quinque Libros Decretalium Gregorij IX., Observationum in Ius Canonicum, Tolosae, apud Petrum Bosc, 1645, in 2°

(110) *Couarruuiæ omnia opera 3 Tomi*

*Liber 1.*¹⁰⁸²

Diego de COVARRUBIAS Y LEYVA (1512–1577)

Dn. Didaci Covarruuiæ a Leyva Toletani, ...Opera omnia, Quæ hactenus extant, tribus Tomis distincta, Francofurti, Ex Officina Typographica Nicolai Bassaei, Impensis Sigismundi Feierabend, 1573, in 2°

(111) *Belarmini Controuersiae*

*Liber 1.*¹⁰⁸³

Roberto BELLARMINO (1542–1621) SJ

Disputationum Roberti Bellarmini Politiani..., De controversiis christianæ fidei, adversus huius temporis hæreticos, Quatuor Tomis comprehensarum, Coloniae Agrippinae, Sumptibus Antonij et Arnold Hieratorum Fratrum, 1632, in 2°

(112) *Tanneri Dioptra fidei*

*Liber 1.*¹⁰⁸⁴

Adam TANNER (1572–1632) SJ

Dioptra fidei, Das ist Allgemeiner Catholischer und Gründtlicher Religions Discurs vonn dem Richter und Richtschnur in Glaubens sachen, in drey Bücher abgetheilt ...Wider die falsche Confutation M. Johannis Fabri, auch Johannis Gerhards, Ingolstadt, durch Elisabeth Angermayrin Wittib, 1617, in 4°

(113) *Wallenburg fundamentum fidei*

*Liber 1.*¹⁰⁸⁵

Adriaan van WALENBURCH (1609–1669); Pieter van WALENBURCH (1610–1675)

¹⁰⁸² Katalog, 1787, f.43.: Covaturias, Opera omnia moralia, Franckfurth, 1573, 1 rész, folio

¹⁰⁸³ Katalog, 1787, f.154.: Bellarminus, Controuersiae Christianæ fidei, Coloniae, 1628, folio

¹⁰⁸⁴ Katalog, 1787: Tanneri, Dioptra Fidei, Ingolstadij, 1617, 4to

¹⁰⁸⁵ Katalog, 1787: Wallenburg, Fundamentorum Fidei omnia discussio, Coloniae, 1653, 4to

Fundamentorum Fidei Amica Discussio. Sive, Motiva, Quibus Protestantibus ostenditur, quam sit periculosum vitare Communionem Ecclesiae Romano-Catholicae, Coloniae Agrippinae, E Typographeio Viduae Hartgeri Woringen, 1652, in 4°

(114) *Hyachinti Idaea Colloquij Charitatiui* *Liber 1.*¹⁰⁸⁶

Hieronymus a Sancto HYACINTHO (1603–1647)

Idea Colloquii Charitativi, cum Dissidentibus Thorunij anno Domini, 1645 indicti. Accessit Animadversio in Joannem Hulsemanum, Ministrum Vitembergensem, cum Defensione satisfactionis ab illo in eodem Colloquio Charitativo requisitae, et ibidem exhibitae, Authore r. p. f. Hieronymo a S. Hyacintho, Cracoviae, In Officina Viduae et Haeredum Andreae Petricouij, S. R. M. Typographi, 1646, in 4°

(115) *Causae fundatae propter quas*

haereticae deferenda

*Liber 1.*¹⁰⁸⁷

Johannes SCHEFFLER (Angelus Silesius, 1624–1677)

Causa Fundatae Propter quas Lutheranismus Calvinismus Aliaeque Sectae abijciendae Sola vero Catholica Amplectenda Sit Inscriptae et dedicatae Illustrissimo Domino Domino Comiti Francisci de Nadasd, Ioannis Scheffleri... Causae Fundatae..., Straubingae, Ex Typographeo Simonis Galli, 1654, in 4°

(116) *Acta Colloquij Ratisbonensis de norma*

doctrinae Catholicae

*Liber 1.*¹⁰⁸⁸

kolligátum

Adam TANNER (1572–1632) SJ

(1) Actorum Colloqvii Ratisbonensis de Norma Doctrinae Catholicae et Controversiarum Religionis Iudice, Monachii, ex Typographia Nicolai Henrici, 1602, in 4°

Sign. EEK Bar 01625

Bej. nincs

Kötés: szétesőben, fehér pergamen, gerince jórészt hiányzik

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae M(a)r(i)ae V(irgin)is*, középen *Ex Dono*

¹⁰⁸⁶ Katalog, 1787: Hyacintho, Idea Colloquii, Cracoviae, 1646, 4to

¹⁰⁸⁷ Katalog, 1787: Schefer, Causa fundatae, Straubingae, 1654, 4to

¹⁰⁸⁸ Katalog, 1787: Acta Colloquii Ratisbon., Monachij, 1611, 4to

*Generos(o) D(omi)ni Jon. Medianszky possideo, M. Joh. Hodikius
Ab Ao 1628. die 1. May, legalul virtus doctrinae viror est, virtuti
doctrina decor.*

(2) *Relatio Compendiaria De Initio Processu, et Fine Colloquii
Ratisbonensis, Authore Adamo Tannero, Monachiae, (s.typ.), 1602*

(117) *Vigelij Methodus juris Pontificij* *Liber 1.*

Nicolaus VIGELIUS (1529–1600)

Nicolai Vigelii, Methodus juris pontificii absolutissima in quinque
libros distincta, Basileae, Ex Officina Oporiniana, per
Balthasarum Han, Hieronymum Gemusaeum, et Polycarpi fratris
haeredes, 1577, in 8°

több kiadás

(118) *Binsfeldij Theologici et juridici Juris*

Canonici commentarius

Liber 1.

Peter BINSFELD (1545–1598)

Commentarius theologicus et iuridicus in titulum iuris canonici de
usuris per quaestiones et conclusiones resolutorius, Augustae
Trevirorum, Excudebat Henricus Bock, 1593, in 8°

több kiadás

(119) *Damasi de animi tranquillitate* *Liber 1.*

Willem van der LINDT (Wilhelm Damasi, 1525–1588)

Ruewardus, sive de animi tranquillitate, illorum in primis, qui ab
Ecclesia Christi Iesu discessere catholica, aut aliquo ab eadem
dissentiunt fidei Christianae capite, Wilhel. Damasi Lindanus
...conscrib., Coloniae, Typis Nicolai Graphaei, 1567, in 8°

több kiadás

(120) *Litterae Apostolicae Confirmationes*

Societatis Jesu

Liber 1.

Apostolicarum Pii Quinti Pont. Max. Epistolarum, opera et cura
Francisci Goubau, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Balthasaris
Moreti, 1611, in 4^o¹⁰⁸⁹

Sign. EEK Bar 00830

Bej. nincs

¹⁰⁸⁹ Katalog, 1787: Pii 5ti, Apostolicarum Epistolarum, Antverpiae, 1662, 1 rész,
4to

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, piros kezdőbetűkkel, alatta G
Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, az előzéklapon *D. N. 137*
Megj. sok ilyen jellegű kiadás van, nem biztos az azonosítás

(121) *Formulae Congregationis Societatis Jesu* *Liber 1.*¹⁰⁹⁰
Formulae Congregationum in quarta generali Congregatione
confectae et approbatae in sexta et septima recognitae et auctae,
Antverpiae, Apud Ioannem Meursium, 1635, in 8°

(122) *Regulae Societatis Jesu* *Liber 1.*¹⁰⁹¹
Regulae Societatis Jesu, Auctoritate Septimae Congregationis Ge-
neralis auctae, Antverpiae, apud Joannem Meursium, 1635, in 8°
Megj. kérte Lambeck (vö. 361. tétel), de nem kapta meg.

(123) *Constitutiones Societatis Jesu* *Liber 1.*
Constitutiones Societatis Jesu Anno 1558, Romae, in aedibus
Societatis Jesu, 1558, in 8°
számos kiadás

(124) *Stephani Tractatus de jurisdictione Pontificis* *Liber 1.*¹⁰⁹²
Matthias STEPHANI (1570–1646)
Tractatus de jurisdictione Quae est de pontificis, cardinalium,
partiarcharum, archiepiscoporum jurisdictione, juribus, officiis et
eminentiis, Libri 1–3, Rostochi, Typis exscripsit Stephanus
Myliander, Sumptibus Samuelis Jauchij, 1609, in 8°

(125) *Cuspiniani opera* *Liber 1.*
kolligátum
Johannes CUSPINIANUS (1473–1529)

(1) Ioannis Cuspiniani... De consulibus Romanorum commentarii
ex optimis vetustissimisque auctoribus collecti. Praefertur his
commentariis, Sexti Ruffi... rerum gestarum pop. rom. deque
accessione Imperii epitome, cum eiusdem Cuspiniani eruditissimis

¹⁰⁹⁰ Katalog, 1787, f.112.: Formul. Congregationem Soc. Jesu, Antverpiae, 1635, 8vo

¹⁰⁹¹ Katalog, 1787, f.112.: Regula Soci. Jesu, Antverpiae, 1635, 8vo

¹⁰⁹² Katalog, 1787, f.120.: Tractatus de Jurisdictione, Rostock, 1609, 8vo

scholiis..., Francofurti, Typis Wecheliani apud Claudium Marnium et heredes Ioannis Aubrii, 1601, in 2°

Sign: Szegedi Egyetemi Könyvtár, RD 640

Bej: nincs

Kötés: sérült, rossz fehér pergamenkötés, a gerinc hiányzik, ázásnyomok a könyvben

Pos: a címlap alján bejegyzés *Ex libris Franc(iscus) de Nadasd, tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(a)r(iae)*, a Pesti Egyetemi Könyvtár pecsétje

(2) Ioannis Cuspiniani Viri Clarissimi Poetae et Medici, Ac D. Maximiliani Aug. Oratoris, De Caesaribus atque Imp. Romanis..., Francofurti, Typis Wecheliani apud Claudium Marnium et heredes Ioannis Aubrii, 1601

(3) Austria Ioannis Cuspiniani cum omnibus eiusdem marchionibus, ducibus, archiducibus, ac rebus praeclare ad haec usque tempora ab iisdem gestis : Eiusdem... oratio protreptica ad S. Ro. Imperii Principes et proceres, ut bellum suscipiant contra Turcum, Francofurti, Typis Wecheliani apud Claudium Marnium et heredes, Ioannis Aubrii, 1601

(126) *Nierenbergij Historiae naturae*

*Liber 1.*¹⁰⁹³

Juan Eusebio NIEREMBERG (1595–1658) SJ

Ioannis Eusebii Nierembergii Historia Naturae Maxima Peregrinae, Libri XVI distincta, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1635, in 2°

(127) *Goltzij opera omnia*

Libri 7.

Hubert GOLTZIUS (1526–1583)

Opera omnia, Romanae et Graecae Antiquitatis Monumenta, E priscis Numismatibus Eruta, per Hubertum Goltzium, Antverpiae, Ex officina Plantiniana, Balthasari Moreti, 1644–1645, in 4°

(1) T. 1: Fasti magistratuum et triumphorum Romanorum ab urbe condita ad Augusti obitum

(2) T. 2: Commentarius In Numismata Imp. Iulii. Augusti Et Tiberii

(3) T. 3: Graeciae ejusque insularum et Asiae minoris numismata

¹⁰⁹³ Katalog, 1787, f.122.: Nieremberg, Historia Naturae, Antverpiae, 1635, folio

(4) T. 4: Siciliae et Magnae Graeciae historia ex antiquis numismatibus illustrata

(5) T. 5. Icones, Vitae et elogia Imperatorum Romanorum. Icones imperatorum Romanorum ex priscis Numismatibus ad vivum delineatae et brevi narratione historica illustratae

Megj. a kiadás öt kötetes volt

(128) *Historiae Byzantinae*

Liber 1.

Johannes ZONARAS (?–1130)

Corpus Historiae Byzantinae in quo non solum res a Graecis imperatoribus a tempore Constantini Magni, ad Constantinum postremum, et Constantinopolim a Turcis occupatam, ..., I. Ioannes Zonaras, Historia ab exordio mundi... II. Nicetas Acominatus Choniates LXXXVI. annorum historiam III. Nicephorus Gregoras Nicetae Paralipomena supplens IIII. Laonicus Chalcondyles ab Andronici Iunioris imperio..., (Excusum Francofurti ad Moenum per Petrum Fabricium, impensis Hieronymi Feierabendii), 1568, in 2°

több kiadás

(129) *Sleidani de Statu Religionis et Republica* *Liber 1. (áthúzva, mellette: NB iam aestitutus)*

Johannes SLEIDANUS (1506–1556)

Ioannis Sleidani Commentariorum de Statu Religionis et Reipublicae, Carolo quinto Caesare, Libri XXVI, Argentorati, Theodosius Rihelius, 1576, in 8°

Sign. EEK Ant 2619

Bej. az első kötéstábla verzóján egy kézírásos bejegyzés Sleidanusról

Kötés: fehér disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, két zöld szalag nyoma, bordázott gerinc, a felirat piros kezdőbetűkkel, alatta X, az első kötéstábla leválva

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Francisci de Nadasd*, keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(130) *Historiae Scythiae et Vngariae*

Liber 1.

Ungerische Chronica, das ist ein gründliche beschreibung des Königreichs Ungern. Darinn nicht allein dieses... Lands... Stamm und Geschichte, sondern auch der uralten Scythier... Tapffere und

Ritterliche Thaten... erstlich durch Antonium Bonfinium in 45 Büchern in Latein beschrieben..., Gedruckt zu Franckfurt am Mayn durch Peter Schmidt, Jn verlegung Sigmund Feyerabendts, 1581, in 2°
Megj. lehetséges azonosság

(131) *Funccij Chronologia a Creatione
mundi usque ad resurrectionem*

*Liber 1.*¹⁰⁹⁴

Johann FUNCK (1518–1566)

Chronologia: hoc est, omnium Temporum et Annorum ab Initio Mundi usque ad Resurrectionem Domini nostri Jesu Christi, computatio, Norimbergae apud Georgium Wachterum, 1545, in 2°

(132) *Hollandiae delegatio ad Tartarium Cham*

Liber 1.

Jan NIEUHOF (1618–1672)

Die Gesantschaft der Ost-Indischen Gesellschaft in den... Niederländern, an den tartarischen Cham und... auch sinischen Keiser. Verrichtet durch... Peter de Gojern und Jacob Keisern. ... mit 150 Kupferstücken... gezieret... durch Joan Nieuhof, Amsterdam, gedruckt und verlegt durch Jacob Mörs, 1666, in 4°
több kiadás

(133) *Bonfinij rerum Ungaricarum decades*

*Liber 1.*¹⁰⁹⁵

Antonio BONFINI (1427–1502)

Rerum Ungaricarum decades quatuor cum dimidia: His accessere Joan. Sambuci aliquot Appendices, et alia: una cum priscorum Regum Ungariae Decretis..., Tertia omnia recognita, emendata, Hanoviae, Typis Wecheliani, apud Claudium Marnium, et haeredes Ioannis Aubrii, 1606, in 2° – RMK III 1027

(134) *Vitae et effigies omnium Romanorum*

Imperatorum

Liber 1.

Octavio da STRADA (1550–1612)

De Vitis Imperatorum Et Caesarum Romanorum, Tam Occidentalium Quam Orientalium, Nec Non Uxorum Et Liberorum Eorum... inde a C. Iulio Caesare, primo Monarcha, usque ad D. N.

¹⁰⁹⁴ Katalog, 1787, f.146.: Funccio, Chronologia omnium Temporum usque ad resurrectionem Domini, Noribergae, 1545, folio, 24 krajcár

¹⁰⁹⁵ Katalog, 1787, f.155.: Bonfinus, Rerum Hungaricarum, Hanoviae, 1606, folio, 1 forint

Imperatorem, Caesarem Matthiam, una cum eorum effigiebus et symbolis; Opus Novum Ac Longe Praeclarissimum, Olim Incredibili labore... Octavii De Strada a Rosberg, Cura Et Impensis Octavii De Strada a Rosberg, Francofurti Ad Moenum, Imprimebat Johannes Bringerus, 1615, in 2°

vagy

Johann HUTTICH (1490–1544)

Johann Huttich, Imperatorum Romanorum libellus. Una cum Imaginibus, ad vivam effigiem expressis, Argentinae, Caephalius, 1525, in 8°

Megj. több hasonló című kiadvány is van a 16–17. században, ez két lehetséges azonosítás

(135) *Mercatoris Atlas*

*Liber 1.*¹⁰⁹⁶

Gerardus MERCATOR (1512–1594)

Atlas sive cosmographicae meditationes de fabricamundi et fabricati figura, Iam tandem ad finem perductus... aeneis tabulis Hispaniae, Africae, Asiae et Americae auctus ac illustratus a Iudoco Hondio, Editio Secunda, Amstelreodami, apud Corneliu Nivcolai, 1607, in 2°

(136) *Srenchij vitae Imperatorum et Heroum*

Liber 1.

Jakob SCHRENCK VON NOTZING (16–17. század)

Augustissimorum, Imperatorum, Serenissimorum Regum, Atque Archiducum, Illustrissimorum Principum, necnon Comitum, Baronum, Nobilium, aliorumque clarissimorum virorum, qui aut ipsi cum imperio bellorum Duces fuerunt, ...verissimae imagines, et rerum ab ipsis domi, forisque gestarum succinctae descriptiones, Opus... ab... Jacobo Schrenckius a Nozingen, Oeniponti, Excudebat Ioannes Agricola, 1601, in 2°

¹⁰⁹⁶ Katalog, 1787, f.153. Mercatoris, Fabricati Figura, Amstelodam, 1607, folio regal, 4 forint

(137) *Moreti ueteris Geographiae tabulae* *Liber 1.*¹⁰⁹⁷
Abraham ORTELIUS (1527–1598); Balthasar MORETUS (1574–1641)

Abrahami Ortelii Theatri Orbis Terrarum Parergon, sive Veteris Geographiae Tabulae, Commentarijs Geographicis et Historicis illustratae, Editio Novissima, cura et studio Balthasaris Moreti, Antverpiae, Ex officina Plantiniana, 1624, in 2°

Sign. EEK Bar 07610

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen lekopott felirat, lejjebb L, beázásnyomok, sérült

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(138) *Aringi Roma Subterranea in duobus libris* *Tomi 2.*
Paolo ARINGHI (1600–1676)

(1) Roma subterranea novissima in qua post Antonium Bosium antesignarum, Jo. Severanum..., et celebres alios scriptores antiqua christianorum ...tituli, monimenta ...sanctorum sepulchra sex libris distincta illustrantur ...Romae, Blasij Diuersini, et Zanobij Masotti, Typis Vitalis Mascardi, 1651, 2°

(2) Tomus Secundus

Több kiadás

(139) *Ciuitates Orbis terrarum* *Libri 3.*
Georg BRAUN (1541–1622); Frans HOGENBERG (1535–1590)

Civitates orbis terrarum Coloniae Prostant Apud Auctores, Et Antverpiae Apud Philippum Gallaeum..., Coloniae Agrippinae, Apud Godefridum Kempensem, sumptibus Auctorum, 1564, in 2°

Megj. 1564-ben Kölnben jelent meg három rész egy kötetben, ezt számos további kiadás követte

¹⁰⁹⁷ Katalog, 1787, f.153.: Ortelius, Theatrum orbis Terrarum Parergon, Antverpiae, 1624, Regal Folio

- (140) *Generalis Atlas Coelestis* *Liber 1.*
Andreas CELLARIUS (1596–1665)
Atlas coelestis seu Harmonia Macrocosmica Seu Atlas Universalis et Novus, Totius Universi Creati Cosmographiam Generalem et Novam Exhibens, Amstelodami, Apud Joannem Janssonium, 1661, in 2°
Megj. Lambeck visszakérte, de nem kapta meg.
- (141) *Atlas Terrestris omnium Regionum pars 1a* *Liber 1.*
Willem Janszoon BLAEU (1571–1638); Joan BLAEU (1596–1673)
Theatrum orbis terrarum, sive Atlas novus: in quo tabulae et descriptiones omnium regionum editae a Guiljel. et Joanne Blaeu, Amsterdami, apud Iohannem Guiljelmi f. Blaeu, 1649–1655, in 2°
- (142) *Atlas Terrestris pars 2a* *Liber 1.*
Pars secunda, 1650, in 2°
- (143) *Atlas Terrestris pars 3a* *Liber 1.*
Pars tertia, 1650, in 2°
- (144) *Atlas Terrestris pars 4a* *Liber 1.*
Pars quarta, 1648, in 2°
- (145) *Atlas Terrestris pars 5a* *Liber 1.*
Pars quinta, 1654, in 2°
- (146) *Atlas Sinensis pars 6a* *Liber 1.*
Martino MARTINI (1614–1661) SJ
Novus Atlas Sinensis a Martino Martinio Soc. Iesu Descriptus, Amsterdam, Ed. a Guiljel. et Joanne Blaeu, 1655, in 2°
Sign. EEK Bar.07497
Bej: nincs
Kötés: kiadói fehér bőrkötés aranyozott, görgetős díszítéssel, a gerincen piros bőrcímkén aranyozott felirat, az aranyozott lapmetszés eléggé megkopva
Pos: a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(i)nis Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, alul barna tollal elmosódottan *Francisci de Nadasd*. A címlap verzőján Nádasdy nyomta-

tott exlibrise beragasztva (mérete 132×177 mm), alatta a Pesti Egyetem pecsétje.

Megj. kézzel színezett metszetek

(147) *Assertiones Theologicae de Burgo*

Liber 1.

Hermann HORST (1600–1675) SJ

Assertiones Theologicae Methodo Doctoris Angelici, Verbis et sensu Doctoris Melliflui, Theodidacti Bernardi exscriptae et publicae pro suprema theologiae laurea disputationi expositae ...a Alberico Burghoff..., praeside ...Hermann Horst Soc. Jesu, Viennae Austriae, Typis Matthaei Cosmerovii, 1649, in 8°

Megj. az ajánlás Lippay Györgynek szól

(148) *Bonacinae opera tria*

*Libri 3.*¹⁰⁹⁸

Martino BONACINA (1585–1631) SJ

(1) T. 1. *Opera omnia recens in tres tomos distributa, Quorum Priores duo nonnullis tractatibus, queis hactenus caruerant, et innumeris subinde accessionibus, ...locupletiores reciduntur, ex accurata per ipsummet Autorem recognitione. Tertius nunquam antehac editus, tertius recentius editur in lucem prodit, Antverpiae, Meursius, 1654, in 2°*

(2) T. 2. *Operum de morali theologia, et omnibus conscientiae notis, II. Quo de legibus, deque decalogi et ecclesiae praeceptis, itemque de Restitutione et Contractibus, Antverpiae, Meursius, 1654, in 2°*

(3) T. 3: *Operum de morali theologia, et omnibus conscientiae nodis, t. III De Censuris omnibus Ecclesiasticis in particulari, in quo Non solum de Censuris in Bulla Coenae, a ...Papa Urbano VIII. editis, verum etiam de alijs omnibus excommunicationibus, ...usque ad annum M.DC.XXVII. ...disseritur, Antverpiae, Meursius, 1654, in 2°*

¹⁰⁹⁸ Katalog, 1787, f.43.: Bonacina, *Opera moralis Theologia*, Antverpiae, 1654, 3 rész, folio

(149) *R. P. Antonij Escobar de Mendoza*

Commentarij Vallisoletani

*Libri 7.*¹⁰⁹⁹

Antonio de Escobar y MENDOZA (1589–1669) SJ

(1) R. P. Antonii De Escobar Et Mendoza Vallisoletani, e Societate Iesu Theologi, In Evangelia Temporis Commentarij Panegyricis moralibus illustrati, Lugduni, Sumptib. Haered. Petri Prost, Philippi Borde et Laurentij Arnaud, 1648, in 2°

(2) Vol. II. lignum vitale Christi persecutiones, 1647, in 2°

(3) Vol. III. Lignum vitale Christi colloquia, 1648, in 2°

(4) Vol. IV. Lignum vitale, Christi sermones, 1648, in 2°

(5) Vol. V. Lignum vitale, Christi Prophetiae, 1648, in 2°

(6) Vol. VI. Lignum vitale, Christi parabolae, 1647, in 2°

Megj. hetedik kötetét nem találtam. Lambeck kérte, de nem kapta meg.

(150) *Theophilacti in quatuor Evangelia*

Commentarius

Liber 1.

THEOPHYLACTUS (1050/60?–1108?)

Theophylacti Archiepiscopi Bulgariae Commentarii in Quatuor Evangelia. Opus nunc primum Graece et Latine edita, Lutetiae Parisiorum, Apud Carolum Morellum, 1635, in 2°

Sign. EEK Bar 00308

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején és alján is Conventus D. V. Lauretanae in Ungaria, Ord(inis) Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), legalul egy beragasztott jelzet B. N. 90

Megj. kérte Lambeck, meg is kapta (vö. 315. tétel), így lehetséges, hogy Nádasdy két különböző kiadással is rendelkezett.

¹⁰⁹⁹ Katalog, 1787, f.3.: Escobar Comentarius in Vetus ac Novum Testamentum cum Panegyricis, Lugduni, 1647, 7 rész, folio

Szent ALBERTUS Magnus (1200–1280)

(1) Opera Quae Hactenus Haberi Potuerunt Beati Alberti Magni, Ratisbonensis Episcopi..., Opera Quae Hactenus haberi potuerunt sub Thoma Turco, Nicolao Rodolphio, Ioan Baptista de Marinis..., in lucem edita. Studio et labore R. A. P. Petri Iammy, sacrae Theologiae Doctoris..., Lugduni, Sumptibus Claudii Prost, Petri et Claudii Rigaud, Frat. Hieronymi De La Garde. Ioan. Ant. Huguetan. Filij, 1651, in 2°

(2) Physicorum Lib. VIII., in 2°

(3) De Anima Lib. III. Metaphysicorum Lib. XIII., in 2°

(4) Ethicorum Lib. X. Politicorum Lib. VIII., in 2°

(5) Parva Naturalia, in 2°

(6) De Animalibus Lib. XXVI, in 2°

(7) Commentarii in Psalmos, in 2°

(8) Commentarii in Psalmos, in 2°

(9) Commentarii in Threnos Jeremiae, in Baruch, in Daniele, in 12 Proph. Minores, in 2°

(10) Commentarii in Mattaeum. Commentarii in Marcum, in 2°

(11) Commentarii in Lucam, in 2°

(12) Commentarii in Ioannem. Commentarii in Apocalypsim, in 2°

(13) Sermones de tempore. De Sanctis. De Eucharistia. Orationes super Evangelia Dominicalia totius anni. De muliere forti liber, in 2°

(14) Commentarii in D. Dionysium, in 2°

(15) Commentarii in I. Lib. Sententiarum, in 2°

(16) Commentarii in II. Et III. Lib. Sentent., in 2°

(17) Commentarii in IV. Lib. Sententiarum, in 2°

(18) Prima pars Summae Theologiae, in 2°

(19) Secunda Pars Summae Theologiae, in 2°

¹¹⁰⁰ Katalog, 1787: Alberti Magni, Opera omnia, Lugduni, 1651, 22 folio

(20) Summa de Creaturis, in 2°

(21) Super Missu Quaestiones CCXXX. De laudibus B. Mariae, Lib. XII. Biblia Mariana, in 2°

(22) Miscellanea, in 2°

Megj. a sorozatot kérte Lambeck, de nem kapta meg. A szerviták 1787-es katalógusa szerint az övék volt, de ma már nincs az ELTE Egyetemi Könyvtárban

(152) *De Dicastillo Theologus de Sacramentis Libri 3.*¹¹⁰¹

Juan de DICASTILLO (1584–1653) SJ

De Sacramentis Disputationes Scholasticae et Morales, Antverpiae, Apud Iacobum Meursium, 1646–1652, in 2°

(1) De Sacramentis in genere. De Baptismo et Confirmatione, Eucharistia et Sacrificio Missae, de Ordine et extrema Venctione, 1646, in 2°

(2) De Sacramento Poenitentiae, Et Annexis, Purgatorio Indulgentiis, Et Suffragiis, 1652, in 2°

(3) De Sacramento Et Contractu Matrimonii, Et De Sponsalibus, 1652, in 2°

(153) *Summa Dianae*

Liber 1.

Antonino DIANA (1585–1663)

Summa Diana In qua A. R. P. D. Antonini Diana Panormitani clerici regul... Opera omnia Septem Partibus comprehensa, Diana ipso committente, et approbante, Antonio vero Cotonio alias Ausonio Noctinot Siculo Tertij Ordinis S. Francisci operam dante..., Venetiis, apud Iuntas, 1652, in 4°

Sign. Szeged, Egyetemi Könyvtár, RB 428

Bej. nincs

Kötés: fatáblás pergamenkötés, nagyon rossz, szúette állapotban, gerincen nincs felirat

Pos. a címlap alján barna tollal *Ex libris Comitiss Francisci de Nadasd 1652.*, alatta: *V. C. I. S Anal. Pestini O. S. V. M.*, legfölül: *Conv(tus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*. Az előzéklapon pecsét *Bp. könyvtári központ-tól*

¹¹⁰¹ Katalog, 1787: Dicastillo, De Sacramentis, Antverpiae, 1652, 3 rész, folio

(154) *Dianae Resolutiones*

Libri 2.

Antonino DIANA (1585–1663)

Resolutiones morales R. P. D. Antonini Diana Panormitani..., Resolutiones Morales Recens In Compendium redactae, et in ord. alfab. digestae... Per Ioan. de la Val Belgam, Lugduni, Apud Iacobum Prost, 1634, in 2°
több kiadás

(155) *Dianae tabula aurea*

Liber 1.

Antonino DIANA (1585–1663)

Antonini Diana Cler. Reg. Panormitani Operum Omnium Tabula Aurea, Qva Resolutionum plusquam sex millia, pluraque aliorum Casuum millia in XII. Partes promiscue impressa... disponuntur, Accessit Index Alphabeticus, ex Typographia Nicolai Angeli Tinassij, (ex Typographia Varesij), 1664, in 2°

(156) *Englgraue Coeleste Pantheon*

Liber 1.

Megj. kérte Lambeck (vö. 337. tétel)

(157) *Engelgraue Lux Euangelica*

Liber 1.

Megj. kérte Lambeck (vö. 337. tétel)

(158) *Diui Thomae Summa totius Theologiae*

*Liber 1.*¹¹⁰²

Aquinói Szent Tamás (1225?–1274)

Summa Totius Theologiae S. Thomae Aquinatis, Doctoris Angelici Ordinis Praedicatorum, Coloniae Agrippinae, Sumptibus Cornelii ab Egmond, et sociorum, 1639, in 12°

Megj. egy több kötetes mű első része

(159) *Summa Angelica de Casibus conscientiae*

*Liber 1.*¹¹⁰³

Angelo da CHIVASSO (Angelus Carletus, 1410–1495)

Summa Angelica de Casibus conscientie: cum multis utilibus et valde necessarijs additionibus noviter insertis, Argentorati, Joannis Knoblauch, in officina industrii Renati Beck, 1513, in 2°

¹¹⁰² Katalog, 1787: S. Thomas, Summa Theologiae, Coloniae, 1640, 2 rész, folio vagy Coloniae, 1639

¹¹⁰³ Katalog, 1787, f.44.: Angelus, Summa Angelica, 1513, 2 rész, folio

(160) *Fabri Conciones opus hyemale*

Liber 1.

Matthias FABER (1587–1663) SJ

Concionum Opus Tripartitum Matthiae Fabri... Concionum Opus Tripartitum Pluribus Et Exquisitis Argumentis In Singula Evangelia Festorum, Dominicarum Hyemalium et Aestivalium instructum, Omnibus Verbi Dei Ecclesiasticis Utilissimum, Coloniae Agrippinae, Kinchius, 1642, in 4°

(1) Pars Hyemalis. De Dominicis, in 4°

(161) *Fabri Conciones Opus Aestiuale*

Liber 1.

Matthias FABER (1587–1663) SJ

(2) Pars Aestivalis. De Dominicis, in 4°

(162) *Fabri Opus Tripartitum*

Liber 1.

Matthias FABER (1587–1663) SJ

(3) De Sanctis. De Festis Sanctorum Totius Anni, in 4°

Megj. ez és az előző két tétel egy három részes mű kötetei több kiadás

(163) *Vasquez Theologus*

Libri 8.

Gábrriel VÁZQUEZ (1549–1604) SJ

(1) Commentariorum ac Disputationum in primam partem Sancti Thomae, Tomus Primus, Antverpiae, Apud Petrum et Ioannem Belleros, 1621, in 2°

Sign. EEK Bar 02909

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat, alatta B

Pos. a címlap tetején *Conu(entus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lejjebb egy be-
ragasztott jelzet *E. N. 118.*

(2) Commentariorum ac Disputationum in primam partem Sancti Thomae, Tomus Secundus, Antverpiae, Apud Petrum et Ioannem Belleros, 1621, in 2°

Sign. EEK Bar 02910

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta B, a kötetben beázásnyomok

*Pos. a címlap tetején Conu(entus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), lejjebb egy be-
ragasztott jelzet E. N. 119.*

(3) *Commentariorum ac Disputationum in primam secundae Sancti Thomae, Tomus Primus, Antverpiae, Apud Petrum et Ioannem Belleros, 1621, in 2°*

Sign. EEK Bar 02911

Bej. nincs

*Kötés: fehér pergamen, zöld szalag nyomai, a gerincen elmosódott fel-
irat, a kötet rossz állapotban*

*Pos. a címlap tetején Conu(entus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), lejjebb egy be-
ragasztott jelzet E. N. 120.*

(4) *Commentariorum ac Disputationum in primam secundae Sancti Thomae, Tomus Secundus, Antverpiae, Apud Petrum et Ioannem Belleros, 1621, in 2°*

Sign. EEK Bar 02912

Bej. nincs

*Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat, a kötetben
beázásnyomok, a gerinc nagy része leszakadva*

*Pos. a címlap tetején Conu(entus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), lejjebb egy be-
ragasztott jelzet E. N. 121.*

(5) *Commentariorum ac Disputationum in tertiam partem Sancti Thomae, Tomus Primus, Antverpiae, Apud Petrum et Ioannem Belleros, 1621, in 2°*

Sign. EEK Bar 02913

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerinc félig leszakadva

*Pos. a címlap tetején Conu(entus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), lejjebb egy be-
ragasztott jelzet E. N. 122.*

(6) *Commentariorum ac Disputationum in tertiam partem Sancti Thomae, Tomus Secundus, Antverpiae, Apud Petrum et Ioannem Belleros, 1621, in 2°*

Sign. EEK Bar 02914

Bej. nincs

*Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat, két zöld szalag
nyoma*

Pos. a címlap tetején *Conu(entus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lejjebb egy be-
ragasztott jelzet *E. N. 123*.

(7) *Commentariorum ac Disputationum in tertiam partem Sancti Thomae, Tomus Tertius, Antverpiae, Apud Petrum et Ioannem Belleros, 1621, in 2°*

Sign. EEK Bar 02915

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerinc teljesen leszakadva, rossz állapotban,
beázás- és szúnyomok, előzéklap kiszakadva

Pos. a címlap tetején *Conu(entus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lejjebb egy be-
ragasztott jelzet *E. N. 124*.

(8) *Commentariorum ac Disputationum in tertiam partem Sancti Thomae, Tomus Quartus, Antverpiae, Apud Petrum et Ioannem Belleros, 1621, in 2°*

Megj. az ELTE Egytemi Könyvtárban a nyolcadik kötet hiányzik

(164) *Paloeti(!) Conciones*

Libri 4.

Agostino PAOLETTI (1600–1671)

nem sikerült azonosítani

(165) *Bullarium magnum Romanum*

Libri 3.

(1) *Magnum bullarium Romanum, SS. pontificum Urbani VIII. et Innocenti X. Constitutiones complectens. Opus absolutissimum Laertii Cherubini ...et a D. Angelo Cherubino monacho Cassinensi nunc denuo illustratum et recensitum, Lugduni, Sumptibus Philippi Borde, Laurentii Arnaud et Claudii Rigaud, 1655, in 2°*

(2) *Magnum bullarium Romanum, Pio Quarto. usque ad Innocentium IX., ...Tomus Secundus, Lugduni, Sumptib. Philippi Borde, Laurentii Arnaud et Claudii Rigaud, 1655, in 2°*

(3) *Magnum bullarium Romanum, Clemente VIII. usque ad Gregorium XV., ...Tomus Tertius, Lugduni, Sumptibus Philippi Borde, Laur. Arnaud et Cl. Rigaud, 1655, in 2°*

Megj. a köteteket kérte Lambeck, de nem kapta meg

(166) *Conciliorum omnium tam generalium
quam particularium*

Libri 5.

Conciliorum omnium, tam generalium, quam provincialium, quae iam inde ab apostolorum temporibus hactenus legitime celebrata habere potureunt, volumina quique, Venetiis, apud Dominicum Nicolinum, 1585, in 2°

(1) Volumen primum, in 2°

(2) Volumen secundum, in 2°

(3) Volumen tertium, in 2°

(4) Volumen quartum, in 2°

(5) Volumen quintum, in 2°

(167) *Ottoboni decisiones Sacrae Romae(!) Romanae*
Pietro OTTOBONI (17. század)

Liber 1.

Decisiones Sacrae Rotae Romanae coram Petro Ottobono Veneto, Romae, Camera Apostolico, 1657, in 4°

(168) *Ekkij homilia aduersus omnes haereses Libellus 1.*¹¹⁰⁴

Johannes ECK (1486–1543)

Homiliae sive sermones viri Johannis Eckii, adversum quoscumque nostri temporis haereticos, super Evangelia de tempore ab Adventu usque ad Pascha, (Köln, Gennepe), 1554, in 8°

Megj. párizsi 1554-es kiadást nem találtam

(169) *Kedd Agraphia Lutheranismi*

Liber 1.

Jodocus KEDD (1597–1657) SJ

Agraphia Lutheranismi, Das ist: Schriftlosigkeit deß Lutherthumbs, Oder Augenscheinlicher Beweiß, daß die New-Evangelische Praedicanten keinen eintzigen eygenthumblichen Glaubens-Articul, so Sie wider die Römisch-Catholische Kyrch lehren, Weder 1. Mit klaren Worten der H. Schrift, Weder 2. Durch ein gültig rechtmässige consequenz oder Schlußrede darthun und beweisen können, Durch P. Jodocum Kedd, Ingolstadt, bey Georgio Hänlin, 1654, in 4°

¹¹⁰⁴ Katalog, 1787, f.73.: Ekius, Homilia, Parisiis, 1554, 8vo

(170) *Ceruini Jus Canonicum*
nem sikerült azonosítani

Libellus 1.

(171) *Palauicini Historia de Concilio Tridentino*

Libri 2.

Pietro Sforza PALLAVICINO (1606–1667) SJ

(1) Istoria del Concilio di Trento scritta dal padre Sforza Pallavicino della Compagnia di Giesu. Oue insieme rifiutasi con autorevoli testimonianze un'istoria falsa divulgata nello stesso argomento sotto nome di Pietro Soaue Polano, In Roma, Nella Stamperia d' Angelo Bernabo dal Verme Erede del Manelsi, Per Giovanni Casoni, 1656, in 2°

(2) Parte Seconda Con la Tauola universale delle cose piu notabili contenute in ambedue la Parti, In Roma, Nella Stamparia D'Angelo Bernabó dal Verme erede del Manelfi. Per Giouanni Casoni Libraro Libraro all'Insegna di San Paolo, 1657, in 2°

Megj. a latin kiadás csak 1670-ben jelent meg, ezért az olasz nyelvű volt meg Nádasdynak. Lambeck visszakérte, de nem kapta.

(172) *Bucceleni Considerationes Asceticorum*

Libri 3.

Giovanni BUCELLENI (1599–1669) SJ

Asceticae Considerationes, In usum eorum, Qui Per sacras commentationes se et alios ad perfectionem animant. Authore P. Joanne Bucelleni, Viennae Austriae, Cosmerovius, 1666–1669, in 2°

(1) Tomus primus. Deus creans. De Creatione. Fine et Mediis, 1666, in 2°

(2) Creatura peccans. De triplici peccato Luciferi, Adami et Caini, 1667, in 2°

(3) Creatura orans. De secundo moro orandi, 1668, in 2°

Megj. az öt kötetes mű (1666–1671) első három könyvéről lehet szó. A második kötetet Szelepcsényi Györgynek ajánlotta a szerző

(173) *Lessius de Statu vitae et Religionum ingressu*

Liber 1.

Lenaert LEYS (Leonard Lessius, 1554–1623) SJ

Disputatio de statu vitae deligendo et religionis ingressu: quaestionibus XII. comprehensa; auctore Leonardo Lessio, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Moretus, 1613, in 2°

több kiadás

(174) *Atlas Marianus*

Libellus 1.

Wilhelm GUMPPENBERG (1609–1675) SJ

Atlas Marianus Sive De Imaginibus Deiparae Per Orbem Christianum Miraculosis, Auctore Guilielmo Gumpfenberg, Monachii, Ex Officina Typographica Ioanni Iaecklini, Straub, 1657, in 12°

Megj. a két kötetes mű első része lehetett több kiadás

(175) *Institutiones vitae ad exemplar*

Passionis Domini

Libellus 1.

Scipione SCAMBATA (Sgambata, 1595–1652) SJ

Institutio Vitae Ad Exemplar Passionis Domini Et Salvatoris Nostri Institutio Vitae Ad Exemplar Passionis Domini Et Salvatoris Nostri, Auctore Reverendo P. Scipione Scambata, Societatis Iesu Theologo, Viennae Austriae, Typis Matthaei Formicae, in Aula Coloniensi Matthaeus Formica, 1637, in 8°

Megj. Lósy Imrének ajánlotta a szerző több kiadás

(176) *Tractatus de Purgatorio S. Patritij*

Libellus 1.

Sz. Patricius Purgatoriumjáról való historia, mely most ujonnan groff Esterhazi Pal uram ő nagysága parancholattyából magyarrá fordítatott és jó rendbe hozatott, Bécs, (vidua Rickhes, 1661–1662), in 12° – RMNy 2962

(177) *Grani Speculum magnum Exemplorum*

*Liber 1.*¹¹⁰⁵

Magnum speculum exemplorum ex plusquam septuaginta auctoribus pietate, doctrina et antiquitate venerandis variisque historiis... excerptum et nunc iterato editum a ...Henrico Gran ...circa annum ...1480, deinde vero ab innumeris mendis vindicatum ...per quendam patrem e Societate Jesu, Venetiis, Apud Georgium Valentinum, et Ioan. Antonium Iulianum, 1618, in 4°

¹¹⁰⁵ Katalog, 1787, f.109.: Gran, Speculum exemplorum, Venetiis, 1618, 4to, 3 krajcár

(178) *Vitae S. Theresiae*

Libri 3.

Francisco de RIBERA (1537–1591) SJ

Vita B. Matris Teresae de Iesu Carmelitarum exalceatorum et exalceatarum fundatricis, in quinque libros distincta ...Ex Hispanico sermone in Latinum convertibat Matthias Martinez, Coloniae Agrippinae, Apud Ioannem Kinchium, 1620, in 4°

(179) *Litterae Japonicae et Chinenses*

Libellus 1.

Joao RODRIGUEZ GIRAO (1558–1629) SJ; Matteo RICCI (1552–16010) SJ

Litterae Japonicae Anni MDCVI Chinenses Anni MDCVI et MDCVII Illae a RP Ioannes Rodriguez hae a RP Matthaeo Ricci, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Apud Viduam et Filios Io. Moreti, 1611, in 8°

Sign. EEK Bar 00787

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, az első kötéstábla verzóján egy beragasztott jelzet *D. N. 168*

(180) *Nigronij Regulae Communes*

*Liber 1.*¹¹⁰⁶

Giulio NEGRONE (1553–1625) SJ

Regulae communes Societatis Jesu commentariis asceticis illustratae a Iulio Nigrono Genuensi Societatis eiusdem theologo. Editio tertia ab auctore iterum recognita et aucta. In Germania nunc primum ad omnium religiosorum utilitatem excusa, Coloniae Agrippinae; Apud Ioannem Kinchium, 1617, in 4°

(181) *Spondani Annales Sacri*

Libri 2.

Henri de SPONDE (1568–1643)

Henrici Spondani Annales Sacri et Ecclesiastici A Mundi Creatione ad Christum, et a Christo ad nostra usque tempora deducti, Lutetiae Parisiorum, Officij Ecclesiastici iussu Regis constitutae, 1660, in 2°

Sign. EEK Bar 00398

Bej. nincs

¹¹⁰⁶ Katalog, 1787, f.108.: Nigronus, Regula Communis Soc. Jesu, Coloniae, 1617, 4to

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag, zöldes lapmetszés, felirat a gerincen

Pos. a címlap tetején kétszer *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, legalul egy beragasztott jelzet *D. N. 23*

Megj. kérte Lambeck, de nem kapta meg

(182) *Geographia Sacra*

Liber 1.

Charles VIALART (1592–1644)

Geographia Sacra, Sive Notitia Antiqua Episcopatum Ecclesiae Universae, Authore Carolo A Sancto Paulo, Lutetiae Parisiorum, Sumptibus Sebastiani Cramoisy, 1641, in 2°

Sign. EEK Bar 07379

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen nincs felirat

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, lejjebb egy beragasztott jelzet *D. N. 83*

Megj. kérte Lambeck, de nem kapta meg

(183) *Historia Pontificum et Cardinalium*

Libri 2.

Megj. kérte Lambeck (vö. 658. tétel)

(184) *Coleri praxis Juridica*

Liber 1.

Matthias COLERUS (1530–1587)

Tractatus de processibus executivis, in causis civilibus et pecuniariis, accommodatus passim ad practicam fori Saxonici, Ienae, Apud Tobiam Steinmannum, suntibus Leonhardi Wipprechts, 1586, in 2°

több kiadás

(185) *Aurea Bulla Caroli 4ti Romanorum*

Imperatoris

Liber 1.

Aurea bulla variaequae constitutiones Caroli IV. Romanorum imperatoris, de conductu a principibus praestando sacri imperii electoribus eorumque nunciis electionis causa euntibus, aut redeuntibus, Jenae, typis Henrici Rauchmauls, 1613, in 4°

Megj. két kiadásban is megvolt (vö. 290. tétel)

több kiadás

(186) *Corpus Juris Ciuilis*

Liber 1.

JUSTINIANUS császár (482–565)

Corpus iuris civilis. In hoc Enchiridio haec insunt: Rubricae omnes Caesarei ac Pontificii iuris, Titulus de verborum et rerum significatione ex Pandectis, Titulus de regulis iuris tum ex Pandectis, tum ex Decretalibus et Sexto, De gradibus affinitatis ex Pandectis, Parisiis, (s.typ.), 1525, in 2°

Megj. 1679-ben Christoph Lucas Seywiz a fia számára elvitte több kiadás

(187) *Scheidebein ad instituta*

Liber 1.

Johann SCHNEIDEWEIN (1519–1568)

Joan. Schneidewini I.U.D. Clarissimi, Et Academiae Witebergensis Professoris quondam publici, et celeberrimi, in quatuor Institutionum Imperialium D. Iustiniani libros, Commentarii: Nunc post mortem eius ...editi, ex recognitione ...Matthaei Wesenbecij, Argentorati, Rihelius, 1575, in 2°

Megj. 1679-ben Christoph Lucas Seywiz a fia számára elvitte sok kiadás

(188) *Vulthei Juris prudentia Romana*

Liber 1.

Hermann VULTEJUS (1565–1634)

Hermanni Vulteii JC. Iurisprudentiae Romanae a Justiniano compositae, Libri II, Marpurgi, Typis Pauli Egenolphi, 1610, in 8°

Sign. EEK Bar 02599

Bej. rengeteg bejegyzés, az első kötéstábla verzóján táblázat a jogról, a könyvbe más papírból külön lapokat kötöttek be a jegyzeteknek, ezek latin nyelvűek. Egyértelműen jogi tankönyvként vagy kézikönyvként funkcionált.

Kötés: fehér pergamen

Pos. az előtáblán mélynyomással *W H R*, alatta *1610*, a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eatissi)mae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, alján *Ex libris C(omit)is Francisci de Nadasd*

(189) *Praxis et brevis declaratio viae*

Spiritualis Ludouici de Palma

Libellus 1.

Luis de la PALMA (1559–1641) SJ

Praxis et brevis declaratio viae spiritualis, auctore Ludovico de Palma. Ex Hispanico vertit Jacobus Dyck, Antverpiae, ex officina Plantiniana, apud Balthasarem Moretus, 1634, in 8°

Megj. miután 1666-ban Nádasdy bécsi nyomdájában is kiadták, így feltehető, hogy a saját kiadványa volt meg neki: Praxis et brevis declaratio viae spiritualis, prout eam nos docet S. P. N. Ignatius in quatuor Septimanis Libelli sui Exercitiorum Spiritualium: Auctore R. P. Ludovico de Palma Tolletano, Societatis Jesu, Editio Ultima, Viennae Austriae, Apud Petrum Binnart, Typographium Antverpiensem, Anno Domini 1666, in 8°

(190) *Esperzae libelli Theologici*

*Libelli 10.*¹¹⁰⁷

Martin de ESPARZA Arteida (1606–1689) SJ

(1) Quaestiones De Iustificatione Impii Ex praelectionibus R. P. Martini de Esparza, Artieda Societatis Jesu. Disputandae Ab Eusebio Comiti Truchses, In Aula Collegii Germanici, et Hungarici, Roma Anno 1655. Mense Iunio, Pottendorf, Per Hieronymum Verdussen, 1668, 12°

(2) Quaestiones Disputandae, De Angelis. Auctore R. P. Martino de Esparza, Artieda Societatis Jesu, Viennae, Per Hieronymum Verdussen, et Joannem Bapt. Hacque, 1667, 12°

(3) Quaestiones Disputandae de Virtute Justitia, Ex praelectionibus R. P. Martini de Esparza, Pottendorf, 1668, 12°

(4) Quaestiones Disputandae, De Actibus Humanis, Auctore R. P. Martino de Esparza, Artieda Societatis Jesu, Pottendorff, Per Hieronymum Verdussen, Anno 1668, 12°

(5) Quaestiones Disputandae de gratia, Ex praelectionibus R. P. Martini de Esparza Artieda Societatis Jesu Professoris Theologiae in Collegio Romano, Pottendorff, Per Hieronymum Verdussen, 1668, 12°

(6) Quaestiones Disputandae, De Passionibus, seu affectibus. Auctore R. P. Martino de Esparza, Artieda Societatis Jesu, Pottendorff, Per Hieronymum Verdussen, 1668, 12°

¹¹⁰⁷ Katalog, 1787: Esparza, Quaestiones de passionibus, Pottendorf, 1668, 9 rész, 8vo

(7) Quaestiones de Virtutibus theologicis ex praelectionibus R. P. Martini de Esparanza Artieda Soc. Jesu; Disputandae ab Eusebio comite Truchses, In aula Collegii Germanici, et Hungarici, Romae, Anno 1655, Mense Iunio, Pottendorf, Per Hieronymum Verdussen, 1668, 12°

(8) Quaestiones de Incarnatione, ex praelectionibus R. P. Martini de Esparanza Artieda Soc. Jesu; Disputandae ab Eusebio comite Truchses, In aula Collegii Germanici, et Hungarici, Romae, Anno 1655, Mense Iunio, Viennae Austriae, Per Hieronymum Verdussen et Ioan. Bapt. Hacque, (s.d.), 12°

(9) Quaestiones Disputandae de Deo Uno et Trino, Auctore R. P. Martino de Esparza, Viennae Austriae, Per Hieronymum Verdussen et Ioan. Bapt. Hacque, 1668, 12°

(10) Quaestiones Disputandae de Sacramentis in genere et in specie pars prior De Sacramentis in genere Baptismo, Confirmatione, et Eucharistia, Auctore R. P. Martino de Esparza Artieda Societatis Jesu, Pottendorff, Per Hieronymum Verdussen, 1668, 12°

Quaestiones Disputandae de Sacramentis in genere et in specie pars posterior, De Sacramento Poenitentiae, extremae unctionis, ordinis, et matrimonii, Auctore R. P. Martino de Esparza Artieda Societatis Jesu, Viennae Austriae, apud Hieronymum Verdussen et Iohannem Bapt. Hacque, 1667, 12°

Megj. Nádasdy saját bécsi és pottendorfi kiadása

(191) *Dominici Tuschi practicae conclusiones Juris* *Libri 4.*
Domenico TOSCHI (1535–1620)

Practicae Conclusiones Iuris, In Omni Foro Frequentiores Eminentissimi Dominici Tuschi, Regiensis Episcop. Tiburtini... Practicarum Conclusionum Iuris, In Omni Foro Frequentiorum. Tomus... In Qvibus Praeter Spirituales, Ecclesiasticas, Legales, Iudiciarias... continentur, ac declarantur, Romae, Ex Typographia Stephani Paulini, 1606–1608, in 2°

Megj. nyolc kötetes kiadásokat találtam, lehetséges, hogy csupán négy kötet volt meg valamelyik kiadásból
sok kiadás

(192) *Corpus Juris glossatum* Libri 6.
Megj. kérte Lambeck (vö. 538. tétel)

(193) *Nicolai Istuanfi de rebus Vngaricis* Liber 1.
Megj. kérte Lambeck (vö. 558. tétel)

(194) *Theatrum Europaeum Matthaei Merian* Libri 8.
Megj. kérte Lambeck (vö. 566. tétel)

(195) *Caij Julij Caesaris Commentaria* Libellus 1.

Gaius Julius CAESAR (i.e. 100–i.e. 44)

Caii Julii Caesaris invictissimi imperatoris Commentaria seculorum iniuria antea difficilia et valde mendosa, nunc primum... expolita et ...recognita, additis ...apostillis, una cum figuris, ...necnon regulata tabula, quae omnia loca ...demonstrat, (ed. Lucas Olchinensis), Venetiis, per Augustinum de Zannis, 1511, die XVII. Augusti, in 2°
sok kiadás

(196) *Bassenbergij Historia* Libellus 1.

Eberhard WASSENBERG (1610–1668)

Der erneuerte Teutsche Florus Eberhard Wassenbergs: Mit Animadversionen, Additionen und Correctionen deren in vorigen eingeruckten, ungleichen Historien widerum in vilen durch-auß verbessert, der Wahrheit restituirt, und bis Anno 1647 continuirt; Mit mehrern Kupferstücken als in der Franckfurtischen gezieret, Amsteldam, Bey Ludwig Elzevier, Im Jahr 1647, in 12°

(197) *Tabernae Montani Herbarium* Libri 2.

Jacob THEODOR (Tabernaemontanus, 1522–1590)

(1) Neuw Kreuterbuch, Mit schönen, künstlichen vnd leblichen Figuren und Conterfeyten, aller Gewächß der Kreuter, Wurtzeln, Blumen, Frücht, Getreyd, Gewürtz de Bäume, Stauden vnd Hecken, so in Teutschen unnd Welschen Landen... oder in der Newen Welt wachsen..., Durch Iacobum Theodorum Tabernaemontanum, getruckt zu Franckfurt am Mayn, durch Nicolaum Bassaem, 1588, in 2°

(2) Das ander Theyl. Darinnen von ihrer Gestalt, Unterscheidt, Complexion, Natur, Eygenschafften, Tugenden ...Fleissig und

Ordentlich gehandelt wirdt, getruckt zu Franckfurt am Mayn,
durch Nicolaum Bassaem, 1591, 2°

Megj. Lambeck kérte, de nem kapta
sok kiadás

(198) *Theophrasti Opera*

Libri 2.

Theophrastus PARACELSUS (1493–1542)

(1) Aureoli Philippi Theophrasti Bombast von Hohenheim
Paracelsi... Opera Bücher und Schrifften, so viel deren zur Hand
gebracht... und durch Joannem Huserum Brisgoium... in Truck
gegeben, Straßburg, Lazari Zetzners Seligen Erben, Anno 1616, in 2°

Sign. EEK Bar 05433

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, nagyon rossz állapotban
szúnyomokkal, gerince szakadozva, a felirat elmosódva, lejjebb V

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) Aureoli Philippi Theophrasti Bombast von Hohenheim
Paracelsi... Opera, Ander Theil, Darinnen die Magischen und
Astrologischen Bücher, Straßburg, Lazari Zetzners Seligen Erben,
Anno 1616, in 2°

Sign. EEK Bar 05432

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag, szakadozott gerinc, elmosódott
felirat

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(199) *Adagiorum Chiliades Erasmi Roterodami*

Liber 1.

Desiderius ERASMUS, Roterodamus (1469?–1536)

*Adagiorum Chiliades Tres, ac Centuriae Fere Totidem, Venetiis, in
Aedibus Aldi, 1508, in 2°*

sok kiadás

(200) *Quintiliani Institutiones*

Libellus 1.

kolligátum

Marcus Fabius QUINTILIANUS (35–100)

(1) M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri duodecim,
Accesserunt huic renovatae editioni Declamationes, quae tam ex P.

Pithoei..., quam aliorum bibliothecis et editionibus colligi potuerunt. Index quoque in Institutionum libros, (Genevae), Excudebat Iacobus Stoer, 1604, in 8°

Sign. EEK Bar 08754

Kötés: fehér pergamen, beázásnyomok, a gerinc szétesett, rajta felirat

Bej: nincs

Pos: a címlapon alul barna tollas bejegyzés *Ex libris Comitiss Franc(isci) de Nadasd*, legfelül *Convent(us) Lauret(ani) In Ungar(ia) Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) M. Fabii Quintiliani Oratoris Eloquentissimi Declamationes Undeviginti, Excudebat Iacobus Stoer, 1604

(201) *Liuij Patauinae historia*

Liber 1.

kolligátum

Titus LIVIUS (i.e. 59–i.u. 17); Lucius Florus (2. század);

Leonardo ARETINO (Bruni, 1370–1444)

Marcus Iunianus IUSTINUS (3. század?)

Quintus CURTIUS Rufus (1–2. sz.)

(1) T. Liuius Patauinus Historicus duobus libris auctus: cum L. Flori Epitome. Ad dito indice copioso: Leonardo Aretino de primo bello punico. Ac imaginibus res gestas exprimentibus, Venetiis, per Melchiorum Sessam et Petrum de Ravanis socios, 1520, die III. Maii, in 2°

Sign. EEK Ant 0764

Bej. szinte minden oldal sűrűn jegyzetelve, a latin írás 16. századi képet mutat, emellett magyar nyelvű bejegyzések

Kötés: rossz állapotban lévő fehér pergamenkötés, modern szövet gerinccel, kék lapmetszéssel, rajta modern felirat. Szúnyomok.

Pos. a címlapon *Justinus Curtius*, alján *Ex libris C(omitiss) Fr(ancisci) de Nadasd*. A címlap tetején *Conventus D. V. Lauretanae in Hungariae Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, mellette *Justinus Curtius, Emptus d 80*

(2) Justini Ex Trogo Pompeio historiae, cum multis memorabilibus in margine, addito insuper indice, quo facilius notatu clariora reperiri possint, nuper emendatae, Venetiis, per magistrum Ioannem Tacuinum de Tridino, 1507, die XVII. Maii

(3) De rebus gestis Alexandri Magni regis Macedonum Argentorati, ex aedibus Schurerii, mense Iunio, 1518

(202) *Genus germanicae historiae Authore Freheri* Liber 1.¹¹⁰⁸
Marquard Friedrich FREHER (1565–1614)

Germanicarum rerum scriptores aliquot insignes, hactenus incogniti, nunc primum editus Ex bibliotheca Marquardi Freheri, Francofurti, Typis Wecheliani, Danielelem et Davidem Aubrios, et Clementem Schleichium, 1624, in 2°

(203) *Historia Augustanae Confessionis* Liber 1.
David CHYTRAEUS sen. (1531–1600)

Historia Augustanae Confessionis, Historia der Augsburgischen Konfession, Wie sie erstlich berahtschlagt, verfasst, vnd Keiser Carolo V. vbergeben ist samt andern Religions Handlungen, ...durch D. Davidem Chytraeum zusammen geordnet, Gedruckt zu Franckfurt am Mayn, (bey Georg Raben), 1576, in 8°
több kiadás

(204) *Virgilij Opera omnia* Liber 1.
Publius VERGILIUS Maro (i.e. 70–i.e. 19)

P. V. Maronis Opera omnia cum figuris nuper additis et expositoribus, Venetiae a Ph. Pincio Mantuano, 1505, 4°
sok kiadás

(205) *Bonifacij VIII. Compilatio libri* Liber 1.
VIII. Bonifác pápa (Bonifatius, 1235–1303)

Liber Sextus decretalium D. Bonifacii Papae VIII., Venetijs impressus opera atque impensa Nicolai Jenson Gallici, 1476, in 2°
több kiadás

(206) *Gregorij IX. Papae Decretales* Liber 1.
IX. Gergely pápa (Gregorius, 1170–1241)

Decretales: cum summariis suis et textuum diuisionibus, Decretalium hanc Gregorianam compilationem... iuris doctoris Domini Hieronymi Clarij Brix, Venetiis, Per Baptistam de Torti, 1491, in 2°

Megj. Lambeck kérte, de nem kapta meg
több kiadás

¹¹⁰⁸ Katalog, 1787, f.145. Marquard, Germaniae scriptores, Francofur., 1624, folio

(207) *Gratiani Decretum aureum*

Liber 1.

GRATIANUS de Clusio (?–1150)

Decretum aureum domini Gratiani cum suo apparatu, Lugduni, per Nicolam de Benedictis, 1511, in 2°

több kiadás

Megj. 1679-ben Christoph Lucas Seywiz a fia számára elvitte

(208) *Coleri Oeconomia*

Liber 1.

Johann COLER (1566–1639)

M. Joannis Coleri Oeconomia, oder Haußbuch M. Joannis Coleri. Erste Theil. Darinnen begriffen und aussführlichen erkleret ist wie ein jeder Haußwirth... seine Nahrung... anstellen soll, auch fruchtbarlichen genießen und gebrauchen Gedruckt zu Wittemberg, durch Christoph. Axin, Jn vorlegung Paul Helwich, 1591, in 2°

több kiadás

(209) *Platinae Historia de virijs*

Pontificum Romanorum

Liber 1.

kolligátum

Bartolomeo PLATINA (1421–1481)

Onofrio PANVINIO (1530–1568)

(1) *Historia B. Platinae de Vitis Pontificum Romanorum, Coloniae, Apud Maternum Cholinum, 1573, in 2°*

Sign. EEK Ant 5226

Bej. kevés aláhúzás, beírás

Kötés: fehér disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, két fémcsat, bordázott gerinc felirattal

Pos. a címlap alján *Ex lib(ri)s Comit(um) Franci(um) de Nadasd, a lap tetjén Fratr(es) Ord(inis) Seruor(um) B(eatissi)mae M(ariae) V(irginis) Laureti in Ungaria post mortem Fundatoris conventus factus, középen egy beragasztott jelzet D. N. 138*

(2) *Onuphrii Panvinii Veronensis, Fratris Eremitae, Augustiniani De Ritu sepeliendi Mortuos apud veteres Christianos, (s.l., s.typ., s.d.)*

(3) *Onuphrii Panvinii ...Chronicon Ecclesiasticum, Coloniae, Apud Maternum Cholinum, 1563*

(210) *Gobat Theologia Moralis*

Liber 1.

Georges GOBAT (1600–1679) SJ

Theologia iuridico-moralis, seu accusatio canonica ebriosi, ad divortium compellendi propter ebriositatem, indeque secuta varia mala, Autore Georgio Gobat, Antverpiae, typis, et impensis Davidis Hautt, 1661, in 8°

(211) *Vadingi de incarnatione*

*Liber 1.*¹¹⁰⁹

Peter WADDING (1581?–1644) SJ

R. P. Petri Wadingi Waterfordiensis Hiberni e societate Jesu, ...in Pragensi Academia Professoris Tractatus, de incarnatione, Antverpiae, Apud Martinum Nutium, (1636), in 8°
több kiadás

(212) *Sanchez Aphorismi de Matrimonio*

Liber 1.

Tomás SÁNCHEZ (1550–1610)

Aphorismi Thomae Sanchez de matrimonio, Audomari, Ex Typographia Viduae Caroli Boscardi, 1629, in 8°

(213) *Lexicon juridicum Oltentorpij*
kolligátum

Liber 1.

Johann OLDENDORP (1480?–1567)

Diego COVARRUBIAS Y LEYVA (1512–1577)

(1) *Lexicon Iuris. Epitome definitionum et rerum, non modo Tyronibus iuris, ad Intelligenda gravissima Iurisconsultorum Romanorum Scripta...*, Primum quidem ex clarissimi viri Dn. Ioannis Oldendorpii, Francofurti, Apud Chr. Egenolphum, (1548?), in 2°

Sign. EEK Ant 5864

Bej. az előzéklapverzóján ismeretlen írással *emptus Vitebergae 2 fl anno 75*, néhány latin nyelvű lapszéli bejegyzés és aláhúzás

Kötés: fehér disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, bordázott gerincén nincs felirat, két fémcattal, beázásnyomok

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd, a tetején Convent(us) Lauret(ani) In Ungar(ia) Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta ugyanazzal az írással *Lexicon Juris, scriptis et dictatis D. Joannis Oldendorpij concinnatum*

¹¹⁰⁹ Katalog, 1787: Wadingus, Tractatus de Incarnatione, Antverpiae, 1636, 4to

(2) Quaestionum Practicarum, earumque Resolutionum Amplissimarum, Liber unus, Authore Didaco Couarruuias Leyua Toletano, Francofurti, Ex Officina Typographica Nicolai Bassaei, Impensis Sigismundi Feierabend, 1573

(214) *Index utriusque testamenti* *Libellus 1.*
Megj. kérte Lambeck (vö. 634. tétel)

(215) *Clauis fidei Laurentij Foreri*
Laurentius FORERUS (1580–1659) SJ
GlaubensSchlüssel Zur Wahren Kyrchen. Daß ist: Kurtzer Unterricht, wie einer, der sein ewige Seeligkeit lieb hat, und bey so vil unterschiedlichen... Religionen sich befindet, und deßwegen zuzweiffen Ursach hat, sich habe zuverhalten Durch Laurentium Forerum, der Soc. Jesu Gedruckt zu Ingolstatt, in der Ederischen Truckerey, durch Johann Ostermayr, 1653, in 12°
Megj. latin nyelvű változata nincs, a címet feltehetőleg latinosították

(216) *Delle Antiquita e piture di Roma* *Liber 1.*
Antonio LABACCO (1495?–1559)
Libro d'Antonio Labacco appartenente a l'architettura nel qual si figurano alcune notabili antiquita di Roma, Impresso in Roma, 1552, in 2°
több kiadás

(217) *Corona Anni Mariani Joannis Charmelitae* *Liber 1.*
Johann Thomas a Sancto Cyrillo (1568–1652)
Corona anni Mariani, Ex Sanctorum Patrum Sententiis, Reginae Caeli praeconia spirantibus contexta, Per R. P. F. Joannem Thomam a S. Cyrillo Carmelitam Discalceatum Coloniae, Apud Michaellem Dementium, Typis Arnoldi Kempens, 1657, in 8°
több kiadás

(218) *Ludus magnus Regius*
Nicolaus AVANCINI (1611–1686) SJ
Theodoius Magnus Justus et Pius Imperator. Acta Viennae Ludis Regiis Augustissimo Imperatori Ferdinando III. Justo, Pio, Pacifico, Viennae Austriae, Excudebat Matthaeus Cosmerovius, 1654, in 8°
Megj. lehetséges azonosítás

(219) *Historiae Liuij*

Megj. több példányban is megvolt Titus Livius története (vö. 201. té-
tel)

(220) *Historiae Lipsij*

Cornelius Publius TACITUS (55–116?); Justus LIPSIUS (1547–1606)

C. Cornelii Taciti Historiarum et annalium libri qui extant, Iusti Lipsii studio emendati et illustrati, Eiusdem Taciti liber de moribus Germanorum..., Antverpiae, ex officina Christophori Plantini, 1574, in 2°

(221) *Cisneri Annales Boiorum*

Johannes AVENTINUS (1477–1534); Nicolaus CISNER (Kistner 1529–1583)

Io. Aventini Annalium Boiorum Libri VII Ex authenticis manuscriptis codicib. Recogniti, restituti, aucti. Nic. Cisneri I. C. Electoralis curiae Palatinae Proiudicis et Consil. Diligentia atque fide. Indices gemini: prior Nomenclaturarum: posterior Rerum ac verborum, Basileae ad Pernam Lecyth, 1580, in 2°

Sign. Országos Széchényi Könyvtár Reguly Antal Múemlékkönyvtára, Zirc, 7594

Bej. a 600. lapon latin nyelvű bejegyzés

Kötés: modern papírkötés, a könyv rossz állapotban van, ázásnyomok

Pos. a címlapon legalul *Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de* (olvashatatlan sérülés miatt). A címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria. Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*. Alatta más kézzel *Liber est prohibitus*, a címlap verzóján egy bera-
gasztott cédula *Ex Bibliotheca Georg Fejér*

(222) *Bocati Geneologia Deorum*

Giovanni BOCCACCIO (1313–1375)

Genealogia deorum gentilium, Venetiis, Wendelin von Speyer, 1472, in 2°

számos kiadás

(223) *Artis pictoriae pars 1ma*

Theoria Artis Pictoriae, Das ist: Reiß-Buch, bestehend In Kunstrichtiger, leichter und der Naturgemässer Anweisung zu der Mahlerey, Vermittelst der grundverständigen Abbildung,

Aufreißung oder Verzeichniß aller Gliedmassen der Menschen und Thiere, Zu Behuf der lieben Jugend, lehrartig verfasst, Nürnberg, gedruckt bey Christoff Gerhard, 1656, in 4°

Megj. Lambeck kérte, de nem kapta meg.

(224) *Chirurgia et Anathomia Adriani Spigelij*

Adriaan van de SPIEGEL (1578–1625)

Adriani Spigelii De humani corporis fabrica libri 10, tabulis XCIIX aeri incisus elegantissimis, nec ante hac visis exornati, opus posthumum, Daniel Bucretius iussu authoris in lucem profert, Venetiis, 1627, in 2°

Megj. feltehetőleg erről a műről van szó, *Chirurgia* címmel Adriaan van de Spiegelnek nincs könyve

(225) *Caldere Tribunal medicum*

Caspar CALDERA de Heredia (1591?–1668)

Casparis Calderae De Heredia, Medici ac Philosophi Hispalensis; Tribunal, Medicum, Magicum, Et Politicum, Lugduni Batavorum, Apud Johannem Elsevirium, 1658, in 2°

(226) *Plutarchi opera*

Tomi 2.

PLUTARKHOSZ (45?–120?)

(1) Plutarchi Chaeronensis Quae Exstant Omnia, Cum Latina Interpretatione Hermanni Cruserii, Guilielmi Xylandri, ...Continens Vitas Paralellas, Francofurti, In Officina Danielis ac Davidis Aubriorum, et Clementis Schleichii, 1620 in 2°

(2) Plutarchi Chaeronensis Omnium, Quae Exstant, operum Tomus secundus, Guilielmo Xylandro interprete, Francofurti, In Officina Danielis ac Davidis Aubriorum, et Clementis Schleichii, 1620 in 2°

Megj. lehetséges azonosítás

(227) *Florilegium Suuertij*

Emanuel SWEERTS (1552–1612)

Florilegium Emanuelis Sweertii..., Tractans De Variis Floribus Et Aliis Indicis Plantis Ad Vivum Delineatum In Duabus Partibus Et Quatuor Linguis Concinnatum, Francofurti ad Moenum, Apud Anthonium Kempner, 1612, in 2°

sok kiadás

(228) *Caelij Rodegini Lectiones*¹¹¹⁰

Lodovico RICCHIERI (Ludovicus Caelius Rhodigius, 1450–1520)

Lectionum Antiquarum Libri XVI, Basileam, Frobenianis excusi typis, 1517, in 2°

(229) *Ath. Khirgerij(!) Musurgia uniuersalis*

Megj. kérte Lambeck (vö. 542. tétel)

(230) *Khirgerij(!) obeliscus Pamphilus*

Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

Athanasii Kircheri ...Obeliscus Pamphilius, hoc est interpretatio nova et hucusque intentata obelisci hieroglyphici, Romae, Typis Ludouici Grignani, 1650, in 2°

Sign. Egri Főegyházmegyei Könyvtár, B.IV.30

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen

Pos. a rézmetszetes címlap alján *Ex libris C(omitis) Francisci de Nadasd*

(231) *Kircherij Magnes*

Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

Athanasii Kircheri ...Magnes, sive De arte magnetica opus tripartitum, quo praeterquam quod universa magnetis natura, eiusque in omnibus artibus et scientiis usus nova methodo, Coloniae Agrippinae, Apud Iodocum Kalcoven, 1643, in 2°

(232) *Kircheri Interpretatio Hyeroglyphica*

Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

Athanasii Kircheri e Soc. Iesu Obeliscus Pamphilius, hoc est, interpretatio nova et hucusque intentata obelisci hieroglyphici quem non ita pridem ex veteri hippodromo Antonini Caracallae Caesaris, in Agonale forum transtulit ...Innocentius X., Romae, typis Ludovici Grignani, 1650, in 2°

¹¹¹⁰ Katalog, 1787, f.133.: Coeli Rhodigini, Lectionum Antiquarum, Basileae, 1517, folio

(233) *Kircheri Polygraphia*

Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

Athanasii Kircheri ...Polygraphia nova et universalis ex combinatoria arte detecta, qua quivis etiam linguarum quantumvis imperitus triplici methodo ...obscurae, et dilucide scribere ...docetur, et demonstratur, in III syntagmata distributa, Romae, ex typographia Varesii, 1663, in 2°

(234) *Kircheri Regnum naturae Magneticum*

Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

Athanasii Kircheri e Soc. Iesu Magneticum naturae regnum. Ad ...Alexandrum Fabianum Novi Orbis indigenam, Romae, typis Ignatii de Lazaris, 1667, in 2°

(235) *Kircheri Aegyptica lingua*

Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

Athanasii Kircheri Fuldensis Buchonii ...Lingua Aegyptiaca restituta opus tripartitum. Quo linguae Coptae sive idiomatis illius primaevis Aegyptiorum Pharaonici ...plena instauratio continetur. Cui adnectitur supplementum, Romae, sumptibus Hermanni Scheus, apud Ludovicum Grignanum, 1643, in 2°

Megj. kérte Lambeck (vö. 543. tétel)

(236) *Kircheri Arithmologia*

Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

Athanasii Kircheri E Societate Iesu Arithmologia Sive De abditis Numerorum mysterijs, Qua Origo, Antiquitas et fabrica Numerorum exponitur; Abditae eorundem proprietates demonstrantur; Fontes superstitionum in Amuletorum fabrica aperiuntur; Denique post Cabalistarum, Arabum, Gnosticorum, aliorumque magicas impietates detectas, vera et licita numerorum mystica significatio ostenditur, Romae, Ex Typographia Varesij, 1665, in 4°

(237) *Kircheri Itinerarium Extaticum*

Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

Athanasii Kircheri e Soc. Iesu Itinerarium extaticum quo mundi opificium id est coelestis expansi, siderumque tam errantium,

quam fixorum natura, vires, proprietates, singulorumque compositio et structura, Romae, Typis Vitalis Mascardi, 1656, in 4°

(238) *Schotti Physica Curiosa*

Caspar SCHOTT (1608–1666) SJ

P. Gasparis Schotti regis curiani e Societate Jesu, *Physica curiosa, sive mirabilia naturae...* Herbipoli, sumptibus Johannis Andreae Endteri et Wolffgangi jun. haeredum. Excudebat Jobus Hertz, 1662, in 4°

több kiadás

(239) *Schotti Magia vniversalis naturae*

Caspar SCHOTT (1608–1666) SJ

(1) P. Gasparis Schotti Regiscuriani, E Societate Jesu, *Magiae Universalis Naturae et Artis, Sive Recondita naturalium et artificialium rerum scientia, Acustica, Herbipoli, Sumptibus Haeredum Joannis Godefridi Schönwetteri*, 1657, in 4°

Sign. EEK Bar 04444

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen két zöld szalag nyoma, szúette, rossz állapotban, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) P. Gasparis Schotti Regiscuriani, E Societate Jesu, *Magiae Universalis Naturae et Artis, Pars II, Acustica, Herbipoli, Sumptibus Haeredum Joannis Godefridi Schönwetteri*, 1657, in 4°

Sign. EEK Bar 04184

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen két zöld szalag nyoma, szúette, rossz állapotban, a gerincen elmosódott felirat

Pos. az előzéklapon verzőján *Conuentus Diuae Virginis Lauretanae Ordinis Seruorum Eiusdem in Ungaria A. 1673. A címlap tetején Conuentus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(240) *Schotti Technica*

Caspar SCHOTT (1608–1666) SJ

P. Gasparis Schotti Regiscuriani E Societate Jesu, *Olim in Panormitano Siciliae, nunc in Herbipolitano Franconiae Gymnasio eiusdem Societatis Jesu Matheseos Professoris, Technica Curiosa*,

Sive Mirabilia Artis Sumptibus Johannis Andreae Endteri, et Wolfgangi Iunioris Haeredum, Herbipoli, Excudebat Jobus Hertz Typographus, Prostant Norimbergae apud dictos Endteros, 1664, in 4°

(241) *Schotti Iter Extaticum*

Caspar SCHOTT (1608–1666) SJ

Iter Exstaticum Coeleste Kircherianum, quo Mundi opificium, id est Coelestis Expansi... a P. Gaspare Schotto, Herbipoli, Sumptibus Joh. Andr. et Wolffg. Jun. Endterorum, 1660, in 4°

Sign. EEK Bar 04179

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, szúette, széteső lapok, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb Y

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(242) *Schotti Mechanica*

Caspar SCHOTT (1608–1666) SJ

P. Gasparis Schotti Regiscuriani, E Societate Jesu, ...Mechanica Hydraulico-Pneumatica, Sumptu Heredum Joannis Godefridi Schönwetteri, Excudebat Henricus Pigrin Typographus, Herbipoli, 1657, in 4°

(243) *Schotti Physica Curiosa pars 2a*

Caspar SCHOTT (1608–1666) SJ

P. Gasparis Schotti regis curiani e Societate Jesu, Physica curiosa, sive mirabilia naturae... Herbipoli, sumptibus Johannis Andreae Endteri et Wolffgangi jun. haeredum, excudebat Jobus Hertz, 1662, in 4°

több kiadás

(244) *Schotti Pantametrum*

Caspar SCHOTT (1608–1666) SJ

Pantometrum Kircherianum, Hoc Est, Instrumentum Geometricum novum, a Celeberrimo Viro P. Athanasio Kirchero ante hac inventum, nunc decem Libris, universam paene Practicam Geometriam complectentibus explicatum, perspicuisque demonstrationibus illustratum Francofurti, Schönwetterus, Herbipoli, excudebat Jobus Hertz, 1660, in 4°

(245) *Schotti Magia vniuersalis naturae pars 3a et 4ta*
Caspar SCHOTT (1608–1666) SJ

(3) *Magiae Universalis Naturae et Artis Pars 3. Thaumaturgus Mathematicus, Herbipoli, Sumptibus Haeredum Joannis Godefridi Schönwetteri, 1658, in 4°*

Sign. EEK Bar 04185

Bej. nincs

Kötés: rossz állapotú fehér pergamen, szúette, szakadozott gerinc, elmosódott felirat, két zöld szalag

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(4) *Thaumaturgus Physicus, In VIII. Libros Digesta, Quibus pleraq(ue) quae in Cryptographicis, Pyrotechnicis, Magneticis, Sympathicis ac Antipathicis, Medicis, Divinatoriis, Physiognomicis, ac Chriomanticis, est rarum, ...Herbipoli, Sumptibus Haeredum Joannis Godefridi Schönwetteri, 1659, in 4°*

Megj. ez a rész nincs meg az ELTE Egyetemi Könyvtárban

(246) *Annales Ecclesiastici Regni Vngariae*

Melchior INCHOFER (1585–1648) SJ

Annales Ecclesiastici Regni Hungariae, Authore Melchiore Inchofer Soc. Jesu. Tomus primus, Romae, typis Ludovici Grigniani, 1644, in 2°

(247) *Raynaudi Disciplina moralis*

Théophile RAYNAUD (1587–1663) SJ

Theophili Raynaudi Societatis Jesu ...Moralis disciplina Ad PraeSTRUENDAM Theologiae Practicae, ac Iurisprudentiae viam, plene diligenterque explicata; A R. P. Theophilo Raynaudo, Societatis Iesu Theologo, Lugduni, Sumptibus Iacobi Cardon, 1629, in 2°

(248) *Geniales Dies Alexandri ab Alexandro*

Alexander ab ALEXANDRO (1461–1523)

Alexandri ab Alexandro Iurisperiti Neapolitani, Genialium dierum libri sex, varia ac recondita eruditione referti, Parisiis, Apud Thomam Brumennium, 1575, in 8°

Sign. EEK Ant 2807

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. az előtáblán aranynyomással *C G T R H P 1611* (Comes Georgius Thurzó Regni Hungariae Palatinus), a címlap tetején *Convent(us) Laur(etani) in Ungar(ia) Ord(nis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, középen *Joannes Materna Gloria*

(249) *Gortij(!) Thesaurus Catholicus*

Tomus 1us et 2us

Jodocus COCCIUS (1581–1622) SJ

(1) *Thesaurus catholicus, in quo controversiae fidei iam olim nostraque memoria excitatae...*, A Reuerendo Doctissimoque D. Iodoco Coccio, Coloniae, Ex Officina Typographica Arnoldi Quentelij, 1619, in 2°

Sign. EEK Bar 02923

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, megviselt állapotban, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap alján *Ill(ustrissi)mi Comitis Francisci de Nadasd*, a lap tetején *Conventus Lauretani un Ungaria Ord(nis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) *Thesauri catholici in quo controversiae fidei, iam olim nostraque memoria excitatae... Tomus secundus. Ad orthodoxorum omnium confirmationem...*, Coloniae, ex officina typographica Arnoldi Quentelii, 1620, in 2°

Sign. EEK Bar 02924

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, rossz állapotban, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap alján *Ill(ustrissi)mi D(omini) Comitis Francisci de Nadasd*, a lap tetején *Conventus Lauretani un Ungaria Ord(nis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

Megj. Köpeczi Béla egy feltehetően téves lábjegyzete szerint az Országos Széchényi Könyvtárban van a könyv.¹¹¹¹

¹¹¹¹ KÖPECZI Béla, *Döntés előtt: Az ifjú Rákóczi eszmei útja*, Bp., 1982, 127.

(250) *Staphelius in Causa Religionis*¹¹¹²

Friedrich STAPHYLUS (1512–1564)

Friderici Staphyli Caesarei Quandam Consiliarii In causa religionis sparsim editi libri In Unum Volumen Digesti, Ingolstadii, ex typographeo Andreae Angermarii, 1613, in 2°

(251) *Calamus Caramuelis metametrica*

Juan Caramuel LOBKOWITZ (1606–1682)

Primus calamus ob oculos ponens metametricam, quae variis Currentium, Recurrentium... multiformes Labyrinthos exornat, Romae, Fabius Falconius excudebat, 1663, in 2°

(252) *Kircheri Oedipus*

Libri 3.

Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

(1) Athanasii Kircheri... Oedipvs Aegyptiacus. Hoc est Vniuersalis Hieroglyphicae Veterum Doctrinae temporum iniuria abolitae Instaurationio, Romae, Ex Typographia Vitalis Mascardi, 1652, in 2°

Sign. Egri Főegyházmegyei Könyvtár, Ff. III. 15

Bej. nincs

Kötés: pergamenkötés

Pos. rézmetszetes exlibris a kötetben, a címlap alján *Ex libris Comitiss F(rancisci) de Nadasd 1655*, a rézmetszetes címlap alján Athanasius Kircher kézírásával *Excell(entissimi)mi Comiti de Nadasti Donum Authoris*

(2) Athanasii Kircheri... Oedipi Aegyptiaci Tomus Secundus. Gymnasium sive Phrontisterion Hieroglyphicum in duodecim classes distributum, Romae, Ex Typographia Vitalis Mascardi, 1653, in 2°

Sign. Egri Főegyházmegyei Könyvtár, Ff. III. 16

Bej. nincs

Kötés: pergamenkötés

Pos. rézmetszetes exlibris a kötetben, a címlap alján *Ex libris Comitiss F(rancisci) de Nadasd 1655*

(3) Athanasii Kircheri... Oedipi Aegyptiaci Tomus Tertius. Theatrum Hieroglyphicum. Hoc Est, Noua et hucusque intentata Obeliscorum Coeterorumque Hieroglyphicorum Monumentorum, quae tum

¹¹¹² Katalog, 1787: Staphilus, Causae Religionis, Ingolstadij, 1613, 1 rész, folio

Romae, tum in Aegypto, ac celebrioribus Europae Musaeis adhuc supersunt, Interpretatio, (Roma, Mascardi), 1654, in 2°

Sign. Egri Főegyházmegeyi Könyvtár, Ff. III. 17

Bej. nincs

Kötés: pergamenkötés

Pos. rézmetszetes exlibris a kötetben, a címlap alján *Ex libris Comitiss F(rancisci) de Nadasd 1655*

(253) *Kircheri Scrutinium physico-medicum*

Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

Athanasii Kircheri e Soc. Iesu Scrutinium physico-medicum contagiosae luis, quae pestis dicitur..., Romae, Typis Mascardi, 1658, in 4°

(254) *Carnoldi de noua villa de virtutibus herbarum*

ARNALDUS de Villanova (1240–1312)

Incipit Tractatus de virtutibus herbarum, Venetiis, per Ioannem Rubeum et Bernardinum fratres Vercellenses, 1509, die XV. Marcii, in 4°

Sign. EEK Ant. 0383

Bej. a címlaptól kezdve rengeteg kéziratos latin nyelvű bejegyzés apró betűvel az egyes növényekhez, a kötet utolsó, nem nyomtatott lapjain receptek és feljegyzések, pl. „contra pestem”, az emberi test rajza magyarázatokkal, 16. századi íráskép

Kötés: pergamen kötés, metszése zöld, előzékei nem eredetiek (17–18. sz.), gerince leszakadt

Pos. a címlapot követő oldal tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

Megj. kérte Lambeck (vö. 648. tétel), de a szervitáknál is megvolt

(255) *Vitruuij Architectura*

Marcus VITRUVIUS Pollio (i.e. 80–i.e. 20)

De Architectura libri decem, (s.l., s.typ., s.d., Róma, Georg Herolt, 1486), in 2°

számos kiadás

(256) *Buccelini Topogranasttematographia*

Gabriel BUCELIN (1599–1681)

Germania Topo-Chrono-Stemmato-Graphica Sacra et Profana, in qua brevi Compendio Regnorum et Provinciarum eivsdem Amplitudo, situs et qualitas designatur, ...Opera et Studio R. P. F.

Gabrielis Bucelini, Augustae Vindellicorum, Typis Ioannis Praetorii, 1655, in 2°

(257) *Historiae auctarium eiusdem pars 1a et 2a*

Gabriel BUCELIN (1599–1681)

(1) Nuclei historiae universalis, cum sacrae, tum Prophanæ ad dies, annosque relatae. Opera et studio ...Gabrielis Bucelini..., Augustae Vindellicorum, typis Ioan. Praetorii, sumptibus Viduae Ioan. Görlini, 1664, in 8°

(2) Nuclei historiae universalis cum sacrae tum prophanæ auctarii pars secunda. Regnorum quinque Europæ celebriorum chronologia utili compendio redhibita. Opera et studio... Gabrielis Bucelini..., Francofurti, sumptibus viduæ Joannis Görlini, 1664, in 8°

(258) *Senecae opera*

Tomi 2.

Lucius Annaeus SENECA (i.e. 4–i.u. 65)

(1) L. Annaei Senecae M. F. Philosophi, et M. Annaei Senecae Rhetoris Patris; Opera quae extant omnia, Amstelodami, Apud Ioannem Ianssonium, 1619, in 8°

Sign: EEK Bar 08620

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, kicsit megviselt állapotban, a gerincen elmosódott felirat

Bej: aláhúzások, figyelemkeltő jelek, bejegyzések

Pos: a címlapon a rézmetszetes Seneca-kép alatt barna tollal *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd*

(2) 1. L. Annaei Senecae M. F. Philosophi Operum Pars Altera, Variorum Notis illustrata, Amstelodami, Apud Ioannem Ianssonium, 1619, in 8°

Sign: EEK Bar 08780

Kötés: modern papír, gerince szétesett, elég rossz állapotban

Bej: aláhúzások, figyelemkeltő jelek, bejegyzések

Pos: a címlapon a rézmetszetes Seneca-kép alatt barna tollal *Ex libris C(omitis) Franc(cisci) de Nadasd, a lap tetején Convent(us) Lauret(ani) In Ungar(ia) Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

2. M. Annaei Senecae Rhetoris Suasoriae, Controversiae; et Declamationum excerpta, ab Andrea Schotto Antiano... Praeterea

Justi Lipsii et Joannis Isaaci Pontani, Amstelodami, Apud Ioannem Ianssonium, 1619

(259) *Cornelius Tacitus*¹¹¹³

Cornelius Publius TACITUS (55–116?); Justus LIPSIUS (1547–1606)

C. Cornelii Taciti Opera Quae Exstant, A Justo Lipsio Prostremum Recensita, Eiusque Auctis Emendatisque Commentariis Illustrata, Antverpiae, Officina Plantiniana, B. Moreti, 1668, in 2°

(260) *Bassambergij Flor(!) Germanicus*

Eberhard WASSENBERG (1610–1668)

Florus Germanicus Continens Res Gestas, Bella, Victorias Invictissimorum Ferdinandorum II. et III. Imperatorum. Ab Excessu Caes. Matthiae Contra Hostes Eorundem Feliciter obtentas, Coloniae Agrippinae, Typis Henrici Kraft, 1640, in 12°
több kiadás

(261) *Citraei deliciae*

Nathan CHYTRAEUS (1543–1598)

Variorum in Europa Itinerum Deliciae, seu, ex variis manu-scriptis selectiora tantum inscriptionum maxime recentium Monumenta... Omnia nupet collecta et hoc modo digesta a Nathane Chitraeo, Herbornae Nassoviorum, Apud Christophorum Corvinum, 1594, in 8°

Sign. EEK Ant 5080

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerinc leszakadt

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd, keresztben Conventus Lauretani in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(262) *Fidei maiorum nostrorum defensio*

Christophe de CHEFFONTAINES (1512–1595)

Fidei maiorum nostrorum defensio, Qva Haereticorum Saeculi nostri astus ac stratagemata deteguntur, Reuerendiss. Patre, Fratre Christophoro A`Capite Fontium Ordinis Fratrum minorum Gene-

¹¹¹³ Katalog, 1787, f.154.: Corn. Taciti, Antverp., 1668, folio

rali ministro auctore, Antverpiae, Ex officina Christophori Plantini, Archtypographi Regij, 1575, in 8°

(263) *Bisselij Illustres ruinae ab orbe condito*

Tomi 4.

Johannes BISSEL (1601–1682) SJ

(1) Joannis Bisselii Illustrium, Ab Orbe condito, Ruinarum, Decas I, Ambergae, Formis Georgii Haugenhoferi, 1656, in 8°

Sign. EEK Bar 00317

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, alatta I

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta még egyszer megismétlődik ez a bejegyzés, középen egy beragasztott jelzet *D. N. 45*

(2) Joannis Bisselii Illustrium, Ab Orbe condito, Ruinarum, Decas II, Ambergae, Formis Georgii Haugenhoferi, 1657, in 8°

Sign. EEK Bar 00318

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, alatta II, beázásnyomok

Pos. a címlap tetején *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta még egyszer megismétlődik *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, középen egy beragasztott jelzet *D. N. 46*

(3) Joannis Bisselii Illustrium, Ab Orbe condito, Ruinarum, Decas III, Ambergae, Formis Georgii Haugenhoferi, 1658, in 8°

Sign. EEK Bar 00319

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, alatta III

Pos. a címlap tetején *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta még egyszer megismétlődik *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, középen egy beragasztott jelzet *D. N. 47*

(4) (1) Illustrium Ruinarum, Decadis III, Pars Altera (s.typ.), in 8°

Sign. EEK Bar 00320

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, alatta IV

Pos. a címlap tetején *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta még egyszer megismétlődik *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, középen egy beragasztott jelzet *D. N. 48*

(2) Joannis Bisselii, Palaestinae, Seu, Terrae-Sanctae, Topothesia, Ambergae, Formis Georgii Haugenhoferi, 1659, in 8°

(264) *Artificia hominum*

Adam PREYEL (17. század)

Artificia Hominum Miranda Naturae, in Sina et Europa ubi Eximia, Quae a mortalium profecta sunt industria, sive Architectura spectetur, sive Politia et Singularia... conferuntur. ad Creatoris. Laudem amplissimam, Francofurti ad Moenum, Sumptibus Wilhelmi Serlini et Georgii Fickwirth, 1655, in 12°
több kiadás

(265) *Curtius de rebus Alexandri Magni*

Quintus CURTIUS Rufus (1–2. sz.)

Quintus Curtius De rebus gestis Alexandri Magni regis Macedonum Tubingae, apud Thomam Anshelmum, 1513, in 2°
számos kiadás

(267) *Blosij opera omnia*

Megj. kérte Lambeck (vö. 332. tétel)

(268) *Centuria prima et 2a variarum quaestionum*

Libri 2.

Martin ZEILLER (1589–1661)

(1) *Centuria variarum quaestionum. Oder ein hundert Fragen... gesamlet (Martin Zeiller) An jetzo vom Autore... verbessert und zum andern mal gedruckt*, Ulm, in Verlegung Georg Wild Eysen, 1658, in 8°

(2) *Centuria II. variarum quaestionum. Oder das ander Hundert Fragen... gesamlet (Martin Zeiller) ... zum andern mal gedruckt*, Ulm, in Verlegung Georg Wild Eysen, 1659, in 8°

(269) *Boecleri de Excellentimis Viris*

Cornelius Nepos (i.e. 100–i.e. 25); Johann Heinrich BOECKLER (1611–1662)

Corn. Nepotis vulgo Aemilii Probi, De Excellentibus Viris, Quae extant, Edita, Cura Jo. Henr. Boecleri, Argentorati, Sporus, 1640, in 8°

több kiadás

(270) *Neo depicta Roma*

nem sikerült azonosítani

(271) *Relatio aulae Romanae*

kolligátum

Girolamo LUNADORO (1575–1642)

Frederico SESTINI (17. század)

Fioravante MARTINELLI (1599–1667)

(1) *Relatione della Corte di Roma*, Girolamo Lunadoro, In Venetia, per il Brigonci, 1660, in 8°

Sign. EEK Bar 00870

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, zöld szalag nyomai, a gerinc sérült

Pos. a címlapon körben *Conv(entus) Laur(etani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eta)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) *Il Maestro di camera*, Trattato di Francesco Sestini, In Venetia per il Brigonci, 1660

(3) *Roma ricercata nel suo sito*, de Fioravante Martinelli Romano, In Venetia, per il Brigonci, 1660

(272) *Vergilij de rerum inuentoribus*

kolligátum

Paulus OROSIUS (375?–418?)

Walter BURLEY (Burleigh, 1275?–1344)

Polydorus VERGILIUS (1470–1555)

Diodorus Siculus (i.e. 60–i.e. 30)

Filippo BEROALDO (1453–1505)

(1) *Historiarum adversus paganos libri septem Pauli Orosii historiographi clarissimi Opus prestantissimum*, Parhisiis, pro

Ioanne Petit (impr. Jean Marchant), 1510, die XVIII. mensis Septembris, in 4°

Sign. EEK Ant. 0362

Bej. nincs

Kötés. 16. század eleji, német gótikus, fatáblás félbörkötés, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, 2 pár rézkapocs csonkjával

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)ra(i)e*, felette *Conventus Servorum Lauretae* áthúzva

(2) Walter Burley, *Vita philosophorum et poetarum, cum auctoritatibus et sententiis aureis eorundem annexis*, In Argentina, in officina Joannis Knoblouch, VI. die mensis Junii, 1516

(3) Polydori Wergilii Urbinatis *De inventoribus rerum libri tres*. M. Antonii Sabellici *De artium inventoribus ad Baffum carmen elegantissimum* (Strassburg, Matthias Schürer, 1515?)

(4) Diodorus Siculus (a Pogio Florentino in Latinum trad.; ed. Egidius de Maseriis, Paris), Denis Roce, venundantur in vico Sancti Iacobi sub signo divi Martini, (1508?)

(5) *Varia Philippi Beroaldi opuscula in hoc codice contenta, Orationes, praelectiones et praefationes et quaedam mythicae historiae Philippi Beroaldi. Item plusculae Angeli Politiani, Hermolai Barbari atque una Iasonis Maini ad serenissimum Maximilianum invictissimum Rhomanorum imperatorem oratio. Epigrammata ac ludicra quaedam facillioris musae carmina... Philippi Beroaldi ab Ascensio... elucidata... L. Coelii Lactantii Firmiani Pia nenia verbis Christi domini crucifixi, sua in nos beneficia commemorantis. Item Phi. Beroaldi De septem sapientium sententiis libellus; eiusdem Symbola Pythagorae moraliter explicata; De optimo statu et De foelicitate; Declamatio philosophi, medici et oratoris; Declamatio ebriosi, scortatoris et aleatoris; Oratio autem proverbialis caeteris apposita est; eiusdem Opusculum de terraemotu et pestilentia, Basileae, (ed. Philippus Beroaldus, Gregor Bartholomaeus), 1513*

(273) *Theatrum Memorabilium historiarum*

Christoph von HELLWIG (Christophorus Helvicus, 1581–1617)

Theatrum historicum sive chronologiae systema novum Concinnatum a Christophoro Helvico, Hebraeae Graecaeque Linguae Professore in Giessena Academia ordinario, Giessae Hassorum, Excudebat Nicolaus Hampelius, Typogr. Academ., 1609, in 2°

több kiadás

(274) *Lucius de Regno Dalmatiae et Croatiae*

Megj. kérte Lambeck (vö. 563. tétel)

(275) *Risselij et Mazerini Ministerium*

Jacob Le BLEU (1610–1668)

Lilietum Novis Florum Politicorum Accessionibus Consitum ad Illustrationem Operis, cui Titulus, Ministerium Cardinalis Richelii Et Mazarini tradente Jacobo Lebleu, Giessae, Sumptib. Hermanni Velsteinii, Praelo Utziano, 1664, in 12°

Megj. lehetséges azonosítás

(276) *Siculi Bibliotheca historica*¹¹¹⁴

Diodorus Siculus (i.e. 60–i.e. 30); Lorenz RHODOMAN (1546–1606)

Diodori Siculi Bibliothecae Historicae Libri XV, Reliqui. Quibus accesserunt eclogae, seu fragmenta ex libris Auctoris, qui desiderantur. Omnia ex interpretatione Laurentii Rhodmani, Hanoviae, Typis Wecheliani, apud haeredes Joannis Aubrii, 1611, in 2°

(277) *Strada de Bello Belgico*

Famiano STRADA (1572–1649)

Famiani Stradae Romani... De bello Belgico decas prima ab excessu Caroli V. imp. usque ad initio praefecturae Alexandri Farnesii Parmae... ducis III. Additis hominum illustrium ad historiam praecipue spectantium imaginibus, Romae, Scheus, 1632, in 4°

számos kiadás

¹¹¹⁴ Katalog, 1787, f.148.: Siculi, Bibliot. Historica, Hanoviae, 1611, 8vo

(278) *Vulthei de Feudis*

Hermann VULTEJUS (1565–1634)

Hermanni Vulthei De Feudis eorundemque jure, Libri duo, editio quinta, Francofurti, apud Joann. Bernerum et Henricum Heinen, 1629, in 8°

Sign. EEK Bar 02484

Bej: nincs

Kötés: fehér pergamen, gerince szakadozott, rajta felirat piros kezdőbetűkkel, lent elmosódott jelzet

Pos: a címlapon alul *Ex libris C(omitis) Francisci de Nadasd*, oldalán keresztben *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(279) *Horatius Flacus*

Quintus HORATIUS Flaccus (i.e. 65–i.e. 8)

nem azonosítható

(280) *Scardi Lexicon juris*

Simon SCHARD (1535–1573)

Lexicon Juridicum, sive Verborum et rerum... Adiecta quoque recens passim est vocabulorum ...phrasis ac explicatio Germanica, ...Gallica, a Pragmaticis hodie ubique recepta, Basileae Per Eusebium Episcopium (et) Nicolai fratris haeredes, 1582, in 4°
számos kiadás

Megj. 1679-ben Christoph Lucas Seywiz a fia számára elvitte

(281) *Mores omnium gentium Bohemi Aubani*

Johannes BOËMUS (1485–1535)

Omnium gentium mores, leges et ritus, ex multis clarissimis rerum scriptoribus a Ioanne Boëmo Aubano Teutonico nuper collecti, Augustae Vindelicorum, Grimm ac Wirsung, 1520, in 2°
több kiadás

(282) *Martialis Epigramata*¹¹¹⁵

Marcus Valerius MARTIALIS (38?–102?)

M. Val. Martialis Epigrammata, cum Notis Th. Farnabii, Amstelodami, Apud Ioannem Ianßonium, 1654, in 12°

¹¹¹⁵ Katalog, 1787, f.143.: Martialis, Epigrammata, Amstelodami, 1654, 120

(283) *Catullus et Propertius*

Gaius Valerius CATULLUS (i.e. 84– i.e. 55), Sextus PROPERTIUS (i.e. 50–i.e. 15)

Catulli, Tibulli, Propertii et Cornelii Galli opera, Basileae, Ex Officina Henricpetrina, 1669, in 8°

több gyűjteményes kiadás

(284) *Persiae status*

Persicarum Rerum Historia In XII. Libros Descripta, Totius Gentis Initia, Mores, Instituta, Et Rerum Domi forisque gestarum veram atque dilucidam enarrationem continens, Antverpiae, Ex officina Christophori Plantini, 1583, in 2°

Megj. lehetséges azonosítás

(285) *Celerij(!) Itinerarium Germaniae*

Martin ZEILLER (1589–1661)

Itinerarium Germaniae Nov-Antiquae. Teutsches Reyßbuch durch Hoch und Nider Teutschland auch angränzende unnd benachbarte Königreich, Fürstenthumb und Lande, als Ungarn, Siebenbürgen, Polen, Schweden, Dennemarck, So vor alters zu Teutschland gerechnet worden sein, ...Straßburg, in Verlegung Lazari Zetzners Seligen Erben, 1632, in 2°

számos kiadás

(286) *Pisselij Icaria*

Johannes BISSEL (1601–1682) SJ

Joannis Bisselii, E Societate Jesu, Icaria, Ingolstadij, Formis typographicis Gregorii Haenlini, 1637, in 12°

több kiadás

(287) *Aelianus animalium natura*

Claudius AELIANUS (170–240)

Klaudiu Ailianu Pei Zóón idiotétos biblion iz. Claudii Aeliani, de Animalium natura libri XVII. Petro Gilleo et Conrado Gesnero Heluetio interpretibus, Coloniae Allobrogum, Apud Philippum Albertum, 1616, in 4°

Sign. EEK Bar 04756

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, a gerincen elmosódott felirat

*Pos. a címlapon keresztbe Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia)
Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae. Legalul bar-
na tollal Ex libris Fr(ancisci) de Nadasd
Megj. kérte Lambeck (vö. 450. tétel), de nem kapta meg*

(288) *Grotius de Jure belli*¹¹¹⁶

Hugo de GROOT (Hugo Grotius, 1583–1645)

Hugonis Grotii De iure belli ac pacis libri tres, In quibus ius Naturae et Gentium: item iuris publici praecipua explicantur. Moeno-Francofurti, Typis et sumptibus Wecheliorum, Danielis et Davidis Aubriorum et Clementis Schleichii, 1626, in 8°

(289) *Kircheri China illustrata*

Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

Athanasii Kircheri e Soc. Jesu China monumentis, qua sacris qua profanis, nec non variis naturae et artis spectaculis, aliarumque rerum memorabilium argumentis illustrata, Amstelodami, apud Joannem Janssonium a Waesberge et Elizeum Weyerstraet, 1667, in 2°

(290) *Aurea Bulla*

IV. KÁROLY császár (1316–1378)

Aurea Bulla sive bulla Karolina Aut Leges et Constitutiones Imperiales... aurea bulla Karoli quarti rhomanorum Imperatoris, (Köln, Zierickzee, 1501), in 8°

számos kiadás

(291) *Münsteri Cosmographia*

Sebastian MÜNSTER (1488–1552)

Cosmographia. Beschreibung aller Lender durch Sebastianum Munsterum in welcher begriffen, Aller völcker, Herrschafften, Stetten, vnd namhafftiger flecken herkommen, Getruckt zu Basel durch Henrichum Petri, 1544, in 2°

számos kiadás

(292) *Wessemperius(!) in pandecta et de Justitia et Jure
kolligátum*

Matthäus WESENBECK (1531–1586)

¹¹¹⁶ Katalog, 1787, f.120.: Grotius, De jure belli et pacis, Francofurti, 1626, 8vo

(1) Matthaei Wesembecii in Pandectas Iuris Civilis Et Codicis Iustinianei Libros IIX. Commentarii, Olim Paratitla Dicti, Basileae, Typis Conradi Waldkirch, 1606, in 8°

Sign. EEK Bar 02598

Bej. aláhúzások és margószéli jegyzetek

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alul jelzet M 100

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, alján *Ex libris C(omit)is Francisci de Nadasd*

(2) Matthaei Wesembecii in Codicem D. Iustiniani Commentarius, Basileae, (Waldkirch), 1606

(293) *Delrio miscellanea*

Martin Antonio DELRIO (1551–1608) SJ

Ex Miscellaneorum Scriptoribus Codicis, Novellarum, Feudorum, necnon etiam Institutionum Iuris Civilis interpretatio, Opus antehac a M. Antonio Delrio, nunc vero studio ac diligentia Petri Brossaei... auctum, Lugduni, Apud Franciscum Fabrum, et Samuellem Crispinum, 1606, in 4°

Sign. EEK Bar 02634

Bej. nincs

Kötés: nagyon rossz állapotú kötet, szuvas, fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat, alatta D

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatissimi) mae V(irginis) M(a)r(i)ae*

(294) *Repertorium Juris Ciuilis et Pontificij*

Wawrzyniec Jan RUDAWSKI (17. század)

Repertorium. Juris Civilis et Pontificij, Ad Usum et Praxim Forensem quotidianam Accomodatum, a Laurentio Ioanne Rudawski, Viennae Austriae, Typis Matthaei Cosmerovij, 1660, in 2°

Sign. EEK Bar 03828

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerinc sérült, nincs felirat, középen D

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(295) *Merceri Promptuarium Juris*

CONSTANTINUS Harmenopulus (1320–1380); Jean MERCIER (1525–1570)

Constantini Harmenopuli Iudicis Thessalonicensis Promptuarium juris Civilis, latine redditum per Joannem Mercerum, Lugduni, Apud Matthiam Bonhomme, 1556, in 4°

(296) *Pandectarum Juris Ciuilis*

Tomi 3.

Justus MEIER (1566–1622)

(1) *Pandectae Universi Iuris Civilis: Sive Collegium Iuridicum Argentoratense, Opus Adornatum In Academia Argentoratensi a Juris Studiosis Et Candidatis: ac recensitum cura Justi Mejeri, Argentorati, Sumptibus Lazari Zetzneri, Bibliopolae, 1616, in 4°*

(2) *Pandectarum Universi Iuris Civilis, Sive Collegii Iuridici Argentoratensis, Omne Jus Pandectarum..., Tomus Posterior, Argentorati, Sumptibus Haeredum Lazari Zetzneri, 1617, in 4°*

Megj. lehetséges azonosítás, csak két kötes kiadást találtam

(297) *Jouij Elogia Bellica Virtute Virorum Illustrium*

Megj. kérte Lambeck (vö. 645. tétel)

(298) *Consilia Cottmani*

Tomi 3.

Ernst COTHMANN (1557–1624)

(1) *Responsum Juris, Seu Consiliorum ac Consultationum Ernesti Cothmanni..., Primum in quibus Juris Controversi Quaestiones et Disputationes Quotidianae ac frequentes, Pars I–II, Francofurti, Sumptibus Joachimi Wildii, Anno 1662, in 2°*

Sign. EEK Bar 04607

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a metszetes címlapon Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)

(2) *Consultationum et Responsorum Juris, ...Pars III–IV, Authore Ernesto Cothmanno, Francofurti, Sumptibus Joachimi Wildii, Anno 1662, in 2°*

Sign. EEK Bar 04608

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag, a gerincen elmosódott felirat, szúnyomok

Pos. a címlapon Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)

(3) Responsorum Juris et Consultationum in quibus de Praecipuis Iuris tam Publici quam Privati articulis..., Volumen V–VI., Authore Ernesto Cothmanno, Francofurti, Impensis Joachimi Wilden, Typis Nicolai Kuchenbeckeri, Anno 1662, in 2°

Sign. EEK Bar 04609

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat, sérült, szúette

Pos. a metszetes címlapon Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)

(299) *Molinaei opera*

Tomi 4.

Luis de MOLINA (1535–1600) SJ

R. P. Lodovici Molinae e Societate Jesu... De Iustitia et iure, Moguntiae, excudebat Balthasar Lippius, Sumptibus Hermanni Mylii Birckm., 1614, in 2°

Megj. három és hat kötetes kiadásokat találtam

(300) *Consilia Menochij*

Tomi 3.

Giacomo MENOCHIO (1532–1607)

Consilia sive Responsa, Venetiis, Apud Franciscum Zilettum, 1575, in 2°

Megj. több kiadása is van, egyik sem három kötetes

(301) *Eiusdem Commentaria de possessione*

1

Giacomo MENOCHIO (1532–1607)

Iacobo Menochii Iurisconsulti de Adipiscenda, Retinenda et Recuperanda Possessione amplissima et doctissima Commentaria, Coloniae Agrippinae, Apud Ioannem Gymnicum, 1577, in 2°

Sign. EEK Ant 5720

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat, szúnyomok

Pos. a címlapon alul Ex libris C(omit)is Franc(isci) de Nadasd, felül Convetus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum)

B(eatissi)mae V(irgin)is M(a)r(i)ae, az első kötés tábla verzóján
Johan. Busereit, Aug. Altorfij Noric. 1590.

4. Peter Lambeck jegyzéke a kiválogatott könyvekről, 1672–1678

Keletkezése: Peter Lambeck császári könyvtáros 1671. február 20-án mutatta be I. Lipót császárnak, hogy milyen könyveket válogatott ki a Nádasdy-könyvtárból, de a katalógus csak 1672 szeptemberében jutott el Christoph Lucas Seywiz intézőhöz Pottendorfba. A könyvek Bécsbe szállításáról 1678 elején intézkedtek.

Összeírója: Peter Lambeck, császári könyvtáros

Tétel: 236 (444 kötet és 7 kézirat)

Lelőhely: ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 9716, f.159–167.; másolata uo., f.168–175v.; másolata Lambeck javításaival és áthúzásaival uo., f.177–183., másolata 1678. január 27-én Lambeck javításaival arról, hogy mit kapott meg a kéréseiből uo., f.187–190r.; másolata: ÖStA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 408, 1673 január, f.144–206v.; másik másolata ÖStA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 430, 1677. február, f.65–78. „Bibliotheca Nadasdiana”

*Irodalom:*SITTE, *Gróf Nádasdy Ferencz, i. m.*, 146–158.; MONOK, *A művelt arisztokrata, i. m.*, 115–127.

Kiadás: 1. SITTE, *Gróf Nádasdy Ferencz, i. m.*, 152–158.

2. *Adattár* 13/2., i. m., 73–80.

A katalógus jellemzése: szakokra osztott, ezeken belül ábécé sorrendben, rövid szerző és cím megjelölés, a kötetek méretével együtt.

Katalógus

Libri ex Catalogo Bibliotheca Nadastinae excerpti, et in Augustissimam Bibliothecam Caesaream necessario transferendi, utpote ubi illi desunt ac desiderantur, partim quidem omnino et simpliciter, partim autem ob defectum unius vel plurium tomorum, partim denique respecti diversitas et praesentiae editionum

Ex Classe Scripturistarum

(302) *Breviarium antiquum manuscriptum in 8vo*
nem azonosítható

Megj. Lambeck nem kapta meg.

(303) *Ariaemontani Dilucidationes quatuor Evangeliorum in 4to*¹¹¹⁷

Benito Arias MONTANO (1527–1598)

Benedicti Ariae Montani Elucidationes in quatuor evangelia, Matthaei, Marci, Lucae et Johannis: Quibus accedunt eiusdem elucidationes in Acta Apostolorum, Antverpiae, Ex officina Christophori Plantini Architypographi Regij, 1575, in 4°

Megj. Lambeck nem kapta meg

(304) *Bonfrerij Pentateuchus Moysis commentario illustratus in 2*
Megj. megkapta Lambeck (vö. 582. tétel)

(305) *Capelli Critica sacra in 2*
Megj. megkapta Lambeck (vö. 583. tétel)

(306) *Concordantia Biblicorum Theologorum Coloniensium in 4to*
Megj. megkapta Lambeck (vö. 627. tétel)

(307) *Dictionarium Pauperum in 8vo*
Megj. megkapta Lambeck (vö. 632. tétel)

(308) *Escobari opera Septem voluminibus in 2*
Megj. Lambeck nem kapta meg (vö. 149. tétel)

(309) *S. Isidori Epistolae de Interpretatione Divinae Scripturae in 2*
Megj. megkapta Lambeck (vö. 625. tétel)

(310) *Index utriusque Testamenti in 8vo*
Megj. megkapta Lambeck (vö. 634. tétel)

¹¹¹⁷ Katalog, 1787, f.7.: Ariae Montani Elucidationis in 4 Evangelia, Antverpiae, 1575, 1 rész, in 4to

(311) *Oecumenij et Aretae Commentarij in Apocalypsin duobus Tomis in 2*

Megj. megkapta Lambeck (vö. 635. tétel)

(312) *Peritoramires(!) Opera duobus Tomis in 2*¹¹¹⁸

Andrés Pinto RAMÍREZ (1595–1664)

Commentarius in epistolas Christi domini ad septem episcopos Asiae, quae in Apocalypsi continentur..., Tomus Unicus, Lugduni, Sumpt. Philippi Borde, Laurent. Arnaud et Claudii Rigaud, 1652, in 2°

Megj. Lambeck nem kapta meg. Csak egy kötetes kiadást találtam, de a 18. században is csupán egy kötet volt meg.

(313) *Promptuarium Sacrum Biblicum in 2*

Johann von Königsegg und Rothenfels (?–1663)

Promptuarium Sacrum Biblicum Via concordantiali, a Joanne Jacobo Comes in Königsegg et Rothenfels, Salisburgi, 1661, in 2°

Megj. Lambeck nem kapta meg

(314) *Salmeronis Commentarij in Evangelicam Historiam et Acta Apostolorum duodecim Tomis in 2*

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta vagy sem (feljegyzése szerint igen, de az ÖNB példánya nem bizonyító erejű), ugyanakkor a szerviták 1787-es katalógusában is szerepelt (vö. 56. tétel)

(315) *Theophylacti Commentarij in quatuor Evangelia graece et latine in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 637. tétel), de a szervitáknál is volt egy kötet (vö. 150. tétel), így elképzelhető, hogy Nádasdy két különböző kiadással is rendelkezett.

(316) *Tostati Opera omnia quindecim voluminibus in 2*

Megj. Lambeck nem kapta meg (vö. 55. tétel)

¹¹¹⁸ Katalog, 1787: Ramirez, Commentarius in Epistolas, Lugduni, 1652, 1 rész, folio

Ex Classe Sanctorum Patrum

(317) *S. Augustini operum omnium Supplementum duobus Tomis in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 581. tétel)

(318) *S. Asterij Homiliae in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 584. tétel)

(319) *Cassiodori Codices Legum visigottorum in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 585. tétel)

(320) *S. Cyrilli Opera quinque Tomis in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 579. tétel)

(321) *S. Cyrilli Operum Tomus Sextus in folio*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 579. tétel)

(322) *S. Cypriani Opera in folio*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 636. tétel)

(323) *Hugonis de S. Victore Opera tribus Tomis in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 638. tétel)

(324) *S. Hilarij Genesis cum Notis Weitzij in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 586. tétel)

(325) *S. Irenaei adversus Hereses Libri quinque in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 639. tétel)

(326) *Tertulliani Opera tribus Tomis in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 640. tétel)

(327) *S. Theodoreti Opera quatuor Tomis in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 580. tétel)

(328) *S. Victoris Opera in 2*

Hugo de S. Victore (Hugues de Saint Victor, 1097–1141)

Opera, Strassburg, Georg Reyser, 1474 k., in 2°

számos kiadás

Megj. Lambeck nem kapta meg

Ex Classe Concionatorum

(329) *Alani Magni Opera in 2*

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta vagy sem (feljegyzése szerint igen, de az ÖNB példánya nem bizonyító erejű), ugyanakkor a szerviták 1787-es katalógusában is szerepelt (vö. 80. tétel)

(330) *Beyerlinck Magnum Theatrum Vitae Humanae cum indice universali octo Tomis in 2*

Megj. bár kérte Lambeck, később azonban engedélyezte, hogy a szervita prior megtartsa (vö. 75. tétel)

(331) *Beyerlinck Promptuarium morale in 8vo tribus Tomis*

Laurentius BEYERLINCK (1578–1627)

Promptuarium Morale Super Evangelia Festorum Totius Anni, Ad Instructionem Concionatorum. Reformationem Peccatorum. Consolationem Piorum, Ex S. Scripturis, SS. Patribus, et optimis quibusvis Scriptoribus ad imitationem Promptuarii Dominicalis Tho. Stapletoni studiose collectum, Authore Laurentio Beyerlinck Antverpiensi S. Theologiae Licentiato, Coloniae Agrippinae, Sumptibus Antonij Hierati Bibliopolae, 1613–1616, in 8°

(1) Pars prima, 1613, in 8°

(2) Pars secunda, 1613, in 8°

(3) Pars tertia, 1616, in 8°

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta vagy sem (feljegyzése szerint igen, de az ÖNB-ben nincs belőle példány)
több kiadás

(332) *Blosij Opera in 2*

Louis de BLOIS (Ludovicus Blosius, 1506–1566)

D. Ludovici Blosii... Opera, Cura et Studio R. D. Antonii de Winghe Abbatis... aucta Ornata Illustrata, Antverpiae, ex Officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1632, in 2°

Sign. ÖNB BE.2.H.9 (Eugen von Savoyen könyveinek jelzete)

Bej. nincs

Kötés: barna disznóbórkötés, aranyozott görgős kerettel, bordázott, aranyozott gerinc, rajta felirat, aranyozott lapmetszés

Pos. nem azonosított címer supraexlibris. A jelzet alapján nem lehetett Nádasdyé. Nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta vagy sem, a szervita katalógusban is szerepel (vö. 267. tétel)

(333) *Bibliotheca virginalis tribus Tomis in 2*

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta vagy sem (feljegyzése szerint igen, de az ÖNB-ben nincs belőle példány), a szervita katalógusban is szerepel (vö. 91. tétel)

(334) *Caramuelis Encyclopaedia concionatoria in 4to*

Juan Caramuel LOBKOWITZ (1606–1682)

Caramuelis Encyclopaedia concionatoria. Ortographiam, Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, Logarithmicam, Artem militarem et Musicam..., Pragae, Typis Academicis et Schyparzianis, 1652, in 4°

Sign. ÖNB 21.V.17

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, aranyozott lapmetszés

Pos. nincs

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta vagy sem

(335) *Caramuelis Maria liber in 4to (In presens non desideratur amplius)*

Caramuelis Maria Liber id est Primi Evangeliorum verbi, quod Liber est, et in varijs solennitatibus Angelorum Imperatrici adscribitur, dilucidatio, Pragae, Typis Schyparzianis, 1655, in 4°

Megj. Lambeck nem kapta meg

(336) *Drexelij Opera omnia in 4to*

Jeremias DREXEL (1581–1638) SJ

P. R. Hieremiae Drexelii, Opera omnia illustrata indicibus moralibus locorum S. Scripturae, capitalium mysteriorum fidei ..., Studio ac labore... Petri de Vos Schiedamensis..., Lugduni sumptibus Ioannis Antonii Huguetan, patris et filio, 1647, in 2°

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta vagy sem (feljegyzése szerint igen, de az ÖNB-ben nincs belőle példány)

(337) *Engelgrave Lux Evangelica*¹¹¹⁹ et *Coeleste Pantheon duobus Tomis in 2*

Heinrich ENGELGRAVE (1610–1670) SJ

(1) *Lux Evangelica Sub Velum Sacrorum Emblematum Recondita, In Omnes Anni Dominicas, Per R. P. Henricum Engelgrave, Coloniae Agrippinae, Apud Joannem Busaeum Bibliopolam, 1655, in 4°*

(2) *Caeleste Pantheon Sive Caelum Novum in Festa et Gesta Sanctorum Totius Anni, Morali Doctrina variae illustratum Per R. P. Henricum Engelgrave, Pars Prima, Coloniae Agrippinae, Apud Ioannem Busaeum Bibliopolam, 1658, in 2°*

(3) *Caeleste Pantheon Sive Caelum Novum in Festa et Gesta Sanctorum Totius Anni, Morali Doctrina variae illustratum Per R. P. Henricum Engelgrave, Pars Posterior, Coloniae Agrippinae, Apud Ioannem Busaeum Bibliopolam, 1658, in 2°*

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta vagy sem (feljegyzése szerint igen, de az ÖNB-ben nincs belőle példány), szerepel a szer-
viták katalógusában is (vö. 156–157. tétel)
több kiadás

(338) *Lentolphij(!) vita Christi in 2*

Ludolphus de Saxonia (1300?–1378?)

Vita Jesu Christi, Parrhisijis, B. Rembolt, 1509, in 2°

Megj. Lambeck nem kapta meg
számos kiadás

(339) *Liber antiquus manuscriptus Concionum in 4to*

Megj. Lambeck megkapta, nem azonosítható

(340) *Matthioli Sylva Historiarum duobus Tomis in 4to*

Giovanni Battista MATTIOLI (17. század)

(1) *Selva Historiale di diversi Essempi divisa in due parti, Gio. Battista Matthioli, in Roma, Francesco Caualli, 1656, in 4°*

Sign. EEK Bar 01096

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat

¹¹¹⁹ Katalog, 1787, f.71.: Engelgrave, Lux evangelica, Coloniae, 1655, 4to

Pos. a címlap alján *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) *Selva Historiale di diversi Essempi divisa in sei libri*, Gio. Battista Matthioli, in Roma, Francesco Caualli, 1648, in 4°

Sign. EEK Bar 01097

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat

Pos. a címlap alján *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, az előzéklapon egy bera-
gasztott jelzet D. N. 120

Megj. Lambeck nem kapta meg, a szervitáké lett

(341) *Paleotus de Imaginibus Sacris et profanis in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 641. tétel)

Ex Classe Controversistarum

(342) *Allatij Graecia orthodoxa duobus Tomis in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 589. tétel)

(343) *Allatius de octava Synodo Photiana in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 588. tétel)

(344) *Allatius de utriusque Ecclesiae consensione in 8vo*

Leone ALLACCI (Allatio, 1586–1669)

Leonis Allatii De Utriusque Ecclesiae occidentalis atque orientalis
perpetua in dogmate de Purgatorio consensione, Romae, Typis
Sacrae Congreg. De Propaganda Fide, 1655, in 8°

Sign. EEK Bar 01990

Bej. nincs

Kötés: pergamen, gerince leszakadva

Pos. a címlap közepén *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatissi)mae V(irginis) M(a)r(i)ae*

Megj. Lambeck nem kapta meg, a szervitáknál maradt, de az ő kataló-
gusukban nem szerepelt

(345) *Allatij Hottingerus convictus in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 590. tétel)

(346) *Allatius de aetate et Interstitijs in collatione Ordinum in 8vo*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 591. tétel)

(347) *Allatij Vindicae Synodi Ephesinae in 8vo*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 592. tétel)

(348) *Arcudius de Igne purgatorio duobus Tomis in 4to*
Pietro ARCUDIO (1563–1634)

Peri tou kathartériou pyros kata Barlaam Petrou tou Arkoudou. De purgatorio igne adversus Barlaam Petri Arkudii, Romae, Typis et impen. Sac. Cong. de Propag. Fide, 1637, in 4°

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta vagy sem, az ÖNB egyetlen példánya „nicht zugänglich”

(349) *Barbosae Collectaneae in jus Pontificium sex Tomis in 2 Et reliqua omnia Barbosae opera in 2*

Megj. Lambeck nem kapta meg, a szerviták katalógusában is szerepel (vö. 106. tétel)

(350) *Bullarium magnum Romanum usque ad Innocentium X tribus Tomis in 2*

Megj. Lambeck nem kapta meg (vö. 642. tétel), szerepel a szerviták katalógusában is (vö. 165. tétel)

(351) *Cujacij Opera omnia undecim Tomus in 2*

Jacques CUJAS (1520–1590); Charles Annibal FABROT (1580–1659)

Iacobi Cuiacii IC. ...Opera omnia in decem tomos distributa, quibus continentur tam priora., quam posteriora ...Editio nova emendatior... opera et cura Caroli Annibalis Fabroti IC., Lutetiae Parisiorum, Impensis Societatis Typographicae Librorum Officii Ecclesiastici, 1658, in 2°

(1) Opera priora, in 2°

(2) Altera, in 2°

(3) Opera Priora 2.2 P1. , in 2°

(4) Paratitla, in 2°

(5) Observationum lib. 26, in 2°

- (6) Papinianus, in 2°
- (7) Julius Paulus, in 2°
- (8) Recitationes solemnes, in 2°
- (9) Opera posthuma P.1. , in 2°
- (10) Opera posthuma P.2. , in 2°
- (11) Opera posthuma 5. , in 2°
Megj. Lambeck nem kapta meg

(352) *Demochare Collectanea Canoniconum Decretorum in 2*
Antoine de MOUCHY (Antonius Monchiacenus Demochares, 1494–1574)

Decretorum Collectanea ex varia copiosaque scriptorum ecclesiasticorum, tum vetustate, cum eruditione vitaeque sanctimonia maxime insignium, receptorum videlicet...supellectile per DN. Gratianum, ...Praefixa sunt ab Antonio Demochare, (s.l. Parisiis), Apud Carolam Guillard, 1552, in 2°

Megj. Lambeck nem kapta meg
 több kiadás

(353) *Gavantij Thesaurus Sacrorum Rituum in 4to*
Bartolomeo GAVANTI (1569–1638); Claude ARNAUD (17. század)

Thesauri sacrorum rituum epitome; continens selecta quaeque notatu dignissima; ex intimis rubricarum et animadversionum Bartholomaei Gavanti in rubricas missalis et breviarii Romani medullis decerpta: adiectis quibusdam, Opera p. Claudii Arnaud, Antverpiae, Ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1651, in 8°

Sign. EEK Bar 02342

Bej. nincs

Kötés: pergamen, a gerincen elmosódott felirat, alatta N

Pos. a címlap tetején Conventus Servorum Laureti in Ungaria, alján

Anno 1640 ex Bibliotheca Caesarea (téves évszám)

Megj. Lambeck nem kapta meg. A méret nem egyezik.

(354) *Goarij Rituale Graecorum in 2*
Jacques GOAR (1601–1653)

Euchologion sive Rituale Graecorum complectens Ritus et Ordines Divinae Liturgiae, Officiorum... iuxta usum Orientalis Ecclesia,

Opera R. P. F. Iacobi Goar, Lutetiae Parisiorum, Apud Simeonem Piget, 1647, in 2°

Sign. EEK Bar 03707

Bej. nincs

Kötés: pergamen, rossz állapotban, két zöld szalag nyoma, a gerinc szakadozott, rajta felirat

Pos. az előcímlapon *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, majd a főcímlapon is *Convent(us) Laure(ani)t in Hung(aria) Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

Megj. Lambeck nem kapta meg

(355) *Innocentij Quarti in quinque libros Decretalium Commentarius in 2*

IV. Ince pápa (Innocentius, 1195–1254)

Innocentii Quarti, Pontif. Max. in quinque Libros Decretalium Commentaria absolutissima cum additionibus clariss. I. C. L. Pauli Roselli Patavini, Francofurti ad Moenum, per Martinum Lechler, impensis Hieronymi Feyerabend, 1579, in 2°

Megj. Lambeck nem kapta meg

(356) *Indices tres Librorum prohibitorum, quorum primus in quarto, reliqui autem duo in 8vo*

Elenchus Librorum Omnium Tum in Tridentino, Clementinoque Indice, tum in alijs omnibus sacrae Indicis Congregationis particularibus Decretis usque ad annum 1640 prohibitorum, per Fr. Franciscum Magdalenum Capiferreum, Romae, Ex Typographia Reu. Cam. Apost. 1640, in 8°

Sign. ÖNB 85.G.38

Bej. nincs

Kötés: modern papír

Pos. nincs

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta vagy sem a három kötetet (feljegyzése szerint egy nyolcadrét kötetet igen, de a szűrőpróbaszerűen kikért ÖNB példány nem bizonyító erejű. Az ÖNB-ben számos Index-kötet van.)

(357) *Mascardi Conclusiones probationum omnium in utroque Jure quatuor Tomis in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 643. tétel)

(358) *Malderi Tractatus de Sigillo confessionis in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 631. tétel)

(359) *Panormitani Abbatis Opera quatuor Tomis in 2*

Niccolo TEDESCHI (Panormitanus, Abbas Siculus, 1386–1445)

Megj. Lambeck nem kapta meg. Négy kötetes kiadást nem találtam, számos kiadás a 16–17. században

(360) *Ranzovij Epistola in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 593. tétel)

(361) *Regulae Societatis Jesu in 8vo*

Megj. Lambeck nem kapta meg, szerepel a szerviták katalógusában (vö. 122. tétel)

(362) *Starovolschij Epitome Conciliorum in Ecclesia graeca et Latina in 2*

Szymon STAROWOLSKI (1588–1656)

Epitome Conciliorum tam Generalium, quam Provincialium in Graeca et Latina Ecclesia celebratorum..., Itemque Vitarum Romanorum Pontificum... A Simone Starovolscio, Romae, Sumptibus Ioannes Baptistae et Ioseph Corbi Bibliopolarum, 1653, in 2°

Megj. Lambeck nem kapta meg

(363) *Synodus generalis Florentina duobus Tomis in 4to*

GENNADIUS Scholarius (1405–1472)

(1) *Explanatio Quinque Capitum definitionis S. Generalis Florentinae Synodi, Romae, Typis Sac. Cong. de Propag. Fide, 1628, in 4°*

Sign. EEK Bar 00581

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul egy jelzet beragasztva *D. N. 183*

(2) *Epistole: Holōn ekeinōn hopu einai eis tēn hypotagēn tō thronō tēs Kōnstantinupoleōs*

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta-e. A második kötet hiányzik az Egyetemi Könyvtárban, megvan viszont az ÖNB-ben (vö. 594. tétel)

(364) *Thierij Epistolae Decretales Gregorij Noni in 4to*¹¹²⁰

IX. Gergely pápa (Gregorius, 1170–1241); Jean THIERRY (16. század)

Decretales dni papae Gregorii noni accurata dilige(n)tia tertio eme(n)date: summoq(ue) studio elaborate... Quinque libri decretaliu(m) totide(m) vocabulis explicantur Judex, Judicium, Clerus: Sponsalia: Crimen, Parisiis, Kerver, Petit, Lugduni, Cabiller, 1509, in 4°

Megj. nem kapta meg Lambeck

Ex Classe Humanistarum

(365) *Arabicus liber manuscriptus*

Megj. nem azonosítható

(366) *Arcerius de Vita Pythagorae in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 596. tétel)

(367) *Arbitir Fragmenta restituta in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 598. tétel)

(368) *Bergeri Columnae Domus Austricae in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 599. tétel)

(369) *Baudij Orationes et Epistolae duobus Tomis in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 597. tétel)

(370) *Bibliothecae Chalcographicae Pars Sexta*

Jean-Jaques BOISSARD (1528–1602); Johann Theodor de BRY (1561–1623)

Bibliotheca Chalcographica: Illustrium Virtute atque Eruditione in tota Europa, Clarissimorum Virorum Theologorum, Iurisconsultorum, Medicorum, Historicorum, Geographorum, Politicorum, Philosophorum, Poetarum, Musicorum, Aliorumque, Collectore

¹¹²⁰ Katalog, 1787, f.119.: Decretales Gregorii 9i, Lugduni, 1509, 2 rész, 4to

Jano Jacobo Boissardo Ves., Sculptore Jan. Theod. de Bry, Francofurti Impensis Johannis Ammonii Bibliopolae, 1650–1664, in 4°

Megj. nem kapta meg Lambeck. A cím alapján nem tudni, hogy pontosan hány kötet volt meg a könyvtárban

(371) *Calepini Lexicon octo linguarum duobus Tomis in 2*

Ambrogio CALEPINO (Ambrosius Calepinus, 1435–1511); Conrad GESSNER (1516–1565)

(1) Ambrosii Calepini Dictionarium Octo Lingvarum, iam postremo accurata emendatione, atque infinitorum locorum augmentatione exornatum Basiliae, per Sebastianum Henricpetri, 1584, in 2°

(2) Onomasticon proprorum nominum, primum a Conrado Gesnero, ex variis Dictionariis collectum

Megj. nem kapta meg Lambeck

(372) *Conringij laudatio Aristotelis in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 600. tétel)

(373) *Cato et alij de re rustica in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 644. tétel)

(374) *Crinesij Grammatica Syriaca in 8vo*

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta-e (vö. 601. tétel)

(375) *Dictionarium Hungarico-latinum vidi Molnar in 8vo*

SZENCZI MOLNÁR Albert (1574–1639)

Dictionarium Ungarico-Latinum: Innumeris Vocibus Ungaricis Formulisque Loquendi Latine Redditis, Francofurti ad Moenum, Typis Antonii Hummii, Sumptibus Wolffgangi Endteri, 1644(–1645), in 8° – RMNy 2099

Sign. EEK RMK I 146

2. Item Syllecta scholastica clarorum virorum, quorum catalogum exhibet frontispicium Syllectorum, quae et separatim vendi possunt.

3. Lexicon Latino-Graeco-Ungaricum, jam recens quarta cura recognitum, innumeris pene dictionibus ac versibus, syllabarum quantitates indicantibus adauctum et ita elaboratum

4. Institutio juventutis in paedagogiis illustribus Inferioris Palatinatus, Noribergae, typis et sumtibus Wolffgangi Endteri, 1644

Pos. a címlapon Conventus Divae Virginiae Lauretanae in Ungaria Sacri Ordinis Servorum Beatissimae Mariae Virginis

Bej. nincs

Kötés: disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, két csattal, a gerincen felirat

Megj. nem kapta meg Lambeck, hanem a szervitáké lett, de az ő katalógusukban nem szerepel

(376) *Deliciae Poetarum Germanorum Sex Partibus in 12mo*

(1) Delitiae Poetarum Germanorum Huius Superiorisque Aevi illustrium, Pars I, collectore A. F. G. G., Francofurti, Excudebat Nicolaus Hoffmannus, sumptibus Iacobi Fischeri, 1612, in 8°

Pos. ÖNB 48.Y.28

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két szalag nyoma, gerincen felirat

Pos. a címlapon bejegyzés C. Leopoldini Soc. Jesu Neostadij Austriae 1668

(2) Pars II.

(3) Pars III

(4) Pars IV

(5) Pars V

(6) Pars VI

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta-e, az ÖNB példánya a bejegyzés szerint nem Nádasdyé volt

(377) *Euripides graece et latine in folio*

EURIPIDÉSZ (i.e. 480–406); Caspar STIBLIN (1526–1563)

Euripides Poeta Tragicorum princeps, in Latinum sermonem conuersus, adiecto eregione textu Graeco: cum Annotationibus et Praefationibus in omnes eius Tragoedias: autore Gasparo Stiblino, Basileae, Per Ioannem Oporinem, 1562, in 2°

Megj. nem kapta meg Lambeck. Lehetséges azonosítás.

(378) *Erythraei Index in Virgilium in 4to*

Nicolaus ERYTHRAEUS (16. század)

P. Virgilii Maronis Bucolica, Georgica, et Aeneis nunc demum Nicolai Erythraei I.C. opera in pristinam lectionem restituta, et ad rationem eius Indicis digesta, Venetiis, 1589, in 4°

Sign. ÖNB 35.K.53

Bej. nincs, néhány aláhúzás

Kötés: puha pergamen

Pos. az első kötéstáblán *P E F*

Megj. nem tisztázott, hogy megkapta-e Lambeck

(379) *Grotij Epistolae familiares in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 602. tétel)

(380) *Golij Onomasticon graeco-latinum in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 603. tétel)

(381) *Heinsij Orationes in 4to et 8vo*

Daniel HEINSIUS (1580–1655)

(1) Danielis Heinsii Orationes aliquot, quarum indicem sequens exhibebit pagina, Lugduni Batavorum, Ex officina Ioannis Patii, academiae typographi, 1609, in 4°

(2) Danielis Heinsii Orationes, Editio noua; altera parte auctior, Lugd. Batavorum, Apud Ludouicum Elzeuirium, Typis Henrici ab Haestens, 1615, in 8°

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta-e a példányokat (feljegyzése szerint igen). Mindegyik méretből több kiadás is van.

(382) *Hospitalij Epistolae in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 604. tétel)

(383) *Jovij Elogia Illustrum Virorum graeco-latina in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 645. tétel)

(384) *Livinei Panegyrici veteres in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 605. tétel)

(385) *Lucretius de natura rerum in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 606. tétel)

(386) *Liber manuscriptus Chaldaice in 8vo*

Megj. nem azonosítható

(387) *Martinij Lexicon Philosophicum in folio*

Megj. nem kapta meg Lambeck. Nem sikerült azonosítani, a mű címe alapján számos ilyen jellegű mű

(388) *Megiseri Institutio Lingvae Turcicae in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 646. tétel)

(389) *Neapolis in Fastos Ovidij in folio*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 608. tétel)

(390) *Nenij(!) Orthographia in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 609. tétel)

(391) *Nodus Gordius Domus Austriacae in 16mo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 610. tétel)

(392) *Obsopoei Sibyllina Oracula in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 647. tétel)

(393) *Pollucis Onomasticon graece in 4to*

Julius POLLUX (2. sz.); Rudolph GWALTHER (1519–1586); Wolfgang SEBER (1573–1634)

Iouliou Poludeukous Onomastikon en bibliois deka, Iulii Pollucis Onomasticon decem libris constans ...Adiecta interpretatio Latina Rodolphi Gualtheri... et notae, studio atque opera Wolfgangi Seberi Sulani, Francofurti, apud Claudium Marnium, et heredes Iohan. Aubrii, 1608, in 4°

Megj. nem kapta meg Lambeck

(394) *Reusneri Icones Illustrium Virorum in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 611. tétel)

(395) *Salmasij de amoribus Clitophontis graece et latine in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 612. tétel)

(396) *Schoppij Verisimilium Libri quatuor in 8vo*

Caspar SCHOPPE (1576–1649)

Gasparis Scioppii, Franci, Verisimilium libri quatuor, in quibus multa veterum scriptorum loca, Symmachi Maxime, Cor. Nepotis, Propertii, Petronii, aliorum, emendantur, augentur, inlustrantur, Noribergae Excudebat Paulus Kaufmann, 1596, in 8°

Megj. Lambeck nem kapta meg

több kiadás

(397) *Urbani Octavi Poemata in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 613. tétel)

Ex Classe Theologorum Speculativorum

(398) *Alberti Magni Opera uno et viginti Tomis in 2*

Megj. nem kapta meg Lambeck, hanem a szervitáké lett (vö. 151. tétel)

(399) *Maraviglia Pseudomantia sive de fide divinationibus adhibenda in 2*

Giuseppe Maria MARAVIGLIA (1617–1684)

Pseudomantia Veterum, et recentiorum explosa, sive de Fide Divinationibus Adhibenda Tractatus... Authore D. Iosepho Maria Maraviglia, Venetiis, Apud Valuasensem, 1642, in 2°

Sign. EEK Bar 05806

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a szakadozott gerincen felirat, zöld szalag nyoma

Pos. a címlapon egy beragasztott jelzet *F. N. 99.*, a metszetes címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum)*

B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae

Megj. nem kapta meg Lambeck, hanem a szervitáké lett

(400) *Petavij Opera Theologica quinque Tomis in 2*

Denis PETAU (1583–1652) SJ

(1) Dionysii Petavii Aurelianensis e Societate Iesu, Theologorum Dogmatum Tomus Primus In Quo De Deo Uno, deque proprietatibus agitur, Lutetiae Parisiorum, Sumptibus Sebastiani Cramoisy, 1644, in 2°

(2) Dionysii Petavii Aurelianensis e Societate Iesu, Theologorum Dogmatum Tomus Secundus in quo de Sanctissima Trinitate

agitur, Lutetiae Parisiorum, Sumptibus Sebastiani Cramoisy, 1644, in 2°

Sign. EEK Bar 02905

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, zöld szalagokkal, a gerincen felirat

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta egy be-
ragasztott jelzet *E. N. 83.*

(3) Dionysii Petavii Aurelianensis e Societate Iesu, Theologorum Dogmatum, Tomus Tertius, in quo de angelis, ac Mundi Opificiot
ett Ecclesiastica Hierarchia disseritur, Lutetiae Parisiorum,
Sumptibus Sebastiani Cramoisy, 1644, in 2°

Sign. EEK Bar 02906

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, zöld szalagokkal, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta egy be-
ragasztott jelzet *E. N. 85.*

(4) Dionysii Petavii Aurelianensis e Societate Iesu, Theologorum Dogmatum Tomus quartus, In quo de incarnatione Verbi Agitur, Lutetiae Parisiorum, Sumptibus Sebastiani Cramoisy, 1650, in 2°

(5) Dionysii Petavii Aurelianensis e Societate Iesu, Theologorum Dogmatum Tomi quart, pars altera, De incarnatione Vebri Agitur, Lutetiae Parisiorum, Sumptibus Sebastiani Cramoisy, 1650, in 2°

Sign. EEK Bar 02904

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb B, két zöld szalag nyoma

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta egy be-
ragasztott jelzet *E. N. 86.*

Megj. az első és a negyedik kötet hiányzik. Lambeck nem kapta meg a köteteket.

Ex Classe Juristarum

(401) *Corpus Juris Civilis Glossatum Sex Tomis in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 538. tétel)

(402) *Decreta et Articuli Regni Hungariae manuscripti vetere caractere in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 539. tétel)

(403) *Dissertatio de iure coronandi pro Electore Moguntino*

Heinrich Julius von BLUME (1622–1688)

De iure coronandi pro electore Moguntino dissertatio, Moguntiae, Apud Nicolaum Heyll, 1655, in 4°

Megj. Lambeck nem kapta meg

(404) *Jura Regni Hungariae manuscripta in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 540. tétel)

(405) *Index Instrumentorum Pacis in Imperio Romano in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 541. tétel)

Ex Classe Medicorum

(406) *Arnaldi de Villa nova Opera in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 254. és 648. tétel)

(407) *Cardani Opera omnia decem Tomis in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 614. tétel)

(408) *Cesius de mineralibus in folio*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 649. tétel)

(409) *Laurenbergij horti cultura in 4to*

Peter LAUREMBERG (1585–1639)

Petri Laurenbergii Horticultura Libris II. comprehensa, Francofurti ad Moenum, sumptibus Matthaei Meriani, 1654, in 4°

Sign. EEK Bar 04562

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, sérült gerinc, nincs felirat

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

Megj. nem kapta meg Lambeck

(410) *Laurenbergij Apparatus plantarum in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 650. tétel)

(411) *Lullij Libelli Chymici et de arte chymica in 8vo*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 651. tétel)

(412) *Mulleri Lexicon medicum Galeno-pharmaceuticum in 2*
Fridericus MÜLLERN VON LÖWENSTEIN (17. század)
Lexicon Medico-Galeno-Chymico-Pharmaceuticum. Oder gründliche Erklärung Achtzehnen Tausend Medicinischer Nahmen..., durch Fridericum Müllern, Nieder-Oesterr. Landschafft Apothekern zum Gülden Hirsch in Wien, Franckfurt am Mayn, In Verlegung Michael Endters, 1659, in 2°
Sign. EEK Bar 05316
Bej. nincs
Kötés: fehér pergamen, zöld szalagok nyomával, szúnyomok, szakadt gerinc, nincs felirat
Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*
Megj. nem kapta meg Lambeck, hanem a szervitáké lett

(413) *Meriani Florilegium in folio*
Matthaeus MERIAN (1593–1650)
Florilegium renovatum et auctum. Das ist: Vernewertes und vermehrtes Blumenbuch, Frankfurt am Mayn, Bey Matthaeo Merian Buchhändlern, 1641, in 2°
Megj. Lambeck nem kapta meg

(414) *Philippi Theophrasti Opera in 2*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 615. tétel)

(415) *Pistorij Consilium antipodagricum in 4to*
Johannes PISTORIUS (17. sz.)
Consilium Antipodagricum Sive Dissertatiuncula brevis de Arthritide morbo pertinacissimo molestissimo ac dolorifico ...Das ist: Kurtzer und gründlicher Bericht, Von der sehr beschwerlichen und unleidlichen Schmerz-hafften Kranckheit der Glieder-Sucht, Zipperlein oder Podagra, wie mans nennet, Halberstadt, In Verlegung Henrici Praetorii, 1659, in 4°
Megj. Lambeck nem kapta meg

(416) *Paleotus de bono senectutis in 8vo*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 616. tétel)

(417) *Tabernamontani Herbarium duobus Tomis in 2 (In presens non desideratur amplius)*

Megj. Lambeck nem kapta meg, hanem a szervitáké lett (vö. 197. tétel)

(418) *Theatrum Chymicum variorum Autorum sex voluminibus in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 617. tétel)

(419) *Theatrum Sympatheticum variorum Autorum in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 652. tétel)

Ex Classe Philosophorum, Politicorum et Mathematicorum

(420) *Ars pingendi figuris illustrata in 2*

Johannes SCHEFFER (1621–1679)

Joannis Schefferi Graphice Id est, De Arte Pingendi Liber Singularis, Norimbergae, Ex Officina Endteriana, 1669, in 8°

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta-e. Lehetséges azonosítás, a kiadvány mérete nem egyezik, elképzelhető, hogy kézirat volt.

(421) *Apium liber in 8vo*

Megj. Lambeck nem kapta meg, nem sikerült azonosítani

(422) *Bullialdi Astronomia Philolaica in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 653. tétel)

(423) *Bayeri Uranometria in 2*

Johann BAYER (1572–1625)

Ioannis Bayeri... Uranometria Omnium Asterismorum Continens Schmata Nova Methodo Delineata. Aereis Laminis Expressa, Augustae Vindelicorum, Excudit Christophorus Mangus, 1603, in 2°

Megj. nem kapta meg Lambeck

(424) *Concilis discursus supra Emblemata Academica in 2*

Johann SIEBMACHER (1561–1611)

Emblemata anniversaria Academiae Altorfinae..., Norimbergae, Impensis Levini Hulsi. Christophorus Lochnerus, 1597, in 4°

Megj. nem kapta meg Lambeck. Lehetséges azonosítás, a kiadvány mérete nem egyezik

(425) *Caramuelis Pax Sacri Romani Imperij in 4to*

Juan Caramuel LOBKOWITZ (1606–1682)

Sacri Romani Imperii Pax. Variis olim consiliis agitata... Scripsit Caramuel. Editio tertia et correctior et auctior, Viennae Austriae, apud Matthaeum Cosmerovium, Anno 1649, in 4°

Sign. OSzKK Fol. Lat. 4508

Bej. nincs

Kötés: erősen rongálódott fehér félbörkötés, gerincen elmosódott, le-
ragasztott felirat

Pos. a címlap legalján Nádasdy barna tintás bejegyzése *Ex libris Comitum Franc(isci) de Nadasd Anno 1649.* Az első lap tetején: *Ex Bibliotheca Ludovici Nagy de Bük* egy piros pecséttel Az előzéklap verzőján kéziratos feljegyzés: *a kivégzett Nádasdy Ferenc könyvtárából, annak bejegyzésével, az Ernst Múzeum kiállított darabja volt.* A címlap verzőján: *OSzK B növendéknapló 1954 122. sz.*

Megj. sem Lambeck, sem a szerviták nem kapták meg

(426) *Conringius de Republica Germani Imperij in 8vo*

Hermann CONRING (1606–1681)

Hermanni Conringii Frisii De Imperii Germanici Republica Acromata Sex: Historico-Politica. Seu Discursus novi historico-politico de Imperii Germanici Civibus, Urbibus, Ducibus et Comitatibus, Electoribus, Episcopis et Iudiciis, Ebroduni, 1654, in 8°

Megj. nem kapta meg Lambeck

(427) *Defectus pecuniarum in Germania in 8vo*

Matthaeus LEIUS (16–17. század)

Matthaei Lej Germani Reginae pecuniae liber I. Bonitatis laus, et commendatio non a quantitatis dimensione; sed a qualitatis intensione proficiscitur, (s.l., s.typ.), 1623, in 8°

Megj. nem kapta meg Lambeck, lehetséges azonosítás

(428) *Despieres Calendarium Romanum in 2*

Jean d'ESPIERES (?–1664)

Calendarium Romanum Novum et Astronomia Aquicinctina. Item Calculus Eclipsium Solis, et Lunae. Denique Arithmetica Astronomica, Auctore D. Ioanne D'Espieres, Duaci, Typis Laurentii Kellami, 1657, in 2°

Sign. EEK Bar 06795

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, a gerincen felirat, lejjebb L

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irgin)is M(a)r(i)ae*

Megj. Lambeck nem kapta meg, a szervitákhoz került, de az ő katalógusukban nem szerepel

(429) *Esterhazy Nicolai Palatini Ungariae Epistolae ad Rakoczium in 4to*

kollogátum

ESTERHÁZY Miklós (1583–1645)

(1) A magyar-országi palatinusnak, grof Eszterhazi Miklósnak Rákóczi György erdélyi fejedelemnek írt egy-nehány intő leveleinek igaz paríája, Pozsony, (typ. Societatis Jesu), 1644, in 4° – RMNy 2075

Sign. EEK RMK I 150

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, gerincen elmosódott felirat, alatta R

Pos. a címlap alján *Ex lib(ris) Com(itis) Franci(sci) de Nadasd*, a tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*. Az előzéklapon egy modern kéztől származó bejegyzés *litterae Nicolai Eszterházi, Palatini, ad Principes Transylvaniae Georgius Rákoczi missae in causis regni*

(2) A magyar-országi palatinusnak, grof Eszterhazi Miklosnak Lonyai Sigmondhoz és némelly vármegyékhez írt leveleinek igaz paríája, Bécs, a kolonjai udvarban Kosmerovius Mate, 1645 – RMNy 2096

Megj. Lambeck nem kapta meg

(430) *Frontini Opera in 8vo*

Sextus Julius FRONTINUS (30?–103)

Strategematicon, sive de solertibus ducum factis et dictis libti 4, Parisiis, Sumptibus Sebastiani Cramoisy, 1650, in 8°

Megj. nem kapta meg Lambeck, lehetséges azonosítás, a 15. századtól kezdve gyűjteményes kötetekben jelent meg ez a mű, önállóan először 1650-ben Párizsban

(431) *Gassendi Opera omnia Sex tomis in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 654. tétel)

(432) *Gellij Noctes Atticae in 8vo*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 618. tétel)

(433) *Gentij Rosarium Politicum in 2*
Mzsladini Sadi (13. sz.); Georgius GENTIUS (1618–1687)
Musladini Sadi Rosarium Politicum, Sive Amoenum Sortis
Humanae Theatrum, De Persico in Latinum versum,
necessariisque Notis illustratum a Georgio Gentio, Amstelaedami,
Ex Typographejo Joannis Blaeu, 1651, in 2°
Megj. nem kapta meg Lambeck

(434) *Kircherj Musurgia universalis in 2*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 542. tétel)

(435) *Kircherj Aegyptica Lingva in 4to*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 543. tétel)

(436) *Riccioli Geographia et Hydrographia in 2 (In praesens non desideratur amplius)*
Giovanni Battista RICCIOLI (1598–1671) SJ
Geographiae et hydrographiae reformatae, nuper recognitae, et
auctae, libri duodecim. Auctore... Io. Baptista Ricciolio Ferrariensi
Societatis Iesu., Bononiae, Ex Typographia Haeredis Victorij
Benatij, 1661, in 2°
Megj. nem kapta meg Lambeck

(437) *Statuae antiquae Urbis Romae in 2*
Giovanni Battista CAVALIERI (1525–1601)
Giovan. Battista Cavalieri Antiquarum Statuarum Urbis Romae
Liber Primus, Roma, (s.typ.), 1561–1562, in 2°
Megj. nem kapta meg Lambeck, lehetséges azonosítás, több kiadás

(438) *Schwenterj Deliciae Physico-Mathematicae in 4to*
Daniel SCHWENTER (1585–1636)
Deliciae physico-mathematicae, oder mathemat. und
philosophische Erquickstunden, darinnen sechs-hundert drey und
sechsig schöne, liebliche und annehmliche Kunststücklein, am Tag
gegeben durch M. Daniele Schwennerum, Nürnberg, In
Verlegung Jeremiae Dümlers, 1636, in 4°
Megj. nem kapta meg Lambeck
több kiadás

(439) *Salmasius de Re militari Romanorum in 4to*

Claude SAUMAISE (Claudius Salmasius, 1588–1653)

CL. Salmasii De re militari Romanorum liber. Opus posthumum, Lugd. Batavorum, apud Johannem Elsevirium, 1657, in 4°

Megj. nem kapta meg Lambeck

(440) *Salmasij Miscellanea in 8vo*

Claude SAUMAISE (Claudius Salmasius, 1588–1653)

Miscellae defensiones pro Cl. Salmasio de variis observationibus et emendationibus ad ius Atticum et Romanum pertinentibus, Lugduni Batavorum, Ex officina Ioannis Maire, 1645, 8°

Megj. nem kapta meg Lambeck

(441) *Salmasius de foenore in 8vo*

Claude SAUMAISE (Claudius Salmasius, 1588–1653)

Dissertatio de Foenore Trapezitico In Tres libros divisa, Claudio Salmasio Auctore, Lugduni Batavorum, Ex officina Ioannis Maire, 1640, in 8°

Megj. nem kapta meg Lambeck

(442) *Salmasius de Virorum Caesarie et Mulierum coma in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 619. tétel)

(443) *Simplicij Commentarius in Enchiridion Epicteti in 4to*

SZIMPLIKIOSZ (490 k.–560 k.)

Simplicii Commentarius in Enchiridion Epicteti, Cum Versione Hieronymi Wolfii, et Cl. Salmasii, Lugduni Batavorum, Typis Ioannis Maire, 1640, in 4°

Sign. EEK Bar 06745

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen kopott felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Francisci de Nadasd*, tetején

Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae

V(irgin)is M(a)r(i)ae

Megj. nem kapta meg Lambeck

(444) *Tirolensium Principum et Comitum effigies in 2*

Dominicus CUSTOS (1559–1615); Marcus HENNING (16. sz.)

Tirolensium Principum Comitum, Augustae Vindelicorum, Ex typographeio Iohannis Praetorij, Sumtibus Dominici Custos, 1599, in 2°

Megj. nem kapta meg Lambeck

további kiadás: Augsburg 1623

(445) *Trithemij Ars aspirendi animum per Scripturam in 4to*

kolligátum

Johannes TRITHEMIUS (1462–1516)

(1) *Steganographia. Hoc est Ars per occultam Scripturam Animi sui Voluntatem Absentibus aperiendi certa; Authore Joanne Trithemio, Abbate Spanheimensi, Francofurti, Ex Officina Typographica Ioannis Saurii, Sumptibus Ioannis Berneri, 1608, in 4°*

Sign. ÖNB 73.Y.163

Bej. nincs

Kötés: modern papír

Pos. a címlapon Lambeck kézírásával *Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*

(2) *Clavis Steganographiae Ioannis Trithemii Abbatis Spanheimensis, Apud Iohannem Bernerum Bibliopolam Francofurtensem, Anno 1608*

(3) *Clavis generalis triplex in Libros Steganographicos Ioannis Trithemii Abbatis Spanheimensis, Darmstadii, Excudebat Balthasar Hofmann, impensis Ioannis Berneri, Bibliop. Francof. Anno 1608*

Megj. Lambeck megkapta, a bejegyzése a címlapon erről tanúskodik. A másik ÖNB-példányban (73.F.44) semmi nem utal Nádasdy tulajdonlására.

(446) *Wanckelij Horologium Principum in 2*

Antonio de GUEVARA (1480–1545); Johann WANCKEL (1554–1616)

Horologium principum, sive de vita M. Aurelii imp. libri III. ab ...dn. Antonio de Guevara, episcopo Accitano ...compositi, ...ex lingua Castellana ...opera et studio Iohannis Wanckelii, Impressi primo Torgae typis Principis, iterumq(ue) et iam tertium cura et sumtibus Henningi Grosii, 1611, in 2°

Megj. nem kapta meg Lambeck
több kiadás

(447) *Vegeſchij(!) Comparatio inter Tiberium et Cronvellum in 4to*

Peter SCHULTZ (pseud. Petrus Negeschius, 17. sz.)

Comparatio Inter Claudium Tiberium Principem et Olivarium Cromwellium Protectorem. Instituta a Petro Negeschio, 1657, in 4°

Sign. ÖNB 88.F.83 (Alt- 63852-B)

Bej. nincs

Kötés: modern papír, belül szűnyomok

Pos. a címlapon barna tollas bejegyzés *Ex Libris Comitum Francisci de Nadasd 1659*, legalul *Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*

Ex Classe Historicorum Profanorum

(448) *Atlas Coelestis in 2 (in praesens non desideratur amplius)*

Andreas CELLARIUS (1596–1665)

Atlas coelestis seu Harmonia macrocosmica, Seu Atlas Universalis et Novus..., Studio et labore Andreae Cellarii, Amstelodami, Apud Joannem Janssonium, 1660, in 2°

Megj. nem kapta meg Lambeck

(449) *Aeliani Historia graece in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 546. tétel)

(450) *Aelianus de Animalium Natura in 4to*

Megj. Lambeck nem kapta meg, a szervitákhoz került (vö. 287. tétel)

(451) *De agrorum conditionibus et constitutionibus Autores varij*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 544. tétel)

(452) *Ausa Principis Caroli Suidmanniae adversus Sigismundum Tertium Suetiae Rege min 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 545. tétel)

(453) *Alcoranus Mahometicus in 4to*

Salomon SCHWEIGGER (1551–1622)

Alcoranus Mahometicus, Das ist, Der Türcken Alcoran, Religion und Aberglauben: Auß welchem zu vernemen, wann unnd woher ihr

falscher Prophet Machomet seinen ursprung oder anfang
genommen..., Nürnberg, Inn Simon Halbmayer Buchladen zu
finden, Gedruckt zu Nürnberg, durch Ludovicum Lochner, 1616, in 4°
Megj. nem kapta meg Lambeck. Több Korán-kiadás is volt, 1543-ban
és 1550-ben Bázelen latinul, de a kiadvány mérete ezt a német ki-
adást valószínűsíti

(454) *Arabicus liber manuscriptus*

Megj. nem azonosítható

(455) *Blaeu Theatrum Urbium Belgij duobus Tomis in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 548. tétel)

(456) *Bibliotheca Hispaniae variorum Autorum in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 549. tétel)

(457) *Bergerus de errore, Origine et Restitutione Regni Hungari-
ae in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 621. tétel)

(458) *Bergeri Rapsodia de Cruce et insignibus Hungariae in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 550. tétel)

(459) *Brunneri Annales Bajorum tribus Tomis in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 551. tétel)

(460) *Bernardi de utilitate legendae Historiae in 8vo*

Jan BAERNAERTS (Johannes BERNARTIUS, 1568–1601)

Iohannis Bernarti De utilitate legendae historiae libri duo,
Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Viduam, et Ioannem
Moretum, 1593, in 8°

Megj. nem kapta meg Lambeck
több kiadás

(461) *Campanella de Hispanica Monarchia in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 552. tétel)

(462) *Coberi Descriptio rerum circa Buda min 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 553. tétel)

(463) *Demonstratio Stemmatum Sacri Romani Imperij in 2*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 554. tétel)

(464) *Donati Roma vetus et nova in 2*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 555. tétel)

(465) *Diarium Europaeum totum octodecim voluminibus in 4to*
Martin MEYER (pseud. Philemerus Irenicus Elisius
1630–1670)

(1) Philemeri Irenici Elisii Diarium Europaeum, Insertio actis electoris: oder kurtze Beschreibung denckwürdigster Sachen, so sich in Fried- und Kriegs-Geschäften in Europa, fürnehmlich aber in dem Heil. Röm. Reich ...vom Jahr 1657 biss ins Jahr 1659 begeben haben, (s.l., s.typ.), 1659, in 4°

(2) Philemeri Irenici Continuatio I. Diarii Europaei..., Vom Jahr 1659 biß zu desselbigen Monat August begeben und zu getragen, 1659, in 4°

(3) Philemeri Irenici Continuatio II. Diarii Europaei..., Darinnen Was sich ...vom Monat Junius des 1659. Jahrs, biß daher in das 1660. Jahr ... zugetragen ... zu finden ist, 1660, in 4°

(4) Philemeri Irenici Continuatio III. Diarii Europaei..., Darinnen ...Was sich ...vom September deß entwichenen 1659. biß in den August. dieses noch lauffenden 1660. Jahrs ...zu getragen ...zu finden ist, Franckfurt am Mayn, Bey Johann Wilhelm Ammon vnd Wilhelm Serlin, 1660, in 4°

(5) Philemeri Irenici Continuatio IV. Diarii Europaei..., Darinnen ...was sich ...zugetragen. Vom Monat May des 1660. Jahrs biß zu Außgang desselbigen Octobers ...zufinden ist, 1661, in 4°

(6) Philemeri Irenici Continuatio V. Diarii Europaei..., Darinnen ...was sich ...vom Octob. deß 1660. biß an den März deß 1661. Jahrs zu getragen ...beschrieben wird, 1661, in 4°

(7) Philemeri Irenici Continuatio VI. Diarii Europaei..., Darinnen ...was sich ...vom Monat März deß 1661. Jahrs, biß zu Außgang desselbigen ...zugetragen ...beschrieben wird, 1662, in 4°

(8) Philemeri Irenici Continuatio VII. Diarii Europaei..., Darinnen Was sich ...vom Anfang deß 1662. Jahrs, biß an den Julium desselbigen zugetragen, 1663, in 4°

(9) Philemeri Irenici Continuatio VIII. Diarii Europaei..., Darinnen Theils, was sich .seint dem Monat Junius deß 1662. Jahrs, biß an das 1663. zugetragen, 1663, in 4°

(10) Philemeri Irenici Continuatio IX. Diarii Europaei..., Darinnen Theils, was in dem Heil. Röm. Reich ...vorgegangen und abgehandelt worden. Alles von Anfang deß 1663sten Jahrs biß zu Außgang desselbigen, 1664, in 4°

(11) Philemeri Irenici Continuatio X. Diarii Europaei..., Darinnen enthalten Theils, was in dem Heil. Röm. Reich, insonderheit aber, auff dem Regenspurg angestellten Reichs-Tage, bey hervor schenender Türcken-Gefahr... eingereichte Bitt- und Erinnerungsschriften, abgehandelt worden, 1665, in 4°

(12) Philemeri Irenici Continuatio XI. Diarii Europaei..., Darinnen enthalten Was sich in Europa, und zwar vornehmlich in dem Heil. Röm. Reich, auff dem Reichs-Tag zu Regenspurg, ...auch sonsten hin und wieder ...seint dem Herbst-Monat deß 1664sten, biß in Brach-Monat deß 1665sten Jahrs, denck- und schreib-würdigst zugetragen, 1666, in 4°

(13) Philemeri Irenici Continuatio XII. Diarii Europaei..., Worinnen, neben einer Historischen Beschreibung Alles dessen, was sich in gantz Europa ...denckwürdigst zugetragen. Ein besonderer Appendix oder Anhang Unterschiedlicher schriftlicher Handlungen, 1666, in 4°

(14) Philemeri Irenici Continuatio XIII. Diarii Europaei, Insertis variis Actis Publicis, ...theils im 1665, und theils 1666. Jahr, zugetragen, 1667, in 4°

(15) Philemeri Irenici Continuatio XIV., Diarii Europaei..., Darinnen enthalten ...was sich ...vom Februario biß an den Augustum deß 1666. Jahrs, denckwürdig zugetragen, 1667, in 4°

(16) Philemeri Irenici Continuatio XV. Diarii Europaei..., Worinnen Theils, was sich in dem Heil. Röm. Reiche, und zwar vornehmlich,

zwischen der Cron Schweden ihrer Armee, un der Stadt Brämen, bey und nach vorgewesener Belägerung ...zugetragen, 1668, in 4°

(17) Philemeri Irenici Continuatio XVI. Diarii Europaei..., Darinnen enthalten ...was sich ... in dem 1667.sten Jahre, Denckwürdigst begeben und zugetragen, 1668, in 4°

(18) Philemeri Irenici Continuatio XVIII. Diarii Europaei..., Worinnen enthalten Theils was in dem Heil. Röm. Reiche, theils auch in anderen ...Landen, ...ims Kriegs- und Friedens-Gechäfften, das 1668. Jahr über, denckwürdigst vorgegangen, 1669, in 4°

Megj. nem kapta meg Lambeck

(466) *Fulvii antiquitates Romanae in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 556. tétel)

(467) *Grotij Annales Historiae Belgij in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 557. tétel)

(468) *Italiae illustratae varii Scriptores in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 559. tétel)

(469) *Insignia Equestria Franciae Orientalis in 4to*

Megj. nem kapta meg Lambeck, nem sikerült azonosítani

(470) *Istvanffij Historia Rerum Hungaricarum in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 558. tétel)

(471) *Jani Nicii Erythraei Pinacotheca illustrium virorum duobus Tomis in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 560. tétel)

(472) *Lequille Laudes Domus Austricae in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 561. tétel)

(473) *Lambeckij Historia literaria in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 561. tétel)

(474) *Legatio Imperialis Caesaris Manuelis Comneni ad Armenios in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 564. tétel)

- (475) *Lucius de Regno Dalmatiae et Croatiae in 2*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 563. tétel)
- (476) *Lambecij Rerum Hamburgensium Liber primus et secundus duobus voluminibus in 4to*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 565. tétel)
- (477) *Meriani Theatrum Europaeum integrum octo voluminibus in 2*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 566. tétel), a szerviták katalógusában is szerepel (vö. 194. tétel)
- (478) *Meriani Topographiae novendecim Voluminibus in 2*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 567. tétel)
- (479) *Mentelius de Origine Typographiae in 4to*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 568. tétel)
- (480) *Nobilitas Liber in 2*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 569. tétel)
- (481) *Nani Historia Reipublicae Venetae in 2*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 570. tétel)
- (482) *Orbis novum cum Tabula Cosmographica Scriptorum variorum in 2*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 571. tétel)
- (483) *Obsequentis Prodigiorum Liber in 12mo*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 572. tétel)
- (484) *Pighij Annales Romanorum Tribus Tomis in 2*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 573. tétel)
- (485) *Rasponus de Basilica et Patriarchio Lateranensi in folio*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 574. tétel)
- (486) *Ratzkaij memoria Regum et Baronum Dalmatiae in 2*
Megj. Lambeck megkapta (vö. 575. tétel)

(487) *Rebellio continua Franciae in 4to*

Continuierende Rebellion: Das ist: Gründlicher Bericht, und kurtze Außführung, so wol der anjetzo newen in Franckreich erweckten Rebellion, deren Ursachen, und nochwährenden Mißverstände, zwischen etlich Parlamenten, und dem Cardinal Mazarini ...Als auch des newen Parlaments in Engelland, nach Hinrichtung ihres Königs, ...Proceduren, (s.l., s.typ), 1650, in 4°

Megj. nem kapta meg Lambeck

(488) *Reinesius de Deo Endovellico in 4to*

Thomas REINESIUS (1587–1667)

Thomae Reinesi De Deo Endovellico cujus memoria nullibi veterum monumentorum praeterea, quam in Inscriptionibus antiquis in Villa Vizosa Lusitaniae repertis..., Altenburgi Per Ottonem Michaellem, 1637, in 4°

Megj. nem kapta meg Lambeck

(489) *Regis Angliae Caroli Vita et Regimen in 8vo*

Megj. nem kapta meg Lambeck, nem sikerült azonosítani

(490) *Sicilarum Rerum Scriptores varij in 2*

Tommaso FAZELLO (1498–1570)

Rerum Sicularum scriptores Ex Recentioribus praecipui, in unum corpus nunc primum congesti, diligentique recognitione plurimis in locis emendati, Francofurti ad Moenum, Apud And. Wechelum, 1579, in 2°

Megj. nem kapta meg Lambeck

(491) *Salmasij duarum veterum Inscriptionum Explicatio in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 576. tétel)

(492) *S. Romani Imperij Insignia quatuor Voluminibus in 8vo*

Megj. nem kapta meg Lambeck, nem sikerült azonosítani

(493) *P. Schall Historica Narratio de Missione Societatis Jesu Chinensi in 8vo*

Johann Adam SCHALL von Bell (1592–1666) SJ

Historica Narratio De Initio et Progressu Missionis Societatis Jesu Apud Chineses, Ac praesertim in Regia Pequinensi, Ex Litteris R. P. Joannis Adami Schall ex eadem Societate, Supremi ac Regij

Mathematum Tribunalis ibidem Praesidis. Collecta Viennae Austriae, Typis Matthaei Cosmerovij, 1665, in 8°

Megj. nem kapta meg Lambeck

(494) *Taffinus de veterum Romanorum Anno seculari in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 577. tétel)

(495) *Vitae et Effigies Pictorum Illustrium in 4to*

Hieronymus COCK (1510?–1570); Dominicus LAMPSONIUS (1532–1599)

Pictorum Aliquot Celebrium Germaniae Inferioris Effigies: Eorum nempe qui vita functi hac praestantiß. arte immortalitatis nomen sibi compararunt, una cum Doctis. Dom. Lampsonij huius artis peritissimi Elogiis, Antverpiae, Apud Viduam Hieronymi Cock, 1572, in 4°

Megj. nem kapta meg Lambeck. Feltételes azonosítás.

(496) *Videmanni Effigies Magnatum Hungariae in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 578. tétel)

(497) *Vaserus de antiquis Nummis Hebraeorum in 4to*

Caspar WASER (1565–1625)

Caspari Waseri, Tig. De Antiquis Numis Hebraeorum, Chaldaeorum Et Syrorum: Quorum S. Biblia et Rabbiorum scripta meminerunt, Tiguri, In Officina Wolphiana, 1605, in 4°

Megj. nem kapta meg Lambeck

Ex Classe Historicorum Ecclesiasticorum

(498) *Alegambe Heroes et Victimae Charitatis Societatis Jesu in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 656. tétel)

(499) *Alegambe Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 657. tétel)

(500) *Acherij veteres Scriptores Gallici in 4to*

Luc d'ACHERY (1609–1685)

Veterum aliquot Scriptorum qui in Galliae Bibliothecis maxime Benedictinorum latuerant, spicilegium Tomus 1. Opera et studio Dmni Lucae D'Acherij, Parisiis, Apud Carolum Savreux, 1655, in 4°

Sign. EEK Bar 00589

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, felirattal, két zöld szalag nyomával,

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, alul egy beragasztott jelzet *D. N. 36*

Megj. nem kapta meg Lambeck, hanem a szervitákhoz került

(501) *Bibliotheca Patrum Ascetica in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 661. tétel)

(502) *Cassiani Opera omnia in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 662. tétel)

(503) *Coenobia Anglicana Ordinis S. Benedecti in 2*

William DUGDALE (Roger Dodsworth, 1605–1686)

Monasticon Anglicanum, sive Pandectae Coenobiorum Benedictinorum..., per Rogerum Dodsworth, Gulielmum Dugdale, Londini, Typis Richardi Hodgkinsonne, 1655, in 2°

Sign. EEK Bar 02581

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyomaival, a kötet nagyon rossz állapotban, szétesve, gerince hiányzik

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta egy beragasztott jelzet *D. N. 124*.

Megj. nem kapta meg Lambeck, a szervitákhoz került, de nem szerepel a katalógusukban

(504) *Caramuelis Dominicus in 2 (in praesens non desideratur amplius)*

Megj. nem kapta meg Lambeck, a szervitáké lett (vö. 104. tétel)

(505) *Chaldaeorum librorum Catalogus in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 607. tétel)

(506) *Ecchellensis Eutychius Patriarcha Alexandrinus veridicatus in 4to*

kolligátum

EUTYCHIUS (877–940); Abraham ECCELENSE (Ibrahim al-Haqilani, 1605–1664)

(1) Eutychius Patriarcha Alexandrinus Vindicatus, et suis restitutus Orientalibus, quibus accedit Censura in Historiam Orientalem Iohannis Henrici Hottingeri, Auctore Abrahamo Ecchellensi, Romae, Typis S. Congreg. de Prop. Fide, 1659, in 4°

Sign. EEK Bar 01389

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat

Pos. a címlapon *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) De origine nominis Papae nec non de illius proprietate in Romano Pontifice, Auctore Abrahamo Ecchellensi, Romae, Typis Sac. Congreg. de Prop. Fide, 1660

Megj. nem kapta meg Lambeck

(507) *Francisci Arciepiscopi Rotomagensis de rebus Ecclesiae Historia in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 622. tétel)

(508) *Geographia Sacra in 2*

Megj. nem kapta meg Lambeck, a szervitáké lett (vö. 182. tétel)

(509) *Grineij Historia Ecclesiastica variorum Scriptorum in 2*

Johann Jacob GRYNAEUS (1540–1617)

Eusebii Pamphili, Ruffini, Socratis, Theodoriti, Sozomeni, Theodori, Evagrii, Et Dorothei Ecclesiastica Historia..., per Io. Iacobum Grynaeum locis obscuris innumeris illustrata..., Basileae, Ex officina Eusebii Episcopii, et Nic. fratris haeredum, 1570, in 2°

Megj. nem kapta meg Lambeck

több kiadás

(510) *Gummi(!) Chronicon Sanctissimae Deiparae Virginis Mariae in 4to*

Benedictus GONONUS (Beniot Gonon, 1608–1656)

Chronicon Ss. Deiparae Virginis Mariae in quo vitae eius acta et celeberrima miracula per totum orbem patrata ...describuntur,

Auctore r.p.f. Benedicto Gonono, Ludguni, Sumptibus Ioannis Caffin et Francisci Plaignard, 1637, in 4°

Sign. EEK Bar 01079

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen zöld szalagnyomokkal, gerince sérült, szétesett

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta egy beragasztott jelzet *D. N. 84*

Megj. nem kapta meg Lambeck, a szervitákhoz került, de nem szerepel a katalógusban

(511) *Historia Pontificum et Cardinalium duobus Tomis in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 658. tétel)

(512) *Historia de Spiritu Posoniensi in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 623. tétel)

(513) *S. Hildegardis Abbatissae Epistolae in 4to*

HILDEGARD Bingensis (1098–1179)

Sanctae Hildegardis Abbatissae ...Epistolarum Liber: continens varias Epsitolas summorum Pontificum, Imperatorum, Patriarcharum... ad S. Hildegardim, et eiusdem sanctas ad easdem reponsiones, Coloniae apud Haeredes Iohannis Quentel et Geruuinum Calenium, 1566, in 4°

Sign. ÖNB 14.G.61

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két szalag nyoma, gerincen nincs felirat

Pos. a címlapon Lambeck kézírásával *Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*

Megj. Lambeck bejegyzése a címlapon arra utal, hogy megkapta a kötetet, de nem szerepel az átvett könyvek listáján

(514) *Lombardi Historia in 2*

Megj. nem kapta meg Lambeck, nem sikerült azonosítani

(515) *Miraei Origo monastica in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 659. tétel)

(516) *Pontificale Romanorum in 2*

Pontificale Romanum Clementis VIII. Primum, nunc denuo Urbani papae octavi auctoritate recognitum, Antverpiae, ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1663, in 2°

Megj. nem kapta meg Lambeck, lehetséges azonosítás

(517) *Philonis judaei Historia in 2*

Megj. nem kapta meg Lambeck, a szervitáké lett (vö. 101. tétel)

(518) *Palavicini Historia Concilij Tridentini latine duobus Tomis in 2 (in praesens non desideratur amplius)*

Megj. nem kapta meg Lambeck, a szerviták katalógusában szerepel (vö. 171. tétel)

(519) *Procopij Historia arcana in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 624. tétel)

(520) *Panvinij Chronicon Alexandrinum in 2*

Onofrio PANVINIO (1530–1568); Matthäus RADER (1561–1634) SJ

Chronicon Alexandrinum Idemque Astronomicum et Ecclesiasticum (vulgo siculum seu Fasti siculi) ab Sigonio, Panvinio, aliisque passim laudatum, partimque graece editum, Opera et studio Matthaei Raderi de Societate Iesu, Monachii, Ex Formis Annae Bergiae Viduae, 1615, in 4°

Sign. EEK 05294

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen piros betűs felirattal leragasztva az előző jelzet

Bej. nincs

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd, a tetején Convent(us) Lauretani in Hungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta egy beragasztott jelzet *D. N. 62*, az előzéklapon *Fortunam pelut tunicam magis concinnam proba, quam longam. Christophorus Adamus Rupertus*

Megj. nem kapta meg Lambeck, hanem a szervitákhoz került, de nem szerepel a katalógusukban. A kiadvány mérete rosszul szerepel a tételeírásban.

(521) *Rainaldi de Annales Ecclesiasticos Baronij Continuatio Tom. 15tus et Tom. 16tus duobus voluminibus in 2*

Odorico RINALDI (Odoricus Raynaldus, 1596–1671)

(1) *Annales Ecclesiastici ab Anno MCXCVIII Ubi Card. Baronius desinit, Auctore Raynaldo Tarvisino Congregationis Oratorii Presbytero, Tomus XV, Romae, sumptibus Ioannis Casonii, 1652, in 2°*

(2) *Annales Ecclesiastici ab Anno MCXCVIII Ubi Card. Baronius desinit, Auctore Raynaldo Tarvisino Congregationis Oratorii Presbytero, Tomus XVI, Romae, sumptibus Ioannis Casonii, 1652, in 2°*

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta-e

(522) *Ribadeneira Scriptores Sacri Societatis Jesu in 8vo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 657. tétel)

(523) *Regulae Ordinis Beatae Mariae Virginis Annunciatae in 12mo*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 633. tétel)

(524) *Regulae Equitum Ordinis S. Jacobi hispanice in 8vo*

Megj. nem kapta meg Lambeck, nem sikerült azonosítani

(525) *Saliani Annales Ecclesiastici Veteris Testamenti sex Tomis in 2*

Megj. nem kapta meg Lambeck, a szervitákhoz került (vö. 98. tétel)

(526) *Spondani Annalium Ecclesiasticorum Baronij Continuatio duobus Tomis in 2*

Henri de SPONDE (1568–1643)

(1) *Annalium Eminentissimi Cardinalis Caesaris Baronii continuatio, Ab Anno M.C.XCVII. quo is desiit, Ad Finem M.DC.XLVI., Per Henricum Spondanum Mauleosolensem Appamiarum in Gallia Narbonensi Episcopum, Lutetiae Parisiorum, Impensis Societatis Typographicae Librorum officij Ecclesiastici iussu Regis constitutae, 1647, in 2°*

(2) *Tomus II., 1647, in 2°*

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta-e

(527) *Spondani Annales Sacri et Ecclesiastici Tomus primus in 2*

Megj. nem kapta meg Lambeck, a szervitákhoz került (vö. 181. tétel)

(528) *Salazar Martyrologia Hispanorum sex Tomis in 2*

Juan Tamayo de SALAZAR (?–1662)

Martyrologium Hispanum, sive Anamnesis, sive Commemoratio omnium Sanctorum Hispanorum, Pontificum, Martyrum..., Tomi 1–6, Lugduni, Borde, 1651–1659, in 2°

(1) Martyrologium Hispanum. Anamnesis sive Commemoratio Omnium Sanctorum Hispanorum, Tomis VI. Distincta Opera et Studio Lic. Ioannis Tamayo de Salazar, Lugduni, Sumpt. Philippi Borde, Laurent. Arnaud et Claudii Rigaud, 1652, in 2°

Sign. EEK Bar 02461

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, szúette, a gerincen felirat ragasztva Salazar Martijrologi Hispanum Tomus 1mus, alatta G, legalul ragasztott jelzet S 13

Pos. (nem a metszetes címlapon) a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, legalul egy beragasztott jelzet *D. N. 144*

(2) Anamnesis, sive Commemorationis Sanctorum Hispanorum, Auctore Ioanne Tamayo Salazar, Tomus Secundus, Lugduni, Sumptib. Phil. Borde, Laur. Arnaud et Cl. Rigaud, 1652, in 2°

(3) Anamnesis, sive Commemorationis Sanctorum Hispanorum, Auctore Ioanne Tamayo Salazar, Tomus Tertius, Lugduni, Sumptib. Phil. Borde, Laur. Arnaud et Cl. Rigaud, 1655, in 2°

Sign. EEK Bar 02462

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, szúette, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, középen egy beragasztott jelzet *D. N. 146*

(4) Anamnesis, sive Commemorationis Sanctorum Hispanorum, Auctore Ioanne Tamayo Salazar, Tomus Quartus, Lugduni, Sumptib. Phil. Borde, Laur. Arnaud et Cl. Rigaud, 1656, in 2°

Sign. EEK Bar 02463

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, szúette, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, középen egy beragasztott jelzet D. N. 147

(5) Anamnesis, sive Commemorationis Sanctorum Hispanorum, Auctore Ioanne Tamayo Salazar, Tomus Quintus, Lugduni, Sumptib. Phil. Borde, Laur. Arnaud et Cl. Rigaud, 1658, in 2°

Sign. EEK Bar 02464

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, szúette, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, középen egy beragasztott jelzet D. N. 148

(6) Anamnesis, sive Commemorationis Sanctorum Hispanorum, Auctore Ioanne Tamayo Salazar, Tomus Sextus et ultimus, Lugduni, Sumptib. Phil. Borde, Laur. Arnaud et Cl. Rigaud, 1659, in 2°

Sign. EEK Bar 02465

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, szúette, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, középen egy beragasztott jelzet D. N. 149

Megj. nem kapta meg Lambeck, a szervitákhoz került, de a katalógusban nem szerepel. A második kötet nincs meg az ELTE Egyetemi Könyvtárban

(529) *Simsonij chronicon Catholicum in 2*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 626. tétel)

(530) *Simonini Gesta Urbani Octavi in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 628. tétel)

(531) *Stengelij Emblemata Josephiana in 4to*

Megj. Lambeck megkapta (vö. 629. tétel)

(532) *Siecus de Ecclesiastica Hymnodia in 8vo*

Anacleto SECCHI (Anacleto Sicco, 17. sz.)

De Ecclesiastica Hymnodia Libri Tres, in quibus de praestantia effectibus, et modo rité in choro psallendi agitur copiosé, Auctore Anacleto Sicco Cremonensi, Antverpiae, ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1634, in 8°

Sign. EEK Bar 01739

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta M, alatta ragasztott jelzet K 157

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

Megj. nem kapta meg Lambeck, a szervitákhoz került, de nem szerepel a katalógusukban

(533) *Salviani Opera in 8vo*

SALVIANUS Massiliensis (400–485)

Salviani Massiliensis Presbiteri de Gubernatione Dei et de Iusto praesentique Eius Iudicio Libri VIII., Parisiis, Apud Sebastianum Nivellium, 1580, in 8°

Megj. nem kapta meg Lambeck, lehetséges, a kiadvány méretének megfelelő azonosítás
több kiadás

(534) *Tornielli Annales Sacri Tom. I. et IIdus in 2*

Agostino TORNIELLI (1543–1622)

(1) Annales Sacri et ex Profanis Praecipui Ab Orbe Condito Ad Eumdem Christi passione redemptum; Auctore Augustino Torniello, Tomus 1., Antverpiae, Plantiniana, Apud Balthasarem Moretum, 1620, in 2°

Sign. EEK Bar 00312

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, elmosódott felirat a gerincen, lejjebb G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, ez megismétlődik az előzéklapon is, a következő lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 175*

(2) Annales Sacri et ex Profanis Praecipui Ab Orbe Condito Ad Eumdem Christi passione redemptum; Auctore Augustino Torniello, Tomus 2., Antverpiae, Plantiniana, Apud Balthasarem Moretum, 1620, in 2°

Sign. EEK Bar 00313

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, lejjebb G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a következő lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 176*

Megj. nem kapta meg Lambeck, a szervitákhoz került, de nem szerepel a katalógusukban

(535) *Thomas a Kempis Gallice in 8vo*¹¹²¹

Thomas a KEMPIS (1380?–1471); Pierre CORNEILLE (1606–1684)

L'Imitation de Iesus-Christ, Traduite et Paraphrasée en Vers François. Par P. Corneille, a Paris, Chez Robert Ballard, 1665, in 8°

Megj. nem kapta meg Lambeck

(536) *Thomas a Kempis Ungarice in 4to*

Thomas a KEMPIS (1380?–1471)

Megj. nem tisztázott, hogy Lambeck megkapta-e (vö. 630. tétel)

(537) *Thomas a Kempis Hispanice in 12mo*

Thomas a KEMPIS (1380?–1471)

Contemptus Mundi, Compuesto en Latin por docto varon fray Thomas de Kempis, Impresso en Barcelona en casa de Claudio Bornat, in 8°

Megj. nem kapta meg Lambeck

több kiadás

5. Peter Lambeck jegyzéke a megkapott könyvekről, 1678. január 5.

Keletkezése: 1678. január 5.

Összeírója: Peter Lambeck császári könyvtáros

Tétel: 38 tétel (65 kötet, 3 kézirat)

Négy részből álló katalógus, amelynek első része az 1678. január 5-én Peter Lambeck által az Udvari Kamarától átvett 38 tételt sorolja. Ezek azok a könyvek tehát, amelyek biztosan bekerültek az Udvari Könyvtárba. A második rész a fejléc szerint a Lambeck

¹¹²¹ Katalog, 1787, f.84.: Thomas Kemp, Limitation de J.C., Bruxel, 1665, 8vo

által még igényelt könyveket tartalmazza. A negyedik rész az 1678. március 4-én megérkezett könyveket nyugtázza, tehát részben átfedi a második részt. A harmadik rész a negyedik másolata. A második és a negyedik rész összességében megegyezik az 1678. március 4-én a szerviták által átadott könyvekkel (vö. V. katalógus). Itt az első rész feloldása következik.

Lelőhely: Wien, ÖNB, Handschriftensammlung, Cod. 9716, I. rész f.106–107., másolata uo. 110r–v.; egy másik másolata ÖStA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 430. 1677. február, f.64–76. (Hofdecret das inligender Verzeichnus nach, von der Nädästischen Bibliothec zu Pottendorff, in die Khay. Anhero gebracht werden sollen, 12. Februarj 1678.)

Kiadás: *Adattár* 13/2., i. m., 101–103.

Rövid történet: a szerviták 1677 folyamán ismét kérvényezték, hogy további döntésig gondozásba vehessék a könyvtárat, nehogy komoly károkat szenvedjen. A császár 1677. december 10-i utasítására Pottendorfról Bécsbe kellett szállítani az igényelt könyveket, ezek két részletben érkeztek meg: 1678. január 5-én és március 4-én. Ugyanekkor a Nádasdy-könyvtár jogi, történeti és politikai tárgyú könyveit át kellett adni Johann Paul Hoher kancellárnak, a többi pedig – kérésüknek megfelelően – a szervitákat illette.

A katalógus jellemzése: rövid címléírás a szerző nevének és a könyv formátumának feltüntetésével. A kiadvány méreteiben sokszor pontatlan.

Megjegyzés: miután ezek a kötetek biztosan a császári könyvtárba jutottak 1678-ban, így azonosításuk lehetségesnek mutatkozott. Erre 2005 januárjában és 2007-ben került sor az Österreichische Nationalbibliothekban. A kutatásokat még Varga András kollégám kezdte meg, akinek feljegyzéseit használhattam és hasznosíthattam, ezért hálás köszönet illeti őt.

Dokumentumok:

1. *A lorettói szerviták priorjának kérelme az Udvari Kamarához, hogy bízzák rájuk a Pottendorfban maradt könyvtárat. Úgy véli, a döntés az ágostonrendiek kérelme miatt maradt eddig függőben. Ám a könyvek a tető alatt gondozatlanul hevernek és a portól, rágcsálóktól komoly károkat szenvednek. A korábban megszerzett engedély előnyeit eddig nem élvezték, a könyvtár kataló-*

gusát még nem olvasták, így nem is tudják, milyen könyveket igényelhetnének, ezért kérik, hogy elismervény ellenében a könyvtár egészét vagy egy részét bízzák őrizetükre. 1677.

Jelzet: Budapest, MOL, E szekció 151, Acta Ecclesiastica, Acta Servitorum, 34. doboz M, f.17. (régi jelzet: No. 4. Fasc. M.)

Hochwolgeborne Khayserliche Cammer,

Ihr Hochgräfliche Excellenz vnnd Gnaden haben auf vnser diemietiges supplicirn wegen der Nadastischen Bibliotheca zu Pottendorff zu einen bescheid gnedig erfolgen lassen.

Daß weilen vermutliech der R.R. P.P. Augustinianorum praetension auf gedachte Bibliotheca bey dem Judicio delegato anhängig gemacht worden, als khenne biß zu dössen ausgang mit ernannter Bibliotheca nichts entliches beschlossen werden. Jedoch beynebens Gnädig verordnet, was für Piecher wir zu vnsern brauch vonnethen werden haben vnnd begern, gegen einer Recognition volgen zulassen, dössen wir vnns diemietigist bedanckhen.

Zumahlen aber wohlernenntes Judicium Delegatum bey iezi-gen Leüffen einen lanngen aubschub möchte erleiden: vnndter dössen aber die Büecher von den staub, absonderlich den S. h. unzifer Schaben(?) vnnd dergleichen einen schaden möechten leiden, auch an einen nit wohluerwarthen orth zu oberist vnndter dem Dach stehn: vnnd also aller Gefahr vnndterworffen. Wür auch die genädig erthailte Lizenz allerdinges geniessen nit khenen, in bedenckhen wür den Catalogum librorum nit gelösen, anndere Wissenschaft der Biecher auch nit haben, also folgendtlich, was vnns vor Biecher diennlich nit begern khenen.

Gelanget disem nach an Ihro Hochgräflich Excellenz vnnd Gn. vnns diemietiges bitten, offt ernannte Bibliotheca Ghnädig vnnsrer Verwahrung anzuertrauen, gegen einer recognition dieselbe in toto, oder parte wie es verlanngt wirdt, ohne verzug wider herauff zugöben, damit wür biss zu Enndt des Judicij delegati, oder annderer Disposition der Büecher geniessen auch sie vor allen Schaden vnnd Ruin in guetter saubere- vnd fleissiger verwahrung, als Interims Bibliothecarij möchten halten. Ihro Hochgräfl. Excellenz vnd Gn. zu einer Ghnädigen gewehrung vnns diemietigist empfehlendt

Eur Hochgräfl. Excellenz vnnd Gnaden Diemietigste Capellan vnnd Stifftkhinder

N.N. Prior vnnd Convent ord. Servorum B.V. Mariae zu Loretha in den Graffschafft Hornstain

Címzés: An die Khayserliche Hochlöbl. Hofcammer Diemietiges anlanngen vnd bitthen. N.N. Prioris vnnd Conuents des Seruiten Ordens zu Maria Loretha

677. Instantia P.P. Servitarum Conventus Lauretani ratione Bibliothecae Náasdianae quo celeriuo iisdem extra dandae Judicio denegato porrecta. (régí jelzet: No. 4. Fasc. M.)

2. *Császári parancs 1677. december 10-én az Udvari Kamarához, hogy Pottendorfból a könyveket a mellékelt jegyzék alapján Bécsbe szállítsák.*

Jelzet: ÖStA, FHKA, NÖ Kammer, R.N. 430. 1677. február, f.65–78. Bibliotheca Nadasdiana

1. f.65. Von der Röm. Kay. Auch zu Hungarn und Böheimb Königl. May. Erzherzogen zu Österreich unnsers allergdisten Herrns..., derselben Hoffcammer hiemit in gnaden anzeigen, Allerhöchstgedacht Ihre Kay. May. haben gdist resoluirt, das die in hinbeykhommenden Catalogo specifierte Bücher von der Nadastischen Bibliothec zu Pottendorff in die alhiesige Kay. Bibliothec nacher Hoff alsobaldt geliefert, unndt überbracht werden sollen. Deswegen Sie Hoffcammer die weithero gehörige Verordnung Unverlängt ergehen lassen müssen würdet.

Per Imperatorem Wienn 10. Xbris 1677. Abele

Special-Verzeichnuß deren Nadasdischen eingebundenen Bücher, welche Ich endsunterschriebner zu der Kayserlichen Hoff Bibliothec in Wienn von Herrn Augustin Hirneis, Ihro Excellenz des Kayserlichen Herrn Hof-Cantzlers Secretario, A. 1678. den 5. Januarij würcklich empfangen habe.

(538) *Corpus Juris Civilis Glossatum sex Tomis in 2*

Denis GODEFROY (Dionysius Gothofredus, 1549–1622)

(1) *Corpus Iuris Civilis Iustiniani cum Commentariis Accursi, Scholiis Contii, et D. Gothofredi Lucubrationibus ad Accursium...*, Tomus primus continens Digestum Vetus, Aureliae, Ex Typographia Steph. Gamoneti, Sumptibus Theodori de Iuges, 1625, in 2°

Sign. ÖNB 27.Kk.19

Bej. nincs

Kötés: pergamen, rossz, szüette állapotban

Pos. nincs

(2) *Infortiatum seu Pandectarum Iuris Ciuilis tomus secundus ex Pandectis Florentinis in lucem emissis, in 2°*

(3) *Digestum Novum seu Pandectarum Iuris Civilis tomus tertius, in 2°*

(4) *Digestum Novum seu Pandectarum Iuris Civilis tomus quartus, in 2°*

(5) *Volumen Legum Parvum, quod vocant: in quo haec insunt tres posteriores libri Codicis D. Iustiniani, in 2°*

(6) *Institutionum sive primorum totius iurisprudentiae Elementorum libri quatuor, in 2°*

Megj. szerepel a szerviták katalógusában is (vö. 192. tétel), Lambeck megkapta 1678-ban

(539) *Decreta et Articuli Regni Hungariae manuscripti vetere caractere in 2*

Megj. kézirat, vö. tanulmány

(540) *Jura Regni Hungariae manuscripta in 2*

Megj. kézirat, vö. tanulmány

(541) *Index Instrumentorum Pacis in Imperio Romano in 2*

Instrumentorum Publicorum Pacis Generalis in Romano-Germanico Imperio, Ab Utriusque partis Caesaris et Regiis Suecicis, ac Gallicis Plenipotentariis, Osnabrugis et Monasterii Anno 1648 solenniter erectae et approbatae, Index Realis in usum omnium Pacis Jurisque Publici studii amantium, ordine Alphabetico congestus, a cin lucem emissus, Argentinae, Sumptibus Johan-Henrici Mitteli, 1653, in 4°

Sign. ÖNB 38.E.72

Bej: nincs

Kötés: modern papírkötés

Pos. nincs

Megj. a kiadvány mérete nem egyezik a tételleírással

(542) *Kircheri Musurgia universalis in 2*
Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

(1) *Musurgia Universalis sive Ars Magna Consoni et Dissoni in X. libros digesta, Tomus 1., Romae, Ex Typographia Haeredum Francisci Corbelletti, 1650, in 2°*

Sign. 60.164.-D.Mus.

Bej. nincs

Kötés: sötétpiros bőrkötés

Pos. Eugen von Savoyen szupraexlibrise

Megj: szerepel a szerviták 1672-es katalógusában (vö. 229. tétel)

(2) *Musurgia Universalis sive Ars Magna Consoni et Dissoni, Tomus II, Romae, Ex Typographia Haeredum Francisci Corbelletti, 1650, in 2°*

(543) *Kircheri Aegyptiaca Lingua in 4to*
Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

Athanasii Kircheri Fuldensis Buchonii ...Lingua Aegyptiaca restituta opus tripartitum. Quo linguae Coptae sive idiomatis illius primaevi Aegyptiorum Pharaonici ...plena instauratio continetur. Cui adnectitur supplementum, Romae, sumptibus Hermanni Scheus, Apud Ludovicum Grignanum, 1644, in 4°

Sign. ÖNB 391.552-B.Pap.

Bej. nincs

Kötés: nincs adat

Megj: szerepel a szerviták katalógusában (vö. 235. tétel)

(544) *De Agrorum conditionibus et constitutionibus Autores varij in 4to*

De Agrorum Conditionibus, et constitutionibus limitum, Siculi Flacci lib.I. Iulii Frontini lib.2. Aggeni Urbici lib. II. Hygeni Gromatici lib. II. Variorum Auctorum Ordines finitionum. De iugeribus metiundis. Finium regundorum. Lex Mamilia. Coloniarum pop. Romani descriptio. Terminorum inscriptiones et formae. De generibus lineamentorum. De mesuris et ponderibus. Omnia figuris illustrata, Parisiis, Apud Adr. Turnebum typographum Regium, 1554, in 4°

Sign. ÖNB 27.V.44

Bej: nincs

Kötés: modern papírkötés

Pos. nincs

(545) *Ausa Principis Caroli Suidmanniae adversus Sigismundum Tertium Sueciae Regem in 4to*

Ausa Illustriss. Principis Domini Caroli Sudermanniae etc. Dvcis Aduersus Serenissimum ac potentissimum Dominum D. Sigismundum III. Regem Sueciae ac Poloniae etc. suscepta. Accessit refutatio apologiae D. Caroli certis et euidentib. rationib. Suffulta. Scripta et publicata ex mandato S. R. Maiestatis proprio. Dantisci, In officina typographica Iacobi Rhodi, 1598, in 4°

Sign: ÖNB 65.V.31

Bej: a 61. oldaltól aláhúzások, a 71. oldalon egy a jezsuitákat gúnyoló bejegyzés

Kötés: modern papírkötés

Pos. nincs

(546) *Aeliani Historia graece in 4to*

Claudius AELIANUS (170–240)

AIAIANOV Aeliani uariae Historiae libri, XIII. Ex Heraclide de rebus publicis Commentarium. Polemonis Physionomia. Adamantii Physionomia. Melampodis ex palpitationibus diuinatio. De Neuis, Romae, (Antonio Blado), 1545 mense Ianuario, in 4°

Sign. Biblioteca Medicea Laurenziana ML000227865

Bej. nincs adat

Kötés: zöld bőrkötésben

Pos. a címlapon *Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd*

Megj. ez a könyv bekerült a császári könyvtárba, majd mivel feltehetőleg duplum volt, ezért eladhatták vagy elcserélhették

(547) *Arabicus Liber manuscriptus in 12mo*

Megj. kézirat, nem azonosítható

(548) *Blaeu Theatrum Urbium Belgij duobus Tomis in 2* (Lambeck kézírásával a lapszélen: „NB. Accepi tantum Tomum secundum, nempe Belgium Foederatum Calvinianum. Desideratur ergo adhuc Tomus primus, sive Belgium Regium Catholicum.”)

Joan BLAEU (1596–1673)

Novum ac Magnum Theatrum Urbium Belgicae Regiae, Ad Praesentis temporis faciem expressum A Ioanne Blaeu, Amstelaedamensi, 1649, in 2

(1) *Sign.* ÖNB 389033-F Kar

Bej. nincs

Kötés: barna bőrkötés, aranyozott és színezett gerinccel
Pos. nincs

(2) *Sign.* ÖNB 394069-E. Kar

Bej. nincs

Kötés: világos pergamen, aranyozott díszekkel, két sötétzöld szalaggal

Pos. nincs

Megj. a két példány egyike sem bizonyító erejű

(549) *Bibliotheca Hispaniae variorum Autorum in 4to*

Rerum Hispanicarum Scriptores Aliquot, quorum nomina versa pagina indicabit, Ex Bibliotheca clarissimi Viri Dn. Roberti Beli Angli, Tomus Prior, Francofurti, Ex officina typographica Andreae Wecheli, 1579, in 2

Sign. ÖNB 60.B.16

Bej. nincs

Kötés: kopottas sötétbarna bőr, gerince aranyozott, rajta felirat

Pos. nincs

(2) Tomus II.

(3) Tomus III.

Megj. három kötetes kiadvány, ez a tételleírásban nem szerepel

(550) *Bergeri Rapsodia de Cruce et Insignibus Hungariae in 4to*

Elias BERGER (1562–1644)

Rapsodiae de Cruce in signiis Regnu Hungarici Sanctissimis, et de Gestis pro Cruce Christi inclutorum Hungariae Regum Faeliciss. Secundum Fidem Historicam pro immortali Gloria Hungariae, pro Nomine Christi tot seculis pugnantis, Conscriptis Ab Elia Bergero Pannonio. Olomutii, Typis Georgij Handelij, 1600, in 4°

Sign. ÖNB 43.S.49

Bej: nincs

Kötés: modern papírkötés

Pos: a címlap alján *Ex libris C(omit)is Franc(isci) de Nadasd*

(551) *Brunneri Annales Bojorum tribus Tomis in 8vo*

Andreas BRUNNER (1589–1650) SJ

Annalium Virtutis et Fortunae Boiorum Pars I. Auctore Andrea Brunner Soc. Iesu. Monachii, Apud Herts Royanos Haeredes, et Cornelium Leysserium Electoralem Typographum, 1626, in 8°

Sign. ÖNB 38.Mm.13

Bej. nincs

Kötés: újszerű bőrkötés, a gerincen restaurálták a régi gerinctáblát, bordázott, rajta felirat

Pos. nincs

(2) *Annalium Virtutis et Fortunae Boiorum Pars II.* Auctore Andrea Brunnere Soc. Iesu. Monachii, Sumptibus et Formis Cornelii Leysserii Electoral. Typographi et Bibliopolae, 1629, in 8°

(3) *Annalium Virtutis et Fortunae Boiorum Pars III.* Auctore Andrea Brunnere Soc. Iesu. Monachii, Formis Cornelii Leysserii Electoralis Typographi, 1637, in 8°

(552) *Campanella de Hispanica Monarchia in 4to* (Lambeck kézírásával melléjegyvezve „et 12mo”)

Tommaso CAMPANELLA (1568–1639)

1. Th. *Campanella de Monarchia Hispanica.* Editio nouissima, aucta et emendata ut praefatio ad lectorem indicat. Amsterodami, Apud Ludovicum Elzevirium, 1653, in 12°

Sign. ÖNB 62.Z.4

Bej. nincs

Kötés: fehér fatáblás pergamen, szúnyomokkal, a gerincen felirat

Pos. nincs

2. Th. *Campanellae de Monarchia Hispanica Discursus*, Hardervici, (s.typ.), 1640, in 12°

Sign. ÖNB 41702-A

Bej. nincs

Kötés: fehér fatáblás pergamen, viseletes állapotban, gerincen felirat

Pos. nincs

3. Th. *Campanellae de Monarchia Hispanica Discursus.* Amstelodami, (s.typ.), 1640, in 12°

Sign. ÖNB 595165-A

Bej. nincs

Kötés: fehér fatáblás pergamen, gerincen nincs felirat

Pos. nincs

Megj. az ÖNB három példányának mindegyike tizenkettedrét, s egyik sem bizonyító erejű

(553) *Coberi Descriptio rerum circa Budam in 8vo*

Tobias KOBER (Coberus, 1570–1625)

Historica descriptio Rerum, Circa Budam Metropolin Regni Ungariae, Mense Octobri, Anno M.CD.XCVIII. gestarum. Excepta a Thobia Cobero Medic. D. Phys. Castrensi, Lipsiae, Ex Officina Typographica Abrahami Lambergi, 1599, in 8°

Sign: ÖNB 62.Y.37

Bej: nincs

Kötés: félpergamen, egyszerű, fehér, gerincen nincs felirat

Pos. nincs

(554) *Demonstratio Stemmatum Sacri Romani Imperij in 2*

Caspar SCHOPPE (1576–1649)

Gasp. Scioppij Consilium regium in quo a duodecim regibus et imperatoribus catholico Hispaniarum regi demonstratur, quibus modis omnia bella feliciter profligare possit. Accessit Stemma augustae domus Austriae ...Item Classicum belli sacri, Francofurti, typis Petri Bartholi, 1619, in 4°

Megj. feltételes azonosítás, a méret nem azonos

(555) *Donati Roma vetus et nova in 2*

Alexander DONATUS (Alessandro Donati, 1584–1640) SJ

Roma Vetus ac Recens utriusque Aedificiis ad Eruditam Cognitionem expositis, Auctore Alexandro Donato Senensi e Societate Iesu, Romae Ex Typographia Manelphi Manelphij, 1639, in 4°

Sign. ÖNB 53.G.6

Bej: elszórtan latin nyelvű bejegyzések

Kötés: egyszerű pergamenkötés rossz állapotban, a gerincen felirat (papírvédőborítóban)

Pos. az előzéklap verzóján apró betűkkel 12. *Julii Roma*. A rézmetszetes címlap alján barna tollas kéziratot bejegyzés *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd*. A szöveges címlap közepén kéziratot bejegyzés *Sum est libris Joh. Georgii Volckammeri, qui me Romae emtum suis usibus addixit A. Chri. 1642*.

Megj. a kiadvány mérete hibásan szerepel a tételleírásban

(556) *Fulvij Antiquitates Romanae in 8 vol.*

Andrea FULVIO (1470–1527)

Andreae Fulvii Sabini Antiquarii de Urbis Antiquitatibus libri Quinque, Romae, Valerium Doricum, et Aloisium Fratrem Brixianos, 1545, in 8

Sign. ÖNB 44.Y.66

Bej. aláhúzások

Kötés: modern papír

Pos. nincs

(557) *Grotij Annales Historiae Belgij in 2*

Hugo de GROOT (Hugo Grotius, 1583–1645)

Hugonis Grotii Annales et Historiae de Rebus Belgicis, Amstaeledami, Ex Typographejo Joannis Blaeu, 1657, in 2°

Sign. ÖNB *48.B.38

Bej: nincs

Kötés: fehér bőrkötés

Pos. nem azonosított szupraexlibris

(558) *Istvanfij Historia rerum Vngaricarum in 2*

ISTVÁNFFY Miklós (1538–1615)

Nicolai Isthvanfi Pannoni Historiarum de Rebus Ungaricis Libri XXXIV, Nunc primum in lucem editi, Coloniae Agrippinae, Sumptibus Antonij Hierati, 1622, in 2° – RMK III 1350

Sign. ÖNB 64.B.9

Bej: nincs

Kötés: bőrkötés, a gerincen felirat

Pos. az elő- és háttáblán aranynyomással egy címer

(559) *Italiae illustratae varij Scriptores in 2*

Italiae Illustratae seu Rerum, Urbiumque Italicarum Scriptores Varii, Notae melioris. Nunc primum collecti simulque editi. Nomina scriptorum tertia pagina ostendet, Francofurti, In Bibliopolio Cambieriano, 1600, in 2°

(1) *Sign.* ÖNB *48.C.81

Bej: nincs

Kötés: modern papírkötés, gerincen aranybetűkkel felirat, fölött a Habsburg-címer

Pos. nincs

(2) *Sign.* ÖNB 65.Q.16

Bej. nincs

Kötés: sötétbarna bőrkötés, arany kerettel és díszekkel, bordázott gerincen aranyozott felirat

Pos. nincs

Megj. az ÖNB két példányának egyike sem bizonyító erejű

(560) *Iani Nicij Erythraei Pinacotheca Illustrium Virorum duobus Tomis in 8vo* (Lambeck kézírásával a lapszélen „NB. Accepi tantum Tomum secundum, nempe Pinacothecam alteram. Desideratus ergo adhuc Tomus primus, sive Pinacotheca prima.”)

Gian Vittorio ROSSI (pseud. Janus Nicius Erythraeus, 1577–1647)

Iani Nicij Erythraei Pinacotheca Imaginum Illustrium doctrinae vel ingenii laude, Virorum, qui, auctore superstite, diem suum obierunt, Colon. Agrippinae, Apud Iodocum Kalcovium et Socios, 1645, in 8°

Sign. ÖNB 56937-A

Bej. nincs

Kötés: fehér bőrkötés, két kapocs helye látszik, a gerincen barna betűs felirat

Pos.: három kötet van egybekötve, a második címlapján *Pinacotheca Altera, Coloniae Vbiorum*, ugyanabban az évben, legalul barna betűs possessor bejegyzés: *Ex lib(ris) C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd*, az elő- és háttáblán aranynyomással a Habsburg-címer és *L I* (Leopold I), fölül aranybetűkkel *E. A. B. C. V.* (Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi), alatta *1. 6. P. L. B. 7. 6.* (Peter Lambecius Bibliothecarius)

(561) *Lequile Laudes Domus Austriacae in 2*

Diego TAFURI (pseud. Diego da Lequile, 1604–1673)

Pietas Austriaca. Septies Sibi Fortuna, ac Totidem Suae Fortunata Posteritati... Opus Septem Austriacis Principibus Seorsim dicatum a Fratre Didaco Leqvilarum, Ex Ordine S. Francisci Provinciae Hydruntinae Regni Neapolitani, Oeniponti, Apud Michaellem Wagnerum, 1655, in 2°

Sign. ÖNB 39.N.15

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamenkötés, rossz állapotban, szúnyomokkal, két kapocs nyoma, a gerincen barna betűs felirat

Pos. a rézmetszetes címlapon Lambeck írásával *Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*

(562) *Lambecij Historia Literaria in 2*

Peter LAMBECK (1628–1680)

Petri Lambecii Hamburgensis Liber Primus Prodrumi Historiae Literariae: nec non Libri secundi Capita Quatuor Priora, cum Appendice..., Hamburgi, Sumptibus Autoris, Typis Michaelis Piperi, 1659, in 2°

Sign. ÖNB 79.O.47

Bej. Lambeck kézírásával kis cédulák beragasztva egyes oldalakon, ezeken kívül korrektúra-bejegyzések, a megjegyzések alkémiai jellegűek

Kötés: fehér bőrkötés, a gerincen felirat, két kapocs helye látszik.

Pos. a címlap legalján kéziratos possessor *Ex libris Petri Lambecij Hamburgensis*, az elő- és háttáblán aranynyomással a Habsburg-címer és *L I* (Leopold I), fölötté *E A B C V* (*Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*), alatta *1. 6. P. L. B. 6. 3.* (Petrus Lambecius Bibliothecarius)

(563) *Lucius de Regno Dalmatiae et Croatiae in 2*

Giovanni LUCIO (1604–1679)

Joannis Lucii, De Regno Dalmatiae et Croatiae Libri Sex, Amstelaedami, Apud Ioannem Blaeu, 1666, in 2°

Sign. ÖNB 64.D.3

Bej. nincs

Kötés: fehér bőrkötés, a gerincen elmosódott felirat

Pos. előtáblán aranynyomással egy azonosítatlan szupraexlibris

Megj. szerepel a szerviták katalógusában (vö. 274. tétel)

(564) *Legatio Imperialis Caesaris Manuelis Comneni ad Armenios in 8vo*

Johannes LÖWENKLAU (Leunclavius, 1541–1594)

Legatio Imp. Caesaris Manuelis Comneni Aug. ad Armenios, sive Theoriani cum Catholico disputatio, qua imago pij de religione colloquij repraesentatur..., Omnia nunc primum depormta ex Io. Sambuci V. C. bibliotheca, de Graecis Latina faciente Leunclavio, Basileae, Ex Officina Petri Pernae, 1578, in 8°

Sign. ÖNB 24.R.16

Bej. nincs

Kötés: barna bőrkötés, vaknyomásos, görgős díszítéssel, bordázott gerincen aranybetűs felirat

Pos. nincs

(565) *Lambecij Rerum Hamburgensium Liber primus et secundus duobus voluminibus in 4to* (Lambeck kézírásával a lapszélen „NB. Accepi tantum Volumen secundum. Desideratur ergo adhuc Volumen primum.”)

Peter LAMBECK (1628–1680)

(1) Petri Lambecii Origines Hamburgenses sive Rerum Hamburgensium Liber Primus ab Urbe condita usque ad annum AE. C., Hamburgi, Typis Piperianis, apud Joannem Naumanum, Anno 1652, in 4°

Sign. ÖNB 39.G.26

Bej. nincs

Kötés: fehér bőrkötés, a gerincen felirat, két kapocs helye látszik

Pos. az elő- és háttáblán aranynyomással a Habsburg-címer és *L I* (Leopold I), fölötté *E A B C V* (Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi), alatta 1. 6. *P. L. B. 6. 3.* (Petrus Lambecius Bibliothecarius)

(2) Liber Secundus, Hamburgi, Sumptibus Autoris, Typis Michaelis Piperi, 1661, in 4°

Sign. ÖNB 39.G.26

Bej. nincs

Kötés: fehér bőrkötés, a gerincen felirat, két kapocs helye látszik

Pos. az elő- és háttáblán aranynyomással a Habsburg-címer és *L I* (Leopold I), fölötté *E A B C V* (Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi), alatta 1. 6. *P. L. B. 6. 3.* (Petrus Lambecius Bibliothecarius)

(566) *Meriani Theatrum Europaeum integrum octo Voluminibus in 2*

Matthaeus MERIAN (1593–1650)

Theatrum Europaeum Oder, Außführliche und Warhafftige Beschreibung aller und jeder denckwürdiger Geschichten ...vom Jahr Christi 1617. biß auff das Jahr 1629... Beschrieben durch M. Joannem Philippum Abelinum, Gedruckt zu Franckfurt am Mayn, bey Daniel Fievet, 1662, in 2°

Sign. 52.A.1 Tom. 1.–Tom 8.

Bej. nincs

Kötés: sötétbarna bőrkötés, bordázott gerincen aranybetűs gerincen felirat

Pos. nincs

Megj. csak ez a kiadás van meg az ÖNB-ben

(1) *Theatrum Europaeum*, Oder Außführliche, und Wahrhaftige Beschreibung aller und jeder denckwürdiger Geschichten, so sich hin und wider in der Welt, fürnämlich aber in Europa, und Teutschen Landen, so wohl im Religion- als Prophan-Wesen, vom Jahr Chris..., Beschrieben durch M. Joannem Philippum Abelinum, verlegt durch Matthaeum Merian, Gedruckt zu Franckfurt am Mayn, bey Wolffgang Hoffmann, 1635, in 2°

(2) *Historische Chronick Oder Warhaffte Beschreibung aller vornehmen und denckwürdigen Geschichten*, so sich hin und wider in der Welt, von Anno Christi 1629. biß auff das Jahr 1633. zugetragen, Insonderheit, was auff das im Reich publicirte Kayserlich... Beschrieben durch M. Joannem Philippum Abelinum, verlegt durch Matthaeum Merian, Gedruckt zu Franckfurt am Mayn, bey Wolffgang Hoffmann, 1633, in 2°

(3) *Theatri Europaei Continuatio III*. Das ist: Historischer Chronicken Dritter Theil, In sich begreifend Eine kurtze und warhaffte Beschreibung aller vornehmen, Denck- und Chronickwürdigen Geschichten, so sich hin und wider in der gantzen Welt..., Durch Henricum Oraeum, verlegt durch Matthaeum Merian, Franckfurt, Getruckt in Wolffgang Hoffmanns Buchtruckerey, 1639, in 2°

(4) *Theatri Europaei Vierter Theil*, Das ist: Glaubwürdige Beschreibung Denckwürdiger Geschichten, die sich in Europa, auch zum theil in Ost- und West-Indien, zuvorderist in Hispanien, Italien, Franckreich, Groß-Britannien, Schott- und Irrland, In Hungar..., Beschrieben durch I. P. A., Getruckt zu Franckfurt am Mayn, in Verlegung Matthaei Meriani, 1643, in 2°

(5) *Theatri Europaei Fünffter Theil*: Das ist, Außführliche Beschreibung, aller denckwürdigen Geschichten: die sich in Europa, als Hoch- und Nider-Teutschland, Franckreich, Hispanien, Italien, Groß-Britannien, Dännnenmarck, Schweden, Polen, Moscow, Böhmen, Hungarn, Siebenbürgen... bißhero gepflogenen General-Friedens-Tractaten, vom Jahr 1643. biß in gegenwärtiges 1647. Jahr, allerseits begeben und verlauffen... Auß glaubhafften Documentis ...zusammen getragen und beschrieben durch J. P. Lotichium. Mit hoher Potentaten... Bildnüssen gezieret ... und

verlegt durch Matthaeum Merian, Franckfurt am Mayn, Gedruckt in Wolffgang Hoffmanns Buchdruckerey, 1647, in 2°

(6) Theatri Europaei Sechster und letzter Theil, Das ist, Außführliche Beschreibung der Denckwürdigsten Geschichten: so sich hin und wieder durch Europam, als in Hoch- und Nieder-Teutschland, Franckreich, Hispanien, Italien, Groß-Britannien, Dennemarck, Schweden, Polen, Moscau, Schlesien, Böhmen, Ober- und Nieder-Oesterreich, Hungarn, Siebenbürgen, ...vom Jahr Christi 1647. biß 1651. allerseits begeben und zugetragen, Durch Joannem Georgium Schlederum, Franckfurt am Mayn, bey Matthaei Merians Seel. Erben, Hoffmannische Buchtruckerey, 1652, in 2°

(7) Irenico-Polemographia, Sive Theatri Europaei Continuati Septennium: Das ist, Sieben-Jährige Historisch-außgeführte Friedens- und Kriegs-Beschreibung: Von den denckwürdigsten Geschichten, so sich hie und da in Europa, als in Hoch- und Nieder-Teutschland, Franckreich, Hispanien, Portugall, Italien, Dalmatia, Candia, England..., zusammen getragen und unpartheyisch beschrieben, Johannes Georgius Schleder ...Mit etlich hoher PotentatenBildnussen außgeziert: Dabenebenst einige ...Sachen in deutlichen Kupfern vor Augen gestellt, und verlegt durch Weyl. Matthaei Merians seel. Erben, Franckfurt am Mayn, Getruckt bey Daniel Fievet, 1663, in 2°

(8) Irenico-Polemographiae Continuatio I. Das ist, Der Historisch-fortgeführten Friedens- und Kriegs-Beschreibung Zweyter- Oder, deß Theatri Europaei Achter Theil: Von den denckwürdigsten Geschichten, so sich hie und da in Europa, und zwar vornehmlich, in Friedens-Geschäften, in dem Heil. Röm. Teutschen Reiche, bey vorgewesenem Interregno, der Käyserl. Wahl halber, und wegen Verlegung deß Ordinari Reichs-Deputations-Tags... von dem 1657. Jahre anzufangen, biß an das 1661. Jahr ...begeben und zugetragen... zusammen getragen und beschrieben Martin Meyer... und verlegt Durch Weyl. Matthäi Merians seel. Erben, Franckfurt am Mayn, 1667, in 2°

Megj. szerepel a szerviták katalógusában (vö. 194. tétel)

(567) *Meriani Topographiae novendecim Voluminibus in 2*
(Lambeck kézírásával a lapszálon „NB. Accepi tantum undecim
Volumina. Desiderantur ergo adhuc octo Volumina.”)

Martin ZEILLER (1589–1661)

Sign. ÖNB 392.914-C.K.

(1) *Topographia Helvetiae, Rhaetiae, et Valesiae*, Das ist Beschreibung und Eigentliche Abbildung der Vornembsten Stätte und Platz in der Hochlöblichen Eydgnoßschafft Grawbündten, Walliß, und etlicher zugewanten Orten, In Druck gegeben u. Verlegt Durch Matthaeum Merian, (Frankfurt am Main), 1642, in 2°

(2) *Topographia Sueviae* das ist Beschreib- und Aigentliche Abcontrafeitung der fürnembsten Statt und Plätz in Ober und Nider Schwaben, Hertzogthum Würtemberg..., An Tag gegeben undt Verlegt durch Matthaeum Merian, Frankfurt am Mayn, 1642, in 2°

(3) *Topographia Bavariae* das ist Beschreib: und Aigentliche Abbildung der Vornembsten Stätt und Orth, in Ober und NiederBeyern, Der Oberrn Pfaltz, Und andern, Zum Hochlöblichen Bayrischen Craiße gehörigen, Landschafften, In Truck gegeben u: Verlegt Durch Matthaeum Merian, 1644, in 2°

(4) *Topographia Alsatae*, Das ist, Beschreibung unnd eygentliche Abbildung der vornehmsten Stätt und Oerther, im Oberrn und Untern Elsaß, auch den benachbarten Sundgöw, Brißgöw, Graffschafft Mümpelgart, unnd andern Gegenden, An Tag gegeben und verlegt durch Matthaeum Merianum, 1644, in 2°

(5) *Topographia Palatinatus Rheni et Vicinarum Regionum* Das ist, Beschreibung und Eigentliche Abbildung der Vornemsten Statte U. Plätz der Untern Pfaltz am Rhein Und Benachbarten Landschafften, als der Bistümer Wormbs Und Speyer, der Bergstraß, des Wessterreichs, Hundrücks, Zweybrüggen, An Tag gegeben Und Verlegt durch Mattheum Merian, 1645, in 2°

(6) *Topographia Archiepiscopatum Moguntinensis, Trevirensis, et Coloniensis*, Das ist Beschreibung der Vornembsten Stätt und Plätz, in denen Ertzbistumen Mayntz, Trier, und Cöln, An Tag gegeben durch Matth: Merian, 1646, in 2°

(7) *Topographia Hassiae et Regionum Vicinarum*. Das ist Beschreibung der vorne(m)bstn Stätte und Plätze in Hessen, und den benachbahrten Landschaften, als Buchen, Nassau, Wetteraw, Westerwaldt, Wittgenstein, Lohngaw, und andern, Franckfurt durch Matt. Merian, 1646, in 2°

(8) *Topographia Westphaliae*. Das ist, Beschreibung der Vornembsten, und bekantisten Stätte, und Plätz, im Hochlöbl: Westphälischen Craiße an tag gegeben, von Matthaeo Merian, 1647, in 2°

(9) *Topographia Franconiae*, Das ist, Beschreibung, Und Eygentliche Contrafactur der Vornembsten Stätte, Und Plätze des Franckenlandes, und Deren, die Zu Dem Hochlöblichen Fränkischen Craiße gezogen werden, An tag gegeben und Verlegt Durch Matth: Merian In Franckfurt, 1648, in 2°

(10) *Topographia Provinciarum Austriacarum* Austriae Styriae, Carinthiae, Carniolae, Tyrolis etc: Das ist Beschreibung Und Abbildung der fürnembsten Stätt Und Plätz in den Österreichischen Landen Under und OberOsterreich, Steyer, Kärndten, Crain Und Tyrol, An tag gegeben Und Verlegt Durch Matthaeum Merian, 1649, in 2°

(11) *Topographia Bohemiae, Moraviae Et Silesiae* das ist, Beschreibung und eigentliche Abbildung der Vornehmsten, und bekantisten Stätte, und Plätze, in dem Königreich Boheim und einverleibten Landern, Mähren, und Schlesien, An tag gegeben unndt Verlegt durch. Matthaeum Merian In Franckfurt, 1650, in 2°

(12) *Topographia Superioris Saxoniae Thuringiae, Misniae Lusatae etc:* Das ist Beschreibung der Vorn(embste)n und Bekantesten Stätt, und Plätz, in Churfürstenthum Sachsen, Thüringen, Meissen, Ober und NiderLaußnitz und einverleibten Landen; auch in andern Zu dem Hochlöblichsten Sächsischen Craiße gehörigen Fürstentumen (außer Brandenburg und Pommeren), Graff: und Herrschafften, etc, Herausgeben und Verlegt Durch Matthaeum Merian in Franckfurt, 1650, in 2°

(13) *Topographia Electorat(us) Brandenburgici et Ducatus Pomeraniae. etc.* das ist Beschreibung der Vornembsten und bekantisten Stätte und Plätz in dem hochlöblichsten

Churfürstenthum und March Brandenburg, und dem Hertzogtum Pom(m)eren, zu sampt einem doppelten Anhang, 1 Vom Lande Preußen und Pomerellen 2 Von Lifflande unnd Selbige beruffenisten Orten, In Truck gegeben unndt Verlegt durch Matthaei Merian Seel: Erben, 1652, in 2°

(14) Topographia Saxoniae Inferioris Das ist Beschreibung der Vornehmsten Stätte unnd Plätz in dem hochl: NiderSachß: Crayß Matth: Merian Invent: et Sculpsit, 1653, in 2°

(15) Topographia und Eigentliche Beschreibung Der Vornembsten Stäte, Schlösser auch anderer Plätze und Örter in denen Hertzogthümer(n) Braunschweig und Lüneburg, und denen dazu gehörende(n) Grafschafften Herrschafften und Landen Mathaeus Merian Inventor et Sculpsit, 1654, in 2°

(16) Topographia Circuli Burgundici: Das ist, Beschreibung deß Burgundisch- und Niederländischen Craises; Oder der XVII. Niederländischen Provintzen, und was denselben einverleibet ist: Zusampt der Graffschafft Hoch-Burgund: derselben allerseits Stätte, auch andere vornehmen in solchen Ländern sich befindenden Oerther, Bey Caspar Merian, 1654, in 2°

(17) Topographia Galliae, Oder Beschreibung und Contrafaitung der vornehmsten, und bekantisten Oerter, in dem mächtigen, und grossen Königreich Franckreich, Beedes auß eygner Erfahrung, und den besten, und berühmtesten Scribenten ... zusammen getragen ... und ...zum Druck verfertiget, durch Martinum Zeillerum, 1656, in 2°

(18) Topographia Galliae, 1657, in 2°

(19) Topographia Galliae, 1661, in 2°

Megj. az ÖNB sorozatában semmi nem utalt Nádasdy tulajdonlására

(568) *Mentelius de Origine Typographiae in 4to*

Jacques MENTEL (1597–1661)

Iacobi Menteli, Patricii, Castro-Theodoricensis, De vera Typographiae origine Paraenesis. Ad sapientissimum Virum D. Bernardum a Malinkrot. Monasteriensem Decanum, Parisiis, Ex Officina Roberti Ballard, Archityographi rei Musices Regis, ad

signum Parnassi Montis, in vico Sancti Ioannis Bellouacensis, 1650, in 4°

Sign. ÖNB 74.S.26

Bej. nincs

Kötés: modern papírkötés

Pos. nincs

(569) *Nobilitatis Liber in 2*

Philonis Iudaei Liber de Nobilitate, ex Graeco in Latinum conuersus ab Hermanno Nehemio, Basileae, Excudebat Leonhardus Ostensius, 1581, in 8°

Sign. ÖNB 35.V.46

Megj. lehetséges azonosítás, de a méret nem egyezik a tételleírással

(570) *Nani Historia Reipublicae Venetae in 2*

Giovan Battista NANI (1616–1678)

Historia della Republica Veneta Di Battista Nani Cavaliere, E Procuratore di San Marco, In Venetia, Per Combi, et La Nou. Con Licenza de Superiori, et Privilegio, 1662, in 2°

Sign. ÖNB 55.H.5

Bej. nincs

Kötés: világosbarna bőrkötés, bordázott gerincen aranybetűs felirat

Pos. nincs

(571) *Orbis novus cum Tabula Cosmographica Scriptorum variorum in 2*

Simon GRYNÆUS (1493–1541)

Novus Orbis Regionum ac Insularum Veteribus incognitarum una cum tabula cosmographica, et aliquot alijs consimilis argumenti libellis, quorum omnium catalogus sequenti patebit pagina. His accessit copiosus rerum memorabilium index, Basileae, apud Io. Hervagium, 1537, in 2°

Sign. ÖNB *48.D.22

Bej. a 421–432 közti oldalakon bejegyzések

Kötés: fehér disznóbőr kötés

Pos. a címlap alján kézírással *Sum Wolphgangi Lazij*, az előtáblán aranynyomással a Habsburg-címer

(572) *Obsequentis Prodigiorum Liber in 12mo*

Julius OBSEQUENS (4. sz.)

1. Iulii Obsequentis Prodigiorum Liber, ab Urbe condita usque ad Augustum Caesarem, cuius tantum extabat Fragmentum, nunc demum Historiarum beneficio, per Conradum Lycosthenem Rubeaquensem, integritati suae restitutus. Polydori Vergilij Vrbínatis de Prodigijs libri III. Ioachimi Camerarij Paberg de Ostensis libri II. Basileae, Joan. Oporinus, 1552, in 8°

Sign. ÖNB *44.Z.73

Bej. nincs

Kötés: modern papírkötés

Pos. a címlap alján Lambeck kézírásával *Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*

2. Iulii Obsequentis Prodigiorum Liber, ab Urbe condita vsque ad Augustum Caesarem, Historiarum beneficio, per Conradum Lycosthenem Rubeaquensem, integritati suae restitutus. Polydori Vergilij Vrbínatis de Prodigijs libri III. Ioachimi Camerarij Paberg de Ostensis libri II. Geneva, Apud Ioan. Tornaesium, Typogr. Reg. Lvgd. 1589, in 8°

Sign. ÖNB 74.K.85

Bej. nincs

Kötés: piros bőrkötés, aranyozott lapélekkel, bordázott gerincen felirat

Megj. az ÖNB két példányának mérete nem felel meg a tételleírásnak.

Lambeck kézírása valószínűsíti Nádasdy tulajdonlását.

(573) *Pighij Annales Romanorum Tribus Tomis in 2*

Stephanus Winandus PIGHIUS (1520–1604)

(1) Stephani Vinandi Pighii V. R. et CL. Annales Romanorum, qui Commentarii vicem supplent in omnes veteres Historiae Romanae Scriptores, Tribus Tomis distincti: E quibus duo posteriores Postumi, nunc primum in lucem exeunt, recensiti, aucti, et illustrati opera et studio Andreae Schotti Antuerp. E Societate Iesu. Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Viduam et Filios Ioannis Moreti, 1615, in 2°

Sign. ÖNB 55.D.19–21

Bej. nincs

Kötés: fehér bőrkötés, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, bordázott gerinccel, rajta felirat

Pos. nincs

(2) Tomus Secundus, Postumus, in 2°

(3) Tomus Tertius, Postumus, in 2°

Sign. ÖNB 55.D.7

Bej. nincs

Kötés: világos bőrkötés, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat

Pos. az előtáblán aranynyomással I R

Megj. az ÖNB két példánya egyike sem egyértelműen Nádasdyé.

(574) *Rasponus de Basilica et Patriarchio Lateranensi in 2*

Cesare RASPONI (1615–1675)

De Basilica et Patriarchio Lateranensi, Romae, Ex Typographia

Ignatij de Lazaris, 1657, in 2°

Sign. ÖNB BE.10.K.7. (Eugen von Savoyen könyveinek jelzete)

Bej. nincs

Kötés: piros bőrkötés, a bordázott gerincen aranybetűs felirat, aranyozott lapmetszés

Pos. az előtáblán aranynyomással egy azonosítatlan szupraexlibris.

A jelzet alapján nem lehetett Nádasdyé

(575) *Ratzkay Memoria Regum et Baronum Dalmatiae in 2*

RÁTTKAY György (1616–1666)

Memoria Regum et Banorum, Regnorum Dalmatiae, Croatiae, et

Sclavoniae, inchoata Ab Origine sua, et vsq. Ad praesentem Annum

M.DC.LII. Deducta Auctore Georgio Rattkay, de Nagy Thabor,

Lectore et Canonico Zagradiense, Viennae Austriae, Ex Officina

Typographica Matthaei Cosmerouij, 1652, in 2° – RMK III 1794

Sign. ÖNB 64.D.6

Bej. nincs

Kötés: fehér bőrkötés, a gerincen elmosódott felirat, aranyozott lapmetszés. Védő kartonban.

Pos. a címlapon az évszámot közrefogja Nádasdy kézíratos bejegyzése

Ex libris Comitis Francisci de Nadasd 1652.

(576) *Salmasij duarum veterum Inscriptionum Explicatio in 4to*

Claude SAUMAISE (Claudius Salmasius, 1588–1653)

Cl. Salmasii Duarum inscriptionum veterum Herodis Attici

Rhetoris et Regillae Coniugis Honori Positarum Explicatio.

Eiusdem ad Dosiadae aras: Simmiae Rhodii Ovum, alas, securim:

Theocriti Fistulam, notae, Lutetiae Parisiorum, Apud Hieronymum

Drovar, 1619, in 4°

Sign. ÖNB 44.H.80

Bej. nincs

Kötés: modern papírkötés

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd*

(577) *Taffinus de veterum Romanorum Anno seculari in 4to*

Pierre TAFFIN (1598–1650)

De Veterum Romanorum Anno Seculari Eiusque Potissimum per Ludos Seculares celebritate eorumque chronologia, Liber Singularis ind vas partes distributus. Opus Historicum, Chronicum, et Criticum. Auctore R. P. Petro Taffino Audomarensi e Societate Iesu, Tornaci Nerviorum, Ex Typographio Adriani Qvinque, 1641, in 4°

Sign. ÖNB 44.R.39

Kötés: barna pergamenkötés, a gerincen nincs felirat

Bej. nincs

Pos. nincs

(578) *Videmannii Effigies Magnatum Hungariae in 2*

Elias WIDEMANN (1619?–1652)

Icones illustrium aliquot bellica virtute, literarum gloria, ecclesiastica dignitate virorum regni Hungariae, sculp. Elias Wideman, Viennae, (s.typ.), 1652, in 2° – RMK II 669

Sign. ÖNB 261.993-C.Fid.

Megj. a példány nem volt megtekinthető, de a jelzet alapján nem is tartozott a Nádasdy-könyvtárba

Peter von Lambeck, der Röm. Kayserl. Majestät würckliche Raht, Historiographus und Hoff Bibliothecarius

6. Peter Lambeck jegyzéke a megkapott könyvekről, 1678. március 4.

Keletkezése: 1678. március 4.

Összeírója: ismeretlen

Tétel: 85 (128 kötet)

Az említett négy részes katalógus (vö. IV. katalógus) második és a negyedik része összességében megegyezik az 1678. március 4-én a szerviták által átadott könyvekkel.

Lelőhely: Budapest, MOL, E szekció 151, Acta Ecclesiastica, Acta Servitorum, 34. doboz M, f.19–21.; másolata ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Ms. 9716, f.157–158., másolata uo. f.191–193.

Kiadás: *Adattár* 13/2., i. m., 103; 105–106.; *Adattár* 13/4., i. m., 123–126.

Rövid történet: a császár 1677. december 10-én kelt rendelete kötelezte a lorettói szervitákat, hogy Peter Lambeck császári könyvtárosnak átadják a Nádasdy-könyvtár 1672-ben hozzájuk került több tucatnyi kötetét. Az igényelt könyvek 1678. március 4-én érkeztek Bécsbe.

A katalógus jellemzése: az összes katalógus közül ez a legrészletesebb, megadja a szerző nevét, a mű címét, megjelenése helyét és idejét, a kötetek számát és a könyv méretét.

Megjegyzés: miután ezek a kötetek biztosan a császári könyvtárba jutottak 1678-ban, így azonosításuk lehetségesnek mutatkozott. Erre 2005-ben 2007-ben és 2010-ben került sor az Österreichische Nationalbibliothekban. A kutatásokat még Varga András kollégám kezdte meg, akinek feljegyzéseit hasznosítottam, ezért hálás köszönet illeti őt.

Dokumentumok:

1. *Peter Lambeck császári könyvtáros elismervénye, hogy a jegyzékben feltüntetett könyveket Fortunatus atyától, a lorettói szerviták priorjától átvette, Bécs, 1678. március 4.*

Jelzet: Budapest, MOL, E szekció 151, Acta Ecclesiastica, Acta Servitorum, 34. doboz M, f.21. (*régi jelzet No. 6. Fasc. M.*), másolata ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 9716, f.159. (az oldalra ragasztott cetlin)

Daß ich endvnterschriebner die obverzeichnete Nadasdische Bücher von dem wol Ehrwürdigen Patre Fortunato, des löblichen Conventus der Serviten zu Loreto in Ungarn Priore, für die Kayserliche Hoffbibliothec in Wienn würcklich wol empfangen habe, solches ehrkunde und bekenne Ich durch diese meine eigenhändige Quitung und dabey gefügtes Pettschafft. Actum zu Wienn in Österreich den 4. Martij A. 1678.

Peter von Lambeck, der Röm. Kayserl. Majestät würcklicher Raht, Historiographus und Hoffbibliothecarius

Címzés: 678 Quittantia – Domini Bibliothecarij Caesarij librorum quos a Conventus Laurethano ex Nadastianis libris accepit.

2. *Peter Lambeck feljegyzése arról, hogy 1678. január 11-én két speciális jegyzéket átküldött az udvari kancellár titkárjának, Augustin Hirneisnak, s ezeken a megkapott könyveket pecsétjével megjelölte. Ugyanezen a napon ezeket a jegyzékeket a lorettói szerviták priorja is megkapta, akinek azt is megengedte, hogy Beyerlinck Theatrum Vitae Humanae című művét megtartsa.*

Jelzet: ÖNB, Sammlung von Handschriften und alten Drucken, Cod. 9716, f.159. (az oldalra ragasztott cetlin)

NB. Solche zwey Special Verzeichnußen hab Ich A. 1678 den 11 Januarij durch Niclas meinen Schreiber zugesendet Ihre Excellenz des Kayserlichen Herrn Hoff Cantzlers Secretario Herrn Augustin Hirneis, und ist bey der Verzeichnuß deren Bücher, welche Ich empfangen habe mein Pettschafft gedruckt worden.

Noch hab ich an denselben Tage zwey gleichlautenden Special Verzeichnuße eigenhendig in meinen Hausse zugestellt Ihr ...Patri Fortunato, Priori zu Loreto in Hungar. Ich hab ihm ...versprochen, daß der Pater Prediger des Beyerlincks Theatrum Vitae Humanae behalten möge.

Index Librorum quorundam Nadasdianorum in Augustissimam Bibliothecam Caesaream Vindobonensem translatorum A. 1678. d. 4. Martij

(579) *S. Cyrilli Alexandrini Opera graece et latine, Parisijs A. 1638. sex Tomis in folio*

Alexandriai Szent CYRILL (380–444); Jean AUBERT (?–1650)

S. P. N. Cyrilli Alexandriae Archiepiscopi Opera in VI. Tomos tributa. Cura et studio Joannis Auberti Laudunensis Ecclesiae Presbyteri Canonici, et in Schola Parisiensis Laudunensis Collegij Magistri, ac Interpretis regij, Tomus primus, Lutetiae, Regiis Typis, 1638, in 2°

Sign. ÖNB BE.2.G.20. (Eugen von Savoyen könyveinek jelzete)

Bej. nincs

Kötés: világosbarna bőrkötés, a gerincen aranybetűs felirat

Pos. az előtáblán aranynyomással Eugen von Savoyen címere, a jelzet alapján nem lehetett Nádasdyé

(1) Tomus I. De Adoratione et cultu in Spiritu et veritate Libri XVII., in 2°

(2) Tomus II. Comment. in Esaïam Prophetam Libri V., in 2°

(3) Tomus III. Commentarij in XII. Prophetas minores, in 2°

(4) Tomus IV. Commentariuorum in Joannis Evangelium Libri X., in 2°

(5) Tomus V. Thesaurus de sancta et consubstantiali Trinitate, in 2°

(6) Tomus VI. Adversus Nestorij blasphemias contradictionum Libri V., in 2°

Megj. szerepel a szerviták 1672-es katalógusában. A jelzet alapján nem lehetett Nádasdyé.

(580) *Theodoreti Opera graece et latine, Parisijs A. 1642. quatuor Tomis in folio*

THEODORETUS (393–460 k.); Jacob SIRMOND (17. század) SJ

(1) Beati Theodoreti Episcopi Cyri Opera omnia In Quatuor Tomos distributa. Quorum plurima Graece, quaedam etiam Latine nunc primum prodeunt: Graeca cum manuscriptis exemplaribus diligenter collata, Latinae versiones ad Graecorum normam exactae et recognitae. Cura et studio Jacobi Sirmondi Societatis Iesu presbyteri, Lutetiae Parisiorum, Sumptibus Claudii Sonnii, et Dionysii Bechet, 1642, in 2°

Sign. ÖNB 27.Mm.37

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamenkötés, jó állapotban, gerincen elmosódott felirat

Pos. nincs

Megj: szerepel a szerviták 1672-es katalógusában (vö. 69. tétel)

(2) Tomus secundus, in 2°

(3) Tomus tertius, in 2°

(4) Tomus quartus, in 2°

(581) *S. Augustini Operum omnium Supplementum, duobus Tomis in folio*

Szent ÁGOSTON (Aurelius Augustinus, 354–430)

(1) Operum omnium ante annum M.DC.XIV. tam Basileae, quam Lutetiae, Antverpiae, Lugduni, et Venetijs Editorum Supplementum Una cum Sex Libris, Secunda Responsionis Eiusdem B. Augustini contra Iulianum Hareticum Pelagianum, Variisque Sermonibus et Tractatibus Hactenus ineditis, Parisiis, Sumptibus Simonis Piget, 1654, in 2°

Sign. ÖNB 79.Dd.13

Bej. nincs

Kötés: szétfoszlott, barna bőrkötés, a gerincen aranybetűs felirat

Pos. nincs

Megj: szerepel a szerviták 1672-es katalógusában

(2) Tomus II., in 2°

(582) *Pentateuchus Moysis, Commentario illustratus a R. P. Jacobo Bonfrerio S.I. Antverpiae A. 1625 in folio*

Jacques BONFRERE (1573–1643)

Pentateuchus Moysis commentario illustratus, praemissis, quae ad totius scripturae intelligentiam manuducant, praeloquiis perutilibus. A.R.P. Iacobo Bonfrerio Dionantensi, Soc. Iesu Theologo, in Collegio Aquicinctensi Academiae Duacensis Sacrarum litterarum et lingvae Sanctae Professore, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Balthasarem Moretum, et Viduam Ioannis Moreti, et Io. Meursium, 1625, in 2°

Sign. ÖNB 7.A.15

Bej. nincs

Kötés: piros kopottas bőrkötés, aranyozott díszítéssel, gerincen nincs felirat, aranyozott lapmetszés

Pos. nincs

(583) *Ludovici Capelli Critica Sacra Parisijs A. 1650 in folio*

Louis CAPPEL (1585–1658)

Ludovici Cappelli Critica Sacra sive de variis quae in sacris veteris Testamenti libris occurrunt lectionibus libri Sex. Edita In lucem Studio et opera Ioannis Cappelli Auctoris filij, Lutetiae Parisiorum, Sumptibus Sebastiani Cramoisy, et Gabrielis Cramoisy, 1650, in 2°

Sign. ÖNB 7.A.13

Bej. nincs

Kötés: barna félbórkötés, a gerincen felirat

Pos. nincs

(584) *A. Asterij Homiliae graece et latine, Antverpiae A. 1615 in quarto*

Szent ASTERIUS (350 k.–410 k.)

S. Asterii Episcopi Amaseae Homiliae Graece et Latine nunc primum editae Philippo Rubenio interprete. Eiusdem Rubeni Carmina, Orationes, et Epistolae selectiores: itemque Amicorum in vita functum Pietas, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Apud Viduam et Filios Ioannis Moreti, 1615, in 4°

Sign. ÖNB 4.G.27

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamenkötés, a gerincen elmosódott felirat

Pos. nincs

(585) *Cassiodori Opera, Parisijs A. 1597 in folio*

Magnus-Aurelius CASSIODORUS (487 k.–583 k.)

Magni Aurelii Cassiodori Senatoris V.C. Variarum Libri XII. ...Codicis Legum Vvisigothorum Libri XII., Parisiis, Apud Sebastianum Niuellium, 1579, in 2

Sign. ÖNB 27.Q.28

Bej. nincs

Kötés: modern papír, szúnyomok

Pos. nincs

Megj: csak egy folió méretű kiadás található a műből, ám az nem 1597-es, hanem 1579-es, valószínűleg évszámtévesztés történt

(586) *S. Hilarij Genesis cum Notis Weitzij, Francofurti A. 1625 in octavo*

Szent HILARIUS (315–367)

D. Hilarii Episcopi Pictaviensis, Genesis. Cum notis M. Iohannis Weitzii, Francofurti, Apud Danielelem et Daudidem Aubrios, et Clementem Schleichium, 1625, in 8°

Sign. ÖNB 7.J.30

Bej. nincs

Kötés: modern papír

Pos. a címlap alján barna tollas kézírással *Ex libris C(omitis) Francisci de Nadasd*

(587) *Liber antiquus manuscriptus Concionum in quarto*
Megj. kézirat, nem azonosítható

(588) *Allatius de octava Synodo Photiana, Romae A. 1662 in 8vo*
Leone ALLACCI (Allatio, 1586–1669)

Leonis Allatii De Octava Synodo Photiana. Annexa est, Ioannis Henrici Hottingeri Disputationes Apologeticae, de Ecclesiae Orientalis atque Occidentalis tam in Dogmate, quam in Ritibus dissensu, et Iuvenis Vlmensis Exercitationis Historico-Theologicae de Ecclesia Graecanica Hodierna Refutatio, Romae, Typis S. Cong. Propag. Fidei, 1662, in 8

Sign. ÖNB 24.R.11

Bej. nincs

Kötés: barna félbőr-kötés, a gerincen aranybetűs felirat

Pos. nincs

(589) *Allatij Graecia orthodoxa, Romae A. 1652 duobus Tomis in 4to*

Leone ALLACCI (Allatio, 1586–1669)

(1) Graecia orthodoxae Tomus primus, In quo continentur Scriptores Nicephorus Blemmida. Ioannes Veccus Patriar. CP... De Processione Spiritus sancti, et alijs. Accedunt de Gregorio Palama Archiepiscopi Thessalonicensi Graecorum Sententiae. Leo Allatius Nunc primum a tenebris eruta, et Latine vertit, Romae, Typis sacrae congregationis propagandae fidei, 1652, in 4

Sign. ÖNB 5.F.18

Bej. nincs

Kötés: barna félbőr-kötés, a gerincen felirat

(2) In Quo continentur Scriptores, Ioannes Veccus Patriar. Constantinop., Constantinus Meliteniota Cratophylax, Georgius Metochita Diaconus, Maximus Chrysoberga... Leo Allatius nunc primum e tenebris eruit..., Romae, Typis sacrae congregationis propagandae fidei, 1659, in 4

(590) *Allatij Hottingerus, fraudis et imposturae manifestae convictus, Romae A. 1661 in 8vo*

Leone ALLACCI (Allatio, 1586–1669)

Ioannes Henricus Hottingerus Fraudis, et imposturae manifestae conuictus a Leone Allatio, Romae, typis Sac. Congreg. de Propaganda Fide, 1661, in 8

Sign. ÖNB BE.8.Y.64

Bej. nincs

Kötés: fehér bőrkötés, a gerincen felirat, két kapocs nyoma

Pos. az elő- és háttáblán aranynyomással a Habsburg-címer és *L I* (Leopold I), fölötté *E A B C V* (Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi), alatta *1. 6. P. L. B. 7. 7.* (Petrus Lambecius Bibliothecarius)

(591) *Allatius de aetate et interstitiis in collatione ordinum, Romae A. 1638 in 8vo*

Leone ALLACCI (Allatio, 1586–1669)

Leonis Allatii De Aetate, et interstitiis in collatione Ordinum etiam apud Graecos seruandis. Ad Eminentissimum Principem Franciscum Mariam Brancatium S.R.E. Card. Ampliss., Romae, Excudebat Mascardus, 1638, in 8

Sign. ÖNB 24.R.14

Bej. nincs

Kötés: barna félbőrkötés, gerincen felirat

Pos. nincs

(592) *Allatij Vindicae Synodi Ephesinae, Romae A. 1661 in 8vo*

Leone ALLACCI (Allatio, 1586–1669)

Vindiciae Synodi Ephesinae et S. Cyrilli De processione ex patre et Filio Spiritus Sancti. Auctore Leone Allatio, Romae, Typis Sac. Congreg. Propagandae Fidei, 1661, in 8

Sign. ÖNB 24.R.12

Bej. nincs

Kötés: barna félbőrkötés, a gerincen felirat

Pos. nincs

(593) *Rantzovij Epistola ad Georgium Calixtum, Romae A. 1662 in 8vo*

Christoph von RANTZAU (Ranzovius, 1630–1691)

Christophori Ranzovii Equitis Holsati Epistola ad Georgium Calixtum Professore Helmstedensem, Qua sui ad Ecclesiam Catholicam accessus rationes exponit, Excusa Romae, Typis S. Congreg. de Propaganda Fide, 1662, in 8

Sign. ÖNB 46.Z.28

Bej. az előzéklap verzóján barna tollal *Ama Dio e non fallire/ fa tu bene e lascia dive/ Assai ben balla a chi la/ fortuna suona.* (olasz közmondás: jól táncol, akinek áll a szerencse)

Kötés: fehér pergamen, a gerincen nincs felirat

Pos. nincs

(594) *Synodus Generalis Florentina graece et latine, Romae duobus Tomis in quarto*

GENNADIUS Scholarius (1405–1472)

(1) *Sancta generalis Florentina synodus graece et latine, Romae, excudebat Stephanus Paulinus, (s.d., 1638), in 4°*

Sign. ÖNB 24.L.15

Bej. nincs

Kötés: barna félbőr-kötés, a gerincen felirat

Pos. nincs

(2) *Tomus secundus, in 4°*

Megj: csak a második kötet van meg belőle, az első hiányzik, ez viszont az ELTE Egyetemi Könyvtárban található (vö. 363. tétel)

(595) *Arabicus Liber manuscriptus in 4to*

Megj. kézirat, nem azonosítható

(596) *Jamblichus de Vita Pythagorae graece cum Joan. Arcerij translatione latina, typis Commelinianis A. 1598 in 4to*

JAMBLICHUS Chalcidensis (250–325); Johannes ARCERIUS (?–1604)

Iamblichi Chalcidensis ex Syria coele De Vita Pythagorae, et Protrepticae orationes ad Philosophiam Lib. II. Nunquam hactenus visi: nunc vero Graece et Latine primum editi cum necessariis castigationibus et notis, Additae sunt in fine Theanus, Myiae, Melissae et Pythagorae aliquot epistolae Gr. et Lat. Iohanne Arcerio Theodoreto Frisio Authore et Interprete, (s.l. Heidelberg), In Bibliopolio Commeliniano, 1598, in 4°

Sign. ÖNB 74.S.54

Bej. nincs

Kötés: fehér bőrkötés, a gerincen aranybetűs felirat

Pos. nincs

(597) *Dominici Baudij Orationes et Epistolae duobus Tomis in 8vo*
Dominicus BAUDIUS (1561–1613)

1. Dominici Baudi V. Cl. Epistolarum Centuriae tres; Lacunis aliquot suppletis. Accedunt ejusdem Orationes. Editio nova, Amstelodami, Typis Ioannis Ianßonii, 1647, in 8

Sign. ÖNB 46.Y.40

Bej. nincs

Kötés: világos pergamen, gerincen felirat

Pos. nincs

2. Dominici Baudi V. Cl. Epistolarum Centuriae tres; Lacunis aliquot suppletis. Accedunt ejusdem Orationes, Editio nova. Amstelodami, Typis Ioannis Ianßonii, 1642, in 8

Sign. ÖNB 46.Z.25

Bej. nincs

Kötés: barna félbőr

Pos. nincs

Megj. két példány is található az ÖNB-ben, mindegyik egy kötetes

(598) *Petronij Arbitri Fragmenta, Antverpiae A. 1565 in 8vo*

Petronius Arbitr Titus (?–65)

Petronii Arbitri Massiliensis Satyrici Fragmenta, restituta et aucta, e Bibliotheca Johannis Sambuci, Antverpiae, Ex officina Christophori Plantini, 1565, in 8 – RMK III 532, Apponyi 386

Sign. ÖNB 38.Z.126

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen nincs felirat

Pos. nincs

Megj. Zsámboky János Liszthi Jánosnak ajánlotta

(599) *Bergeri Columnae Domus Austriacae, Viennae Austriae A. 1602 in 4to*

Elias BERGER (1562–1644)

Domus augustissimae Austriae Columnae, Sidera Caesares Monarchae Archiduces... Pars Prima Autore Elia Bergero P. Cum Gratia et Privilegio Sacrae Caes. Maiestatis, Vienna Austriae, Ex Officina Typographica Francisci Kolbij, in Bursa Agni, 1602, in 4

Sign. ÖNB 39.R.10

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen nincs felirat

Pos. a címlapon Lambeck kézírásával *Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*

(600) *Conringij Laudatio Aristotelis, Helmstadij A. 1633 in 4to*
Hermann CONRING (1606–1681)

Hermanni Conringii Aristotelis Laudatio. Orationes duae Quarum prior habita in Acad. Julia XX. Septembr. Ann. 1632. quum publicam Naturalis philosophiae profestionem aggredereetur, Helmaestadi, E typographeo Luciorum, sumtibus Ieremiae Rixneri, 1633, in 4

Sign. ÖNB 46.F.141

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen nincs felirat

Pos. a címlapon barna tollas bejegyzés *Misit autor Helmstadio Cal. Nov. 1636.*

(601) *Crinesij Gymnasium Syriacum, Wittebergae A. 1611 in 4to*
Christophorus CRINESIUS (1584–1629)

Gymnasium Syriacum. Hoc est, Lingvae Jesu Christo Vernaculae perfecta institutio, Ex Novo Testamento Syro et Aliis Rerum Syriaearum Scriptoribus collecta, novis et genuinis characteribus adornata a M. Christophoro Crinesio Schlaccowaldo-Bohemo Colleg. Philos. Adjuncto, Wittebergae, Typis et sumptibus Johannis Gormanni, 1611, in 4

Sign. ÖNB 20.S.33

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen felirat

Pos. a címlapon a szerző neve alatt barna tollas kézírással *Ex libris Sebast. Tegnagelij IVD Consil. Et Bibliothec. Caesar*

Megj. Lambeck feljegyzése szerint nem kapta meg

(602) *Groti Epistolae familiares Italice, Venetijs A. 1606 in 4to*
Luigi GROTO (1541–1585)

Lettere Famigliari di Luigi Groto Cieco D'Adria, Scritte in diuersi generi, et in varie occasioni con molta felicità, e di nobilissimi concetti ornate: Delle quali, come diu vviuo esemplare, se ne potrà ciascuno securamente seruire in ogni maniera di letter. Con la Tauola de i generi delle lettere, et di coloro, a cui esse sono scritte: Dedicate Al Clariss. Sig. Givlio Molino, In Venetia, Presso Matteo Valentini, 1606, in 4

Sign. ÖNB 46.T.21

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen nincs felirat, két kapocs nyoma

Pos. nincs

(603) *Golij Onomasticon Latino-germanicum, Argentorati A. 1613 in 8vo*

Theophilus GOLIUS (1528–1600)

Onomasticon Latino Germanicum, in usum scholae Argentoratensis. Collectum a Theophilo Golio, et iam denuo recognitum atque auctum. Cum Praefatione Joan. Sturmii, ad annos octo, Argentorati, (Excudebant haeredes Iosiae Richelii), 1613, in 8

Sign. ÖNB 73.X.83

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen nincs felirat

Pos. a címlapon a kiadás éve alatt barna tollas kézírással *Ex libris C(omit)is Francisci de Nadasd*

(604) *Hospitalij Epistolae seu Sermones Satyrici, Lugduni A. 1592 in 8vo*

Michael HOSPITALIUS (Michel de L'Hospital 1505–1573)

Michaelis Hospitalii Galliarum Cancellarii Epistolarum seu Sermonum Libri Sex. Altera Editio, Lugduni, Per Hugonem Gazeium, 1592, in 8

Sign. ÖNB 48.Y.24(2)

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen felirat

Pos. nincs

(605) *Livineij Panegyrici veteres, Antverpiae A. 1599 in 8vo*

Johannes LIVINEIUS (Jan Lievens, 1546-1599)

XII. Panegyrici Veteres, Ad antiquam qua editionem, qua Scripturam infinitis locis emendati, aucti. Johannes Livineius Belgagandensis, recensebat, ac notus illustrabat, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Ioannem Moretum, 1599, in 8

Sign. ÖNB 46.K.30

Bej. nincs

Kötés: fehér bőrkötés, a gerincen nincs felirat, két kapocs nyoma

Pos. az elő- és háttáblán aranynyomással *P E F*, azonosítatlan szupraexlibris

(606) *Lucretius de rerum natura, Lugd. Bat. A. 1595 in 8vo*

Titus Lucretius Carus (i.e. 96?–i.e. 55?)

Titi Lucretii Cari De Rerum Natura Libri Sex, Ad postremam Oberti Gifanii Ic. emendationem accuratissime restituti, Quae praeterea in hoc opere sint praestita, pagina post dedicationem indicabit, Lugduni Batavorum, Ex Officina Plantiniana, Apud Franciscum Raphelengium, 1595, in 8

Sign. ÖNB *35.J.129

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen aranybetűs felirat

Pos. a címlapon a kiadás éve alatt barna tollas kézírással *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd*

(607) *Catalogus Librorum Chaldaeorum, Romae A. 1653 in 8vo*

EBED-JESU (13–14. sz.)

Ope Domini Nostri Iesv Christi Incipimus scribere Tractatum Continentem Catalogum Librorum Chaldaeorum, tam Ecclesiasticorum, quam Profanorum. Auctore Hebediesu Metropolitae Sobensi. Latinitate donatum, et notis illustratum ab Abrahamo Ecchellensi Syriacae linguae in Almo Urbis Gymnasio publico Lectore. Ad Eminentis. Principem Cardinalem Antonium Barberinum, Romae, Typis S. C. de Propag. Fide, 1653, in 8

Sign. ÖNB 20.M.43

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamenkötés, a gerincen nincs felirat

Pos. az elő- és háttáblán aranynyomással a Habsburg-címer és *L I* (Leopold I), fölötte *E A B C V* (Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi), alatta *1. 6. P. L. B. 7. 7.* (Petrus Lambecius Bibliothecarius)

(608) *Carolus Neapolis in Fastos Ovidij, Antverpiae A. 1639 in folio*

Carolus NEAPOLI (1614–1644)

Caroli Neapolis Anaptyxis ad Fastos P. Ovidii Nasonis, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1639, in 2

Sign. ÖNB 35.M.4

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat, két kapocs nyoma

Pos. a rézmetszetes címlap alján Lambeck kéziratosszerű bejegyzése *Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*

(609) *Nemij Ortographia, Ant. A. 1572 in 8vo*

Johannes NEMIUS (1530–1600)

Ortographiae Ratio, Non levibus coniecturis, sed grauissimorum scriptorum auctoritate constas: Cui vt affinis accessit Copiosissimus Index, complectens Graecorum ac Latinorum vocabulorum rectam pronuntiationem: Opera Ioannis Nemii, apud Syluamducis Gymnasiarchae, Antverpiae, Ex Officina Christophori Plantini, 1572, in 8

Sign. ÖNB 73.Y.29*

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen nincs felirat

Pos. nincs

(610) *Nodus Gordius Austriae et Hispaniae, Viennae Austriae A. 1667 in 12mo*

Ludovicus WECHTLER (17. század) SJ

Nodus Gordius Austriae et Hispaniae, Novo Vinculo implicatus Per Augustissimos Neo-Coniuges Leopoldum Austriacum, Romanorum Imperatorem, et Margaritam Hispaniarum Infantem, Honori Neo-Doctorum Philosophorum Cum In Antiquissima ac Celeberrima Universitate Viennensi Supremam Philosophiae Lauream accepissent Largiente R. P. Ludovico Wechtler, Soc. Jesv AA. LL. et Phil. Doctore, Professore, ac p.t. seniore Consistoriali. Dicatus Ab Illustrissima Suada Viennensi, Anno, quo Margaritae FLORE AVstrIa foeCVnDatVr, Viennae Austriae, Typis Matthaei Cosmerovij, S. C. M. Aulae Typographi, 1667, in 12

Sign. ÖNB 38.Mm.23

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen nincs felirat

Pos. a címlap verzóján *Obtulerunt, alatta Ste(phanus) Ign(atius)*

Co(mes) A Nadasd, perpet. Terrae Fogaras

(611) *Reusneri Icones Illustrium Virorum, Basileae A. 1589 in 8vo*

Nicolaus REUSNER (1545–1602)

Icones sive Imagines vivae, literis Cl. Virorum, Italiae, Graeciae, Germaniae, Galliae, Angliae, Ungariae. Ex Typis Valdkirchianis in lucem productae: Cum Elogiis variis per Nicolaum Reusnerum I. C. et P. C., Basileae, Apud Conrad Valdkirch, 1589, in 8°

Sign. ÖNB 74.V.175

Bej. nincs

Kötés: világos pergamen, a gerincen nincs felirat
Pos. a címlap alján barna tollas bejegyzés Ex libris C(omitis) Francisci de Nadasd

(612) *Achilles Tatiüs de Clitophontis et Leuccippes amoribus, graece et latine editus a Claudio Salmasio, Lugd. Bat. A. 1640*

Achilles Tatiüs (5. sz.); Claude SAUMAISE (Claudius Salmasius, 1588–1653)

Erotikon Achilles Tatiou Sive de Clitophontis et Leucippes Amoribus libri VIII, Editione Cl. Salmasi, Lugduni Batavorum, apud Franciscum Hegerum, 1640, in 12°

Sign. ÖNB 250.028-A.Fid.

Megj. a jelzet alapján nem tartozhatott Nádasdy könyvtárába

(613) *Urbani VIII Poëmata, Romae A. 1640 in 12mo*
kolligátum

VIII. Orbán pápa (Urbanus, 1568–1644)

(1) Maphaei S.R.E. Card. Barberini Nunc Urbani Papae VIII. Poemata, Romae, Ex Typographia Reu. Cam. Apost., 1640, in 8

Sign. ÖNB 74.X.52

Bej. nincs

Kötés: fehér színű, eredeti pápai bőrkötés, a gerincen nincs felirat, aranyozott lapmetszés

Pos. nincs

(2) Poesi Toscane del Card. Maffeo Barberino Hoggi Papa Urbano Ottavo, In Roma, Nella Stamperia della Reu. C. Apost 1640

(614) *Hieronymi Cardani Opera omnia, Lugduni A. 1663 decem Tomis in folio*

Hieronymus Cardanus (Giolamo Cardano, 1501–1576); Charles SPON (1609–1684)

(1) Hieronymi Cardani Mediolanensis Philosophi ac Medici Celeberrimi Opera omnia: tam hactenus excusa, hic tamen aucta et emendata: quam nunquam alias visa, ac primum ex Auctoris ipsius Autographis eruta: Cura Caroli Sponii, Doctoris Medici Collegio Medd. Lugdunaeorum Aggregati, Tomus 1–2., Lugduni, Sumptibus Joannis Antonii Huguetan, et Marci Antonii Ravaud, 1663, in 2

Sign. BE.4.E.2-11.

Bej. nincs

Kötés: piros bőrkötés, a gerincen felirat

Pos. az elő- és háttáblán Eugen von Savoyen szupraexlibrise

(2) Operum tomus secundus, Quo Continentur Moralia Qvaedam Et Physica, in 2

(3) Operum tomus tertius, Quo Continentur Physica, in 2

(4) T. 4: Quo Continentur Arithmetica, Geometrica, Musica, in 2

(5) T. 5: Quo continentur Astronomica, Astrologica, Onirocritica, in 2

(6) T. 6: Qui Est Medicinalium Primus, in 2

(7) T. 7: Qui Est Medicinalium Secundus, in 2

(8) T. 8: Qui Est Medicinalium Tertius, in 2

(9) Tomvs Nonus: Qui Est Medicinalium Qvartus, in 2

(10) T. 10: Quo Continentur Opuscula Miscellanea Ex Fragmentis et Paralipomenis, in 2

(615) *Theophrasti Eresij Opera graece, Basileae in folio*

THEOPHRASTUS (i.e. 372 k.–i.e. 287 k.)

Theophrasti Primum quidem Platonis, mox Aristotelis quoque discipuli, et in Philosophiae professione successoris, omnium uero Philosophorum, M. Tullij quoque testimonio, elegantissimi atque eruditissimi, Opera, quae quidem a tot saeculis adhuc restant, omnia: summo studio Partim hinc inde conquisita, atque in unum ueluti corpus nunc primum redacta: partim a multis quibus etiam hactenus scatebant mendis, doctorum uirorum industria ac meliorum exemplarium ope repurgata. Eorum tv̄m Praesentiam, tum singvlorum rationem ac ordinem, ex Praefatione, et subiecto eidem Catalogo cognosces, Basileae, (s.typ., Johannes Oporinus, s.d., 1541?), in 2

Sign. ÖNB 71.C.19

Bej. a latin nyelvű praefatiót alaposan megjegyzetelték, a könyv további részében nincsenek bejegyzések

Kötés: papírkötés, a gerincen aranybetűs felirat

Pos. a címlapon a kiadás helye fölött barna tollas kézírással *Ex libris C(omit)is Franc(isci) de Nadasd*. Egy további kéziratot bejegyzést kikapartak.

(616) *Palaeotus de Bono Senectutis, Ant. A. 1598 in 8vo*

Gabriele PALEOTTI (1522?–1597)

De bono Senectutis. Auctore Gabriele Palaeoto, S.R.E. Cardinale. Corona Senum multa peritia: et gloria illorum timor Dei. Eccles. XXV, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Ioannem Moretum, 1598, in 8

Sign. ÖNB 71.X.117

Bej. nincs

Kötés: fehér bőrkötés, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap alján Lambeck kézírásával *Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*

(617) *Theatrum Chymicum, Argentorati A. 1659 sex Voluminibus in 8vo*

(1) *Theatrum Chemicum. Praecipuos Selectorum Auctorum Tractatus de Chemiae et Lapidis Philosophici Antiquitate, veritate, iure, praestantia, et operationibus continens: In gratiam Verae Chemiae, et medicinae Chemicae studiosorum (ut qui uberrimam inde optimorum remediorum messem facere poterunt) congestum, et in sex partes seu volumina digestum, Argentorati, Sumptibus Haeredum Eberh. Zetzneri, 1659, in 8*

Sign. ÖNB *69.L.90

Bej. nincs

Kötés: fehér bőrkötés, a gerincen nincs felirat, két kapocs helye

Pos. nincs

(2) *Volumen secundum, 1659, in 8*

(3) *Volumen tertium, 1659, in 8*

(4) *Volumen quartum, 1659, in 8*

(5) *Volumen quintum, 1660, in 8*

(6) *Volumen sextum, 1661, in 8*

(618) *Gellij Noctes Atticae, Parisijs A. 1585 in 8vo*

AULUS Gellius (123-165?); Henri ESTIENNE (Henricus Stephanus, 1528?–1598)

Auli Gellii Noctes Atticae, Seu Vigiliae Atticae. Quas nunc primum a Magno mendorum numero magnus veterum exemplarium numerus repurgavit. Henrici Stephani Noctes aliquot Parisinae, Atticis

A. Gellii Noctibus seu Vigilijs inuigilatae. Eiusdem H. Stephani Annotationes in alios Gellij locos prodibunt cum Notis Lud. Carrionis (qui vet. exemplaria contulit) prelo iam traditis, Parisiis, (s.typ.) 1585, in 8

Sign. ÖNB 74.K.8

Bej. nincs

Kötés: piros bőrkötés, a gerincen felirat, aranyozott lapmetszés

Pos. nincs

(619) *Salmasius de Virorum caesarie et mulierum coma, Lugd. Bat. A. 1644 in 8vo*

Claude SAUMAISE (Claudius Salmasius, 1588–1653)

Cl. Salmasii Epistola ad Andream Colvium: Super Cap. XI. Primae ad Corinth. Epist. De Caesarie Virorum et Mulierum Coma, Lugdunum Batavorum, Ex Officina Elzeviriorum, 1644, in 8

Sign. ÖNB BE.7.R.5

Bej. nincs

Kötés: piros bőrkötés, aranyozott lapmetszés

Pos. az elő- és háttáblán aranynyomással egy azonosítatlan szupraexlibris

(620) *Negeschij Comparatio Tiberij et Cromwelli, A. 1657 in 4to*

Peter SCHULTZ (pseud. Petrus Negeschius, 17. sz.)

Comparatio Inter Claudium Tiberium Principem, et Olivarium Cromwellium Protectorem, (s.l.) Instituta a Petro Negeschio, 1657, in 4

Sign. ÖNB 88.F.83

Kötés: papírkötés, a gerincen nincs felirat

Bej. nincs

Pos. a címlapon középen Nádasdy energikus és a szokásosnál nagyobb méretű bejegyzése barna tollal *Ex Libris Comitum Francisci de Nadasd 1659*, a lap alján Lambeck kézírásával *Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*

(621) *Bergerus de Origine, errore et restitutione Regni Hungariae, A. 1608 in 4to*

Elias BERGER (1562–1644)

D. O. M. Jubilaeus De Origine, Errore, et Restitutione S. Coronae Hungariae Regni Fortiss. Ac Faelicissi. Praeterea Corolla Mixta ad Faelicissimam ac Maritiss. Coronationem Novi Regis Hungariae

pijßime status, humilime texta Ab Elia Berger, A. G. P. L. et R. H. Historico, (s.l., s.typ.), 1608, in 4 – RMK III 1054

Sign. ÖNB 64.F.14

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen nincs felirat

Pos. nincs

(622) *Francisci Archiep. Rothomagensis Historia de rebus Ecclesiae, Parisijs A. 1645 in folio*

Franciscus Rothomagenis (Franciscus de Harlay, 1625-1695)

Francisci Archiepiscopi Rothomagensis, Normaniae Primatis. De Rebus Ecclesiae earumque Regimine ac Origine, per Axiomata Politica Regulasque Ecclesiasticas Exqvisitissima Historia. Priores Libri tres in specimen vulgati, Parisiis, Excudebat Antonius Vitré, 1645, in 2

Sign. ÖNB 31.O.24

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen felirat

Pos. a címlap alján Lambeck kézírásával *Ex Augustissimi Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*

(623) *Historia de Spiritu Pisoniensi germanice, Posenij A. 1643 in 4to*

KOPCSÁNYI Mihály (1596–1646) SJ

Beschreibung einer Wunderlichen That, die sich zu Preßburg hat zugetragen. Von einem Geist, welcher ...dem Fegfeuer einer Jungkfrau erschinen etc. Preßburg, (typ. Societatis Jesu), 1643, in 4 – RMNy 2018

Sign. ÖNB 31.W.33

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, gerincen nincs felirat

Pos. nincs

(624) *Procopij Historia Arcana graece et latine, Lugduni A. 1623 in folio*

PROKOPIOSZ császár (500?–562?)

Prokopii Caesariensis V. I. ANEKΔOTA. Arcana Historia, Qui est liber nonus Historiarum. Ex Bibliotheca Vaticana Nicolaus Alemannus protulit, Latine reddidit, Notis illustravit. Nunc

primum in lucem prodit triplici Indice loculpletata, Lugduni, Sumpt. Andreae Brugiotti Bibliopolae Romani, 1623, in 2

Sign. ÖNB 31.Aa.35

Bej. nincs

Kötés: fehér bőrkötés, a gerincen elmosódott felirat

Pos. nincs

(625) *S. Isidori Pelusiotae Epistolae de Interpretatione Sacrae Scripturae graece et latine, Parisijs A. 1638 in folio*

Sevillai Szent IZIDOR (560–636); André SCHOTT (1552–1629) SJ

Sancti Isidori Pelusiotae De interpretatione Divinae Scripturae Epistolarum Libri V. Quorum tres priores ex Interpretatione Cl. V. Iac. Billii Prunaei, quartus autem a Cunrado Rittershusio IC. Qui et Notas vberiores, et Summas, et Indices prioribus Libris adiecit: et quintus ab Andreae Schotto Societatis Iesu Presbytero, nunc primum in Gallia prodeunt. Cum Indicibus necessariis, Parisiis, Sumptibus Aegidii Morelli, 1638, in 2

Sign. ÖNB 9.Q.2

Bej. nincs

Kötés: sötétbarna bőrkötés, a gerincen felirat

Pos. nincs

Megj: szerepel a szerviták 1672-es katalógusában

(626) *Eduardi Simsonij Chronicon Catholicum, Oxoniae A. 1652 in folio*

Edward SIMPSON (1578–1651)

Chronicon Historiam catholicam complectens ab exordio mundi ad nativitatem domin nostri Jesu Christi et exinde ad annum a Christo nato 71. cum Parasceve ad chronicon catholicum, Oxoniae, Excudebat L.L. et H. H. Academiae Typographi, Veneunt apud Tho. Robinson, 1652, in 2

Sign. ÖNB BE.9.G.7. (Eugen von Savoyen könyveinek jelzete)

Megj: szerepel a szerviták 1672-es katalógusában, a jelzet alapján nem lehetett Nádasdyé

(627) *Concordantia SS. Bibliorum Theologorum Coloniensium, Colon. Agrip. A. 1629 in 4to*

Concordantia Bibliorum ad Antiquos et Novos Codices diligenter collectae et auctae Opera Theologorum Coloniensium, Coloniae Agrippinae, Sumptibus Bernardi Gualteri, 1629, in 4

Sign. ÖNB 1.F.36

Bej. nincs

Kötés: reneszánsz bőrkötés vaknyomásos, görgetős díszítéssel, két kapocs nyoma

Pos. a címlap tetején *In usum F. Lud. Breell ord. Praed.*, lejjebb *Maria Thall Frauen Closter gehörig*. Ugyanez a bejegyzés szerepel az első kötéstábla verzóján is.

(628) *Stephani Simonini Gesta Urbani VIII, Antverpiae A. 1637 in 4to*

Stephanus SIMONINUS (17. század)

Stephani Simonini Seqvani S. Th. et I. Can. Doct. Silvae Urbanianae seu Gesta Urbani VIII. Pont. Opt. Max., Antverpiae, ex Officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1637, in 4

Sign. ÖNB 43.J.69

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen felirat

Pos. nincs

(629) *Caroli Stengelij Emblemata et Elogia Iosephina, Augustae Vindelicorum A. 1658 in 4to*

Carl STENGEL (1581–1663)

Emblemata Iosephina cum Eulogijs R.P.D. Caroli Stengelii, Abbatis Anhusani, Augustae Vindelicorum, Typis Veronicæ Apergerin viduae, 1658, in 4

Sign. ÖNB 41.V.92

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen nincs felirat

Pos. nincs

(630) *Thomas a Kempis Ungarice in 4to*

Megj. nincs magyar nyelvű Kempis-kötet az ÖNB-ben (vö. 6. tétel)

(631) *Joannis Malderi, Episcopi Antiensis, Tractatus de Sigillo Confessionis Sacramentalis, Antverpiae A. 1626 in 8vo*

Johannes MALDERUS (1563–1633)

Ioannis Malderi Episcopi Antverpiensis S. Th. Quondam Louanij Professoris Tractatus De Sigillo Confessionis Sacramentalis, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Balthasarem Moretum, et Viduam Ioannis Moreti, et Io. Meursium, 1626, in 8

Sign. ÖNB 9.X.6

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen nincs felirat

Pos. nincs

(632) *Dictionarium pauperum in 8vo*

Pietro RIDOLFI da Tossignano (1536–1601)

1. Dictionarius pauperum omnibus ...diuini Predicatoribus pernecessariis in quo mirabili artificio perstringunt materie seu sermones singulis festiuitatibus totius anni, tam de Tempore quoque de Sanctis accomodande ut in Tabula huibus operis facile et lucide cognoscetur, (Argentinae, Johannes Knoblauch, 1518), in 8

Sign. ÖNB 19.J.27

Bej. sok bejegyzés, 16. századi kézírással

Kötés: papírkötés, a gerincen felirat

Pos. nincs

2. Dictionarium Pauperum, ordine Alphabetico de virtutib. et vitijs...A F. Petro Rodolphio a Tossignano, Bononiae, Apud Societatem Typographiae Bonon., 1580, in 8°

Sign. ÖNB 19.W.62

Bej. nincs

Kötés: puha világos pergamen, két szalag nyoma, a gerincen nincs felirat

Pos. *P E F* az előtáblán mélynyomással

3. Dictionarium Pauperum, ordine Alphabetico de virtutibus et vitiis, ...A F. P. Rodolphio a Tossignano, Lugduni, Apud Antonium Tardif, 1581, in 8°

Sign. ÖNB 19.W.51

Bej. nincs

Kötés: papírkötés

Pos. nincs

Megj. ebben a méretben ez a három példány található az ÖNB-ben

(633) *Regula Ordinis B. Mariae Virginis Annunciatae, et Elogium B. Joannae Valesiae Ordinis Fundatricis, A. 1645 in 12mo*

Regula Ordinis Beatae Mariae Virginis Annuntiatae: et Elogium B. Ioannae Valesiae Ordinis Fundatricis, (s.l., s.typ.), 1645, in 12

Sign. ÖNB 43.Mm.99

Bej. nincs

Kötés: fehér bőrkötés, a gerincen nincs felirat

Pos. nincs

(634) *Index Vtriusque Testamenti, A. 1535 in 8vo*

Index Utriusque Testamenti ad quascunque seu res seu sententias, continuo inueniedas, quam commodissimus, nunc rursum typis excusus, ac aliorum quorundam non poenitenda accessione locupletatus, (s.l., s.typ.), 1535, in 8

Sign. ÖNB 19.W.69

Bej. elszórtan bejegyzések és aláhúzások, 16. századi írásképp

Kötés: fehér, rossz állapotú bőrkötés, a gerincen nincs felirat

Pos. a címlapon kéziratos bejegyzés *G. Z. E. Rosonen*

Megj. szerepel a szerviták 1672-es katalógusában. A másik ÖNB-példány (*Sign.* *43.Y.86) Joannes Alexandrinus Brassicanusé volt, tehát nem lehetett Nádasdyé.

(635) *Oecumenij et Arethae Commentariorum in Novum Testamentum Pars altera, sive, Tomus secundus, Lutet. Paris. A. 1631 in folio*

OECUMENIUS (6–7. sz.); Frédéric MOREL (1558–1630); Johannes HENTENIUS (1500–1566)

(1) *Oecumenii Commentaria in Hosce Novi Testamenti Tractatus... Accesserunt Arethae Caesareae Cappadociae Episcopi Explicationes in Apocalypsin. Opus nunc primum Graece et Latine editum, Theologis omnibus, Doctoribus, Concionatoribus, caeterisque Sacrae Scripturae alumnis perutile et necessarium. Interprete Ioann. Hentenio, Emendatore et Praelectore huius Editionis Fed. Morello Regiorum in Academia Parisiensi Professorum Decano, Lutetiae Parisiorum, Apud Carolum Morellum, 1630, in 2*

Sign. ÖNB BE.2.F.17–18 (Eugen von Savoyen könyveinek jelzete)

Megj. a jelzet alapján nem lehetett Nádasdyé

(2) *Ps. 2., Lutetiae Parisiorum, Apud Carolum Morellum, 1631, in 2*

(636) *S. Cypriani Opera cum Annotationibus Pamelij, Parisijs A. 1643 in folio*

Szent CYPRIAN (200?–258); Jacques de Joigny de PAMÈLE (Jacobus Pamelius, 1536–1587)

D. Caecilii Cypriani Carthaginensis Episcopi: Totius Africae Primatis ac gloriosissimi Martyris Opera. Iam denuo quam accuratissime recognita, collatione facta Editionum Pauli Manutij et Guilielmij Morelij ad exemplaria aliquot manuscripta vetustissima, certoque ordine, habita temporum ratione, in tres Tomos nunc primum distincta. Adnotationes Iacobi Pamelii S. Th. L. Eccles. Brugiensis Canonici, toti operi sparsim interiectae... Editio ultima prioribus castigatior, Parisiis, (s.typ.), 1643, in 2

Sign. ÖNB 79.Dd.46

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen felirat

Pos. nincs

Megj. szerepel a szerviták 1672-es katalógusában

(637) *Theophylacti Commentarij in quatuor Evangelia, in Epistolas S. Pauli, et in aliquot Prophetas minores, secundum versionem Oecolampadij et Loniceri, Basileae A. 1541 in folio*

THEOPHYLACTUS (1055–1126); Johannes OECOLAMPADIUS (1482–1531)

Tomus Primus. Enarrationes in Quatuor Euangelia continens. Ioanne Oecolampadio Interprete, Basileae, (s.typ. Haeredes Andreae Cratandri, s.d. 1541), in 2

Sign. ÖNB 7.Q.14*

Bej. nincs

Kötés: modern papírkötés

Pos. a címlap tetején *Comes Georgius Thurzo Comes...* (elmosódott, olvashatatlan, feltehetően perpetuus) *Arua Regni Hungae Palatinus 1611*

Megj. a mű szerepel Thurzó György 1611-es könyvtárkatalógusában is: *Theophilactis in quatuor Euangelistas*¹¹²²

(638) *Hugonis de S. Victore Opera omnia, Rothomagi A. 1648 tribus Tomis in folio*

Hugo de S. Victore (Hughes de Saint Victor, 1097–1141)

¹¹²² *Adattár* 11., i. m., 521.

(1) M. Hugonis De S. Victore Canonici Regularis Sancti Victoris Parisiensis. Tum Pietate, Tum Doctrina insignis: Opera Omnia Tribus Tomis Digesta. Ex Manuscriptis Eiusdem Operibus quae in Bibliotheca Victorina seruantur, accurate castigata et emendata Cum Vita Ipsius ante hac Nusquam edita. Rothomagi, Sumptibus Ioannis Berthelin, Bibliopolae, in Area Palatij, 1648, in 2

Sign. ÖNB 12.C.2

Bej. nincs

Kötés: barna bőrkötés, a bordázott gerincen felirat

Pos. nincs

(2) Tomus secundus, in 2

(3) Tomus tertius, in 2

(639) *Irenaeus adversus haereses, Parisijs A. 1639 in folio*

Szent IRENAEUS (140–202)

Sancti Irenaei, Lugdunensis Episcopi, et Martyris Aduersus Valentinii, et similium Gnosticorum Haereses, Libri quinque, Lutetiae Parisiorum, (s.typ.), 1639, in 2

Sign. ÖNB 79.Dd.8

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, rossz állapotban, a gerincen elmosódott felirat, két kapocs nyoma

Pos. nincs

Megj. szerepel a szerviták 1672-es katalógusában

(640) *Tertulliani Opera, Parisijs A. 1658 tribus Tomis in 2*

Quintus Septimius Florens TERTULLIANUS (160 k.–225 k.); Georges d'AMIENS (?–1661)

(1) Tertullianus redivivus, Scholiis et Observationibus illustratus, in quo utriusque Iuris forma ad originem suam recensetur. Auctore P. Georgio, Ambianate, Minorita Capucino, Tomus Primus, Parisiis, Apud Michaellem Soly, Matthaeum Guillemot, Georgium Iosse, 1646, in 2

Sign. ÖNB 19.Bb.1

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, szúnyomok a kötésben

Pos. a címlap tetején kéziratos bejegyzés *Ex libris Wenceslai Comitis de Sinzendorff*, fölötté *Johannes Joachimus Comitis a Sinzendorff*

(2) Tertulliani Redivivi Opera Scholiis et Observationibus nunquam ante hac editis illustrata. Duobus Tomis Comprehensa, Auctore P. Georgio, Tomus Secundus, Parisiis, Apud Michaellem Soly, Matthaeum Guillemot, Georgium Iosse, 1648, in 2°

(3) Tertullianus redivivus, Scholiis. Observationibus. Sermonibusque illustratus... Auctore P. Georgio, Ambianate, Minorita Capucino, Tomus tertius et ultimus, Parisiis, Apud Michaellem Soly, Matthaeum Guillemot, Georgium Iosse, 1646, in 2°

(641) *Card. Palaeotus de Imaginibus Sacris et Profanis, Ingolstadij A. 1694(!) in 4to*

Gabriele PALEOTTI (1522–1597)

De Imaginibus Sacris, et Profanis Illustr. Et Reverendiss. D.D. Gabrielis Palaeoti Cardinalis, Libri Qvinque. Quibus multiplices earum abusus, iuxta sacrosancti Concilij Tridentini decreta, deteguntur. Ac variae cautiones ad omnium generum picturas ex Christiana Disciplina restituendas proponuntur, Ingolstadii, Ex Officina Typographica Davidis Sartorii, 1594, in 4°

Sign. ÖNB 43.S.45

Bej. nines

Kötés: puha fehér pergamen, nagyon rossz állapotban, két kapocs nyoma, a gerincen nines felirat

Pos. a nyomdászjelvény mellett Lambeck kézírásával *Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*, az előtáblán mélynyomással *P E F*

Megj. szerepel a szerviták 1672-es katalógusában (vö. 88. tétel)

(642) *Bullarium Magnum Romanum a Leone Magno usque ad Innocentium X., Lugduni A. 1655 tribus Tomis in folio*

Megjegyzés: szerepel a szerviták katalógusában (vö. 165. tétel). Nincs meg az ÖNB-ben.

(643) *Mascardi Conclusiones Probationum in Utroque Jure, Francofurti A. 1661 quatuor Voluminibus in folio*

Giuseppe MASCARDI (?–1586)

(1) Iosephi Mascardi J. F. Sarzinensis Protonot. Apostolici, Conclusiones Probationum Omnium Qvibusuis in Utroqve Foro versantibus, Practicabiles, Utiles, Necessariae. In Quatuor Volumina distinctae, Francofurti, Impensis Joan. Syberti Heyl, Bibliopol., Typis Nicolai Kuchenbeckeri, 1661, in 2

Sign. ÖNB 36.B.2

Bej. nincs

Kötés: pergamenkötés rossz állapotban, szúnyomok, a gerincen felirat

Pos. nincs

Megj. szerepel a szerviták katalógusában (vö. 357. tétel)

(2) *Volumen secundum*, Francofurti, Impensis Joan. Syberti Heyl, Bibliopol. Typis Nicolai Kuchenbeckeri, 1661, in 2

(3) *Volumen tertium*, Francofurti, Impensis Joan. Syberti Heyl, Bibliop. Mogunt. Exprimebat Hieronymus Polichius, 1661, in 2

(4) *Volumen Quartum*, Francofurti, Impensis Joan. Syberti Heyl, Bibliop. Mogunt. Exprimebat Hieronymus Polichius, 1661, in 2

(644) *Cato et alij de re rustica*, A. 1595 typis Commelinianis in 8vo Rei Rusticae Auctores Latini Veteres, M. Cato, M. Varro, L. Columella, Palladius, Priores Tres, e vetustiss. Editionibus: quartus, e veteribus membranis aliquammultis in locis emendatiores, (s.l.), Ex Hier. Commelini typographio, 1595, in 8°

Sign. ÖNB 44.X.142

Bej. nincs

Kötés: modern papírkötés

Pos. nincs

(645) *Jovij Elogia Illustrium Virorum*, Basileae A. 1575 in folio

Paolo GIOVIO (Paulus Jovius, 1483–1552)

Pavli Iovii Novocomensis Episcopi Nucerini Elogia Virorum bellica virtute illustrium, Septem libris iam olim ab Authore comprehensa, Et nunc eiusdem Musaeo ad vivum expressis Imaginibus exornata, Basileae, Petri Pernae Typographi Basil, 1575, in 2

Sign. ÖNB 31.Aa.22

Bej. nincs

Kötés: barna bőrkötés, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, aranyozott lapmetszés, bordázott gerincen nincs felirat

Pos. a címlap alján Lambeck kézírásával *Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*

Megj. szerepel a szerviták katalógusában (vö. 297. tétel)

(646) *Megiseri Institutiones Lingvae Turcicae*, A. 1672(!) in 8vo
Hieronymus MEGISER (1554–1618)

Institutionum Lingvae Turcicae, Libri Qvatuor. Quorum I. Continet Partem Isagoges Grammaticae Turcicae Priorem, de Ortographia TurcArabica..., IV. Dictionarium est Latino-Turcicum et vicissim Turcico-Latinum, Authore Hieronymo Megisero, P. Co. Caes. Sere-nissimi Saxoniae Electoris Historico, (s.l., Lipsiae, s.typ.), 1612, in 8°

Sign. ÖNB 27.Aa.45

Bej. latin nyelvű kiegészítések a szótár-részben

Kötés: modern papírkötés

Pos. nincs

(647) *Opsopaei Sibyllina Oracula*, Parisijs A. 1599 in 8vo

Johannes OPSOPAEUS (1556–1596); Sébastien CHATEILLON (Sebastian Castellio, 1515–1563)

ΣΙΒΥΛΛΙΑΚΟΙ ΧΡΗΣΜΟΙ hoc est Sibyllina Oracvla ex uett. codd. Aucta, renouata et notis illustrata a D. Iohanne Opsopaeo Brettano. Cum Interpretatione Latina Sebastiani Castalionis et Indice, Parisijs, (s.typ.), 1599, in 8°

Sign. ÖNB 43.J.173

Bej. nincs

Kötés: bőrkötés, rossz állapotban, a gerinc bordázott

Pos. a címlap tetején és alján kézírással *Bibliotheca Archid. Ferdinan-di*, az előtáblán aranynyomással *F A A 1604* és egy azonosítatlan címer

(648) *Arnaldi de Villa nova Opera*, Venetijs A. 1520 in folio

ARNALDUS de Villanova (1240–1312)

Incipit Tractatus de Uirtutibus Herbarum, Impressum Venetiis, per Alexandrum de Bindonis, 1520, in 8°

Sign. ÖNB 19.E.67

Bej. nincs

Kötés: modern papírkötés

Pos. nincs

Megj. szerepel a szerviták katalógusában (vö. 254. tétel). A méret nem azonos a megadottal.

(649) *Caesij Minerologia, Lugduni A. 1636 in folio*

Bernardo CESI (Cesius, 1581–1630) SJ

Mineralogia, sive naturalis Philosophiae Thesauri, In quibus Metallicae concretionis medicamentorumque fossilium miracula, terrarum pretium, colorum et pigmentorum apparatus, concretorum succorum virtus, lapidum atque gemmarum dignitas continentur, sumptib. Lugduni, Jacobi et Petrus Prost, 1636, in 2

Sign. ÖNB BE.4.H.11. (Eugen von Savoyen könyveinek jelzete)

Bej. nincs

Kötés: barna bőrkötés, bordázott gerinc, aranyozott lapmetszés

Pos. azonosítatlan szupraexlibris, a jelzet alapján nem lehetett Nádasdyé

(650) *Laurenbergij Apparatus Plantarum, Francofurti A. 1654 in 4to*

Peter LAUREMBERG (1585–1639)

Petri Laurenbergii Rostochiensis, Apparatus Plantarius: Tributis in duos libros. I. De Plantis Bulbosis. II. De Plantis Tuberosis. Adiunctae sunt Plantarum Quarundam novarum nova Ichnographia, et descriptiones, Francofurti ad Moenum, sumptibus Matthaei Merian, 1654, in 4°

Sign. ÖNB 70.T.35

Bej. nincs

Kötés: rossz állapotban lévő, szúnyomokkal teli pergamenkötés, a gerincen nincs felirat, két kapocs nyoma

Pos. nincs

(651) *Lullij Libelli Chymici, Basileae A. 1572 in 8vo*

Raimundus LULLUS (Ramon Lull, 1232?–1315?)

Raymundi Lullii Maiorici Philosophi Sui Temporis doctissimi libelli aliquot Chymici: Nunc primum, excepto Vademacum, in lucem opera Doctoris Toxita editi. Quorum omnium nomina versa pagina dabit. Basileae, Apud Petrum Pernam, 1572, in 8°

Sign. ÖNB 69.L.132

Bej. nincs

Kötés: modern papírkötés

Pos. nincs

(652) *Theatrum Sympatheticum, Norimbergae A. 1662 in folio*
Theatrum Sympatheticum auctum, exhibens Varios Autores. De Pulvere Sympathetico quidem: Digbaeum, Straussium, Papinium, et Mohyem de Unguento vero Armario: Praemittitur his Sylvestri Rattray, aditus ad Sympathiam et Anti-Pathiam, Noribergae, Apud Johan. Andream Endterum, et Wolfgangi Junioris Haeredes, 1662, in 4°

Sign. ÖNB 69.F.22

Bej. nincs

Kötés: pergamenkötés, a gerincen nincs felirat, beázásnyomok

Pos. nincs

(653) *Bullialdi Astronomia Philolaica, Paris. A. 1645 in folio*

Ismael BOULLIAU (1605–1694)

Ismaelis Bullialdi Astronomia Philolaica. Opvs Novum. In quo motus Planetarum per nouam ac veram Hypothesim demonstratur. Mediiqve motus, aliquot obseruationum autoritate, ex Manuscripto Bibliothecae Regiae quae hactenus omnibus Astronomis ignotae fuerunt, stabiliuntur, Parisiis, sumptibus Simeonis Piget, 1645, in 2

Sign. ÖNB 72.C.50

Bej. nincs

Kötés: modern papírkötés

Pos. nincs

(654) *Gassendi Opera omnia, Lugduni A. 1658 sex Tomis in folio*

Pierre GASSENDI (1592–1655)

(1) Petri Gassendi Diniensis Ecclesiae Praepositi et in Academia Parisiensi Matheseos Regii Professoris Opera Omnia in sex Tomos diuisa, ...Hactenus edita Auctor ante obitum recensuit, auxit, illustrauit. Posthuma vero totius Naturae explicationem complectentia, in lucem nunc primum prodeunt, ex Bibliotheca illustris Viri Henrici Lvdovici Haberti Mon Morii. Tomus primus, quo continentur Syntagmatis Philosophici, Lugduni, Sumptibus Laurentius Anisson, et Ioan. Bapt. Devenet, 1658, in 2

Sign. ÖNB 71.A.22

Bej. nincs

Kötés: fehér bőrkötés

Pos. nincs

(2) Tomus secundus, Syntagmatis philosophici, in 2

(3) Tomus tertius, Opuscula Philosophica, in 2

(4) Tomus quartus, Astronomica, in 2

(5) Tomus quintus, Miscellanea, in 2

(6) Tomus sextus, Epistolae, in 2

(655) *Trithemij Steganographia, Francofurti A. 1608 in 4to*
kolligátum

Johannes TRITHEMIUS (1462–1516)

(1) *Steganographia: Hoc est Ars per Occultam Scripturam Animi sui voluntatem absentivus aperiendi certa. Authore Reverendissimo et Clarissimo Viro, Joanne Trithemio, Abbate Spanheimensi, et Magiae Naturalis Magistro perfectissimo. Praefixa est huic Operi sua Clavis, seu vera introductio ab ipso Authore concinnata...*, Francofurti, Ex Officina Typographica Ioannis Saurii, Sumptibus Ioannis Berneri, 1608, in 4

Sign. ÖNB 73.Y.163

Bej. nincs

Kötés: papírkötés, a gerincen felirat

Pos. a címlap közepén Lambeck kézírásával *Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*

(2) *Clavis Steganographiae Ioannis Trithemii Abbatis Spanheimensis. Ad Serenissimum Principem Dn. Philippum, Comitem Palatinum Rheni, Ducem Bauariae, Imperatorij Electorem, Venundator Apud Iohannem Bernerum, Bibliopolam Francofurtensem, Anno 1608*

(656) *Alegambe Victimae Charitatis et Heroes Societatis Jesu, Romae A. 1658 in 4to*

Philippe ALEGAMBE (1592–1652) SJ; NÁDASI János (1614–1679) SJ

Heroes et Victimae Charitatis Societatis Iesu. Seu Catalogus Eorum Qvi e Societate Iesu Charitati animam deuouerunt, ad id expositi, et immortui peste infectorum obsequio ex charitate, obedientiaque suspecto. Autore Philippo Alegambe ex eadem Soc. Extremum decennium adiecit vsque exactum annum 1657. Ioanne Nadasi eivsdem Soc. Iesu. Romae, Ex Typographia Varesij, 1658, in 4° –
RMK III 2016

Sign. ÖNB 42.W.32

Bej. nincs

Kötés: modern papírkötés, szúnyomok a könyvben

Pos. nincs

(657) *Alegambe Bibliotheca Scriptorum Societatis Iesu, Parisijs A. 1643 in folio*

Philippe ALEGAMBE (1592–1652) SJ

Bibliotheca Scriptorum Societatis Iesu, Post excusum Anno M.DC.VIII. Catalogum R. P. Petri Ribadeneirae Societatis Eiusdem Theologi, Nunc hoc nouo apparatu librorum ad annum reparatae salutis M.DC.XLII. editorum concinnata, et illustrium virorum elogijs adornata a Philippo Alegambe Bruxellensis ex eadem Societati Iesu, Antverpiae, Apud Ioannem Meursium, 1643, in 2

Sign. ÖNB 18.Bb.56

Bej. nincs

Kötés: bőrkötés, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, két kapocs nyoma, a bordázott gerincen felirat

Pos. az előtáblán mélynyomással *IHS*, a címlapon *Domus Probationis Societatis JESV Viennae Ad. S Annam Anno 1643*

Megj. nem párizsi kiadás

(658) *Historia Pontificum et Cardinalium, Romae A. 1630 duobus Tomis in folio*

Alfonso CHACÓN (Ciacconius, 1540–1599); Francisco Cabrera MORALES (1564–1616); Andrea VITTORELLI (17. század)

(1) *Historiae Pontificum Romanorum, et S.R.E. Cardinalium. Vitae et Res Gestae Pontificum Romanorum et S.R.E. Cardinalium Ab initio nascentis Ecclesiae, vsque ad Urbanum VIII. Pont. Max. Auctoribus M. Alphonso Ciaconio Biacensi Ord. Praed. Poenitentiario Apostolico, Francisco Cabrera Morali, et Andrea Victorello Bassanensi Doct. Theol. Iconibus Pontificum, horum, et Cardinalium Insignibus, et plurimorum Elogijs adiunctis, tomus primus. Romae, Typis Vaticanis, 1630, in 2*

Sign. ÖNB 42.A.7

Bej. nincs

Kötés: fatáblás pergamenkötés, a gerincen felirat

Pos. nincs

Megj: szerepel a szerviták katalógusában (vö. 183. tétel)

(2) *Tomus secundus, in 2*

(659) *Miraei Origines Monasticae, Coloniae A. 1620 in octavo*

Aubert Le MIRE (Albertus Miraeus, 1573–1640)

Originum Monasticarum Libri IV. In Qvibus Ordinum omnium Religiosorum initia ac progressus breuiter describuntur, Aubertus Miraeus Bruxellensis, Coloniae Agrippinae, Sumptibus Bernardi Gvalteri, 1620, in 8°

Sign. ÖNB 43.L.52

Bej. nincs

Kötés: rossz állapotban lévő, szúnyomokkal teli fatáblás pergamenkötés, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap alján *Ex lib(ris) Com(itis) Franci(Sci) de Nadasd*. A hátsó kötéstábla belső lapján *Oh Irgalmas es kegelmes*

(660) *Ribadeneirae Catalogus Scriptorum Religionis Societatis Jesu, Antverpiae A. 1613 in 8vo*

Pedro de RIBADENEIRA (1527–1611) SJ

Catalogus Scriptorum Religionis Societatis Iesu: Auctore P. Petro Ribadeneira Societatis eiusdem Theologo. Secunda Editio, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Viduam et Filios Io. Moreti, 1613, in 8°

Sign. ÖNB 56.854-A

Bej. nincs

Kötés: fatáblás pergamenkötés, két kapocs nyoma, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlapon Lambeck kézírásával *Ex Augustissima Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*

(661) *Bibliotheca Patrum Ascetica, Parisijs A. 1661 in 4to*

Bibliotheca Patrum Ascetica. Sive Selecta Veterum Patrum de Christiana et Religiosa Perfectione Opuscula. Parisiis, Apud Fredericum Leonard, 1661, in 4°

Sign. ÖNB 5.F.21

Bej. nincs

Kötés: modern papírkötés

Pos. nincs

(662) *Cassiani Opera omnia, Paris. A. 1642 in folio*

CASSIANUS, szent, eremita (360?–432?)

Ioannis Cassiani Opera Omnia, Cum Commentariis D. Alardi Gazaei, Coenobitae vedastini, Ordinis Sancti Benedicti. Nova

editio, Ab eodem denuo recognita, et a mendis quae irrepserant in priori, repurgata, Parisiis, Apud Laurentium Cottereau, 1642, in 2

Sign. ÖNB 77.B.5

Bej. nincs

Kötés: barna bőrkötés, bordázott gerincen felirat

Pos. nincs

Megj. szerepel a szerviták katalógusában (vö. 103. tétel)

(663) *Octo Codices manuscripti Latini, ad Historiam Hungaricam praecipue pertinentes, in folio*

Megj. kéziratok, azonosításukat vö. tanulmány

VIII. FENNMARADT NYOMTATVÁNYOK

A kutatások során Nádasdy Ferenc könyvtárából számos olyan nyomtatvány is előkerült, amely a katalógusok egyikében sem szerepel. Ezek többsége a szerviták könyveinek elárverezésekor szóródott szét az országban. Majdnem minden jelentősebb korabeli gyűjteménybe került belőlük. Különösen feltűnő, hogy főpapjaink, mágnásaink a 18. század végén milyen nagy mennyiségben vásároltak az eladásra felkínált szerzetesi könyvekből, ezzel is mentve az értékes állományt és gyarapítva egyházuk vagy saját maguk könyvtárát.

(664) Missale Strigoniense, Basileae, Jacobus de Pfortzheim 1511, in 2°

Sign. Gyulafehérvár, RMK III 168 – egyetlen ismert példány¹¹²³

Bej. számos kéziratos oldal

Kötés: hárttyakötés

Pos. elől 3 üres levél, az elsőn felül félig levágva 1551 *pro Nicolaus Mykwlyth*. A címlapon félig levágva *Ex libris Francisci de Nadasd*. A címlap verzőjén: 1552. *Michael filius Egregij Nicolaj literati Mykwlyth decessit in epidemiae morbo feria secunda in vigilia videlicet festi omnium sanctorum. Idem Nicolaus literas ex post feria quarta obiit in anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo in eodem morbo.*

(665) **Nicolaus VERNULAEUS (1583–1649)**

Nicolai Vernulaei... Dissertationum Politicarum Stylo Oratorio Explicatarum Decas Prima, Lovanii, Typis Ioannis Uryenborch, et Germani Sasseni, 1646, in 8°

Sign. Biblioteca Judeteana Timis 322.212¹¹²⁴

Bej. nincs adat

Kötés: fehér pergamen

Pos. a címlapon *Ex libris Comitiss Francisci de Nadasd 1654*

¹¹²³ VARJÚ Elemér, *A gyulafehérvári Batthyány-könyvtár* (második közlemény), MKSz Ú.f. 7(1899), 209–243., itt 229–230. Tehát Batthyány Ignác is vásárolt az Egyetemi Könyvtár elárverezett könyveiből.

¹¹²⁴ Carina GALIS, *Catre straina veche in Biblioteca Judeteana Timis secolul al XVII-lea*. Catalog, Timisoara, 2008, 65.

(666) Ammianus Marcellinus (325–391)

Ammiani Marcellini Gestarum rerum liber decimusquartus, 8°

Sign. Turócszentmárton, Matica Slovenska, MS Ba Fr Zi 21402¹¹²⁵

Bej. az 1870. oldalon latin kézírás

Kötés: fehér disznóbőr vaknyomásos, görgetős díszítéssel, négy gerincborda, két ép csat

Pos. hiányzik a címlap, de már Nádasdy korában is hiányzhatott, mert az első lapon (1409. oldal) van a possessorbejegyzése legalul *Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd*. További possessorbejegyzések ugyanezen a lapon *Ex libris Pauli Hiniczki 1750*, *V. Con(ven)tus Szolnensis Fr(atr)um Minorum*, a belső kötéstáblán *Ex Bibliotheca M. Donatj Gross*

Megj. a könyv címlapja hiányzik, így a művet még nem sikerült azonosítani, nagyon magas oldalszámok. Az index alapján a császárok életéről szóló több kötetes válogatás különböző ókori szerzőktől. A kötés alapján 16. századi kiadványnak látszik.

(667) Gentillet INNOCENT (1535–1588)

Commentariorum de Regno Aut Quovis Principatu Recte et Tranquille administrando libri tres. In quibus ordine agitur de consilio, religione et politia, quas Princeps quilibet in ditione sua tueri et observare debet. Adversus Nicol(aum) Machiavellum Florentinum, Argentorati, Sumptibus Heredum Lazari Zetzneri, 1630, in 12°

Sign. Debreceni Egyetemi Könyvtár, 752.672

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamenkötés rossz állapotban, két zöld szalag nyoma, a gerinc sérült, rajta felirat, lejjebb 23

Pos. a címlapon *Ex libris Comitiss Fr(ancisci) de Nadasd 1659*. A címlap tetején *Bibliotheca Tatensis Scholarum Piarum 1767*.¹¹²⁶

(668) Charles ESTIENNE (Carolus Stephanus, 1504–1564)

Dictionarium Historicum Geographicum Poeticum, Authore Carolo Stephano, Genevae, Typis Iacobi Stoer, 1650, in 4°

Sign. Országos Széchényi Könyvtár Reguly Antal Múemlékkönyvtára, Zirc, 81897

Bej. nincs

¹¹²⁵ Zvara Edinának köszönöm az adatot

¹¹²⁶ OJTOZI Eszter, *A Debreceni Egyetemi Könyvtár 1601–1650 közötti külföldi nyomtatványai és possessoraik*, Debrecen, 1996 (Régi tiszántúli könyvtárak, 8.), 103. tétel

Kötés: fehér pergamenkötés két zöld szalag nyoma. A gerincen barna betűs felirat leragasztva egy címkével Nr. 214.

Pos. a címlap verzóján beragasztva Nádasdy nyomtatott exlibrise (mérete 143×188 mm), erre ráragasztva Fejér György ex librise *Bibliotheca Georg Fejér*. További kéziratos possessor a címlapon *Conventus Lauretani in Ungaria Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(669) Nicephorus Callistus (Xanthopoulos, Nikeforos Kallistos, 1256 k.–1335 k.)

Nicephori Callisti Xanthopuli, Scriptoris uere Catholici, Ecclesiasticae historiae libri decem et octo..., Basileae, per Ioannes Oporinum et Heruagium, 1560, in 2°

Sign. Országos Széchényi Könyvtár Reguly Antal Múemlékkönyvtára, Zirc, 80893

Bej. számos latin, német és görög nyelvű bejegyzés és aláhúzás különböző kezektől

Kötés: fehér pergamenkötés, a gerinc kissé sérült állapotban, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lejjebb egy beragasztott jelzet *D. N. 125*. A címlap közepén *Ex libris C(omit)is Franc(isci) de Nadasd*. Alatta *Est Conradi Dinneri Vberlingensis. Emptus Francofurdti ad Moenum A. D. M.D.L.X*. Alatta *Conrad Dinnerus Reuerendo in Christi Patri Dni Johannis Burkardo, Monasterij ...Abbati bene merito, Dno. Patrem et Compatrj M.D.LXX*. A címlap verzóján ragasztott ex libris *Bibliotheca Georg Fejér* a pesti Egyetemi Könyvtár pecsétjére

(670) Hieronymus WOLF (1516–1580)

Svidae Historica, Caeteraque omnia, quae ulla ex parte ad cognitionem rerum spectant, Opus jucunda rerum uarietate a multiplici eruditione refertum, opera et studio Hier. Wolfii, Basileae, Ex officina Heruag. per Eusebium Episcop., 1581, in 2°

Sign. Piarista Központi Könyvtár, Budapest, C/6x/7

Bej. nincs adat

Kötés: nincs adat

Pos. a címlapon *Ex libris C(omit)is Franc(isci) de Nadasd*

(671) Francisco AMICO (1578–1651)

R. P. Francisci Amici Cursus Theologici Tomus quintus. De Iure et Iustitia, Duaci, haer. Balthasaris Belleri, 1642, in 2°

Sign. az egykori Központi Papnevelde Könyvtára (majd Katolikus Hittudományi Főiskola) nincs adat

Bej. nincs adat

Kötés: nincs adat

Pos. Ex libris Francisci de Nadasd

Megj. Esterházy Miklós és Hajnal Mátyás megküldték Nádasdynak a jezsuita Amico művének 5. részét, amelyet 1642-ben adtak ki Bécsben Kornis Zsigmond költségén.¹¹²⁷

(672) kolligátum

Andreas Dominicus FLOCCUS (?–1452)

Nicolas de GROUCHY (1509–1572)

Antonio BENDINELLI (1515–1575)

(1) Andreae Dominici Flocci De potestatibus Romanorum libri II., Antverpiae, ex officina Gulielmi Syluij, Christophori Plantini, 1561, in 8°

Sign. OSzK Ant. 7523¹¹²⁸

Bej. nincs

Kötés: fehér disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, bordázott gerinc, a gerincen barna betűs felirat De Potestate elmosódva

Pos. a címlapon a lap alján *Ex libris C(omit)is Francisci de Nadasd*, mellette a nádasdladányi könyvtár pecsétje, a címlap verzőján pecsét: Orsz. Széchényi Könyvtár B növendéknapló 1956/8179

(2) Nicolai Gruchii Ad posteriorem Caroli Sigoni de binis magistratuum Romanorum comitiis, et de lege curiata, disputationem refutatio, Parisiis, ex officina Iacobi de Puys, 1567

(3) P. Cornelii Scipionis Aemiliani Africani Minoris vita, ...redactae per Antonium Bendinellium, Florentinae, Laurentius Torrentinus cudebat, 1549

¹¹²⁷ IPOLYI, *Bedegi Nyáry Krisztina*, i. m., 113.

¹¹²⁸ SOLTÉSZ Zoltánné, *Neves possessorok újabban felismert kötetei 1625–1671*, MKSz 113(1997), 266–281., itt 275–276.

(673) kolligátum

Johannes CHRYSOSTOMUS (349?–407)

Alexandriai Szent CYRILL (380–444); Johannes Damascenus (676?–749); Johann WEGELIN (16–17. század)

(1) In sanctum Jesu Christi evangelium secundum Matthaeum commentarii... verbi divini studiosis necessarii D. Joan. Chrysostomi, Antverpiae, ex off. Ioannis Steelsii, 1542, in 8°

Sign. OSzK Ant. 5070¹¹²⁹

Bej. több kéziratos latin bejegyzés különböző kezeztől

Kötés: fehér disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, bordázott gerinc, görgőkkel díszített lapmetszés, gerincén leragasztva az eredeti felirat

Pos. a címlapon *Ex lib(ris) Com(itis) Fran(cisci) de Nadasd*, a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, alatta *Residentiae Pestensis Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) M(ariae) V(irginis)* 1689. Az A2 levél rektóján pecsét: Orsz. Széchényi-Könyvtár B Növedéknapló 1953/1612. 3 szupra exlibris S L C 1615

(2) Joannis Chrysostomi, Contra Iudaeos homiliae VI., Graece nunc primum, Augustae, E' typographeio Joannis Praetorij, 1602

(3) S. Cyrilli Alexandrini et Ioh. Damasceni Argumenta contra Nestorianos: Quaestiones item et Responsiones de fide. Praeterea Michaelis Pselli capita undecim Theologica de S. Trinitate et persona Christi, a M. Iohanne Wegelino, Augustae Vindelicorum, apud Davidem Francum, 1611

(674) kolligátum

Francesco PATRIZI (1413–1494)

(1) Francisci Patricii De regno et regis institutione libri IX. Ad Alphonsum Aragonium Inclytum Acceleberrimum Calabriae Ducem scripti, Argentinae, impensis Lazari Zetzneri, 1594, in 8°

Sign: OSzK Ant. 7592¹¹³⁰

Bej. nincs

Kötés: hártya, mindkét táblán azonos díszítéssel

Pos. a címlapon *Ex libris C(omitis) Francisci de Nadasd*. Ugyanitt áthúzva *Ex libris Sigismundi Lipthay* 1756. Ugyanitt pecsétek:

¹¹²⁹ SOLTÉSZ, *Neves possessorok*, i. m., 276.

¹¹³⁰ SOLTÉSZ, *Neves possessorok*, i. m., 276.

Sigillum bibliothecae Conventus Bajensis, A Népkönyvtári Központtól. A címlap verzóján: Országos Széchényi Könyvtár leltári szám B 6695/1959.

(2) Francisci Patricii, De institutione reipublicae libri IX., Argentinae, impensis Lazari Zetzneri, 1595

(675) Caius PLINIUS Secundus sen. (23–79)

C. Plinii Secundi Historiae mundi libri XXXVII. Denovo Ad Vetustos Codices Collati, Et Plurimis Locis iam iterum post cunctorum editiones emendati, adiunctis Sigismundi Gelenij Annotationibus, Basileae, 1554, (kolofonban) Per Hier. Frobenium et Nic. Episcopium, 1555, in 2°

Sign: OSzK Ant. 240¹¹³¹

Bej. vannak latin nyelvűek

Kötés: márványozott papírkötés, piros gerinccel

Pos. a címlapon alján *Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd.*

Ugyanitt pecsét: Premontrei Székház Könyvtára Csorna. Az első kötéstábla verzóján a csornai könyvtár exlibrise. A címlap verzóján pecsétek: a Népkönyvtári Központtól. Orsz. Széchényi Könyvtár B Növedéknapló 1953/7298

(676) kolligátum

Melchior SOITER (16. század)

Johann SCHNOTENBECK (16. század)

(1) De Bello Pannonico, Per Illustrissimum Principem Dominum ac Dominum Fridericum Comitem Palatinum..., aduersus Soleymanum Turcarum Tyrannum et Amyram, Imperatoris Caroli V. Caesarisque Ferdinandi auspicio gesto...; Libri duo, Melchior Soitero a Vinda Iureconsulto auctore, (s.l.), Alexander Weissenhorn, 1538, in 4°

Sign. OSzK Ant. 3057¹¹³²

Bej. nincs

Kötés: díszítetlen hárttyakötés, a gerince sérült

Pos. a címlapon *Ex lib(ris) C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd.* Ugyanitt pecsét: A M. N. Múzeum Könyvtára.

¹¹³¹ SOLTÉSZ, *Neves possessorok*, i. m., 277.

¹¹³² SOLTÉSZ, *Neves possessorok*, i. m., 277.

(2) De Turcarum militaribus magistratibus liber unus Iohanne Schnotenbeckio, Augustae Vindelicorum, (a kolofonban) Alexander Weissenhorn, 1538

(677) Peter HENDREICH (17. század)

Petri Hendreich Massilia, Argentoratis, Apud Staedelium, 1658, in 24°

Sign. OSZK, Gall 870¹¹³³

Bej. nincs

Kötés: pergamenkötés, két zöld szalag nyoma

Pos. a címlapon *Ex libris Comitis Francisci de Nadasd* 1669

(678) THUCYDIDES (i.e. 460–395)

Thucydidis... de Bello Peloponnesiaco libri octo, a Graeco conversi, cum annot. Georgio Acacio Enenckel LB Hohenecio, Tubingae, apud Georgium Gruppenbachium, 1596, in 8°

Sign. Pécs, Egyetemi Könyvtár, Klimó-gyűjtemény, T 215¹¹³⁴

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen kopott arany betűs felirattal, a Klimó-könyvtár piros betűs jelzetével

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd; Joannes Knauff*; Klimó György exlibrise 1754

(679) AGATHIAS Scholasticus (530–582?); Joseph Justus SCALIGER (1540–1609)

Agathiae Historici et Poetae eximij, De imperio et rebus gestis Iustiniani imperatoris libri quinque. Graece nunquam antehac editi. Ey Bibliotheca et Interpretatione Bonaventurae Vulcanii cum Notis eiusdem.. Accesserunt eiusdem Agathiae Epigrammata Graeca, Lugduni Batavorum, ex officina Plantiniana, apud Franciscum Raphelengium, 1594, in 4°

Sign. Pécs, Egyetemi Könyvtár, Klimó-gyűjtemény, AA VI. 15/1¹¹³⁵

¹¹³³ GULYÁS Pál, *Az Elzevierek Reszpublikái és rokon kiadványok a M. N. Múzeumban*, MKSz Ú.f. 20(1912), 230–256., itt 256.

¹¹³⁴ *A Pécsi Egyetem Könyvtárában őrzött Klimó-könyvtár katalógusa I. A könyvek szerzői betűrendes katalógusa*, összeáll. MÓRÓ Mária Anna, Bp., 2001 (A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 1.), BODA Miklós, *Három évszázad könyvtártörténeti emlékei a Klimó-gyűjteményben* = Uő., *Stúdium és literatúra. Művelődéstörténeti tanulmányok*, Pécs, 2002, 147–174., itt 159–164. A könyvek leírásához köszönöm Csóka-Jaksa Helga segítségét.

¹¹³⁵ *A Pécsi Egyetem Könyvtárában őrzött Klimó-könyvtár katalógusa*, i. m.,

Bej. nincs

Kötés: pergamen, kicsit sérült gerinccel, arany betűs felirattal, a Klimó-könyvtár piros betűs jelzetével

Pos. a címlap alján Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd; a címlap felső részén Emi 1 fl 15, Klimó György exlibrise 1754

(680) kolligátum

Johann Heinrich BOECKLER (1611–1672)

Marcus Zuerius van BOXHORN (1612–1653)

(1) Dissertatio Ioannis Henrici Boecleri de politicis Iusti Lipsii. Accebit Oratio de historia C. Cornelii Taciti, Argentorati, (s.typ.), 1642, in 8°

Sign. Pécs, Egyetemi Könyvtár, Klimó-gyűjtemény, JJ. IX.41/1.¹¹³⁶

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, sérült gerincén barna tollas felirattal, a Klimó-könyvtár piros betűs jelzetével

Pos. Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd; Klimó György exlibrise 1754

(2) Cras credo. Hodie nihil, sive modus tandem sit ineptiarum... Satyra Mennipaea, Norimbergae, ex officina Halbmayariana, 1626

(3) Dialogus criticus super commentario Marci Zuerii Boxhornii ad Agricolam C. Taciti, Lugduni Batavorum, (s.typ.), 1642

(4) Boxhornius, M. Z., Apologia adversus dialogistam pro Commentario ad Agricolam Taciti, Lugduni Batavorum, ex officina Isaaci Commelini, 1642

(5) Meursius Fil., J. Maiestas Veneta, sive de serenissimae Venetorum Reip. Cum in Creta, tumin Cypro, titulo regio, bono jure vindicato, contra Anonymum dissertatio, Lugduni Batavorum, ex officina Jacobi Marci, 1640

(6) Rittershusius, N., Leonardi Aretini Isagogicon moralis disciplinae, Norimbergae, typis Wolfgangi Enderi, 1644

(7) Andreae J. V. Johannis Cunradi Goebelii in Augusta Vindelic. Ecclesia senioris bene meriti, theologi laudati vita, Stuttgartardiae, Typis Jo. Wyrichii Röslini, 1644

¹¹³⁶ A Pécsi Egyetem Könyvtárában őrzött Klimó-könyvtár katalógusa, i. m.,

(8) Schuebel, J. Ehrengedaechtnuss des M. Johann. Cunradi Goebelii, gewessnen Pfarrers zu S. Anna und dess ministerii senioris ind ess. H. roem. Reichs-Statt Augspurg, Stuttgart, J. W. Rösslin, 1644

(681) Thomas MORE (Morus, 1478–1535)

De optimo Reipublicae statu, deque nova insula Utopia libri duo. Scriptum vere aureum, nec minus salutare, quam festivum, quod ex Erasmi Roterodami, Guilielmi Budaei, aliorumque magnorum virorum commendationibus ...consilio et cura Eberarti von Weihe, Francofurti, ex officina Chalcographica Ioannis Saurii, sumptibus Petri Kopffii, 1601, in 2°

Sign. Pécs, Egyetemi Könyvtár, Klimó-gyűjtemény, II.IX.34¹¹³⁷

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen

Pos. a címlap alján *Ex lib(ris) Com(itis) Franci(sci) de Nadasd*, az első kötéstábla verzőjén Klimó György exlibrise 1754

(682) Robert PERSON (1546–1610)

Elisabethae reginae Angliae edictum promulgatum Londini 29. Novemb. anni MDXCI. Andreae Philopatri ad idem edictum responsio, (s.l., s.typ.), 1593, in 8°

Sign. Pécs, Egyetemi Könyvtár, Klimó-gyűjtemény, HH. VIII. 15.¹¹³⁸

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen; a sérült gerincen barna tollas felirattal, a Klimó-könyvtár piros betűs jelzetével

Pos. a címlap alján *Ex lib(ris) Com(itis) Franci(sci) de Nadasd*, Klimó György exlibrise 1754

(683) Marcus Tullius CICERO (i.e. 106–i.e. 43); Denis GODEFROY (Dionysius Gothofredus, 1549–1622); Denis LAMBIN (1520–1572)

M. Tullii Ciceronis Opera Omnia quae extant. Ex vulgata Dion. Lambini recognitione. Opera et Studio Dion. Gothofredi I. C. (s.l.), Sumptibus Iacobi Chouet, 1598, in 2°

Sign. Szatmárnémeti, ferences gyűjtemény¹¹³⁹

¹¹³⁷ A Pécsi Egyetem Könyvtárában őrzött Klimó-könyvtár katalógusa, i. m., M 912

¹¹³⁸ A Pécsi Egyetem Könyvtárában őrzött Klimó-könyvtár katalógusa, i. m.,

¹¹³⁹ Zvara Edinának köszönöm az adatot

Kötés: nincs adat

Bej. nincs adat

Pos. A címlap alján *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd*. A címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ordis Serv. B.V.M.*

(684) Conradus DASYPIDIUS (1532–1600)

(1) Volumen Primum Mathematicum, Prima et Simplicissima Mathematicarum disciplinarum principia complectens Geometriae, Logisticae, Astronomiae, Geographiae Per Cunradum Dasypodium, Argentorati, excudebat Josias Rihelius, 1667, in 8°

Sign. SZEK Ant. 165–166

Bej. nincs

Kötés: pergamen (hollandi), gerince sérült, rajta felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb *M 41*

Pos. *Piae memoriae Parentis mei Daniel Hranicenus(?)*. Alatta más kézzel *Johannis Hodikij et amice Ab Anno 16..* levágva. Alul egy bejegyzés áthúzva. A címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Ser(vorum) B(eate) V(irginis) M(ariae)*. A címlap verzóján a Pesti Egyetem pecsétje

(2) Volumen II., Mathematicum, Complectens Praecepta Mathematica, Astronomica, Logistica, 1670

(685) Clarus BONARSCIUS (pseud. Charles SCRIBANI, 1561–1629) SJ

Clari Bonarscii Amphitheatrum honoris: in quo Calvinistarum in Societatem Jesu criminationes iugulatae, Palaeopoli Advaticorum, apud Alexandrum Verheyden, 1606, in 4°

Sign. SZEK RB 552

Bej. az első lapokon sűrű latin és német nyelvű megjegyzések és aláhúzások

Kötés: modern papír

Pos. a címlap közepén *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(inis) Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*; felette más kézzel *Carolus Scribanus per anagramma author est*. A címlap verzóján egy beragasztott jelzet *D. N. 256*

(686) Francesco FILELFO (Franciscus Philelphus, 1398–1481)

Epistolae, Venetiis, Johannes Rubeus, 1488, in 2°

Sign. Bratislava, Universitna kniznica, Inc. 176.¹¹⁴⁰

Bej. nincs adat

Kötés: nincs adat

Pos. exlibris Conventus Malaczkensis; *Fr. Fabianus Beczy Ordinis Cistercitarum*; *exlibris* Paulus Pálffy Comes Perpetuus; *Illustrissimus Comes Franciscus Nádasdy*

(687) Nicolaus AVANCINI (1611–1686)

Imperium Romano-Germanicum, A Carolo Magno Primo Romano-Germanico Caesare, per quadraginta novem Imperatores et Germaniae Reges, Viennae Austriae, Typographica Matthaei Cosmerovij, 1658, in 2°

Sign. Egri Főegyházmegyei Könyvtár, Cc.IV.36

Bej. nincs adat

Kötés: nincs adat

Pos. a címlapon Capituli Agriensis 1744, alul Ex libris Joannis de Hedervara, legalul Avancini bejegyzése Ill(ustrissi)mo et Excel(lentissi)mo D. Comiti Nadasdy

(688) Wolfgang LAZIUS (1514–1565) – SZAMOSKÖZY István (1570 k.–1612)

(1) Reipublicae Romanae in Exteris Provinciis, Bello aquisitis, constitutae Commentariorum Libri Duodecim, Autore Wolfgang Lazio, Francofurti ad Moenum, Apud haeredes Andreae Wecheli, Claudium Marnium et Joannem Aubrium, 1598, in 2°

Sign. Egri Főegyházmegyei Könyvtár, J.IV.1/1–4

Bej. nincs adat

Kötés: nincs adat

Pos. a címlapon alul Ex lib. Comitis Francisci de Nadasd

(2) Analecta lapidum vetustorum et nonnullarum in Dacia antiquitatum, [Francofurti ad Moenum, Apud haeredes Andreae Wecheli, Claudium Marnium et Joannem Aubrium], 1598

(689) Achille TARDUCCI (16–17. sz.); Lazaro SORANZO (16–17. század)

Turca Niketos: Hoc est: De imperio Ottomannico evertendo, et bello contra Turcas prospere gerendo, consiliatria, lectione et

¹¹⁴⁰ Imrich KOTVAN, *Inkunábuly na Slovensku*, Matica Slovenska, 1979, 304–305. Az adatra Zvara Edina hívta fel a figyelmem.

cognitione valde digna I. Lazari Soranzii, Patr. Veneti: quod Ottomannum, sive de rebus Turcicis: II. Achillis Tarducci: quod Turcam vincibilem inscribere placuit: III. Anonymi cuiusdam dissertatio, de statu imperii Turcici, cuiusmodi sub Amurathe III. fuit: deq; eius evertendi modo. Nunc primum ex Italico idiomate in Latinum conversa a Iacobo Geudero ab Heroltzberga, Francofurti, Typis Wecheliani, apud Claudium Marnium et heredes Io. Aubrii, 1601, in 2°

Sign. magángyűjtemény, 2002. november 22-én a Központi Antikvárium árverésén 420 ezer forintért értékesítették

Bej. nincs adat

Kötés: enyhén sérült gerincű, korabeli pergamenkötés

Pos. Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd

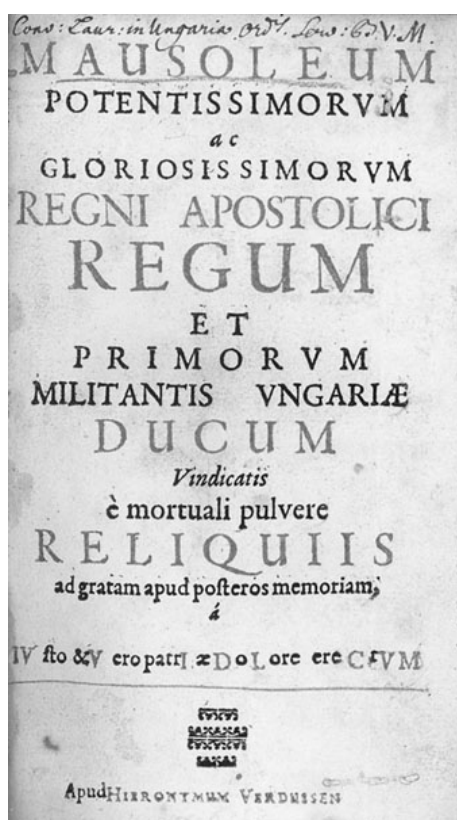
(690) Mausoleum potentissimorum ac gloriosissimorum regni apostolici regum et primorum militantis Ungariae ducum. Vindicatis e mortuali pulvere reliquiis ad gratam apud posteros memoriam a ivsto et vero patriae dolore erectum, (Pottendorf), apud Hieronymum Verdussen, (1667), in 8° – RMK III 2397, címlapváltozat RMK III 6541

Sign. magángyűjtemény, árverésen értékesítették

Bej. nincs adat

Kötés: nincs adat

Pos. a címlap tetején *Con(ventus) Laur(etani) in Ungaria Ord(in)is B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

53. A Mausoleum szerényebb, pottendorfi kiadása 1667-ből

ELTE Egyetemi Könyvtár

RMK

(691) Szent Pál; KOMJÁTI Benedek trad. (16. század)

Epistolae Pauli Lingva Hungarica donatae. Az Zenth Paal leueley magyar nyeluen, Krakkó, Hieronymus Vietor, 1533, in 8° – RMNY 13

Sign. EEK RMK I 1

Bej. számos kéziratot bejegyzés, amelyeket az új kötéskor megcsönkítettak

Kötés: 19. századi sötétkék, aranyozott bőrkötés

Pos. 1564-ben Kenieres Lőrinc vásárolta 8 dénárért, a címlap rectóján
Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is B(eatae)
V(irginis) M(ariae)

(692) PÁZMÁNY Péter (1570–1637)

Felelet az Magiari Istvan sarvari praedicatornak az orzag romlása okairul irt köniuere. Iratot Pazmani Peter által, Nagyszombatba, 1603 (typ. capituli Strigoniensis), in 4° – RMNY 905

Sign. EEK RMK I 46

Bej. nincs

Kötés: modern papírkötés

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ordini*
Servorum Beatae Virginis Mariae

Megj. Pázmány Péter II. Nádasdy Ferencnek ajánlotta

(693) LÉPES Bálint (1571–1632)

(LÉPES Bálint: Imádságos könyv), (Pragaban, Sesius, 1615), in 12° – RMNY 1093

Sign. EEK RMK I 66

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyomával, gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) n Ungaria Ord(in)is*
Servorum Beatae Virginis, a lap és a bejegyzés sérült

Megj. egyetlen ismert példány, de ennek is hiányzik a címlevele

(694) PÁLHÁZI Göncz Miklós trad. (?–1619)

Az romai Babylonnak köfalai, az az egy neminemü jesuvita ez tegetlen az szent varas köfalainak nevezeti alatt magyarázta gondolt XII fundamentomi, mellyeknek röuid ereösségökben bé foglalt le rontását... dresdai Meiszner Boldisar... oltalma alatt az szent írásbeli doctorsagra menendeö igyeközetbül közönséges oltalmazásra föl vett antiai Rodenborch Janos m. humanitatis poeticae profess. publ. ...Magyarrá fordítatott Pálházi Göntz Miklos praedikator... által, Keresztúr, nyomtatott Farkas Imre által, 1619, in 4° – RMNY 1184

Sign. EEK RMK I 78

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, beázásfoltok, a gerincen felirat, elmosódott jelzet

Pos. a címlapon keresztirányban *Convent(us) Lauret(ani) in*
Ungar(ia) Ord(in)is Servorum Beatae Virginis Mariae

(695) Az igaz isteni tiszteletnek tiszta tüköre, melyben világossan és fényessen láthattya ki-ki az Istent, és az Isten tiszteletinek szüksé-

ges vóltát, és hol kellessék ezt istenessen és üdvösségessen követni. Iratott egy isteni tiszteletnek buzgó terjesztője- és predikátora által, Pozsony, (typ. Societatis Jesu), 1637, in 8° – RMNy 1741

Sign. EEK RMK I 123

Bej. nincs

Kötés: modern papír

Pos. a címlapon keresztben *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ordi(ni)s Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, az előlapon *Bibl. Hung. Jankovich L. ord. 9.*

(696) **MEDGYESI Pál (1604–1663)**

Dialogus politico-ecclesiasticus. Az az két keresztyén embereknek egymással-való beszélgetések, kiknek egyike, ugymint az kerdezkedő némelly dolgokban meg nem szintén elég tanult és erőss, de nem általkodott, hanem örömet tanuló; a másik és a felelő tanultabb és vastagabb. Beszélgetések vagy az egyházi jgazgato presbyterekről, avagy vénekről, oeregekről és az presbyteriumról, egyházi tanátsrol, Bártfa, (s. typ., Klöss jun.), 1650, in 4° – RMNy 2309

Sign. EEK RMK I 173

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két csattal, a kapsok hiányoznak, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, a cím alatt még egyszer *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(697) **MALOMFALVAY Gergely (1616–1669)**

Belsoe-képpen indító Tudomány, Mellyet, némey Theologus Doctoroknak diák írásihoz egyuegyue elmélkedéssel kapcholkodván, s, édes nemzetének oedvoességes lelki jókat kívánván... az jgaz hitnek némely szükséges ágozatirol egy-néhány rövid és sommás letzkével meg-jóbított Seraphim Sz(ent) Ferencz fiai közüll leg-méltatlamb[!] és kisebbik szerzetes, Malomfalvay Fr(ater) Gergely, Bécs, Cosmerovius Máté, 1653, in 8° – RMNy 2462

Sign. EEK RMK I 186

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két csattal, a gerincen felirat

Pos. a címlapon *Ex libris Comitiss F(rancisci) de Nadasd 1653*

(698) VÁCZI P. András (1619–1680 k.)

A' Mi-atyánknak avagy minden-napi imádsággal való élésnek állatása és meg-óltalmazása e mostani időbéli tanítóknak ellenvetések ellen, melly idegen nyelvből magyarrá fordítottatott és néhol valamennyire meg-bővítvén közönségesbé tétettetett Daneus Racai által, Theodulus Anaxius által, Kassa, (s.typ.), 1653, in 8° – RMNy 2468

Sign. EEK RMK I 187

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen M

Pos. keresztirányban a címlapon *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(699) VÁCZI P. András (1619–1680 k.)

Replica, az az Tolnai Dali Janosnak csufos és vádos maga és mások mentésére való valasz-tétel Vaci Andras által, mellyben megmutattya először az ő maga Mi-Atyánk felől való igaz értelmét a több reformatus doctorokétul nem különözni. Másodszor a Mi-Atyánkrol író authornak (kit ő magyar nyelven ki adott) a több doctorokkal rész szerént való egygyezését, s rész szerint pedig azoktul való különözését. Harmadszor az tracta köziben egyelítettett két undok vádoknak hamisságát és azok ellen való igaz maga mentségét, Kassa, nyomtattatott Gevers Balint által, 1654, in 8° – RMNy 2524

Sign. EEK RMK I 197

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, gerincen felirat

Pos. keresztirányban a címlapon *Conventus Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul *Ex libris C(omit)is Franc(isci) de Nadasd*, az első borítótábla belsején Nádasdy erősen megcsontkított (a versrésze hiányzik), beragasztott ex-librise (mérete: 83×112 mm)

(700) MISKOLCZI CSULYAK Gáspár (1627–1679)

Angliai independentismus avagy az ecclesiái fenytékben és a külső isteni tiszteletre tartozó jó rendtartásokban minden reformata ecclesiaktól különözö fejetlen lábság. Egygynehány szava hihető, tudós, belgiumi doctoroknak irasokból rövideden öszve szedegette-tett es magyar nyelven kibocsáttatott Miskolci C. Caspar által.

Ultrajectum, nyomtattatott Vásberg János által, 1654, in 12° – RMNy 2558

Sign. EEK RMK I 199

Bej. nincs

Kötés: modern papír

Pos. keresztirányban a címlapon *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(701) MEDGYESI PÁL (1604–1663)

Liturgia Sacrae Coenae. Az az: Ur vacsorájának ki-osztasában való Rend és Cselekedet. Melyben megegyeztenek, a' Tiszánn innen-levő Egyházi szent Társaságbeli Tanétók, leg-nagyobb részént; és ilyen formán közönséges Gyűlésekben, 10. Apr. 1658-ben, ki-adtanak. Patak, Rosnyai Janos által, 1658, in 8° – RMNy 2795

Sign. EEK RMK I 206

Bej. nincs

Kötés: modern papír

Pos. keresztirányban a címlapon *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(702) kolligátum

MEDGYESI PÁL (1604–1663)

(1) Sok Jajjokban, s' bánatos szivel ejtett kenyhullatásokban merult, és feneklett, szegény igaz Magyaroknak, egy-néhány keserő Siralmi. Mellyeket tétetec velle, ez utolban el-mult nyolcz, kilencz, de mindenec felett, tavalyi esztendebéli s' attul fogva, való megbecselhetetlen Kárvallási s' Romlási, Sárospatak, Rosnyai Janos, 1658, in 4° – RMNy 2796

Sign. EEK RMK I 207

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerinc félig leszakadva, rajta felirat

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) Igaz Magyar-Nep Negyedik Jajja s-Siralma; Es annak alkalmatosságával idvességés Serkengettetése ...M. Pal által irattatott, s-praedicaltatott, Patakon, Nyomtatta az ő Nagyságok Könyvnyomtatoja, Renius György, 1657, in 4 – RMNy 2729

(3) Istenhez való igaz Megterés. avagy Szent és Isteni igaz Mod, Mint kellyen a' bűnben heverőnek, életét Isten kívánsága szerint

meg-jobbétani, és ötet magához engesztelni. Praedicáltatott a' Sáros Pataki Ecclesiában 5. August. 1657-ben, Sárospatak, (typ. principis), 1658 – RMNy 2794

(4) Ötödik Jaj, Es Siralom. Mellyel Szegény csak nem el-fogyott, lelkében el-fojlódott Magyar nemzetet, minapi amaz ő megsirathatatlan s' váratlan nagy Romlasaban... sirattatja, Sárospatak, (typ. principis), 1658 – RMNy 2794

(5) Rab-Szabadeto Isteni szent Mesterseg. Mely szerént, Rabságból, s' egyéb Inségekből, keresztyén Felebarátink kimenekednek. Sárospatak, (typ. principis, Rosnyai) – RMNy 2731

(6) Külön ülő Keresztyén. Az az, Kegyes szent Elmélkedés a' felöl, mint tarthassa az istenes Lélec, a' meg-veszett időkben, megfertezödetlen önnön magát, Sárospatak, (typ. principis, Rosnyai), 1657 – RMNy 2731

(7) Serva Domine. Avagy, Nagy veszélyekben forgó, és veszekedő Hiveknek Vigasztalási, s' Okai, Sárospatak, (typ. principis, Rosnyai), 1657 – RMNy 2731

(8) Igazak sorsa e' világon. Melyet A' Tekentetes Es Nagyságos Bocskai István Uram, Király Urunk ö Felsége belső Tanácsa, és Zemplén Vár-megyénec fő Ispánja, szerelmes Hütös-Társának; Nehai Tekéntetes és Nagyságos Lonyai Susanna Aszszonyomnak, legutolsóbb tisztességénec meg-adásában praedicállot, Sárospatak, (typ. principis, Renius). 1657 – RMNy 2730

(9) Gyözködő Hit a' Testen, e' Világon, Bünön, Halálon, Poklon és Kárhozon; Christusnak Isten jobbára üleseből. Praedikáltatott a' Sáros Pataki Ecclesiában, Sz. Marc utolso Részénec Rend szerént-való magyarázásánac alkalmatosságával, Sárospatak, (typ. principis), Rosnyai János, 1658 – RMNy 2793

(703) KEMÉNY János (1607–1662)

Gilead Balsamuma. Az az, Sz. Dávid Száz ötven Soltárinak, czéljok és értelmek szerént egyben szedegettetéseknek, és Kilencz Részekben alkalmaztatásoknak Tablaja, ...Könyörgéssel. Gyerő Monostori Kemeny János irta Tatár Országi Rabságában, Sárospatak, (typ. principis) Rosnyai János, 1659, in 4° – RMNy 2869

Sign. EEK RMK I 214

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, alatta R

Pos. a címlap tetején Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is

Serv(orum) B(eatae) V(irgin)is M(a)r(i)ae

(704) KIS Imre (1631–1683)

Tök, mak, Zöld Tromfiára Posahazinak Veres Tromf, (Kassa, Tüirsch), 1666, in 12° – RMNy 3283

Sign. EEK RMK I 235

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen nincs felirat

Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is

Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae

(705) SÁMBÁR Mátyás (1617–1685) SJ

A' Három Idvösseges kérdésre, a' Luther és Calvinista Tanítók mint felelnek? ugy, a' mint Matkó István mongya, fol. 128. X, ut Tök. Imé azert Matkó Hazugságinak megtorkollása, Es Posaházi Mocs-kainak megtapodása, (Kassa, Tüirsch), 1667, in 8° – RMNy 3347

Sign. EEK RMK I 237

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, szalagok nyomai, gerincen felirat

Pos. a címlap tetején és keresztirányban is Conventus Lauretani in

Ungaria Ordinis Servorum B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae

(706) PÁZMÁNY Péter (1570–1637)

Peniculus Papporum Apologiae Solnensis Conciliabuli, Ioannes Iemicius Parochus Senquicensis scribebat, Posonii, (typ. archiepiscopalis), 1610, in 4° – RMNy 1002

Sign. EEK RMK II 45

Bej. nincs

Kötés: fehér disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, két bőrszalag nyoma, a gerincen elmosódott piros betűs felirat

Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is

Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)

(707) Obsequiale seu baptismale secundum chorum alme ecclesiae Strigoniensis, Colophon. Anno salutis 1525, Uenetijs, Excussum in Edibus Petri Liechtenstein Mandato Michaelis Prischwicz librarij Budensis, in 8° – RMK III 265

Sign. EEK RMK III 80

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerince restaurált

Pos. a címlap tetején *Conv(entus) Laur(etani) in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul a possessor ki van vágva

(708) Martinus RAKOCIUS (16. század)

De Magistratu Politico, Libri Tres. Ad S. Caes. Rom. Maiest. Maximilianum Secundum, dominum et Imperatorem Clementissimum. Autore. M. Martino Rakocio Turociensi, (s.l., s.typ.), 1574, in 4° – RMK III 642

Sign. EEK RMK III 141

Bej. nincs

Kötés: félpergamen

Pos. *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(709) kolligátum

Proklos Diadohos (412?–485)

Johannes HONTERUS (1498–1549)

(1) Procli de Sphaera Liber 1. Cleomedis de Mundo Ioan Honteri Coronensis, Basileae, Per Sebastianum Henricpetri, 1585, in 8° – RMK III 739

Sign. EEK RMK III 164

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Bej. nincs

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*; a lap közepén *Martinus Schreiber* áthúzva, lejjebb *Johannis Hodikij Th. Ab. Anno 1605*; legalul *Sum ex libris Caspari Agricolae Noribergensis ...1585* (erőteljesen áthúzva)

(2) Ioannis Honteri Coronensis, de Cosmographiae rudimentis, et omnium propererum nomenclatura, Libri IIII, Per Sebastianum Henricpetri, 1585

(710) HOFFMANN Pál (1614–1659)

A tekintetes es nagysagos Hoffmany Pal, pécsi püspök... predikatzioia, mellyet predikállot Nagy szombatban Keresztelő Szent János templomában Sz(ent) András havának 26. napián 1652. esztendőben, midön Nagyvezekeny mezejen az törökök-ellen

valo harczon Kis aszszony havának 26. napián hazájokért
dűczöségessen egy-gyüt megh holt négy vitéz uri attiafiak el temet-
tetnének..., ezeknek... örök emlekezetire... groff Nadasdi Ferencz...
akaratiaibul ki-nyomtattatot, (s.l., Bécs), Cosmerovius Mátthe,
1653, in 2° – RMNy 2459

Sign. EEK RMK III 316

Bej. nincs

Kötés: modern papír

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(711) Bartholomäus BAUSSNER (1629–1681)

Bartholomaei Bausneri Saxonis Transylvani De Consensu Partium
Humani Corporis, Amstelodami, Apud Joannem Ravesteynium,
1656, in 8° – RMK III 1952

Sign. EEK RMK III 324

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, két zöld szalag nyoma

Pos. a címlapon keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria
Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(712) NÁDASI János (1614–1679) SJ

Annus Dierum Illustrium Societatis Jesu, siue in Anni dies digestae
Mortes illustres, Romae, Typis Varesij, 1657, in 8°

Sign. EEK RMK III 330

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, sérült, szuvas kötet, zöld szalag nyoma, elmo-
sódott felirat a gerincen

Pos. a címlap közepén *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia)
Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, az előzéklap-
pon egy beragasztott jelzet *D. N. 167*

(713) NÁDASI János (1614–1679) SJ

Pretiosae Occupationes Morientium in Societate Jesu. Autore
Ioanne Nadas, Romae, Typis Iacobi Antonij de Lazaris Varesij,
1657, in 8° – RMK III 1990

Sign. EEK RMK III 332

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta F

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(inis) Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul egy beragasztott jelzet *D. N. 126*

(714) NÁDASI János (1614–1679) SJ

De Imitatione Dei Libri III, Autore Ioanne Nadasi, Romae, Typis Iacobi Fei, 1657, in 24° – RMK III 1989

Sign. EEK RMK III 331

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a rézmetszetes címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria ord(inis) Seru(orum) B(eatae) M(ariae) V(irginis)*

16. század (antikva)

(715) ALCHABITIUS (10. sz.); Johannes DANCK de Saxonia (14. sz.)

(1) Libellus Isagogicus, Venezia, Erhard Ratdolt, 1485, in 4°

Sign. EEK Inc. 184¹¹⁴¹

Bej. piros és fekete tintával bejegyzések

Kötés: modern nyersvászon

Pos. *Raphaelis Saly – Haeredis? Augustini Saly – Ex dono domini Generosi Nicolai Adamocki possideo Johannes Hodikius ab 2 1616. – Conventus Lauretani in Ungariae Ordinis Servorum Beatae Virginis Mariae*

(2) Johannes Danck, Commentum in Alchabitium, Venezia, Erhard Ratdolt, 1485

(716) Angelo POLIZIANO (1454–1494)

Omnium Angeli Politiani operum (que quidem extare nouimus) Tomus prior. In quo sunt Epistolarum Libri XII, Charmides Platonis a Politiano Latinitate donatus opus imperfectum.... Miscellaneorum centuria prima, cetera eiusdem opera et opuscula in posteriore indicantur tomo seu particula, Venundantur in edibus Ascensianis et Ioannis Parui, Parrhisiiis, in aedibus Iodoci Badii Ascensii, 1512, in 2°

¹¹⁴¹ Fodor–WEHLI Tünde, *Az Egyetemi Könyvtár ősnymtatványkatalógusa*, (kézirat), EEK Kézirattár J 263, f.151–152.

Sign. EEK Ant 1115

Bej. rengeteg bejegyzés, aláhúzás, rajzok több kéztől

Kötés: erősen megrongálódott fehér pergamen kemény papírtáblákon, a gerinc sérült, szúnyomok, kódexcsíkok

Pos. színezett címlapmetszet, a címlapon egy görög nyelvű bejegyzés, alul *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd. A címlap tetején Conventus D V Lauretanae in Hungariae Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(717) Christophorus CLAVIUS (1538–1612) SJ

Gnomonices libri octo, Auctore Christophoro Clavio Bambergensi Societatis Iesv, Romae Apud Franciscum Zanettum, 1581, in 2°

Sign. EEK Ant 6000

Bej. nincs

Kötés: gazdagon díszített, a nyomtatvánnyal egykorú olasz kötés

Pos. az előtábla mélynyomással a Báthory-címer, a címlap verzóján *Paullus Giulaij donatum sibi ab Rege Poloniarum Stephano librum domino Ladislao Kubinj suo dedit. Cracoviae, 10 Aprilis Anno 1582.; a következő levél rectóján: Conventus Laurethani in Ungaria Ordinis Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

Megj. a jezsuita Clavius Rómában nyomtatott könyvét Báthory István lengyel királynak ajánlotta, díszes kötése alapján Báthory személyes példánya lehetett. A kötetet a király a későbbiekben Abafáji Gyulai Pálnak adta, majd ő Kubinyi Lászlónak 1582-ben. Később a lorettói szervitáké lett, hozzájuk csak Nádasdytól kerülhetett.

(718) Johannes ab INDAGINE (1467–1537)

Chiromantia. 1. Physiognomia, ex aspectu membrorum Hominis. 2. Periaxiomata de Faciebus Signorum. 3. Canones Astrologici, de iudicijs Aegritudinum. 4. Astrologia naturalis. 5. Complexionum noticia, iuxta dominium Planetarum, Argenterati, apud Ioann. Schottum, 1541, in 4°

Sign. EEK Ant. 3683

Bej. aláhúzások, bejegyzések elszórtan

Kötés: modern, sötétbarna félbőr, gerincen aranybetűs felirat

Pos. a címlap alján *C(omes) Franciscus de Nadasd, elmosódottan Conventus Lauretani in Ungar(ia) Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(719) kolligátum

Isaac CASAUBON (1559–1614)

Bernardino BALDI (1553–1617)

Abraham ORTELIUS (1527–1598)

(1) Isaaci Casauboni de rebus sacris et ecclesiasticis exercitationes XVI. Ad cardinal. Baronii prolegomena in annales... Ad Iacobum, Dei gratia, magnae Britanniae, et c. regem sereniss. Cum prolegomenis auctoris, in quibus de Baronia, Francofurti, typis Ioan. Bring, 1615, in 2°

Sign. EEK Ant. 7147

Bej. nincs

Kötés: világos pergamen, bordázott gerinc, rajta elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(ari)ae*, alján *Ex libris C(omit)is Franc(isci) de Nadasd*. A címlap utáni első lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 60*. A címlap jobb sarkában kéziratos bejegyzés *Viro Experiensiss. Dn. Casp. Hofmann Medico Altorfino, mittit Francof. cum officiosiss. salvi Frid. Moharius*. Bejegyzés: az első belső kötéstáblán kézírással *Fortunam velut tunicam magis concinnam proba, quam longam. Christophorus Adamus Rupertus emit a Cl. Dn. D. Hofmanno*. Az előzéklap recto-verso sűrűn tele írva egy levéllel „R. T. Medici Londinensis, de Morte Casaubonis Epistola”

(2) Bernardini Baldi In Tabulam Aeneam Eugubinam, Lingua Hetrusca veteri perscriptam Divinatio, Augustae Vindellicorum, (s.typ.), 1613

(3) Aurei Saeculi Imago, sive Germanorum Veterum Vita, Mores, Ritus et Religio Iconibus delineata..., Auctore Abrahamo Ortelio, Antverpiae Advaticorum, apud Philippum Gallaeum, 1596

(720) **ALCHABITIUS (10. sz.)**

Alchabitus, Libellus isagogicus ad magisterium iudiciorum astrorum, cum commento noviter impresso (scriptum super Alchabitium ordinatum per Joannem de Saxonia in villa Parisiensi, anno 1331; correctum per artium et medicine doctorem magistrum Bartholomeum de Alten et Nusia, Venetiis, per Melchiorem Sessa, 1512, die 21. mensis Januarii, in 4°

Sign. EEK Ant. 0532

Kötés: 19. századi félszemes pergamen

Bej. nincs

Pos. a címlap tetején Conventus Servorum Laureta in Hungaria és a címlapon keresztirányban Conventus Lauretanae in Ungar(ia) Ord(ini)s Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(ari)ae

(721) Joannes STOBAIOS (5. sz.); Willem CANTER (1542–1575)

Ioannis Stobaei Eclogarum Libri Duo: quorum prior Physicas, posterior Ethicas complectitur: nunc primum Graece editi, interprete Gulielmo Cantero, ...Ex Bibliotheca C. V. I. Sambuci, Antverpiae, ex officina Christophori Plantini, 1575, in 2°

Sign. EEK Ant 7423

Bej. nincs

Kötés: pergamen

Pos. a címlapon Conventus Lauretani in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae

(722) Jerónimo PRADO (1547–1595) SJ; Juan Bautista VILLALPANDO (1552–1608) SJ

Hieronymi Pradi et Ioannis Baptistae Villalpandi in Ezechielem Explanations et Apparatus Urbis ac Templi Hierosolymitani, Commentariis et Imaginibus, Romae, typis Illefonsi Ciacconij, 1596, in 2°

Sign. EEK Ant 6496

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, sérült, leszakadt gerinc, beázásnyomok

Pos. a címlap tetején Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae, mellette egy beragasztott jelzet C. N. 99

(723) Juan Bautista VILLALPANDO (1552–1608) SJ

De Postrema Ezechielis Prophetæ Visione Ioannis Baptistae Villalpandi, Tomi secundi, Romae, Typis Illefonsi Ciacconij, 1604, in 2°

Sign. EEK Ant 6497

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, teljesen szétesett gerinccel, két zöld szalag nyoma, szúette, beázásnyomok

Pos. a címlap tetején Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae, mellette egy beragasztott jelzet C. N. 100

(724) Jerónimo PRADO (1547–1595) SJ; Juan Bautista VILLALPANDO (1552–1608) SJ

Tomi III Apparatus Urbis ac Templi Hierosolymitani Pars I et II Ioannis Baptistae Villalpandi, Romae, Typis Illefonti Ciacconii, excudebat Carolus Vulliettus, 1604, in 2°

Sign. EEK Bar 00619

Bej. nincs

Kötés. pergamen

Pos. a címlap tetején Conv(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), a következő lapon egy beragasztott jelzet C. N. 101

(725) kolligátum

Lucius APULEIUS (125?–185?); Godeschalcus STEWECHIUS (1551–1586)

Jacob RAEVARD (16. század)

(1) Godescalci Stewechl Heusdani in L. Apuleii Opera Omnia Quaestiones et Coniecturae, Antverpiae, Ex Officina Christophori Plantini, 1586, in 8°

Sign. EEK Ant 5496

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta Ee

Pos. a címlap közepén Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae

(2) Iac. Raevardi Antecessoris de Auctoritate Prudentium liber singularibus, Antverpiae, Ex Officina Christophori Plantini, 1566

(726) ISZOKRATÉSZ (?–i.e. 338)

Isocratis Scripta, quae nunc extant, omnia, per Hieronymum Vuolfium Oetingensem, Basileae, per Ioannem Oporinum, (s.d.), in 8°

Sign. EEK Ant 5530

Bej. elszórtan aláhúzások és lapszéli bejegyzések

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat

Pos. nincs, de a kötés és a gerincfelirat – a kezdőbetűk pirossal kiemelve – alapján lorettói

(727) Marcus Tullius CICERO (i.e. 106–43), Paolo MANUZIO (1512–1574)

Commentarius Paulli Manutii in Epistolas M. Tullii Ciceronis, quae familiares vocantur (hiányzik a címlap és az első két levél), in Venetiis?, Apud Aldum?, 1579?, in 2°

Sign. EEK Ant 5526

Bej. aláhúzások és bejegyzések

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, sérült gerinc

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, alul *Ex libris C(omit)is Fr(ancisci) de Nadasd*

Megj. nehéz azonosítani a hiányzó címlap miatt

(728) Lucius APULEIUS (125?–185?); Godeschalcus STEWECHIIUS (1551–1586); Filippo BEROALDO (1453–1505)

L. Apuleii Madaurensis philosophi Platonici Opera, Quae guidem extant omnia. In primis vero de Asino Aureo Libri XI. cum eruditissimis Philippi Beroaldi Commentariis et Godescalci Stevvechii Heusdani L. Apuleii Opera omnia Questionibus et Conjecturis..., Basileae, Per Sebastianum Henricpetri, (s.d. 1597), in 2°

Sign. EEK Ant 5307

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta O

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omit)is Franc(isci) de Nadasd*, felül *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(729) Lucius APULEIUS (125?–185?)

L. Apuleii Madaurensis operum pars secunda, Basileae, (s.typ.), 1597?, in 2°

Sign. EEK Ant 5567

Bej. aláhúzások, bejegyzések

Kötés: pergamen, sérült gerinc, nincs felirat

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, alul *Ex libris C(omit)is Franc(isci) de Nadasd*

(730) EUSEBIUS Caesariensis (Euszebiosz) (260 k.–340 k.)

Eusebii Pamphili Caesariensis viri ut sanctissimi ita multivaria rerum et divinarum et humanarum cognitione clarissimi opera, Basileae, Per Henrichum Petri, 1549, in 2°

Sign. EEK Ant 4152

Bej. elszórtan aláhúzás, bejegyzés

Kötés: fehér disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, egy fémcsat, a másik hiányzik, bordázott gerinc, rajta felirat, alatta G

Pos. a címlap közepén *Ex Libris C(omitis) Fran(cisci) de Nadasd*, tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a lap alján: *Est ... (kivágva) Acroniani emptus Triburgi Brospoia Ad 1551*, az első kötéstábla verzóján: *Fortunam velut tunicam magis concinnam proba, quam longa. Christoporus-Adamus Rupetus*, a címlap utáni lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 72*

(731) kolligátum

Willem van der LINDT (1525–1588)

Anastase COCHELET (1551–1624)

(1) Missa apostolica, sive (He theia leitourgia tou hagiou apostolou Petrou). Divinum sacrificium sancti apostoli Petri. Cum Wilhelmi Lindani, episcopi Gandauensis, apologia pro eadem d. Petri apostoli liturgia, Antverpiae, ex officina Christophori Plantini, 1589, in 8°

Sign. EEK Ant 7158

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirattal, alatta M

Pos. a címlap alján *Conventus Lauretani in Ungaria ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) Calvini Infernus adversus Ioannem Polyandrum ministrum Calvinistam, Auctore F. Anastasio Cocheletio, Antverpiae, Ex officina Plantiniana, Apud Ioannem Moretum, 1608

(732) Heribert ROSWEYDE (1569–1629) SJ

Charles SCRIBANI (1561–1629) SJ

(1) Heriberti Rosweydi, De Fide Haereticis servanda ex decreto Concilij Constantiensis Dissertatio, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Apud Viduam et Filios Io. Moreti, 1610, in 8°

Sign. EEK Ant 7139

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen felirat, alatta H

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) *Orthodoxae Fidei Controversa*. Auctore Carolo Scribanio Antverpiae, ex officina Plantiniana, Apud Viduam et Filios Io. Moreti, 1612

(3) *Defensio veritatis adversus assertiones catholicae fidei repugnantes*, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Apud Viduam et Filios Io. Moreti, 1591 (recte 1611)

(733) kolligátum

Benito ARIAS MONTANO (1527–1598)

Ludovicus HILLESEMMIUS (16. század)

(1) *Humanae Salutis Monumenta* B. Ariae Montani studio, Antverpiae, Ex officina Christophori Plantini, 1571, in 8°

Sign. EEK Ant 6978

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinc, a felirat elmosódva

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is
Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, a verzón egy beragasztott jelzet C. N. 7

(2) *Sacrarum Antiquitatum Monumenta* Auctore Ludovico Hillesemmio, Antverpiae, Ex officina Christophori Plantini, 1577

(734) **Stephanus Winandus PIGHIUS (1520–1604)**

Themis dea, seu de lege diuina; Stephani Pighii Campensis. Ad ampliss. Antonium Perrenotum Cardinalem Granuellanum. Item mythologia eiusdem in quatuor anni partes, ab auctore recognita, Antverpiae, Ex Officina Christophori Plantini, 1568, in 8°

Sign. EEK Ant 6798

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, elmosódott felirattal, alatta C

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(735) kolligátum

Joannes BELLONUS (16. sz.)

(1) Antinomiarum Iuris Dissolutiones De figuris iuris opusculum, Io. Bellono. Lugduni, apud Godefridum et Marcellum Beringos, 1551, in 12°

Sign. EEK Ant 6723

Bej. nincs

Kötés: barna bőrkötés, aranynyomásos, görgetős díszítéssel, sérült gerinccel, két szalag nyoma

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Serv(orum) B(eatae) M(ariae) V(irginis) Lauret(anae) in Ungaria*, keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatissi)mae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Enchiridion Titulorum Aliquot Iuris Videlicet, Lugduni, Apud Gulielmum Rouillium, 1553

(736) Olympia Fulvia MORATA (1526–1555)

Olympiae Fulviae Moratae Foeminae Doctissimae ac Plane Divinae Opera omnia cum eruditorum testimonijs, Basileae, Apud Petrum Pernam, 1570, in 8°

Sign. EEK Ant 5670

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(737) Jean BODIN (1530–1596)

Jo. Bodini Methodus ad Facilem Historiarum cognitionem, Argentinae, Impensis Lazari Zetzneri, 1599, in 8°

Sign. EEK Ant 4945

Bej. a mű első harmadában bejegyzések és aláhúzások

Kötés: fehér pergamen, lekopott felirattal, alatta O

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omit)is Fr(ancisci) de Nadasd*, középen *Con(ventus) Laur(etani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(738) kolligátum

Aonio PALEARIO (1500?–1570)

(1) Aonii Palearii Verulani Epistolarum Lib. IIII. Orationes XIII. De Animorum Immortalitate Lib. III., Basileae, Apud Thomam Guarinum, 1573, in 4°

Sign. EEK Ant 3352

Bej. sok bejegyzés, latin nyelvű, több kéz írása, aláhúzások, az előzőek-lapon is, a hátsó lapokon is bejegyzések

Kötés: fehér pergamen, rossz állapotban, a gerincen elmosódott piros betűs felirat

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd, tetején Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) Decreta et Statuta Synodi Provincialis Mechliniensis, Antverpiae, Ex officina Christophori Plantini, 1571

(739) Johannes CARPENTEIUS (16. század)

In Vaticinia Isaiae, prophetae, Clarissimi, Paraphrasis, Heroico carmine conscripta, Auctore Ioanne Carpentio, Antverpiae, Ex Officina Christophori Plantini, 1588, in 4°

Sign. EEK Ant 2715

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat, piros kezdőbetűkkel, lejjebb I

Pos. a címlap tetején *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, középen egy beragasztott jelzet C. N. 150

(740) Antonio AGELLI (1532–1608)

In Habacuc Prophetam Antonii Agellii Neapolitani Commentarium, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Joannem Moretum, 1597, in 8°

Sign. EEK Ant 2669

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat

Pos. címlap alján *Conuent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, középen egy beragasztott jelzet C. N. 3.

(741) kolligátum

Johannes MÜLLER (Johannes Regiomontanus, 1436–1476)

Erasmus REINHOLD (1511–1553)

Bartholomaeus PITISCUS (1561–1613)

(1) Ioannis de Monte Regio, Mathematici Clarissimi, Tabulae Directionum Profectionumque, non tam Astrologiae iudiciariae..., ejusdem Regiomontani Tabula Sinuum..., Wittebergae, in Officina Typographica Matthaei Welack, 1584, in 4°

Sign. EEK Ant 2378

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, zöld szalagok, a gerincen elmosódott felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, az előtáblán arany-nyomással *C G T R H P 1611 (Comes Georgius Thurzó Regni Hungariae Palatinus)*

(2) Prutenciae Tabulae Coelestium Motuum, Autore Erasmo Reinholdo, Wittebergae, Imprimebat Matthaeus Welack, 1585

(3) Initium Nonum Prutenicorum, Authore Erasmo Reinholdo Salveldensi, Witebergae, (s.typ.), 1585

(4) Bartholomaei Pitisci Trigonometriae siue De dimensione Triangulor, Libri Quinque. Item Problematum Variorum, Dominci. Custodis chalcographi, Augustae Vindelicorum, Typis Michaelis Mangeri, 1600

(742) kolligátum

Roman MONTERO DE ESPINOZA (17. század)

François L'HERMITE (pseud. Tristan l'Hermite, 1601–1655)

(1) Grammaticae Despauterianae recens in Epitomen et commodiorem ordinem redactae, infinitisque in locis correctae et explicatae, Liber Primus: sive Prima Grammaticae Rudimenta, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Viduam, et Joannem Moretum, 1593, in 4°

Sign. EEK Ant 2179

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(2) Discurso sobre la toma de Gravelingas, escrito por D. Rom. Montero de Spinossa, 1652

(3) Sermon en las Honras del Excmo Senor Marquez de Aytona, por Orden del sor. Conde de Feria, en Amberes, en la emprenta Plantiniana, 1625

(4) La Peinture de Son Altesse Serenissime, (s.l., s.typ., s.d.)

(743) **Garcia da ORTA (1502–1568); Carolus CLUSIUS (Charles de L'ÉCLUSE, 1526–1609)**

Aromatum, et simplicium aliquot Medicamentorum apud Indos nascentium Historia..., conscripta a D. Garcia ab Horto, annotatiunculis illustrata a Carolo Clusio, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Viduam, et Joannem Moretum, 1593, in 8°

Sign. EEK Ant 2177

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta F

Pos. a címlap tetején *Conuent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a possessor-bejegyzés megismétlődik az 5. lap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(744) **Marcus Tullius CICERO (i.e. 106–i.e. 43)**

M. T. Ciceronis Tusculanae Quaestiones, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1545, in 8°

Sign. EEK Ant 1982

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omit)is Franc(isci) de Nadasd*, tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(745) **LUKIANOSZ (120/125–180 k.)**

Luciani Pars Secunda (a címlap kézírással görögül kiegészítve), (s.l., s.typ., s.d.), in 8°

Sign. EEK Ant 1861

Bej. rengeteg latin és görög bejegyzés, több kéztől

Kötés: fehér pergamen, gerince leszakadt

Pos. a címlap közepén *Ex libris C(omit)is Franc(isci) de Nadasd*, a következő lap alján *Convent(us) Lauret(anae) in Ungaria Ord(in)is B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(746) Joannes STOBAIOS (5. sz.)

Ioannis Stobaei Collectiones Sententiarum, Venetiis, Bartholomaei Zanetti, 1536, in 4°

Sign. EEK Ant 1573

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, szúette, gerince sérült, leszakadt

Pos. a címlapon alul *Ex libris Comit)is Francisci de Nadasd*, középen *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(747) M. Iehan BOUCHER (16. sz.)

Oraison Funebre, sur le trespas de ...Monarque Dom Philippe Second, Roy d'Espagne, par M. Iehan Boucher, A Anvers, Chez Jean Moratus, 1600, in 8°

Sign. EEK Ant 3611

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conuent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(748) PLUTARKHOSZ (45?–125?)

Alcuni Opusculetti de le cose morali del divino Plutarco in questa nostra lingua nuovamente tradotti, In Venetia, (Michele Tramezzino il vecchio), nel 1549, in 8°

Sign. EEK Ant 3521

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinc, a felirat lekopott, piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(749) kolligátum

PLUTARKHOSZ (45?–125?)

(1) Plutarchi Chaeronensis Vitarum Parallelarum seu Comparatarum, Guilielmo Xylandro, Augustano interprete, Francoforti ad Moenum, apud Ioannem Feyrabendium, 1592, in 8°

Sign. EEK Ant 3649

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat elmosódva piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(inis) Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) *Epitome Adagiorum Erasmi, Iunii et cognati, et aliorum*, (s.l.), Apud Guillelmum Laemarium, 1593

(750) Georgius FABRICIUS (1516–1571)

Antiquae Scholae Christianae Puerilis Libri duo, ...opera ac studio Georgii Fabricii, Basileae, per Ioannem Oporinum, 1565, in 8°

Sign. EEK Ant 3574

Bej. nincs

Kötés: fehér disznóbőr, vaknyomásos, görgős díszítéssel, elkopva, két fehér szalag, bordázott gerinc, rajta felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, közepén apró betűkkel *Legitimus possessor M. Isaacus Lanij Comparabat Bitsche in nundinis ...den 62. Anno Jesu 1609*

(751) kolligátum

Paolo GIOVIO (Paulus Jovius, 1483–1552)

Wolfgang DRECHSLER (16. század)

(1) *Turcicarum rerum commentarius Pauli Iovii episcopi Nucerini ad Carolum V. imperatorem augustum, ex Italico Latinus factus, Francisco Nigro Baßianate interprete, Argentorati, excudebat Wendelinus Rihelius, mense Septembri, 1537, in 8°*

Sign. EEK Ant. 1161

Bej. nincs

Kötés: fehér félvászon kötés barna márványozású papírtáblákkal. A gerincen piros címkén aranyozott felirat (19–20. század)

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) *De Saracenis et Turcis chronicon Volfangi Drechsleri, Argentorati, in aedibus Iacobi Iucundi, 1550*

(752) Johannes SCHÖNER (1477–1547)

Luca GAURICO (1476–1558)

Hieronymus CARDANUS (Girolamo Cardano, 1501–1576)

kolligátum

(1) Ioannis Schoneri Carolostadii Opusculum astrologicum, ex diversorum libris, summa cura prostudiosorum utilitate collectum, subnotata continens, Instructio intelligendae Ephemeridos; Isagoge Astrologiae iudiciariae; De electionibus communibus; Canones succincti nativitatum; Tractatus integer electionum M. Laurentii Bonicontrii Miniarensis; Assertio contra calumniatores Astrologiae D. Eberhardi Schleusingeri clariss. Philosophi atque Medici, Norimbergae, apud Iohan. Petreium, 1539, in 4°

Sign. EEK Ant. 1616

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinccel, rajta piros betűs felirat, szűnyomok

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, alul *Georgius Thurzo de Bethlenfalva Comitis Comitatus Arvensis Anno 1597.*

(2) Tractatus astrologiae iudiciariae de nativitatibus virorum et mulierum, compositus per D. Lucam Gauricum Neapolitanum, ex Ptolemaeo et alijs autoribus, Norimbergae apud Iohan. Petreium, 1540

(3) Antonii de Montulmo, Artium ac Medicinae Doctoris, de Iudicijs Nativitatum liber praeclarissimus. Additionibus Iohan. de Montereio illustratus, nec unquam ante hac aeditus, Norimbergae, apud Iohan. Petreium, 1540

(4) Hieronymi Cardani Medici Mediolanensis, Libelli duo Unus, De supplemento almanach; Alter, De restitutione temporum et motuum coelestium; Item geniturae LXVII. insignes casibus et fortuna, cum expositione, Norimbergae, apud Io. Petreium, 1543

(5) Alubatrís Astrologi diligentissimi, Liber Genethliacus, sive De nativitatibus, non solum ingenti rerum scitu dignarum copia..., Norimbergae, apud Ioh. Petreium, 1540

(753) kolligátum

Guilielmus ASSONLEVILLA DE BOUCHAULT (1565–1597)

(1) Atheomastix sive Adversus Religionis Hostes Univeros (Politicos Maxime) Dissertatio... Guilielmo Ab Assonlevilla Domino de Bouchault, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Ioannem Moretum, 1598, in 8°

Sign. EEK Ant 3576

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta H

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(2) Funus Guilielmi Assonlevillii Bouchautiid A varijs adornatum. Curator Leo Meyerus, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Ioannem Moretum, 1598

(754) ARISZTOTELÉSZ (i.e. 384–i.e. 322); Giulio PACE (1550–1635)

Aristotelis Stagiritae peripateticorum principis Organum, Hoc est libri omnes ad Logicam pertinentes Graece et latine. Iul. Pacius recensuit..., Morgiis, Excudebat Guilelmus Laimarius, 1584, in 4°

Sign. EEK Ant 3668

Bej. sok latin nyelvű bejegyzés, több kéztől

Kötés: fehér pergamen, a gerinc sérült, rajta felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap utáni lap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(755) Johannes LANG (Langius, 1485–1565)

Ioann. Langii Lembergii, Epistolarum Medicinalium Volumen Tripartitum, denuo recognitum, Francofurdi, Apud Heredes Andreae Wecheli, Claudium Marnium et Joann. Aubrium, 1589, in 8°

Sign. EEK Ant 4192

Bej. az utolsó lap verzóján latin nyelvű bejegyzés a kolikáról

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlapon keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(756) kolligátum

Michael NEANDER (1525–1595)

Matthaeus DRESSER (1536–1607)

(1) *Physices, sive Collectionum Physicarum, pars altera ...* Michaelis Neandri, Lipsiae, Defner, 1585, in 8°

Sign. EEK Ant 4441

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, kissé sérült, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlapon keresztben *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, középen *Sum ex libris Andreae Manderi Rothensis ... rusci, .. Ao. 1585*

(2) *De partibus corporis humani et de anima, eiusque potentiis libri duo*, Matthaeus Dresserus, Francofurti, Nicolai Bassaei, 1584

(757) **Paulus Furnius LEOPARDUS (1510–1567)**

Pauli Leopardi Isebergensis Furnii, *Emendationum et Miscellaneorum Libri viginti*, Antverpiae, Ex Officina Chistophori Plantini, 1568, in 4°

Sign. EEK Ant 3789

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta O

Pos. *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(inis) Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(758) **Matthaeus CURTIUS (1474–1544)**

Matthaei Curtii Papiensis, Medici Celeberrimi, in Mundini Anatomen *Commentarius elegans et doctus*, Lugduni, apud Theobaldum Paganum, 1551, in 8°

Sign. EEK Ant 3953

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinccel, a felirat piros kezdőbetűkkel, alatta N

Pos. a címlapon felül és keresztirányban *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(759) **Hugo FRIDAEVALLIS (16. század)**

Hugonis Fridaevallis Sampaulini, *De tuenda sanitate libri VI*, Anverpiae, Ex officina Christophori Plantini, 1568, in 8°

Sign. EEK Ant 3970

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta V

Pos. a címlapon keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria*
Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae

(760) kolligátum

Marcus MANILIUS (1. sz.); Joseph Justus SCALIGER (1540–1609)

(1) M. Manlii Astronomicon libri quinque. Iosephus Scaliger Iul. Caes. F. recensuit, ...ejusdem Ios. Scaligeri Commentarius in eosdem libros et Castigationum explicationes ...cum Notis F. Iuni Biturigis, (Heidelberg), in Officina Sanctandreana, 1590, in 8°

Sign. EEK Ant 4543

Bej. van pár bejegyzés és aláhúzás

Kötés: fehér disznóbőr, vak görgőkkel, bordázott gerincen felirat

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omit)is Franc(is)ci de Nadasd*, közvetlen fölötté *Michael Turw?*, legfelül *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Iosephi Scaligeri in Manilii Quinque Libris Astronomicon Commentarius et Castigationes, in Officina Sanctandreana (Heidelberg, s.d.)

(3) In Manilii Astronomica variae lectiones cum notis Fr. Iuni, in Officina Sanctandreana (Heidelberg, s.d.)

(761) Joachim Sterck van RINGELBERG (1499 k.–1531 k.)

Joachimi Fortii Ringelbergii Opera, Lugduni, Apud Antonium Vincentium, 1556, in 8°

Sign. EEK Ant 4687

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, rossz állapotban, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, az előzéklapok tépettek és sérültek

Pos. a címlap utáni első lapon keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, az előtáblán aranynyomással *C G T R H P 1611 (Comes Georgius Thurzó Regni Hungariae Palatinus)*

(762) Marco Antonio FLAMINIO (1498–1550); Publio Francesco SPINOLA (?–1573)

M. Antonii Flamini et P. Francisci Spinulae Poetarum Elegantissimorum Paraphrasis in omnes Davidis Psalmos versibus expressa, Basileae, per Petrum Pernam, 1560, in 8°

Sign. EEK Ant 5274

Bej. nincs

Kötés: sérült fehér pergamen, szúnyomokkal, a gerinc félig leszakadva, a felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap közepén *Conventus B(eatae) V(irginis) Lauretanae in Ungaria Ord(inis) Ser(vorum) B(eatae) V(irginis)*

(763) Jean BODIN (1530–1596)

Universae Naturae Theatrum... Autore Ioan. Bodino, Francofurti, Apud Haeredes Andreae Wecheli, Claudium Marnium et Joan. Aubr., 1597, in 8°

Sign. EEK Ant 5269

Bej. néhány aláhúzás

Kötés: fehér disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, a bordázott gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb m 19

Pos. a címlapon keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(764) Onofrio PANVINIO (1530–1568)

Epitome Pontificum Romanorum A S. Petro usque ad Paulum IIII. ...Onuphrio Panvinio Veronensi Authore, Venetiis, Impensis Iacobi Stradae, 1557, in 2°

Sign. EEK Ant 5222

Bej. a legutolsó lap verzóján néhány latin nyelvű pápákról

Kötés: fehér pergamen, szúette, a gerinc leszakadva

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omit)is Fr(ancisc)i de Nadasd, a tetején Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae),* középen egy beragasztott jelzet *D. N. 129*

(765) kolligátum

John CASE (1546–1600)

(1) Lapis Philosophicus sive Commentarius in octo libros Physicorum Aristot. Auctore Joanne Caso, in Medicina Doctore Oxoniensi, Francofurti ad Moenum, Apud Haeredes Andreae Wecheli et Anton Hierat, 1600, in 8°

Sign. EEK Ant 5209

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Servor(um) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) *Ancilla Philosophiae seu Epitome in octo libros Physicorum Aristotelis.* Autore Jo. Caso Oxon., Francofurti, Apud heredes Andreae Wecheli, Claud. Marnium et Jo. Aubrium, 1600

(766) kolligátum

Marcus Antonius MURETUS (Marc Antoine Muret, 1526–1585)

(1) *M. Antonii Mureti, Variarum Lectionum libri XV.,* Lugduni, Apud Haered. Guilielmi Rovillii, 1594, in 8°

Sign. EEK Ant 5180

Bej. nincs

Kötés: sérült, fehér pergamen, gerinc leszakadva, a felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omit)is Fr(ancisci) de Nadasd,* a lap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) *M. Antonii Mureti, Hymnorum Sacrorum,* Apud Haeredes Guilielmi Rovillii, 1594

(767) kolligátum

PINDAROSZ (i.e. 522?–422)

(1) *Pindari Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia. Caeterorum octo Lyricorum carmina..., Omnia Graece et Latine,* Antverpiae, Ex Officina Christophori Plantini, 1567, in 8°

Sign. EEK Ant 5395

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlapon keresztirányban halványan *Conventus Lauretani in Hungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) *Carminum Poetarum Novem,* Antverpiae, Ex Officina Christophori Plantini, 1567

(768) ARISZTOTELÉSZ (i.e. 384–i.e. 322); Giulio PACE (1550–1635)

Aristotelis Stagiritae Peripateticorum Principis Organum, Hoc est, libri omnes ad Logicam pertinentes, Graece, et Latine, Iul. Pacius a Beriga recensuit, Francofurti, Apud heredes Andreae Wecheli, Claudium Marnium et Ioan. Aubrium, 1598, in 8°

Sign. EEK Ant 5310

Bej. aláhúzások és bejegyzések latinul

Kötés: fehér pergamen, gerince hiányzik, alul m 140, szúette

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, közepén *Pie, modeste: Uti pia fata volunt. Joh. Hodikius T. ab anno 1606*

(769) Marcus Tullius CICERO (i.e. 106–43); Fulvio ORSINI (1529–1600)

Fulvii Ursini in omnia opera Ciceronis Notae, Antverpiae, Ex Officina Christophori Plantini, 1581, in 8°

Sign. EEK Ant 5456

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerinc sérült, a felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb O

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Ord(in)is B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(770) kolligátum

Publius Papinius STATIUS (45–96); Jan BERNAERTS (1568–1601)

Janus LERNUTIUS (1545–1619)

(1) Johan. Bernarti, Ad P. Stati Papini Silvarum Libros, Commentarius, Antverpiae, Ex Officina Christophori Plantini, apud Joannem Moretum, 1599, in 8°

Sign. EEK Ant 5457

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a felirat átragasztva, lekopott piros kezdőbetűkkel, lejjebb M

Pos. a címlap közepén *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) Iani Lernutii Carmina, Quorum seriem pagina proxima indicabit, Antverpiae, Ex Officina Christophori Plantini, 1579

(771) kolligátum

Petrus RAMUS (1515–1572)

(1) P. Rami Scholarum Dialecticarum Seu Animadversionum in Organum Aristotelis, libri XX., per Joan. Piscatorem, Francofurti, Apud Andreae Wecheli Heredes, Claudium Marnium et Joan. Aubrium, 1604, in 8°

Sign. EEK Ant 4583

Bej. aláhúzások, néhány bejegyzés

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) P. Rami Scholarum Physicarum Libri Octo, per Joannem Piscatorem, Francofurti, Apud Andreae Wecheli Heredes, Claudium Marnium et Joan. Aubrium, 1606

(3) P. Rami, Scholarum Metaphysicarum, Francofurti, Apud Andreae Wecheli Heredes, Claudium Marnium et Joan. Aubrium, 1583

(4) P. Rami Scholae in tres primas Liberales Artes, Francofurti, Apud Andreae Wecheli heredes Claud. Marnium et Ioann. Aubrium, 1595

(5) P. Rami Scholarum Rhetoricarum, seu Quaestionum Brutinarum in Oratorem Ciceronis lib. XX., Francofurti, Apud Andreae Wecheli heredes Claud. Marnium et Ioann. Aubrium, 1593

(772) Georg EPP (?–1510)

Repertorium apostillarum utriusque testamenti domini Hugonis Cardinalis, Prima pars huius operis continens textum Biblie ...librorum infra signatorum, videlicet Genesis, Exodi, Levitici, Numeri, Deuteronomii, Josue, Judicum, Ruth, Regum IIII, Paralipomenon II, Esdre IIII, Tobie, Judith, Hester, Job, (s.l., s.typ.), (1504), in 2°

Sign. EEK Ant 0278

Bej. nincs, piros és kék iniciálékkal és színezett fametszetekkel

Kötés: fatáblás, sötétbarna bőrkötés, vaknyomással, görgőkkel, beázás és szúnyomok, két rézcsat nyoma, a gerinc bordázott, rajta felirat, a gerinc sérült

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lejjebb még egyszer, s egy beragasztott jelzet C. N. 45

(773) Hugues de Saint-Cher (Hugo de Sancto Caro, ?–1263)

Secundus pars huius operis continens psalterium cum postilla dni Hugonis Cardinalis, (s.l., s.typ.), (1504), in 2°

Sign. EEK Ant 0290

Bej. nincs

Kötés: fatáblás natúr félbőr kötés vaknyomással, két pár rézkapoccsal (az egyik leszakadt) (16. század eleje, német gótikus)

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lejjebb még egyszer, s egy beragasztott jelzet C. N. 47

(774) Hugues de Saint-Cher (Hugo de Sancto Caro, ?–1263)

Tertia pars huius operis continens postillam Domini Hugonis Cardinalis Super Proverbia, Ecclesiasten, Cantica, Librum Sapientie, Ecclesiasticum, Esaia, (s.l., s.typ.), (1504), in 2°

Sign. EEK Ant 0280

Bej. nincs, színes iniciálék

Kötés: fatáblás, sötétbarna bőrkötés, görgőkkel, beázás és szúnyomok, két csat közül az egyik van meg, a gerinc bordázott, a feliratos része leszakadva

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lejjebb még egyszer, s egy beragasztott jelzet C. N. 46

(775) Theologia Germanica: een gulden handtboecxken, cort ende wichtbarich: inhoudende hoemen den ouden mensche moet wtdoen : ende den nieuwen aendoen eerst wt den hoochduytsche int Latijn ouergheset deur Joannes Theophilus; ende zu ghestelt in Nederlandtsche sprake deur E. X., T'Anten, inde druckerije van Christoffel Plantijn, by de weduwe en Jan Moerentorf, 1590, in 16°

Sign. EEK Ant 0625

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen

Pos. a címlapon keresztirányban *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

17. század (barokk)

(776) Caius PLINIUS Secundus sen. (23–79); Sigismund GELENIUS (1597–1554)

C. Plinii Secundi Historiae mundi tomus tertius, a Sigismundo Gelenio diligenter castigatus veterumque codicum collatione restitutus..., (s.l.), Typis Iacobi Stoer, 1601, in 8°

Sign. EEK Bar 04751

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. az előzéklap rectóján *Comes Georgius Thurzo Trenchin*, a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, az előtáblán aranynyomással *C G T R H P 1611* (*Comes Georgius Thurzó Regni Hungariae Palatinus*)

Megj. a mű szerepel Thurzó György 1611-es könyvtárkatalógusában is.¹¹⁴²

(777) Abraham BUCHOLZER (1529–1584)

Abrahami Bucholceri Index Chronologicus, Monstrans Annorum seriem a Mundo Condito usque ad Annum nati Christi 1616 Quarta cura Bucholcerorum, Francofurti, Excudebat Nicolaus Hoffmannus, sumptibus Jonae Rhosae, 1616, in 8°

Sign. EEK Bar 07128

Bej. nincs

Kötés: vaknyomásos bőrkötés, görgetős díszítéssel, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlapon *Ex Libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd*, legfelül *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(inis) Serv(orum) B(eat)ae V(irginis) M(a)r(i)ae*, a hátsó szennylapon *A.C. 1618. Obijs Georgius a Schönbaich, Baro Silesiacus, Cancellarius Silesiae et Lusetiae, de Rep. Bene meritis, fundator Gymnasij Bethaniensis, ex nephriticis doloribus 25. Febr. Remus in ep. ad Casp. Hofm.*

(778) kolligátum

René DESCARTES (1596–1650)

(1) Principia Philosophiae, Amstelodami, Apud Ludovicum Elsevirium, Anno 1644, in 4°

¹¹⁴² Adattár 11., i. m., 515.

Sign. EEK Bar 04711

Bej. nincs

Kötés: fehér félbörkötés, két kapoccsal, gerincen felirat, a gerinc alján elmosódott jelzet M

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) F(rancisci) de Nadasd, középén Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Specimina Philosophiae: seu Dissertatio de Methodo recte regendae rationis et veritatis in scientiis investigandae: dioptrice et meteora, Amstelodami, Apud Ludovicum Elsevirium, 1644

(779) Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

Historia Eustachio-Mariana Qua Admiranda D. Eustachij Sociorumque Vita ex varijs Authoribus collecta; Locus in quo eidem in Monte Vulturello Christus inter cornua Cerui apparuit, nouiter detectus; Ecclesia quoque B. M. Virginis, quam eodem in loco a Constantino Magno conditam, S. Sylvester Papa solemniter consecrasse traditur, summo studio inquisita, necnon varijs Antiquitatum Monumentis illustrata, e densis, quibus hucusque delituerunt, tenebris, in publicae lucis bonum educuntur, Romae, Ex Typographia Varesii, 1665, in 4°

Sign. EEK Bar 00832

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamenkötés, gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, lejjebb egy beragasztott jelzet D. N. 98

(780) kolligátum

Johann MAGIRUS (?–1596)

(1) Ioannis Magiri Physiologiae Peripateticae Libri Sex Cum Commentariis, Francofurti, Apud Wolffgangum Richterum, Impensis Conradi Nebenii, 1608, in 8°

Sign: EEK Bar 05373

Bej. számos bejegyzés és aláhúzás több kéztől, de csak a kolligátum első tagjában

Kötés: fehér bőr, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. az előtáblán mélynyomással *I M S 1 6 0 9*, a címlapon *Ex lib(ris) C(omitis) Francisci de Nadasd (16)69* (az évszám más színű tintával), felül *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum)*

B(eatae) V(irginis) M(ariae), a címlap verzőján *Sum Stephaniis B. Wacri Emptus F. 2 d. 40 Anno 1619. 2. Septembris Valet integres tres florenos.*

(2) Disputationes Philosophicae, Physicae praesertim, quae in Gymnasio Dantiscano ad Lectionum Philosophicarum cursum paulo plus biennio publice institutae et habitae sunt, sub praesidio Barthalomaei Keckermanni Philosophiae in eodem Gymnasio Professoris, Hanoviae, Apud Guilielmum Antonium, 1606

(781) CLEMENS Alexandrinus (150 k.–215 k.); Daniel HEINSIUS (1580–1655)

Klémentos Alexandreós ta heuriskomena, Clementis Alexandrini Opera Graece et Latine quae extant. Daniel Heinsius Textum Graecum recensuit, interpretationem veterem locis infinitis meliorem reddidit: breues in fine Emendationes adiecit. Accedunt diversae lectiones et emendationes, partim ex veterum scriptis, partim ex huius aetatis doctorum iudicio a Friderico Sylburgio collectae, Lugduni Batavorum, Excudit Ioannes Patius Academiae Typographus Pro Bibliopolio Commeliniano, 1616, in 2^o¹¹⁴³

Sign. EEK Bar 01112

Bej. nincs

Kötés: fehér bőrkötés, gerincen elmosódott tintanyomok

Pos. a címlapon *Ex lib(ris) Comitis Francisci de Nadasd, Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(782) kolligátum

**Johannes SCHEFFLER (Angelus Silesius, 1624–1677)
Jodocus KEDD (1597–1657) SJ**

(1) Johannis Schefflers, von Breßlau, Philosophiae et Medicinae Doctoris... Gründtliche Ursachen und Motiven, Warumb er Von dem Lutherthumb abgetretten, Und sich zu der Catholischen Kirchen bekennet hat, Gedruckt zu Ingolstatt, bey Georgio Hänlin, 1653, in 4^o¹¹⁴⁴

Sign. EEK Bar 01780

Kötés: fehér pergamenkötés, gerincen elmosódott írás

¹¹⁴³ Katalog 1787, f.15.: Clemens Alexandr., Opera Omnia Graece et latine, Lugduni, 1616, 1 rész, folio, 3 forint

¹¹⁴⁴ 1787 Schefer (sic) Religionsfragen, Ingolstadij, 1653, 4to

Bej. nincs

Pos. a címlap közepén *Ex libris Com(itis) Franc(isci) de Nadasd, tete-jén Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*. Az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise (mérete 107×163 mm)

(2) teljes egészében ki van vágva a kötetből

(3) Wunder-Geist Martini Lutheri, durch P. Jodocum Kedd, Amberg, bey Georgen Haugenhofer, 1654

(4) Bedenck es wol Warumb so vil hohes vnd Nidriges Standts Personen durch Gottes Gnad das Luthertumb und andere neue Secten verlassen, durch P. Iodocum Kedd, Ingolstatt, bey Georgio Hänlin, 1654

(5) Sächsisch unnd Helmstattischer Religions-Streitt. Nicht von Linsen und Haberstroh..., Durch P. Iodocum Kedd, Gedruckt zu Ingolstatt, bey Georgio Hänlin, 1653

(6) Gloria verae Ecclesiae. Das ist: Ehr der wahren Kirchen Jesu Christi, durch Franciscum Xaverium Societatis Jesu Der Indianer Aposteln, Gedruckt zu Amberg, bey Georgen Haugenhofer, 1653

(7) Nihil ad rem. Das ist: Nichts zur Sath. Oder Ungründtliche Andtwort Melchioris Nicolai und anderer Lutherischen Praedicanten, durch P. Ioducum Kedd, Ingolstatt, bey Georgio Hanlin, 1653

(783) kolligátum

Benito PEREYRA (1535–1610) SJ

Bartholomaeus KECKERMANN (1571?–1608?)

(1) Benediciti Pererii Societatis Iesu, De communibus omnium rerum naturalium principiis et affectionibus, Libri quindecim, qui plurimum conferunt non tantum ad eos octo libros, qui de Physico auditu inscribuntur, sed etiam multos alios difficillimos Aristotelis locos intelligendos, Coloniae, Impensis Lazari Zetzneri Bibliop., 1609, in 8°

Sign. EEK Bar 05370

Bej. aláhúzások és bejegyzések több oldalon

Kötés: jó állapotban lévő pergamenkötés, a gerincen barna betűkkel felirat

Pos. az előtáblán mélynyomással *M S C* ill. 1616, a címlapon *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd. A címlap közepén Convent(us) Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irgin)is M(ariae), a kötéstábla belső oldalán Sum ex libris Petri Pastoris Horvay*

(2) *Scientiae Metaphysicae Compendiosum Systema, Publicis in Gymnasio Dantiscano, Praelectionibus adornatum, et in duas partes tributum, a Barthalomaeo Keckermanno Philosophiae ibidem Professore, Hanoviae, Apud Guilielmi Antonii, 1615*

(784) Jacob MARTINI (1570–1649)

Jacobi Martini Professoris Academici Institutionum Logicarum Libri VII, Editio renovata, cum Indice Rerum et Verborum Locupletissimo, (Wittebergae), Sumtibus Pauli Helvvigij Bibliopolae, 1614, in 8°

Sign. EEK Bar 05572

Kötés: szétesett állapotban, levált, egyszerű fehér pergamenkötés szűnyomokkal, gerincen barna betűs felirat, alul *Jm 123*

Bej. számos, a mű tartalmára vonatkozó bejegyzés

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Francisci de Nadasd. A címlap oldalán keresztirányú bejegyzés Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(785) Andreas RIVETUS (Andre Rivet, 1572–1651)

Andreae Riveti Apologia pro Sanctissima virgine Maria Matre Domini. Adversus veteres et novos Antidicomarianitas, Collyridianos, et Christianocategeros. Libris duobus absoluta. Cum indicibus necessariis, Lugduni Batavorum, Apud Franciscos Hegerum et Hackium, 1639, in 4°¹¹⁴⁵

Sign. EEK Bar 01509

Bej. nincs

Kötés: pergamenkötés, a gerincen elmosódott barna betűkkel felirat

Pos. a címlap alján *Ex lib(ris) Comit(itis) Franci(isci) de Nadasd. A címlap tetején Convent(us) Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irgin)is M(a)r(i)ae. Középen Est liber nisi Blasphemus in B. Virginis et alios. A kötéstábla hátlapján Leyda Michael Szentpeteri mpp.*

¹¹⁴⁵ Katalog, 1769: Verbotene Bücher 52. Apologia Riveti, Lugduni, 1639, 4°, 3 f.

(786) Thomas DUELLER (1602–1671) SJ

Grabmahl Der Allerdurchleuchtigsten... Kayserin, Mariae Leopoldinae, deß unßberwindlichen Römischen Kaysers Ferdinandi III. werthesten Gemahlin, ...Durch den Ehrw. Thomam Dueller... Hoffpredigern, Wien, Cosmerovius, 1649, in 4°

Sign. EEK Bar 05529

Kötés: ép bőrkötés, gerincen egy jelzet *O N 7*

Bej. nincs

Pos. a címlap alján *Ex libris Comitiss Franc(isci) de Nadasd*, a címlap tetején *Convent(us) Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(787) kolligátum

Johann HEINZELMANN (17. század)

(1) Tariffa, uber das Fein Silber, Darin gar bald zu sehen, wie vil Fein in jedem Stuck Silber sich befindet, ...durch Johann Heintzelman, ...Schul- und Rechenmeister in Augspurg calculirt, Augsburg, Schöning, 1622, in 8°

Sign. EEK Bar 04663

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamenkötés, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, elmosódott, régi jelzet, szúnyomok

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*. Az első belső kötéstáblán Nádasdy beragasztott exlibrise (mérete 84×114 mm), a vers része levágva belőle

(2) Tariffa Uber das Göldig Silber. Darin zusehen, wie man das Gold rechnen und finden soll... Durch Johann Haintzelman den Eltern, Burgern, Schul- und Rechenmaister in Augspurg, Augsburg, Schöning, 1622

(788) De sacris stigmatibus Seraphici Patris S. Francisci, (Bécs, 1653–1657, Matthaeus Cosmerovius), in 8° – RMNy 2565A

Sign. EEK Kézirattár RMK I 199/c

Bej. nincs

Kötés: modern, 19. századi

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, az előzéklap verzóján egy beragasztott jelzet *D. N. 219*

(789) Nicolaus AVANCINI (1611–1686) SJ

Adeliches Frawen Klayd... Christinae Elisabethae Trauthsonin
Leichpredig in S. Michaelis Kirchen zu Wienn den 27. Julij von R.
P. Nicolao Avancino, Wien, Cosmerovius, 1648, in 8°

Sign. EEK Bar 06215

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamenkötés, kissé megrongálódva

Pos. a címlap közepén *Ex libris Com(itis) Franc(isci) de Nadasd*, a
címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is*
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)

Megj. a kötéstáblában egy német nyelvű kézirásos inventárium talál-
ható

(790) Tobias MAGIRUS (1586–1652)

Polymnemon Seu Florilegium Locorum Communium, Ordine
novo, exactiori, et ad usum accommodatiori animatum:
selectioribus etiam Sententiis et Exemplis Ex Scriptorum
Probatissimorum Et Elegantissimorum, Graecorum, Latinorum;
...Una cum Introductione, et Onomatologo Critico Praestructum
Cura et Opera Tobiae Magiri, Editio Secunda, Francofurti,
Sumptibus Societatis, 1661, in 2°

Sign. EEK Bar 07729

Bej. nincs

Kötés: pergamen, zöld szalag nyomai, a gerincen felirat, szúnyomok

Pos. a rézmetszetes címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria*
Ord(in)is Serv(orum) Be(at)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae

(791) kolligátum

Michael PICCART (1574–1620)

Ernst SONER (1572–1612)

Georg REMUS (16–17. század)

Bernhard PRAETORIUS (16–17. század))

Johannes HARPPRECHT (1560–1639)

Conrad RITTERSHUSIUS (1560–1613)

Johann SAUBERT (1592–1646)

Andreas LIBAVIUS (1560–1616)

Johann Valentin ANDREAE (1586–1654)

Paul CHEMNITZ (16–17. század)

(1) Themistiu Philosophu, Tu Kai Euphradus Epiklethentos, logoi
hex basilikoi. Themisti(i) Philosophi... Orationes Sex Augustales:

Ad Constantium, Iovianum, Valentem Et Valentinianum II. Imper. Augg. habitae, Graece, et nunc primum, Latinum in sermonem conversae a Georgio Remo Aug. Vindel. IC. Cum eiusdem Notis ...Adiecimus et septimam Themistii orationem, ad Valent. Imp. pro Libertate Relligionis, Latine, Ambergae Palatin., Schönfeldius, 1605, in 4°

Sign. EEK Hb 4r 499

Kötés: fehér pergamen, gerince hiányzik

Bej. aláhúzások, megjegyzések görög, latin és német nyelven

Pos. a címlap alján barna tollal *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd. Tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um Be(at)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Ernesti Soneri Philosoph. Et Med. D. in Academia Noribergensium Orationes duae: I. De Insomniis, II. De vita contemplativa, Publice Ab Eodem Habita In Promotione Magistrorum et Baculariorum Altdorfi, Typis Theodorici, Agricola, 1610

(3) Michaelis Piccarti Fr. Professoris Norici Orationum Academicarum Triga: I. De Lusibus Naturae. II. De Lusibus Diaboli. III. De Usu Politico dicti Hippocratei, Norimbergae, Wagenmannus, 1610

(4) Euktikon In Praesentem Annum MDCX: Ad Illustrissos. Principes, Hassiae Landgravios, Auctore Bernh. Praetorio, Nurembergae, Wagenmannus, 1610

(5) Laurea Doctoralis, Christophoro Caelestino, Marchio, Tubingae 7. Decembr. An. 1608. promotore: Nobili, Clarissimo et Consultissimo Viro, Dr. D. Johanne Harprecto, Institutionum Professore... Tubingae, Typis Cellianis, Anno 1608

Bej. a címlap alján Clariss. Et Consultiss. Viro D. Andreae Dinnero, J. U. D. et in Academia Norimbergens. Professori publ. Nec non ejusdem Reip. Consiliario dig... Dno fautori et amico meo Plurimam colendo

(6) Exequiae Jacobi Wachsmuthi... cum Epistola Cl. V. D. Joann. Caselii, Noribergae, Kauffmannus, 1602

(7) De obitu praemature Helenae Dinneriae; Puellae, Dum Vixit, Festiviss. dentitione pessimo morborum extinctae Altorfii,

...Cunradi Rittershusii IC. et ibid. Antecessoris Altorfi(i), Agricola, 1608

(8) D. Joannis Caselii Epistolae IIII. Ad Georgium Remum... Accesserunt vota et elogia amicorum In eiusdem Remi Natalem L. et Insignia Gentilitia, Altorfi(i), Agricola, 1610

(9) De Bartholomaeo Burgesio Pauli V. Pontificis, Olim Burgesii, Filio Notho, (s. l.), 1609

(10) Ad omnia Rittershusiana Quaedam ex sacris adiecta paralipomena... a Paulo Chemnitio, Typis Dunckerianis, 1609

(11) Iubila, data Salvatori Nostro Et Regi, Jesu Christo Recens Nato... ab Johanne Sauperto, Altorfii, Agricola, 1611

(12) Carminis triumphalis Ecclesiae Coelestis... Autore Andrea Libavio, Coburgi Ducalibus, Iustus Hauck, Anno Christi, 1611

(13) Oratio de Magistratu ...publice a Martino Rey de Naglowicze, Altorphi, Typis Theodorici, per Cunradum Agricolam

(792) kolligátum

Jacobus PONTANUS (1542–1626) SJ

John BARCLAY (1582–1621)

(1) Attica Bellaria, Sive Litteratorum Secundae Mensae: ad animos ex Contentione, ...Auctore Iacobo Pontano, Societatis Iesu, Augustae Vindelicorum, Apud Andream Apergerum, Impensa Ioannis Hertzroy, 1620, in 8°

Sign. EEK Bar 05952

Kötés: sérült, fehér pergamen, a gerinc leszakadva

Bej. nincs

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd*, a tetején *Conventus Laur(etani) in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Joannis Barclaii Argensis Editio Repetita, Augustae Trebocorum, Impensis Eberhardi Zetzneri, 1623

(793) **Jacobus PONTANUS (1542–1626) SJ**

Jacobi Pontani Progymnasmatum Latinitatis, sive dialogorum, Volumen primum, De Rebus Literariis, (s.l.), Ex typographeo Nicolai Henrici, Impensis Ioannis Hertsroy, 1616, in 8°

Sign. EEK Bar 08651

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conv(entus) Laur(etani) in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) Jacobi Pontani Progymnasmatum Latinitatis, sive dialogorum, Volumen secundum, Monachii, Ex typographeo Nicolai Henrici, Impensis Ioannis Hertsroi, 1615

(794) Andreas KOBAVIUS (1593–1654) SJ

Vindiciae Astronomicae Theticae, Pro Dionysio, Cognomento, Exiguo, Abbate Romano. Contra Eximios Chronographos, Praeter propter Summos Imos, Aeram vulgarem Dionysianam usurpantes. Seu Nato, Mortuo, Redivivoque Jesu Homini Deo, ...dissertatio ab Andrea Kobavio, Viennae, typis Gregorij Gelbhaar, 1643, in 8°

Sign: EEK Bar 04658

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen két zöld szalag nyomával, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap legalján barna tollal *Ex libris C(omitis) Fran(cisci) de Nadasd*, keresztirányban a címlapon *Conventus Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(795) Matthias WILHELM (17. sz.)

Neue Invention, Dadurch in der Arithmetick viel schöner Exempla sehr kurtz und gering auffgelöst seind..., durch Matthiam Wilhelmum von Ulm..., gedruckt zu Onolßbach, durch Paulum Böhm, 1613, in 4°

Sign: EEK Bar 04161

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat, lejjebb L

Pos. az első kötéstábla belsején Nádasdy nyomtatott exlibrise (mérete 129×158 mm), a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(796) Michael CRÜGNER (17. sz.)

Michaelis Crugneri. P.M.C. Chymischer Garten-Baw, Das ist: Spagyrische Beschreibung Vier- und dreissigerley Gewächs und Kräuter, nach rechter Fundamental und Hermetischer Anleitung,

Nürnberg, In Verlegung Wolfgang des Jüngern und Johann Andreae Endtern, 1653, in 4°

Sign. EEK Bar 04565

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerince sérült, rajta elmosódott betűk

Pos: a címlapon alul *Ex libris Comitis Francisci de Nadasd 659*, a címlap tetején *Conventus in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(797) Michael RÜHEL (17. sz.)

Arithmetica oder Rechenbuch Auff der Federn oder mit Ziffern... durch Michael Rüheln, Wittenberg, gedruckt bey Lorentz Seuberlich, Anno 1608, In Vorlegung(!) Samuel Selfisch, in 8°

Sign. EEK Bar 04283

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, lejjebb L

Pos. az első kötéstábla belsején Nádasdy nyomtatott exlibrise erősen megcsontítva (mérete 77×114 mm), a verset a könyv kis alakja miatt levágták róla, hogy beférjen. A címlapon keresztirányban *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(798) Johann SAUER (17. sz.)

Arithmeticae brevis et perscipua explicatio. Das ist kurtze und deutliche Erklerung der gantzen Arithmetie oder Rechenkunst... Durch M. Johan Saur Salfeldensem, Erfurt, Nicol Schmuck, in Verlegung deß Authoris, Im Jahr 1621, in 8°

Sign. EEK Bar 04272

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, lejjebb L

Pos. az első kötéstábla belsején Nádasdy nyomtatott exlibrise erősen megcsontítva (mérete 88×115 mm), a verset a könyv kis alakja miatt levágták róla, hogy beférjen.

(799) Christoph Achaz HAGER (1584–1657)

Arithmetischer Wegweiser, der Brüche-, Practic- und anderer Handels Rechnungen... beschrieben von Christoph-Achatio Hageri, Gedruckt zu Hamburg durch Paul Langen, 1624, in 8°

Sign. EEK Bar 04267

Bej. nincs

Kötés: fehér szüette pergamen, gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta M. 7.

Pos. az első kötéstábla belsején Nádasdy nyomtatott exlibrise erősen megcsonkítva (mérete 80×114 mm), a verset a könyv kis alakja miatt levágták róla, hogy beférjen. A címlap szélén keresztirányban *Conventus Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(800) kolligátum

Philipp GEIGER (17. sz.)

(1) *Arithmetica Compendiosissima: Das ist, eine Beschreibung viler der besten nützlichen Vortheilen und Behendigkeiten, deren man sich in der Multiplication, Division und Regulen Detri gebrauchen kan, ...durch Philipp Geyger Rechenmeister, und Burger der Statt Zürich. Getruckt zu Basel, bey Johann Schröter, In Verlegung Ludwig Königs, 1617, in 4°*

Sign. EEK Bar 04160

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyomával, a gerincen elmosódott betűk

Pos. az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise (mérete 134×176 mm), sérült állapotban. A címlap szélén keresztirányban *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(2) *Abaci Pythagorici adornatio, Das ist: Deß Kunstlichen Rechentisches, vor alten zeiten von dem weysen Philosopho Pythagoren... durch Philipp Geigern... gedruckt zu Basel, bey Johann Schröter, in verlegung Ludwig Königs, 1617*

(801) kolligátum

Johannes FAULHABER (1580–1635); Conrad HOLTZHALB (17. század)

(1) *Johann Faulhabers Miracula Arithmetica. Zu der Continuation seines Arithmetischen Wegweisers gehörig, Zu Augsburg, bey David Francken, 1622, in 4°*

Sign. EEK Bar 04076

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, lejjebb L, szűnyomok

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise (mérete 127×184 mm)

(2) Continuatio Seiner neuen Wunderkünsten, oder (wie die berühmtesten Titulieren) Arithmetischen wunderwercken. Durch Conradum Holtzhalbium, Gedruckt zu Nürnberg, durch Ludwig Lochner, 1617

(802) Georg GALGEMAIR (1564–1619)

Organon logikon, Herren Georgii Galgemayrs. Kurtzer gründtlicher, warhaffter, gebesserter und vermehrter Unterricht, Zuberaitung und gebrauch, Deß Circkels Schregmeß, und Linial in wahrer proportion schöne mathematische Kunststuck, durch unglaubliche behende Vortail an die hand gebendt, Augsburg, In Verlegung Johannis Weh, 1655, in 4°

Sign. EEK Bar 04043

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen hosszában a felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb L

Pos. az első kötéstábla verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise, erősen megcsontkítva (mérete 92×114 mm), a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungar(ia) Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(803) Malachias ROSENTHAL (17. század)

Perlin Mutter Oder Sanct Anna, Mutter Mariae, Ihre Würdigkeit, Geschlecht und Herkunft, Heyliges Leben, sambt eingebrachtem Wandel deß H. Joachim, ...Auß Anordnung Deß Cornelii Abnten zu Lilienfeldt... Durch P.F. Malachiam Rosenthal, Gedruckt zu Wienn, bey Mattheo Cosmerovio, 1650, in 8°

Sign. EEK Bar 00424

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerince sérült, rajta elmosódott felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a metszetcímlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*. A címlap közepén barna tollal *Ex libris Comitissae Francisci de Nadasd*. Az első szennylap verzóján egy beragasztott jelzet *D. N. 199*

(804) Paolo MANUZIO (1512–1574)

Apophthegmatum ex optimis utriusque Lingvae Scriptoribus Libri VIII, Pauli Manutii Studio, Coloniae, Impensis Lazari Zetzneri, 1606, in 8°

Sign. EEK Bar 08802

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat

Pos. a címlapon *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, az előzéklap rectóján *Caspar de Ileshaza Comes Trenciniensis ac Liptouiensis perpetuus Arcium Dnus haereditarius Eques Auratus Ao. 1623 14. May.*

(805) Gregorio LETI (pseud. Giulio Capocoda, 1630–1701)

Les Amours de Charles de Gonzague, Duc de Mantoue, et de Marguerite, Comtesse de Rovere, Ecrites en Italien, Par le Sieur Giulio Capocoda, (s.l., s.typ.), 1666, in 8°

Sign. EEK Bar 09710

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat

Pos. a címlapon *Conventus Lauretani in Hungaria*

(806) Heinrich KORNMANN (1579–1628)

De Miraculis Vivorum seu de Varia Natura, variis singularitatibus, proprietatibus, affectionibus..., Auctore Henrico Kornmanno, Francofurti typis viduae Matthiae Beckeri, impensis Iacobi Fischeri, 1614, in 8°

Sign. EEK Bar 09073

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerinc sérült, rajta felirat

Pos. a címlapon keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul még egyszer *Conventus Servorum Lauretae*

(807) John CASE (1546–1600)

Speculum Quaestionum Moralium in Universam Aristotelis Philosophi Summi Ethicen, M. Ioanne Caso Oxoniensi... recognitum, Francofurti, Ex Officina Typographica Nicolai Hoffmann, Impensis Petri Kopffi, 1611, in 8°

Sign. EEK Bar 05083

Bej. nincs

Kötés: sérült, fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel
Pos. a címlapon legalul Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd Az
ajánlás első lapjának rectóján keresztirányban Conventus
Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is
M(a)r(i)ae

(808) Simon PAULLI (1603–1680)

De Anatomiae Origine, Praestantia, et Utilitate Syntagma, Auctore
Simone Paulli D. Medic. conscriptum et editum, in Regia
Haffinensi, (s.typ.), 1643, in 4°

Sign. EEK Bar 03522

Bej. nincs

Kötés: pergamen, a gerincen hosszában felirat

Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae, az első kötéstábla
verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise (mérete 133×180 mm)

(809) Anitius Manlius. Torquatus Severinus. Boetius. Expressus
Stylo Caramuelis, Praegae, Ex Typographia Georgij Schyparz, Anno
1648, in 4°

Sign. EEK Bar 03148

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott jelzet E, lejjebb M 120,
szűnyomok

Pos. a címlapon Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae, alul Ex Libris
Ill(ustrissi)mi Comitibus Domini Francisci de Nadasd Anno 1658; a
címlap verzóján Nádasdy nyomtatott exlibrise (mérete
124×153 mm)

(810) Michael VIRDUNG (1575–1637)

Michaelis Virdungi Kittingensis, Historiarum Et Eloquentiae In
Academia Norica Professoris, Commentarius In C. Iulii Agricolae
Vitam, Scriptore Cor. Tacito, Norimbergae, Typis Wofgangi
Endteri, Anno 1637, in 8°

Sign. EEK Bar 03087

Bej. néhány bejegyzés

Kötés: fehér pergamen, gerince sérült, szakadozott, rajta felirat piros
kezdőbetűkkel, lejjebb I 104

Pos. a címlap tetején Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), alul Ex lib(ris) C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd

(811) Phoenix Incineratus Sive Orgio, Progressus, et Euersio Monasteriorum Ordinis Cisterciensis In Regno Boemiae, Auspiciis Serenissimi Principis Ferdinandi Quarti, Ungariae, etamp; Boemiae Regis, Spe Reviviscens, Viennae Austriae, Excudebat Matthaeus Cosmerovius, Anno 1647, in 2°

Sign. EEK Bar 02792

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a lap alján Ex libr(is) Comit(is) Franci(isci) de Nadasd, a tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eate) V(irginis) M(a)r(i)ae, a címlapon egy beragasztott jelzet D. N. 63

(812) PINDAROSZ (i.e. 522?–i.e. 422); Erasmus SCHMIDT (1570–1637)

Pindaru Periodos hoc est Pindari Lyricorum Principis, Plus Quam Sexcentis In Locis emaculati, ut iam legi etamp; intelligi possit, Olympionikai. Pythionikai. Nemeonikai. Isthmionikai..., Opera Erasmi Schmidii, Wittenberg, Sumptibus Zachariae Schureri, Anno 1616, in 4°

Sign. EEK Bar 06885

Bej. nincs

Kötés: szüette fehér pergamen, a gerincen felirat

Pos. a címlap alján Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd, a tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)

(813) kolligátum

PETRONIUS Arbitr Titus (?–66)

(1) T. Petronii Arbitri Satyricon Super Profligatis Neronianae tempestatis moribus, Notis Universalibus Et Perpetuis Recens Seriatim Enodatum. Opera Jo. Petri Lotichii, Francofurti, Typis Excusum Wolfgangi Hofmanni, Sumptibus Lucae Jennisii, Anno 1629, in 4°

Sign. EEK Bar 06882

Bej. az előzéklap rectóján bejegyzés a Lotichius-családról (családfa)

Kötés: pergamen, restaurált gerinc és lapok, nincs felirat
Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd, tetején
Conventus D. V. Lauretani in Hungaria Ord(inis) Serv(orum)
B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) In Petronii Arbitri Satyricum Notae, Castigationes, Emendationes, et variae lectiones, Prostat Francofurti, apud Lucam Jennisium, 1629

(814) Justus Georg SCHOTTEL (1612–1676)

Ausführliche Arbeit Von der Teutschen HauptSprache..., Ausgefertiget von Justo-Georgio Schottelio, Braunschweig, Gedrukt und verlegt durch Christoff Friederich Zilligern, 1663, in 4°

Sign. EEK Bar 07045

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, leszakadt gerinc

Bej. nincs

Pos. a metszetes címlapon *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria
Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(815) Jan van HEURN (1543–1601)

Ioannis Heurnii Ultraiectini... Opera omnia, tam ad theoriam, quam ad praxin medicam spectantia... Iuxta Otthonis Heurnii... recensionem ac oeconomiam fideliter expressa ac duos in tomos tributa, Lugduni, Sumptibus Ioannis Antonii Huguetan et Marci Antonii Ravaud, 1658, in 2°

Sign. EEK Bar 05204

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen zöld szalagokkal

Pos. *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(ini)s Serv(orum) B(eatae)
V(irginis) M(a)r(i)ae*

(816) Pierre HALLOIX (1571–1656) SJ

Vita et Documenta S Iustini Philosophi et Martyris, Scriptoris secundo saeculo nobilissimi, Petro Halloix Leodiensi, e Societate Jesu, Scripta et concinnata, Duaci, E Typographia Balthasaris Belleri, 1622, in 8°

Sign. EEK Bar 00797

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd, kereszt-
irányban Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum)*

B(eatae) V(irginis) M(ariae). Az előzéklap verzóján: *Conventus Lauretanae in Hungaria Or(dini)s Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta egy beragasztott jelzet *D. N. 237*

(817) kolligátum

Gregor RICHTER (1561–1624)

(1) Editio nova axiomatum oeconomicorum, accessione multarum novarum regularum multarumq(ue) sententiarum et exemplorum aucta et locupletata a Gregorio Richtero Gorlicio. Accessit index verborum et rerum memorabilium prolixus et copiosus, Jenae, Typis Tobiae Steinmanni, Sumptibus Johann Rhambae, 1618, in 4°

Sign. EEK Bar 03238

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani Ord(inis) Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)* (más kézzel) *in Ungaria*. Az előzéklapon *Anno Millesimo Sexcento Trigesimo Tertio die XVII Mensis VIIIbris, librum hunc Axiomatum Oeconomicorum Illurmus ac Magcus Comes ac Dn, dn Caspar Ilieshazy etc postequam nimirum, desideratissimam ac unice natam filiam suam Comitissam Catharinam Ilieshazy perpetuam a Trenczin, Illustr Comiti, dno Petro Betlen de Iktar elocatam, in Arcem Huzt nuncupatam, comitatus fuisset, atque inde domum ..., pro usu priuato et auctione Bibliothecae suae comparari curauit in Ciuitate in Lib. Leg. Leutsouein. f. Comes Caspar Ilieshazi Comes perpetuus a Trenczin*

(2) Axiomatum Historicorum, Pars Tertia, Collecta a Gregorio Richtero Gorlicio, Goslariae, Johannes Vogdius imprimebat, sumptibus Johannis Rhambae, Anno 1614

(3) Appendix ad Regulas Historicas, colligente et recensente Gregorio Richtero Gorlicio, Gorlici, Sumptibus Johannis Rhambae, 1614

(818) Petrus SEVERINUS (1542–1602)

Idea Medicinae Philosophicae Continens Fundamenta Totius Doctrinae Paracelsicae, Hippocraticae et Galenicae, Authore Petro Severino Dano, Hagae-Comitis, Ex Typographia Adriani Vlacq, 1660, in 4°

Sign. EEK Bar 03571

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(819) Gottfried MÖBIUS (1611–1664)

Fundamenta medicinae physiologica, in quibus origo et natura medicinae, doctrina de animae facultatibus... ventilantur, ...illustrantur, publice ...proposita, ...correcta et aucta a Gothofredo Moebio, Jenae, Impensis Johannis Ludovici Neuenhahns, Typis Caspari Freyschmidii, 1661, in 4°

Sign. EEK Bar 03517

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap közepén *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(820) kolligátum

Giuseppe degli AROMATARI (1587–1660)

(1) Disputatio De rabie contagiosa. Cui praeposita est Epistola De generatione plantarum ex seminibus, qua detegitur, in vocatis seminibus contineri plantas vere conformatas, ut dicunt, actu. Auctore ...Iosepho de Aromatariis Assisinate, Venetiis, Apud Jacobum Sarcinam, 1625, in 4°

Sign. EEK Bar 03524

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, zöld szalag nyomai, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlapon *Conventus Lauretani in Ungaria ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Disputatio de Rabie Contagiosa, Auctore Praestantissimi Phylosophi et Medici Fauorini Filio, Iosepho de Aromatariis Assisinate, Venetiis, Apud Jacobum Sarcinam, 1625

(821) Philippe de Harvengt (1100 k.–1183)

D. Philippi Abbatis Bonae-Spei Sacri Ordinis Praemonstratensium Autoris Disertissimi, et D. Bernardo Claraevallensi Contemporanei Opera Omnia, Duaci, Apud Baltazarem Bellerum, 1621, in 2°

Sign. EEK Bar 03436

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag, a gerincére felragasztott felirat részben lejött, piros kezdőbetűkkel, szúnyomok

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*. Legalul egy beragasztott jelzet *C. N. 24*

(822) Johannes DUNS SCOTUS (1265 k–1308 k.)

R. P. F. Ioannis Duns Scoti, Quaestiones in Lib. I. Sententiarum..., cum commentariis Rmi P. F. Francisci Lyheti, Tomi quinti, pars prima, Lugduni, Sumptibus Laurentii Durand, 1639, in 2°

Sign. EEK Bar 03293

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb B, a könyv rossz állapotban van

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*. Alatta egy beragasztott jelzet *E. N. 91*

Megj. az *Opera omnia* első négy kötete nincs meg a könyvtárban

(823) Johannes DUNS SCOTUS (1265 k–1308 k.)

R. P. F. Ioannis Duns Scoti, Quaestiones in Lib. I. Sententiarum..., cum commentariis Rmi P. F. Francisci Lyheti, Tomi quinti, pars secunda, Lugduni, Sumptibus Laurentii Durand, 1639, in 2°

Sign. EEK Bar 03420

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, lejjebb B

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*. Alatta egy beragasztott jelzet *E. N. 92*

(824) Johannes DUNS SCOTUS (1265 k–1308 k.)

R. P. F. Ioannis Duns Scoti, Quaestiones in Lib. I. Sententiarum..., cum commentariis Rmi P. F. Francisci Lyheti, Tomi sexti, pars prima, Lugduni, Sumptibus Laurentii Durand, 1639, in 2°

Sign. EEK Bar 03421

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, lejjebb B, rossz állapotban, szakadt gerinccel

*Pos. a címlap tetején Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae). Alatta egy beragasztott
jelzet E. N. 93*

(825) Johannes DUNS SCOTUS (1265 k–1308 k.)

R. P. F. Ioannis Duns Scoti, Quaestiones in Lib. I. Sententiarum...,
cum commentariis Rmi P. F. Francisci Lyheti, Tomi sexti, pars
secunda, Lugduni, Sumptibus Laurentii Durand, 1639, in 2°

Sign. EEK Bar 03422

Bej. nincs

*Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, lej-
jebb B*

*Pos. a címlap tetején Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae). Alatta egy beragasztott
jelzet E. N. 94*

(826) Johannes DUNS SCOTUS (1265 k–1308 k.)

R. P. F. Ioannis Duns Scoti, Quaestiones in Lib. I. Sententiarum...,
cum commentario R. P. F. Antonii Hiqvaei, Tomus octavus,
Lugduni, Sumptibus Laurentii Durand, 1639, in 2°

Sign. EEK Bar 03423

Bej. nincs

*Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, lej-
jebb B*

*Pos. a címlap tetején Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae). Alatta egy beragasztott
jelzet E. N. 95*

(827) Johannes DUNS SCOTUS (1265 k–1308 k.)

R. P. F. Ioannis Duns Scoti, Quaestiones in Lib. IV. Sententiarum...,
cum commentario R. P. F. Antonii Hiqvaei, Tomus nonus, Lugduni,
Sumptibus Laurentii Durand, 1639, in 2°

Sign. EEK Bar 03424

Bej. nincs

*Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott,
ragasztott felirat, lejjebb B*

*Pos. a címlap tetején Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae). Alatta egy beragasztott
jelzet E. N. 96*

(828) R. P. F. Ioannis Duns Scoti, Quaestiones in Lib. IV. Sententiarum..., cum commentario R. P. F. Antonii Hiquaei, Tomus decimus, Lugduni, Sumptibus Laurentii Durand, 1639, in 2°

Sign. EEK Bar 03425

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a szakadt gerincen felirat, lejjebb B

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*. Alatta beragasztva a cetli *E. N. 97*

(829) Johannes DUNS SCOTUS (1265 k–1308 k.)

R. P. F. Ioannis Duns Scoti, Reportata Parisiensia, Annotationibus marginalibus ...per R. P. F. Hugonem Cavellum, Tomi undecimi, Pars prima, Lugduni, Sumptibus Laurentii Durand, 1639, in 2°

Sign. EEK Bar 03426

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat, lejjebb B

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*. Alatta egy beragasztott jelzet *E. N. 98*

(830) Johannes DUNS SCOTUS (1265 k–1308 k.)

R. P. F. Ioannis Duns Scoti, Quaestiones Quodlibetales, a mendis expurgatae, Annotationibus marginalibus ...per R. P. F. Hugonem Cavellum, Tomus duodecimus, Lugduni, Sumptibus Laurentii Durand, 1639, in 2°

Sign. EEK Bar 03427

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat, lejjebb B, beázásnyomok

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*. Alatta egy beragasztott jelzet *E. N. 99*

(831) Richard SMITH (1568–1655)

Florum historiae ecclesiasticae gentis Anglorum, libri septem, ex quibus dulcissimum mel Catholicae religionis, eiusque admirabiles fructus in ea gente copiosissime colliguntur. Collectore Richardo

Smitheo episcopo Chalcedonense, Parisiis, Apud Fredericum Leonard, 1654, in 2°

Sign. EEK Bar 02468

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*. Alatta egy beragasztott jelzet *D. N. 157*, alul *Ex Libris Comitis Francisci de Nadasd 1659*

(832) **Petrus Posnaniensis (?–1658)**

Institutiones Sacrae Litterales Morales Speculativae in Dominicis totius Anni, pars secunda, Auctore R. P. Petro Posnaniense Polono, Antverpiae, Apud Petrum Bellerum, 1640, in 2°

Sign. EEK Bar 03589

Bej. nincs

Kötés: barna bőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta K, piros lapmetszés

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria ord(inis) Serv(orum) B(eatae) M(ariae) V(irgin)is*

Megj. az első kötet nincs meg

(833) **Diego Francés de URRUTIGOYTI y Lerma (?–1656)**

Certamen Scolasticum, Expositium Argumentum pro Deipara. Auctore Fr. Thoma Frances de Urrutigoyti, Lugduni, sumpt. Philippi Borde, Laurent Arnaud, Claudi, Rigaud, 1660, in 2°

Sign. EEK Bar 03437

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, szúette, zöld szalagok nyomai, a gerincen elmosódott felirat, lejjebb B

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*. Lejjebb még egyszer *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(inis) Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*. Legalul egy beragasztott jelzet *E. N. 45*

(834) **Petrus SIMON (1605–1666)**

Petri Simonis Tiletani Episcopi Yprensis, De Veritate Libri Sex: Et reliqua eius, quae supersunt, multae eruditionis et pietatis opera, collegit... P. Ioannes David, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Ioannem Moretum, 1609, in 2°

Sign. EEK Bar 03285

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(835) Bartholomaeus de los RIOS (1580?–1652)

De Hierarchia Mariana Libri Sex: In quibus Imperium, Virtus et Nomen Bmae Virg. Mariae declaratur, Auctore Fr. Bartholomaeo de Los Rios et Alarcon, Antverpiae, Balthasari Moreti, 1641, in 2°

Sign. EEK Bar 03268

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a kötet rossz állapotban, gerincen ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G, beázásnyomok

Pos. a címlapon *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(836) Laurentius BEYERLINCK (1578–1627)

Laurentii Beyerlinck Apophthegmata Christianorum, Editio Secunda, Antverpiae, Balthasari Moreti, 1631, in 8°

Sign. EEK Bar 01882

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta O

Pos. a címlap tetején *Conv(entus) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(837) Benedictus van HAEFTEN (1588–1648)

Regia Via Crucis Auctore D. Benedicto Haefteno, Antverpiae, Balthasaris Moreti, 1635, in 8°

Sign. EEK Bar 01878

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerince leszakadva

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(838) Crisóstomo HENRIQUEZ (1594–1632)

Quinque prudentes virgines, sive B. Beatricis de Nazareth, B. Aleydis de Scharenbecka, B. Idae de Nivellis, B. Idae de Lovanio, B. Idae de Lewis, Ordinis Cisterc. praeclara gesta..., Auctore

...Chrysostomo Henriquez, Antverpiae, Apud Ioannem Cnobbaert, 1630, in 8°

Sign. EEK Bar 01858

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta M

Pos. a címlapon keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, az előzéklap verzójára egy beragasztott jelzet *D. N. 250*

(839) Johannes NIDER (1380–1438)

R. p. f. Ioannis Nider Ordinis Praedicatorum... De reformatione religiosorum libri tres, editi... per... Ioannem Boucquetium, Accedit ...Vincentii Iustiniani Antistii ...Pro divae Catharinae Senensis imaginibus disputatio, Antverpiae, Apud Viduam et Filios Io. Moreti, 1611, in 8°

Sign. EEK Bar 01849

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta M

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(840) Adriaen PAUWELS (16–17. sz)

Spiegel der goeder Manieren veur de Novitien, dat is, Proefionghers der Minder-broeders Ordene: Met een boecksken van den voord-gangh der gheesterlijcker personen..., Al-te-samen gheschreven in 't Latijn deur Bonaventura, t'Antwerpen, Inde Plantijnsche Druckerije, by Jan Moerentorf, 1605, in 8°

Sign. EEK Bar 02242

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a ragasztott felirat letöredezve

Pos. a címlap tetején *Conventus DV Lauretanae in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(841) Jean Viennot PETIT (1569–1637) SJ; Jean VOELLUS (17. század) SJ

Index in breviarium concilii Tridentini et octavarium Rom. ad conciones aptissimus, authore r. p. Ioanne Voello Burgundo et r. p. Ioanne Viennoto Petit Soc. Iesu. Editio auctior, Coloniae, Excudebat Henricus Kraft, 1640, in 8°

Sign. EEK Bar 02011

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen két csattal

Pos. a címlapon *Convent(us) Lauret(ani) Ord(inis) S(ervorum)*
B(eatae) V(irginis) M(ariae) in Ungaria

(842) Jacques BOULDUC (17. sz)

R. P. Iacobi Bolducii, ex minoritatum capucinatorum ordine theologi, De oggio Christiano, libri tres: in quibus declarantur antiquissima et sacrosanctae eucharistiae typica mysteria, quae in frumento ab Adam instituta, Prima editio, Lugduni, Sumptib. Haered. Gabr. Boissat, et Laurentij Anisson, 1640, in 4°

Sign. EEK Bar 02048

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, a gerincen felirat, alatta F

Pos. a címlap közepén *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is*
Serv(or)um B(eatae) V(irgin)is M(a)r(i)ae, alatta egy beragasztott
jelzet *D. N. 255*

**(843) Jean-Ambroise DUVERGIER DE HAURANNE
(pseud. Petrus Aurelius, 1581–1643)**

Petri Aurelii theologi opera, iussu et impensis cleri Gallicani denuo in lucem edita. In tres tomos distributa. Tomus primus(–tertius). Complectens assertionem epistolae illustrissimorum ac reverendissimorum Galliae antistitum, Parisiis, Excudebat Antonius Vitré, et Cleri Gallicani, 1646, in 2°

Sign. EEK Bar 02074

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta B

Pos. a címlapon *Conventus Lauretani in Hung(aria) Ord(in)is*
Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)

(844) Tomaso MALVENDA (1566–1628)

R. P. F. Thomae Maluenda Setabitani, De Antichristo, tomus primus, In quo Antichristi praecursores, adventus, ortus... Opus multiplici peramoenaque doctrinae varietate refertum..., Lugduni, Sumptibus Societatis Bibliopolarum, 1647, in 2°

Sign. EEK Bar 02921

Bej. nincs

Kötés: aranyozott barna bőr, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, a kötetben súlyos beázásnyomok

Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), alul egy beragasztott jelzet C. N. 80

(845) Tomaso MALVENDA (1566–1628)

R. P. F. Thomae Malvenda Setabitani, De Antichristo, tomus secundus, Complectens Antichristi vitia, doctrinam, miracula.... Omnia ad scripturae fidem, sacrorum interpretum auctoritatem et historiae, Lugduni, Sumptibus Societatis Bibliopolarum, 1647, in 2°
Sign. EEK Bar 02922

Bej. nincs

Kötés: aranyozott barna bőr, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, a kötetben súlyos beázásnyomok

Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), alul egy beragasztott jelzet C. N. 81

(846) Francesco SACCHINI (1570–1625) SJ

Historiae Societatis Iesu Pars Quarta Siue Everardus Auctore R. P. Francisco Sacchino, Romae, Typis Dominici Manelphij, 1652, in 2°
Sign. EEK Bar 02661

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerinc félig leszakadva, felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), lejjebb egy beragasztott jelzet D. N. 163

(847) Pierre COTON (1564–1626) SJ

Institutio catholica, in qua exponitur fidei veritas et comprobatur adversus haereses et superstitiones huius aevi, in quatuor divisa libros qui totidem Joannis Calvinii voluminibus et Institutioni opponi queant, auctore... Petro Cotonno, Moguntiae, Sumptibus Petri Henningij, 1618, in 4°

Sign. EEK Bar 01933

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, rossz állapotban, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlapon keresztirányban Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)

(848) Diego NISSENO (Didacus Nissenus, ?–1656)

Prediche sopra le domeniche dell' avvento, dopo' l' epifania e dopo pasqua di resurrettione, fino alle pentecoste ...Tradotte dallo spagnuolo nell' idioma italiano dal ...Biasio Cialdini, In Venetia, Presso Cristoforo Tomasini, 1637, in 4°

Sign. EEK Bar 01944

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyomával

Pos. a címlapon *Conventus Lauretani in Ungariae Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(849) Giovanni Paolo OLIVA (1600–1681) SJ

Joannis Pauli Olivae Societatis Jesu sacerdotis conciones, habitae in palatio apostolico ad Alexandrum VII. pontificem maximum. Factae ex Italicis Latinae a Joanne de Bussieres eiusdem societatis. Opus novum, quod iam primum in lucem prodit, Moguntiae, Sumptibus Joannis Baptistae Schönwetteri, 1668, in 4°

Sign. EEK Bar 02038

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két csat helye, gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlapon *Conuentus Lauretani in Hungariae Ord(inis) Servorum B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(850) Antonio de YEPES (1554–1618)

(1) Chronicon Generale Ordinis S. P. N. Benedicti A. P. Antonio Yepes, Coloniae, apud Constantinum Munich Bibliopolam, 1648, in 2°

Sign. EEK Bar 02577

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, ragasztott címke a gerincen felirattal

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a következő lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 182*

(2) Tomus secundus, Coloniae, apud Constantinum Munich Bibliopolam, 1650

(851) Henricus SEDULUS (1547?–1621)

F. Henrici Seduli Praescriptiones adversvs Haereses, Antverpiae, Ex officina Plantiniana, Apud Ioannem Moretum, 1606, in 4°

Sign. EEK Bar 01636

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen elmosódott ragasztott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta H

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(852) Pieter HAMER (1571–1640) SJ

Quadraginta Conciones in Adventum de Annunciatione Virginis Matris, Auctore Petro Hamerio, Antverpiae, Apud Balthasarem Moretum, 1628, in 4°

Sign. EEK Bar 01784

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen ragasztott, elmosódott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta N

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(853) Diego NISSENO (Didacus Nissenus, ?–1656)

Quaresimale del rev. padre d. Diego Nisseno dell' ordine di S. Basilio. Tradotto dallo spagnuolo ...Biasio Cialdini, In Venetia, Appresso i Givnti, 1637, in 4°

Sign. EEK Bar 01816

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyomával, sérült gerinccel, nincs felirat

Pos. a címlap tetején *Conventus Diuae Virginis Lauretanae In Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(854) Crisóstomo ENRIQUEZ (1594–1632)

Regula, Constitutiones et privilegia Ordinis Cistertiensis, Item Congregationvm Monasticorvm et Militarivm, opera et studio Chrysostomi Henriquez Hortensis, Antverpiae, Balthasaris Moreti, 1630, in 2°

Sign. EEK Bar 02460

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinccel, rajta felirat, alatta G

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta egy be-ragasztott jelzet D. N. 94

(855) Crisóstomo ENRIQUEZ (1594–1632)

Menologium Cisterciense notationibus illustratum: auctore R. P. Chrysostomo Henriquez Hortensi, S. th. magistro, Ordinis Cisterciensis historiographo generali. Accedunt seorsim regula, constitutiones et privilegia eiusdem ordinis, Antverpiae, Ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1630, in 2°

Sign. EEK Bar 02560

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerinc leszakadva, rajta elmosódott felirat piros kezdőbetűkkel, alatta G

Pos. az ajánlás fölött *Conv(entus) Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, alatta egy beragasztott jelzet *D. N. 93*, az előzéklapon *Conventus Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(856) Jacques DAMIENS (1599–1659) SJ

Synopsis Primi Saeculi Societatis Iesu, Proponebat Iacobus Damianus, Tornaci Nerviorum, Typis Adriani Quinque, 1641, in 4°

Sign. EEK Bar 02578

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, az ajánlás rectóján egy beragasztott jelzet *D. N. 165*

(857) François HOTMAN (1524–1590)

P. Sixti V. Fulmen Brutum in Henricum sereniss. Regem Navarrae et illustriss. Henricum Borbonium, principem olim condaeum, euibratum ...Roberti Bellarmini ...Item Alciati, Cuiacii et Hotomani..., (s.l., s.typ.), 1604, in 8°

Sign. EEK Bar 02363

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat

Pos. az előtáblán mélynyomással *C E T D A 1616*, a címlap alján *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(858) Daniello BARTOLI (1608–1685) SJ

Historia Della Compagnia de Giesu, Del R.P. Daniello Bartoli. Della vita e dell' Instituto Di S. Ignatio fondatore della Compagnia de

Giesu Libri cinque, in Roma, Nella Stamparia d'Ignatio de Lazari, 1659, in 2°

Sign. EEK Bar 02472

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, a gerinc sérült

Pos. a címlapon *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alatta egy beragasztott jelzet *D. N. 222*

(859) Balthasar CORDIER (Corderius, 1592–1650) SJ

Expositio patrum Graecorum in psalmos, a Balthasare Corderio Soc. Jesu ex vetustissimis ...Bavariae ducis Mss. codicibus ...concinndata; in paraphrasin, commentarium et catenam digesta, Latinitate donata et annotationibus illustrata, Tomus Primus, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1643, in 2°

Sign. EEK Bar 01262

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat

Bej. nincs

Pos. a címlap tetején *Conuent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(860) Balthasar CORDIER (Corderius, 1592–1650) SJ

Expositio patrum Graecorum in psalmos, a Balthasare Corderio Soc. Jesu ex vetustissimis ...Bavariae ducis Mss. codicibus ...concinndata; in paraphrasin, commentarium et catenam digesta, Latinitate donata et annotationibus illustrata, Tomus secundus, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1646, in 2°

Sign. EEK Bar 01263

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat

Pos. a címlap tetején *Conuent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(861) Balthasar CORDIER (Corderius, 1592–1650) SJ

Expositio patrum Graecorum in psalmos, a Balthasare Corderio Soc. Jesu ex vetustissimis ...Bavariae ducis Mss. codicibus ...concinndata; in paraphrasin, commentarium et catenam digesta, Latinitate donata et annotationibus illustrata, Tomus tertius, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1646, in 2°

Sign. EEK Bar 01264

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején *Conuent(us) Lauret(ani) in Hung(aria)*
Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)

(862) Giovanni Battista CASALI (1578–1648)

De Veteribus Sacris Christianorum Ritibus Siue apud Occidentales, siue Orientales Catholica in Ecclesia probatis Ioannis Baptistae Casalii, Romae, Apud Bernardinum Tanum, 1647, in 2°

Sign. EEK Bar 01231

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, zöld szalag nyomai, a gerincen felirat piros kezdőkbetűkkel, alatta G

Pos. a címlap tetején *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria)*
Ord(in)is seru(orum) B(eatae) V(irginis) Mariae, alatta egy beragasztott jelzet *D. N. 59*

(863) Decreta synodi dioecesis Antverpiensis, mense Maio anni MDCX. celebratae, praesidente ...Ioanne Miraeo, episcopo Anverpiensi, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Apud Ioannem Moretum, 1610, in 4°

Sign. EEK Bar 00908

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta N

Pos. a címlapon alul *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(864) Theophil Gottlieb SPIZEL (1639–1691)

Vetus Academia Jesu Christi, iconibus, exemplis et documentis priscorum pietatis verae doctorum et professorum illustrata, Authore Theophilo Spizelio, Augustae Vindelicorum, Gottlieb Goebelum, Typis Koppmayerianis, 1671, in 4°

Sign. EEK Bar 01203

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, sérült, nincs felirat

Pos. nincs, de egy beragasztott jelzet, *B. N. 103* utal a lorettói szervitákra

(865) Johannes RIVIUS (1599–1665)

Vitae Divi Aurelii Augustini, Hipponensis episcopi et ecclesiae doctoris eximii ex operibus eius concinnatae ...libri quatuor, Auctore R. P. Ioanne Rivio, Antverpiae, Ex officina Hieronymi Verdussii, 1646, in 4°

Sign. EEK Bar 00826

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat, alatta G

Pos. a címlap tetején *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) Mariae*, a címlap verzóján egy beragasztott jelzet *D. N. 201*

(866) Johannes Augustinus GALLICUS (1592–1681)

Alexandri Saulii Viri Dei e clericis regularibus Sancti Pauli ad Alariensem Vita et Gesta per Io. Augustinum Gallicium, Romae, Typis Iacobi Fei Andreae, 1661, in 4°

Sign. EEK Bar 00831

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma

Pos. a címlapon *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, egy beragasztott jelzet *D. N. 198*

(867) Christoph BROUWER (1559–1617) SJ

Fuldensium Antiquitatum Libri IIII, Auctore Christophoro Brovvero, Antverpiae, Plantiniana, Apud Viduam et Filios Ioannis Moreti, 1612, in 4°

Sign. EEK Bar 01193

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, lejjebb egy beragasztott jelzet *D. N. 56*

(868) Orazio GIUSTINIANI (Horatius Justinianus, 1580–1649)

Acta Sacri Oecumenici Concilii Florentini ab Horatio Justiniano collecta, disposita, illustrata, Romae, Typis Sac. Cong. de Fide Propaganda, 1638, in 4°

Sign. EEK Bar 01104

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat

*Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Hungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), egy beragasztott jelzet D.*

N. 77

(869) Arnold MESHOV (1591–1667)

De vita, moribus et obitu Admodum Reverendi et eximij Viri, Caspari Vlenbergii, Authore Arnoldo Meshovio, Coloniae Agrippinae, Apud Ioannem Kreps, ex officina Quenteliana, 1638, in 8°

Sign. EEK Bar 00876

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, zöld szalagok nyomai

*Pos. a címlap tetején Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), lejjebb egy beragasztott*

jelzet D. N. 251

(870) Annus Secularis Societatis Jesu ad umbratus ex anno temporali A Gymnasio Tricoronato Ubiorum, (s.l., Köln), Sumptibus Hermanni Mylij, 1640, in 4°

Sign. EEK Bar 01359

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, zöld szalagok nyomai, sérült gerinc felirattal

*Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), a következő lapon egy*

beragasztott jelzet D. N. 166

(871) kolligátum

BASILEIOS, episcopus Seleuciaae (5. század); Petrus PANTINUS (1555–1611)

Erycius PUTEANUS (1574–1646)

Charles SCRIBANI (1561–1629) SJ

(1) Basilii Seleuciaae in Isauria episcopi De vita ac miraculis D. Theclae, virginis martyris Iconiensis libri duo. Simeonis Metaphrastae Logothetae de eadem martyre tractatus singularis. Petrus Pantinus ...Latine vertit notisque illustravit, Antverpiae, ex officina Plantiniana, apud Ioannem Moretum, 1608, in 4°

Sign. EEK Bar 01344

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta M

*Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), lejjebb egy beragasztott
jelzet B. N. 50*

(2) Eryci Puteani de Annunciatione Virginis Matris Oratio,
Antverpiae, ex officina Plantiniana, apud Balthasarem Moretum et
viduam Io. Moreti, 1618

(3) Caroli Scribani in Annunciationem dei Matris votiva Gratulatio,
Antverpiae, ex officina Plantiniana, apud Balthasarem Moretum et
viduam Io. Moreti, 1618

(4) Eryci Puteani Pietatis Thaumata in Bernardi Bauhusi,
Antverpiae, ex officina Plantiniana, apud Balthasarem et Ioannem
Moretos, 1617

(872) Giacomo GRASSETTI (1579–1656) SJ

Vita della B. Caterina da Bologna, Composta dal P. Giacomo
Grassetti, In Bologna, Per l'Herede di Vittorio Benacci, 1652, in 4°

Sign. EEK Bar 00967

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat

*Pos. a címlap közepén Conventus Lauretani in Ungaria Ord(inis)
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), a címlap verzóján egy be-
ragasztott jelzet D. N. 209, a következő lap tetején ismét
Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(inis) Serv(orum)
B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(873) kolligátum

Blaise PASCAL (1623–1662)

Samuel RACHEL (1628–1691)

(1) Ludovici Montaltii Litterae Provinciales De Morali et Politica
Jesuitarum Disciplina a Wilhelmo Wendrockio, Accedit Samuelis
Rachelii, Helmaestadii, Typis Jacobi Mülleri, 1664, in 4°

Sign. EEK Bar 00825

Bej. nincs

*Kötés: fehér pergamen, zöld szalagnyomokkal, a gerinc sérült, elmo-
sódott felirat*

*Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Samuelis Rachelii Examen Probabilitatis quam Jesuitae noviq. casuistae Theologiae suae Moralis fundamentum constituerunt, Helmestadii, Jacobi Mülleri, 1664

(874) Regulae, tum Patris Magistri novitiorum, tum ipsorum Novitiorum Ordinis Servorum Beatissimae Mariae Virginis, Jussu Adum. Reverendi P. F. Bernardini Mariae Wenzl, Oeniponti, Formis Jacobi Christophori Wagner, 1670, in 4°

Sign. EEK Bar 00812

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, nincs felirat

Pos. *Conventus Lauretani Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae) Hungaria*

(875) **Aubert Le MIRE (Albertus Miraeus, 1573–1640)**

Notitia Episcopatum Orbis Christiani: in qua christinae religionis amplitudo elucet, Albertus Miraeus... publicabat, Antverpiae, ex officina Plantiniana, apud Viduam et Filios Io. Moreti, 1613, in 8°

Sign. EEK Bar 00796

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta M

Pos. a kötéstábla verzóján egy beragasztott jelzet *D. N. 123*, a címlap tetején *Conv(entus) Lauret(ani) in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(876) kolligátum

Virgile CEPARI (1564–1631) SJ

Fabio Ambrogio SPINOLA (1593–1671) SJ

(1) Vita Ioannis Berchmanni Flandro-Belgae Religiosi Societatis Jesu, Virgilio Cepario, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1630, in 8°

Sign. EEK Bar 01037

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta G

Pos. a címlapon keresztirányban *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, az előzéklapon egy beragasztott jelzet *D. N. 226*

(2) Vita Caroli Spinolae Societatis Jesu, A.P. Fabio Ambrosio Spinola, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1630

(877) kolligátum

Jean Chrysostome van der STERRE (1591–1652)
Martin MERTZ (16–17. század)

(1) Lilium inter spinas. Vita B. Ioseph presbyteri et canonici Steinveldensis Ordinis Praemonstratensis, ex vetusto Steinveldensi archetypo ...descripta ac notationibus illustrata per ...Io. Chrysostomum van der Sterre ...eiusdem Ordinis Praemonst, Antverpiae, ex officina Plantiniana, 1627, in 8°

Sign. EEK Bar 01048

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta M

Pos. a címlap utáni első lap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(inis) Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, az előzéklapon egy beragasztott jelzet *D. N. 232*

(2) Rosa in Hieme. Vita Wilhelmi Rothensis ...in Sueuia Canonici Ordinis Praemonstratensis, Conscribat Martinus Mertz, Antverpiae, ex officina Plantiniana, 1627

(878) CAESARIUS HEISTERBACENSIS (c. 1180–1240)

Illustrium miraculorum et historiarum memorabilium lib. XII. Ante annos fere CCCC. a Caesario Heisterbachensi, Ordinis Cisterciensis, Coloniensis dioecesis ...Ab omnibus quidem orthodoxae religionis et verae pietatis amantibus, Antverpiae, Martini Nutij, 1605, in 8°

Sign. EEK Bar 01283

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinc, rajta felirat, alatta O

Pos. a címlapon keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(879) Corneille LANCILOTTUS (1574–1622)

S. Aurelii Augustini Hipponensis episcopi et S. R. E. doctoris vita piis omnibus, nec non de vera fide deque vitae statu deliberantibus utilissima, Auctore Cornelio Lancilotto, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Apud Viduam et Filios Io. Moreti, 1616, in 8°

Sign. EEK Bar 01438

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta M

Pos. a címlapon keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, az előzéklapon egy beragasztott jelzet *D. N. 200*

(880) Giovanni Stefano MENOCHIO (1575–1655) SJ

De Republica Hebraeorum Libri Octo. Auctore Ioan. Stephano Menochio, Parisiis, Sumptibus Antonii Bertier, 1648, in 2°

Sign. EEK Bar 00311

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, szétesett gerinc

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Seruorum B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, a következő lapon egy beragasztott jelzet *D. N. 122*

(881) Balthasar CORDIER (Corderius, 1592–1650) SJ

Balthasaris Corderi Iob Elucidatus; Philippo IV. Regi Catholico DD., Antverpiae, ex officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1646, in 2°

Sign. EEK Bar 00402

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat, alatta I

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Laureta(ni) in Hung(aria) Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, ez megismétlődik az előzéklapon is, alul egy beragasztott jelzet *B. N. 96*

(882) Tomaso MALVENDA (1566–1628)

Commentaria in Sacram Scripturam, Auctore Thoma Maluenda, Tomus Primus, Lugduni, Sumptibus Claudij Prost et aliorum, 1650, in 2°

Sign. EEK Bar 00511

Bej. nincs

Kötés: barna disznóbőr, vaknyomásos, görgős díszítéssel, bordázott gerinc felirattal, piros lapmetszés

Pos. a címlap alján *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(883) Tomaso MALVENDA (1566–1628)

Commentaria in Sacram Scripturam, Auctore Thoma Maluenda,
Tomus Secundus, Lugduni, Sumptibus Claudij Prost et aliorum,
1650, in 2°

Sign. EEK Bar 00512

Bej. nincs

Kötés: barna disznóbőr, vaknyomásos, görögös díszítéssel, bordázott gerinc felirattal, piros lapmetszés

Pos. a címlap alján *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(884) Tomaso MALVENDA (1566–1628)

Commentaria in Sacram Scripturam, Auctore Thoma Maluenda,
Tomus Tertius, Lugduni, Sumptibus Claudij Prost et aliorum, 1650,
in 2°

Sign. EEK Bar 00513

Bej. nincs

Kötés: barna disznóbőr, vaknyomásos, görögös díszítéssel, bordázott gerinc felirattal, piros lapmetszés

Pos. a címlap alján *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(885) Tomaso MALVENDA (1566–1628)

Commentaria in Sacram Scripturam, Auctore Thoma Maluenda,
Tomus Quartus, Lugduni, Sumptibus Claudij Prost et aliorum,
1650, in 2°

Sign. EEK Bar 00514

Bej. nincs

Kötés: barna disznóbőr, vaknyomásos, görögös díszítéssel, bordázott gerinc felirattal, piros lapmetszés

Pos. a címlap alján *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(886) Tomaso MALVENDA (1566–1628)

Commentaria in Sacram Scripturam Auctore Thoma Maluenda,
Tomus Quintus, Lugduni, Societatis Bibliopolarum, 1650, in 2°

Sign. EEK Bar 00515

Bej. nincs

Kötés: barna disznóbőr, vaknyomásos, görögös díszítéssel, bordázott gerinc felirattal, piros lapmetszés

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul egy beragasztott jelzet, szüette, nem olvasható

(887) Guillelmus ESTIUS (1542–1613)

In omnes Divi Pauli Apostoli Epistolas Commentaria. Authore D. Guillelmo Estio, Tomus Secundus, Parisiis, Apud Iacobum Quesnel, 1659, in 2°

Sign. EEK Bar 00617

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag, a gerincen felirattal

Pos. a címlapon alul *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, felette egy beragasztott jelzet C. N. 38

Megj. az első kötet nincs meg

(888) Lenaert LEYS (Leonard Lessius, 1554–1623) SJ

De Providentia Numinis et Animi Immortalitate Libri Duo adveros Atheos et Politicos, Auctore Leonardo Lessio, Antverpiae, Apud Balthasarem et Ioannem Moretos, 1617, in 8°

Sign. EEK Bar 02085

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta C

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae Vi(rgini)s M(a)r(i)ae*

(889) Jean de Le HAYE (1593–1661)

Commentarii Literales et Conceptuales in Exodum vel Concionatorum Virga Percutiens Peccatores. Auctore Ioannes de la Haye, Tomus II. Parisiis, Apud Simeonem Piget, 1641, in 2°

Sign. EEK Bar 00743

Bej. nincs

Kötés: barna disznóbőr, vaknyomásos, görgős díszítéssel, bordázott gerinc, rajta felirat

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(890) Balthasar CORDIER (Corderius, 1592–1650) SJ

Catena Sexaginta Quinque Graecorum Patrum in S. Lucam a Balthasare Corderio, Antverpiae, ex officina Plantiniana, 1628, in 2°

Sign. EEK Bar 01534

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatt I

Bej. nincs

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a lap verzőján egy beragasztott jelzet *B. N. 97*

(891) Szent Gergely (335 k.–394 k.)

Sancti Gregorii Episcopi Nysseni Opera, Tomus Primus, Parisiis, Aegidi Morelli, 1638, in 2°

Sign. EEK Bar 01539

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen ázásnyomokkal, két zöld szalag, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lap alján egy beragasztott jelzet *B. N. 79*

(892) Szent Gergely (335 k.–394 k.)

Sancti Gregorii Episcopi Nysseni Opera Tomus Secundus, Parisiis, Aegidi Morelli, 1638, in 2°

Sign. EEK Bar 01538

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lap alján egy beragasztott jelzet *B. N. 78*

(893) Szent Gergely (335 k.–394 k.)

Sancti Gregorii Episcopi Nysseni Opera Tomus Tertius, Parisiis, Aegidi Morelli, 1638, in 2°

Sign. EEK Bar 01540

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag, a gerinc sérült, elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, lap alján egy beragasztott jelzet *B. N. 80*

(894) kolligátum

Arnold CATHIUS (1576–1620) SJ

Roberto BELLARMINO (1542–1621) SJ

(1) Canticum Canticorum Salomonis, Auctore Arnoldo Cathio, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Apud Balthasarem Moretum et Viduam Ioannis Moreti, et Io. Meursium, 1625, in 8°

Sign. EEK Bar 00518

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta I

Pos. a címlap tetején *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, középen egy beragasztott jelzet *C. N. 27*

(2) De septem verbis a Christo in Cruce Prolatis libri duo, Auctore Roberto Bellarmino, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Apud Balthasarem Moretum et Viduam Ioannis Moreti, 1618

(895) **Sulpicius SEVERUS (363?–420?); Georg HORN (1620–1670)**

Sulpici Severi presbyteri opera omnia cum lectissimis commentariis accurate Georgio Hornio. Editio secunda, auctior et emendatior, Lugduni Batavorum, Apud Franciscum Hackium, 1654, in 8°

Sign. EEK Bar 00632

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen két zöld szalag, a gerincen felirat

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a következő lapra egy beragasztott jelzet *D. N. 174*

(896) **Alexandriai Szent CYRILL (378?–444); Balthasar CORDIER (Corderius, 1592–1650) SJ**

S.P.N. Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini Homiliae XIX. in Ieremiam Prophetam, a Balthasare Corderio, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1648, in 8°

Sign. EEK Bar 00638

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta I

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a lap verőjén egy beragasztott jelzet *B. N. 72*

(897) GENNADIOS (1405–1472)

Gennadii Scholarii Patriarchae Constantinopolitani Defensio Quinque Capitum, quae in sancta Oecumenica Florentina Synodo continentur, Fabio Benevolentio Senensi interprete, Romae, Typis Sacrae Congreg. de Propag. Fidei, 1637, in 8°

Sign. EEK Bar 00643

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlapon *Conventus Lauretani in Ungaria Ordinis Servorum Beatae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(898) Szent ÁGOSTON (Aurelius Augustinus, 354–430)

Divi Aurelii Augustini Episcopi Hippon. Confessionum Libri XIII, (kolofonban) Antverpiae, ex officina Plantiniana, 1650, in 8°

Sign. EEK Bar 00644

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, szakadt gerinccel, rajta felirat, alatta M

Pos. az előzéklapon *Ex conventu Lauretano Ord(inis) Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a címlapon egy beragasztott jelzet
B. N. 45

(899) Basilius Magnus (329 k.–379)

Sancti Basilii Magni Caesareae Cappadociae archiepiscopi De institutione monachorum tractatus duo ascetici et Regularum fusius disputatarum liber, Parisiis, Apud Fredericum Leonard, 1660, in 8°

Sign. EEK Bar 00646

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, alatta M

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(inis) Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, alul egy beragasztott jelzet
B. N. 49

(900) Juan Eusebio NIEREMBERG (1595–1658)

Roman MONTERO DE ESPINOZA (17. század)

(1) Ioannes Eusebii Nierembergii Exceptiones Concilii Tridentini Pro Omnimoda Puritate Deiparae Virginis expensae, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1655, in 8°

Sign. EEK Bar 00653

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta M

Pos. a címlap tetején *Conv(entus) Lauret(ani) in Hung(aria)*
Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)

(2) *Accedunt eiusdem auctoris Dissertationes epistolicae de immaculata deiparae virginis conceptione*, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1655

(3) *Siete meditaciones Sobre la Oracion del Padre Nuestro*. Verso por Don Roman Montero de Spinoza, en Amberes, ex officina Plantiniana, Balthasar Moreto, 1654

(901) *A.F. Beeldinghe van D'Eerste eevwe der Societeyt Iesu voor ooghen ghestellt door de Deuyts-Nederlantsche Provincie der Selver Societeyt*. T'Anten, inde Plantiinsche Druckeriie, 1615, in 4°

Sign. EEK Bar 00691

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a sérült gerincen elmosódott felirat, alatta S

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, ez megismétlődik a következő lapon, alatta egy beragasztott jelzet *D. N. 159*

(902) José de JESÚS MARIA (1562–1629)

Historia Vitae ac Virtutum Venerabilis Patris Joannis Cruce Eximii Mysticae Theologiae Doctoris ...a Iosepho a Iesu-Maria, Coloniae Agrippinae, Sumptibus Jodoci Kalcovii, 1663, in 4°

Sign. EEK Bar 00720

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinccel

Pos. a címlap közepén *Convent(us) Lauret(anae) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul egy beragasztott jelzet *D. N. 227*

(903) Cherubinus Maria O'DALE (1643–1672)

Historia Vitae ac rerum Gestarum Beati P. Philippi Benitii Patritij Florentini Ordinis Servorum BMV Quinti Generalis, Collectore Cherubino Maria Odale Hiberno, Oeniponti, Typis Michaelis Wagner, 1643, in 4°

Sign. EEK Bar 00696

Bej. nincs

Kötés: pergamen, sarkaiban vaknyomásos, görgős díszítéssel, a gerinc sérült

Pos. a sérült metszetes címlapon keresztirányban *in Hungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, legalul *Ex libris C(omit)is Franc(isci) de Nadasd*, a következő lapon *Convent(us) Lauret(ani) in Hungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a kötéstábla verzóján nagy cirkalmas betűkkel *NB Hic liber reservat pro humana invitatione Oratoris panegyrici in festo SP Philippi Benitij (die Dominica post festum S. Bartholomaei celebrari Polito armuatim dieturi in Eccle(s)ia S. Ord. Serv. BNV Laurettana*

(904) Szent PAULINUS (353?–431), Heribert ROSWEYDE (1569–1629) SJ

Divi Paulini Episcopi Nolani Opera, Accedunt Notae Amoebaeae Frontonis Ducae et Heriberti Rosweydi, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Apud Balthasarem Moretum et Viduam Ioannis Moreti et Io. Meursium, 1622, in 8°

Sign. EEK Bar 01451

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta M

Pos. *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul egy beragasztott jelzet *B. N. 88*

(905) Alonso de Villegas SELVAGO (1534–1615?)

Leggendario delle vite de santi detti estravaganti raccolto da gravi e approvati auttori per Alfonso di Villegas di Toledo ...Nouvamente con diligenza tradotto di spagnuola in lingua italiana per ...Timoteo da Bagno monaco cama, in Venetia, appresso Ogniben Classeri, 1647, in 4°

Sign. EEK Bar 01452

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat

Pos. a címlap közepén *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, alul egy beragasztott jelzet *D. N. 181*

(906) Tomasso BOZIO (1548–1610)

De signis ecclesiae Dei libri XXIV. Auctore Thoma Bozio Eugubino, congregationis oratorii presbytero. In duos tomos divisi, quorum primus libros XII. priores, in quibus comprahenduntur signa

LVII. Secundus reliquos XII. posteriores, Tomus Primus, Coloniae Agrippinae, Apud Ioannem Gymnicum, 1626, in 4°

Sign. EEK Bar 01489

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, alatta G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(907) Tomasso BOZIO (1548–1610)

De signis ecclesiae Dei, Thomae Bozii Eugubini, congregationis oratorii presbyteri, tomus secundus, continens XII. libros posteriores, quibus comprahenduntur XLIII. signa, quae praefationes subsequuntur, Tomus Secundus, Coloniae Agrippinae, Apud Ioannem Gymnicum, 1626, in 4°

Sign. EEK Bar 01490

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat, alatta G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(908) kolligátum

Gerhard Johann VOSSIUS (1577–1649)

Isaac VOSSIUS (1618–1689)

(1) Gerardi Ioannis Vossii Dissertatio Gemina; Una De Jesu Cristi Genealogia, altera de Annis, quibus Natus, Baptizatus, Mortuus, Amsterdami, Apud Ioannem Blaeu, 1643, in 4°

Sign. EEK Bar 01502

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap alján *Ex Libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd, közép-
pen Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum)
B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) Gerardi Ioannis Vossii Ars Historica sive de Historiae, et Historices natura, Historiaeque sribendae praeceptis, Commentatio, Lugduni Batavorum, Apud Ioannem Maire, 1623

(3) Gerardi Ioannis Vossii De Historicis Graecis Libri Quatuor, Lugduni Batavorum, Apud Ioannem Maire, 1624

(4) Peri Plus Scylacis Caryandensis, cum tralatione, et castigationibus Isaaci Vossii. Amstelodami, apud Joh. et Cornel. Blaeu, 1639

(909) Gerhard Johann VOSSIUS (1577–1649)

Gerardi Ioannis Vossi Commentariorum Rhetoricorum, sive Oratoriarum Institutionum Libri Sex, Lugduni Batavorum, Ex Officina Ioannis Maire, 1630, in 4°

Sign. EEK Bar 06648

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat

Pos. az előtáblán aranynyomással egy címer, a címlap alján *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd, középén Conventus DV Lauretanae in Ungaria Ord(inis) Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(910) kolligátum

Szent EUCHERIUS (5. sz.)

(1) D. Eucherii episcopi Lugdunensis De contemptu mundi epistola paraenetica ad Valerianum cognatum. Accedit Vita D. Paulini Nolani, veri mundi contemptoris, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Apud Balthasarem Moretum, et Viduam Ioannis Moreti, et Io. Meursium, 1621, in 8°

Sign. EEK Bar 00658

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején *Conventus B(eatae) V(irginis) Lauretanae in Ungaria Ord(inis) Serv(orum)*

(2) D. Eucherii Episcopi Lugdunensis De Laude Eremitae, Apud Balthasarem Moretum, et Viduam Ioannis Moreti, et Io. Meursium, 1621

(911) Decreta et statuta synodi provincialis Mechliniensis die undecima mensis Iunii anni millesimi quingentesimi septuagesimi ...inchoatae et decima quarta die mensis Iulii eiusdem anni conclusae, Antverpiae, ex officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1634, in 8°

Sign. EEK Bar 00659

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat, alatta N

*Pos. a címlapon keresztirányban Convent(us) Lauret(ani) in
Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(912) kolligátum

Jan van MEURS (1579–1639)

Constantine MANASSES (1130?–1187?)

(1) Ioannis Meursii Glossarium Graeco-Barbarum, in quo vocabula quinque millia quadrigenta, officia atque dignitates imperij Constantinop. tam in palatio, quam ecclesia aut militia, explicantur, et illustrantur. Editio altera emendata, Lugduni Batavorum, Apud Ludovicum Elzevirium, 1614, in 4°

Sign. EEK Bar 06654

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

*Pos. a címlap alján Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd, tetején
Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae)
V(irginis) M(a)r(i)ae*

(2) Constantini Manassis Annales, Graece ac Latine. Ioannes Meursius Graece nunquam hactenus editos primus nunc vulgavit, Lugduni Batavorum, Ex officina Ioannis Patii, 1616

(913) Prophetæ Isaias, Ieremias, Baruch, Ezechiel, Daniel, XII Minore et Machabaeorum Libri duo, Colon. Agrippinae, Sumptibus Haered. Bernar Gualteri et Sociorum, 1637, in 12°

Sign. EEK Bar 00423

Bej. nincs

Kötés: barna bőr, nincs felirat, két kis kapocs

*Pos. nincs, a címlap verzóján egy beragasztott jelzet A. N. 20 utal a
lorettói szervitákra*

(914) kolligátum

Jean Pierre CAMUS (1584–1652)

Francesco PONA (1594–1654)

Nicolas CAUSSIN (1583–1651) SJ

(1) Elisa, overo L'innocenza colpevole. Historia tragica, del vescovo di Belley. Seguita durante il regno del christianiss. Henrico III. re di Francia, e di Polonia. Tradotta dalla lingua francese nella italiana, dal sig. conte Honofrio Bevil, In Venetia, Presso Andrea Baba, 1630, in 4°

Sign. EEK Bar 07274

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat, szúnyomok

Pos. a címlapon keresztirányban *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) La Lucerna di Eureka Misoscolo Academico Filarmonico, in Venetia, 1627

(3) La Pietà Fortunata Del P. Caussino, in Venetia, Appresso Marco Ginammi, 1635

(4) Il Politico Infelice Del P. Caussino, in Venetia, Appresso Marco Ginammi, 1634

(915) Leone ALLACCI (Allatio, 1586–1669)

Leo Allatius De templis Graecorum recentioribus ad Joannem Morinum. De Narthece ecclesiae veteris ad Gasparem de Simeonibus. Nec non De Graecorum hodie quorundam opinionibus ad Paullum Zacchiam, Coloniae Agrippinae, Apud Iodocum Kalcovium et socios, 1645, in 8°

Sign. EEK Bar 07914

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb G

Pos. a címlap közepén *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, az első kötéstábla verzóján egy beragasztott jelzet *D. N. 41*

(2) Leonis Allatii, De Mensura Temporum, et praecipue Graecorum, Exercitatio, Coloniae Agrippinae, Apud Iodocum Kalcovium et socios, 1645

(916) Leone ALLACCI (Allatio, 1586–1669)

Leonis Allatii de libris et rebus Ecclesiasticis Graecorum, Dissertationes et Observationes variae, Parisiis, Sumptibus Sebastiani Cramoisy et Gabrielis Cramoisy, 1646, in 4°

Sign. EEK Bar 08605

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap közepén Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae, feljebb egy beragasztott jelzet D. N. 39

(917) Leone ALLACCI (Allatio, 1586–1669)

Leonis Allatii, De Ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua consensione, libri tres, Coloniae Agrippinae, Apud Jodocum Kalcovium, 1648, in 4°

Sign. EEK Bar 01391

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat

Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eate) V(irginis) M(ariae), alatta egy beragasztott jelzet D. N. 40

Megj. Lambeck nem kapta meg, a szervitáknál maradt, de az ő katalógusukban nem szerepelt

(918) Cornelius Publius TACITUS (55–116?); Matthias BERNEGGER (1582–1640)

C. Cornelius Tacitus Accurante Matthiae Berneggero, Argentorati, Haeredes Lazari Zezneri, 1638, in 8°

Sign. EEK Bar 09147

Bej. az első kötéstábla hátulján a már ismert szép kézírással *Casaub. de Jacobo VI. Britanniae rege* pár soros bejegyzés, ugyanezzel a kézírással sok aláhúzás és latin nyelvű bejegyzés, a hátsó kötéstábla belsejében is latin bejegyzés

Kötés: fehér foltos pergamen, a gerinc félig leszakadva, gerince notált kódexcsíkba kötve, rajta felirat

Pos. a címlap alján Ex lib(ris) C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd, tetején Nunc Conventus Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae

(919) kolligátum

Joannes STOBAIOS (5. sz.); Willem CANTER (1542–1575)

(1) Ioannis Stobaei Sententiae ex Thesauris Graecorum delectae; Eiusdem Ioannis Stobaei Eclogarum Physicarum et Ethicarum Libri Duo, Item Loci Communes Sententiarum, collectum per Antonium et Maximum Monachos, Aureliae Allobrogum, Pro Francisco Fabro, 1609, in 2°

Sign. EEK Bar 07990

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két szalag nyoma, a gerinc kissé szakadozott, rajta felirat

Pos. a címlap alján Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd, közepén Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae

(2) Ioannis Stobaei Eclogarum Libri Duo, Interprete Guilielmo Cantero, Ex Bibliotheca C.V.I. Sambuci, Aureliae Allobrogum, Pro Francisco Fabro, 1609

(3) Loci Communes Sententiarum, per Antonium et Maximum Monachos, Aureliae Allobrogum, Pro Francisco Fabro, 1609

(920) Alle des Heiligen Römischen Reichß gehaltene Reichstäge, Abschiede und Satzunge, sambt andern Käyserlichen und Königlichen Constitutionen, als Gülden Bull..., Mainz, bey Nicolao Heyll, In Verlegung Joannis Siberti Heyll, 1660, in 2°

Sign. EEK Bar 04486

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat, piros kezdőbetűkkel, lejjebb E

Pos. a metszetes címlap alján Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)

(921) Paolo ZACCHIA (1584–1659)

Pauli Zacchiae Medici Romani Quaestiones Medico-legales, Amstelaedami, Typographejo Joannis Blaeu, 1651, in 2°

Sign. EEK Bar 05301

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két fehér szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb B

Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)

(922) Jan van HEURN (1543–1601)

Ioannis Heurnii ...Medicinae Professoris, Opera Omnia Ad Theoriam, Quam ad Praxin Medicam Spectantia, Vol. I–II., Lugduni, Sumptibus Ioannis Antonii Huguetan et Marci Antonii Ravaud, 1658, in 2°

Sign. EEK Bar 05197

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen lekopott felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb V

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(923) kolligátum

Thomas REINESIUS (1587–1667)

(1) Thomae Reinesi Variarum Lectionum. Libri III Priores, Altenburgi, Imprimebat Otto Michael, 1640, in 4°

Sign. EEK Bar 06757

Bej. nincs

Kötés: sérült, fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omit)is Franc(isci) de Nadasd, tetején Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(2) Memoriae Mortuorum Solatium Vivis. Clarissimo ...Thomae Reinesio, Lipsiae, Typis Gregorij Ritzschij, 1634

(924) kolligátum

Abraham ZACUTO (1572–1642)

(1) Zacuti Lusitani, Medici, et Philosophi Praestantissimi, Praxis Historiarum: in qua Morborum omnium Internorum curatio... Lugduni, Sumptibus Ioannis Antonii Huguetan, 1644, in 2°

Sign. EEK Bar 05205

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, beázásnyomok, két zöld szalag nyoma, a sérült gerincen elmosódott felirat, lejjebb V

Pos. a címlap közepén *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Zacuti Lusitani Praxis Medica Admiranda, Lugduni, Sumptibus Ioannis Antonii Huguetan, 1644

(925) kolligátum

Abraham ZACUTO (1572–1642)

(1) Zacuti Lusitani, Medici, et Philosophi Praestantissimi, De Medicorum Principum Historia Opus Absolutissimum, ...Lugduni, Sumptibus Ioannis Antonii Huguetan, 1644, in 2°

Sign. EEK Bar 05211

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, beázásnyomok, két zöld szalag nyoma, a sérült gerincen elmosódott felirat, lejjebb V

Pos. a címlap közepén *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Zacuti Lusitani *Pracis Medica Admiranda*, Lugduni, *Sumptibus Ioannis Antonii Huguetan*, 1644

(926) Jan Baptiste van HELMONT (1577–1644)

Ortus Medicinae. Id est, Initia Physicae Inavdita. Progressus medicinae novus in Morborum Ultionem ad vitam longam. Authore Ioanne Baptista van Helmont, Amsterodami, Apud Ludovicum Elzevirium, 1652, in 4°

Sign. EEK Bar 03691

Bej. nincs

Kötés: sérült, két zöld szalag, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb V

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(927) Frederic van der MYE (17. sz.)

Frederici Vander Mye Delphensis praesidii Bredani medici regii De morbis et symptomatibus popularibus Bredanis tempore obsidionis, et eorum immutationibus pro anni victusq[ue] diversitate, deque medicamentis in summa rerum inopia adhibitis, tractatus duo, Antverpiae, Ex officina Plantiniana, 1627, in 4°

Sign. EEK Bar 03962

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb V

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(928) kolligátum

Balthasar BRUNNER (1540–1610); Lorenz HOFMANN (1582–1630)

Johann Philipp BRENDL (16–17. század)

Martin PANSA (1580–1626)

(1) D. Balthasaris Brunneri Consilia Medica summo studio collecta et revisa a Laurentio Hofmano, Hallae-Saxonum, Typis Petrus Faber, Impensis Joachim Krusicken, Anno 1617, in 4°

Sign. EEK Bar 03786

Bej. nincs

Kötés: sérült fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején *Servorum B(eatae) V(irginis) M(ariae) Lauretae Hungaria*, középen *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Consilia Medica, Opera et Studio Joannis Philippi Brendelii, Francofurti, Prodeunt ex Bibliopolio Paltheniano, Anno 1615

(3) Consilium Antipestiferum, Das ist, Ein getrewer Rath in gefehrlichen und giftigen Sterbensleufften, oder Pestilentzseuche..., Durch Pansam D. Poliatrum Annaebergensem, Gedruckt zu Leipzig, bey Valentin am Ende, In Verlegung Thomae Schürers, Anno 1614

(929) **Prospero ALPINI (1553–1617); Jacob de BONDT (1592–1631)**

P. Alpini de Medicina Aegyptorum Libri Quatuor et Iacobi Bontii ...De Medicina Indorum, Parisiis, Apud Viduam Gulielmi Pele, 1646, in 4°

Sign. Bar 03670

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, a gerincen felirat

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(930) **Johannes WALCH (?–1623)**

Decas fabularum humani generis sortem, mores, ingenium, varia studia, inventa atque opera, cum ad vivum, tum mythologice adumbrantium, ...in solita sermonis forma constructa ...per Joannem Walchium Schorndorffensem, Argentorati, Sumptibus Lazari Zetzneri, 1609, in 4°

Sign. EEK Bar 07172

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinc, két zöld szalag

Pos. a címlap tetején *Comes Georgius Thurzo Regni Hungar. Palatinus Anno 1611*, középen *Conventus Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, az előtáblán

aranynyomással *C G T R H P 1610* (*Comes Georgius Thurzó Regni Hungariae Palatinus*)

Megj. a mű szerepel Thurzó György 1611-es könyvtárkatalógusában is:
*Decas Fabularum humani generis Sortem, mores, etc. continens Joannis Walchij Schirndorffensis*¹¹⁴⁶

(931) Petrus SEVERINUS (1542–1602); Wilhelm DAVISSON (1593–1669)

Commentariorum ...Petri Severini Dani Ideam Medicinae Philosophicae, propediem proditurorum prodomus. Opera et studio Willielmi Davissoni, Hagae-Comitis, Ex Typographia Adriani Vlacq, 1660, in 4°

Sign. EEK Bar 03785

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, szúnyomok

Pos. címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(932) Johann Jacob WECKER (pseud. Alexius Pedemontanus, 1528–1586)

D. Alexii Pedemontani De Secretis Libri Septem a Joann. Jacobo Weckero, Basileae, Sumptibus Ludovici König, 1603, in 8°

Sign. EEK Bar 03768

Bej. nincs

Kötés: fehér szúette pergamen beázásnyomokkal, két szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap közepén *Ad Conventum Lauretanum Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul vastagon átsatírozva egy possessorbejegyzés

(933) kolligátum

Jason PRATENSIS (1486–1558)

(1) De Pariente et partu liber Iasonis a Pratis, Amstelaedami, Typis Joannis Blaeu, 1657, in 8°

Sign. EEK Bar 03872

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, szakadt gerinc, rajta a felirat piros kezdőbetűkkel

¹¹⁴⁶ *Adattár* 11., i. m., 524.

Pos. a címlap közepén *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) De Uteris Libri Duo, Iasonis a Pratis, Amstelaedami, Typis Joannis Blaeu, 1657

(3) De Arcenda Sterilitate et progignendis liberis liber unus d. Iasonis Pratensis, Amstelaedami, Typis Joannis Blaeu, 1657

(934) Francesco CANGEMO (17. sz.); Pietro OTTOBONI (17. század)

Brevis ampla Methodus pro Morbis Humani Corporis in particulari curandis..., Francisci Cangemii de Terranovae D. Petro Otthobono dicata, Romae, Typis Angeli Bernabo a Verme, 1658, in 8°

Sign. EEK Bar 03732

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is
Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(935) kolligátum

Johann ZWELFER (1618–1668)

(1) Pharmacopoeia Regia, seu Dispensatorium Novum Locupletatum et Absolutum annexa et etiam Mantissa Spagyrica..., Authore Joanne Zwelfer, Noribergae, Sumtibus Michaelis et Johan. Friderici Endterorum, Anno 1668, in 2°

Sign. EEK Bar 05311

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, szúnyomok, a gerincen felirat

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) Discursus Apologeticus Joannis Zwelferi adversus Hippocratem Chymicum Ottonis Tackeni..., Norimbergae, Endteri, 1668

(936) Liberatus de Liberati (feltehetőleg álnév, 17. század)

Liberati de Liberatis Podagra Politica. Seu Tractatus Podagricus, Civili compositus doctrina, Varia Lectione et Politici Sententiis refertus, Noribergae, Litteris Michaelis Endteri, Anno 1655, in 8°

Sign. EEK Bar 04144

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat, lejjebb Ee

Pos. a címlapon keresztirányban *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(937) Johann Rudolph GLAUBER (1604–1670)

Prosperitatis Germaniae pars I–V a Johanne Rudopho Glaubero, Amstelodami, Apud Joannem Janssonium, 1656, in 8°

Sign. EEK Bar 04129

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, szakadt gerinc, a felirat elmosódva, piros kezdőbetűkkel, lejjebb V

Pos. a címlapon keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(938) Paolo ZACCHIA (1584–1659)

De Mali Hipochondriaci Libri Tre Del Sig. Paolo Zacchia medico Romano, In Roma, Per Vitale Mascardi, 1651, in 4°

Sign. EEK Bar 04034

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen nincs felirat

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Ser(vorum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a következő lap tetején ugyanez megismétlődik

(939) Nicolaus WOLFF (17. sz.)

Kurtze Doch gründliche und Aigentliche Beschreibung eines Ordentlichen rechten Buchhaltens, wie solches ein ieder inn seinem Handel und Gewerb oder Haußhalten gebrauchen unnd führen kann..., Durch Nicolaum Wolffen, Gedruckt zu Nürnberg, durch Paul Kauffmann, 1610, in 2°

Sign. EEK Bar 05325

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, szúnyomok, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(940) Tariffa Vber Baumwoll und andere Wahren in Ambsterdam einkaufft, wie hoch der Cente erstes kauffs Nürnberger banco gelt

kommen thut (ohn die unkosten) in gstat, bericht in disem außführlich zuerkennen gibt, (s.l., s.typ.), (1621), in 4°

Sign. EEK Bar 04166

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, nincs felirat

*Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(941) Jeremias PEFFENHAUSER (17. sz.)

Tariffa Vber Ambsterdammer Rebato Durch Jeremias Peffenhauses von Augspurg, (s.l., s.typ.), 1623, in 4°

Sign. EEK Bar 04159

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, nincs felirat, két zöld szalag nyoma

*Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(942) Johann HEMELING (1610 k.–1684)

Wolgegründete Auflös- und Fürstellung etlicher von Herrn Johann Hemelingen... ohne facit gesetzter Cubic-Cossischer Reim-Auffgaben, wie auch desselben angefügter Wort-Rechnung, (Braunschweig), Durch Andreas Lampen von Zell bürtig, Durch Andreas Dunckern daselbst, 1652, in 4°

Sign. EEK Bar 04079

Bej. nincs

Kötés: modern műbörkötés

*Pos. a címlap tetején Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(943) Marcus MEIBOM (1630–1711)

M. Meibomii De proportionibus Dialogus, Hafniae, Typis Melchioris Martzani, 1655, in 2°

Sign. EEK Bar 05420

Bej. nincs

Kötés: modern műbör

*Pos. a címlap tetején Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(944) Ludolf van CEULEN (1539–1610)

Fundamenta Arithmetica et Geometrica, Authore Ludolpho a Ceulen, Lugduni Batavorum, Excudebat Georgius Abrahami a Marsse, Anno 1615, in 4°

Sign. EEK Bar 04062

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerince újrakötve

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, alul egy francia nyelvű bejegyzés: *Celiure mat este donné par mre Jacop Marcus marcharde lucnes en la Ville de Leyde Le Seigneur francq...* (levágva) *la recen du suhdict marchand, moy coignet sa receu du serg francqum a 1617*

(945) Caspar SCHOTT (1608–1666) SJ

Pantometrum Kircherianum, Hoc est Instrumentum Geometricum novum, a Gaspare Schotto, Sumptibus Haeredum Joannis Godefridi Schönwetteri, Herbipoli, Jobus Hertz Typographus, 1660, in 4°

Sign. EEK Bar 04054

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, szű- és beázásnyomok, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb L

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(946) Tycho BRAHE (1546–1601)

Tychonis Brahe Opera Omnia Astronomiae Instauratae Progymnasmata, Francofurti, Impensis Ioannis Godofredi Schönwetteri, 1648, in 4°

Sign. EEK Bar 04176

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb L, alul M 10

Pos. címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(947) Tycho BRAHE (1546–1601)

Operum Tychonis Brahe de Mundi Aetheri Recentioribus et Phaenomenis Pars Secunda, Francofurti, Schönwetter, 1648, in 4°

Sign. EEK Bar 04296

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, zöld szalagok nyomai, szúnyomok, a gerincen elmosódva felirat, lejjebb L piros

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(948) David ORIGANUS (1558–1629)

Annorum Priorum 30 Incipientium Ab Anno Christi 1595, et desinentium in annum 1624 Ephemerides Brandenburgicae Coelestium Motuum et Temporum..., a Davide Origano, Stetini, Francofurti, Typis exscripsit Joannes Eichorn, Apud Davidem Reichardum bibliopolam Stetinensem, 1609, in 4°

Sign EEK Bar 04323

Bej. nincs

Kötés: disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, a bordázott gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. az elő- és háttáblán aranynyomással egy címer, *L H T, 1610*, a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, alul *Ex libris M. Ioh. Hodikij Thurock*, a hátsó kötéstábla rectóján Hodikius feljegyzései élete fontosabb eseményeiről

(949) David ORIGANUS (1558–1629)

Novae Motuum Coelestium Ephemerides Brandenburgicae, Annorum LX, Incipientes Ab Anno 1595, et desinentes in annum 1655, calculo duplici luminarium, Tychonico et Copernicaeo, reliquorum Planetarum posteriore elaboratae, et variis diversarum nationum Calendariis accommodatae..., Autore Davide Origano, Stetini, Francofurti, Typis exscripsit Joannes Eichorn, 1609, in 4°

Sign EEK Bar 04324

Bej. nincs

Kötés: disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, a bordázott gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. az elő- és háttáblán aranynyomással egy címer, *L H T, 1610*, a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(950) kolligátum

Libert FROIDMONT (1587–1653)

(1) Liberti Fromondi in academia Lovaniensi... Vesta sive Ant-Aristarchi vindex adversus Iac. Landsbergium Philippi F. ...in quo decretum s. Congregationis S. R. E. Cardinalium anno M.DC.XVI. ...adversus Copernicanos ...defenditur, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1634, in 4°

Sign. EEK Bar 04423

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat, piros kezdőbetűkkel, lejjebb F

Pos. címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Liberti Fromondi Meteorologicorum Libri Sex, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Balthasarem Moretum, et Viduam Ioannis Moreti, et Io. Meursium, 1627

(951) kolligátum

Libert FROIDMONT (1587–1653)

(1) Liberti Fromondi in Academia Lovaniensi ...doct. et prof. ord. Labyrinthus, sive De compositione continui liber unus. Philosophis, mathematicis, theologis utilis ac iucundus, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1631, in 4°

Sign. EEK Bar 04837

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat, lejjebb F

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Liberti Fromondi in Academia Lovaniensi ...doct. et prof. ord. Ant-Aristarchus, sive Orbis-terrae immobilis liber unicus, in quo decretum S. Congregationis S. R. E. cardinal. an. MDCXVI. adversus Pythagorico-Copernicanos editum defenditur, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1631

(952) Benito ARIAS MONTANO (1527–1598)

Naturae Historia, Prima in Magnis Operis Corpore pars, Benedicto Aria Montano descriptore, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Ioannem Moretum, 1601, in 4°

Sign. EEK Bar 04555

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb F

Pos. nincs bejegyzés, a címlapon egy beragasztott jelzet C. N. 5

(953) John RAY (1628–1705)

Catalogus Plantarum circa Cantabrigiam nascentium, Cantabrigiae, Excudebat Joann. Field, Impensis Gulielmi Nealand, 1660, in 8°

Sign. EEK Bar 04680

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag, a gerincen elmosódott felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlapon keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(954) Joannes PONCIUS (1603–1670)

R. P. Fr. Ioannis Poncii... Philosophiae Ad Mentem Scoti Cursus Integer. Lugduni, Sumpt. Ioannis Antonii Huguetan et Marci Antonii Ravaud, 1659, in 2°

Sign. EEK Bar 05678

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, beázás- és szúnyomok, a gerincen elmosódott felirat, lejjebb C

Pos. a címlapon *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, középen egy beragasztott jelzet E. N. 90

(955) Jan Marcus MARCI (1595–1667)

Index Horarius in tres Libros distributus, Authore Joanne Marco, Londini, Apud Guilelmum Leybourn, 1657, in 8°

Sign. EEK Bar 04765

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlapon keresztirányban *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(956) Daniel HEINSIUS (1580–1655)

Satirae duae, Hercules tuam fidem sive Munsteruss Hypobolimaesus: quarti iam editus, ac emendatior, et Virgula Divi-

na. Burdonum Fabulae Confutatio, Lugduni Batavorum, Ex Offici-
na Ioannis Patii, 1609, in 8°

Sign. EEK Bar o8574

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat, lejjebb O 11

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd*, közepén
Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae
V(irgin)is M(a)r(i)ae; az első kötéstábla verzóján: *Sum ex libris*
Johannis Christophori Busereuti, alatta más írással: Eo mortuo,
in divisione librorum accepit Casp. Hoffmannus D. qui vendidit
Christoporo Adamo Ruperto, d. Busereuti nepoti et sorore.

Megj. a kötet hátuljába beragasztottak egy Caspar Schoppe portré
rézmetszetet, amelynek alján szintén bejegyzés, az elejét és végét
azonban levágták, eszerint emlékebe kapta Caspar Hoffmann
Schoppétól, Ao. 1603 Mense VIIbri

(957) Andreas SCHOTT (1552–1629) SJ

And. Schotti Tullianarum Quaestionum De Instauranda Ciceronis
Imitatione Libri IIII., Antverpiae, Ex officina Plantiniana, Apud
Ioannem Moretum, 1610, in 8°

Sign. EEK Bar o8371

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd*, tetején
Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum)
B(eatae) V(irginis) M(ariae)

(958) Michael PICCART (1574–1620)

Michaelis Piccarti In Politicos Libros Aristotelis Commentarius,
Lipsiae, Imprimebat Laurentius Cober, 1615, in 8°

Sign. EEK Bar o8607

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódva a felirat lejjebb F

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd*, kereszt-
írásban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum)*
B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae

(959) kolligátum

Michael PICCART (1574–1620)

(1) Michaelis Piccarti Orationes Academicae Cum Auctario Dissertationum Philosophicarum, Lipsiae, Excudebat haeredes Valentini am Ende, 1614, in 8°

Sign. EEK Bar 09531

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerince leszakadva, szúette, rossz állapotban

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd*, a címlapon keresztirányban *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Isagoge in Lectionem Aristotelis Hoc est: Hypotyposis totius Philosophiae Aristotelis, Auctore Michaelae Piccarto, Norimbergae, M. Sebastian Körber, 1605

(960) Emanuele TESAURO (1591–1677) SJ

Patriarchae Sive Chritsi(!) Salvatoris Genealogia Per Mundi Aetates traducta, a D. Emanuele Thesauro, Mediolani, apud Bidellium, 1652, in 8°

Sign. EEK Bar 09803

Bej. nincs

Kötés: fehér szúette pergamen, két zöld szalag nyoma, gerince szakadozott

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd*, keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, az előzéklap verzóján egy beragasztott jelzet *D. N. 70*

(961) THEOPHRASTUS (i.e. 372 k.–i.e. 287 k.); Isaac CASAUBON (1559–1614)

Theophrasti Notationes Morum. Isaacus Casaubonus recensuit, in Latinum sermonem vertit, Lugduni, Apud Viduam Ant. de Harsy, 1612, in 8°

Sign. EEK Bar 08904

Bej. egy bejegyzés

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd*, tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, az előzéklap rektóján bejegyzés Theophrastusról

(962) kolligátum

**Diogenes Laertios (3. sz.); Isaac CASAUBON (1559–1614)
EUNAPIUS (347?–414?); Hadrianus JUNIUS (1511–1575);
André SCHOTT (1552–1629)**

(1) Diogenis Laertii De Vitis, Dogmatis et apophthegmatis clarorum Philosophorum, Libri X., Coloniae Allobrogum, Apud Jacobum Stoer, 1616, in 8°

Sign. EEK Bar 08649

Kötés: disznóbőr vaknyomásos, görgetős díszítéssel, a bordázott gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb C

Pos. a címlap közepén *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd*, keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, az első kötéstábla verzóján alul apró betűkkel *comparabam ... 1629*

(2) Eunapius Sardianus De vitis Philosophorum et Sophistarum, Hadriano Iunio Hornano interprete, Hieronymi Commelini Opera, Nunc recens accedunt eiusdem Auctoris legationes, e bibliotheca Andreae Schotti Antverpiani, Coloniae Allobrogum, Apud Samuel Crispinum, 1616

Megj. az előzéklap verzóján a már ismert szép kézírással *Casaub. Ep. 202. ad Lingelshemium*

(963) **Nicolas LUCENSIS (Niccolo Barsotti de Lucca, 17. sz.)**

Cynosura seu Mariana Stella Polaris Disticis 180,592,312,320 eundo, totidemque redeundo, Studio et Labore, Fr. Nicolai Lucensis Capuccini Concionatoris, Viennae Austriae, Typis Ioannis Iacobi Kürner, 1655, in 2°

Sign. EEK Bar 07989

Bej. nincs

Kötés: egyszerű 19. sz. papír, beázásnyomok

Pos. a címlap alján *Pro Comite F(ranciscus) de Nadasd 1655*

(964) kolligátum

Werner ROLFINCK (1599–1673)

(1) Gueneri Rolfincii Ordo et Methodus cognoscendi et curandi Febres Generalis. Hippocraticis et Paracelsicis, Harveanis et Helmontianis Principiis Illustrata, Jenae, Curabat Samuel Krebs, 1658, in 4°

Sign. EEK Bar 03897

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, szuvas, a gerinc leszakadva, két zöld szalag nyoma, beázásnyomok

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Cabala, Speculum Artis et Naturae, in Alchymia, (s.l.), Typis Andrea Erffurt, Sumptibus Ioannis Weh, Anno 1654

(965) Johann Wilhelm von STUBENBERG (1619–1663)

Joannis Willhelmi a Stubenberg Norma seu regula armentorum equinorum, recte ac perfecte instituendorum, ex optimis tum antiquis tum recentioribus auctoribus petita ac dedicata illustrissimis ...regni Hungariae proceribus ac statibus, 1662, Viennae Austriae, Typis Susannae Rickesin, sumptibus Joannis Georgij Hertz, Bibliopolae, in 4°

Sign. EEK Bar 04590

Bej. nincs

Kötés: 19. századi papír

Pos. címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(966) kolligátum

Thomas SAGITTARIUS (1577–1621)

Nicolaus HUNNIUS (1585–1643)

(1) M. Thomae Sagittarii Axiomatum Logicarum Centuriae Sex, Jenae, Typis et sumptibus Henrici Rauchmauls, 1615, in 4°

Sign. EEK Bar 04930

Bej. nincs

Kötés: puha pergamen, a gerincen elmosódott felirat

Pos. az előtáblán mélynyomással *M I L T 1617*, a címlapon *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Canones Logici, M. Nicolao Hunnio, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610

(3) Canonum Logicorum Disputatio 1. proposita a Nicolao Hunnio, Respondente Matthaeo Titio, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610

- (4) Canonum Logicorum Disputatio II, proposita a Nicolao Hunnio, Respondente Jacobo Brandes, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610
- (5) Canonum Logicorum Disputatio III, proposita a Nicolao Hunnio, Respondente Martino Henrici, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610
- (6) Canonum Logicorum Disputatio IV, proposita a Nicolao Hunnio, Respondente Martino Henrico, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610
- (7) Canonum Logicorum Disputatio V. proposita a Nicolao Hunnio, Respondente Johann-Christophoro Lobhavero Onoldino, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610
- (8) Canonum Logicorum Disputatio VI. proposita a Nicolao Hunnio, Respondente Benedicto Agricola, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610
- (9) Canonum Logicorum Disputatio VII proposita a Nicolao Hunnio, Respondente Bartholomeo Brunackero, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610
- (10) Canonum Logicorum Disputatio VIII. proposita a Nicolao Hunnio, Respondente Vito Rosa, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610
- (11) Canonum Logicorum Disputatio IX. proposita a Nicolao Hunnio, Respondente Wilhelmo Nigrino, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610
- (12) Canonum Logicorum Disputatio X. proposita a Nicolao Hunnio, Respondente Aegidio Hunnio, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610
- (13) Canonum Logicorum Disputatio XI. proposita a Nicolao Hunnio, Respondente Georgio Gallo, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610
- (14) Canonum Logicorum Disputatio XII. proposita a Nicolao Hunnio, Respondente Johanne Ludero, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610

(15) Canonum Logicatorum Disputatio XIII. proposita a Nicolao Hunnio, Respondente Elisaeo Hombergero, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610

(16) Canonum Logicatorum Disputatio XIV. proposita a Nicolao Hunnio, Respondente Gregorio Wircinsio, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610

(17) Canonum Logicatorum Disputatio XV. proposita a Nicolao Hunnio, Respondente Johanne Cotzibuvio, Wittebergae, Johannis Gormanni, 1610

(18) M. Thomae Sagittarii Axiomatum Metaphysicorum Centuriae Quatuor, Francofurti ad Moenum, Impendio Johannis-Jacobi Porsii, 1614

(967) Jean Jacques CHIFLET (1588–1660)

Anastasis Childerici I. Francorum Regis, Sive Thesaurus Sepulchralis Tornaci Neruiorum effoffus, et Commentario Illustratus, Auctore Ioanne Iacobo Chifletio, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1655, in 4°

Sign. EEK Bar 05155

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(968) kolligátum

Aubert Le MIRE (Albertus Miraeus, 1573–1640)

Matthieu de MORGUES (17. század)

Franck Wouwer (17. század)

(1) Serenissimae Principis Isabellae Clarae Eugeniae Hispaniarum Infantis Laudatio Funebris dicta ab Auberto Miraeo, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Balthasaris Moreti, 1634, in 4°

Sign. EEK Bar 05524

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta O, legalul K

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Les Deux Faces de la Vie et de la Mort de Marie de Medicis Royne de France, Discours Funebre, Fait par Messire Matthieu de Morgues, a Anvers, Platinienne, 1643

(3) Oratio Funebris D. Francisci de Kinschot, a Guilielmo Hesio, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, 1651

(4) Laudatio Funebris Rudolphi II, dicta ab Auberto Miraeo, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, Apud Viduam et Filios Joannis Moreti, 1612

(5) Laudatio Funebris Anniversaria Inclutae Memoriae Alberti Pii Archiducis Austriae, a Francisco Woverio, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, 1623

(6) Illustriss. Domini Caesaris Alexandri Scagliae Laudatio Funebris, per Fr. Antonium van Ovdenhoven, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, 1641

(969) Gregor RICHTER (1560–1624)

Appendix ad Regulas Historicas Continens Novorum Axiomatum Centurias Tres, Gregorio Richtero, Gorlici, Typis et sumptib. Johannis Rhambae, 1614, in 4°

Sign. EEK Bar 05627

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, legfelül *Conventus S. Michael Pragae* áthúzva

(970) Giovanni Felice ASTOLFI (?–1623)

Della Officina Historica de Gio Felice Astolfi, in Venetia, per Gio. Pietro Brigonci, 1659, in 4°

Sign. EEK Bar 05629

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, gerinc leszakadva

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(971) Francesco Pseudo-Petrarca (1304–1374)

Le Vite Degl'Imperadori et Pontefici Romani da Messer Francesco Petrarca, Secondo la copia stampata a Fiorenza, apud S. Iacobum de Ripoli, 1625, in 4°

Sign. EEK Bar 05751

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerinc sérült, a felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap közepén *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(972) Benedetto ACCOLTI (1415–1464)

Benedicti Accolti De bello a Christianis contra barbaros gesto, pro Christi sepulcro, et Iudea recuperandis. Libri IIII. Thomas Dempsterus I.C. baro a Muresk Scotus, cum alijs scriptoribus collatos, Florentiae, Apud Zenobium Pignonium, 1623, in 4°

Sign. EEK Bar 05755

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(973) Isaac CASAUBON (1559–1614)

Isaaci Casauboni Epistolae, quotquot reperiri potuerunt, nunc primum junctim editae, Raphaelis Thorii, Hagae Comitiss, Ex Officina Theodori Maire, 1638, in 4°

Sign. EEK Bar 06367

Bej. nincs, csak aláhúzások

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlapon alul *Ex libris C(omitiss) Franc(isci) de Nadasd*, mellette más kézzel *Omt? Lugdun. Batav. gst mea 4 fl 10 Stiff. ligat 16 m Mart. ai 1639*, legfelül *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(974) Thomas DEMPSTER (1579?–1625); André SCHOTT (1552–1629) SJ

Joannes ROSINI (1551–1626)

Antiquitatum Romanarum Corpus Absolutissimum, Thoma Dempstero, electa Studio And. Schotti, Coloniae, Sumptibus Bernardi Gualteri, 1620, in 4°

Sign. EEK Bar 06382

Bej. az előzéklapon bejegyzés

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Fr(ancisci) de Nadasd, tetején
Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae
V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Romanarum Antiquitatum Electa. Ad X. Capita Ioan. Rosini,
Studio And. Schotti, Coloniae, Apud Bernardum Gualterum, 1619

(975) EUSEBIUS Caesariensis (Euszebiosz) (260 k.–340 k.); Joseph Justus SCALIGER (1540–1609)

Thesaurus Temporum Eusebii Pamphili Caesareae Palaestinae
Episcopi, Chronicorum Canonum Omnimodae historiae libri duo,
interprete Hieronymo, Opera ac Studio Josephi Justi Scaligeri,
Amstelodami, Apud Joannem Janssonium, 1658, in 2°

Sign. EEK Bar 06819

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két szalag helye, a gerinc 19. századi, nincs felirat

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, a következő címlapon
egy beragasztott jelzet *D. N. 71*

(976) Joseph Justus SCALIGER (1540–1609)

Josephi Justi Scaligeri Isagogicorum Chronologiae Canonum Libri
tres, Amstelodami, Apud Joannem Janssonium, 1658, in 2°

Sign. EEK Bar 08102

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalaggal, sérült, a gerinc leszakadva

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(977) Szent PHOTIOS, (810 k.–893 k.); André SCHOTT (1552–1629) SJ

Photii Myriobiblon, sive Bibliotheca, Graece edidit David
Hoescheliuss, Latine ...Andreas Schottus, Rothomagi, Sumpt. Ioan.
et Davidis Berthelin, 1653, in 2°

Sign. EEK Bar 07085

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, gerince és első kötés-
táblája leszakadva

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, alul egy beragasztott jelzet *D. N. 136*

(978) kolligátum

(1) Canon Triangulorum logarithmicus Das ist: Künstliche Logarithmische Tafeln, der Sinuum, Tangentium und Secantium, Nach Adriani Vlacqs Calculation Rechnung und Manier gestelt, Augsburg, durch Andream Aperger, 1631, in 8°

Sign. EEK Bar 04287

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, szuvas, szétesett, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb m 218

Pos. a címlap közepén *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Zehntausent Logarithmi Der Absolut oder ledigen Zahlen von 1. biß auff 10000, Augsburg, durch Andream Aperger, 1631

(979) **Johann LIPPIUS (1585–1612)**

Joannis Lippii, philosophi clarissimi, Metaphysica; succinte quidem, sed accurate et methodice conscripta et ex Aristotelis ac Scaligeri monumentis praecipue concinnata: nunc vero in usum commodumque, studiosorum philosophiae publicata, Erfurdiae, Typis Joachimi Mechleri, 1614, in 8°

Sign. EEK Bar 05241

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, az első kötéstábla leválva, a gerincen elmosódott felirat, lejjebb m 109

Pos. az előtáblán mélynyomással *M I L T 1616*, a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(980) **Gratien Bordey de MONTFORT (1570?–1650)**

Axiomata philosophica, quae passim ex Aristotele circumferri, e in disputationum circulis ventilari solent; multiplici distinctionum genere, variaque eruditionis supellectile illustrata, opera fr. Gratiani Monfortii, ordinis fratrum minorum capuccinorum, Antverpiae, Ex Officina Plantiniana, apud Balthasarem Moretum et viduam Ioannis Moreti et Io. Mersium, 1626, in 8°

Sign. EEK Bar 05339

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, alatta C legalul m 126

Pos. a címlapon keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(981) Jacob MARTINI (1570–1649)

Paedia Seu Prudentia in Disciplinis Generalis, a Jacobo Martini, (s.l. Wittenberg), *Sumptibus viduae Clementis Bergeri*, Typis haeredum Christiani Tham, 1631, in 8°

Sign. EEK Bar 05375

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb O 8

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, az előzéklapon *Joachimi Zimmermans Rensb-Hois Rostoch Ao 35; Francisci Holzmanni Lut Saxonis Ao 36*

(982) kolligátum

Hieronymus PRAETORIUS (1595–1651)

Konrad HORN (Horneius, 1590–1649)

(1) *Philosophia Practica Hieronymi Praetorii, Quae Continet Ethicam et Politicam. Adduntur Oeconomica ex Aristotele...* edidit Johannes Michael Dil, Noribergae, Wolfgangi Endteri, 1643, in 8°

Sign. EEK Bar 05456

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlapot követő ajánlás rectóján keresztirányban *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) *Conradi Horneii Compendium Logicae pro tyronibus. Accessit Georgii Callixti Disputatio de natura logicae et universae philosophiae*, Norimbergae, Typis et sumtibus Wolfgangi Endteri, 1643

(983) Nicolas de MONTREUX (1561 k.–1610)

Der Schöffereyen Von der schönen Juliana Das Ander Buch Darinnen von den Eygenschafftten und ungleichen Würckungen der

Liebe, Durch Ollenicem du Mont-Sacre, Straßburg, In Verlägung Lazari Zetzners, 1616, in 8°

Sign. EEK Bar 09774

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, sérült, a gerincen nincs felirat

Pos. a címlap tetején *Con(ventus) Laur(etani) in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae, alul Conventus Servorum Lauretae*

(984) kolligátum

Erycius PUTEANUS (1574–1646)

(1) Eryci Puteani Vitae humanae bivium. Virtutum et vitiorum lineae, notis ethicis distinctae. Libri tres. I. Accessum ad virtutes et vitia continet, II. Viam virtutum, III. Vitiorum. E Platone, Aristotele, aliisque philosophis antiquis, Lovanii, Typis Andreae Bouvetii, Anno 1645, in 8°

Sign. EEK Bar 05461

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, nincs felirat a gerincen

Pos. a címlap tetején *Conv(ventus) Laur(etani) in Ungaria Ord(inis) Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), alul más kézzel Conventi BV Lauretani*

(2) Eryci Puteani Methodus litterarum, sive Sermones et rerum lineae, quae ad eruditionem faciunt, Lovanii, Typis Andreae Bouvetii, 1645

(985) kolligátum

Melchior JUNIUS (1545–1604)

Julius Caesar SCALIGER (1484–1558)

Galileo GALILEI (1564–1642)

(1) Orationum quae Argentinensi in Academia exercitii gratia scriptae et recitatae ab Illustr. Generos. Nobil. et aliis a Melchiore Junio, Tertius Tomus, Argentorati, Sumptibus Lazari Zetzneri, 1606, in 8°

Sign. EEK Bar 09519

Bej. nincs

Kötés: disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, a bordázott gerincen piros kezdőbetűs felirat

*Pos. a címlap tetején Conv(entus) Laur(etani) in Ungar(ia) Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(2) Julii Caesaris Scaligeri Causis Lingvae Latinae libri tredecim,
(s.l.), In Bibliopolio Commeliniano, 1609

(3) Sidereus nuncius magna longeque admirabilia spectacula
pandens ...Galileo Galileo Patritio Florentino ... nuper a se reperti
beneficio sunt observata in lunae facie fixis innumeris lacteo
circulo stellis nebulosis ...medicea sidera nuncupandos decrevit,
Prostat Francof., in Paltheniano, 1610

(986) Melchior JUNIUS (1545–1604)

Orationum quae Argentinensi in Academia exercitii gratia scriptae
et recitatae ab Illustr. Generos. Nobil. et aliis a Melchiore Junio,
Tertius Tomus, Argentorati, Sumptibus Lazari Zetzneri, 1611, in 8°

Sign. EEK Bar 09525

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, sérült gerinc, lekopott felirat, szúnyomok

Pos. a címlap tetején Conventus Servorum Laurati in Hungaria

(987) Antonius THYSIUS (1565–1640)

Valerius Maximus cum selectis variorum observat: et nova
recensione A. Thysii, Lugduni Batavorum, Apud Franciscum
Hackium, 1655 in 8°

Sign. EEK Bar 09159

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat

*Pos. a címlap alján Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

**(988) Thomas FARNABY (1575–1647); Hugo de GROOT
(1583–1645); Cornelius SCHREVEL (1608–1661)**

M. Annaeus Lucanus De Bello Civili, cum Hug. Grotii, Farnabii
notis integris et variorum selectiss. Accurante Corn. Schrevelio,
Lugd. Batavorum, Apud Franciscum Hackium, 1658, in 8°

Sign. EEK Bar 08773

Bej. nincs

*Kötés: sérült fehér pergamen, teljesen szétesve, a gerinc hiányzik, szú-
nyomok, védőkartonban*

*Pos. a címlap tetején Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(989) **Andrea LAO (17.sz.)**

Compendiosae totius Philosophiae Disputationes iuxta genuinam mentem S. Thomae Aquinatis, Auctore Andrea Lao, (s.l., s. typ.), in 8°

Sign. EEK Bar 05462

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb m 103

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani Ord(inis) S(ervorum) B(eatae) M(ariae) V(irginis) in Hung(aria)*

(990) **Baltasar TELLEZ (1596–1675) SJ**

Summa Philosophiae Universae, cum Quaestionibus Theologicis, Authore P. M. Balthazare Tellez, Tomus II, Parisiis, Antonii Bertier, 1644, in 8°

Sign. EEK Bar 05700

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb m 209

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

Megj. az első kötet hiányzik

(991) kolligátum

Abraham CALOVIUS (1612–1686)

Daniel STAHL (1589–1654)

(1) Tractatus Novus de Methodo Docendi et Disputandi, Authore M. Abraham Calovio, Rostochii, Impens. Joh. Hallervordij, 1637, in 8°

Sign. EEK Bar 05862

Bej. nincs, aláhúzások

Kötés: modern műbőr

Pos. a címlapon keresztirányban *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(2) Danielis Stahlii Logicae et Primae Philosophiae, Rintelii, Petri Lucii, 1635

(992) Wahl-Capitulation, Des Aller-Durchleuchtigsten.... Herrn Leopolden, Erwählten Römischen Kaysers, Franckfurt am Mayn, (s.typ.), 1658, in 4°

Sign. EEK Bar 05170

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, gerinc leszakadva

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) XAIPE Potentissimo et Invictissimo Principi ac Domino Dn. Leopoldo, Johanne Georgio Fabricio, (s.l., s. typ.), 1658

(3) Trutina Staterae Veritatis De Gallico Zygostata nondum subversae, (s.l., s.typ.), 1658

(4) Chur-Brandenburgischer An die Königliche Majestät von Schweden abgelassener Gesandschafft Verrichtung, Zu Hamburg, (s.typ.), 1658

(993) kolligátum

Valentin THILO (1607–1662)

(1) Oratio In funere Serenissimi ac Potentissimi Principis Vladislai IV. Poloniae et Sveciae Regis Habita ab ...Andrea de Szoldry Szoldrski, Cracoviae, Typis Francisci Caesarij, 1649, in 2°

Sign. EEK Bar 05149

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(inis)
Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) Panegyricus ...Domini Friderici in Livonia, Curlandiae ...Ducis, a Valentino Königk Juniore, Regiomonti, Typis Laurentii Segebadii, 1636

(3) Novum Serenissimae Domus Brandenburgicae Solem, XII Calendas Junii,salutabat Val. Thilo Orat, Typis Johannis Reusneri, 1648

(4) Vladislaus Magnus. Sive Invictissima ...Domini Vladislai IV. Electi Polonorum... a Val. Thilone orat, Regiomonti, Typis Johannis Reusneri, 1649

(5) Aplausus Gratulatorius. Auspicatissima... Domini Johannis Casimiri Poloniae Electi Regis..., ore Valentini Thilonis orat, Regiomonti

- (6) Sacrum Devotae Mentis Honori Vladislai Sigismundi, Publice ab Henrico a Boemelln Peractum Athenis Bregelanis, Dantisci, Typis Rhetianis, 1633
- (7) Schuldigste und inniglichste Frewde, welche bey längst von höchstgewünschter Entbindung ...Fürstinnen und Frawen Frawen Loysen, Königsberg, Gedruckt durch Johann Reusner, 1648
- (8) Gratiarum Actio, Quam Serenissimo ...D. Georgio Wilhelmo ...Archicamerario et Electori Marchioni Brandenburgico Duci Prussiae... dixit Valentino Thilo, Regiomonti, Typis Laurentii Segebadii, 1636
- (9) Fortuna Potentissimae Domus Brandeburgicae... dirigente Valentino Thilone, Praelo Reusneriano, 1643
- (10) Georgius Wilhelmus Prudens, Laudatus a Valentino Thilone, Praelo Reusneriano, Anno 1642
- (11) Pyramis Literaria Aeternae Divi Georgii Wilhelmi, directore Valentino Thilone, Praelo Reusneriano, 1642
- (12) Panegyricus Serenissimo ...Domino Friderico Wilhelmo..., Auspiciu Nomine Academiae Regiomontanae, dictus a Valentino Thilone, Praelo Reusneriano, 1641
- (13) Fontinalia Brandenburgica, coram Serenissimo ...Friedrico Wilhelmo, directore Valentino Thilone, Praelo Reusneriano, 1641
- (14) Panegyricus Super Optatissima Praesentia Serenissimi... Georgii Wilhelmi, Dictus a Valentino Thilone, 1638, Typis haeredum Laurentij Segebadij
- (15) Vladislai Sigismundi Invictissimi Triumphatoris Regis Polonorum, Regiomonti, Typis Laurentii Segebadii, 1636
- (16) Gratiarum actio Vladislao Pacifico, Anno 1636, Regiomonti, Typis Laurentij Segebadij
- (17) Felicitas Borussiae, Serenissimi... Friderici Wilhelmi... a Valentino Thilone Oratoriae, Praelo Reusneriano, 1646
- (18) Myrobalanus Brandenburgica, Serenissimo ... Friderico Wilhelmo, ... oblata a Valentino Thilone, Regiomonti, Typis Johannis Reusner, 1648

(19) Serenissimae ... Dominae Ludovicae Julianae, Principi Auriacae... indicit Rector et Senatus Academiae Regiomontanae, Praelo Reusneriano, 1645

(20) Geniale Sacrum, Serenissimo... Domino Friderico Wilhelmo... ore Valentini Thilonis, 1647, Praelo Reusneriano

(21) Serenissimo... Domino Georgio Wilhelmo... Gratulatura, ...Academia Regiomontana, Typis haeredum Segebadii, Anno 1638

(994) Leonhard PAPPUS (1607–1677)

Rerum Germanicarum ab Anno MDCXVII ad Annum MDCXLVIII. Gestarum Epitome, Editio altera et continuata, (s.l., s.typ.), 1655, in 8°

Sign. EEK Bar 06607

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két csattal, a gerincen elmosódott felirat

Pos. a címlap közepén *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(or)um B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*

(995) Lorenzo GERBI (pseud. Lorenzo SELVA 1530–1593)

Le Metamorfosi ouero Transformationi del Virtuoso. Libri Quattro... di Lorenzo Selva Marcellino Pistolese, In Venetia, Appresso Pietro Farri, 1616, in 8°

Sign. EEK Bar 09730

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Con(ventus) Laur(etani) in Ungaria Ord(inis) Serv(or)um B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(996) Johann Ludwig HAVENREUTER (1548–1618)

Daniel CRAMER (1568–1637)

(1) Commentarii Ioannis Ludovici Havenreuteri in Aristotelis ...De Animo, et Parua Naturalia dictos Libros, Francofurti, Paltheniano, 1605, in 8°

Sign. EEK Bar 08618

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb m 80

Pos. a címlap tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia) Ord(inis) Serv(orum) B(eat)ae V(irgin)is M(a)r(i)ae*, az előlapon aranynyomással *C G T R H P 1611 (Comes Georgius Thurzó Regni Hungariae Palatinus)*

(2) Synopsis Organi Aristotelis ...a Daniele Cramero, Witebergae, excudebat Laurentius Seuberlich, Impensis Samuelis Selfisch, 1604
*Megj. a mű szerepel Thurzó György 1611-es könyvtárkatalógusában is: Aristotelis de anima cum commentari(is) Johannis Alexandri*¹¹⁴⁷

(997) Heinrich GUTBERLETH (1572–1635)

M. Henrici Gutberleti Chronologia Editio Tertia, Amstelaedami, Sumptibus Joannis Ravensteinii, 1658, in 8°

Sign. EEK Bar 07129

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen elmosódott felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb G

Pos. a címlap tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*, középen más írással *Liber haereticus et blasphemus*

(998) Novum testamentum Graecum, cum vulgata interpretatione latina Graeci contextus lineis insertis, Lipsiae, Impensis Christiani Kirchneri, Typis Johannis Wittigau, 1657, in 2°

Sign. EEK Bar 01101

Bej. nincs

Kötés: disznóbőrkötés fatáblán, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, két fémcsat darabjai, egyik törött, a gerinc bordázott, a gerincen elmosódott felirat, alul A3

Pos. a címlap tetején *Conuentus Lauretum in Ungaria Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, majd a lap közepén még egyszer *Con(ventus) Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(999) Biblia Sacra Vulgatae Editionis Sixti V. Pont. Max. Iussu recognita atque edita, Tomus Primus, Antverpiae, ex Officina Plantiniana, 1624, in 2°

Sign. EEK Bar 00851

Bej. nincs

¹¹⁴⁷ Adattár 11., i. m., 506.

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conuentus Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul egy beragasztott jelzet A. N. 11

(1000) *Biblia Sacra Vulgatae Editionis Sixti V. Pont. Max. Iussu recognita atque edita, Tomus Secundus. Antverpiae, ex Officina Plantiniana, 1624, in 2°*

Sign. EEK Bar 00852

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen elmosódott felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conuentus Lauret(ani) in Hung(aria) Ord(in)is Seru(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, alul egy beragasztott jelzet A. N. 12

(1001) Hermann HORST (1600–1675) SJ

Virtutes Annae Eleonorae Mantuanae imperatricis. Ferdinandi II. Austriaci Romanorum imperatoris coniugis. Ab Hermanno Horst, sacerdote Societatis Jesu conscriptae, Viennae Austriae, Typis Joannis Jacobi Kürner, 1656, in 8°

Sign. EEK Bar 06359

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel, lejjebb E

Pos. a címlap tetején *Conuentus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, az előzéklap verzóján egy beragasztott jelzet D. N. 217

(1002) OCELLUS Lucanus (i. e. 5. sz.); Carlo Emanuele VIZZANI (1617–1661)

Ocellus Lucanus De Universi Natura, Textum e Graeco in Latinum transtulit... Carolus Emmanuel Vizzanius, Pars Physica, Amstelaedami, Apud Joannem Blaeu, 1661, in 4°

Sign. EEK Bar 06894

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, két zöld szalag nyoma, a gerincen felirat piros kezdőbetűkkel

Pos. a címlap tetején *Conuentus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(a)r(i)ae*

(1003) kolligátum

Marcus Zuerius van BOXHORN (1612–1653)

EUTYCHIUS (877–940); John SELDEN (1585–1654)

(1) Marci Zuerii Boxhornii Quaestiones Romanae, quibus sacri et profani ritus, eorumque caussae et origines plurima etiam antiquitatis monumenta eruuntur et explicantur. Accedunt Plutarchi Quaestiones Romanae, Lugduni Batavorum, Ex officina Davidis Lopes de Haro, Typis Wilhelmi Christiani, 1637, in 4°

Sign. EEK Bar 06636

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerinc leszakadva

Pos. a címlap alján *Ex libris C(omitis) Franc(isci) de Nadasd*, tetején *Conventus Lauretani in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

(2) Eutychii Aegyptii, Patriarchae Orthodoxorum Alexandrini, ...ex ejusdem Arabico nunc primum typis edidit ac Versione et Commentario auxit Ioannes Seldenus, Londini, Excudebat Richardus Bishopus, 1642

(1004) **Nicolas CAUSSIN (1583–1651) SJ**

Nicolai Caussini De Eloquentia Sacra et Humana Libri XVI, Editio secunda, Coloniae Agrippinae, Apud Ioannem Kinckium, 1626, in 4°

Sign. EEK Bar 06735

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, rossz állapotban, penésznymok, a gerincen felirat, két szalag nyoma

Pos. a címlap alján *Ex libris Com(itis) Franc(isci) de Nadasd*, tetején *Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*, a középen lévő possessor-bejegyzés átsatírozva, az első kötéstábla verzóján *Legitimus quondam Causini huis possessor Emericus Meszericz als Bornemisza De Kryzich die 14 die Mensis May*

(1005) **Agostino MASCARDI (1590–1640) SJ**

Prose vulgari di monsignor Agostino Mascardi cameriere dhonore di n. sig. Urbano VIII., In Venetia, Per Bartolomeo Fontana, 1626, in 8°

Sign. EEK Bar 09732

Bej. nincs

Kötés: fehér pergamen, a gerincen felirat

*Pos. a címlap közepén Convent(us) Lauret(ani) in Ungaria
Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae), lejjebb még
egyszer Conventus B(eatae) V(irginis) M(ariae) Lauretis*

(1006) Joseph Justus SCALIGER (1540–1609)

*Ios. Iusti Scaligeri Iulii Caesaris a Burden Filii Opuscula Varia
Antehac non edita. Parisiis, Apud Hadrianum Beys, 1610, in 4°*

Sign. EEK Bar 06994

Bej. nincs

*Kötés: disznóbőr, vaknyomásos, görgetős díszítéssel, két ép csat,
piros lapmetszés, a bordázott gerincen elmosódottan piros kez-
dőbetűs felirat*

*Pos. a címlap tetején Convent(us) Lauret(ani) in Ungar(ia)
Ord(in)is Serv(orum) B(eatae) V(irginis) M(ariae)*

V. 1683

A szerviták feljegyzése néhány bevételezett és kiadott könyvről

Keletkezés: 1679

Összeíró: Imre, a lorettói szerviták priorja

Tétel: 13 tétel

*Lelőhely: Budapest, MOL, E szekció 151, Acta Ecclesiastica, Acta
Servitorum, 34. doboz M, f.23. (Régi jelzet: No. 7. Fasc. M.)*

Kiadás: Adattár 13/4., i. m., 135–136.

*Rövid történet: a szerviták a későbbi években is feljegyezték a
könyvmozgásokat. Az első feljegyzés azt mutatja, hogy a
pottendorfi császári intéző Christoph Lucas Seywiz jogi tárgyú
könyveket igényelt a valószínűleg jogi tanulmányait folytató fia
számára. A második pedig Leo atya könyvkölcsönzését örökíti
meg, akit úgy látszik, hogy a magyar történelem érdekelt.*

*Catalogus(!) librorum a diversis mutuo(rum) acceptorum ex
Bibliotheca Conventus Lauretani in Hungaria, et n(on)du(m)
restitutorum.*

Anno 1679

Concanit Conventum Lauretanum deto Anno 1683.

(...) Alios, de q(ui)b(us) notitia n(on) habet(ur) prodet
introscriptum prima fronte seu folio frontispicalj in **Ex Libris**
Com(itis) Franc(isci) Nadasdij.

Ita est P(ater) Emericus Nostrae Ord(inis) senior B. V. M.

1. Item ex mandato R.P. Fortunatj Nostri(?) Prioris Anni 1679 Filio
D(omi)nj Lucae Seywiz collatj fuer(unt) sequentes Librj

(1007) Simonis Scardij Lexicon Juridicum in folio.

vö. 280. tétel

(1008) Regulae Juris tam Ciuilis qua(m) Pontificij in folio.

vö. 294. tétel

(1009) Joann(is) Schneydewini commentarius in folio.

vö. 187. tétel

(1010) Matthaei Wesembecij comment(arius) in folio

vö. 292. tétel

(1011) Decretum aureum D(omini) Gratiani in 4(to)

vö. 207. tétel

(1012) Corp(us) Juris Ciuilis Gotthofredij in 4to

vö. 538. tétel

2. A(ve) M(aria)

P. Leo ex Bibliotheca V. Conv(entus) Lauretani accepit erga fidelem
restitutionem

(1013) Annales Ecclesiasticos Regni Hungariae Melchioris Inchoffer

vö. 246. tétel

(1014) Sigismundum Ferrarium de Rebus Provinciae Ungaricae
Praedicatorum

nincs adat róla korábbról

(1015) item Francisci Forgáciz Historiam-Hungaricam
Manuscriptam

nincs adat róla korábbról, vö. a kéziratokról szóló fejezet

IX. LEVÉLTÁRI ADALÉKOK

A Nádasdyak levéltárában (MOL E 185) és az egyéb levéltári dokumentumokban több könyvgyűjtésre vonatkozó adat maradt fenn.

(1016) „*Vannak ott Saruarott neminemű könyvek Kigyosy Uram keze alatt mellyeket megh hattunk hogy ide Keresztura küldgyön jo őrizet alatt... Azertt kegmed rendelljen mindgyartt egy szekerett, az mellyen mind az könyvekett s, mind penigh az bortt ide Keresztura hozhassak.*”

Nádasdy Ferenc Buday Istvánnak, Keresztúr, 1646. május 8. = MOL E 185, Missiles (Mf. 6897)
nem azonosíthatók

(1017) „*Szeczenj Uram az szeghenj Aszszony Teste fölött valo Praedikatiot hozzam küldte, mellyet im meg küldtem Kdnek.*”

Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak, Sárvár, 1653. július 31. = MOL P 1314, Nr. 32295

1653. április 5-én elhunyt Formentini Auróra, Batthyány Ádám felesége. Temetésén többek között Széchényi György vespéremi püspök tartott magyar nyelvű prédikációt, ekkor még csak kéziratban lévő beszédét Nádasdynak küldte meg, mely 1654-ben Bécsben jelent meg nyomtatásban.¹¹⁴⁸

(1018) „*P. Gergeli Kis Martonj Gvardian az köniveket meg viszi knek*”

Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak, Seibersdorf, 1654. július 5. = MOL P 1314, Nr. 32364

A frissen Bécsben kinyomtatott temetési prédikációkat vihették meg Nádasdy grófnak.¹¹⁴⁹

SZÉCHÉNYI György (1603–1695)

Concio funebris pro funere... comitissae Aurorae Catharinae Formontin... comitis... Adami de Botthyan... quondam charissimae conthoralis per... Georgium Szeczeni, electum episcopum Veszpremiensem scripta et in Nemet-Vy-Var dicta anno MDCLIII.

¹¹⁴⁸ KOLTAI, *Batthyány Ádám könyvtára*, i. m., 125–126.

¹¹⁴⁹ *Adattár* 11, i. m., 574.

die X. Junij, Viennae Austriae, typis Matthaei Cosmerovij, 1654, in 2° – RMNy 2512

MALOMFALVAY Gergely (1616–1669)

Halottas predikatzjo, mellyet... groff ur Bottyani Adam... szérelmes házas-társának; tudni-illik az néhai... groff Formontin Aurora Katalin asszonynak siralmas temetésén, Nemet-Uyuarnal Szent Juán havának X. napján MDCLIII. esztendőben predikállott Szent Ferencz szerzetebéli Malomfalvay Frater Gergely, Béczben, Cosmerovius Máté, 1654, in 2° – RMNy 2511

TALLIÁN Ferenc (17. század)

Halotti prédikáció gróf Batthyány Ádámné Formontini Auróra Katalin felett, Bécs, Cosmerovius, 1654, in 2^o(?) – RMNy 2513¹¹⁵⁰

(1019) *„Szeretettel vöttem az kegyelmed levelét s hogy keönyveket is küldött, megh szolgálom kegyelmednek. Én is most nyomtattatok Béczben valami keönivet, mihellien megh készül, én is kegyelmednek abbul, s nagiob dologbul is szeretettel szolgállok s kedveskedem.”*¹¹⁵¹

Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak, Seibersdorf, 1654. július 12. = MOL P 1314, Nr. 32367

Nem sikerült azonosítani, hogy 1654 nyarán Nádasdy milyen könyvet nyomtatott Bécsben.

(1020) *„Az könivek felöl irtam P. Keddnek, hogy Komornik Urat informallia...”*

Nádasdy Ferenc Lippay Györgynek, Seibersdorf, 1654. november 30. = MOL PL AS Acta Radicalia X Nr. 196 (Mf. 2654)

nem azonosíthatók

(1021) *„Az uj köniwet el veöttük, többet is szerezzén kd, s, az mint hofi egi nehánj fele ... Ersek uramnal is lattam, kd keresse es vegie megh, s, hozza fel magával, nem csak egi egi Exemplárt pedig, hanem teöbbet is, hofi masoknak is kedveskedhessünk vellek.”*

¹¹⁵⁰ A prédikációk kiadásához vö. KOLTAI, *Batthyány Ádám könyvtára*, i. m., 125–127., 130–136.

¹¹⁵¹ *Adattár* 11., i. m., 297. és 575.

Nádasdy Ferenc Bálintffy Jánosnak, Seibersdorf, 1655. január 28. =
MOL E 185, Missiles (Mf. 6895)
nem azonosíthatók

(1022) „Az melli könyvet Nagnak ui esztendőre praesentalnom akartam, im ezen alkatmatossaggal meg küldöttem, mind az Belgiumi könyvek Cathalogussaval edgyüt. Ha Nagnak töb Exemplar kivantatik az könyveimben, mindenben marad Nagnak alazatos köteles szolgálai.”

Nádasdy Ferenc Lippay Györgynek, Seibersdorf, 1655. január 30. =
PL AS Acta Radicalia X. Nr. 196. (Mf. 2654)¹¹⁵²
Valamely saját kiadványát küldte meg Lippay érseknek egy könyv-katalógussal együtt. Ez utóbbi az egyik németalföldi nyomda (feltehetőleg a Moretusok) kiadói katalógusa lehetett.

(1023) „Közhírrrel hallom valami Magyar Írást dedicáltak kgl, ha igaz, kerem közölnie velem.”¹¹⁵³

Nádasdy Ferenc Batthyány Ádámnak, Seibersdorf, 1656. július 13.
= MOL P 1314, Nr. 32473
Nincs Batthyány Ádámnak ajánlott könyv 1656 tájáról, nem sikerült azonosítani.

(1024) „Egi Lőcsei Uy Calendariumot ez jöüendő esztendőre külgjön kgd első Postan.”

Nádasdy Ferenc Bálintffy Jánosnak, Csejte, 1666. szeptember 4. =
MOL E 185, Missiles (Mf. 6895)

Uj és o kalendarium Christus urunk születése után való 1667., melyet most-is Magyar és Erdély országra és egyéb szomszéd helyekre alkalmaztatott Neubarth Christoph theologus és astrologus, - Astrologiai vizsgálás, avagy az plánétáknak és egyéb nevezetes fő tsillagoknak forgásiból vött jöüendöles ez Christus urunk születése után 1667. esztendőre... rövideden le-írt Neubarth Christoph, Lötsén, Brever Samuel által, (1666), in 16° – RMNy 3302

(1025) „Aminemő kőnjvet készét most Czeglédi, el készülvén kegđ aztis külgie fel.”

¹¹⁵² Ezeket az adatokat Toma Katalinnak köszönöm

¹¹⁵³ Adattár 11., i. m., 304.

Nádasdy Ferenc Bálintffy Jánosnak, Bécs, 1667. április 29. = MOL E 185, Missiles (Mf. 6895)

lehetséges azonosítások

CZEGLÉDI István (1620–1671)

Egy veres tromfosdit iádtzó sandal barátomnak játék el vesztéseért valo meg-piricskeltetése, (Kassa, Tüirsch, 1666), in 8° – RMNy 3279 vagy

A' talentomos szolgarul I. predikatio, Kassa, vidua Tüirsch, 1668, in 4° – RMNy 3421A

(1026) „*Item hab Ich auf begern Ihro graf. Gd. ain puch ainbinden lassen und dafür 25 kr. bezahlet.*”

ÖStA, FHKA, HU, R.N. 232. 1671 január f.409.

Nádasdy börtönbeli kiadásait feljegyezte Jacob Grimfeldt kamarai szolga *Specification über Empfang und Ausgab* címmel

Nem azonosítható, hogy milyen könyvet kötöttett be.

(1027) „*Außgab ... Dan auf begeren deß Grafen, von mir ein Teüt-sches Bethbuch, so der geistliche Vergisnitmein intitult wird, pr. 33 kr. erkaufft worden.*”

ÖStA, FHKA, HU, R.N. 233 1671 június f.189

Ezen a címen több kiadvány is létezik, feltehetőleg:

Christian CHEMNITZ (1615–1666)

Nothwendige und Christliche Betrachtung, der zukünfftigen letzten Dinge, oder gottseliges Vergiß mein nicht., Jena, Sengenwaldt, 1664, in 4°

(1028) *Item hab ich nit weniger auf begehren des Herrn Grafen auch ein lateinisch Bettbuch einbinden lassen, und dafür 21 kr. bezahlt.*

ÖStA, FHKA, HU, R.N. 233 1671 június f.219.r.

Nem azonosítható latin imakönyv

X. A NÁDASDY-CSALÁDTAGOKNAK AJÁNLOTT KÖNYVEK

Nádasdy Tamás és Kanizsay Orsolya

1554 – GYALUI TORDA Zsigmond (16. század)

Epigrammata Sigismundo Tordae Geloi ad Illustrem Thomam a Nadasd, Posonij per occasiones scripta, dum tenuit consultatio, de eo in palatinum deligendo..., Viennae Austriae, Michael Zimmermann, 1554, in 4° – RMK III 420

Epigramma

Ajánlás: Gyalui Torda Zsigmond Nádasdy Tamásnak

1561 – WERBÓCZY István (1458 k.–1541)

Tripartitum Opus. Iuris Consuetudinarij inclyti Regni Hungariae. Per ...Stephanum de Werbewetz, impressum Viennae Pannonie superioris, per Ioannem Syngrenium, 1561, in 2° – RMK III 486

Jogi kézikönyv

Ajánlás: Joannes Syngrenius Nádasdy Tamásnak, Bécs, 1561. február 9.

Nádasdy Ferenc és Báthory Erzsébet

1568 – PESTI Gábor (16. század)

Nomenclatura sex lingvarum, Latinae, Italicae, Gallicae, Bohemicae, Hungaricae et Germanicae ...per Gabrielem Pannonium Pesthinum. Vocabular sechsserley Sprachen, Viennae Austriae, ex officina Caspari Stainhoferi, 1568, in 8° – RMNy 241

Hatnyelvű szótár

Ajánlás: Casparus Stainhofer Nádasdy Ferencnek

1571 – ILOSVAI Benedek (16. század)

Epithalamion Coniugii Magnifici Domini Francisci Nadasdi, Comitis Castri Ferrei, Et Generosae Dominae Helizabeth Magnifici Domini Georgii De Bathor Filiae Honorabile Coniugium immaculatum, Krakkó, Matthaeus Siebeneycher, 1571, in 4° – RMK II 608

Gratulálóvers Nádasdy Ferenc és Báthory Erzsébet eljegyzése alkalmából.

Ajánlás: Ilosvai Benedek Nádasdy Ferencnek. A címlevél hátlapján áll Nádasdy Ferenc portréja.

1583 – Kalendárium

Kalendarium az 1584. esztendőre – 2 Egh jarasi jeuendo mondás az Ur Christus 1584. eztendeyére. Austriaij Stadius Gergy mestörteul zöröztetöt, Újvár, Joannes Manlius, in 8° – RMNy 535

Ó-naptár új-naptárral és prognosztikon

Ajánlás: Joannes Manlius ajánlása Nádasdy Ferencnek, Németújvár, 1584. október 12.

1588 – FRANKOVICS Gergely (16. század)

Hasznos es fölötte szikseges könyv, az Isten fiainak es utet felő hiueknek lelki vigasztalásokra es testi epöletökre szereztetöt Francovith Gergely d. által. Mellyben sok rendbéli betegsegök ellen valo oruosságok is be vannak irua, mellyeket Isten az ő nagy io voltából es aiandekából emböröknek egessegekre rendölt, Monyorókerék, 1588, Joannes Manlius, in 4° – RMNy 617

Evangélikus valläserkölcsei elmélkedések orvosi tanácsokkal

Ajánlás: Frankovics Gergely Nádasdy Ferencnek, továbbá a Sopron vármegyébe való nemes uraknak és Megyery Imrének, Sopron, 1588. július 15.

1593 – Severinus SCULTETI (16. század)

Erotemata de communicatione idiomatum, hoc est proprietatum diuinae et humanae naturae in vna, indiuidua persona Christi ...authore Severino Sculteti, pastore ecclesiae Bartphensis, Bartphae, David Guttgesel excudebat, (1593), in 8° – RMNy 715

Evangélikus tanítás

Ajánlás: Severinus Sculteti Nádasdy Ferencnek, Bártfa, 1593. augusztus 30.

1601 – ZVONARICS Imre (1570 k.–1621)

Disputatio II. Confessionis Augustanae Articulo Primo, De Deo Uno et Trino, Eodem annuente Sub Praesidio... Dni Leonharti Hutteri... Ad disputandum proposita, In Collegio privato

exercitationum Theologicarum, a Emerico Zwonaricio Sarvariensi,
Wittenberg, Mullerus 1601, in 4° – RMK III 983

Disputáció

Ajánlás: Zvonarics Imre Nádasdy Ferencnek

1602 – MAGYARI István (?–1605)

Az országokban valo soc romlasoknak okairol es azokbol valo meg
szabadvlasnac io modgiarol mostan vyonnan irattatot es sok bölts
embereknek irasokbol szereztetet hasznos könyuetske. Magyar
Istvan sarvari praedicator altal, Sárvár, 1602, Joannes Manlius, in
4° – RMNy 890

Evangélikus vitairat

Ajánlás: Magyar István Nádasdy Ferencnek, Sárvár, 1601. december 9.

1603 – Elias BERGER (1562–1644)

Idyllia De Virtute. Bellica, Fortitudine, id est De Militiae
Christianae origine, Progressu, usu dignitate utilitate. Additis
Panegyribus In Exemplo Ducis Et Herois Antiquis et veris
comparati Autore Elia Bergero Poeta Laureato Caesareo, Prága,
Typis Schumanianis, 1603, in 4° – RMK III 1004

Eposz

Ajánlás: Elias Berger Nádasdy Ferencnek

1603 – Jacob MOCK (16–17. század)

Disputatio XII. Pro Secunda Parte Examinis Concilii Tridentini
Reverendi... Viri Dn. D. Martini Chemnitii..., Quam S. S. Ductore
Praeside Salomone Gesnero, ...Iacobus Mockivs Sempronius
Germano-Pannonius, Wittenberg, Typus Meisnerianus, 1603, in 4°
Disputáció

Ajánlás: Jacob Mock Nádasdy Ferencnek

1603 – Jacob MOCK (16–17. század)

Theorematum Metaphysicorum exercitatio decima... Praeside M.
Iacobo Martini Sax. Logices Professore Publico... Respondente
Iacobo Mockio, Sempronio Pannonio, Ad diem 26 Novembr.,
Wittebergae, Ex Officina Cratoniana, Anno 1603, in 4°
Disputáció

Ajánlás: Jacob Mock többek között Nádasdy Ferencnek

1603 – PÁZMÁNY Péter (1570–1637)

Felelet az Magiari Istvan sarvari praedicatornak az orzag romlása okairul irt köniuere. Iratot Pazmani Peter által, Nagyszombat, (typ. capituli Strigoniensis), 1603, in 4° – RMNy 905

Katolikus vitairat

Ajánlás: Pázmány Péter Nádasdy Ferencnek, Radosnya, 1602. október 14.

1604 – MAGYARI István (?–1605)

Az tekintetes, nemzetes, nevezetes vitez urnac, az nagysagos Nadasdi Ferentznec, Fogaras földenc örökös, Vasuar es Sopron varmegyeknec fő ispanyanac, az felseges II. Rudolphus romai czaszarnac... louaz mesterenec es Dunan innen fő orszag hadnagyanac etc., kit az Ur Isten... magahoz vöt 4. Ian. An(n)o 1604 Sarvarat, teste felet es temetesekor löt ket praedikatioia Magyari Istvannac, Keresztúr, Joannes Manlius, 1604, in 4° – RMNy 913

Evangélikus gyászbeszéd

Ajánlás: Magyari István Báthory Erzsébetnek, és az árváknak Nádasdy Annának, Katának és Pálnak, Sárvár, 1604. február 10.

Nádasdy Pál és Révay Judit

1610 – Kalendárium

Calendarium, az az az ezer hatzastizenegiedik eztendő napianak szamlalasa az közenseges practikauál es aspectusokkal, planetaknak foliasuál es az eghi ielekben valo belepesekkel egyetemben, mely harmadik bissextilis vtan. Az Krakai Bernard doctor, academianak fő astrologusanak irasabol magyarra fordittatot. – Prognosticon az egi czillagoknak forgasabol neminemü tertenendő dolgokrol es bizonyos üdöknek allapatiarol... az Crakai academiaban tanitto Bernard philosophus es oruos doctor által, Keresztúr, Farkas Imre, (1610), in 8° – RMNy 998

Naptár és prognosztikon

Ajánlás: Farkas Imre Nádasdy Tamásnak, Keresztúr, 1610. október 18.

1613 – Kalendárium

Calendarium, az az az ezer hatszaz tizenegiedik esztendő napianak szamlalasa az közönseges practicaual, aspectusokkal, planetaknak foliasival es az eghi ielekben valo belepesekkel egye-

temben, mely második bissextilis után. Az crackai academianak professora Bernard doctor es főastrologusnak irasabol magyarra forditattot, – (Prognosztikon), Keresztúr, Farkas Imre, (1613), in 8° – RMNy 1055

Disputáció

Ajánlás: Farkas Imre Nádasdy Pálnak, Keresztúr 1613. október 20.

1614 – PÁZMÁNY Péter (1570–1637)

Csepregi mesterseg, az az Hafenreffernek magyarra fordított könyue eleiben függesztet leueleknek czegéres czigánysági és orczaszégyenyítő hazugsági, mellyet az igazságnak otalmára irt Szyl Miklos, Becsben, (s.typ. Margarete Formica?), 1614, in 8° – RMNy 1061

Katolikus vitairat

Ajánlás: Szyl Miklós álnéven Pázmány Péter Nádasdy Pálnak

1614 – POTYONDI István (?–1631)

Disputatio V. De Personali Unione Duarum Naturarum in Christo, In Privato Collegio Wittebergae proposita, Praeside Balth. Meisnero... Respondente Stephano Potyondi Hungaro, Habebitur ad d. 7. Augusti horis et loco consuetis, Wittenberg, Gormannus, 1614, in 4° – RMK III 1140

Disputáció

Ajánlás: Potyondi István Nádasdy Pálnak

1614 – ZVONARICS Imre (1570 k.–1621)

Az szent irasbeli hitvnek againak bizonyos moddal es rendel három könyvekre valo osztasa, mellyek az szent irasbeli dolgoknak summaiat... röüideden be foglallyak... es az mi időnkbeli kiuall keppen valo ellenkező tudományokat is hyüsegessen magyarazzak. Irattattak es magyar nyelvre fordettattak Zvonarits Imre chepregi fő fő templomi praedicator által az tubingai Hafenreffer Matheas irasabol, Keresztúr, Farkas Imre, 1614, in 4° – RMNy 1072

Evangélikus tanítás

Ajánlás: Zvonarics Imre Nádasdy Pálnak

1615 – ZVONARICS Imre (1570 k.–1621); NAGY Benedek (17. század)

Pazman Peter pironsgai, az az azokra az szitkos karomlasokra es orczatlan pantolodasokra, mellyeket Szyl Miklos neue alatt

Hafenreffer tudos doctornak könyue eleiben függesztet leuelek ellen all-orczassan ki bocziattot vala, derek felelet, Keresztúr, Farkas Imre, 1615, in 4° – RMNy 1091

Evangélikus vitairat

Ajánlás: Zvonarics Imre és Nagy Benedek Nádasdy Tamásnak és Nádasdy Pálnak

1616 – Kalendárium

Calendarium, az az az ezer hat szaz tizenhetedik esztendő napianak szamlalasa az közönseges practicaual, aspectusokkal, planetaknak foliasiuual es az eghi ielekben valo belepesekkel egyetemben, mely első bissextilis utan. Szereztetet az crakai academiaban taneto Bernard philosophus es oruos doctor által. – Prognosticon az eghi chillagoknak forgasabol nemi nemi tertenendő dolgokrol es bizonyos üdöknek állapottyarol. Szerkeztetet az crakai academiaban tanito Bernard philosophus es oruos doctor által, Keresztúr, Farkas Imre, 1616, in 8° – RMNy 1113

Naptár és prognosztikon

Ajánlás: Farkas Imre Nádasdy Pálnak

1617 – LACKNER Kristóf (1571–1631)

Electio Trigoniana delegatorum nunciorum orationibus clara a Christophoro Lackner i. v. d. publ. commodi gratia inuenta publicitusque exhibita Sempronii 3. Maij 1617, Frankfurt, typis Nicolai Hoffmanni, sumptibus Jonae Rosae, 1617, in 8° – RMNy 1133

Iskoladráma

Ajánlás: Lackner Kristóf Nádasdy Pálnak, Sopron, 1617. június 22.

1618 – Kalendárium

Calendarium, az az az ezer hatszaztizenkilenczedik eztendő napianak szamlalasa az közönseges practicaual, aspectussokkal, planetaknak foliasiuual es az eghi ielekben valo be lepesekkel egyetembe, mely harmadik bissextilis utan. Az crakai academianak professora, Alexander Mileivs doctor, philosophus es mathematicusnak irásabul magyarra fordittatott – (Prognosztikon), Keresztúr, Farkas Imre, (1618), in 8° – RMNy 1161

Naptár és prognosztikon

Ajánlás: Farkas Imre Nádasdy Pálnak

1619 – GALGÓCZI Miklós (17. század)

Exercitationes Academicae Privatae: In quibus Quatuor Theologicae Controversiae... refelluntur, conscriptae per Nicolaum Galocinum V. Approbante venerando Theologorum Wittebergensium Collegio, Wittenberg, Gormannus, 1619 in 8° – RMK III 1265

Disputáció

Ajánlás: Galgóczy Miklós Nádasdy Pálnak

1625 – Kalendárium

Calendarium, az az az ezer hat száz hvszon hatodic esztendő napianac számlálása es abban nemely meg leendő dolgoknak iövendölése, mely az bissextilis utan masodic. Az crackai academiában tanito m. Alexander Mileivs Rokitnensis philosophus és mathematicus doctor által szereztetet, és annac irasából magyar nyelure fordittatot – (Prognosticon az egi czillagoknak forgasabvl neminemü törteneendő dolgokrul és bizonyos időnecc allapattiarol. Szereztettet... az crackai academiában tanito m. Alexander Mileivs philosophus és mathematicus doctor által), Csepreg, Farkas Imre, (1625), in 8° – RMNy 1323

Naptár és prognosztikon

Ajánlás: Farkas Imre Nádasdy Pálnak, Csepreg, 1625. október 18.

1625 – LETHENYEI István (1580 k.–?)

Tabella synoptica, az az az elvalasztasrol valo articulusnac rövid sommában foglaltatot tablaia, melly elönkben adgya és meg mutattya azt, minémü értelme legyen arról mind az lutheranusoknak s mind az helvétiai valláson valo calvinistáknac, s aztis kiképezi minémü külömbség legyen arról mind az két fél között, mellyet magyar nyelüre(!) forditot Lethenyei Istvan csepregi praedicator, az Lenard Hutternec, Sz iras magyarázó vitebergai doctornac és professornac irasából – Adatot ez tábla mellé ugyan ezen calvinistáknac szörnyü és czodálatos egynehány nevezetes vélekedésec és az egész Sz. irással ellenköző tanításoc; ezen doctornac David Pareus ellen irot Irenicumából fordittattac, Csepreg, Farkas Imre, 1625, in 4° – RMNy 1324

Evangélikus vitairat

Ajánlás: Lethenyei István Nádasdy Pálnak, Csepreg, 1625. május 10.

1627 – ZVONARICS Mihály (1570–1625)

Magyar postilla, az az az vasarnapokra es egynehany nevezetes innepekre rendeltetev evangeliomoknak első részben foglaltatott világos és értelmes magyarázattya, melyet az fő tudos és nevezetes Szent Irás magyarázó doctoroknak és professoroknak írásokból irtt és szerzett éltében az Istenben elnyugot és idvözült Zvonarits Mihály sarvari praedicator es Dunan innen valo keresztyén ecclesiának superintendense, és holta után maradéki kinyomtatattanac, Csepreg, Farkas Imre, 1627, in 4° – RMNy 1380
Evangélikus postillák

Ajánlás: Lethenyei István, Zvonarics István és Zvonarics György Nádasdy Pálnak és Révay Juditnak, Csepreg, 1627. június 9.

1630 – Kalendárium

Az ezer hatszaz harminczadic(!) esztendőre valo calendarium, mely másodic bissextilis után. Szerezttetev az crackai academiában tanito m. Hercius Pal philosophus és mathematicus doctor és professor által; az ervagasrul és köppölözésrül valo tanúsággal egyetemben – (Prognosticon az egi czillagoknak forgasabul néminemű törteneendő dolgokrul és bizonyos időnc allapattyarul. Szerezttetev... Hercius Pal... által), Csepreg, Farkas Imre, (1629), in 8° – RMNy 1424

Naptár és prognosztikon

Ajánlás: Farkas Imre Nádasdy Pálnak, Csepreg, 1629. október 4.

1630 – MIHÁLYKÓ János (1593–?)

Keresztyeni istenes és áhítatos imadsagoc ez mostani nyomorult és veszedelmes időkben, minden keresztyén és istenfélő embernek fölötte szükségesek es hasznosac – Ezek mellé adattattanac egynehány szép isteni dicséretec és sóltári enekec, mostan uyjonnan kibocsáttattac, Csepreg, Farkas Imre, 1630, in 12° – RMNy 1459
Evangélikus imádságos- és énekeskönyv

Ajánlás: Farkas Imre Révay Juditnak, Csepreg, 1630. augusztus 8.

1633 – LETHENYEI István (1580 k.–?)

Az calvinistac Magyar harmoniaianac, az az az Augustana es Helvetica confessioc articulussinac Samarjai Janos calvinista praedicator es superintendens által lett öszve-hasomlétásánac meghamisétása, melyet Lethenyei Istvan csepregi praedicator es senior

az szent írásmagyarázó lutheranus doctorocnak közönséges írásokból magyar nyelven világosságra ki-bocsátot, Csepreg, Farkas Imre, 1633, in 4° – RMNy 1560

Evangelikus vitairat

Ajánlás: Lethenyei István Nádasdy Pálnak, Csepreg 1633. szeptember 29.

1635 – LETHENYEI István (1580 k.–?)

Az szent irasbeli hitunc againac rövid össze-szedese, mely az Szent Irasbol es a Keresztyeni egyessegről irott concordia könyvből a Masodic Christianus saxoniai elector fejedelemnec parancsolattýából az Isten ecclesiáinac és á scholákban való tanétoknac és halgató hivecnek tanuságokra és éppülettyekre szereztetet és iratot Lenhard Hutter vitebergai doctor által, es deac nyelvből magyarrá fordittatot Lethenyei Istvan csepregi praedicator által, Csepreg, Farkas Imre, 1635, in 4° – RMNy 1602

Evangelikus tanítás

Ajánlás: Lethenyei István Révay Juditnak, Csepreg, 1635. június 24.

Nádasdy Ferenc és Esterházy Anna Júlia

1631 – NÁDASDY Pál (1598–1633)

(NÁDASDY Pál: Áhitatos és buzgó imádságoc), (Csepreg, Farkas Imre, 1631), in 12° – RMNy 1494

Evangelikus imádságoskönyv

Ajánlás: Nádasdy Pál saját fiainak, Ferencnek és Tamásnak ajánlotta, Sárvár, 1631. június 2.

Megj. a címlap és az ajánlás szövege hiányzik az egyetlen meglévő példányban.

1634 – Kalendárium

Az MDCXXXV. esztendőre valo calendarium, ki az bisextilis után harmadic, szereztetet az cracai academiában tanito m. Bandorkovecs Janos philosophus és mathematicus doctor és professor által – (Prognosztikon), Csepreg, Farkas Imre, (1634), in 8° – RMNy 1575

Naptár és prognosztikon

Ajánlás: Farkas Imre Nádasdy Ferencnek, Csepreg, 1634. november 1.

1636 – Evangélikus perikópáskönyv

Az egész esztendő által való vasárnapokra és innepekre rendeltetett evangeliomoc es epistolac, az evangeliomokból szeresztetett imadsagockal egyetemben, Csepreg, Farkas Imre, 1636, in 12° – RMNy 1637

Evangélikus perikópáskönyv imádságokkal

Ajánlás: Farkas Imre Nádasdy Ferencnek, Csepreg, 1636. május 13.

1637 – David FRÖLICH (1595–1648)

David Frölichius késmárki astronomus calendarioma, Christus urunk születése után MDCXXXVIII. esztendőre szeresztetett és ez magyar országghi s- erdélyi eghez szorgalmatosan alkolmazztatott – (Judicium astrologo-physicum, az az az eghnek budoso és köz csillagoknak forgásokból, és ide alá ható cselekedetekből vétetett itélet és jövendölés ez 1638. esztendőre. Kiváltképpen való szorgalmatos figyelmezássel Magyar országra és Erdélyre alkolmazztatott, David Froelich késmárki astronomus által.), Lőcse, Brevér Lőrinc, (1637), in 16° – RMNy 1680

Új-naptár ó-naptárral és prognosztikon

Ajánlás: David Frölich Nádasdy Ferencnek

1637 – HORVÁTH András (17. század)

Disputatio Physica De Insectis, ...Publico Examini submittit. Andreas Horvat, Pereniensis Hungarus Ad diem 5 Jun. Hora 7. mat. In Auditorio majori, Wittenberg, Typis Ambrosii Rothi, 1637, in 4° – RMK III 1532

Disputáció

Ajánlás: Horváth András Révay Juditnak és fiának, Nádasdy Ferencnek

1637 – HORVÁTH András (17. század)

Disputatio Theologica De Ministerio, ...Andreas Horvat Pereniensis, Wittenberg, Typis Ambrosii Rothi, 1637, in 4° – RMK III 1533

Disputáció

Ajánlás: Horváth András Révay Juditnak és fiának, Nádasdy Ferencnek

1639 – David FRÖLICH (1595–1648)

Medulla geographiae practicae, peregrinantium inprimis usui, deinde historiarum et rerum... pleniori cognitioni accomodata..., auctore Davide Frölichio mathematico Caesareopolitano, (Bartphae), typis Bartphensibus (officina Klössi), 1639, in 8° – RMNy 1758

Földrajzkönyv

Ajánlás: David Frölich Rákóczi Zsigmondnak, Nádasdy Ferencnek és Illésházy Györgynek

1640 – David FRÖLICH (1595–1648)

Az MDCXXXI. esztendőre való calendarium, az mely bissextilis után első, szereztet az Kesmarhon(!) lakozo David Frolichius mathematicus doctor által, és ez Magyar orszagh és Erdeli eghez szorgalmatossan alkalmaztatot, Csepreg, Farkas Imre, (1640), in 8° – RMNy 1820

Új-naptár és prognosztikon

Ajánlás: Farkas Imre Nádasdy Ferencnek

Megj. az OSZK példányában kéziratos, gazdasági jellegű följegyzések találhatók

1642 – Abraham CALOVIUS (1612–1686); KISS Pál (17. század); KISS Ádám (?–1671); LOCHMANN Pál (1618–1644); CZERNACK Sámuel ?–1674)

Examen Aetiologias M. Johannis Kircheri Tübinga-Würtemberg. Quo rationes migrationis ejus in Synagogem Papalem neq. veras, neq. solidas sed falsas atq. leviculas esse in Illustri Academia Regiomontanâ sub Praesidio... Abraham Calovii... Disputationibus aliquot publicis ostenderunt Paulus et Adamus Kyssii Sarvariens. Paulus Lochmannus Tur. Samuel Czernack Bobotens. Pannonij Autores et Respondentes, Königsberg, Typis Johannis Reusneri, 1642, in 4° – RMK III 1589

Teológiai disputáció

Ajánlás: Lochmann Pál többek között Nádasdy Ferencnek

1643 – DRASKOVICH János

Officium B(eatae) M(ariae) Virg(inis) az-az aszszonyunk Szüz Marianak három külömb időre-valo szolosmaja, Pozsony, (typ. Societatis Jesu), 1643, in 8° – RMNy 2016

Katolikus imádságkönyv

Ajánlás: a pozsonyi könyvnyomtató Esterházy Anna Júliának, Pozsony, 1643. február 16.

1643 – ZVONARICS Mihály (1570–1625)

Zvonarics Mihály: Az Ur Vacsoraia idvosseges tudomannyanac utaba valo rövid bemutatás, mely a Szent Irasbol és a régi keresztyén doctorocnac magyarázattyokból kérdéseckel és feleleteckel irattatott Zvonarits Mihály, sasvari praedicator es svprintendens által, es holta után a keresztyén hiveknec idvösséges éppülettyekre – Lethenyi István: ez sacramentomhoz tartozó egynehány hasznos kérdéséckel és feleleteckel meg jobbittatván, Csepreg, Farkas Imre, 1643, in 4° – RMNy 1991

Evangélikus tanítás

Ajánlás: Farkas Imre Nádasdy Ferencnek, Csepreg, 1643. szeptember 8.

1646 – SZEGEDI Ferenc Lénárd (1614–1675)

Oratio funebris in exequiis excellentissimi ac illustrissimi comitis ac domini, domini Ioannis Drugeth de Homonna, perpetui de Vng, ejusdemque; ac Zempliniensis comituum supremi comitis, iudicis Curiae Regiae, ac Sac: Caes: Regiaeque; Majestatis consiliarij, camerarij, etc. habita Tyrnaviae in aede sacra Cathedralis Ecclesiae ab ad.r.d. Francisco Leonardo Szegedi, eccl. Metrop. Strig. canonico et illust: d. comitis Drugeth de Homonna, etc. praefecto, anno post partum virgineum M.DC.XLIV. mense Martio, die 12., Bécs, Matthaeus Cosmerovius, (1646), in 4° – RMK III 6267

Gyászbeszéd

Ajánlás: Szegedi Ferenc Nádasdy Ferencnek

1646 – Laurentius CHRYSOGONUS (1590–1650)

Mundi Mariani Pars Prima. Maria Speculum Mundi Archetypi, Seu Divinitatis, Auctore R. P. Laurentio Chrysogono Dalmata Spalatensi Societatis Jesu Theologo, Viennae Austriae, Typis Matthaei Cosmerovij, in Aula Coloniensi, 1646, in 2°

Mária tiszteleti kézikönyv

Ajánlás: Laurentius Chrysogonus Nádasdy Ferencnek

1648 – FALUSY Miklós (17. század)

Miles Marianus Sive S. Ladislaus Rex Ungariae, Coram Inclita Natione Ungarica, ac Magistratu Academico, in Augusta Sanctissimi Protomartyris Viennae Basilica A Nobili Ac Erudito

Domino Nicolao Falusy, Ungaro Sopronien. AA. LL. et Philosophiae Baccalaureo Elogio repraesentatus, Viennae Austriae, Typis Matthaei Cosmerovij, in Aula Coloniensi, in 4° – RMK III 1694

Szent László napi beszéd a bécsi Szent István székesegyházban

Ajánlás: Falusy Miklós Nádasdy Ferencnek

1649 – Thomas a Kempis (1380?–1471)

Thomae a Kempis Canonici Regularis, Ordinis S. Augustini, De Imitatione Christi, Libri Qvatuor, Ex postrema Recognitione R. P. Heriberti Ros-weydi, e Societate Jesu, Viennae Austriae, Formis Matthaei Cosmerovij, in Aula Coloniensi, 1649, in 4°

Lelkigyakorlatos mű

Ajánlás: Matthaeus Cosmerovius Nádasdy Ferencnek, Bécs, 1649. július 20.

1651 – Kalendárium

Kalendarium, mely rendeltetet Christus Urunk születése után az MDCLII. eztendőre nagy szorgalmatossággal Joannes Ferdinand Slabivs Znoyma Morua, philosophiának mestere, oruoságnak candidátusa és astrophilusa által, az közönséges szokás szerént meg többétet Troiának első uzedelméről ualo historiáual rész szerént, melynek continuálása köüetkezny fog minden iöuendöbéli eztendökbén, öszuészedettet phrygiai Daretus és Orestes írásibul – Judicium astronomicum auagy ítélet, mely vétet az egeknek forgásibul... az 1652. esztendőre... nagy szorgalmatossággal rendeltetet Joannes Ferdinand(us) Slabivs... által, Bécs, Ianos Iakab Kyrner, (1651), in 8° – RMNy 2359

Új-naptár és prognosztikon

Ajánlás: Johann Jacob Kürner Nádasdy Ferencnek

1652 – Szent BONAVENTURA (1221–1274)

Vita Beatissimi P. Francisci Assissiatís Alterius nimirum illius angeli apocalypticí Authore Doctore Seraphico S. Bonaventura S.R.E. Cardinali et Episcopo Albensi, Viennae, Typis Cosmerovianus in Aula Coloniensi, 1652, in 12°

Szent Ferenc életrajza

Ajánlás: a magyar ferences provincia obszerváns és mariánus diákjai Nádasdy Ferencnek

1652–1655 – Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

Oedipus Aegyptiacus, Hoc Est Universalis Hieroglyphicae Veterum Doctrinae temporum iniuria abolitae Instauration: Opus ex omni Orientalium doctrina et sapientia conditum, nec non viginti diversarum linguarum autoritate stabilitum, Romae, Ex Typographia Vitalis Mascardi, 1652, in 2 – RMNy 2606A
Nyelv- és művelődéstörténet

Ajánlás: Athanasius Kircher többek között Nádasdy Ferencnek

1654 – Johannes SCHEFFLER (Angelus Silesius, 1624–1677)

Ioannis Schefferi Philosophiae et Artis Medicae Doctoris expertissimi. Sacrae Caesareae Maiestatis Ferdinandi III. Semper Augusti Archiatri, Caussae fundatae, denuo plenivsque redditae, Propter quas, abiecto Lutheranismi, Catholicam Religionem sibi capessendam fuisse, animaduertit, Straubingae, ex Typographeo Simonis Galli, 1654, in 4°

Hitvitázó mű

Ajánlás: Jodocus Kedd Nádasdy Ferencnek, Regensburg, 1654. május 10.

1655 – Nicolaus AVANCINI (1611–1686) SJ

Poesis Dramatica Nicolai Avancini e Societate Iesu, Pars I., Viennae, Typis Matthaei Cosmerovij, 1655, in 12°

Drámák

Ajánlás: Nicolaus Avancini Nádasdy Ferencnek

1655

Nadasdiana Anas Symbolica Gentilitia Ales Nadasdiana A Sacrae Eremitae Musis Ord. S. P. Augustini Ad Lyram revocata et etc. Francisco de Nadasd etc. Dedicata, Viennae Austriae, Typis Rictij, in 4° – RMK III 1926

Zenemű

Ajánlás: ismeretlen Nádasdy Ferencnek

1655

De sacris stigmatibus Seraphici patris S. Francisci (Bécs, Matthaeus Cosmerovius, 1655), in 8° – RMNy 2565A

Assisi Szent Ferenc életrajza magyar és latin nyelven

Ajánlás: a magyarországi ferences rendtartomány tagjai Szent Ferencnek ajánlják az országbíró, Nádasdy Ferenc azonos nevű másodszüllött fiát

1661 – SÁMBÁR Mátyás (1617–1685) SJ

Három idvösséges kérdés. Első: A Lutteránosok es cálvinistak igaz hitben vadnake? Masodik: Csak az egy pápista hité igaz? Harmadik: A' pápisták ellenkezneké a' Sz. Irással, avagy inkább a'lutterek és cálvinisták? Nagy-Szombatban, Schneckenhaus Menyhárt Venceszló által, (1661), in 12° – RMNy 2997

Hitvitázó mű

Ajánlás: a győri jezsuita kollégium Nádasdy Ferencnek

1663 – Stanislaw ORZEHOWSKI (1513–1566)

Oratio Stanislai Orzechowski de bello adversus Turcas suscipiendo anno MDXLIII. Ab Auctore ad Equites Polonos dicta: Nunc in paris necessitatis argumento ad inclytos Regni Hungariae proceres directa, Viennae Austriae, Cosmerovius, 1663, in 8°

Humanista oráció a törökök ellen

Ajánlás: Matthaeus Cosmerovius Nádasdy Ferencnek

1664 – Joan BLAEU (1596–1673)

Regni Hungariae nova et exactissima delineatio, Amsterdami, Apud Johannem Blaeu, 1664

Magyarország térképe

Ajánlás: Joan Blaeu Nádasdy Ferencnek

1665 – Athanasius KIRCHER (1602–1680) SJ

Arithmologia sive De abditis Numerorum mysterijs, Romae, Ex Typographia Varesij, 1665, in 2°

Matematika- és művelődéstörténet

Ajánlás: Athanasius Kircher Nádasdy Ferencnek, Róma, 1665. július 17.

1667 – PAKAY Ferenc (17. század)

S. Ladislaus Rex Ter Maximus Inclytae Nationis Hungaricae Tutelariorum Ad Consessum Academicum In Basilicâ D. Stephani Proto-Martyris annua Celebritate laudatus. Per Reverendum Nobilem Ac Eruditum D. Franciscum Pakay Logices Studiosum

Collegii Pazmaniani Alumnum, Viennae Austriae, Typis Ioannis
Iacobi Kürner, 1667, in 4° – RMK III 2384

Szent László napi beszéd a bécsi Szent István székesegyházban

Ajánlás: Pakay Ferenc Nádasdy Ferencnek

1670 – STANKOVICS János (17. század) SJ

Rövid és somma-szerent-valo bizonyitasa a' Lutherista és
Calvinista purgatoriumanak. Szedegettetet es irattatott a' Iesus
tarsasagabol-valo lelki tanito, Stankovics Ianos által, Lauretumban,
David Krausz Koenyunyom-tató által, 1670, in 8° – RMNy 3650
Hitvitázó mű

Ajánlás: Stankovics János Nádasdy Ferencnek

XI. A NÁDASDY FERENC ÁLTAL KÜLFÖLDÖN ÉS A SAJÁT BÉCSI, POTTENDORFI ÉS LORETTÓI NYOMDÁJÁBAN KIADOTT MŰVEK

1652

RÉVAY Péter (1568–1622)

De sacrae coronae regni Hungariae ortu, virtute, victoria, fortuna, Viennae Austriae, excud. Matthaeus Cosmerovius, 1652, in 4° – RMK III 1795¹¹⁵⁴

1659

RÉVAY Péter (1568–1622); Gaspar JONGELINCX (Caspar Jongelinus, 1596–1669)

De Monarchia et Sacra Corona Regni Hungariae Centuriae Septem, Auctore Petro De Rewa Comite Turocensi, Eiusdemque Sanctae Coronae Duumviro. Quas emendatas et auctas publicabat Comes Franciscus de Nadasd, Perpetuus Dominus Terrae Fogaras, Regnique Hungariae Iudex etc., Quibus accessit seorsim Catalogus Palatinorum et Iudicium ejusdem Regni, opera et studio Gasparis Jongelini..., Francofurti Sumptibus Thomae-Matthiae Götzii, Typis Jacobi Lasch, 1659, in 2° – RMK III 2058

1664

Mausoleum Potentissimorum ac Gloriosissimorum Regni Apostolici Regum et Primorum Militantis Ungariae Ducum Vindicatis e mortuali pulvere Reliquiis ad gratam apud posteros memoriam, a Pio Et IVsto Patriae DoLore EreCtVM Cum versione Operis Germanica, Norimbergae, Apud Michaëlem et Joannem Fridericum Endteros, (1664), in 2° – RMK III 2254

1666

Rituale Agriense, seu formula agendorum in administratione sacramentorum ac coeteris ecclesiae publicis functionibus. Jussu et auctoritate Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Thomae Palffy

¹¹⁵⁴ Katalog, 1787, f.147.: Revai, De Sac. Coron. Hungariae, Viennae, 1652, 4to

ab Erdeöd, episcopi Agriensis, etc. recusum, s.l. (Viennae Austriae), Apud Hieronymum Verdussen, 1666, in 4° – RMNy 3267

Rituale Jaurinense, seu formula agendorum in administratione sacramentorum, ac coeteris ecclesiae publicis functionibus. Jussu et autoritate Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Georgii Szechény, Episcopi Jaurinensis etc. recusum, s.l. (Viennae Austriae), Apud Hieronymum Verdussen, 1666, in 4° – RMNy 3268

Rituale Strigoniense seu formula agendorum in administratione sacramentorum, ac coeteris ecclesiae publicis functionibus. Jussu et autoritate Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Georgii Szelepcheny, archiepiscopi Strigoniensis etc. recusum, s.l. (Viennae Austriae), Apud Hieronymum Verdussen, 1666, in 4° – RMNy 3269

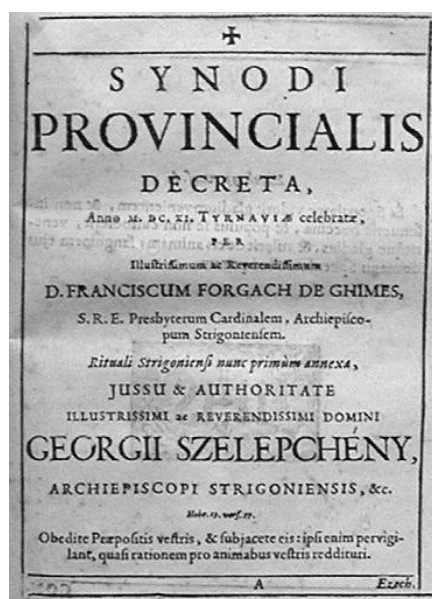
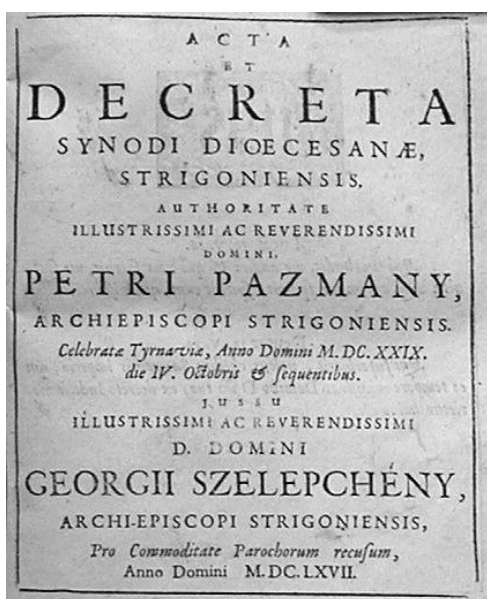
John OWEN (1564?–1622?)

Epigrammata, editio postrema, (s.l. Pottendorf), apud Hieronymum Verdussen, 1666, in 8°

Megj. a magyar szakirodalomban nem ismert, két külföldi könyvtárban van példány

1667

Acta et Decreta Synodi Dioecessanae, Strigoniensis. Autoritate Illustrissimi ac Reverendissimi Domini. Petri Pazmany, Archiepiscopi Strigoniensis. Celebratae Tyrnaviae, Anno Domini M.DC.XXIX... Jussu D. Domini Georgii Szelepchény, Archiepiscopi Strigoniensis, s.l., s.typ., 1667, in 4° – RMNy Appendix 251

54. Az Acta et Decreta Synodi Dioeceseanae címlapja és belső címlapja

Synodi Provoncialis Decreta, Anno M.DC.XI. Tyrnaviae celebratae, per Illustrissimum ac Reverendissimum D. Franciscum Forgach de Ghimes, S.R.E. Presbyterum Cardinalem, Archiepiscopum Strigoniensem. Rituali Strigonisensi nunc primum annexa, Jussu et Authoritate Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Georgii Szelepchény, Archiepiscopi Strigoniensis, s.l., s.typ., s.d., in 4°

Megj. a két nyomtatvány együtt jelent meg

Útitárs, Pottendorf, Hieronymus Verdussen, 1667, in 24° – RMNy 3389

Megj. csak hatlevélnyi töredéke ismert

Mausoleum potentissimorum ac gloriosissimorum regni apostolici regum et primorum militantis Ungariae ducum. Vindicatis e mortuali pulvere reliquiis ad gratam apud posteros memoriam a iusto et vero patriae dolore erectum, (Pottendorf), apud Hieronymum Verdussen, 1667, in 8° – RMK III 2397, címlapváltózat RMK III 6541

Augustino-Maria ROMER (17. század)

Servitus Mariana Auspiciis Austriacis. In Germaniae, Hungariae et Boemiae Regnis Reparata. Seu Historia Ordinis Servorum B. Mariae Virginis. Medium Saeculum a sui reductione continens Cum Novorum eius Conventuum Origine, Collectore, P.F. Augustino-Maria Romer, eiusdem Ordinis Diffinitore, Viennae Austriae, Apud Hieronymum Verdussen, et Joa. Baptist. Hacque Antverpienses, 1667, in 4°

55. *A Servitus Mariana metszetes címlapja*

Martin de ESPARZA Arteida (1606–1689) SJ

Qvaestiones Disputandae, De Angelis. Auctore R. P. Martino de Esparza, Artieda Societatis Jesu, Viennae, Per Hieronymum Verdussen, et Joannem Bapt. Hacque, 1667, 12°

Johannes Ignatius HMEL (17. század)

Forma et fortitudo divae partheno-martyris Ursulae inclytæ nationis Rhenanae patronae tutelaris ...per ...Joannem Ignatium Hmel in Basilica D. Stephani Proto-Martyris Academica panegyri laudata, Viennae, Hacque, 1667, in 4°

1668

Articuli Universorum Statuum Et Ordinum Incltyti Regni Hungariae. Ac Partium sibi annexarum, in Generalibus eorundem Conventibus ab Anno 1608. usque ad Annum 1659. inclusive editi. Adjunctis Ad Initium Pacificatione Viennensi Et Tractatu Situatorokiensi. Pottendorf, Per Hieronymum Verdussen, 1668, in 8° – RMK III 2440

Cynosura Iuristarum Loca Decretalia, et Articulos Novissimarum Constitutionum Incltyti Regni Hungariae, usque ad Annum 1659. inclusive, sub titulis ordine Alphabetico collectis, breviter repraesentans, Pottendorf, Per Hieronymum Verdussen, 1668, in 8° – RMK III 2441

Articuli Juris Thavernicalis, Post Tristem, Amissae Budae Omniumque antiquorum Juris Thavernicalis monumentorum, cladem, denuo collecti, ac nuper per Sac. Caes. Regiamq. Majest. Clementissime confirmati, Viennae Austriae, Apud Ioannem Baptistam Hacque, s.d. (1668), in 8° – RMK III 4226, Pótlások 6500

Kalendariom Christus Urunk születése után-való M.DC.LXIX. esztendőre... Argolus Andrásnak calculatioia szerint Greissel Ianos György, Pottendorf, Hieronymus Verdussen, 1668, in 8° – RMNy 3484A

Megj. ma nem ismert példány belőle

Martin de ESPARZA Arteida (1606–1689) SJ

Quaestiones De Iustificatione Impii Ex praelectionibus R. P. Martini de Esparza, Artieda Societatis Jesu. Disputandae Ab Evsebio Comiti Truchses, In Aula Collegii Germanici, et Hungarici, Roma Anno 1655. Mense Iunio, Pottendorf, Per Hieronymem Verdussen, 1668, in 12°

Quaestiones Disputandae de Virtute Justitia, Ex praelectionibus R. P. Martini de Esparza, Pottendorff, 1668, in 12°

Quaestiones Disputandae, De Actibus Humanis, Auctore R. P. Martino de Esparza, Artieda Societatis Jesu, Pottendorff, Per Hieronymum Verdussen, Anno 1668, in 12°

Quaestiones Disputandae de gratia, Ex praelectionibus R. P. Martini de Esparza Artieda Societatis Jesu Professoris Theologiae in Collegio Romano, Pottendorff, Per Hieronymum Verdussen, 1668, in 12°

Quaestiones Disputandae, De Passionibus, seu affectibus. Auctore R. P. Martino de Esparza, Artieda Societatis Jesu, Pottendorff, Per Hieronymum Verdussen, 1668, in 12°

Quaestiones de Virtutibus theologicis ex praelectionibus R. P. Martini de Esparanza Artieda Soc. Jesu; Disputandae ab Eusebio comite Truchses, In aula Collegii Germanici, et Hungarici, Romae, Anno 1655, Mense Iunio, Pottendorff, Per Hieronymum Verdussen, 1668, in 12°

Quaestiones de Incarnatione, ex praelectionibus R. P. Martini de Esparanza Artieda Soc. Jesu; Disputandae ab Eusebio comite Truchses, In aula Collegii Germanici, et Hungarici, Romae, Anno 1655, Mense Iunio, Viennae Austriae, Per Hieronymum Verdussen et Ioan. Bapt. Hacque, (s.d.), in 12°

Quaestiones Disputandae de Deo Uno et Trino, Auctore R. P. Martino de Esparza, Viennae Austriae, Per Hieronymum Verdussen et Ioan. Bapt. Hacque, 1668, in 12°

Quaestiones Disputandae de Sacramentis in genere et in specie pars prior De Sacramentis in genere Baptismo, Confirmatione, et Eucharistia, Auctore R. P. Martino de Esparza Artieda Societatis Jesu, Pottendorff, Per Hieronymum Verdussen, 1668, in 12°

KOPCSÁNYI Márton (1579–1638) SJ

Keresztyen imadságos könyvechke, mely á ceremoniaknak, és egy-néhány hitünk agazatinák (az együgyűek kedvéért) rövid

magyarázattyával külömb féle imádsagokat foglal magában. A' bodog emlekezetű cardinal Pazmany Peter esztergami eerek engedelmeből először 1616., masodszor, 1622. esztendőben nyomtattotot, mostan harmadször valamennyi jobbitással es szaporitással – A kerestyeni tudomaninak rövid sommáia, Pottendorff, Hieronymus Verdussen, 1668, in 12° – RMNy 3485

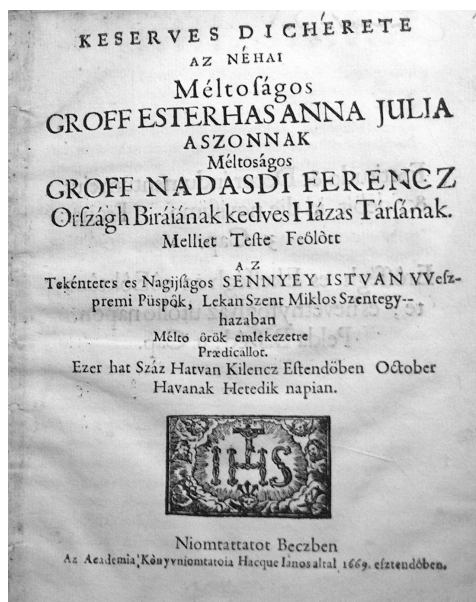
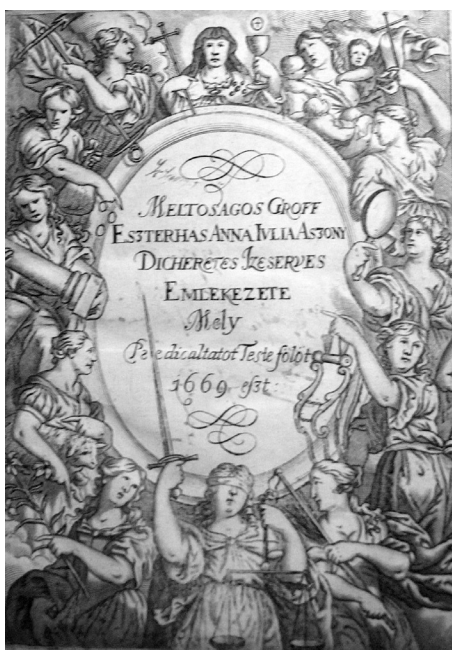
1669

KOPCSÁNYI Márton (1579–1638) SJ

Keresztyen imadsagos könyvechke, mely á ceremoniaknak, és egy-néhány hitünk agazatinak (az együgyüek kedvéért) rövid magyarázattyával külömb féle imádsagokat foglal magában. A' bodog emlekezetű cardinal Pazmany Peter esztergami eerek engedelmeből először 1616., masodszor, 1622. esztendőben nyomtattotot, mostan harmadször valamennyi jobbitással es szaporitással – A kerestyeni tudomaninak rövid sommáia, Pottendorff, Hieronymus Verdussen, 1669, in 12° – RMNy 3594

SENNYEI István (1627–1687)

Sennyei István keserves Dichérete az Néhai Méltóságos Groff Esterhas Anna Julia Aszonnak Méltóságos Groff Nadasdi Ferencz Országgh Biráiának kedves Házas Társának. Melliet Teste Feöleött az Tekéntetes es Nagijságos Sennyei Istvan Wespsemi Püspök, Lekan Szent Miklos Szentegyhazaban Méltó örök emlekezetre Praedicallot. Ezer hat Száz Hatvan Kilencz Estendőben October havanak Hetedik napian, Niomtattatot Beczben Az Academia Könyvniomtatoia Hacque Ianos altal, 1669, in 4° – RMNy 3509

56. Sennyei István Esterházy Anna Júlia feletti halotti prédikációjának címlapja (Bécs, 1669)

August HOFFMANN (17. század)

Die Tugendreiche Matron, Daß ist, Schuldigiste und wolverdiente Lob- und Ehren Rede über das löbliche Leben, Ruhmlich-Tugendten und Seeligen Todt weilandt der Frawen Annae Julianae Gräfin von Nadaßd, gebohrnen Gräfin Esterháßin, welche einer Hochadelichen, wie volkreichen Auditorio in der Kirchen S. Nicolai Episcopi und Nicolai de Tolentino, im Gräfflichen Marckt Luckehauß in Ungarn bey gewöhnlicher Leich Besingnuß gehalten worden den 7. Octobris 1669, Wien, bey Johann Baptist Hacque, 1669, in 4°

Megj. egyetlen példány sem ismert belőle, az egykor az ÖNB-ben lévő példányt Anton Mayer ismertette.¹¹⁵⁵

¹¹⁵⁵ Anton MAYER, *Wiens Buchdruckergeschichte 1482–1682*, Bd. I., Wien, 1883, 288.

1670

STANKOVICS János (17. század) SJ

Rövid és somma-szerent-valo bizonyitasa a' Lutherista és Calvinista purgatoriumanak. Szedegettetet es irattatott a' Iesus tarsasagabol-valo lelki tanito, Stankovics Ianos által, Lauretumban, David Krausz Koenyunyom-tató által, 1670, in 8° – RMNy 3650

Ursprung, End und Institut, wie auch Satzung, Privilegien und Indulgentzen der dem Orden unser Lieben Frawen Diener einverleibten Ertz-Bruderschaftt der siben Schmertzen Mariae zu kurtzem Unterricht aller derselbigen andächtigen Brüder und Schwestern von bemeldtem Orden in druck gegeben, zu Loreta in Ungarn, David Kraus, 1670, in 12° – RMNy 3651

1672

Bartolomeo GAVANTI (1569–1638)

Decreta a Sacra rit. Congregatione In Ordine ad Missam et Divinum Officium. Post missalis, ac Brev. Romani recognitionem, condita. Ex Comment. in Rub. ejusdem Missalis, ac Brev. a M.R.P.D. Bartholomaeo Gavanto, Cleric. Regul. S. Pauli, ejusdemque Sac. Congr. Consultore editis, et in secunda editione Rom. recognitis, et locupletatis. Fideliter a Dominico Bello Excerpta. Et Superiorum licentia recusa. Laureti, apud Davidem Kraus, 1672, in 12° – RMK II 1296a

Pietro GUSTINELLI (Petrus Justinellus, 1579–1630) SJ

Modus fructuose celebrandi missam, Auctore R. P. Petro Justinello, Soc. Iesu Theologo. Auctus varijs exercitijs et modo examinandi Conscientiam. Item Sac. Congreg. Rituum Decretis Circa Regulas reformati Missalis ac Breviarij. IHS Dudum ante Monachij excusus, nunc vero de licentia Superiorum procuratione cuiusdam F. P. huius Libelli devoti reimpressus, Laureti, apud Davidem Kraus, 1672, in 12°

Megj. Borsa Gedeon az egyetlen fennmaradt példány alapján ismertette¹¹⁵⁶ azóta bukkantak fel újabbak is.

¹¹⁵⁶ BORSA Gedeon, *Kiegészítő adat egy lorettomi nyomtatványról*, MKSz 95(1979), 309–310.

MODUS
FRUCTUOSE
CELEBRANDI
MISSAM.

Auctore

R. P. PETRO
JUSTINELLO,

Soc: IESU Theologo.

Auctus varijs exercitijs & modo
examinandi Conscientiam.

Item Sac: Congreg: Rituum
DECRETIS

Circa Regulas reformati Mis-
salis ac Breviarij.

*Dudum ante Monachij excusus, nunc
verò de licentia Superiorum procuratore
cuiusdam F. P. huius Libelli devoti
reimpressus.*

Laureti apud Davidem Kraus,
Anno M. DC. LXXII.

57. David Kraus kiadványának, a *Modus Fructuose celebrandi missam* címlapja

XII. BIBLIOGRÁFIA

RÖVIDÍTÉSEK

ADB = Allgemeine Deutsche Biographie

Adattár = Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez

AÉ = Archeológiai Értesítő

BBKL = Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon

EEK – Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár

FHKA = Finanz- und Hofkammerarchiv

HHStA = Haus-, Hof, und Staatsarchiv

ItK = Irodalomtörténeti Közlemények

LK = Levéltári Közlöny

MAMÜL = Magyar Művelődéstörténeti Lexikon

MÉ = Művészettörténeti Értesítő

Mf = Mikrofilm

MGSz = Magyar Gazdaságtörténeti Szemle

MKSz = Magyar Könyvszemle

MOL = Magyar Országos Levéltár

NDB = Neue Deutsche Biographie

NÖHA = Niederösterreichische Herrschaftsakten

NÖ Kammer = Niederösterreichische Kammer

PL AS= Prímási Levéltár, Archivum Saeculare

PSz = Protestáns Szemle

RMK = Régi Magyar Könyvtár

RMNy = Régi Magyarországi Nyomtatványok

OSZK = Országos Széchényi Könyvtár

ÖNB = Österreichische Nationalbibliothek

ÖStA = Österreichisches Staatsarchiv

s.d. = sine dato

s.l. = sine loco

s.typ. = sine typo

Sz = Századok

TRE = Theologische Realenzyclopädie

TT = Történelmi Tár

UA = Ungarische Akten

FORRÁSOK

Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár Kézirattára

A 26

G 39

G 69

G 70

J 6

J 17

Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár

Ms I. 172.

Magyar Országos Levéltár (Budapest)

E 150 Magyar Kamara Archivuma, Acta ecclesiastica

E 151 Magyar Kamara Archivuma, Acta ecclesiastica ordinum et monialium

E 156 Magyar Kamara Archivuma, Urbaria et Conscriptiones

E 185 Magyar Kamara Archivuma, Nádasdy család levéltára

P 108 Esterházy család hercegi ága levéltára, Repositorium

P 124 Esterházy család hercegi ágának levéltára, Esterházy László iratai

P 125 Esterházy család hercegi ágának levéltára, Esterházy Pál iratai

P 507 Nádasdy család nádasdladányi levéltára

P 1314 Batthyány család körmendi levéltára, Missiles

Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára (Budapest)

Fol. Lat. 377

Fol. Lat. 4121

*Österreichische Nationalbibliothek, Sammlung von Handschriften
und alten Drucken (Wien)*

Cod. 8011

Cod. 8229

Cod. 8464

Cod. 8578

Cod. 8674

Cod. 8677

Cod. 9714

Cod. 9716

Cod. 12650

Cod. 13556

Cod. 13557

Cod. S.n. 356.

Österreichisches Staatsarchiv (Wien)

Finanz- und Hofkammerarchiv Hofkammerarchiv

Familienakten

Hofffinanz Ungarn

Hofffinanz Österreich

Kontrakte und Reverse Reihe A, D

Niederösterreichische Herrschaftsakten

Niederösterreichische Kammer

Haus-, Hof und Staatsarchiv

Ungarische Akten Specialia

Plantin Archives (Antwerpen)

Arch. 299

Arch. 319

Prímási Levéltár (Esztergom)

Archivum saeculare Acta radicalia Classis X. Nr. 196.

GYAKRAN IDÉZETT SZAKIRODALOM

Adattár 10 = *Collectanea Tiburtiana. Tanulmányok Klaniczay Tibor tiszteletére*, szerk. GALAVICS Géza, HERNER János, KESERŰ Bálint, Szeged, 1990 (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 10.)

Adattár 11 = IVÁNYI Béla, *A magyar könyvkultúra múltjából*, sajtó alá rend. HERNER János, MONOK István, Szeged, 1983 (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 11.)

Adattár 12/2 = GULYÁS Pál, *A Zsámboky-könyvtár katalógusa (1587)*, szerk. MONOK István, bev. ÖTVÖS Péter, Szeged, 1992 (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 12/2.)

Adattár 13/1 = *Magyarországi magánkönyvtárak, I.: 1533–1657*, sajtó alá rend. VARGA András, Bp.–Szeged, 1986 (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 13/1.)

Adattár 13/2 = *Magyarországi magánkönyvtárak II. 1588–1721*, sajtó alá rend. FARKAS Gábor, VARGA András, KATONA Tünde, LATZKOVITS Miklós. szerk. MONOK István, mut. VARGA András, Szeged, 1992 (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 13/2.)

Adattár 13/4 = *Magyarországi magánkönyvtárak IV. 1552–1740*, sajtó alá rend. BAJÁKI Rita, BUJDOSÓ Hajnalka, MONOK István, VISKOLCZ Noémi, Bp., 2009 (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 13/4.)

Adattár 17/1 = *Magyarországi jezsuita könyvtárak 1711-ig, I. Kassa, Pozsony, Sárospatak, Turóc, Ungvár*, sajtó alá rend. FARKAS Gábor, MONOK István, POZSÁR Annamária, VARGA András, Szeged, 1990 (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 17/1.)

Adattár 17/2 = *Magyarországi jezsuita könyvtárak 1711-ig, II. kötet, Nagyszombat 1632–1690*, sajtó alá rend. FARKAS Gábor Farkas, Szeged, 1997. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 17/2.)

Adattár 18/2 = *Lesestoffe in Westungarn II. Forchtenstein (Fraknó), Eisenstadt (Kismarton), Güns (Kőszeg), Rust (Ruszt)*, Hrsg. von Tibor GRÜLL, Katalin KEVEHÁZI, Károly KOKAS, István MONOK, Harald PRICKLER, Szeged, 1996. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 18/2.)

Adattár 26/2 = *Erdélyi és hódoltsági missziók I/2., 1617–1625*, sajtó alá rend. BALÁZS Mihály, FRICSY Ádám, LUKÁCS László, MONOK István, Szeged, 1990 (Adattár XVI–XVII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 26/2.)

Adattár 34 = *Jezsuita okmánytár I/2., Erdélyt és Magyarországot érintő iratok 1601–1606*, kiad. BALÁZS Mihály, KRUPPA Tamás, LÁZÁR István Dávid, LUKÁCS László, Szeged, 1995 (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 34.)

Allgemeine Deutsche Biographie, Hrsg. von der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Bd. 1–56., Berlin, 1967–1971.

ALMÁSI, Gábor, *The Uses of Humanism. Johannes Sambucus (1531–1584), Andreas Dudith (1533–1589) and the Republic of Letters in East Central Europe*, Leiden–Boston, 2009 (Brill's Studies in Intellectual History)

APPUHN-RADTKE, Sibylle, *Augsburger Buchillustration im 17. Jahrhundert = Augsburger Buchdruck und Verlagswesen von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Hrsg. von Helmut GIER, Johannes JANOTA, Wiesbaden, 1997, 735–790.

B. MEDNYÁNSZKY Dénes, *Nádasdy és Wesselényi levelezéseiből a XVII. század közepén*, TT 14(1880), 209–233.

BANGERT, William V., *A jezsuiták története*, Bp., 2002.

BARTA Gábor, *Egy sikertelen humanista a 16. században (Tranquillo Andreis és Magyarország) = Az értelmiség Magyarországon a 16–17. században*, szerk. ZOMBORI István, Szeged, 1988, 61–76.

BENE Sándor, *A Zrínyi testvérek az Ismeretlenek Akadémiáján (Velencei karnevál)*, ItK 97(1993), 650–668.

BENE Sándor, „Ő Császári Felségének kedve telik benne...” (*Egy birodalmi história és társszerzői*), Filológiai Közlöny 39(1993), 49–56.

BENE Sándor, *Egy kanonok három királysága. Ráttkay György horvát históriája*, Bp., 2000 (Irodalomtörténeti Füzetek 148.)

BEPLER, Jill– MEISE, Helga hrsg., *Sammeln, Lesen, Übersetzen als höfische Praxis der frühen Neuzeit*, Wiesbaden, 2010 (Wolfenbütteler Forschungen Bd. 126.)

BESSENYEI József, *A Nádasdyak*, Bp., 2005.

A Bibliotheca Zriniana története és állománya, összeáll. HAUSNER Gábor, KLANICZAY Tibor, KOVÁCS Sándor Iván, MONOK István, ORLOVSZKY Géza, Bp., 1991 (Zrínyi-könyvtár IV.)

Bibliotheca Valvasoriana, Katalog knjižnice Janeza Vajkarda Valvasorja. Kataloška obdeleva Božena KUKOLJA, Priedba, predgovor, indeks Vladimir MAGIĆ, Ljubljana-Zagreb, 1995.

Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon, Bd. I–XXXII., begr. und hrsg. von Friedrich Wilhelm Bautz, Nordhausen, 1990–2011.

BOWEN, Karen L.–IMHOF, Dirk, *Christopher Plantin and engraved book illustrations in sixteenth century Europe*, Cambridge, 2008. (reprint 2010.)

BÓNIS György, *Révay Péter*, Bp., 1981 (Irodalomtörténeti Füzetek 104.)

BUBRYÁK Orsolya szerk., „Ez világ, mint egy kert...” *Tanulmányok Galavics Géza tiszteletére*, Bp., 2010.

BUZÁSI Enikő, *Nádasdy Ferenc pottendorfi galériájának fennmaradt arcképei és a Widemann-portrészorozatok*, MÉ 50(2001), 15–30.

BUZÁSI Enikő, *Nádasdy Ferenc országbíró rezidenciáinak festészeti berendezéséről. Számok és következtetések*, Sz 144(2010), 895–931.

BUZÁSI Enikő, *Portrészorozatok a 17. századi magyar arisztokraták politikai reprezentációjában*, MÉ 60(2011), 11–21.

CORETH, Anna, *Österreichische Geschichtschreibung in der Barockzeit (1620–1740)*, Wien, 1950 (Veröffentlichungen der Kommission für Neuere Geschichte Österreichs 37.)

DAVIS, Margaret Daly hrsg., *Archäologie der Antike – Aus den Beständen der Herzog August Bibliothek 1500–1700*, Wiesbaden, 1994.

DOMINKOVITS Péter–PÁLFFY Géza, *Küzdelem az országos és regionális hatalomért. A Nádasdy család, a magyar arisztokrácia és a Nyugat-Dunántúl nemesi társadalma a 16–17. században* (1. rész), Sz 144(2010), 769–792.

Die Entdeckungen der Natur. Naturalien in den Kunstkammern des 16. und 17. Jahrhunderts, Hrsg. von Wilfried SEIPEL, bearb. von Alfred AUER, Margot RAUCH, Veronika SANDBICHLER, Katharina SEIDL, Wien, 2006.

ESTERHÁZY Miklós, *Értekező levél G. Nádasdi Ferenchez = Galantai Gróf Esterházy Miklós munkái*, kiad. TOLDY Ferenc, Pest, 1852.

EVANS, Robert, *Das Werden der Habsburger Monarchie 1550–1700. Gesellschaft, Kultur, Institutionen*, Wien–Köln, 1989.

FALLENBÜCHL Zoltán, *A Blaeu-térképpofficina atlaszkiadásai és magyar vonatkozásaik*, Az OSZK Évkönyve 1978, Bp., 1980, 385–394.

FALLENBÜCHL Zoltán, *Állami (királyi és császári tisztségviselők a 17. századi Magyarországon*, Bp., 2002.

FARKIS Éva, *Egy 17. századi értelmiségi pálya. Gregorio Leti Történelmi, és politikai ceremónia című művének jelentősége és helye az író életművében*, Pécs, PTE–BTK, 2010.

<http://www.idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/farkistimeaphd.pdf>

FEHÉR Mátyás, *A kassai Püspöki Könyvtár kódexei és ősnymtatványai*, Kassa, 1943.

FEINGOLD, Mordechai ed., *Jesuit Science and the Republic of Letters*, Massachusetts Institute of Technology, 2003.

FINDLEN, Paula, ed., *Athanasius Kircher: The Last Man Who Knew Everything*, New York–London, 2004.

FLETSCHER, John hrsg., *Athanasius Kircher und seine Beziehungen zum gelehrten Europa seiner Zeit*, Wiesbaden, 1988 (Wolfenbütteler Arbeiten zur Barockforschung 17)

FLETCHER, John, *Athanasius Kircher and Duke August of Brunswick-Lüneburg. A chronicle of friendship = Athanasius Kircher und seine Beziehungen zum gelehrten Europa seiner Zeit*, Hrsg. von John FLETSCHER, Wiesbaden, 1988 (Wolfenbütteler Arbeiten zur Barockforschung 17), 99–138.

GALAVICS Géza, „Kössünk kardot az pogány ellen.” *Török háborúk és képzőművészet*, Bp., 1986.

Graecogermania. Griechischstudien deutscher Humanisten, Die Editionstätigkeit der Griechen in der italienischen Renaissance (1469–1523), Hrsg. von Dieter HARLFINGER, Wolfenbüttel, 1989.

GLASER, Hubert hrsg., *Wittelsbach und Bayern. Um Glauben und Reich Kurfürst Maximilian I. Beiträge zur Bayerischen Geschichte und Kunst*, II/1., München, 1980.

GRAFTON, Anthony, *Defenders of the Text. The Traditions of Scholarship in an Age of Science, 1450–1800*, Cambridge (Mass.), 1991.

HABSBURG, Maximilian von, *Catholic and Protestant Translations of the Imitatio Christi, 1426–1650*, Ashgate, 2011 (St. Andrews Studies in Reformation history)

HÄNSEL, Sylvaine, *Der spanische Humanist Benito Arias Montano (1527–1598) und die Kunst*, Münster, 1991 (Spanische Forschungen der Görresgesellschaft 25. Band)

HAUPT, Herbert, *Archivalien zur Kulturgeschichte des Wiener Hofes. 1. Teil Kaiser Ferdinand III.: Jahre 1646–1656*, Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen in Wien, 75(1979)

HAUPT, Herbert, *Archivalien zur Kulturgeschichte des Wiener Hofes. III. Teil: Kaiser Leopold I. Die Jahre 1661–1670*, Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen in Wien 81(1985)

HAUPT, Herbert, *Von der Leidenschaft zum Schönen. Fürst Karl Eusebius von Liechtenstein (1611–1684)*. Quellenband, Wien–Köln–Weimar (Quellen und Studien zur Geschichte des Fürstenhauses Liechtenstein, Bd. 2.), 1998.

HAUPT, Herbert, *Fürst Karl Eusebius von Liechtenstein 1611–1684: Erbe und Bewahrer in schwere Zeit*, Wien–München, 2007.

HAUSNER Gábor, *A Sz. Patricius Purgatoriumjáról való historia kiadásának történetéhez*, MKSz 117(2001), 332–340.

HELTAI János, *A 16–17. századi magyarországi hitviták adattárának tervezete = "Tenger az igaz hitről való egyenetlenségek vitatásának előradott özöne". Tanulmányok XVI–XIX. századi hitvitáinkról*, szerk. HELTAI János, TASI Réka, 2005, 251–299.

HELTAI János, *A nyomtatott vallási vitairatok Magyarországon a 17. század első felében (1601–1655) = "Tenger az igaz hitről való egyenetlenségek vitatásának előradott özöne". Tanulmányok XVI–XIX. századi hitvitáinkról*, szerk. HELTAI János, TASI Réka, 2005, 115–174.

HELTAI János, TASI Réka szerk., *„Tenger az igaz hitről való egyenetlenségek vitatásának előradott özöne”. Tanulmányok XVI–XIX. századi hitvitáinkról*, Miskolc, Miskolci Egyetem BTK Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék, 2005.

HOLL Béla, *Ferenczffy Lőrinc. Egy magyar könyvkiadó a 17. században*, Bp., 1980.

HORN Ildikó, *Esterházy Pál: Itinerarium in Germaniam 1653, Sic itur ad astra 1989/2–3.*, 21–48.

HORVÁTH József, *A nádasdy gróf Nádasdy család nádasdladányi elsőszülettségi könyvtárának története és ismertetése*, Bp., 1889.

IMHOF, Dirk ed., *The Illustration of Books Published by the Moretuses*, Antwerpen, 1996.

IPOLYI Arnold, *Bedegi Nyáry Krisztina 1604–1641*, Bp., 1887 (Magyar történeti életrajzok)

IVÁNYI Béla, *Gróf Batthyány Ádám, a levéltárrendező*, Levéltári Közlemények, 1942–1945, 290–309.

IVÁNYI Béla, *Mossóczy Zakariás és a magyar Corpus Juris keletkezése*, Bp., 1926.

JAKUBOVICH Emil, *Az ambrasi gyűjteményből való-e Béla király névtelen jegyzőjének kódexe?*, MKSz Ú.f. 34(1927), 84–99.

JAUMANN, Herbert, *Handbuch Gelehrten Kultur in der frühen Neuzeit*. Bd. 1. Bio-bibliographisches Repertorium, Berlin, 2004.

JÁNOSI Monika, *Gregoriánczi Pál kéziratos törvénygyűjteménye a XVI. század közepéről*, MKSz 104(1988), 54–64.

Kálvin hagyománya: református kulturális örökség a Duna mentén. Kiállítási katalógus, Budapesti Történeti Múzeum, szerk. FARBAKY Péter, KISS Réka, Bp., 2009.

KARAJAN, Theodor von, *Kaiser Leopold I. und Peter Lambeck*, Wien, 1868.

KÁRMÁN Gábor, SZABÓ András Péter szerk., *„Szerencsének elegyes forgása”. II. Rákóczi György és kora*, Bp., 2009.

KÁROLYI Árpád és SZALAY József kiad., *Nádasdy Tamás nádor családi levelezése*, Bp., 1882.

KECSKEMÉTI Gábor gond. és jegyz., NOVÁKY Hajnalka bev., *Magyar nyelvű halotti beszédek a XVII. századból*, Bp., 1988.

KIRÁLY Péter, *Nádasdy III. Ferenc rezidenciális zenéje*, Sz 144(1910), 969–994.

KIRÁLY Erzsébet–KOVÁCS Sándor Iván, *Adriai tengernek fönnforgó hajjai: tanulmányok Zrínyi és Itália kapcsolatáról*, Bp., 1983.

KISS Erika, *Nádasdy Ferenc tárházai és kincsei*, Sz 144(2010), 933–968.

KISS FARKAS Gábor, *„Difficiles nugae” – Athanasius Kircher magyar kapcsolatai*, ItK, 109(2005), 436–469.

KLANICZAY Tibor, *Zrínyi Miklós*, Bp., 1964 (Irodalomtörténeti Könyvtár 14.)

KLANICZAY Tibor, *Korszerű politikai gondolkodás és nemzetközi látókör Zrínyi műveiben = Irodalom és ideológia a 16–17. század-*

ban, szerk. VARJAS Béla, Bp., 1987 (*Memoria saeculorum Hungariae*, 5), 337–400.

KOLTAI András, *Batthyány Ádám és könyvtára*, Budapest–Szeged, 2002 (A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai IV.)

KOMOROVICZ L. Bernát, M. KÁLLAI Erzsébet kiad., munkatárs BELÉNYESY Mária, GÁDORJÁN Alice, *Kultúrtörténeti szemelvények a Nádasdiak 1540–1550-es számadásaiból*, Fasc. I–II. Bp., 1959 (Történeti és néprajzi füzetek, I.)

KOVÁCS Sándor Iván vál., utószó, MONOK István szöveggondozás, *Magyar utazási irodalom 15–18. század*, Bp., 1990 (Magyar Remekírók)

KÖNIG, Gebhard, *Peter Lambeck (1628–1680). Leben und Werk mit besonderer Berücksichtigung seiner Tätigkeit als Präfekt der Hofbibliothek in den Jahren 1663–1680*, Diss. Wien, 1975.

KROÓ Katalin, BÉNYEI Tamás szerk., *Utópiák és ellenutópiák*, Bp., 2010.

KULCSÁR Árpád, *A sárospataki hitvita*, Fiatal egyháztörténészek írásai, szerk. FAZEKAS Csaba, Miskolc, 21–46.

KULCSÁR Péter, *Berger Illés történeti művei*, MKSz 110(1994), 245–259.

KULCSÁR Péter, *A magyar történeti irodalom lelőhelyjegyzéke a kezdetektől 1700-ig*, Bp., 2003.

LENGYEL Tünde–VÁRKONYI Gábor, *Báthory Erzsébet. Egy aszszony élete*, Bp., 2010.

LUKÁCS László, *A független magyar jezsuita rendtartomány és az osztrák abszolutizmus (1649–1773)*, Szeged, 1989.

LUKÁCS László, *Catalogi Personarum et Officiorum Provinciae Austriae S. I., Tom. III. (1641–1665)*, Roma, 1990.

MACLEAN, Ian, *Learning and the Market Place: Essays in the History of the Early Modern Book*, Leiden, 2009.

Magyar Művelődéstörténeti Lexikon, I–XIII. kötet, főszerk. KŐSZEGHY Péter, Bp., 2003–2012.

MARCZALI Henrik, *Bezerédj Zsigmond utazási naplója*, TT 6(1883), 348–358.

MARTIN, Henri-Jean, *Az európai könyvkiadás a 16. század végén = A könyves kultúra XIV–XVII. század, III. kötet, Válogatás a francia szakirodalomból*, szerk. MONOK István, Szeged–Bp., 2007, 136–207.

MARYKS, Robert Aleksander, *Saint Cicero and the Jesuits. The Influence of the Liberal Arts on the Adoption of moral Probabilism*, Ashgate, 2008 (Catholic Christendom 1300–1700)

MIKÓ Árpád, SINKÓ Katalin szerk., *Történelem – kép. Szemelvények múlt és művészet kapcsolatából Magyarországon*, kiállítási katalógus, Bp., 2000.

MIKÓ Árpád, VERŐ Mária szerk., *Mátyás király öröksége. Késő reneszánsz művészet Magyarországon (16–17. század)*, Bp., 2008.

MOHL Adolf, *Adatok Nádasdy Ferenc országbíró életéhez*, Sz 34(1900), 616–627.

MONOK István, *A Rákóczi-család könyvtárai 1588–1660*, Szeged, 1996 (A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai 1.)

MONOK István, *A Nádasdy család sárvári és pottendorfi udvara és könyves műveltsége = Kék vér, fekete tinta. Arisztokrata könyvgyűjtemények 1500–1700*, Nemzetközi vándorkiállítás katalógusa, szerk. MONOK István, Bp. 2006, 69–85.

MONOK István szerk., *Kék vér, fekete tinta. Arisztokrata könyvgyűjtemények 1500–1700*, Nemzetközi vándorkiállítás katalógusa, Bp., 2006.

MONOK István, *A művelt arisztokrata. A magyarországi főnemesiség olvasmányai a XVI–XVII. században*, Bp.–Eger, 2012.

NAVE, Francine de, *The Moretuses and the History of Books in Antwerp in the 17th and 18th Centuries = The Illustration of Books Published by the Moretuses*, ed. by Dirk IMHOF, Antwerpen, 1996, 13–28.

Neue Deutsche Biographie, Hrsg. von der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Bd. 1–24., Berlin, 1953–2010.

ÖTVÖS Péter, *Pázmány Miklós gróf könyvei = Klaniczay-emlékkönyv. Tanulmányok Klaniczay Tibor emlékezetére*, szerk. JANKOVICS József, Bp., 1994, 344–364.

PAASCH, Kathrin, *Die Bibliothek des Johann Christian von Boineburg (1622–1672). Ein Beitrag zur Bibliotheksgeschichte des Polyhistorismus*, Diss. Berlin, 2003.

<http://edoc.hu-berlin.de/dissertationen/paasch-kathrin-2003-07-14/HTML/front.html#front>

PALLADINO, Irmgard unter Mitarb. BIDOVEC, Maria, *Johann Weichard Valvasor (1641–1693). Protagonist der Wissenschaftsrevolution der Frühen Neuzeit*, Wien–Köln–Weimar, 2008.

PAYR Sándor, *Révay Judit, a hitehagyott Nádasdy Ferenc édesanyja*, PSz 1913, 65–86, 145–160.

PAYR Sándor, *Protestáns volt-e Nádasdy Tamás?*, PSz 1914, 408–423., 476–489.

PÉTER Katalin, *A csejtei várúrnő: Báthory Erzsébet*, Bp., 1985 (Labirintus)

PÉTER Katalin, *Esterházy Miklós*, Bp., 1985 (História)

Régi Magyar Könyvtár. III. Magyar szerzőktől külföldön 1480-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványoknak könyvészeti kézikönyve, írták SZABÓ Károly és HELLEBRANT Árpád, Bp., 1896–1898.

Régi Magyar Könyvtár. III. Magyar szerzőktől külföldön 1480-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványoknak könyvészeti kézikönyve, Pótlások I–V. füzet, BORSA GEDEON irányításával összeáll. DÖRNYEI Sándor, SZÁLKA Irma, Bp., 1990–1996.

Régi Magyarországi Nyomtatványok 1473–1600, BORSA Gedeon, HERVAY Ferenc, HOLL Béla, KÄFER István, KELECSÉNYI Ákos munkája, Bp., 1971.

Régi Magyarországi Nyomtatványok 1601–1635, BORSA Gedeon, HERVAY Ferenc, HOLL Béla munkája, közreműk. FAZAKAS József, HELTAI János, KELECSÉNYI Ákos, VÁSÁRHELYI Judit, Bp., 1983.

Régi Magyarországi Nyomtatványok 1636–1655, kiad. HELTAI János, HOLL Béla, PAVERCSIK Ilona, P. VÁSÁRHELYI Judit munkája, Bp., 2000.

Régi Magyarországi Nyomtatványok 1656–1670, kiad. HELTAI János, PAVERCSIK Ilona, PERGER Péter, P. VÁSÁRHELYI Judit munkája, közreműk. V. ECSEDY Judit, KÄFER István, Bp., 2012.

RIETBERGEN, Peter J. A. N., *A maronite mediator between seventeenth-century mediterranean cultures: Ibrahim Al-Hakilani, or Abraham Ecchelse (1605–1664) between Christendom and Islam*, LIAS 16(1989), 13–41.

RILEY, Mark and PRITCHARD HUBER, Dorothy ed., transl., *John Barclay Argenis*, (s.l.) Vol. 1., 2004.

RÓZSA György, *Magyar történetábrázolás a 17. században*, Bp., 1973.

SAKTOROVÁ, Helena, *Turzovské knižnice. Osobné knižné zbierky a knihy dedikované členom rodu Turzovcov*. Martin, 2009.

SAVELSBERG, Wolfgang Heinrich, *Die Darstellung des hl. Franziskus von Assisi in der flämischen Malerei und Graphik des späten 16. und 17. Jahrhunderts*, Roma, 1992 (Iconographia Franciscana 6)

SAWILLA, Jan Marco, *Antiquarianismus, Hagiographie und Historie im 17. Jahrhundert: zum Werk der zum Werk der Bollandisten. Ein wissenschaftshistorischer Versuch*, Tübingen, 2009.

SCHOEN Arnold, *Nádasdy sárvári kincsei*, A Műbarát I., 1921, 268–273., 281–285.

SCHÖNHERR Gyula, *Nádasdy Ferencz országbíró végrendelete*, TT 11(1888), 176–187, 369–482, 580–591.

SITTE, Alfred, *Die Schatzkammer Nádasdy's*, Berichte und Mittheilungen des Altertums-Vereines zu Wien, XXXIV(1899), 87–96.; XXXV(1900), 66–75.

SITTE, Alfred, *Aus den Inventarien des Schloßes zu Pottendorf*, Berichte und Mittheilungen des Altertums-Vereines zu Wien, XL(1907), 47–81, 117–137.; XLI(1908), 31–52.

SITTE Alfréd, *Gróf Nádasdy Ferencz művei és könyvtára*, MKSz 10(1902), 146–158.

STRASSER, Gerhard F., *Athanasius Kirchers Verbindungen mit Herzog August und dem Haus Braunschweig-Lüneburg = Athanasius Kircher und seine Beziehungen zum gelehrten Europa seiner Zeit*, Hrsg. von John FLETSCHER, Wiesbaden, 1988 (Wolfenbütteler Arbeiten zur Barockforschung 17), 69–78.

STROHM, Christoph, *Calvinismus und Recht: Weltanschaulich-Konfessionelle Aspekte im Werk*, Tübingen, 2008.

SZABADOS György, *A magyar történelem kezdeteiről. Az előidőszemlélet hangsúlyváltásai a XV–XVIII. században*, Bp., 2006.

SZAKÁLY Ferenc, *A sárvári „provinciális humanista kör” és a reformáció kezdetei = A tudomány szolgálatában. Emlékkönyv Benda Kálmán születésnapjára*, szerk. GLATZ Ferenc, Bp., 1993, 83–96

SZAKÁLY Ferenc, *Sárvár, mint helyi kulturális központ = Nádasdy Tamás (1498–1562). Tudományos emlékülés: Sárvár 1998. szeptember 10–11.*, szerk. SÖPTEI István, Sárvár, 1999, 87–103.

SZILÁGYI Sándor, *II. Rákóczy György fejedelem összeköttetése Nádasdy Ferencsel*, Sz 8(1874), 441–476.

SZÖRÉNYI László, *Berger Illés eposza a Szent Keresztről és a magyar történelem = Jubileumi csokor Csapodi Csaba tiszteletére, tanulmányok*, szerk. ROZSONDAI Marianne, Bp., 2002, 291–299.

TESZELSZKY, Kees, *Az ismeretlen korona. Jelentések, szimbólumok és nemzeti identitás*, Pannonhalma, 2009 (Historia pro futuro)

Theologische Realenzyklopädie, Bd. 1–36., in Gemeinschaft mit Horst BALZ, Hrsg. von Gerhard MÜLLER, Berlin, 1977–2007.

TOMA Katalin, *Egy császári látogatás utóélete. I. Lipót Pottendorfbán 1668.*, Fons IX(2002), 345–358.

TOMA Katalin, *Nádasdy István európai tanulmányútja (1669–1670). A kavalierstour alkalmazása a magyar főúri nevelési gyakorlatban = Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16–17. szá-*

zadban. Szerk. G. ETÉNYI Nóra, HORN Ildikó, Budapest 2005, 192–214.

TOMA Katalin, *Nádasdy III. Ferenc országbírói kinevezése. Adalékok az 1655. évi országgyűlés történetéhez = Mindennapi választások. Tanulmányok Péter Katalin 70. születésnapjára.* CD-ROM, Szerk. ERDÉLYI Gabriella, TUSOR Péter. Bp., 2007, 111–125.

TOMA Katalin, *Egy ír szerzetes közvetítő szerepe a bécsi udvarban. Donellan és Nádasdy = Portré és imázs. Politikai propaganda és reprezentáció a kora újkorban*, szerk. G. ETÉNYI Nóra, HORN Ildikó. Bp., 2008, 163–170.

TOMA Katalin, *Gróf Nádasdy III. Ferenc mecénási működésének társadalmi, anyagi és szellemi háttere*, Sz 144(2010), 853–872.

TÜSKÉS Gábor, *A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai (Nádasi János)*, Bp., 1997 (Historia Litteraria 3.)

TÜSKÉS Gábor–KNAPP Éva, *A katakombaszentek tisztelete. Fejezetek a barokk kori szent- és ereklyekultusz történetéből*, Sz 123(1994), 3–45.

TÜSKÉS Gábor–KNAPP Éva, *Az egyházi irodalom műfajai a 17–18. században*, Bp., 2002.

V. ECSÉDY Judit, *A könyvnyomtatás Magyarországon a kéziszajtó korában 1473–1800*, Bp., 1999.

VELLADICS Márta, *Szerzetesrendi abolíció Magyarországon (1782–1790)*, Levéltári Közlemények 2000/1–2., 33–52.

VIDA Tivadar vál., a szöveget gond., jegyzetek, GRYNÆUS Tamás utószó, *„Szerelmes Orsikám...” A Nádasdyak és Szegedi Kőrös Gáspár levelezése*, Bp., 1988 (Magyar Levelestár)

VISKOLCZ Noémi, *Nádasdy Ferenc = Magyar Művelődéstörténeti Lexikon*, VIII. kötet, főszerk. KŐSZEGHY Péter, Bp., 2008, 64–70.

VISKOLCZ Noémi, *Matthaeus Cosmerovius, a magyarok nyomdászai a 17. századi Bécsben = A MOKKA-R Egyesület 2007. december 17-i felolvasóülésének anyaga* (A Magyar Könyvszemle és a MOKKA-R Egyesület Füzetek 1.) 2008, 7–26.

VISKOLCZ Noémi, *Nádasdy III. Ferenc gyűjteményei*, Sz 144(2010), 873–893.

VISKOLCZ Noémi, *Magyar arisztokraták I. Lipót esküvőjén 1666-ban. Egy metszet Esterházy Pál bécsi bevonulásáról = „Ez a világ, mint egy kert...” Tanulmányok Galavics Géza tiszteletére*, szerk. BUBRYÁK Orsolya, 2010, 129–141.

VISKOLCZ Noémi, *Nádasdy Ferenc Rómában = Eruditio, virtus et constantia. Tanulmányok a 70 éves Bitskey István tiszteletére*, szerk. IMRE Mihály, OLÁH Szabolcs, FAZAKAS Gergely, SZÁRAZ Orsolya, I. kötet, Debrecen, 2011, 340–349.

VÖLKEL, Markus–STROHMEYER, Arno hrsg., *Historiographie an europäischen Höfen (16–18. Jahrhundert). Studien zum Hof als Produktionsort von Geschichtsschreibung und historischer Repräsentation*, Berlin, 2009 (Zeitschrift für Historische Forschung, Beiheft 43)

VÖLKEL, Markus, *Von Augsburg nach Paris, von Oporin zu Cramoisy. Die reichstädtische Byzantinistik und die europäische Respublica litteraria in der Frühen Neuzeit = Humanismus und Renaissance in Augsburg: Kulturgeschichte einer Stadt zwischen Spätmittelalter und Dreissigjährigem Krieg*, Hrsg. von Gernot Michael MÜLLER, Berlin–New York, 2010, 293–308.

XIII. ZUSAMMENFASSUNG

SCHAUPLÄTZE DER BILDUNG AM HOFE EINES HOCHADLIGEN AUS DEM 17. JAHRHUNDERT. DIE BIBLIOTHEK VON FERENC NÁDASDY

Ferenc Nádasdy (1623–1671) gilt als eine der hervorragendsten Persönlichkeiten der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts, er ist als Politiker und Mäzen tätig. Als zweiter bedeutendster Hauptwürdenträger des Ungarischen Königreichs - er ist im Jahre 1655 Landesrichter, im Jahre 1657 königlicher Statthalter - hatte er auf die Angelegenheiten des Landes einen großen Einfluss, was aber seinen Struz nicht verhinderte. Im Jahre 1670 wurde er als Mitglied der Wesselényi-Bewegung verhaftet und im Jahre 1671 wegen Hochverrats auf Vermögenskonfiskation und Enthauptung verurteilt. Die Besitztümer der Familie befanden sich zum Teil im westlichen Transdanubien, in den Komitaten Zala, Vas und Sopron mit den Residenzen und Zentralen Sárvár und Keresztúr, andererseits erwarb sich Nádasdy auch in Niederösterreich Besitztümer, so in Seibersdorf, Pottendorf und Hornstein (Szarvkő). Auf Grund der Einnahmen gehörte die Familie zu den reichsten, was für Ferenc Nádasdy die Ausgestaltung einer repräsentativen und kulturellen Umgebung ermöglichte, die im damaligen Ungarn als einzigartig galt.

Die Monografie konzentriert sich auf die kulturellen und Bildungsschauplätze des Barockhofs von Nádasdy, insbesondere auf dessen großartige Bibliothek. Die Geschichte der Bibliothek von Ferenc Nádasdy ist nicht bloß die Geschichte der Büchersammlung eines Hochadligen. Sie gilt einerseits auch als Geschichte der vorausgehenden Generationen, auf deren Sammeltätigkeit basierend sie ständig erweitert wurde, andererseits war deren Schicksal - nach der Hinrichtung von Nádasdy im Jahre 1671 - engst mit demjenigen von mindestens drei Bibliotheken verbunden: mit der Bibliothek des Mönchsordens der Serviten, des Kaisers Leopold I. und des Hofkanzlers Johann Paul Hoher. Zu deren Beschreibung stehen viele verschiedene Quellen zur Verfügung, über die Teilkataloge hinaus verschiedene Dokumente, Korrespondenzen, Rechnun-

gen, Bestellungen, Geleitworte und Empfehlungen von Büchern und die zum Glück erhalten gebliebenen mehrere hundert Bücher. Auf Grund dieser Quellen kann ermittelt werden, dass der Graf seit seiner Jugendzeit die Bücher sammelte und in seinem Männeralter über eine Bibliothek mit mehreren Tausenden Werken verfügte.

Über die Forschungen und Quellen

Als im letzten Drittel des 19. Jahrhunderts mit der Erforschung der Geschichte von Bibliotheken angefangen wurde, bildeten einen wichtigen Teil der Forschung die alten Bibliotheken der Aristokraten, die damals noch im Familienbesitz standen.. Die Sammlung von Miklós Zrínyi stand mehrmals im Blickpunkt des Interesses, es tauchte sogar die Möglichkeit auf, dass sie vom ungarischen Staat gekauft wird. Die Größe und der Reichtum der ehemaligen Bibliothek von Ferenc Nádasdy waren bis zum Anfang des 20. Jahrhunderts unbekannt. Der Grund des Mangels an Interesse ist darin zu suchen, dass das Nádasdy-Archiv samt Vermögen im Jahre 1671 mit Beschlag belegt und nach Wien gebracht wurde. So ist es verständlich, dass zuerst gerade der österreichische Forscher Alfred Sitte damit begann, Quellen über Ferenc Nádasdy zu publizieren. Die Verzeichnisse, die auch die Grundlage vorliegenden Buchs bilden, wurden ab den 1980er Jahren im Rahmen der bibliothekshistorischen Quellenforschungen unter der Leitung von István Monok ermittelt. Im Jahr 2012 wurde sogar eine Monok-Monografie über die Bildung der ungarischen Aristokratie der frühen Neuzeit veröffentlicht, in der der Verfasser den vier Generationen der Nádasdys ein Sonderkapitel widmet.

Obwohl es eindeutig bekannt ist, dass der vollständige Katalog der Nádasdy-Bibliothek sowohl in der Nádasdy- als auch in der kaiserlichen Administration vorhanden war, konnte er aber trotz der achtjährigen Suche nicht gefunden werden. Jedes der erhalten gebliebenen Bücherverzeichnisse entstand im Zusammenhang mit der Vermögenskonfiskation und der Auflösung der Bibliothek in der Periode zwischen 1671 und 1678. Nach der Hinrichtung von Nádasdy wurde die Bibliothek in drei größere Teile aufgeteilt. Der kaiserliche Bibliothekar Peter Lambeck aus Wien wählte für die Hofbibliothek die notwendigsten Bände (229 Stück) aus, der theo-

logische Bestand wurde vom Servitenorden von Loretto, der auf dem Besitz von Nádasdy lebte, unter Berufung auf die erblasserische Absicht von Nádasdy beantragt (272 Stück) und schließlich ein dritter wesentlicher Teil - die rechtlichen, historischen und politischen Bereiche - wurde vom Obersten Hofkanzler Johann Paul Hoher für sich selbst beansprucht. Während die Kataloge derjenigen Bibliothekteile vorhanden sind, die in die kaiserliche Bibliothek und zu den Serviten von Loretto gerieten, gibt es keine Informationen über die an Hoher übergebenen Bücher.

Diejenigen Bücher, die die Hofbibliothek und die Serviten von Loretto von Nádasdy erworben haben, sind - wenn auch nicht vollständig - bis zum heutigen Tag vorhanden: Bei ihrer Identifizierung sind die Einbände und die Possessor-Eintragungen behilflich. Im Laufe meiner Forschungen konnte ich die ehemaligen Bände einerseits in der Österreichischen Nationalbibliothek (ca. 500 Bücher), andererseits - den Spuren der Serviten folgend - in der Universitätsbibliothek der Eötvös-Loránd-Universität (ELTE), in deren Rechtsvorgänger - die Universitätsbibliothek von Pest - nach der Auflösung der Mönchsorden Ende des 18. Jahrhunderts die Bücher von Loretto geliefert wurden, in die Hand nehmen. Auf Grund der hiesigen Untersuchungen konnte festgestellt werden, dass der 1673 zusammengestellte Katalog der Serviten durchaus nicht alle Bücher enthält, die sie sich von der Nádasdy-Bibliothek erworben haben. Die Mönche konnten nämlich viel mehr Bücher bekommen, sogar solche, die auch Peter Lambeck für die Hofbibliothek beanspruchte, und auch solche, die in keinem bekannten Verzeichnis angeführt werden. Das machte die vollständige Sichtung der Inkunabel-, Antiquen- und Barockbestände der ELTE-Bibliothek notwendig, was die physische Bewegung von 1130 Inkunabeln, 10336 Bänden aus dem 16. Jahrhundert, 14692 Bänden aus dem 17. Jahrhundert und mehr als tausend ungarischsprachigen Büchern bedeutete. Von den Titeln der Teilkataloge konnte ich 179 Bände finden, darüber hinaus waren noch weitere 340 Bände zu größtem Teil in der Universitätsbibliothek der ELTE vorhanden, die einst zu den Serviten in Loretto, vorher zu Ferenc Nádasdy gehörten. Zusammenfassend: Von den Verzeichnissen und sonstigen Quellenangaben ausgegangen habe ich 1215 Bände identifiziert, von denen in Wien und verschiedenen Institutionen in Ungarn 519 Bände der ehemaligen Nádasdy-Bibliothek auffindbar sind; die

meisten von denen befinden sich in der Universitätsbibliothek der ELTE, aber in zahlreichen anderen Bibliotheken von Ungarn, Siebenbürgen und Oberungarn, sogar auch in Auktionen sind Drucke zum Vorschein gekommen. Die Kolligate inbegriffen umfassen die 1215 Bände 1485 Werke.

Auf Grund der Bücherverzeichnisse des erhalten gebliebenen Bücherbestandes und sonstiger Angaben von Archiven und Bibliotheken kann - wenn auch nicht in vollem Maße - die Bibliothek von Ferenc Nádasdy rekonstruiert werden. Das bloße Publizieren der Verzeichnisse kann aber kein Ziel sein, sie sind mit den Kenntnissen aus den Quellen und Analogien zu verknüpfen und auch inhaltlich zu analysieren. So können über die Merkmale des Alltagslebens der Aristokratie hinaus die ineinander verflochtenen Aspekte von Kultur und Mentalitätsgeschichte facettenreich beschrieben werden.

Die Bibliothek von Ferenc Nádasdy

Ein gewichtiger Aspekt der Bibliotheksgeschichte ist, inwieweit sie auf dem Familienerbe aufbaut. Die Bibliotheken der Vorfahren von Ferenc Nádasdy sind bis zur Zeit des Urgroßvaters, Palatin Tamás Nádasdy nicht bekannt. Bisher sind keine Verzeichnisse und Bände zum Vorschein gekommen, von denen mit Sicherheit festgestellt werden könnte, dass sie zur Bibliothek der voraufgehenden Generationen (Urgroßeltern: Tamás Nádasdy-Orsolya Kanizsay, Großeltern: Ferenc Nádasdy-Erzsébet Báthory, Eltern: Pál Nádasdy-Judit Révay) gehörten. Demgegenüber sind von der Bibliothek von Ferenc Nádasdy mehr als 120 Bücher aus dem 16. Jahrhundert bekannt, die sogar den Urgroßeltern oder den Großeltern gehören konnten.

In der frühen Neuzeit waren die Bibliotheken sehr stark von der religiösen Zugehörigkeit geprägt. Die Großeltern und Eltern von Ferenc Nádasdy gehörten zur lutherischen Religion, und der junge Nádasdy wurde auch nach dieser Religion erzogen. 1643 trat er aber zum katholischen Glauben über, was in der Kulturbetrachtung des Grafenhofes und auch in der weiteren Gestaltung der Bibliothek wesentliche Änderungen mitbrachte. Der Hochadlige bestimmte die Art und Weise der Bücherbeschaffung: Es kann wahr-

scheinlich gemacht werden, dass früher die Bibliothek über die Ankäufe hinaus auch um diejenigen Bücher erweitert wurde, die von Peregrinern mitgebracht wurden. Ab 1641, seinem Heiratsjahr bis zu seinen Gefängnisjahren nach seiner Verhaftung gibt es Angaben über die Bücherkäufe: Sogar während seiner Gefangenschaft hat er sich was zum Lesen gekauft - in den ersten Monaten des Jahres 1671 bat er um Gebetsbücher in deutscher und lateinischer Sprache, die er auch bekam und einbinden ließ. Ab den 1650er Jahren informierte sich der Graf der Praxis der Zeit entsprechend auch aus Verlags- und Marktkatalogen, und beschäftigte zur Erledigung seiner eigenen Angelegenheiten (so auch zum Bücherkauf) einen eigenen Agenten. In Wien beauftragte er mehrmals die Buchhandlungsfirma von Alexander Hartung und Johann Blaeu – wahrscheinlich ein in Wien angesiedelter Verwandter der berühmten Verlegerfamilie Blaeu, der mit Büchern und Kunstgegenständen handelte; in Atwerpen geriet er mit der berühmten Familie Moretus in Handelskontakt, 1657 bestellte er von ihnen Druckerzeugnisse in Höhe von 840 Goldmünzen. Ein Kauf in dieser Größenordnung gilt in der ungarischen Praxis als äußerst ungewöhnlich und Ähnliches ist nicht einmal bekannt. Die Aufzeichnungen im Nádasdy-Archiv zeugen zugleich von einem intensiveren Kontakt zwischen Nádasdy und den Moretus', und es kommt ein auch als verwunderlich zu bezeichnender Plan an den Tag: Nádasdy bat um die Hilfe der Moretus' auch bei der Gründung einer Buchhandlung in Wien, er schlug letztendlich die Niederlassung eines der Moretus-Jungen im kaiserlichen Hauptstadt vor. Er selbst hätte als Finanzierer und stiller Gesellschafter im Hintergrund gestanden, und schlug die Geheimhaltung in diesem Zusammenhang hauptsächlich deshalb vor, weil er eines Hochadeligen nicht für würdig hielt, an der Handelstätigkeit teilzunehmen. Die Erweiterung der Bibliothek wurde später intensiv fortgesetzt. Nádasdy schickte 1669 seinen ältesten Sohn in Begleitung einer größeren Gesellschaft auf eine westeuropäische Kavalierstour. Der den Jungen begleitende Präzeptor Johann Baptista Marcell wurde beauftragt, die Buchrucker und Händler in Paris und Lyon zu besuchen, ihr Angebot zu überblicken, er hatte ferner Kataloge zu sammeln und an den Grafen zu senden.

Zur Bücherbeschaffung stand darüber hinaus noch eine andere Methode zur Verfügung, die Anwendung persönlicher Kontakte.

Nádasdy stand mit dem in Rom tätigen berühmten Jesuiten-Polyhistor der Zeit, Athanasius Kircher in Korrespondenz. Nicht nur die von ihm regelmäßig geschickten Bücherpakete sind beachtenswert, sondern auch die Tatasache, dass er sogar zwei seiner Werke (ein Kapitel über die ägyptischen Lichter in *Oedipus Aegyptiacus* und die *Artihmologa*) Nádasdy widmete. So verfügte Nádasdy über eine der vollständigsten Kirchner-Sammlungen in Ungarn: Nach den Katalogen hatte er 13 Werke von ihm.

Die Bibliothek wurde vom Grafen ab 1660 in einem Sondersaal des niederösterreichischen Schlosses Pottendorf, das als ständiger Wohnsitz diente, untergebracht. Darüber hinaus gab es noch Bücher in mehreren Residenzen, Burgen, Herrenhäusern und Häusern von Nádasdy, vor dem Kauf von Pottendorf konnte sich der Großteil der Bibliothek in Seibersdorf, noch früher in Sárvár und Keresztúr (Deutschkreuz) befinden. Über die Größe der Bibliothek berichten die bei der Beschlagnahme entstandenen Unterlagen: Es „befundet sich allda zu Pottendorf im Schloss ein ansehnlich schöne Bibliothec von vill hundert stuckhen Büechern und allerhandt authorn, auch alle schön eingebunden, warüber ein ordentlicher catalogus verhanden, so wür zu uns genommen, die Büecher aber an seinem orth stehen lassen“. Wenn diese Angaben und die Tatsache, dass derzeit auf Grund der Teilkataloge und sonstiger Quellen insgesamt 1484 Werke bekannt sind, beachtet werden, kann auf Grund dieser drei Fakten von der Schätzung ausgegangen werden, dass die Bibliothek von Nádasdy mindestens aus vier-fünf tausend Büchern bestehen konnte.

Nach der Gewohnheit der Zeit wurden die Bücher in Fächer eingeteilt. Die Aufzeichnungen des kaiserlichen Bibliothekars bewahrten die Benennung und Reihenfolge der insgesamt elf Fächer: I. Scripturistae II. Sancti Patres III. Concionatores IV. Controversistae V. Humanistae VI. Theologi Speculatives VII. Juristae VIII. Medici IX. Philosophi, Politici, Mathematici X. Historici profani XI. Historici ecclesiastici. Diese Aufteilung unterscheidet sich wesentlich, sogar erheblich von derjenigen der weltlichen Bibliotheken der Zeit: Von den elf Gruppen sind sechs auf irgendeine Weise mit der Theologie zu verbinden; diese Bibliothekordnung ist am meisten mit den damaligen Mönchsbibliotheken verwandt. All das bedeutet, dass Nádasdy der Theologie eine hervorragende Relevanz zuschrieb und einer der von Nádasdy geförderten Mönchs-

orden (Jesuiten, Franziskaner, Augustiner) bei der Gruppierung und Katalogisierung der Bibliothek behilflich war. Die Mitwirkung der Mönche ist um so wahrscheinlicher, als früher auch das Archiv von Nádasdy von einem Franziskaner-Mönch in Ordnung gebracht und katalogisiert wurde. Die derartige theologische Spezialisierung konnte den Grafen veranlassen, die Bücher auch den an seinem Hofe tätigen Geistlichen und Intellektuellen zu Verfügung zu stellen. Nádasdy hielt nämlich in seinem politischen Argumentssystem die Erneuerung der katholischen Kirche und die katholische Einheit für einen Schlüssel zur Erhaltung und zum Aufstieg Ungarns, so dass es wahrscheinlich gemacht werden kann, dass er dazu mit der Bibliothek eine Art theoretische Basis, einen Hintergrund zu Stande bringen wollte.

Im Jahr 1672 wurde die Bibliothek von den Konskriptoren so charakterisiert, dass die Bücher unlängst mit neuen Einbänden versehen wurden („vast alle in ganz neuen Bundt“). Die Einbände der erhalten gebliebenen Exemplare zeigen ein einheitliches Bild: Sie sind mit einfachem, hellfarbigem Pergament bezogen und mit grünem Band zusammengehalten. Das war eine der am meisten verbreiteten und billigsten Einbandformen der Zeit. Für die Anfertigung der Einbände sorgte in Person von Johann Granamann ein eigener Buchbinder. Ein Teil der Bücher von Ferenc von Nádasdy wurde mit einer handschriftlichen Possessor-Eintragung und/oder mit einem gedruckten Exlibris versehen. Nicht aber jedes Buch wurde mit einem Bucheignerzeichen ausgestattet: Wenn er seinen Namen eintrug, notierte er meistens auf das Titelblatt - auf dessen unteren Teil - mit brauner Tinte Folgendes: *Ex libris C(omes) Franc(isci) de Nadasd*. Der Graf verfügte in Form eines Kupferstrichs auch über ein gedrucktes Exlibris, das sowohl ein Bild als auch einen Text enthielt. Auf dem Bild, das sich innerhalb eines Barockrahmens befindet, tritt auf einer Moorinsel zwischen Rohren eine Wildkatze, die das Wappentier der Familie Nádasdy ist, mit erhobenen Flügeln vorbei. Über dem Wappen befindet sich eine fünfzinkige Krone mit dem Wappenspruch: *Virtus clara aeternaque* ("Das Verdienst ist rein und ewig"; in einer anderen Übersetzung "unvergängliche und glänzende Tapferkeit"), der unten durch einen anderen Wappenspruch ergänzt wird: *Vigilantia et magnanimitate* ("Fürsorglichkeit und Großmütigkeit"); letzte beide gelten als gewichtige Herrschertugenden der Zeit. Mit dem Bild

ist auch ein erklärendes Gedicht verbunden; Nádasdy ließ letztendlich ein Emblem anfertigen. Das Exlibris wurde auch in mehreren Büchern verwendet, es wurde im Allgemeinen auf die innere Seite des ersten Einbanddeckels oder die Rückseite des Titelblattes geklebt. Das Exlibris ist insgesamt in 26 Bänden aufzufinden, es handelt sich in der Mehrheit um Drucke aus den 1650er Jahren.

Unter Beachtung der Druckorte der identifizierbaren Bände der Bibliothek handelt es sich um eine außerordentlich imposante Gesamtheit von Angaben: Insgesamt 83 Städte und wesentlich mehr Druckereien werden aufgezählt; bestimmte Drucke konnten auch von so entlegenen oder fernen Orten wie Madrid, Straubing, Tournay, Rinteln, Goslar, Morsee, Stuttgart, Oxford, Cambridge oder Kopenhagen stammen. An den ersten vier Stellen stehen die größten europäischen Druckzentren, die großen und teuren Bücherreihen wurden vom Grafen von hier beschafft. Antwerpen stand wegen des Kontaktes mit der Familie Moretus an der ersten Stelle der Rangordnung. Lyon und Paris gelten im 17. Jahrhundert als Schatzkammern der groß angelegten theologischen und der sonstigen, mehrbändigen wissenschaftlichen Ausgaben, Frankfurt hat seine vornehme vierte Stelle ebenfalls den großen historisch-geografischen Reihen zu verdanken. Die unbedeutsame 2-prozentige Rolle des nahen Wien im Bestand ist überraschend, sie macht spürbar, dass die Stadt das Niveau der westeuropäischen geistigen Zentren nicht zu erreichen vermochte. Die Präsenz der protestantischen Druckereien ist auch eindeutig feststellbar: Basel, Strassburg, Wittenberg wurden hauptsächlich durch Ausgaben aus dem 16. Jahrhundert, Nürnberg und Leiden durch diejenigen aus dem 17. Jahrhundert in der Bibliothek vertreten.

Was die zeitliche Verteilung der Druckprodukte anbelangt: Die Hälfte der 1484 Werke stammt aus der Zeit nach der Geburt von Ferenc Nádasdy, ein Anteil von 37 % wurde danach veröffentlicht, nachdem er 1643 konvertiert war, sie konnten also erst danach in die Bibliothek geraten.. Auf Grund der Tendenzen im zeitgenössischen Ungarn handelt es sich um eine zeitgemäße Bibliothek. Nicht nur das Fach der katholischen Theologie der Bibliothek, sondern auch alle anderen Fächer wurden ständig um neue Bücher erweitert. Obwohl die Bibliothek aus sprachlicher Hinsicht als heterogen bezeichnet werden kann - es erscheinen darin 18 Sprachen -, die Rolle des Lateins ist trotzdem eindeutig vorherr-

schend. 80% der Werke wurden in Latein verfasst, aber dieser Anteil ist in der Bibliothek eines Aristokraten in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts unerwartet hoch, es ist viel mehr für wissenschaftliche Büchersammlungen charakteristisch. Die Tatsache, dass die deutschen Bücher an der zweiten Stelle stehen, beweist auch die ausgezeichnete Sprachkenntnisse von Nádasdy. Neben den ungarischsprachigen Büchern gibt es noch in beträchtlicher Anzahl italienische Bücher, so dass vielleicht angenommen werden kann, dass der Graf auch diese Sprache sprach, oder er verstand sie. Die acht verschiedenen Sprachen der sonstigen Kategorie weisen auch auf eine bibliophile Sammlerabsicht hin. Die erhalten gebliebenen Verzeichnisse überliefern Angaben nur über einige ungarischsprachige Bücher: Man brauchte sie offensichtlich weder in der kaiserlichen Bibliothek noch bei den Serviten. Auf Grund der Quellen und der erhalten gebliebenen Exemplare haben wir aber insgesamt von 36 Druckwerken Kenntnis. Mit Ausnahme dreier Werke sind sie zu größtem Teil zeitgenössische Veröffentlichungen, die zum Fach Theologie (tägliche Religionsausübung, Gebetsbücher, Meditationen, Predikationen) gehören. Das ungarischsprachige Bibliothekinventar in Pottendorf zählt mehrere Bände im Schlafhaus auf, deren Mehrheit aus ungarischen Gebetsbüchern besteht.

Die Geschmackswelt der rekonstruierten Bibliothek ist jesuitisch ausgerichtet: Mehrere hundert Werke von mehr als 90 jesuitischer Verfasser standen zur Verfügung. Nádasdy stützte sich, als er konvertierte und bei der Verbreitung des Katholizismus auf seinen Besitztümern, auf die Jesuiten. Ein derartiger Aufbau der Bibliothek und die fortdauernde Beschaffung der modernen jesuitischer Fachliteratur lassen die Vermutung zu, dass die Bibliothek von den Ordensmitgliedern, die in der Umgebung des Grafen lebten, als geistiger Hintergrund betrachtet wurde. Überraschenderweise fanden aber auch zur gleichen Zeit Repräsentanten des anti-jesuitischen Jansenismus, der sich um das Kloster Port Royal herausgebildet hatte, in der Bibliothek ihren Platz, so zum Beispiel die unter Pseudonym herausgegebenen *Provinzlerbriefe* von Blaise Pascal. In der ungarischen Rezeptionsgeschichte war bisher eine so frühe Angabe im Zusammenhang mit Pascal und dem Jansenismus nicht bekannt. Nicht einmal die älteren und zeitgenössischen Werke der internationalen und ungarischen Disputationsliteratur fehl-

ten im Bestand der Bibliothek, und auch die andächtigen Lektüren sind in starkem Maße vertreten. Erwähnenswert ist die Tatsache, dass die *Imitatio Christi*, die Meditation von Thomas a Kempis über die Befolgung Christi in mindestens sechs verschiedenen Auflagen in Pottendorf vorhanden war. Die Bindung von Nádasdy an das Buch kann auch damit charakterisiert werden, dass er diejenige Fassung, die zuerst vom belgischen Jesuiten Heribert Rosweyde 1617 in Antwerpen veröffentlicht wurde, 1649 in Wien herausgeben ließ. Aus theologischer Sicht baute der Hochadlige nach 1643 eine Bibliothek aus, die angesichts ihrer Theologie in aller Hinsicht als katholisch einzustufen ist, aber an Hand der erhalten gebliebenen Bücher können wir auch darauf schließen, dass er die protestantischen Bücher der Vorfahren bewahrte.

Nádasdy immatrikulierte sich jung, auf seiner italienischen Rundreise von 1642 an der rechtswissenschaftlichen Fakultät der Universitäten Padua und Siena, aber er führte dennoch keine vertieften Studien durch. Im Späteren werden aber Fachkenntnisse des öffentlichen und Privatrechts in seiner Arbeit als Landesrichter unentbehrlich, so dass sein diesbezügliches Interesse auf Grund der erhalten gebliebenen juristischen Bestandes nicht geleugnet werden kann. Das rechtliche Fach macht so den Eindruck, dass Nádasdy einen Bestand erben beziehungsweise zusammenstellen konnte, der alle Rechtsbereiche umfasste und sich in ihrer Betrachtungsweise als modern erwies und der ferner von einem fachlichen Interesse zeugte, das über die ungarischen Rechtstraditionen weit hinausging. Als ein interessantes Merkmal der Bibliothek gilt, dass griechische Texte vorhanden waren; es gibt mindestens zwanzig Bände unter den erhalten gebliebenen, die rein in griechischer oder griechisch-lateinischer Sprache veröffentlicht wurden. Da in einigen dieser Bücher auch der Possessor-Eintrag von Nádasdy vorhanden ist, ist es vielleicht keine Übertreibung anzunehmen, dass der Graf auch klassisch-philologisch interessiert war. Es sind die Veröffentlichungen solcher west- und mitteleuropäischen (weniger italienischen) wissenschaftlichen Zentren wie Basel, Augsburg, Paris und Leiden vorhanden. Vor dem Hintergrund des Büchermaterials der zeitgenössischen ungarischen Aristokratie ist zweifelsohne eines der aufmerksamkeiterregendsten Merkmale der Bibliothek die Präsenz der vielen theoretischen und praktischen Bücher im Mittelpunkt mit der Mathematik. In viele dieser Veröffentlichun-

gen, insbesondere in diejenigen deutschen, die Messungen zum Gegenstand hatten, klebte Nádasdy sogar auch ein Exlibris; er selbst gebrauchte und lernte also auch diese Bücher. Er verwaltete seine Besitztümer wirtschaftlich ausgezeichnet, nach den archivari-schen Quellen wurden jährlich Vermessungen durchgeführt, seine Leute führten die Abrechnungen und Bücher vorbildlich - vielleicht gerade eben auf Grund dieser Fachliteratur.

Zur Beurteilung der Bildung Nádasdys, des Politikers ist die Vorstellung desjenigen Bibliothekteils unbedingt notwendig, der die Geschichte und Staatstheorie umfasste. Es ist umso notwendiger, als die inhaltliche, sprachliche und stilistische Geformtheit der erhalten gebliebenen Schriften, Geleitworte, Korrespondenz Nádasdys und seines in erleuchtetem Ton formulierten Testaments seine ganze außerordentlich wissensbezogene Gerüstetheit und sein schreibkundiges Verhalten, das auch trotz seiner Existenz als Aristokrat gewisse intellektuelle Züge innehatte, zeigen. Beim ersten Blick ist eines der auffallendsten Merkmale dieses Teils der Bibliothek, dass er vielleicht als Folge der persönlichen Kontakte von Nádasdy zum Wiener Hof von einer Sammlereinstellung geprägt war, die sich sehr intensiv auf die Geschichte des Reichs und der österreichischen Habsburger konzentrierte. Extra zu erwähnen ist die beeindruckende Atlas- und Kartensammlung des Grafen.

Es gehörten zur Nádasdy-Bibliothek auch Manuskripte verschiedenen Inhalts. Auf Grund des Verzeichnisses von Peter Lambeck kann wahrscheinlich gemacht werden, dass sie zu den Büchern eingeteilt wurden. Auch von denen sind diejenigen acht Manuskripte historischen Inhalts hervorzuheben, die durch Peter Lambeck in die Hofbibliothek gerieten und von denen fünf identifiziert werden konnten. Die Kodices, die auf Grund ihres Inhalts, Größe und Form zusammengehören, bilden eine illustrierte ungarische Geschichte aus der Feder des Hofhistorikers Elias Berger aus dem 17. Jahrhundert.

Zusammenfassung Die zahlreichen Angaben, die im Laufe der Forschung zum Vorschein gekommen sind, ergänzen und präzisieren nicht nur die Bibliografie von Nádasdy, sondern sie umreißen auch das neue intellektuelle Netz der westungarischen aristokratischen Hofkultur. Neben der politischen Tätigkeit von Nádasdy waren bisher sein produktives Mäzenatentum, das auf eine neugierige und offene Persönlichkeit deutet, seine wissenschaftlichen Ambiti-

onen, mit Leidenschaft ausgebauten Sammlungen, die zu einer beinahe einzigartigen kulturellen Leistung im Ungarn des 17. Jahrhunderts reiften, wenig bekannt. Das Schloss zu Pottendorf funktionierte als eine komplexe und vielseitige Fundgrube, bei deren Zustandekommen die Anwendung zeitgenössischer Sammlungstheorien beziehungsweise die Befolgung fürstlicher, herzoglicher und sonstiger Sammlungen als Muster gleichermaßen annehmbar sind. Die Bibliothek kann als Bestandteil dieser großartigen Sammlung, der Kunst- und Wunderkammer verstanden werden, in der die Bücher nicht als bloße Ausstellungsgegenstände, sondern einerseits als verbindende Faktoren mit den Vorfahren, dem Glauben, den Traditionen, andererseits als Quellen zu bewerten sind, die dem Verstehen der Welt dienten und den enzyklopädischen Wissensdurst stillten. Sie sind beredte Zeugnisse für die Erregung des Käufers, die ängstliche Sorge des Eigentümers und das Interesse des Lesers. Einfach formuliert: Ferenc Nádasdy definierte mit der Bibliothek intellektuell sich selbst.

(fordította Lénárd Tibor)

XIV. HELY- ÉS NÉVMUTATÓ

Aachen, 151

Abele, Christoph Ignaz, 490
 Accolti, Benedetto, 221, 656
 Achery, Luc d', 109, 479
 Achilles Tatius, 161, 523
 Ács Pál, 17, 28, 207
 Aelianus, Claudius, 161, 182,
 439, 471, 493
 Aesopus, 86
 Agathias Scholasticus, 159,
 549
 Agelli, Antonio, 573
 Ágoston, Szent (Augustinus),
 47, 98, 105, 114, 310, 367,
 368, 513, 629
 Agricola, Caspar, 562
 Agricola, Julius, 207, 550, 601
 Agrippa, Heinrich Cornelius,
 196
 Alanus ab Insulis, 374, 448
 Alberti, Cherubino, 217
 Albertus Magnus, 99, 400
 Alchabitus, 564, 566
 Alciato, Andrea, 616
 Alegambe, Philippe, 126, 127,
 478, 539, 540
 Alexander ab Alexandro, 427
 Allacci, Leone, 142, 143, 191,
 451, 515, 516, 635, 636
 Alpini, Prospero, 193, 640
Aldorf, 61, 62, 73, 75, 203,
 275
 Alva y Astorga, Pedro de, 114,
 378

Amberg, 130, 132, 277

Ambras, 263, 285, 290
 Amico, Francesco, 44, 546
 Amiens, Georges d', 533
 Ammianus Marcellinus, 544
 Ammon, Johann Wilhelm,
 217
Amsterdam, 78, 81, 177,
 178, 192, 204, 245, 246,
 247, 256, 257, 276
 Andreae, Jacob, 43
 Andreae, Johann Valentin,
 207, 275, 593
 Andreis, Francesco Tranquillo
 de, 20, 23
 Angelus Silesius. *ld. Scheffler*
 Anonymus, 289, 291
 Antverpia. *ld. Antwerpen*
Antwerpen, 51, 53, 54, 55,
 56, 57, 60, 67, 102, 103,
 105, 107, 123, 125, 126, 127,
 143, 144, 146, 173, 188, 189,
 244, 248, 255, 262, 268,
 269, 270, 275, 276, 282, 72,
 722, 724
 Apian, Philipp, 203
 Appuhn-Radtke, Sybille, 112
 Apuleius, Lucius, 170, 568,
 569
 Aquaviva, Claudio, 255
 Arcadius, Szent, 47
 Arcerius, Johannes, 164, 456,
 517
 Arcudio, Pietro, 142, 452

Aretino, Leonardo, 416, 550
 Arias Montano, Benito, 102,
 103, 270, 445, 571, 647
 Aringhi, Paolo, 259, 396
 Arisztotelész, 22, 62, 158, 161,
 164, 174, 181, 284, 579, 584
 Armpruster, Michael, 30
 Arnaldus de Villanova, 186,
 430, 536
 Arnobius, 158
 Aromatari, Giuseppe degli,
 605
 Arriaga, Roderigo de, 99, 349
 Assonlevilla de Bouchault,
 Guilielmus, 579
 Asterius, Szent, 514
 Astolfi, Giovanni Felice, 655
Athén, 181
 Aubert, Jean, 511
 Augsburg, 57, 74, 110, 114,
 119, 131, 158, 163, 176, 177,
 202, 203, 204, 205, 277
 Augustus, római császár, 269
 Aulus Gellius, 525
 Aurelianus, Szent, 47
 Avancini, Nicolaus, 228, 229,
 230, 275, 420, 553, 593,
 688
 Aventinus, Johannes, 148,
 218, 421
 B. Mednyánszky Dénes, 57
 Bade, Josse, 165
 Bakos József, 16
 Balassi Bálint, 128
 Balázs Mihály, 209
 Baldelli, Nicola, 354
 Baldi, Bernardino, 168, 566
 Bálintffy János, 138, 140, 183,
 204, 673, 674
 Bánffy János, 24
 Barberini, Francesco, 259
 Barberini, Maffeo. *ld.* Orbán,
 VIII., pápa
 Barbosa, Agosthino, 99, 387,
 452
 Barclay, John, 170, 171, 595
 Baronio, Cesare, 98, 107, 379,
 380, 381, 382
 Barradas, Sebastiano, 362
 Barsotti, Niccolo, 172, 173, 651
Bártfa, 141, 155, 252, 676
 Bartoli, Daniello, 616
 Basileios, Seleuciaie püspöke,
 620
 Basilius Magnus, 629
 Báthory Erzsébet, 29, 33, 34,
 138, 139, 675, 676, 678, 719
 Báthory István, 34, 202, 222,
 237, 289, 565
 Báthory Zsigmond, 209, 222
 Báthory Zsófia, 100, 138
 Bátsi Miklós, 138
 Batthyány Ádám, 64, 68, 69,
 70, 76, 82, 94, 115, 138, 183,
 210, 215, 273, 274, 287, 313,
 671, 672, 673
 Batthyány Boldizsár, 20, 29
 Batthyány Ferenc, 26, 286
 Batthyány Kristóf, 64, 252
 Baudius, Dominicus, 518
 Bauhusius, Bernardus, 173
 Baussner, Bartholomäus, 563
 Bayer, Johann, 176, 177, 475
Bázel (Basel), 105, 152, 158,
 163, 164, 165, 166, 168, 181,
 218, 261, 276, 472
 Bebek Imre, 21

- Bécs** (Vienna Austriae,
Wien), 10, 15, 20, 21, 22,
23, 24, 27, 28, 29, 30, 37,
38, 44, 45, 47, 48, 51, 52,
65, 66, 69, 7, 73, 75, 76, 86,
93, 94, 95, 104, 109, 112,
113, 116, 117, 120, 121, 126,
134, 139, 143, 145, 146, 151,
155, 164, 169, 72, 182, 184,
189, 194, 210, 216, 220,
223, 224, 225, 227, 228,
229, 230, 231, 235, 237,
238, 240, 241, 254, 255,
256, 266, 268, 272, 273,
274, 275, 276, 277, 281,
284, 286, 288, 289, 290,
291, 296, 303, 304, 308,
309, 310, 313, 314, 317, 318,
321, 333, 335, 336, 337,
341, 343, 408, 444, 467,
488, 490, 510, 546, 671,
672, 674, 675, 687, 698
- Bécsújhely** (Wiener
Neustadt), 190
- Beham, Hans Sebald, 92
- Beke Zsigmond, 137
- Bél Mátyás, 93, 94, 95, 195
- Bellarmino, Roberto, 44, 127,
139, 145, 388, 616, 628,
- Bellonus, Joannes, 572
- Bendinelli, Antonio, 546
- Bene Sándor, 214, 218, 231
- Berger (Perger), Peter, 287
- Berger, Elias, 53, 210, 223,
228, 286, 287, 288, 290,
294, 295, 296, 298, 299,
304, 456, 472, 494, 518,
526, 527, 677, 726
- Bernaerts, Jan, 207, 584
- Bernegger, Matthias, 207, 636
- Beroaldo, Filippo, 435, 569
- Bethlen Gábor, 171, 219
- Beuttler, Clemens, 75
- Beyerlinck, Laurentius, 81,
100, 169, 372, 448, 511, 610
- Beythe István, 29
- Bibliander, Theodor, 222
- Biczó Balázs, 33
- Biglioti, Francesco, 186
- Bigne, Margarin de la, 105,
362, 363, 364, 365, 366
- Binnart, Pietro, 54, 125, 126,
412
- Binsfeld, Peter, 390
- Birken, Sigmund van, 167,
184, 229
- Bissel, Johannes, 130, 433,
434, 439
- Bitskey István, 43
- Blaeu, Cornelis, 77, 78,
- Blaeu, Guilielmus, 60
- Blaeu, Joan, 77, 78, 215, 245,
248, 249, 397, 493, 689
- Blaeu, Johann, 52, 720
- Blaeu, Willem Janszoon, 77,
78, 245, 397
- Bleu, Jacob Le, 437
- Block, Benjamin, 64
- Blois, Louis de, 147, 448
- Blotius, Hugo, 288
- Blume, Heinrich Julius von,
151, 463
- Boccaccio, Giovanni, 421
- Bodin, Jean, 182, 208, 572,
582
- Boeckler, Johann Heinrich,
207, 275, 435, 550
- Boëmus, Johannes, 438

Boge, Birgit, 135
 Boineburg, Johann Christian
 von, 11, 135, 278, 279
 Boissard, Jean-Jacques, 261,
 262, 456, 457
 Bolland, Jean, 128
Bologna, 19, 181
 Bonacina, Martino, 398
 Bonanus, Procopius
 Polycarpus, 194, 195
 Bonarscius. *Id. Scribani*
 Bonaventura, Szent, 84, 105,
 116, 120, 123, 343, 369, 687
 Bondt, Jacob de, 193, 640
 Bonfini, Antonio, 27, 28, 36,
 154, 223, 292, 394,
 Bonfrere, Jacques, 104, 445,
 513
 Bonifác, VIII., pápa, 417
 Borcht, Pieter van den, 103
 Bornemisza Péter, 24
 Boros Klára, 16
 Borromini, Francesco, 214
 Borsa Gedeon, 93, 95, 699
 Bosch, Hieronymus, 263
 Bosio, Antonio, 258
 Bosio, Giacomo, 107, 386
 Botero, Giovanni, 282
 Boucher, M. Iehan, 576
 Boulduc, Jacques, 612
 Boulliau, Ismael, 179, 538
 Bouttats, Gerard, 229
 Boxhorn, Marcus Zuerius van,
 207, 275, 550, 668
 Boym, Michael, 257
 Bozio, Tomasso, 142, 631, 632
 Bozulo, Remigius a, 119
 Böhme, Jacob, 133, 137
 Braband, Valentin, 190
 Brahe, Tycho, 176, 177, 645
 Branik György, 305
 Brassicanus, Joannes
 Alexandrinus, 531
 Braun, Georg, 244, 396
Bréma (Bremen), 168
 Brendel, Johann Philipp, 639,
 640
 Broeck, Crispin van den, 103
 Brouwer, Christoph, 219, 619
 Bruegel, Peter, 263
 Brukenthal, Samuel von, 325
 Bruni, Leonardo, 205, 416
 Brunner, Andreas, 219, 472,
 494, 495
 Brunner, Balthasar, 639, 640
 Brutus, Johannes Michael,
 289
 Bruyn, Abraham de, 103
 Bruynel, Jacob, 135, 136
 Bry, Johann Theodor de, 187,
 262, 456, 457
 Bucelin, Gabriel, 219, 430,
 431
 Bucelleni, Giovanni, 288, 407
 Bucer, Martin, 26, 210
 Bucholzer, Abraham, 209,
 587
 Bucretius, Daniel, 192, 422
 Buday István, 671
 Budé, Guillaume, 208
 Burley, Walter, 435, 436
 Busereuth, Johannes
 Christophorus, 61, 444, 649
 Buzási Enikő, 17
 Bůžek, Václav, 15
 Caesarius Heisterbacensis,
 108, 623

Caldera de Heredia, Caspar,
 192, 422
 Calepino, Ambrogio, 166, 457
 Calovius, Abraham, 662, 685
 Calvin, Jean, 26, 613
Cambridge, 276, 723
 Campanella, Tommaso, 209,
 472, 495
 Campani, Giuseppe, 180
 Campian, Edmund, 128
 Camus, Jean Pierre, 634
 Cangemo, Francesco, 642
 Canter, Willem, 161, 162, 567,
 636, 637
 Capocoda. *Id. Leti*
 Cappel, Louis, 513
 Carafa, Octavianus, 47
 Caraffa, Carolus, 38
 Cardanus, Hieronymus, 182,
 271, 523, 578
 Carlone, Carlo Martino, 323
 Carpentarius, Johannes, 573
 Carpi, Rodolfo Pio da, 258
 Casali, Giovanni Battista, 107,
 618
 Casaubon, Isaac, 159, 160,
 566, 650, 651, 656
 Case, John, 182, 582, 594,
 595, 600
 Casel, Johann, 594, 595
 Casseri, Cesare Giulio, 192
 Cassianus, Szent, 105, 386,
 479, 541
 Cassiodorus, Magnus-
 Aurelius, 447, 514
 Castellio, Sebastian, 160, 536
 Castro, Jodocus a, 376
 Cathius, Arnold, 628
 Cato, Marcus Porcius, 457,
 535
 Catullus, Gaius Valerius, 439
 Caussin, Nicolas, 171, 634,
 635, 668
 Cavalieri, Giovanni Battista,
 257, 258, 468
 Cellarius, Andreas, 177, 178,
 397, 471
 Cepari, Virgile, 622
 Cesi, Bernardo, 196, 463, 537
 Cetto, Andreas, 240, 241
 Cetto, Georg, 241
 Ceulen, Ludolf van, 203, 645
 Chacón Alfonso, 540
 Cheffontaines, Christophe de,
 432
 Chemnitz, Christian, 674
 Chemnitz, Paul, 593, 595
 Chiflet, Jean Jacques, 55, 268,
 269, 654
 Chivasso, Angelo da, 402
 Christian, IV., dán király, 167
 Chrysologus, Petrus, 85
 Chrysogonus, Laurentius, 93,
 95, 110, 112, 113, 308, 686
 Churelitz, Lorenzo de, 233,
 234
 Chytraeus, David, 148, 210,
 417
 Chytraeus, Nathan, 252, 432
 Cicero, Marcus Tullius, 165,
 166, 551, 569, 575, 584, 649
 Ciron, Innocent de, 388
 Cisner (Kistner), Nicolaus,
 219, 421
 Claudius Aelianus, 161,
 182439, 471, 493
 Claudius Tiberius, 212

Clavius, Christophorus, 34,
 175, 202, 565
 Clemens Alexandrinus, 159,
 589
 Clusius, Carolus, 186, 575
 Coccius, Jodocus, 141, 428
 Cochelet, Anastase, 570
 Cock, Hieronymus, 262, 478
 Coler, Johann, 418
 Colerus, Matthias, 410
 Colombus, Christoph, 255
 Colonia Agrippina. *ld.* Köln
 Columna, Guido de, 301
 Conring, Hermann, 62, 218,
 457, 466, 519
 Constantinus Harmenopulus,
 442
 Cordier, Balthasar, 105, 367,
 617, 624, 626, 628
 Coreth, Anna, 106
 Corneille, Pierre, 487
 Cornelius Nepos, 435
 Cortez, Ferdinand, 260
 Cosmerovius, Matthaeus, 52,
 53, 69, 70, 86, 94, 101, 113,
 116, 118, 120, 143, 144, 146,
 221, 274, 287, 689
 Cothmann, Ernst, 153, 442,
 443
 Coton, Pierre, 613
 Covarrubias y Leyva, Diego,
 153, 388, 419
 Cramoisy, Sebastian, 105
 Creutzer, Georg, 31
 Crinesius, Christophorus, 168,
 457, 519
 Cromwell, Oliver, 212, 471,
 526
 Crüchner, Michael, 200, 596
 Cujas, Jacques, 152, 452
 Curione, Celio Secondo, 165
 Curtius Rufus, Quintus, 206,
 416, 434
 Curtius, Justinus, 416
 Curtius, Matthaeus, 580
 Cuspinianus, Johannes, 220,
 391, 392
 Custos, Dominicus, 264, 470
 Cyprian, Szent, 105, 368, 447,
 532
 Cyrill, Szent, Alexandria, 105,
 368, 447, 511, 516, 547, 628
 Czakó Elemér, 93
 Czeplédi István, 140, 673, 674
 Czernack Sámuel, 685
 Csáky István, 63
 Csáky László, 45, 46
Csejte, 204, 673
 Cséka György, 16
 Cseles Márton, 236, 237
 Csepreg, 35, 37, 45, 49, 281,
 681, 682, 683, 684, 686
 Csirke György, 29
 Csóka-Jaksa Helga, 17
 Damien, Jacques, 125, 616
 Danck, Johannes, 564
 Dasypodius, Conrad, 202, 552
 Davisson, Wilhelm, 641
 Dee, John, 199
 Delrio, Martin Antonio, 152,
 441
 Dempster, Thomas, 221, 258,
 656
 Dernoye, Bonaventura, 379
 Dernschwam, Hans, 163
 Dersffy István, 20
 Dersffy Potentia, 20

Descartes, René, 174, 175,
 202, 587
 Dévai Bíró Mátyás, 21, 30
 Diana, Antonio, 153, 401, 402
 Dicastillo, Juan de, 401
 Digby, Kenelm, 199
Dillingen, 22, 130
 Dinner, Andreas, 558
 Dinner, Conrad, 545, 594
 Diodorus Siculus, 435, 436,
 437
 Diogenes Laertius, 159, 651
 Dionysius, Szent, Aeropagita,
 367
 Divini, Eustachio, 180
 Dominkovits Péter, 17, 86
 Donatus, Alexander, 40, 41,
 42, 257, 496
 Donellanus, Nicolaus, 45
 Dongó Gergely, 31
Douai, 127
 Draskovich György, 109, 323
 Draskovich János, 40, 84,
 343, 685
 Draskovich Miklós, 40, 233,
 240, 338
Drassburg (Darufalva), 86
 Drechsler, Wolfgang, 577
 Dresser, Matthaeus, 580
 Drexel, Jeremias, 84, 129,
 343, 449
Drezda (Dresden), 200
Duaci, 44
 Dueller, Thomas, 274, 592
 Dugdale, William, 479
 Duns Scotus, Johannes, 99,
 606, 607, 608
 Duvergier de Hauranne, Jean-
 Ambroise, 132, 612
 Dürer, Albrecht, 103
 Ebed-Jesu (Hebediesu), 107,
 521
 Ecchelense, Abraham, 101,
 106, 107, 480, 521
 Eck, Johannes, 406
 Egervári László, 301
 Enden, Martinus van den, 123
Endréd, 86
 Engelgrave, Heinrich, 402,
 450
 Enzmillner, Joachim,
 Windhag grófja, 75
 Epiktétosz, 164, 165
 Epikurosz, 174, 175
 Epp, Georg, 585
 Erasmus Roterodamus,
 Desiderius, 24, 164, 206,
 208, 415
 Erastus, Thomas, 32
 Erdődy György, 45, 220
 Erndl, Johannes, 58
 Erythraeus, Janus Nicius.
 ld. Rossi
 Erythraeus, Nicolaus, 459
 Erzsébet, I., angol királynő,
 128, 129, 165
 Esparza Arteida, Martin de,
 412, 413, 694, 695, 696
 Espieres, Jean d', 466
 Esterházy Anna Júlia, 38, 71,
 78, 84, 114, 130, 143, 183,
 280, 281, 302, 303, 307,
 343, 683, 686, 698
 Esterházy Ferenc, 306
 Esterházy Gáspár, 306
 Esterházy Károly, 325
 Esterházy László, 63, 116, 184,
 225, 227, 273, 306, 702

- Esterházy Miklós, 40, 43, 45,
 46, 63, 70, 84, 85, 130, 224,
 228, 280, 298, 300, 467,
 546
 Esterházy Pál, 49, 73, 84, 109,
 113, 115, 135, 225, 227, 230,
 231, 249, 250, 268, 280,
 312, 323, 702
 Esterházy Tamás, 306
 Estienne, Charles, 169, 544
 Estienne, Henri, 525
 Estius, Guillelmus, 626
Esztergom, 179, 702, 703
 Eucherius, Szent, 633
 Eugen von Savoyen, 448, 492,
 508, 511, 512, 524, 528, 531,
 537
 Eunapius, 161, 651
 Euripidész, 164, 458
 Eusebius Caesariensis
 (Euszébiosz), 158, 570, 657
 Eustachius, Szent, 66
 Eutychius, 106, 480, 668
 Evans, Robert J. W., 100, 175,
 181, 196, 200, 315
 Eventius, Szent, 47
 Eyck, Jan van, 263
 Faber, Matthias, 403
 Fabricius, Georgius, 577, 663
 Fabricius, Paul, 27
 Fabrot, Charles-Annibal, 152,
 452
 Fagundez, Estevao, 353
 Fallenbüchl Zoltán, 248, 249
 Falusy Miklós, 686, 687
 Farkas Gábor Farkas, 16, 124
 Farkas Imre, 35, 678, 679,
 680, 681, 682, 683, 684,
 685, 686
 Farkis Éva, 212
 Farnaby, Thomas, 160, 438,
 661
 Faulhaber, Johann, 202, 203,
 598
 Fáy Zoltán, 17
 Fazekas István, 17
 Fazello, Tommaso, 255, 477
 Fejér György, 280, 325, 421,
 545
 Felícia, Szent, 345, 346
 Ferdinánd, I., német-római
 császár és magyar király,
 23, 301, 548
 Ferdinánd, II., német-római
 császár és magyar király,
 44, 45, 171, 219, 253, 275,
 286, 287, 296, 298, 299,
 432, 667
 Ferdinánd, III., német-római
 császár és magyar király,
 46, 75, 101, 134, 183, 199,
 215, 219, 220, 221, 274, 281,
 287, 289, 420, 432, 592,
 688
 Ferdinánd, IV., római király,
 42, 73, 94, 135, 214, 252,
 274, 602
 Ferenc, Szent, Assisi, 115, 116,
 117, 118, 120, 123, 281, 672,
 687, 688, 689
 Ferenc, Szent, Szalézi, 216
 Ferenc, Szent, Xavéri, 50, 132
 Ferenczffy Lőrinc, 37, 286,
 287, 288, 290, 296, 302
Ferrara, 222
 Ferrario, Sigismundo, 109,
 670
 Filelfo, Francesco, 552

Firenze, 164, 221, 263, 323
 Fischer, Regina, 224
 Flaminio, Marco Antonio,
 166, 582
 Floccus, Andreas Dominicus,
 546
 Florus, Lucius, 205, 416
 Fludd, Robert, 197
 Forerus, Laurentius, 420
 Forgách Ádám, 37, 155, 169,
 184, 220
 Forgách Ferenc, 297, 693
 Forgách Miklósné, 225
 Formentini Auróra, 69, 70,
 671
 Formica, Matthaeus, 53
 Forstall Márk, 232
 Fortunatus atya, szervita
 prior, 169, 317, 510, 511,
 670
 Franciscus Rothomagensis,
 527
 Franckenberg, Abraham von,
 133
Franeker, 164
Frankfurt am Main, 9, 57,
 86, 151, 164, 166, 179, 180,
 187, 188, 198, 216, 217, 227,
 253, 254, 276,
 Frankfurt an der Oder, 176
 Frankovics Gergely, 676
 Freher, Marquard Friedrich,
 218, 417
 Fridaevallis, Hugo, 580
 Frigyes, III., német-római
 császár, 220
 Frischenhauser, Matthias,
 332
 Frobenius, Johann, 181
 Froidmont, Libert, 175, 647
 Frontinus, Sextus Julius, 467,
 492
 Frölich, David, 252, 253, 281,
 684, 685
Fulda, 219
 Fulvio, Andrea, 257, 497
 Funck, Johann, 209, 394
 Fülöp, II., spanyol király, 129,
 243, 270, 275
 Fürst, Paul, 217, 267
 Gabelmann, Nicolaus, 31
 Galatino, Pietro Colonna, 197,
 360, 361
 Galavics Géza, 123
 Galgemair, Georg, 203, 599
 Galgóczi Miklós, 35, 681
 Galilei, Galileo, 108, 174, 175,
 179, 180, 263, 660
 Galle, Philipp, 123
 Galle, Theodor, 107
 Gallicus, Johannes
 Augustinus, 619
 Gassendi, Pierre, 174, 175,
 467, 538
 Gaudier, Antoine le, 386
 Gaurico, Luca, 578
 Gavanti, Bartolomeo, 143,
 453, 699
 Geiger, Philipp, 202, 598
 Gelbhaar, Gregor, 53
 Gelenius, Sigismund, 181,
 385, 587
Genf (Geneva), 148, 149, 212
 Gennadius Scholarius, 455,
 517
 Gentilotti, Johann Benedict,
 289, 291, 292, 293, 294
 Gentius, Georgius, 168, 468

Gerbel, Nicolaus, 220
 Gerbi, Lorenzo, 170, 665
 Gergely, IX., pápa, 417, 456
 Gergely, Szent, 627
 Gergely, XIII., pápa, 170
 Gessner, Conrad, 161, 457
 Geszti Ferenc, 30
 Geuder, Jacobo, 222, 554
 Giovio, Paolo, 19, 22, 221,
 260, 261, 535, 577
 Giustiniani, Orazio, 143, 619
 Glauber, Johann Rudolph,
 643
 Glavinič, Sebastian, 236, 237,
 238
 Goar, Jacques, 143, 453, 454
 Gobat, Georges, 419
 Godefroy, Denis, 151, 490, 551
 Goebel, Johann Conrad, 550,
 551
 Goldast, Melchior, 282
 Golius, Jacobus, 248
 Golius, Theophilus, 166, 520
 Goltzius, Hubert, 242, 392
 Gononus, Benedictus, 114,
 480
 Gonzaga Eleonóra, 126, 183,
 190
Goslar, 276
 Gothofredus, Dionysius. *ld.*
Godefroy
 Götze, Thomas Matthias, 58
Grác (Graz), 44, 45, 110
 Gran, Heinrich, 408
 Granamann, Johann, 87
 Grasetti, Giacomo, 621
 Gratianus de Clusio, 387, 418,
 453
 Gregoriánczi Pál, 301
 Greimb, Johann, 240, 317,
 320, 321, 322, 329, 330,
 332, 334, 341
 Griebler, Matthias, 332
 Grimfeldt, Jacob, 674
 Grononius, Johannes
 Fredericus, 159
 Gross, Donat, 544
 Grotius, Hugo, 127, 148, 160,
 171, 211, 212, 440, 497
 Groto, Luigi, 172, 519
 Grouchy, Nicolas de, 546
 Gruterus, Jan, 171
 Grynæus, Johann Jacob, 480
 Grynæus, Simon, 255, 506
 Gualdo Priorato, Galeazzo,
 231, 234, 235
 Guevara, Antonio, 208, 470
 Gumpfenberg, Wilhelm, 113,
 408
 Gundelach, Matthäus, 110, 111
 Gutberleth, Heinrich, 148,
 210, 666
 Gutenberg, Johannes, 174
 Gwalther, Rudolph, 167, 460
 Gyalui Torda Zsigmond, 27,
 675
Győr, 137, 184
 Gyulai Pál, 34, 565
 Hacque, Johann Baptist, 155,
 233, 274
 Haeften, Benedictus van, 146,
 610
 Haenlin, Georg, 135
Hága, 159, 262
 Hager, Christoph Achaz, 204,
 597
 Hajnal Mátyás, 44, 84, 280,
 344, 546

Halloix, Pierre, 128, 603
Hamburg, 168, 316
 Hamer, Pieter, 615
 Hänsel, Sylvaine, 103
 Harpprecht, Johannes, 593
 Harsdörffer, Georg Philipp, 184
 Hartung, Alexander, 51, 52, 250
 Harvengt, Philippe de, 605
 Harvey, William, 191
 Haupt, Herbert, 13
 Hausner Gábor, 280
 Havenreuter, Johann Ludwig, 665
 Haye, Jean de le, 626
Heidelberg, 165
 Heinsius, Daniel, 159, 459, 589, 648
 Heinzelmann, Johann, 204, 592
 Heister, Wolfgang, 314
 Hellwig, Christoph von, 209, 437
 Helmont, Jan Baptiste van, 191, 639
 Heltai Gáspár, 25
 Heltai János, 140
 Hemeling, Johann, 202, 644
 Hendreich, Peter, 90, 549
 Henning, Marcus, 264, 470
 Henrik, IV., francia király, 170
 Henriquez, Crisóstomo, 108, 610, 611, 615, 616
 Hentenius, Johannes, 531
 Herberstein, Sigmund de, 238
 Herbert of Cherbury, 174
 Hermész Trismegisztosz, 282
 Hermite, Tristan l', 172, 574
 Hess, Nicolaus, 324
 Heurn, Jan van, 191, 603, 637
 Hevenesí Gábor, 236
 Hilarius, Szent, 105, 447, 514
 Hildegard Bingensis, 481
 Hillesemnius, Ludovicus, 104, 571
 Hirneis, Augustin, 317, 490, 511
 Hmel, Johannes Ignatius, 695
 Hoher, Johann Paul, 9, 14, 150, 157, 178, 205, 208, 223, 236, 336, 337, 488
 Hodik, Ján, 71, 390, 552, 562, 564, 584, 646
 Hoeschel, David, 163, 657
 Hoffhalter, Raphael, 27
 Hoffmann Gizella, 17
 Hoffmann Pál, 562
 Hoffmann, August, 698
 Hoffmann, Caspar, 61, 566, 649
 Hofmann, Lorenz, 639
 Hogenberg, Frans, 244, 396
 Holbein, Hans, 263
 Holl Béla, 286, 287, 290
 Holtzhalb, Conrad, 598
 Homonnai Drugeth János, 46, 273, 287, 686
 Hondius, Hendrick, 251, 263
 Honterus, Johannes, 166, 561, 562
 Horányi Elek, 297
 Horatius Flaccus, Quintus, 438
 Horn, Konrad, 659
 Horn, Georg, 628

Horst, Hermann, 275, 398,
 667
 Horváth András, 684
 Horváth József, 10, 339
 Horvay Péter, 591
 Hospitalius, Michael, 459,
 520
 Hotman, François, 149, 616
 Hottinger, Johann Heinrich,
 451, 480, 515, 516
 Hranicae, Daniel, 71, 552
 Hugo de S. Victore, 447, 532
 Hugues de Saint-Cher, 586
 Huguetan, Jean-Antoine, 182
 Humbach, Matthias, 87
 Hunnius, Nicolaus, 62, 652
 Hunyadi János, 301
 Huszár Lajos, 241
Huszt, 25
 Hutter, Leonard, 36, 676, 681,
 683
 Huttich, Johann, 395
 Huys, Pieter, 103
 Hyacintho, Hieronymus a
 Sancto, 389
 Ignác, Szent, Loyolai, 50, 98,
 114, 125, 126, 143, 145
 Illésházy Gáspár, 71, 563, 568
 Illésházy György, 220, 685
 Illésházy István, 295
 Ilosvai Benedek, 675, 676
 Ince, IV., pápa, 454
 Ince, X., pápa, 129
 Inchofer, Melchior, 80, 108,
 427, 670
 Indagine, Johannes ab, 565
Ingolstadt, 130, 134, 277
 Innocent, Gentillet, 145, 208,
 544

Innsbruck, 264, 265
 Ipolyi Arnold, 40, 44
 Irenaeus, Szent, 105, 369, 533
 István, I., magyar király, 285
 Istvánffy Miklós, 223, 475,
 497
 Iszokratész, 163, 568
 Iványi Béla, 154, 284
 Izidor, Szent, Sevillai, 105,
 362, 445, 528
 Jakab, I., angol király, 258
 Jakubovich Emil, 289, 290
 Jamblichus, 161, 164, 517
 Jamny, Petrus, 99
 Jankovich Miklós, 28, 94
 János Frigyes, szász
 választófejedelem, 89
 János, III., portugál király,
 132
 János, Szent, Keresztelő, 114,
 562
 Jansen, Cornelius, 132, 175
 Janssonius, Johannes, 177,
 251
 Janus Pannonius, 316
 Jay, Guy-Michel Le, 99, 101,
 355
Jéna, 152, 191
 Jennis, Lucas, 170
 Jeromos, Szent
 (Hieronymus), 99, 105, 158
Jeruzsálem, 245
 Jesús Maria, José de, 630
 Johann Thomas a Sancto
 Cyrillo, 420
 Johannes Chrysostomus, 105,
 163, 547
 Johannes Damascenus, 105,
 368, 547

Johannes Presbyter, 301
 Johannes Zonaras, 163, 393
 Jongelinus, Caspar, 86, 109,
 226, 227, 228, 691
 Jonghen, Hendric, 379
 Jonson, Ben, 171
 József, II., német-római
 császár és magyar király,
 375
 József, Szent, 114, 324
 Julianus barát, 237
 Julius Caesar, 160, 166, 220,
 242, 266, 414
 Julius Pollux, 167, 460
 Junius, Franciscus, 159, 545
 Junius, Hadrianus, 161, 651
 Junius, Melchior, 660, 661
 Justinelli, Pietro, 664
 Justinianus, császár, 150, 411
 Justinus Martyr, 158, 206,
 372
 Káldi György, 104, 325, 375
Kanizsa, 28
 Kanizsay Orsolya, 19, 20, 21,
 28, 29, 30, 32, 191, 675
Kapuvár, 24, 49
 Károly, I., angol király, 161,
 212, 249
 Károly, IV., német-római
 császár, 152, 440
 Károly, V., német-római
 császár, 26, 89, 208, 265
Kassa, 140, 141
 Kassai István, 46
 Katalin, Szent, Bolognai, 114
 Keckermann, Bartholomaeus,
 589, 590, 591
 Kecskés András, 284
 Kecskés János, 284
 Kedd, Jodocus, 134, 135, 136,
 137, 406, 589, 590, 672,
 688
 Kemény János, 225, 560
 Kempis, Thomas a, 37, 84,
 143, 144, 145, 146, 309,
 343, 347, 487, 529, 687
 Kenyeres Lőrinc, 555
 Kepler, Johannes, 175
Keresztúr (Deutschkreuz),
 31, 32, 39, 72, 86, 140, 225,
 273, 274, 671, 678, 679
 Kéri Sámuel, 69, 343
 Kézai Simon, 289
 Khunrath, Heinrich, 197
 Kilian, Bartholomaeus, 172,
 324
 Kilian, Wolfgang, 110, 111,
 309
 Király Péter, 17, 273
 Kircher, Athanasius, 48, 62,
 63, 64, 65, 66, 67, 80, 124,
 126, 173, 175, 176, 180, 181,
 196, 200, 201, 257, 271,
 272, 308, 423, 424, 426,
 429, 430, 440, 468, 492,
 645, 688, 689,
 Kis Imre, 140, 561
Kismarton (Eisenstadt), 115,
 226, 297, 312
 Kiss Ádám, 685
 Kiss Benedek, 33, 39
 Kiss Erika, 17, 205
 Kiss Farkas Gábor, 17, 63,
 169, 195
 Kiss Pál, 685
 Kitionich János, 150, 154
 Klaniczay Tibor, 156

Klimó György, 207, 325, 549,
 550, 551
 Knapp Éva, 109
 Knauff, Johannes, 549
 Kobavius, Andreas, 210, 596
 Kober, Tobias, 223, 472, 496
 Kobiz, Jacob, 87
Kolozsvár, 318
 Koltai András, 70
 Komáromy András, 225
 Komjáti Benedek, 280, 555
Konstantinápoly, 168
 Kopcsányi Márton, 280, 346,
 696, 697
 Kopcsányi Mihály, 224, 527
 Kopernikus, Nicolaus
 (Copernicus), 175, 177, 179
Koppenhága, 272, 276
 Kornis Zsigmond, 546
 Kornmann, Heinrich, 170,
 600
 Koszorús János, 36
 Kovács Sándor Iván, 24, 94,
 95
Köln (Coloniae Agrippinae),
 109, 141, 144, 223, 245,
 263, 276, 396,
 König, Peter, 119, 120
Königsberg, 275, 277
 Königsegg und Rothenfels,
 Johann von, 446
 Köpeczi Béla, 428
Körmöcbánya, 241
 Kövér Gábor, 310
 Krisztina, svéd királynő, 66,
 176, 214, 231
 Križanić, Juraj, 142
 Kromer, Marcin, 22
 Kruppa Tamás, 17
 Kubinyi László, 34, 565
 Kulcsár Péter, 295, 297, 298,
 299
 Kutassi János, 223
 Kürner, Johann Jacob, 52, 53,
 687
 Labacco, Antonio, 420
 Labata, Francisco, 375
 Lackner Kristóf, 35, 680
 Lackner, Georg, 52
 Lactantius, Lucius Caecilius
 Firmianus, 158, 436
 Lajos, I., Nagy, magyar király,
 290
 Lajos, XIII., francia király,
 212
 Lambeck, Peter, 14, 66, 80,
 81, 82, 97, 105, 150, 151,
 160, 164, 169, 176, 177, 178,
 200, 216, 218, 223, 224,
 240, 245, 250, 254, 260,
 261, 263, 265, 266, 268,
 283, 285, 288, 289, 290,
 291, 293, 294, 295, 314,
 315, 316, 317, 320, 321, 324,
 327, 337, 341, 444, 487,
 499, 500, 509, 510, 511
 Lambin, Denis, 551
 Lamormaini, Guilielmus, 44,
 45, 134
 Lampsonius, Dominicus, 263,
 478
 Lancilottus, Cornaille, 623
 Lang Mátyás, 134
 Lang, Johannes, 579
 Lang, Moritz, 95, 118, 119, 121,
 122, 123, 184, 256, 306
 Lanuza, Jeronimó Bautista
 de, 373, 374, 376

Lao, Andrea, 662
 László, I., magyar király, 118,
 172, 687, 690
 Lauremberg, Peter, 187, 188,
 463, 537
 Lazius, Wolfgang, 291, 553
 Leibniz, Gottfried Wilhelm, 11
 Leiden (Lugdunum
 Batavorum), 62, 158, 159,
 160, 168, 207, 276, 277
 Leius, Matthaeus, 466
Léka (Lockenhaus), 311, 697
 Lengyel Tünde, 33
 Leopardus, Paulus Furnius,
 580
 Lépes Bálint, 556
 Lequile. *ld. Tafuri*
 Lernutius, Janus, 171, 584
 Lessius. *ld. Leys*
 Lethenyei István, 33, 35, 36,
 38, 39, 681, 682, 683, 686
 Leti, Gregorio, 212, 213, 600
Leuven, 105, 208
 Leys, Lenaert (Leonard
 Lessius), 128, 133, 350, 353,
 407, 626
 Leyva, Covarrubias y, 153,
 388, 419
 Libavius, Andreas, 593, 595
 Liberatus de Liberati, 642
 Liechtenstein, Gundaker von,
 13, 194
 Liechtenstein, Karl Eusebius
 von, 13, 52, 56, 134
 Liechtenstein, Peter, 561
 Lindt, Willem van der, 390,
 570
 Linné, Carl von, 193
Lipcse (Leipzig), 102, 277

Lipót Vilmos, Habsburg
 főherceg, 219, 229, 248,
 268, 271
 Lipót, I., német-római császár
 és magyar király, 9, 172,
 177, 182, 183, 186, 192, 199,
 200, 215, 216, 227, 229,
 230, 231, 236, 237, 240,
 256, 268, 281, 303, 304,
 306, 307, 311, 314, 315, 316,
 317, 318, 323, 324, 333,
 336, 337, 339, 341, 344
 Lippay György, 44, 55, 57, 63,
 65, 126, 136, 189, 194, 200,
 287, 288, 398, 672, 673
 Lippius, Johann, 658
 Lipsius, Justus, 55, 158, 207,
 282, 421, 432
 Liphay Zsigmond, 548
 Liszthi János, 295, 518
 Litomericzi László, 83, 116,
 323
 Littart, Johann, 58
 Livineius, Johannes, 549, 520
 Livius, Titus, 205, 206, 416,
 421
 Lobkowitz, Juan Caramuel,
 101, 173, 352, 386, 429,
 449, 466
 Lochmann Pál, 685
 Lónyai Zsigmond, 224, 467
 Lónyai Zsuzsanna, 560
 Lorántffy Zsuzsanna, 138
Loretto (Itália), 252, 322,
 323
Lorettó (Lauretum,
 Magyarország), 239, 281,
 288, 323, 326, 328, 338
Lós, 31

Lossics István, 35
 Lósy Erzsébet, 322
 Lósy Imre, 44, 408
 Lotichius, Peter, 170, 501, 602
 Louwerman, Theodorus, 136
 Lőrinczfalvai Kristóf, 29
Lövő, 31
 Löwenklau, Johannes, 163, 499
 Lucanus, Marcus Annaeus, 160, 661
 Lucio, Fauno, 258
 Lucio, Giovanni, 214, 215, 499
 Lucretius Carus, Titus, 459, 521
 Ludolphus de Saxonia, 114, 450
 Lugdunum. *ld.* Lyon
 Lugo, Juan de, 129, 350, 351, 352
 Luitprandus Cremonensis, 383
 Lukianos, 164, 575
 Lullus, Raimundus, 198, 464, 537
 Lunadoro, Girolamo, 213, 435
 Lutetia Parisiorum. *ld.* Párizs
 Luther, Martin, 21, 22, 25, 26, 43, 137, 140, 142, 147, 149, 210, 561, 590
Lyon (Lugdunum), 29, 30, 59, 98, 99, 100, 105, 114, 168, 174, 196, 276
 Machiavelli, Niccolo, 148, 165, 208, 544
Madrid, 101, 129, 270, 276
 Madrigal, Alonso Fernández de, 104, 356
 Magirus, Johann, 588
 Magirus, Tobias, 593
 Magni, Valerian, 101
 Magyari István, 30, 31, 33, 139, 183, 677, 678
 Maior, Isaac, 296
 Mair, Alexander, 176
 Majer Fidél, 298
 Malderus, Johannes, 455, 529, 530
 Malomfalvai Gergely, 69, 70, 95, 121, 557, 672
 Malvenda, Tomaso, 142, 612, 613, 624, 625
 Manasses, Constantine, 167, 634
 Manilius, Marcus, 159, 581
 Manlius, Joannes, 32, 35
 Manuel Komnenos, 162
 Manutius, Aldus, 165
 Manuzio, Paolo, 71, 569, 600
 Maraviglia, Giuseppe Maria, 212, 461
 Marburg, 153
 Marcell, Johann Baptista, 58, 59, 60, 232, 234
 Marci, Jan Marcus, 101, 648
 Marcus Aurelius, római császár, 208
Mariazell, 290
Marseille (Massilia), 90
 Martialis, Marcus Valerius, 438
 Martinelli, Fioravante, 214, 435
 Martini, Jacob, 591, 659, 677
 Martini, Martino, 246, 247, 248, 255, 256, 397
 Mascardi, Agostino, 173, 454, 668

- Mascardi, Giuseppe, 354
 Matkó István, 561
 Mattioli, Giovanni Battista, 450
 Mátyás, I., magyar király, 154, 179, 260, 261, 292, 295, 302, 315, 322
 Mátyás, II., német-római császár és magyar király, 222, 266, 286, 293, 294, 295, 299
 Mauchtner, Matthäus, 289, 290
 Mayer, Anton, 698
 Mayer, Jacob Theodor, 333
 Mayláth Gábor, 23
 Mayr, Jacob Theobald, 330
 Mazarin, Jules, 212, 231, 437, 477
 Medgyesi Pál, 141, 557, 559
 Medici, Carlo de, 213
 Medici, Lorenzo, 165
 Medici, Piero di Cosimo, 221
 Medici, Cosimo de, 213
 Mednyánszky Jónás, 58, 343
 Megiser, Hieronymus, 167, 222, 460, 536
 Megyery Imre, 34, 676
 Megyery Zsigmond, 85, 86
 Mehmed, III., szultán, 222
 Meibom, Marcus, 272, 644
 Meier, Justus, 442
 Melanchthon, Philipp, 21, 26, 27, 29, 30, 147, 148
Melk, 74
 Mendoza, Antonio Escobar y, 133, 399
 Menochio, Giacomo, 154, 443
 Menochio, Giovanni Stefano, 129, 624
 Mentel, Jacques, 174, 476, 505
 Mentelin, Johannes, 174
 Mercator, Gerhard, 243, 395
 Mercier, Jean, 152, 442
 Merian, Caspar, 75, 254
 Merian, Matthaeus, 57, 75, 187, 188, 216, 253, 254, 414, 464, 476, 500, 503
 Mertz, Martin, 623
 Meshov, Arnold, 620
 Meurs, Jan van, 167, 634
 Meyer von Meyeregg, Augustin, 237
 Meyer, Martin, 217, 473
 Mezey Barna, 150, 157
 Michelspacher, Stephan, 197, 198
 Miechow, Justin, 374
 Miechow, Matthias de, 238
 Miklós, V., pápa, 123
 Miksa, I., német-római császár és magyar király, 219, 220, 295
 Miksa, II., német-római császár és magyar király, 151, 266
 Mikulich Sándor, 80
Milánó, 143
 Milley István, 138
 Mire, Aubert le, 541, 622, 654
 Miskolczi Csulyak Gáspár, 141, 558
 Miticzky Mihály, 301
 Mock, Jacob, 34, 35, 36, 677
 Moguntia. *ld.* Mainz
 Molina, Luis de, 127, 443

Monok István, 10, 13, 17, 19,
 24, 83, 98, 174, 278
 Montaltus. *ld.* Pascal
 Montecuccoli, Raimondo, 231
 Montero de Espinoza, Roman,
 574, 575, 629
 Montfort, Gratien Bordey de,
 658
 Montreux, Nicolas de, 170,
 659
 Morales, Francisco Cabrera,
 540
 Morata, Olympia Fulvia, 165,
 572
 More, Thomas, 208, 551
 Morel, Frédéric, 531
 Moren, Jean, 101
 Moretus, Balthasar, 56, 107,
 173, 242, 396
 Moretus, Balthasar, II., 54
 Moretus, Jan, 53, 54, 258
 Morgues, Matthieu de, 654,
 655
Morsee, 276
 Mossóczy Zakariás, 154, 155,
 284
Moszkva, 142, 237, 238
 Mouchy, Antoine de, 453
 Möbius, Gottfried, 191, 605
 Murád, III., szultán, 222
 Muretus, Marcus Antonius,
 583
 Musculus, Andreas, 43
 Musladini Sadi, 168, 468
 Muzsai Gergely, 38, 39
 Müller, Friedrich, 191
 Müller, Hans Rudolf, 306
 Müller, Johann, 55, 56, 57

Müllern von Löwenstein,
 Fridericus, 464
München (Monachium),
 119, 120, 121, 130, 131
 Münster, Sebastian, 243, 440
 Mye, Frederic van der, 639
 Nadal, Jerónimo, 145
 Nádasdy Anna, 25, 678
 Nádasdy Ferenc, †1604, 27,
 29, 31–33, 35, 89, 113, 264,
 265, 275, 675–678
 Nádasdy Ferenc, †1671, 9–18,
 29, 37–73, 75, 77–81,
 84–97, 100–110, 112–118,
 120–157, 159–167, 169–176,
 178–186, 188, 202,
 204–206, 208–246,
 248–329, 333, 335, 336,
 338–346, 348, 359, 360,
 363–367, 373, 397, 399,
 407, 412, 413, 444, 446,
 449, 458, 466, 470, 488,
 505, 507–509, 512, 523,
 526, 528, 531, 537,
 543–546, 553, 556, 558,
 565, 590, 592, 596, 597,
 598, 599, 601, 671–674,
 683–691
 Nádasdy Ferenc, †1723, 339
 Nádasdy István Ignác, 59,
 255, 306, 307, 338
 Nádasdy Kata, 643
 Nádasdy Krisztina, 338
 Nádasdy László, 24, 228, 338,
 339
 Nádasdy Magdolna, 84, 338
 Nádasdy Miklós, 306
 Nádasdy Pál, 34–36, 113, 281,
 678–683

Nádasdy Tamás, 19–30, 89,
 13, 228, 264, 265, 300, 302,
 675
 Nádaszi János, 126, 127, 539,
 563, 564
 Nagy Benedek, 679, 680
 Nagy János, 40
Nagyszombat, 84, 19, 126,
 137, 139, 306
 Nani, Giovan Battista, 212,
 476, 506
Nápoly, 44
 Naudé, Gabriel, 182
 Neander, Michael, 580
 Neapoli, Carolus, 460, 521
 Negeschius. *ld. Schultz*
 Negrone, Giulio, 125, 409
 Németh Gábor, 17
 Németh István, 17
 Nemius, Johannes, 522
 Neubarth, Christoph, 673
 Neuburger, Daniel, 194, 195
 Nicephorus Callistus, 545
 Nicolai, Melchior, 590
 Nider, Johannes, 611
 Nieremberg, Juan Eusebio,
 129, 188, 189, 373, 383,
 392, 629
 Nieuhof, Hendrik, 256
 Nieuhof, Joan, 256, 394
 Nisseno, Diego, 614, 615
 Nostitz, Otto von, 12, 80
 Novarinus, Aloysius, 361
Nürnberg, 41, 57, 61, 73,
 207, 222, 228, 267, 275,
 276, 277, 285, 305
 Nyáry Imre, 40
 Nyáry Krisztina, 70
 Obsequens, Julius, 476, 507
 Ocellus Lucanus, 181, 667
 O'dale, Cherubinus Maria,
 630
 Oecolampadius, Johannes,
 360, 368, 532
 Oecumenius, 446, 531
 Oláh Miklós, 291
 Oldendorp, Johann, 153, 419
 Oliva, Giovanni Paolo, 614
Olmütz, 134, 223
 Opitz, Martin, 171
 Oporinus, Johannes, 27, 163,
 164, 181
Oppenheim, 187
 Opsopaeus, Johannes, 160,
 536
 Orbán, VIII., pápa, 41, 106,
 173, 214, 523
 Origanus, David, 176, 646
 Orlandini, Niccoló, 145
 Orosius, Paulus, 584
 Orsini, Fulvio, 547
 Orta, Garcia da, 186, 575
 Ortelius, Abraham, 217, 242,
 243, 244, 396, 566
 Orzechowski, Stanislaw, 221,
 689
 Otrókosi Fóris Ferenc, 238
 Ottoboni, Pietro, 406, 642
 Ovdenhoven, Antonius van,
 655
 Owen, John, 692
Oxford, 106, 276
 Ödenburg. *ld. Sopron*
 Paasch, Katrin, 11, 278
 Pace, Giulio, 158, 579, 584
 Paciuchelli, Angelo, 379
 Padova, 40, 213
 Pakay Ferenc, 689, 690

Pál, III., pápa, 25
 Pál, IV., pápa, 21, 115
 Pál, V., pápa, 144, 146
 Paleario, Aonio, 166, 573
 Paleotti, Gabriele, 194, 260, 451, 464, 525, 534
 Pálffy Géza, 17,
 Pálffy Miklós, 184, 185, 275
 Pálffy Pál, 40, 553
 Pálházi Göncz Miklós, 140, 556
 Palladino, Irmgard, 11
 Pallavicino, Pietro Sforza, 129, 407
 Palma, Louis de la, 125, 411, 412
 Pamelius, Jacobus, 532
 Panaetius, Lucas, 205
 Panormitanus. *ld. Tedeschi*
 Pansa, Martin, 639
 Pantinus, Petrus, 620
 Panvinio, Onofrio, 115, 418, 482, 582
 Paoletti, Agostino, 376, 405
 Papin, Nikolas, 199
 Pappus, Leonhard, 219, 665
 Paracelsus, Theophratus, 197, 415, 651
Párizs (Paris, Lutetia, Lutetia Parisiorum), 58–60, 102, 105, 126, 129, 132, 142, 143, 152, 158–160, 165, 170, 179, 276, 476
 Paruta, Paolo, 282
 Pascal, Blaise, 133, 148, 621
Passau, 228
 Patrizi, Francesco, 164, 547
 Paulinus, Szent, 128, 631
 Paulli, Simon, 191, 601
 Paulo, Paul de, 215
 Pauwels, Adriaen, 611
 Payr Sándor, 25, 40
 Pázmány Miklós, 44, 63, 107, 217, 248, 313
 Pázmány Péter, 45, 70, 84, 94, 119, 124, 126, 139, 143, 280, 343, 344, 346, 375, 556, 561, 678, 679, 692, 697
 Péchy Márton, 21
 Peffenhauser, Jeremias, 204, 644
 Pellicanus, Conrad, 25
 Pellizzari, Francesco, 352
 Perényi Péter, 28
 Peretti, Andreas, 263
 Pereyra, Benito, 590
 Perna, Petrus, 165, 166, 219
 Perneszi György, 24
 Person, Robert, 128, 551
 Pesti Gábor, 675
 Petau, Denis, 129, 461, 462
 Péter Katalin, 34
 Petit, Jean Viennot, 611
 Petronius „Arbiter”, 169, 170, 518, 602, 603
 Petrus Posnaniensis, 609
 Peutinger, Konrad, 74
 Philemerus Irenicus Elisius. *ld. Meyer*
 Philo Judaeus, 385, 482
 Photios, Szent, 657
 Piccart, Michael, 61, 275, 593, 594, 649, 650
 Pighius, Stephanus
 Winandus, 258, 507, 571
 Pindarosz, 164, 173, 583, 602
 Piscator, Johannes, 585
 Piso, Jacobus, 19

Pistorius, Johannes, 26, 191, 464
 Pitiscus, Bartholomaeus, 179, 574
 Pius, V., pápa, 115
 Plantin, Christophe, 53, 54, 102, 103, 104, 162, 171, 172
 Platina, Bartolomeo, 114, 115, 139, 418
 Platon, 165, 170, 524, 564, 569, 660
 Plihál Katalin, 77
 Plinius Secundus, Cajus, 181, 548, 587
 Plotinus, 161
 Plutarkhosz, 165, 207, 422, 576, 668
 Poliziano, Angelo, 90, 165, 564
 Pollux, Julius, 167, 460
 Pona, Francesco, 171, 634
 Poncius, Joannes, 648
 Pontanus, Jacobus, 130, 595, 596
 Postel, Guillaume, 23
Pottendorf, 14, 48, 59, 66, 71, 72, 73, 79, 87, 143, 155, 182, 184, 205, 280, 281, 303, 310, 313, 314, 317, 321, 327–336, 338, 346, 444, 488, 489, 490, 554,
 Potyondi István, 35, 679
 Pozzo, Cassiano del, 214
Pozsony (Posonium, Pressburg), 130, 224, 241, 266, 267, 277, 306, 323, 686
 Prado, Jerónimo, 269, 270, 567, 568
 Praetorius, Bernhard, 593, 594
 Praetorius, Hieronymus, 659
Prága, 21, 45, 47, 99, 101, 155, 176, 252, 286
 Prágai András, 208
 Pratensis, Jason, 191, 641, 642
 Pray György, 236
 Preyel, Adam, 255, 434
 Priscus, 161
 Proclos Diadohos, 562
 Prokopiosz, 527
 Propertius, Sextus, 439, 461
 Psell, Michael, 547
 Pseudo-Petrarca, Francesco, 656
 Ptolemaiosz, 177, 578
 Puchheim, Hans Christoph von, 241, 266
 Puteanus, Erycius, 172, 620, 621, 660
 Püsky János, 69, 323
 Püthagorasz, 181
 Quiccheberg, Samuel, 224, 251
 Quintilianus, Marcus Fabius, 415, 416
 R. Várkonyi Ágnes, 17
 Rachel, Samuel, 133, 621, 622
 Rader, Matthäus, 131, 219, 482
Radosnya, 678
 Raevard, Jacob, 568
 Rakocius, Martinus, 562
 Rákóczi Ferenc, 138, 139
 Rákóczi Ferenc, II., 63
 Rákóczi György, I., 46, 62, 156, 219, 224, 467

- Rákóczi György, II., 138, 155, 189, 215
 Rákóczi Zsigmond, 102, 685
 Ramírez, Andrés Pinto, 446
 Ramus, Petrus, 585
 Rantzau, Christoph von, 141, 516
 Rasponi, Cesare, 260, 476, 508
 Rátkay György, 94, 214, 508
 Ravaud, Marc-Antoine, 182
 Ray, John, 187, 648
 Raynaud, Théophile, 100, 377, 427
Regensburg, 25, 26, 73, 135, 136, 688
 Regiomontanus, Johannes, 179, 574
 Regulus, Szent, 48
 Reinesius, Thomas, 477, 638
 Reinhold, Erasmus, 179, 574
 Reischl, Wolfgang, 332
 Remus, Georg, 61, 275, 587, 593
 Reuchlin, Johannes, 197, 360, 361
 Reusner, Nicolaus, 261, 460, 522
 Révay Judit, 17, 34–40, 84, 86, 678, 682–684
 Révay Pál, 35
 Révay Péter, 58, 86, 108, 224, 227, 228, 281, 287, 308, 309, 691
 Rhodoman, Lorenz, 437
 Ribadeneira, Pedro, 126, 145, 359, 483, 540, 541
 Ribera, Francisco de, 409
 Ricchieri, Lodovico, 423
 Ricci, Matteo, 255, 409
 Riccioli, Giovanni Battista, 181, 468
 Richelieu, Armand Jean du Plessis, 106, 212, 437
 Richter, Gregor, 71, 604, 655
 Richthausen, Johann Conrad, 199
 Rickhes, Matthaeus, 53
 Rickhesin, Susanna, 53
 Ridolfi da Tossignano, Pietro, 530
Rimini, 164
 Rinaldi, Odorico, 482
 Ringelberg, Joachim von, 545, 581
Rinteln, 276
 Rios, Bartholomaeus de los, 114, 610
 Rittershusius, Conrad, 61, 275, 528, 593, 595
 Rivetus, Andreas, 62, 148, 159, 591
 Rivius, Johannes, 619
 Rodriguez, Joao, 255, 409
 Rolfinck, Werner, 191, 651
Róma (Roma), 19, 23, 34, 40, 41, 42, 47, 63, 64, 66, 67, 98, 106, 107, 108, 114, 118, 126, 128, 129, 142, 166, 170, 175, 180, 191, 205, 211, 213, 214, 216, 238, 242, 245, 252, 257–260, 263, 269–272, 276, 396, 420, 435, 468, 473, 496, 515, 516, 521, 523, 539, 540, 565, 689
 Romer, Augustinus Maria, 307, 308, 324, 694
 Rosenthal, Malachias, 599

Rosini, Joannes, 258, 656,
 657
 Rossi, Gian Vittorio, 263, 498
Rostock, 149
 Rosweyde, Heribert, 127, 128,
 144, 146, 382, 570, 631
 Rózsa György, 117, 118, 228,
 235, 285, 290, 296, 303
 Rubens, Peter Paul, 107, 108,
 114, 173
 Rudawski, Jan, 397
 Rudolf, II., német-római
 császár és magyar király,
 155, 176, 266, 275, 289,
 293, 294, 295, 299
 Rupert, Christoph Adam, 61,
 482, 566, 649
 Rühel, Michael, 202, 597
 Sacchini, Francesco, 125, 613
 Sagittarius, Thomas, 652, 654
Salamanca, 127, 192
 Salazar, Juan Tamayo de,
 484, 485
 Salian, Jacque, 383, 384, 483
 Sallustius Crispus, Caius, 92,
 158
 Salmasius, Claudius, 81, 161,
 164, 469, 508, 523, 526
 Salmerón, Alfonso, 98, 104,
 359, 446
 Salomon, Bernard, 30
 Salvianus Massiliensis, 486
 Sámbar Mátyás, 137, 138, 140,
 561, 689
 Sánchez, Tomás, 127, 353,
 354, 419
 Sándor, VII., pápa, 47
 Santis, Orazio de, 258
Sárospatak, 139, 277
 Sarpi, Paolo, 129
 Sartorius, Andreas, 134
 Sárvár, 21, 24, 25, 29, 32, 72,
 83, 86, 225, 310, 312, 314,
 671, 677, 678, 683
 Saubert, Johann, 74, 275, 593
 Sauer, Johann, 597
 Saussay, André du, 378
 Scaliger, Joseph Justus, 158,
 159, 209, 549, 581, 657,
 658, 669
 Scaliger, Julius Caesar, 166,
 660, 661
 Scambata, Scipione, 408
 Schad, Johann Adam Xaver,
 303, 304, 305
 Schall von Bell, Johann
 Adam, 238, 255, 256, 477
 Schard, Simon, 152, 438
 Scheffer, Johannes, 465
 Scheffler, Johannes, 133–137,
 308, 389, 589, 688
 Scherlebauer, Johann, 190
 Schmidt, Erasmus, 164, 602
 Schneidewein, Johann, 152,
 411
 Schnotenbeck, Johann, 548,
 549
 Schoppe, Caspar, 61, 141, 461,
 496, 649
 Schott, André, 105, 254, 258,
 368, 431, 507, 528, 649,
 651, 656, 657
 Schott, Caspar, 67, 68, 124,
 175, 176, 181, 200, 425, 426,
 427, 645
 Schottel, Justus Georg, 167,
 603
 Schönbaich, Georgius, 587

Schöner, Johannes, 578
 Schreiber, Martinus, 562
 Schrenck von Notzing, Jakob,
 264, 265, 395
 Schrevel, Cornelius, 160, 661
 Schultz, Peter, 212, 471, 526
 Schweigger, Salomon, 222,
 471
 Schwenter, Daniel, 202, 468
 Scribani, Charles, 128, 552,
 570, 571, 620, 621
 Sculteti, Severinus, 676
 Seber, Wolfgang, 167, 460
 Secchi, Anacleto, 486
 Seckendorf, Veit Ludwig von,
 9
 Sedulus, Henricus, 614
Seibersdorf, 72, 322, 671,
 672, 673
 Selden, John, 106, 107, 668
 Selvago, Alfonso di Villegas,
 631
 Semedo, Álvaro, 256
 Seneca, Lucius Annaeus, 69,
 158, 431
 Sennyei Ferenc, 29,
 Sennyei István, 84, 143, 281,
 697, 698
 Sennyei János, 184
 Serédy Gáspár, 21
 Serény György, 39
 Serlin, Wilhelm, 217
 Sestini, Francesco, 213, 435
 Severinus, Petrus, 601, 604,
 641
 Severus, Sulpicius, 628
 Seywiz, Christoph Lucas, 157,
 310, 313, 329, 330, 331,
 334, 337, 341, 348, 387,
 411, 418, 438, 444, 669, 670
 Sibolti Demeter, 29
 Sicco. *ld. Secchi*
 Siebmacher, Johann, 465
Siena, 40
 Simon, Petrus, 609
 Simonini, Stephanus, 173, 485
 Simpliciosz, 161, 164, 469
 Simpson, Edward, 385, 485,
 528
 Sinzendorf, Georg Ludwig
 von, 49
 Sionita, Gabriel, 101
 Sirmond, Jacob, 161, 512
 Sitte, Alfred, 10, 310, 314
 Sixtus Senensis, 104, 197, 360
 Sixtus, IV., pápa, 114
 Sixtus, V., pápa, 102, 149
 Skaricza Máté, 261
 Slabius, Ferdinand Joannes,
 190
 Sleidanus, Johannes, 36, 210,
 393
 Smith, Richard, 608, 609
 Soiter, Melchior, 222, 548
 Soner, Ernst, 593, 594
 Sopron (Ödenburg), 35, 45,
 47, 72, 86, 287, 676, 678,
 680
 Soranzo, Lazaro, 222, 553,
 554
 Sorbait, Paul, 190
Speyer, 152
 Spiegel, Adriaan van de, 192,
 193, 422
 Spiegel, Jeremias, 164
 Spinola, Fabio Ambrogio,
 622, 623

- Spinola, Publio Francesco, 166, 582
 Spizel, Theophil Gottlieb, 149, 618
 Spon, Charles, 182, 523
 Sponde, Henri de, 409, 483, 444
 Stahl, Daniel, 662
 Stainhofer, Caspar, 675
 Stankovics János, 50, 139, 281, 690, 699
 Staphylus, Friedrich, 429
 Starowolski, Szymon, 455
 Statius, Publius Papinius, 207, 584
 Stengel, Carl, 114, 485, 529
 Stephani, Matthias, 391
 Sterre, Jean Chrysostome van der, 623
 Stewechius, Godeschalcus, 568, 569
 Steyregg, Jörgen von, 75
 Stiblin, Caspar, 458
 Stimmer, Tobias, 260, 261
 Stobaios, Joannes, 161, 162, 163, 567, 576, 636
 Stotzing, Hans Rudolf, 322, 323
 Strada, Famiano, 211, 437
 Strada, Octavio da, 265, 266, 291, 394, 395
Strassburg (Argentina), 90, 166, 168, 174, 198, 202, 207, 210, 253, 276, 277, 436
Straubing, 135, 276
 Stubenberg, Johann Wilhelm von, 184, 185, 652
 Sturm, Jacob, 210
 Sturm, Johann, 166, 520
Stuttgart, 276
 Suárez, Francisco, 98, 99, 127, 128, 133, 349
 Subarich, Georg, 94, 144
 Suidas, 164
 Sweerts, Emanuel, 186, 187, 422
 Sylvester János, 23, 25, 26, 27, 28, 30
 Syngrenius, Joannes, 675
 Szabados György, 228
 Szabó Béla, 151
 Szántó Arátor István, 237
Szarvkő (Hornstein), 322
 Széchényi György, 69, 288, 671
 Szegedi Ferenc, 273, 686
 Szegedi István, 261
 Szegedi Kőrösi Gáspár, 24
 Szegedi Máté, 29
 Szelepcsényi György, 95, 126, 185, 227, 236, 237, 288, 407, 692, 693
 Szelestey János, 40
 Szenczi Molnár Albert, 61, 166, 280, 457
 Szentgyörgyi Gergely, 130, 343
Szentmiklós, 31, 49
 Szentpéteri Mihály, 62, 591
Szil, 31
 Szilveszter, II., pápa, 108
Szombathely, 109
 Szörényi László, 223, 236
 Sztárai Máté, 301
 Szvorényi Róbert, 16
 T. Molnár Gizella, 16
 Tacitus, Publius Cornelius, 207, 211, 243, 421, 432, 636

Taffin, Pierre, 258, 478, 509
 Tafuri, Diego, 221, 498
 Takáts Sándor, 195, 239, 339
 Tallián Ferenc, 69, 672
 Tamás, Szent, Aquinói, 22,
 99, 128, 350, 402, 662
 Tanner, Adam, 132, 388, 389,
 390
 Tarducci, Achille, 222, 553,
 554
 Tattay István, 302
 Tedeschi, Niccolo
 (Panorminatus), 455
 Tekla, Szent, 114
 Telegdi János, 44
 Telegdi Miklós, 154
 Tellez, Baltasar, 662
 Tengnagel, Sebastian, 289,
 290, 519
 Terézia, Szent, 114, 409
 Tertullianus, Quintus
 Septimius Florens, 105,
 368, 447, 533, 534
 Tesauo, Emanuele, 650
 Teszelszky, Kees, 17, 108, 223,
 295, 299
 Theodor, Jacob
 (Tabernaemontanus), 186,
 414
 Theodoretus, 105, 160, 368,
 447, 512
 Theophrastus, 159, 181, 524,
 650
 Theophylactus, 104, 360, 399,
 446, 532
 Thielen, Johann, 58
 Thierry, Jean, 456
 Thilo, Valentin, 275, 663, 664,
 665
 Thucydides, 549
 Thurzó Elek, 26
 Thurzó György, 70, 164, 179,
 181, 532, 587, 641, 666,
 Thurzó Imre, 70, 164
 Thysius, Antonius, 158, 661
 Tobler, Felix, 310
 Toldy Ferenc, 43, 300, 257
 Tolnai Dali János, 141, 558
 Tolnai Pap István, 39
 Toma Katalin, 17, 38, 44, 46,
 58, 72
 Tornielli, Agostino, 107, 486
 Toschi, Domenico, 153, 413
 Tostado Ribera, Alfonso, 98,
 356, 357, 359,
Tournai, 268, 276
 Töppelt Lőrinc, 238
 Transylvanus, Maximilianus,
 255
 Trauthson, Christina
 Elisabetha, 230, 593
Trieszt (Tergeste), 110
 Trigault, Nicolas, 256
 Trincavelli, Vettore, 162
 Trinkel, Zacharias Ignatius,
 65, 126, 385
 Trithemius, Johannes, 198,
 470, 539
 Truchess, Erhardt Ferdinand,
 134
 Trullench, Juan Gil, 353
Turócszentmárton, 544
Tübingen, 61, 275
 Tüskés Gábor, 109
 Ulászló, II., magyar király,
 295
 Ulászló, IV., lengyel király,
 219

Ulm, 202
 Urrutigoyti, Thomas Francés de, 609
 Ursinus Velius, Kaspar, 19
Utrecht, 141
 V. Ecsedy Judit, 118
 Vaccario, Lorenzo, 258
 Váczi P. András, 141, 558
 Valerius Maximus, 158, 660, 661
 Valvasor, Johann Weichard von, 11, 12
 Vanyó Aladár, 49
 Varga András, 17, 488, 510
 Varju Elemér, 91
 Várkonyi Gábor, 33
 Vasari, Giorgio, 263
 Vázquez, Gábel, 99, 127, 133, 353, 403
Velence (Venezia), 22, 57, 123, 165, 168, 172, 179, 192, 193, 206, 212, 213, 258, 276, 359
 Velladics Márta, 325
 Vergelio, Pietro Paolo, 210
 Vergilius Maro, Publius, 417
 Vergilius, Polydorus, 168, 435
 Vernulaeus, Nicolaus, 543
 Vespucci, Amerigo, 255
Vezekény, 306, 562
 Vialart, Charles, 212, 245, 410
 Vienna. *ld.* Bécs
 Vigelius, Nicolaus, 390
 Villalpando, Juan Bautista, 269, 270, 271, 567, 568
 Vio, Tommaso Cajetan de, 22
 Virdung, Michael, 207, 601
 Visch, Charles de, 374, 375
 Vischer, Georg Matthäus, 73
 Visscher, Claes Janszoon, 251
 Vitruvius Marcus, Pollio, 269, 430
 Vittorelli, Andrea, 540
 Vizzani, Carlo Emanuele, 181, 667
 Vlacq, Adrian, 203
 Voellus, Jean, 611
 Volckammer, Johann Georg, 40, 41, 42, 496
 Vossius, Gerhard Johann, 101, 632, 633
 Vossius, Isaac, 632
 Vultejus, Hermann, 153, 411, 438
 Wadding, Lucas, 99
 Wadding, Peter, 419
 Waesberghe, Johannes Jansson van, 66
 Walch, Johannes, 640, 641
 Walenburch, Adriaan van, 388
 Walenburch, Pieter van, 388
 Wallenstein, Albrecht von, 231
 Wanckel, Johann, 208, 470
 Waser, Caspar, 242, 478
 Wassenberg, Eberhard, 219, 414, 432
 Wechtler, Ludovicus, 522
 Wecker, Johann Jacob, 641
 Wegelin, Johann, 547
 Weickmann, Christoph, 283
 Weitz, Johann, 105, 447, 514
 Werbóczy István, 150, 154, 284, 675
 Werner, Johann, 324
 Wesenbeck, Matthias, 152, 411, 440

Wesselényi Ferenc, 118, 119,
 134, 185, 220,
 Wesselényi Miklós, 287
 Wickhardt, Peter, 348
 Widemann, Elias, 95, 96, 266,
 267, 309, 509
 Widmanstetter, Johann
 Albrecht, 22, 23
 Wien. *ld.* Bécs
 Wierix, Hieronymus, 103
 Wilhelm, Matthias, 202, 596
Windhaag, 75, 76
 Winkelbauer, Thomas, 13
Wittenberg, 29, 35, 39, 62,
 148, 276, 277
 Wolf, Hieronymus, 163, 164,
 469, 545
 Wolff, Nicolaus, 204, 608,
 643
 Wolfgang, Georg Andreas, 114
 Wouwer, Franck, 654
Würzburg (Herbipolis), 68,
 277
 Yepes, Antonio de, 614
 Zacchia, Paolo, 191, 635, 637,
 643
 Zacuto, Abraham, 192, 638
Zágráb, 12, 28, 84, 95
Zalavár, 28, 32
 Zanetti, Bartholomaeus, 162
 Zeiller, Martin, 253, 434, 439,
 503
 Zetzner, Lazar, 171, 198
 Zimmerman, Michael, 23, 27
Zirc, 78, 421, 544, 545
 Zrínyi Miklós, 10, 40, 63, 77,
 82, 86, 94, 95, 96, 160, 169,
 170, 173, 212, 214, 222, 255,
 264, 265
 Zrínyi Miklós, †1566, 264
 Zrínyi Péter, 80, 249
 Zvara Edina, 17, 250
 Zvonarics György, 682
 Zvonarics Imre, 676, 677, 679,
 680
 Zvonarics István, 38
 Zvonarics Mihály, 32, 281,
 681, 682, 686
 Zwelfer, Johann, 192, 642
 Zwinger, Theodor, 100, 169
 Zsámboky János, 31, 32, 154,
 161, 162, 170, 262, 284,
 285, 289, 292, 316, 518

XV. NYOMDAHELYEK, NYOMDÁSZOK ÉS KIADÓK MUTATÓJA

Altenburg

Michael, Otto, 477, 638

Altdorf

Agricola, Conrad, 594, 595

Amberg (Amberga)

Haugenhofer, Georg, 433,

434, 590

Schönfeld, Johann, 594

Amsterdam

(Amstelodamum)

Blaeu, Guilielmus, 397

Blaeu, Joan, 397, 468, 493,

497, 499, 632, 633, 637,

641, 642, 667, 689

Elzevier, Ludovicus, 414,

495, 526, 587, 588, 634,

639, 643

Jansson, Johann, 397, 431,

432, 438, 440, 471, 518,

657

Moers, Jacob, 394

Nicolai, Cornelius, 395,

Ravensteyn, Johann, 563,

666

s. typ., 495

Waesberge, Johann

Jansson van, 440

Weyerstraet, Elizeus, 440

Antverpia. ld. Antwerpen

Antwerpen (Antverpia,

Anvers)

Beller, Johann, 379

Beller, Peter, 609

Beller, Peter et Johann,

353, 403, 404, 405

Cnobbaert, Johann, 611

Cock, Hieronymus, vidua,

478

Galle, Philipp, 566

Haut, David, 419

Lesteenium, Guilielmus,

375

Meursius, Jacob, 401

Meursius, Johannes, 391,

398, 513, 530, 540, 628,

647, 658

Moerentorf, Jan,

Moretus, Balthasar, 350,

367, 376, 379, 383, 386,

390, 392, 396, 407, 412,

432, 448, 453, 482, 486,

513, 521, 529, 530, 609,

615, 616, 617, 621, 622,

623, 626, 628, 629, 630,

631, 633, 647, 654, 658

Moretus, Johann, 379, 386,

409, 472, 507, 514, 520,

525, 541, 570, 573, 576,

579, 584, 609, 614, 618,

620, 626, 649

Moretus, Johann vidua,

379, 409, 472, 507, 513,

514, 530, 570, 571, 574,

575, 611, 619, 621, 622,

- 623, 628, 631, 633, 647,
658
Nutius, Martin, 354, 419,
623
Officina Plantiniana, 349,
350, 367, 376, 380, 381,
382, 383, 392, 396, 407,
409, 412, 432, 448, 453,
472, 482, 486, 507, 513,
514, 520, 521, 525, 529,
530, 541, 570, 571, 574,
575, 579, 580, 609, 614,
616–623, 626, 628, 629,
630, 631, 633, 639, 647,
649, 654, 655, 658, 666,
667
Plantin, Christoph, 421,
433, 439, 445, 518, 522,
546, 567, 568, 570, 571,
573, 580, 583, 584
Steelsius, Johannes, 547
Verdussen, Hieronymus,
619
Argentoratum. Id.
Strassburg
Audomarus. Id. Saint
Omer
Augsburg (Augusta
Vindelicorum)
Aperger, Andreas, 595, 658
Apergerin, Veronica, 529
Custos, Dominicus, 470
Franck, David, 598, 547
Göbel, Gottlieb, 618
Görlin, Johann vidua, 431
Grimm, Sigmund, 438
Hertzroy, Johannes, 595
Koppmayer, Jacob, 618
Manger, Michael, 574
Mangus, Christophorus,
465
Praetorius, Johannes, 431,
470
s. typ., 566
Schönig, Johann Ulrich,
592
Weh, Johannes, 599
Weisshorn, Alexander, 549
Wirsung, Marx, 438
Barcelona
Bornat, Claudio, 487
Bártfa (Bartpha,
Bartfeld)
Guttgesell, David, 676
Klöss Jakab, 685
Klöss Jakab jun., 557
Basilea. Id. Bázel
Bázel (Basel, Basilea)
Cratander, Andreas, 360
Cratander, Andreas
haered., 532
Episcopus, Eusebius, 438,
480, 545
Episcopus, Eusebius et
Nicolaus,
Episcopus, Nicolaus, 385,
548
Frobenius, Hieronymus,
423, 548
Gemusaeus, Hieronymus et
Polycarpus, 390
Guarinus, Thomas, 573
Henricpetri, Sebastian,
440, 457, 562, 569, 570
Herwagen, Johann, 369,
506, 545
König, Ludwig, 641
Officina Henricpetrina, 439

- Officina Oporiniana, 390
 Oporinus, Johannes, 458,
 507, 524, 545, 568, 577
 Ostensius, Leonhard, 506
 Perna, Petrus, 421, 499,
 535, 537, 572, 582
 Pfortzheim, Jacobus de,
 543
 s. typ., 524, 532, 569
 Schröter, Johann, 598
 Waldkirch, Conrad, 441,
 522
- Bécs (Wien, Vienna Austriae)**
 Binnart, Peter, 412
 Cosmerovius, Matthaeus,
 385, 386, 398, 407, 420,
 441, 466, 467, 478, 508,
 522, 553, 557, 563, 592,
 593, 599, 672, 686, 687,
 688, 689
 Formica, Margarete, 343,
 679
 Formica, Matthaeus, 343,
 408
 Gelbhaar, Gregor, 596
 Hacque, Johann Baptist,
 412, 413, 694, 695, 696,
 697, 698
 Hertz, Johann Georg, 652
 Kolbe, Franz, 518
 Kürner, Johann Jacob, 651,
 667, 687, 690
 Rickhes, Matthaeus, 343
 Rickhesin, Susanna, 408,
 652
 s. typ., 509
 Stainhofer, Caspar, 675
 Syngrenius Johannes, 675
- Verdussen, Hieronymus,
 412, 413, 692, 694, 696
 Zimmermann, Michael, 675
- Bologna (Bononia)**
 Benacci, Vittorio haered.,
 468, 621
 Societas Typographiae, 530
- Bononia. Id. Bologna**
- Braunschweig**
 Duncker, Andreas, 595, 644
 Zilliger, Christoph
 Friedrich, 603
- Cambridge (Cantabrigia)**
 Field, John, 648
 Nealand, William, 648
- Coburg**
 Hauck, Justus, 595
- Colonia Agrippina. Id.**
- Köln**
- Coloniae Allobrogum. Id.**
- Genf**
- Cracovia. Id. Krakko**
- Csepreg**
 Farkas Imre, 556, 681–686
- Douai (Duacum)**
 Beller, Balthasar, 546, 603,
 605
 Kellamus, Laurentius, 466
- Duacum. Id. Douai**
- Erfurt**
 Mechler, Joachim, 658
 Schmuck, Nicolaus, 597
- Firenze (Florentia)**
 Pignoni, Zanobi, 656
 Stampata San Jacopo de
 Ripoli, 656
 Torrentino, Lorenzo, 546
- Florentia. Id. Firenze**

**Frankfurt am Main
(Francofurtum ad
Moenum)**

Ammon, Johann, 457
Ammon, Johann Wilhelm,
473
Aubry, Daniel et David, 417,
422, 440, 514
Aubry, David,
Aubry, Johann, 361, 392,
394, 437, 460, 553, 554,
579, 582, 583, 584, 585
Bartholus, Petrus, 496
Basse, Nicolaus, 387, 388,
414, 415, 420, 580
Becker, Matthias vidua,
600
Berner, Johann, 438, 470,
539
Bringer, Johannes, 395,
566
Cambierio, Andrea, 497
Egenolph, Christian, 411,
419
Eichorn, Johann, 646, 649
Endter, Michael, 464
Endter, Wolfgang, 457
Feyerabend, Hieronymus,
387, 454
Feyerabend, Johann, 576
Feyerabend, Sigismund,
387, 393, 394, 420
Fickwirth, Georg, 434
Fievet, Daniel, 500, 502
Fischer, Jacob, 458, 600
Görlin, Johann vidua, 431
Götz, Thomas Matthias, 691
Hein, Heinrich, 438

Hoffmann, Nicolaus, 458,
587, 600, 680
Hoffmann, Wolfgang, 501,
602
Humm, Anton, 457
Jennis, Lucas, 602, 603
Kempner, Anthonius, 422
Kopf, Peter, 551, 600
Kuchenbecker, Nicolaus,
443, 534, 535
Lasch, Jacob, 691
Lechler, Martin, 454
Marne, Claude de, 361, 392,
394, 460, 553, 554, 579,
582, 583, 584, 585
Merian, Caspar, 505
Merian, Matthaeus, 414,
463, 464, 476, 500–505,
537
Neben, Conrad, 588
Palthenius, Hartmann, 640,
661, 665
Polich, Hieronymus, 535
Porß, Johann Jacob, 654
Rab, Georg, 417
Reichard, David, 646
Richter, Wolfgang, 588
Rosa, Jonas, 587, 680
Saur, Johannes, 470, 539,
551
Schleich, Clement, 417, 422,
440, 514
Schönwetter, Johann
Gottfried, 352, 426, 645
Serlin, Wilhelm, 434, 473
Wechel, Andreas, 392, 417,
440, 477, 494, 554, 585
Wechel, Andreas haered.,
361, 553, 579, 582, 583

Wild, Joachim, 442, 443
Gdansk (Danzig, Dantiscum)
 Rhete, Georg, 664
 Rhode, Jacob, 493
Geneva. Id. Genf
Genf (Geneva, Aurelia Allobrogum, Colonia Allobrogum)
 Albert, Philipp, 439
 Chouët, Jacques, 551
 Fabro, Francisco, 636, 637
 Gamonet, Stephan, 490
 Juges, Theodor de, 490
 Laimarie, Guillaume, 579
 Stör, Jakob, 416, 544, 651
 Tournes, Jean, 507
Giessen (Giessa Hassorum)
 Hampel, Nicolaus, 437
 Velstein, Hermann, 437
Goslar
 Rhamba, Johann, 604
 Vogt, Johann, 604
Görlitz
 Rhamba, Johann, 655
Graz (Graezium, Graetz, Grätz)
 Widmanstetter, 344
Hága (Haga-Comitis)
 Maire, Theodor, 656
 Vlacq, Adrian, 604, 641, 658
Halberstadt
 Praetorius, Heinrich, 464
Halle an der Saale (Hallae Saxonum)
 Faber, Petrus, 640
 Krusicken, Joachim, 640

Hamburg
 Langen, Paul, 597
 Naumann, Johann, 500
 Piper, Michael, 499, 500
 s. typ., 663
Hanau (Hanovia)
 Anton, Wilhelm, 589, 591
 Aubry, Johann haered., 394, 437
 Marne, Claude de, 394
Harderwijk (Hardervicum)
 s. typ., 495
Heidelberg
 Commelius, Hieronymus, 517, 535
 Officina Sanctandreana, 581
Helmstedt
 Müller, Jacob, 621
 Rixner, Jeremias, 519
Herbipolis. Id. Würzburg
Herborn (Herborna Nassoviorum)
 Corvinus, Christophorus, 432
Ingolstadt (Ingolstadium)
 Angermayr, Andreas, 429
 Angermayr, Elisabeth, 388
 Hänlin, Gregor, 406, 439, 589, 590
 Ostermayr, Johann, 420
 Sartorius, David, 534
Innsbruck (Oenipontus)
 Agricola, Johannes, 395
 Wagner, Jacob Christophorus, 622
 Wagner, Michael, 498, 630
Jéna (Jena, Iena)

- Freyschmidt, Caspar, 605
 Krebs, Samuel, 651
 Neuenhahn, Johann
 Ludwig, 605
 Rauchmaul, Heinrich, 410,
 652
 Rhamba, Johann, 604
 Sengenwald, Georg, 674
 Steinmann, Tobias, 410,
 604
 Wipprecht, Leonard, 410
Kassa (Kaschau)
 Gevers Bálint, 558
 s. typ., 558
 Türsch, Johann David, 561,
 674
Keresztúr
 Farkas Imre, 556, 678, 679,
 680
 Manlius, Joannes, 678
Kopenhága (Hafnia)
 Martzan, Melchior, 644
Köln (Colonia Agrippina)
 Breyel, Stephan, 353
 Busaeus, Johannes, 450
 Calenius, Gerwin, 481
 Cholinus, Matern, 418
 Demen, Michael, 420
 Egmond, Cornelius ab, 402
 Gennep, Jaspas von, 406
 Graphaeus, Nicolaus, 390
 Gymnich, Engelbert, 375
 Gymnich, Johann, 359,
 360, 443, 632
 Hierat, Anton, 359, 360,
 388, 448, 497,
 Hierat, Arnold, 316, 388
 Kalckhoven, Jost, 423, 498,
 630, 635, 636
 Kempen, Arnold, 420
 Kempen, Gottfried, 396
 Kinckius, Johann, 403,
 409, 668
 Kraft, Heinrich, 432, 611
 Krebs, Johann, 620
 Münich, Constantin, 614
 Mylius, Hermann, 620
 Officina Quenteliana, 620
 Quentel, Arnold, 428
 Quentel, Johannes, 481
 Schönwetter, Johann
 Gottfried, 375, 376
 Wolter, Bernhard, 353, 529,
 634, 656, 657
 Worringen, Hartger, 389
 Zierickzee, Cornelius von,
 440
Königsberg (Regiomonti)
 Reusner, Johann, 663, 664,
 665, 685
 Segebad, Lorenz, 663, 664,
 665
Krakkó (Cracovia,
Kraków)
 Cezary, Franciszek, 663
 Pietrkowczyk, Andreas, 389
 Siebeneycher, Matthaeus,
 675
 Viotor, Hieronymus, 555
Leiden (Lugdunum
Batavorum)
 Christian, Wilhelm, 668
 Commelius, Isaac, 550, 589
 Elzevier, Johann, 422, 469
 Elzevier, Ludovicus, 422,
 459, 634
 Hackius, Franciscus, 591,
 628, 661

Haestens, Henric ab, 459
 Haro, Lopes de, 668
 Hegerus, Franciscus, 523,
 591
 Maire, Joannes, 469, 632,
 633
 Marc, Jacob, 550
 Marsce, Joris Abrahamsz
 van der, 645
 Officina Elzeviriorum, 526
 Officina Plantiniana, 521,
 549
 Paets, Jacobszoon Jan, 459,
 589, 634, 649
 Raphelengius, Franciscus,
 521, 549
 s. typ., 550
Leuven (Louvain,
Lovanum)
 Bouvet, André, 660
 Coenestentijn, Cornelis,
 350
 Maes, Jan, 353
 Uryenborch, Johannes, 543
Lipscse (Leipzig, Lipsia)
 Cober, Lorenz, 649
 Defner, Georg, 580
 Ende, Valentin am, 640,
 650
 Kirchner, Christian, 666
 Lamberg, Abraham, 496
 Ritzsch, Gregor, 638
 Schürer, Thomas, 640
 Wittigau, Johann, 666
London
 Bishop, Richard, 668
 Hodgkinsonne, Richard,
 479
 Leybourn, William, 648

Lorettó
 Krausz Dávid, 690, 699
Lovanum. Id. Leuven
Lócse (Leutschau)
 Brewer, Lórinç, 684
 Brewer, Samuel, 673
Lugdunum. Id. Lyon
Lugdunum Batavorum.
Id. Leiden
Lutetia Parisiorum. Id.
Párizs
Lyon (Lugdunum)
 Anisson, Laurent, 352, 353,
 354, 361, 538, 612
 Arnaud, Laurent, 350, 351,
 352, 399, 405, 446, 484,
 485, 609
 Barbier, Guillaume, 373,
 374
 Benedictis, Nicolas de, 418
 Beringos, Godefridus et
 Marcell, 572
 Boissat, Gabriel, 354, 361
 Boissat, Gabriel haered.,
 353, 354, 361, 612
 Boissat, Horatius, 377, 383
 Borde, Philipp, 350, 351,
 352, 405, 446, 484, 485,
 609
 Bourgeat, Claude, 373
 Brugiotti, Andrea, 528
 Cabiller, Jean, 456
 Caffin, Jean, 481
 Cardon, Jacob, 427
 Comba, Francois, 373
 Crispin, Samuel, 441, 651
 Devenet, Jean-Baptiste,
 538

- Durand, Laurent, 606, 607, 608
 Gazeau, Hugo, 520
 Girin, Jean, 373, 374
 Gryphius, Sebastian, 575
 Harsy, Antoine de vidua, 650
 Huguetan, Jean Antoine, 372, 373, 449, 523, 603, 637, 638, 639, 648
 Le Fevre, Francois, 373
 Lietard, Michel, 373
 Plaignard, Francois, 481
 Prost, Claude, 400, 624, 625
 Prost, Jacob, 402
 Prost, Jacob et Peter, 351, 352, 537
 Prost, Peter, 352, 399
 Ravaud, Marc Antoine, 372, 373, 523, 603, 637, 648
 Remeus, Georgius, 377, 383
 Rigaud, Claude, 350, 351
 Rouillé, Guillaume, 572
 Societatis Bibliopolarum, 369
 Tardif, Antoine, 530
 Vincent, Antoine, 581
- Madrid**
 Sánchez, Ludovicus, 354
 Typographia Regia, 378
- Mainz (Moguntia)**
 Birckmann, Arnold, 349, 362, 443
 Henning, Peter, 613
 Heyl, Johann Siebert, 534, 535
 Heyl, Nicolaus, 463, 637
- Lippius, Balthasar, 362, 443
 Meres, Hermann, 349, 362
 Mylius, Hermann, 349, 362
 Schönwetter, Johann Baptista, 352, 614
 Schönwetter, Johann Gottfried, 376
- Marburg**
 Egenolph, Paul, 411
- Milánó (Milan, Mediolanum)**
 Bidelli, Giovanni Battista, 650
- Moguntia. Id. Mainz**
Monachium. Id. München
Monyorókerék
 Manlius, Joannes, 676
- Morges**
 Laimaire, Guillaume, 577
- München (Monachium)**
 Bergin, Anna, 482
 Heinrich, Nikolaus, 389, 596
 Hertzroy, Johannes haered., 494, 596
 Jäcklin, Johann, 408
 Leysser, Cornelius, 494, 495
- Nagyszombat (Tyrnavia)**
 Schneckenhaus, Melchior, 689
 typis capituli Strigoniensis, 556, 678, 692
- Németújvár**
 Manlius, Joannes, 676
- Nürnberg (Norimberga)**
 Dümmler, Jeremias, 468

- Endter, Johann Andreas, 425, 538, 597
 Endter, Michael et Johann Friedrich, 642, 691
 Endter, Wolfgang, 458, 538, 550, 597, 601, 659
 Gerhard, Christoph, 422
 Kaufmann, Paul, 461, 643
 Körber, Sebastian, 650
 Lochner, Christophorus, 465
 Lochner, Ludwig, 472, 599
 Officina Endteriana, 426, 465, 642
 Officina Halbmayeriana, 472, 550
 Petreius, Johann, 578
 Wachter, Georg, 394
 Wagenmann, Abraham, 594
- Oenipontus. Id. Innsbruck**
Olmütz
 Handel, Georg, 494
- Onoltzbach**
 Böhem, Paul, 596
- Oxford (Oxonia)**
 Robinson, Thomas, 528
- Oxonia. Id. Oxford**
Párizs (Paris, Lutetia Parisiorum)
 Ballard, Robert, 487, 505
 Bechet, Denis, 512
 Bertier, Antoine, 624, 662
 Beys, Hadrian, 669
 Billaine, Jean, 362–366,
 Brumen, Thomas, 427
 Cottureau, Laurent, 542
- Cramoisy, Gabriel, 378, 513, 635
 Cramoisy, Sebastian, 368, 374, 378, 386, 410, 461, 462, 467, 513, 635
 Drovart, Hieronymus, 508
 Guillard, Charlotte, 453
 Guillemot, Matthieu, 533, 534
 Josse, Georges, 383–385, 533, 534
 Leonard, Frederic, 362–366, 541, 609, 629
 Marchant, Jean, 436
 Merlin, Guillaume, 369–372
 Morell, Aegid, 528, 627
 Morell, Carol, 399, 531
 Nivelles, Sébastien, 369–372, 486, 514
 Pelé, Guillaume, 640
 Petit, Jean, 436
 Piget, Simeon, 362–366, 454, 513, 538, 626
 Quesnel, Jacques, 626
 Rembolt, Berthold, 450
 Roce, Denis, 436
 s. typ., 350, 411, 526, 532, 533, 536
 Savreux, Charles, 479
 Societas Typographicae Librorum Officii Ecclesiastici, 409, 452, 483
 Soly, Michel, 533, 534
 Sonnius, Claude, 512
 Theodoricus, Rolin, 361
 Turnebe, Adrien, 492
 Typis Regiis, 511

- Vitré, Antoine, 355, 356,
527, 612
- Patak (Sárospatak)**
Renius György, 559, 560
Rosnyai János, 559, 560
- Posonium. Id. Pozsony**
- Pottendorf**
Verdussen, Hieronymus,
346, 412, 413, 554, 692,
693, 695, 696, 697
- Pozsony (Posonium,
Pressburg)**
Jezsuita kollégiumi
nyomda, 343, 344, 375,
467, 527, 557, 685
Rikesz Mihály, 375
typis archiepiscopalis, 561
- Prága (Praha, Praga)**
Schyparz, Georg, 449, 601
Typis Schumanianis, 677
- Pressburg. Id. Pozsony**
- Regiomonti. Id. Königs-
berg**
- Róma (Roma)**
Bernabo, Angelo, 407, 642
Blado, Antonio, 493
Camera Apostolica, 406,
454, 455, 523
Casoni, Giovanni, 407, 483
Cavalli, Francesco, 450, 451
Ciaccone, Alfonso, 567, 568
Corbelletti, Francesco
haered., 492
Corbi, Joseph, 455
Diuersini, Blasius, 396
Dorico, Valerio et Luigi,
497
Falconius, Fabius, 429
Fei, Jacob, 564, 619
- Grignani, Lodovico, 423,
424, 492
Herolt, Georg, 430
Lazzari, Ignazio de, 424,
508, 617
Manelphi, Domenico, 613
Manelphi, Manelpho, 496
Mascardi, Vitale, 396, 425,
429, 430, 516, 643, 688
Masotti, Zanobius, 396
Paulinus, Stephanus, 413,
517
s. typ., 420, 468, 540
Sacra Congregatio de
Propaganda Fide, 451,
452, 455, 480, 515, 516,
521, 619, 629
Scheus, Hermann, 424,
427, 492
Societatis Jesu, 391
Tinassi, Nicolo Angelo, 402
Typis Vaticanis, 540
Varesius, Jacobus Antonius
de Lazzaris, 402, 424,
539, 563, 588, 689
Vullietti, Carlo, 568
Zanetti, Francesco, 565
- Rostock**
Hallervord, Johann, 662
Jauch, Samuel, 391
Myliander, Stephanus, 391
- Rothomagum. Id. Rouen**
- Rouen (Rothomagum)**
Berthelin, Johannes, 533
Berthelin, Johannes et
David, 657
- Saint Omer (Audomarus)**
Boscard, Charles, 419
- Salzburg (Salisburgum)**

Mayr, Johann Baptist, 446

Sárvár

Manlius, Joannes, 677

Strassburg

(Argentoratum)

Beck, Renatus, 402

Iucundus, Jacob, 577

Knoblauch, Johann, 402,
436, 530

Mittel, Johann-Heinrich,
491

Reyser, Georg, 447

Rihelius, Josias, 520, 552

Rihelius, Theodosius, 393,

Rihelius, Wendelinus, 411,
577

s. typ., 550

Schott, Johann, 565

Schürer, Matthias, 416, 436

Spoor, Johann Friedrich,
435

Städel, Josias, 549

Zetzner, Eberhard, 595

Zetzner, Eberhard haered.,
525

Zetzner, Lazar, 442, 544,
547, 548, 572, 640, 660,
661

Zetzner, Lazar haered., 415,
439, 442, 636

Straubing

Gall, Simon, 389, 688

Stuttgart

Röslin, Johann, 550, 551

Tigurum. Id. Zürich

Tolosa

Bosc, Jean, 388

Torga. Id. Torgau

Torgau (Torga)

Grosius, Henning, 470

Tornaci Nerviorum. Id.

Tournai

**Tournai (Tornaci
Nerviorum)**

Quinqué, Adrian, 509, 616

**Trier (Augusta
Treviorum)**

Bock, Heinrich, 390

Tübingen (Tubinga)

Anshelm, Thomas, 434

Cellius, Johann Alexander,
594

Gruppenbach, Georg, 549

Ulm

Wildeysen, Georg, 434

Utrecht (Ultrajectum)

Waesberge, Jan van, 558

**Velence (Venezia,
Venetia)**

Baba, Andrea, 634

Bindonis, Alexander de,
536

Brigonci, Pietro, 435, 655

Bucretius, Daniel, 422

Combi, Sebastiano, 376,
506

Farri, Pietro, 665

Fontana, Bartolomeo, 668

Ginammi, Marco, 635

Giunta, 401, 615

Jenson, Nicholas, 417

La Nou, Giovanni, 376, 506

Liechtenstein, Petrus, 561

Manutius, Aldus, 415, 569

Nicolini da Sabbio,
Domenico, 406

Pinzi, Philipppo, 417

Ratdolt, Erhard, 564

- Ravani, Pietro de, 416
 s. typ., 356, 357, 358, 416,
 459
 Sessa, Melchior, 416, 566
 Speyer, Wendelin von, 421
 Storti, Francesco, 379
 Strada, Jacopo, 582
 Tomasini, Cristoforo, 614
 Torti, Battista de, 417
 Tramezzino, Michele, 576
 Valentini, Giorgio, 408
 Valentini, Matteo, 519
 Valvasense, 461
 Vercellenses, Johannes
 Rubeus et Bernardinus,
 430,
 Zanetti, Bartolomeo, 576
 Zani, Agostino, 414
 Ziletti, Francesco, 443
Venetia. Id. Velence
Wien. Id. Bécs
Wittenberg
(Wittenberga)
 Axin, Christoph, 418
 Berger, Clement, 659
 Gormann, Johann, 519,
 652, 653, 654, 679, 681
 Helwig, Paul, 418, 591
 Meissner, Wolfgang, 677
 Müller, Georg, 677
 Roth, Ambrosius, 684
 s. typ., 574
 Schürer, Zacharias, 602
 Selfisch, Samuel, 597, 666
 Seuberlich, Lorenz, 597,
 666
 Tham, Christian haered.,
 659
 Welack, Matthaeus, 574
Würzburg (Herbipolis)
 Endter, Johann Andreas,
 425, 426
 Endter, Wolfgang jun., 425,
 426
 Hertz, Job, 425, 426, 645
 Pigrin, Heinrich, 426
 Schönwetter, Johann
 Gottfried haered., 425,
 427, 645
Zürich (Tigurum)
 Officina Wolphiana, 478

XVI. KÉPEK JEGYZÉKE

1. <i>Alexander Donatus Roma Vetus ac Recens Utriusque Aedificiis Illustrata</i> című művének (Róma, 1639) egy illusztrációja	42
2. <i>Caspar Schott Physica curiosa</i> című művének (Würzburg, 1662) címlapja és egy illusztrációja	68
3. <i>Pottendorf kastélya Georg Matthäus Vischer, Topographia Archiducatus Austriae Inferioris Modernae</i> című művéből (Bécs, 1672)	73
4. Az új könyvtár Windhaagban. Illusztráció Hyachint Marin, <i>Topographia Windhagiana aucta</i> című művéből (Bécs, 1673)	76
5. <i>Willem Janszoon Blaeu éggömbje</i> (Amsterdam, 1630 k.); <i>Willem Janszoon Blaeu–Joan Blaeu–Cornelis Blaeu földgömbje</i> (Amsterdam, 1645/1648 k.), <i>Reguly Antal Műemlékkönyvtár, Zirc</i>	78
6. A Nádasdy-könyvtár köteteinek tipikus pergamenkötése és gerince	88
7. Nádasdy Ferenc sajátkezű possessor bejegyzései	89
8. Nádasdy Ferenc sajátkezű possessor bejegyzése 1669-ből <i>Peter Hendreich Marseille-ről</i> szóló művének (Strassburg, 1658) a címlapján	90
9. Nádasdy Ferenc nyomtatott exlibrise az elsőnél a képhez tartozó szöveget levágták	91
10. Nádasdy Ferenc barokk címerkompozíciója <i>Laurentius Chrysogonus Mundus Marianus</i> című művében (Bécs, 1646)	93
11. Beragasztott jelzetek a Nádasdytól megszerzett lorettói szervita könyvekben	97
12. Címlap és illusztráció <i>Benito Arias Montano Humanae salutis monumenta</i> című művéből (Antwerpen, 1571)	103
13. <i>Laurentius Chrysogonus Mundus Marianus</i> című művének (Bécs, 1646) címlapjai és az ajánlás Nádasdynak	112
14. A Nádasdy által kiadott <i>Szent Ferenc életrajz</i> (Bécs, 1652)	117

15.	<i>A Rosetum Seraphicum (München, 1622) és a Nádasdy által kiadott De Sacris Stigmatibus Seraphici Patris S. Francisci (Bécs, 1655) címlapja</i>	121
16.	<i>Nyomdai díszek a De Sacris Stigmatibusban</i>	122
17.	<i>A jezsuita rend szabályzatainak antwerpeni kiadásai</i>	125
18.	<i>Matthäus Rader Chronicon Alexandrinum című műve (München, 1615) Nádasdy és a szerviták possessor bejegyzésével</i>	131
19.	<i>Jacob Bruynel rézmetszete a Nádasdy-címerről Johannes Scheffler Causaa fundatae című művében</i>	136
20.	<i>A Nádasdy által kiadott Kempis-mű, a De Imitatione Christi (Bécs, 1649) címlapja és az ajánlás</i>	145
21.	<i>A Nádasdy pottendorfi illetve bécsi nyomdájában kiadott jogi sorozat címlapjai</i>	157
22.	<i>A Nagymedve csillagkép ábrázolása Johann Bayer Uranometria című művében (Augsburg, 1603)</i>	177
23.	<i>A ptolemaioszi rendszer ábrázolása Andreas Cellarius Harmonica Macrocosmica című művében (Amsterdam, 1660)</i>	178
24.	<i>Galilei Sidereus Nuncius című művének címlapja (Frankfurt am Main, 1610) és a hold ábrázolása</i>	180
25.	<i>Emanuel Sweerts Florilegiumának címlapja és egy vírágillusztráció (Frankfurt am Main, 1612)</i>	187
26.	<i>Peter Lauremberg Apparatus Plantarius című képeskönyvének (Frankfurt am Main, 1654) címlapja és egy tulipánt ábrázoló metszet</i>	188
27.	<i>Juan Eusebio Nieremberg Historia Naturae című művének (Antwerpen, 1635) illusztrált oldalai</i>	189
28.	<i>Adriaan van de Spiegel De humani corporis fabrica című művének (Velence, 1627) címlapja és egy illusztrációja</i>	193
29.	<i>Stephan Michelspacher Cabala című művének (Erfurt, 1654) címlapja és rézmetszetes táblái</i>	198
30.	<i>Adrian Vlacq logarithmus könyvének (Augsburg, 1631) címlapja és egy táblázata</i>	203
31.	<i>Nádasdy Titus Livius kötetének (Velence, 1520) oldalai</i>	206
32.	<i>Hugo Grotius Annalese (Amsterdam, 1657) és az ellenlábás Famiano Strada De Bello Belgico című művének (Róma, 1632) metszetes címlapja</i>	211

33.	<i>Avancini Imperium Romano-Germanicum</i> című műve, a címlapon a szerző ajánlásával Nádasdynak.....	229
34.	<i>Gualdo Priorato Historia di Leopold Cesare</i> című mű- vének (Bécs, 1670–1674) címlapja és Nádasdy portréja a műből.....	234
35.	<i>A Nádasdy Ferenc portréját és a család címerét ábrá- zoló érme 1650-ből (Magyar Nemzeti Múzeum).....</i>	241
36.	<i>Abraham Ortelius Aurei Saeculi Imago</i> című kiadvá- nyának (Antwerpen, 1596) címlapja és egy illusztrált oldala	243
37.	<i>Joris Hoefnagel, Buda látképe a Civitates orbis terrarum</i> <i>hatodik kötetéből (Köln, 1617)</i>	244
38.	<i>A brüsszeli udvar, a Curia Brabantia</i> ábrázolása a <i>Novum ac Magnum Theatrum Urbium Belgicae Regiae</i> című kiadványból (Amsterdam, 1649)	245
39.	<i>Martino Martini Novus Atlas Sinensis</i> című művének (Amsterdam, 1655) címlapja és egy illusztrációja	246
40.	Bécs ábrázolása <i>Matthaeus Merian Topographia Pro- vinciarum Austriacarum</i> című kötetéből (Frankfurt am Main, 1649)	253
41.	<i>Jan Nieuhof Die Gesantschaft der Ost-Indischen Gesellschaft</i> című könyvének (Amsterdam, 1666) címlapja és egy illusztrációja	255
42.	<i>Paolo Aringhi Roma Subterranea</i> című művének (Ró- ma, 1651) címlapja és egy metszetes oldala	258
43.	<i>Paolo Giovio Elogia Virorum</i> című kötetének (Bázel, 1575) címlapja és Mátyás király portréja a műből	260
44.	<i>Boissard Bibliotheca Chalcographica</i> című művének címlapja és Zsámboky János portréja a műből	261
45.	<i>Jakob Schrenck von Notzing Augustissimorum, Imperatorum... verissimae imagines</i> című művének (Innsbruck, 1601) címlapja és Zrínyi Miklós egész ala- kos ábrázolása a műből.....	264
46.	<i>A Theoria Artis Pictoriae</i> című rajzkönyv (Nürnberg, 1656) címlapja és egy illusztrált oldala	266
47.	<i>Jean-Jacques Chiflet</i> művének, az <i>Anastasis Childerici I. Francorum Regis-nek</i> (Antwerpen, 1655) az illusztrációi.....	268

48.	<i>Juan Bautista Villalpando Explanaciones in Ezechielem</i> című műve második kötetének (Róma, 1604) címlapja és egy illusztrációja.....	270
49.	<i>Athanasius Kircher Musurgia universalis</i> című köny- vének (Róma, 1650) illusztrációi.....	271
50.	<i>Johann Adam Xaver Schad Effigies Ducum et Regum</i> <i>Hungariae</i> című kiadványának (Bécs, 1687) címlapja és I. Lipót uralkodó ábrázolása a műből.....	303
51.	<i>Augustinus Maria Romer Servitus Mariana</i> című mű- vének (Bécs, 1667) Nádasdyt és feleségét – mint doná- torokat – ábrázoló metszete a háttérben a lorettói szer- vita kolostorral.....	307
52.	<i>A szerviták possessor bejegyzése egy Nádasytól kapott</i> <i>könyvön</i>	327
53.	<i>A Mausoleum</i> szerényebb, pottendorfi kiadása 1667-ből.....	554
54.	<i>Az Acta et Decreta Synodi Dioeceseanae</i> címlapja és belső címlapja.....	692
55.	<i>A Servitus Mariana</i> metszetes címlapja	693
56.	<i>Sennyei István Esterházy Anna Júlia feletti halotti pré- dikációjának</i> címlapja (Bécs, 1669)	697
57.	<i>David Kraus</i> kiadványának, a <i>Modus Fructuose</i> <i>celebrandi missam</i> címlapja	699

XVII. TÁBLÁZATOK

1. <i>A Nádasdy-könyvtár szakbeosztása Lambeck jegyzéke alapján.....</i>	82
2. <i>Sok kötetes teológiai sorozatok a Nádasdy-könyvtárban.....</i>	100
3. <i>A Rosetum Seraphicum és a De Sacris Stigmatibus szerkezetének összehasonlítása.....</i>	120
4. <i>Thomas a Kempis De Imitatione Christi című műve antwerpeni és bécsi kiadásának összehasonlítása</i>	146
5. <i>Stobaios-kiadások a Nádasdy könyvtárban</i>	162
6. <i>A nyomdahelyek megoszlása a Nádasdy-könyvtárban</i>	276
7. <i>A Nádasdy-könyvtár köteteinek időbeli megoszlása.....</i>	277
8. <i>A Nádasdy-könyvtár köteteinek nyelvi megoszlása.....</i>	278
9. <i>A Hofbibliothekban lévő magyar vonatkozású történeti kódexek a 18. század elején.....</i>	290
10. <i>A lorettói szerviták könyvtárának szakbeosztása az 1769-es katalógus szerint</i>	325
11. <i>A lorettói szerviták könyvtárának szakbeosztása az 1787-es katalógus szerint.....</i>	326

**A KÁRPÁT–MEDENCE KORA ÚJKORI KÖNYVTÁRAI
(BIBLIOTHEKEN IM KARPATENBECKEN DER FRÜHEN NEUZEIT)**

**HRSG. V./SOROZATSZERKESZTŐ
MONOK ISTVÁN**

- I. Monok István: A Rákóczi család könyvtárai, 1588–1660. Szeged, 1996. LII, 285 p.
- II. Simon Melinda–Szabó Ágnes: Bethlen Kata könyvtárának rekonstrukciója. (La reconstruction de la bibliothèque de Kata Bethlen, 1747–1752.) Szeged, 1997. LVI, 155 p.
- III. Farkas Gábor Farkas: A nagyszombati egyetemi könyvtár az alapításkor. Bp.–Szeged, 2001. LXIV, 258 p.
- IV. Koltai András: Batthyány Ádám és könyvtára. Bp.–Szeged, 2002. 376 p.
- V. Emődi András: A Nagyváradi Székeskáptalan könyvtára a XVIII. században. Bp.–Szeged, 2002. LXVIII, 433 p.
- VI. Viskolcz Noémi: Johann Heinrich Bisterfeld (1605–1655) bibliográfiája. A Bisterfeld-könyvtár. Bp.–Szeged, 2003. 234 p.
- VII. Borvölgyi Györgyi: Ráday Pál (1677–1733) könyvtára. Bp.–Szeged, 2004. 300 p.